GÖLGEYLE BULUŞMA

İNSAN DOĞASINDAKİ KARANLIK YÜZÜN GİZLİ GÜCÜ

C.G. Jung Robert Bly Joseph Campbell Rollo May
Marie-Louise von Franz Barbara Hannah James Hillman
John A. Sanford Robert M. Stein Daryl Sharp
Anthony Stevens M. Scott Peck Edward C. Whitmont
Adolf Guggenbühl-Craig Ernest Becker ve daha niceleri...

Editörler: Connie Zweig & Jeremiah Abrams

Çeviri: Özgür Ertana

TİMAŞ

"Bilince çıkarmadığımız her şey hayatta kader olarak karşımıza çıkar."

—CARL GUSTAV JUNG

Hiddet, kıskançlık, yalan söyleme, hınç, suçlama, açgözlülük... Bu yasak hisler ve davranışlar karanlıkta kalan ve inkâr ettiğimiz tarafımızdan yani kişisel gölgemizden ortaya çıkar. Herkesin bir gölgesi vardır ve bilinçli yaşamında birey ona ne kadar az yer verirse gölge o denli karanlık ve yoğun olur. Birisine karşı açıklanamaz bir antipati hissettiğimizde, kendimizde uzun süre gömülü kalmış, kabul edilemez bir özellik keşfettiğimizde, öfke, haset veya utançtan bunalıp bu duygulara yenik düştüğümüzde gölgemizle karşılaşırız.

Gölge yalnızca bireysel bir sorun değildir. Grupların ve toplumların da ırkçılık, günah keçisi bulma, düşman yaratma ve savaş gibi tehlikeli davranışlara götüren kolektif gölgeleri vardır.

Gölgeyle Buluşma, 65 makaleden oluşan bir makale koleksiyonunda, insan doğasının karanlık tarafının ailelerde, yakın ilişkilerde, işte, maneviyatta, politikada, psikoterapide ve sanatta belirdiği şekline kapsamlı bir bakış sunuyor.

"İnsana ve insanlığa dair pek çok önemli konunun tıp, siyaset, din, sanat, tarih ve farklı disiplinler penceresinden ele alındığı bu eser gerek yazarları gerek makaleleri ile bir başyapıt olma hüviyeti taşıyor. Bireyi ve toplumu eşzamanlı görmekle kalmayıp bütünsel varoluşa çektiği dikkatle okuyucusunda bir tamlık duygusu bırakıyor. *Gölgeyle Buluşma* kendine, dünyaya, insan olma deneyimine ve uygarlığı doğuran tüm dinamiklere bakmak isteyen herkes için cesur bir davet, berrak bir ayna. Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji okulunun öncü isimlerinin yanı sıra pek çok düşün insanının katkısı ile oluşturulmuş bu çok yazarlı kitap özenli çevirisi sayesinde akışkan bir dille dimağımıza akıyor.

"Bu eser birey olarak kendini var etme ve anlamlandırma iddiasında olan herkesin kütüphanesindeki yerini almalı."

—BERİN ORHAN

TİMAŞ

PSİKOLOJİ

ISBN: 978-605-08-4614-0

9 786050 846140

timas.com.tr timasyayingrubu

iyi ki kitaplar var...

TİMAŞ YAYINLARI

İstanbul 2022

timas.com.tr

GÖLGEYLE BULUŞMA
İnsan Doğasındaki Karanlık Yüzün Gizli Gücü
Jeremiah Abrams
Connie Zweig

TİMAŞ YAYINLARI | 5688
Psikoloji Kitaplığı | 100

EDİTÖR
Seval Akbıyık

KAPAK TASARIM
Alper Zeki

İÇ TASARIM
Nur Kayaalp

1. BASKI
Kasım 2022, İstanbul

İSBN
ISBN: 978-605-08-4614-0
9 786050 846140

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No:5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT
Mega Basım
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No: 3 Baha İş Merkezi
Avcılar / İstanbul
Telefon: (0212) 412 17 00
Matbaa Sertifika No: 44452

YAYIN HAKLARI
© Jeremiah Abrams and Connie Zweig, 1991. *Meeting The Shadow* orijinal adıyla Tarcher Perigee/Penguin Random House tarafından yayımlanan bu kitabın Türkiye'deki tüm hakları Akçalı Copyright Agency ile anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

GÖLGEYLE BULUŞMA

İnsan Doğasındaki Karanlık Yüzün Gizli Gücü

Jeremiah Abrams
Connie Zweig

Çeviri: Özgür Ertana

Çeviri Editörü: Berin Orhan

TİMAŞ

CONNIE ZWEIG

Kaliforniya, Topanga Kanyonu'nda bir tepede yaşar. Yazar ve kitap editörüdür. Brain/Mind Bulletin'in eski yönetici editörü, Esquire'ın eski köşe yazarı ve Jeremy P. Tarcher, Inc.'in kıdemli editörüdür. Uzun süredir psikolojiyle ilgilenen Zweig, bir meditasyon öğrencisi ve öğretmeni olarak hayatını manevi yolculuğa adamıştır. *To Be a Woman: The Birth of the Conscious Feminine* kitabının yazarıdır.

JEREMIAH ABRAMS

Jungiyen terapist, rüya analisti, yazar ve danışman olarak çalışır. Kaliforniya, Sausalito'da bir bireyleşme merkezi olan Mount Vision Enstitüsü'nün direktörüdür. Eşi ve iki çocuğuyla birlikte Kuzey Kaliforniya'da yaşar. *Reclaiming the Inner Child* adlı derlemenin yazarıdır.

ÖZGÜR ERTANA

Nisan 1970'de İstanbul'da doğdu. Ortaokul ve liseyi Erenköy Kız Lisesinde okudu. 1989'da İngilizcesini geliştirmek için Londra'ya gitti. O tarihten beri Londra'da yaşayan Ertana Londra Üniversitesi -SOAS'tan mezundur. İngiltere'nin Ulusal Sağlık Kuruluşu adına hastanelerde ve diğer sağlık ve psikoloji merkezlerinde tercüman olarak çalışır. 2000'li yılların başından itibaren psikolojiye duyduğu ilgi sebebiyle yine Londra Üniversitesi -Birkbeck bünyesinde biri yüksek lisans seviyesinde olmak üzere birçok eğitime katılmıştır. Bunların arasında Tavistock geleneğine dayalı, deneyimsel grup dinamiklerini psikodinamik yaklaşımla inceleyen Psikodinamik Danışmanlık ve Organizasyon/Örgüt psikolojisi de bulunur. Jungiyen psikolojiye ilgisi yirmi yıllık bir geçmişe dayanır. 1979'dan 2019'daki vefatına kadar Guild of Pastoral Psychology'nin koordinatör ve kurul başkanı olan Diana Grace-Jones'tan Birkbeck bünyesinde analitik psikoloji dersleri almıştır. Bu alandaki öğrenimine 2021'den itibaren Dr. James Newell ile devam etmektedir. Aynı zamanda GLL Better merkezlerinde bedendeki hisleri geri bildirim olarak kullanma odaklı yoga dersleri veren Ertana, 2015 yılından itibaren Sanat Terapisti Federica Dalla Vechia ile yoga ile sanat terapisinin kimi öğelerini harmanlayan atölyeler düzenlemektedir.

Zamanımızın kötülüğü kötülük bilincinin kaybıdır.

KRISHNAMURTI

Zapt ettiğimiz bir şey bizi zayıf düşürdü,
ta ki onun kendimiz olduğunu anlayana kadar.

ROBERT FROST

Keşke o kadar basit olsaydı! Keşke bir yerlerde sinsi sinsi kötü işler çeviren birileri olsaydı da yapılması gereken tek şey, onları geri kalanımızdan ayırt edip yok etmek olsaydı. Ama iyi ile kötüyü ayıran çizgi her insanoğlunun kalbinden geçer. Kim kendi kalbinin bir parçasını yok etmeyi göze alabilir ki?

ALEXANDER SOLZHENITSYN

Bilince çıkarmadığınız şey hayatta kader olarak karşımıza çıkar.

C. G. JUNG

İÇİNDEKİLER

Sunuş 15

Çevirenin Önsözü ve Çeviriyle İlgili Bazı Notlar 17

Teşekkürler 21

ÖNSÖZ
Connie Zweig 23

GİRİŞ: GÜNLÜK YAŞAMIN GÖLGE TARAFI
Connie Zweig ve Jeremiah Abrams 27

1. BÖLÜM
GÖLGE NEDİR?

GİRİŞ

1. Peşimizde Sürüklediğimiz Uzun Çuval
Robert Bly 48

2. Gölgenin Evrimi
Edward C. Whitmont 57

3. Gölgenin Bildiği:
John A. Sanford ile Bir Görüşme D. Patrick Miller 66

4. Tarihte ve Edebiyatta Gölge
Anthony Stevens 76

5. Dr. Jekyll ve Mr. Hyde
John A. Sanford 80

6. Rüyalarda Gölgeyi Tanımak
Marie-Louise von Franz 87

7. Günlük Yaşamda Gölgeyi Bulmak
William A. Miller 92

2. BÖLÜM
GÖLGENİN OLUŞUMU: AİLEDE REDDEDİLEN BENLİĞİN ŞEKİLLENMESİ

GİRİŞ 103

8. Sahte Benliğin Oluşumu
Harville Hendrix 107

9. İnkâr ve İhanet
Robert M. Stein 110

10. Anne – Kız İlişkisinin Karanlık Yüzü
Kim Chernin 113

11. Ebeveynlik ve Çocuğunuzun Gölgesi
John A. Sanford 118

3. BÖLÜM
GÖLGE BOKSU: HASET, ÖFKE VE YALAN DANSI

GİRİŞ 125

12. Kız ve Erkek Kardeşlerde Gölge
Christine Downing 129

13. Erkek Kardeşim/Ben
Daryl Sharp 136

14. Eşlerimizde Karşıtlarımızla Buluşmak
Maggie Scarf 140

15. Evlilik Kuşağında Gölge Dansı
Michael Ventura 145

4. BÖLÜM
REDDEDİLEN BEDEN: HASTALIK, SAĞLIK VE CİNSELLİK

GİRİŞ 153

16. Gölge Olarak Beden
John P. Conger 156

17 . Kötülüğün Anatomisi
John C. Pierrakos 161

18. Sağlığın Aydınlığı, Hastalığın Gölgesi
Larry Dossey 165

19. Bedene İniş Olarak Hastalık
Alfred J. Ziegler 169

20. Cinselliğin Demonik Yüzü
Adolf Guggenbühl – Craig 174

5. BÖLÜM
BAŞARININ GÖLGESİ: İŞ VE İLERLEMENİN KARANLIK YÜZÜ

GİRİŞ 183

21. İş Yerinde Gölgeyle Karşılaşma
Bruce Shackleton 187

22. Başarının Karanlık Yüzü
John R. O'Neill 190

23. Sahte Doktorlar, Şarlatanlar ve Yalancı Peygamberler
Adolf Guggenbühl - Craig 193

24. Kusur ve Hatalarımızı Kullanmak
Marsha Sinetar 201

25. Teknolojinin Açtığı Yara
Chellis Glendinning 205

26. ilerlemenin Kurbanı Vahşi Doğa
Peter Bishop 208

6. BÖLÜM
YOLDA KARANLIKLA KARŞILAŞMA:
DİN VE MANEVİYATIN GİZLİ YÜZLERİ

GİRİŞ 221

27. Hristiyanlığın Gölgesi
Brother David Steindl-Rast 227

28. Manevi Uygulamada Karanlık Tarafla Karşılaşma
William Carl Eichman 230

29. Budist Amerika'da Gölgeyle Karşılaşma
Katy Butler 235

30. Aydınlanmış Gurunun Gölgesi
Georg Feuerstein 251

31. Yeni Çağ Topluluğunda Bir Kâfir
W. Brugh Joy 255

32. Astrolojide Gölge
Liz Greene 258

33. Tarot'ta Şeytan
Sallie Nichols 263

34. Yeni Çağ Köktenciliği
John Babbs 267

7. BÖLÜM

İBLİSLER, DEMONLAR VE GÜNAH KEÇİLERİ:
KÖTÜLÜĞÜN PSİKOLOJİSİ

GİRİŞ 273

35. Günümüzde Kötülük Sorunu
C. G. Jung 281

36. Masumiyetin Tehlikeleri
Rollo May 286

37. İnsani Kötülüğü İyileştirmek
M. Scott Peck 289

38. İblislerimizi ve Demonlarımızı Kurtarmak
Stephan A. Diamond 297

39. İnsan Kötülüğünün Temel Dinamiği
Ernest Becker 306

40. İçsel Bölünmemizi Kabul Etmek
Andrew Bard Schmookler 311

8. BÖLÜM
DÜŞMAN YARATMA: SİYASAL YAPILARDA BİZ VE ONLAR

GİRİŞ 319

41. Düşman Yaratan
Sam Keen 322

42. Biz ve Onlar
Fran Peavey (Myrna Levy ve Charles Varon ile Birlikte) 330

43. Şovenist Zihin
Susan Griffin 337

44. Amerika'nın Aykırıları
Audre Lorde 342

45. Birleşik Devletler – Sovyet Aynası
Jerome S. Bernstein 347

46. Eş Benlik Oluşturma ve Nazi Doktorları
Robert Jay Lifton 352

47. Psikopatlar Neden Dünyayı Yönetmiyor
Adolf Guggenbühl-Craig 360

48. Suçlular Kimler?
Jerry Fjerkenstad 365

49. Otoyoldaki Şeytanlar
James Yandell 375

9. BÖLÜM
GÖLGE ÇALIŞMASI: TERAPİ, HİKÂYE VE RÜYALARLA KARANLIĞA IŞIK TUTMAK

GİRİŞ 388

50. Gölgenin Tedavisi
James Hillman 388

51. Bir Cehenneme İniş Hikâyesi
Sheldon B. Kopp 390

52. Balinanın Karnı
Joseph Campbell 398

53. Faydasız Olanın Faydası
Gary Toub 402

54. Kadınların Rüyalarıyla Çalışmak
Karen Signell 410

55. Orta Yaşta Gölge
Janice Brewi ve Anne Brennan 416

56. Orta Yaş Erkeği İçin
Daniel J. Levinson 418

57. Kötülükle Nasıl Başa Çıkmalı
Liliane Frey-Rohn 422

10. BÖLÜM
İÇGÖRÜ, SANAT VE RİTÜEL ARACILIĞIYLA KARANLIK TARAFINIZI SAHİPLENMEK

GİRİŞ 431

58. Gölgenizin Sorumluluğunu Almak
Ken Wilber 435

59. Gölgeyi Yemek
Robert Bly 444

60. Reddedilen Benliği Yeniden Sahiplenmek
Nathaniel Branden 446

61. Demonik Benlikle Diyalog
Hal Stone ve Sidra Winkelman 452

62. Utandırıcı İç Sesi Ehlileştirmek
John Bradshaw 459

63. Aktif İmgelemi Öğrenmek
Barbara Hannah 466

64. Gölgeyi Çizmek
Linda Jacobson 469

65. Ötekine Dair Yazmak
Deena Metzger 472

Son Söz 477
Jeremiah Abrams 477
Bibliyografya 481
Jungiyen Terimler Sözlüğü 502

. . . . . .

SUNUŞ

Gölge, yaklaşan kişiye bağlı olarak yeniden yapılanan bir kavram. Soyutluğuna paralel olarak tetikleyici doğası, okurun aslında anladığı ama tam olarak emin olamadığı bir gerçekle karşı karşıya olduğu duygusunu uyandırıyor. Sevgili Özgür, telkâri işçiliğini anımsatan zarif çeviri çalışması ile kitaptaki metinlerin bu yükünü okurun üzerinden alıyor adeta. Dünyanın önde gelen saygın analistlerinin makalelerinin yer aldığı bu çok değerli eserde yer alan kavramların dilimizde yeniden düşünülmesi sürecinde kendisine eşlik etmek büyük bir onurdu. Emeği yanında benim katkım oldukça mütevazı kalsa da böylesi bir eserin dilimize kazandırılmasından duyduğum kıvanç kifayetsiz.

Berin Orhan

. . . . . .

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ VE ÇEVİRİYLE İLGİLİ BAZI NOTLAR

Hayat sürprizlerle dolu. Yıllar önce kendime bir 'gölge defteri' açarak yutar gibi okuduğum bu kitabı bir gün Türkçeye çevireceğim aklımın ucundan geçmezdi. Yaklaşık iki sene önce Instagram hesabımda[1] yayınladığım çevirilere ilgisi nedeni ile beni Timaş'la tanıştıran ve *Gölgeyle Buluşma*'nın çevirisine vesile olan sevgili Berin Orhan'a manevi desteği ve metni özenle okuyarak yaptığı katkılar için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Kitabı çevirisi tamamlandıktan sonra defalarca okudum ve her okuyuşumda değiştirecek bir şeyler bularak kimbilir kaç defa düzelttim. Ancak metin son iki düzeltmeden önceki haline geri dönmekte ısrar etti (elinizdeki versiyonunda muhtemelen gönlümün elverdiğinden fazla virgül var :)). Dizüstü bilgisayarımı otobüste unutmaktan tutun da Türkiye'ye gelirken Kapıkule'de açıp kapama düğmesinin çökmesine kadar birçok 'kaza' neticesinde yayınevine çevirinin eski versiyonunu göndermek zorunda kaldım. Yine de bu konuda içim rahat. Zira çevirinin redaksiyonunu yapan Seval Akbıyık Hanım metinlerin içeriğine ve kendi ritimlerine son derece duyarlı düzeltmeler yaptı. İlaveten, çevirirken fark ettiğim üzere, kitabın İngilizcesi de çeşitli hatalar barındırıyordu ancak bu onun pek çok insanın hayatını değiştiren ve gölgeyle ilgili en çok başvurulan kitap olmasına mâni olmamıştı. Belki de canım babaanneciğimin söylediği gibi, hata olmayan yerde bereket olmuyordu.

Ne var ki elbette doğru ve rahat okunan bir çeviri sunmak için elimden geleni yaptım. Kitapta farklı yazar ve analistler tarafından yazılmış

1 @jungsever

hem üslup hem gramer hem de kaynak kullanımları açısından birbirine benzemeyen altmış beş makale var. Bunların çok azı özellikle bu kitap için yazılmış; pek çok makale yazarların yayımlanmış olan kendi eserlerinden alınmıştı. Bu hususu da göz önünde bulundurmanızı dileyerek çeviriyle ilgili şunları söylemek isterim:

Gerek makalelerde gerekse makaleleri tanıtan giriş bölümlerinde bahsi geçen kitap isimlerini İngilizce olarak bırakıp bu isimlerin tercümelerini dipnotlarda vermeyi yeğledik. Zira bu kitapların pek çoğu henüz Türkçeye çevrilmemişti, çevrilenlerin çoğunun ya baskısı tükenmişti ya da farklı yayınevlerince farklı isimlerle yayımlanmışlardı. Bahsedilen kitaplar sayıca az olsaydı tek tek izlerini sürüp Türkiye'de yayımlanmış olanları Türkçe başlıklarıyla vermek mümkün olabilirdi. Ne var ki *Gölgeyle Buluşma*'nın altmış beş makalesinde böyle bir şeyi kendi başına bir işe çevirecek kadar çok kitap ismi mevcut. İlaveten, kitap isimlerini Türkçeye çevirirken kulağa hoş gelmelerini değil birebir anlamlarını gözettim. Amacım bu yolla genellikle Türkçeleri bulunmayan kitaplar hakkında okuyucuya kısmen de olsa bir fikir verebilmekti.

• *Gölgeyle Buluşma*'nın İngilizcesinde makale yazarlarının kullandığı kaynaklar kitabın sonuna eklenmişti. Biz bu kaynakları, okumayı kolaylaştırma amacıyla makalelerin altına dipnot olarak ekleyip kaynak bilgilerini içeren ibareleri İngilizce olarak bıraktık. Niyetimiz bu konuda akademik araştırma yapanların, çoğunun Türkçesi zaten bulunmayan bu kaynaklara erişimini bir nebze olsun kolaylaştırmaktı. Aynı şekilde, kitabın sonuna eklenmiş olan yazarların kendi açıklamalarını da yine okumayı kolaylaştırma amacıyla, dipnot olarak makalelerin altına taşıdık.

• *Gölgeyle Buluşma*'da kimi Jungiyen kavramlar makaleler içerisinde az çok açıklık kazanırken diğerleri kanaatimce biraz daha açılmaya ihtiyaç duyuyordu. Bu nedenle kitabın arkasına az sayıda kavramdan oluşan ve daha ziyade Jungiyen ve post Jungiyen kaynaklardan çeviriye dayanan bir Jungiyen Terimler Sözlüğü (JTS) ekledik.

Belirtilmesi gereken diğer bir husus da şu: Benlik, Gölge, Şeytan gibi bazı kelimelerin çevirisinde farklı yazarların farklı imlalarına sadık kaldık: Bazı makalelerde bu ve diğer bazı kelimelerin büyük harfle başlatılmaları yazarların kendi tercihleriyle alakalı.

Son olarak, C. G. Jung'un Toplu Eserleri'nden İngilizce literatürde CW (Collected Works) olarak bahsedilir. Toplam yirmi cilttir ve alıntı yapılan cilt numarası CW kısaltmasının yanına eklenir (örneğin CW8) ve sayfa numarasından ziyade paragraf numarası belirtilir. Bu eserlerden değişik bölümlerin farklı yayınevlerince yayımlandıkları da olmuştur. Bu durumda paragraf numarası yerine sayfa numarası geçerlidir. 'da, yukarıdakilere benzer sebeplerle, Jung'un toplu eserlerinden yapılan alıntılarda CW kısaltmasını olduğu gibi bırakmayı yeğledik.

Bu kitabın çevirisi hayatımın önemli bir evresine tekabül etti. Pek çok olay ve sarsıcı rüyayla eş zamanlı olarak başladı ve bitti. Yıllar önce dikkatle okumuş, öğrendiklerimle kendi üzerimde çalışmaya gayret etmiştim evet, fakat çevirisi içeriğini bambaşka bir düzlemde yeniden tecrübe etmeye beni teşvik etti, hatta mecbur bıraktı. Umarım yayınlandığı ilk günden itibaren pek çok kişinin hayatını değiştirdiği söylenen bu kitabı, önemine uygun bir şekilde, layıkıyla çevirebilmişimdir.

Özgür Ertana

TEŞEKKÜRLER

.....

Karanlık tarafı keşfederken izlerinden gittiğimiz, özellikle de gölge hakkındaki düşünceleri bu eseri ve dolayısıyla bizleri derinden etkileyen C. G. Jung, John A. Sanford, Adolf Guggenbühl-Craig ve Marie-Louise von Franz'a ve Robert Bly gibi şair ve sanatçılara en derin şükranlarımızı sunuyoruz.

Sevgi dolu ve yaratıcı destekleri için Jeremy Tarcher, Barbara Shindell, Hank Stine, Daniel Malvin, Paul Murphy, Susan Shankin, Susan Deixler, Lisa Chadwick, Steve Wolf, Joel Covitz, Tom Rautenberg, Bob Stein, Suzanne Wagner, Linda Novack, Michael ve Kathryn Jaliman, Peter Leavitt, Deena Metzger, Marsha de la 0 ve kadın yazı grubu, Bill ve Vivienne Howe, Bruce Burman, Andrew Schultz'a ve Los Angeles ve San Francisco C. G. Jung Enstitüsü Kütüphane çalışanlarına teşekkür ederiz.

Connie'nin gölge kız kardeşleri Jane, Marian, Susan ve April'ı özellikle anmadan ve bilge anneme ve babama ömür boyu şükranlarımızı sunmadan geçemeyiz. Jeremiah'nın sabırlı çocukları Raybean ve Pito için de gözlerimizde gülücükler...

EDİTÖRLER

.....

ÖNSÖZ

CONNIE ZWEIG

Orta yaş dönemimde iblislerimle karşılaştım. Nimet zannettiğim şeylerin çoğu lanete dönüştü. Geniş yol daraldı, aydınlık, yerini karanlığa bıraktı. Ve karanlıkta üzerine titrediğim, özenle süslediğim içimdeki aziz günahkârla tanıştı.

Işığa hayranlığım, hevesle hep iyi sonuçlar umuşum, insanlara içten güvenim, meditasyon ve aydınlanma yoluna bağlılığım –tüm bunlar artık kurtarıcı bir lütuf değil aksine ince bir lanet, beni kendi karşıtıyla; yıkılan ideallerin doğurduğu incinme, saflığımın başıma açtıkları ve Tanrı'nın karanlık tarafıyla yüz yüze getiren derinlere işlemiş düşünsel ve hissel bir alışkanlıktı sanki. Bu dönemde aşağıdaki gölge rüyasını gördüm:

> Çocukluk aşkımla sahildeyim. Denizde insanlar yüzüyor. Büyük ve siyah bir köpek balığı görünüyor. Korku her yerde. Bir çocuk kayboluyor. İnsanlar paniğe kapılıyorlar. Erkek arkadaşım mitolojik bir yaratık olan bu balığı takip etmek istiyor. İnsanlara verebileceği zararı anlayamıyor.
>
> Her nasıl oluyorsa balıkla irtibat kuruyorum –ve onun plastik olduğunu keşfediyorum. Arka ucuna parmağımı sokup deliyorum –sönüyor. Erkek arkadaşım çok öfkeli; sanki Tanrı'yı öldürmüşüm. O balığa insan hayatından daha çok önem veriyor. Sahilden yukarı yürüyor ve beni terk ediyor. Mavi bir battaniyenin beni beklediği ağaçların arasına doğru yürüyorum.

Bu rüyayı analiz ederken gölgeyi hiçbir zaman ciddiye almamış olduğumu fark ettim. Ruhani bir kibirle, derin ve adanmış bir içsel yaşamın beni insan olmanın ıstırabından koruyacağına ve gölgenin gücünü metafizik uygulamalarım ve inançlarımla bir şekilde söndürebileceğime

inanmış, aslına bakılırsa onu da ruh hallerimi ve diyetimi kontrol ettiğim gibi öz-denetimle kontrol edebileceğimi sanmıştım.

Ne var ki karanlık taraf çok farklı şekillerde kendini gösterir. Benim onunla orta yaştaki karşılaşmam oldukça şaşırtıcı, sarsıcı ve son derece göz açıcıydı. Uzun yıllara dayanan arkadaşlıklar, can suyunun sağladığı esneklikten mahrum kuruyup çatladılar. Güçlü yönlerimi zaaflarım gibi hissetmeye başladım; gelişmemi teşvik etmiyor, aksine köstekliyorlardı. Aynı zamanda âtıl kalmış ve varlığından habersiz olduğum eğilimler uyanıp kendimle ilgili inançları utanmazca yerle bir ederek su yüzüne çıktılar.

Neşeli ruh halim ve dengeli mizacım yerini derin bir ümitsizliğe terk etti. Kırk yaşında depresyona girdim ve bir zamanlar Hermann Hesse'nin 'çamur cehennemi' olarak tarif ettiği yerde yaşamaya başladım. Kadim bir gazap tanrısı tarafından ele geçirilmişçesine tanımadığım bir öfkenin patlak verdiği ve beni bitkin bir halde ve utanç içinde bıraktığı zamanlar oldu.

Hayatımın erken dönemlerinde yoğun bir soruşturmaya, psikoterapiye ve meditasyon uygulamasına yönelmeme sebep olan anlam arayışım şiddetle yeniden baş gösterdi. Duygusal açıdan kendime yeterliliğim ve özenle geliştirdiğim erkeklere dayanmadan yaşama kabiliyetim yerini can acıtan bir kırılganlığa terk etti. Birdenbire ben de yakın ilişkileri takıntı yapan o kadınlardan biri haline gelmiştim.

Sanki yaşam iflas etmişti. Amansız gerçeklik olarak 'tanıdığım' her şey rüzgâra yakalanmış kâğıt kaplanlar gibi buruşuverdi. Olmadığım şeylere dönüşmeye başladığımı hissettim. Geliştirmeye uğraştığım, üzerinde çalıştığım her şey çözüldü. Hayatımın ipi çekildi, hikâye söküldü. Ve küçümsediklerim ile hor gördüklerim bambaşka bir hayat gibi bende doğdular: Hâlâ benim hayatım ama onun aynadaki sureti; benim hayatım ama onun görünmeyen ikizi.

Bazı insanların neden çıldırdıklarını, bazılarının güçlü bir evlilik bağına rağmen neden dışarıda ihtiraslı aşk ilişkileri yaşadıklarını, durumu maddeten iyi olan diğerlerinin neden para çalmaya, istiflemeye veya her şeylerini dağıtmaya başladıklarını anlayabiliyordum. Goethe'nin neden işleyemeyeceğim bir suç duymadım dediğini de biliyordum. Ben her şeye muktedirdim.

Okuduğum bir hikâye aklıma geliyordu. Bu hikâyede bir yargıç, bir katilin gözlerinin içine bakar ve kendi ruhundaki öldürme dürtüsünün farkına varır. Bir dakika geçmeden eski haline geri döner ve katili ölüm cezasına çarptırır.

Kendi karanlık ve öldürücü tarafım da bir an için bile olsa açığa çıkmıştı. Ölüm cezasıyla yeniden gözlerden uzaklaştırmak yerine onunla yüzleşmeye çalışarak, yavaş ve temkinli bir şekilde, yolculuğuma yeni bir yön vermeyi denedim. Büyük bir umutsuzluk döneminin ardından benlik algımın daha kapsayıcı bir hale geldiğini, tabiatımın zenginleştiğini, insanlıkla daha derin bir bağ kurmaya başladığımı hissediyorum.

Annem yirmi yıl kadar önce, manevi ihtişamımın doruğunda olduğum zamanlarda, genel olarak insanlığı sevebildiğimi ancak tek tek insanları sevmeyi pek iyi beceremediğimi ifade etmişti. Yavaş yavaş içimdeki karanlık dürtüleri kabul ettikçe ruhumda daha samimi bir merhametin geliştiğini hissediyorum. Bir zamanlar benim için arzu ve çelişkiyle dolu, sıradan bir insan olmak nefret edilecek bir şeydi ama artık olağanüstü bir şey.

Dışsal hayatımın paramparça olmasını önlemek ve çok sevdiğim yaratıcı yaşam tarzından vazgeçmemek için gölge benliğimi doğurmanın sembolik bir yolunu aradım. Bu kitabın hazırlığı esnasında iyi ile kötü arasındaki savaşın her gölge tiyatrosunun ve dans gösterisinin teması olduğu Bali'ye gittim. Balililerin on yedi yaşına gelenlere uyguladıkları bir inisiyasyon[1] dahi mevcut. Bu ritüelde öfke, kıskançlık, kibir ve açgözlülük demonlarını def etmek için, inisiye olan bireyin dişleri aynı hizaya gelecek şekilde törpüleniyor ve inisiyasyon sonrası kişi kendini arınmış ve vaftiz edilmiş gibi hissediyor.

Ne yazık ki kültürümüz bize böyle inisiyasyon törenleri sunmuyor. Ben bu kitabı hazırlamanın, inişin[2] haritasını çıkarmanın ve karanlığa ışık getirmenin bir yolu olduğunu keşfettim.

---

1 Ergenlenme ritüeli. -ç.n.-

2 İniş; Nekyia; Katabasis: Bilinçli zihnin bilinçdışı psişenin daha derin katmanlarına ulaşmak için içe dönmesi. Jung'a göre Nekyia, amaçsız ve yıkıcı bir uçurumdan düşüş değil, amacı bütün insanın sağaltılması olan anlamlı bir 'katabasis' yani iniştir. (CW15 139-40 Par.213) -ç.n.-

. . . . . .

GİRİŞ: GÜNLÜK YAŞAMIN GÖLGE TARAFI

CONNIE ZWEIG VE JEREMIAH ABRAMS

Dünyada nasıl bu kadar çok kötülük olabilir?

İnsanlığın ne mal olduğunu bildiğim için ben asıl neden daha fazla kötülük olmadığını merak ediyorum.

WOODY ALLEN, *Hannah ve Kız Kardeşleri*

1886'da, Freud'un insan karanlığının derinliklerine inişinden on yılı aşkın bir zaman sonra, Robert Louise Stevenson son derece önemli bir rüya gördü. Bu rüyada işlediği bir suç yüzünden aranan bir adam, bir çeşit toz yuttuktan sonra şiddetli bir karakter değişikliği yaşar; bu o kadar şiddetli bir değişimdir ki tanınmaz hale gelir. Kibar ve çalışkan bir bilim adamı olan Dr. Jekyll, rüyanın hikâyesi ilerledikçe gitgide daha da kötü bir insan olan saldırgan ve acımasız Mr. Hyde'a dönüşür.

Stevenson bu rüyadan yola çıkarak artık çok iyi bilinen *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde'ın Tuhaf Hikâyesi*'ni yazmıştı. Kitabın teması öylesine popüler kültürün bir parçası haline geldi ki birisi "Kendimde değildim," veya "Adam cin çarpmış gibiydi," ya da "Kadın şirretleşti," dediği zaman bu hikâyenin aklımıza gelmesi gayet doğaldır. Jungiyen analist John Sanford'un da söylediği gibi, bir hikâye bu şekilde pek çok kişiye birden inandırıcı gelecek kadar insaniyetimizin bam teline dokunuyorsa bu onun arketipsel bir özelliğe sahip olduğunu, yani içimizde evrensel bir noktaya hitap ettiğini gösterir.

Her birimiz bir Dr. Jekyll ve bir de Mr. Hyde, yani hem günlük kullanımımız için hoş görünümlü bir persona[1], hem de çoğu zaman örtbas ettiğimiz gizli bir gece benliği barındırırız. Öfke, kıskançlık, utanç, yalan söyleme, kin, şehvet, açgözlülük, intihar ve cinayet eğilimleri gibi olumsuz duygu ve davranışlar kurallara uyan tarafımızca maskelenmiş olarak yüzeyin hemen altında saklı bekler. Bunlar psikolojide, birçoğumuz için vahşi ve keşfedilmemiş bir bölge olarak kalan *kişisel gölge* adıyla bilinirler.

GÖLGEYİ TAKDİM

Kişisel gölge tüm küçük çocuklarda doğal bir şekilde gelişir. Çevremiz tarafından da desteklenen kibarlık ve cömertlik gibi ideal kişilik vasıfları ile özdeşleşirken W. Brugh Joy'un 'Yeni Yıl Kararı Benliği' olarak adlandırdığı benliğe biçim veririz. Bununla birlikte, kabalık ve bencillik gibi öz-imajımıza uymayan özellikleri gölgeye gömeriz. Demek ki ego ve gölge, aynı yaşam tecrübesinden birbirlerini yaratarak birlikte gelişirler.

Carl Jung, ego ve gölgenin ayrılmazlığını *Memories, Dreams, Reflections*[2] adlı otobiyografisinde anlattığı bir rüyada görmüştü:

> Geceydi ve bilinmeyen bir yerde rüzgârla boğuşarak zar zor ilerliyordum. Her yer yoğun bir sisle kaplanmıştı. Avucumda her an sönmeye hazır, küçücük bir ışık tutuyordum. Her şey bu ışığı canlı tutmama bağlıydı.
>
> Ansızın arkamdan bir şeyin yaklaştığı hissine kapıldım. Dönüp baktım ve dev gibi bir karaltının beni takip ettiğini gördüm. Hissettiğim korkuya ve tüm tehlikelere rağmen gece boyunca ve rüzgâra karşı küçük ışığımın sönmesine izin vermemem gerektiğinin de bilincindeydim.
>
> Uyandığımda sisler içindeki bu karaltının, elimde taşıdığım küçük ışığın sebebiyet verdiği kendi gölgem olduğunu hemen anladım. Bu küçük ışığın, sahip olduğum biricik ışık olan bilincim olduğunun da farkındaydım. Karanlığın güçleriyle kıyaslandığında çok zayıf ve kırılgandı ama yine de bir ışıktı; benim ışığımdı.

Gölge benliklerimizin oluşumunda birçok güç rol oynar ve hangi ifadelerin müsaade edilebilir ifadeler olduğuna bunlar karar verirler. Ebe-

---

1 Persona bkz. Jungiyen Terimler Sözlüğüne (JTS)

2 'Anılar, Düşler, Düşünceler' -ç.n.-

veynler, kardeşler, öğretmenler, rahipler ve arkadaşlar hangi davranışların kibar, uygun ve ahlaki; hangilerinin kötü, utanç verici ve günah olduğunu öğrendiğimiz kompleks bir ortam vücuda getirirler.

Gölge, neyin 'kendimiz' neyin 'kendimiz-olmayan' olduğunu tanımlayan psişik bir bağışıklık sistemi gibi davranır. Değişik aile ve kültürlerden gelen insanlar için neyin egoya, neyin gölgeye ait olduğu da farklılıklar gösterir. Örneğin bazıları öfke ve saldırganlığın ifadesine müsaade ederken bazıları etmez. Cinselliğe, kırılganlığa veya güçlü duygulara izin verenler vardır, vermeyenler vardır. Bazıları maddi ihtirasa, sanatsal ifadeye veya entelektüel gelişime müsaade ederken diğerleri etmez.

Ego tarafından reddedilen ve gölgeye sürgün edilen tüm his ve kapasiteler, insan tabiatının karanlık tarafının gizil gücüne katkıda bulunur. Ne var ki bunların hepsi olumsuz olarak nitelendirilen özellikler değildir. Jungiyen analist Liliane Frey-Rohn'a göre bu karanlık hazine, çocuksu taraflarımızın, duygusal bağlanmalarımızın, nevrotik semptomlarımızın yanı sıra, geliştirmediğimiz yetenek ve kabiliyetlerimizi de içerir. "Gölge," der Frey-Rohn, "ruhun kayıp derinlikleriyle, hayatla ve yaşama gücüyle olan iletişimi devam ettirir. Daha üstün olan, evrensel anlamda insani olan ve evet, yaratıcı olan dahi orada algılanabilir."

GÖLGENİN İNKÂRI

Bu gizli alana doğrudan bakamayız. Doğası gereği gölgenin idraki zordur. Gölge tehlikelidir, ahlaksızdır ve sanki bilincin ışığı canını alacakmış gibi sürekli saklanır. Verimli bir yazar olan Jungiyen analist James Hillman şöyle der: "Bilinçdışı bilinçli olamaz; ayın karanlık yüzü de vardır, güneş batar ve aynı anda her yeri aydınlatamaz. Dikkat ve odaklanma, bazı şeylerin görüş alanı dışında, karanlıkta kalmasını gerektirir. Kişi iki yöne birden bakamaz."

Bu nedenle gölgeyi genellikle dolaylı yoldan, başkalarının hoş olmayan özellikleri ve eylemlerinde, onu gözlemlemenin tehlike arz etmediği *dışarıda bir yerlerde* görürüz. Bir grup veya bireyin, tembellik, aptallık, bedensel zevklere düşkünlük veya ruhanilik gibi bir özelliğine aşırı bir tiksinme veya hayranlıkla kendimizden geçecek denli şiddetli bir tepki gösterdiğimizde bu, kendi gölgemizin bir tezahürü olabilir. Bu özelli-

ği kendimizde görmemek için bilinçdışı bir çabayla onu kendimizden uzaklaştırır ve başkalarına atfederek onlara *yansıtırız.*[3]

Jungiyen analist Marie-Louise von Franz, yansıtmanın sihirli bir ok atmaya benzediğini söyler. Muhatabınızın yansıtmayı kabul eden yumuşak bir noktası varsa ok hedefine ulaşır. Öfkemizi memnuniyetsiz bir ahbabımıza, baştan çıkarıcı cazibemizi çekici bir yabancıya, manevi niteliklerimizi bir guruya yansıttığımızda ok yerini bulur ve yansıtma hedefine yapışır. Âşık olunduğunda, mükemmel bir kahraman veya mükemmel bir kötü adam keşfedildiğinde olduğu gibi, o andan itibaren gönderen ve alan esrarengiz bir ittifakla birbirine bağlanır.

Demek ki kişisel gölge gelişmemiş ve ifade kazanmamış olan envai çeşit potansiyeli barındırır. O, bilinçdışının egoyu tamamlayan kısmıdır ve bilinçli kişiliğin kabul etmek istemediği için yok saydığı, unuttuğu ve gömdüğü ama başkalarıyla rahatsızlık verici yüzleşmelerde yeniden keşfettiği özellikleri temsil eder.

GÖLGEYLE KARŞILAŞMA

Gölgeye doğrudan bakamayız ancak o günlük yaşamın içinde kendini gösterir. Onunla, örneğin gizli, bayağı veya korktuğumuz duygularımıza ifade kazandıran mizahta karşılaşırız (müstehcen ve kaba şakalar gibi). Muz kabuğuna basıp düşen birisi veya tabulaşmış bir beden uzvuna atıfta bulunmak gibi komik bulduğumuz şeylere yakından baktığımız zaman gölgenin iş başında olduğunu keşfederiz. John Sanford, mizah duygusundan yoksun olan insanların fazlaca bastırılmış bir gölgeleri olabileceğinden bahseder. Şakalara gülen ekseriya gölge benliğimizdir.

İngiliz psikanalist Molly Tuby, bilmeyerek de olsa her gün gölgeyle karşılaştığımız altı farklı durum ileri sürer:

- Başkalarıyla ilgili abartılı hislerimizde ("Bunu yapmış olabileceğine inanamıyorum!" veya "Bu kıyafeti nasıl giyer anlamıyorum!")
- Bize ayna olma işlevini gören kişilerin olumsuz geri bildirimlerinde ("Bu beni aramadan üçüncü geç kalışın.")

3 Yansıtma: bkz. JTS

- Farklı insanlar üzerinde sürekli bir şekilde aynı rahatsız edici etkiyi yarattığımız etkileşimlerde ("Ben ve Sam senin bize dürüst davranmadığını hissediyoruz.")
- Dürtüsel ve kasıtsız eylemlerimizde ("Ay ben böyle demek istememiştim!")
- Aşağılandığımız durumlarda ("Bana böyle davranması beni çok utandırıyor.")
- Başkalarının hataları karşısında hissettiğimiz abartılı öfkede ("İşini bir türlü zamanında bitiremiyor!" ya da "Vay be! Cidden kilosunu kontrol edemiyor.")

Güçlü utanç ve öfke duygularına kapıldığımız veya davranışımızın uygunsuz olduğunu fark ettiğimiz böyle zamanlarda beklenmeyen bir şekilde patlak veren gölgedir. Genellikle ortaya çıktığı hızla geri çekilir çünkü gölgeyle karşılaşma, öz-imajımız açısından korku uyandırıcı ve sarsıcı bir deneyim olabilir. Bu nedenle, kendi karanlığımızın bir kısmını açığa vurabilecek öldürme fantezisini, intihar düşüncesini veya utanç verici kıskançlığı neredeyse hiç fark etmeden aceleyle inkâra yönelebiliriz. Psikiyatrist R. D. Laing, zihnin inkâr refleksini şiirimsi bir dille şöyle tanımlar:

Düşündüklerimiz ve yaptıklarımızın kapsamı
fark edemediklerimizle sınırlıdır.
Ve fark edemediğimizi
fark etmediğimiz için
fark edemememizin
düşünce ve eylemlerimizi
nasıl şekillendirdiğini
fark edene kadar
değiştirebileceğimiz
çok az şey vardır.

Laing'in söylediği gibi, inkâr işlevini yerine getirirse fark edemediğimizi fark etmeme olasılığı da söz konusudur. Örneğin, kişinin derinlerdeki ihtiyaç ve değerlerinin farklı bir yöne girme, hatta belki de

180 derece değişme eğiliminde olduğu orta yaş döneminde gölgeyle karşılaşma sık görülen bir şeydir. Bu, alışkanlıkları kırmayı ve uyuyan yetenekleri uyandırıp geliştirmeyi gerektirir. Çağrıya kulak vermeyerek aynı şekilde hayatımıza devam edersek orta yaşın bize öğreteceklerinden bihaber kalırız.

Mistiklerin 'ruhun karanlık gecesi' olarak bahsettikleri durumun çağdaş bir eşdeğeri olan depresyon da karanlık tarafla felç edici bir yüzleşme olabilir. Uzun saatler çalışma mecburiyeti, başkalarının tahrikleri veya çaresizlik duygularımızı hafifleten antidepresan ilaçlar gibi dışsal etkenler, yeraltına inmemiz için içeriden gelen ısrarlı çağrının sesini bastırabilir. Böyle olduğunda melankolimizin amacını kavramakta başarısız oluruz.

Gölgeyle karşılaşma, yaşamın hızını yavaşlatmayı, bedenin verdiği ipuçlarını dinlemeyi ve gizli dünyadan gelen şifreli mesajları sindirmek için yalnız kalacak zamanı kendimize ayırmayı gerektirir.

KOLEKTİF GÖLGE

Bugün, gazeteyi her açtığımızda veya akşam haberlerini her izlediğimizde insan doğasının karanlık yüzüyle karşı karşıya kalıyoruz. Gölgenin daha da çirkin olan etkileri, modern elektronik köyümüzde küresel olarak yayınlanan günlük büyük medya mesajlarıyla bizlere görünür kılınmakta. Dünya *kolektif gölgenin* sahnesi haline geldi.

Kolektif gölge (insani kötülük) hemen her yerde gözlerini dikmiş bize bakıyor: Gazete manşetlerinden bağırıyor; sokaklarımızda dolaşıyor; evsiz barksız kapı aralarında uyuyor; şehirlerimizin kenar mahallelerinde seks dükkanlarını mesken tutuyor; yerel tasarruf ve kredilerden paramızı zimmetine geçiriyor; güce aç politikacıları yozlaştırıyor ve adalet sistemimizi yoldan saptırıyor; işgalci orduları sık ormanlardan ve kum çöllerinden geçiriyor; aklını yitirmiş liderlere silah satıyor ve kârını gerici isyancılara veriyor; gizli borularla nehir ve okyanuslarımızı kirletiyor ve yiyeceklerimizi görünmez böcek ilaçlarıyla zehirliyor.

Bu gözlemler gerçekliğin İncil versiyonunu yerlere çalan yeni bir köktencilik değil. Çağımız hepimizi zorunlu tanıklara çevirdi. Bütün dünya seyrediyor. Politikacıları, beyaz yakalı suçluları ve fanatik teröristleri kandıran şeytani gölgelerin korkutucu hayaletinden kaçınmanın bir yolu yok. İçsel olarak hissettiğimiz bütünleşme arzusu (ki günümüzde

küresel iletişimin işleyiş biçiminde tezahür ediyor) bizleri bugün her yerde bulunan çelişkili riyakârlıkla yüzleşmeye zorluyor.

Birçok birey ve grup yaşamın sosyal anlamda kabul gören tarafını ifade ederken diğerleri ağırlıklı olarak toplumca reddedilen tarafını hayata geçiriyor. Bunlar olumsuz grup yansıtmalarının hedefi haline geldiği zaman kolektif gölge günah keçisi bulma, ırkçılık yapma veya düşman yaratma şekline bürünüyor. Komünizm karşıtı Amerikalılar için SSCB kötü imparatorluk. Fanatik Müslümanlar için Amerika en büyük şeytan. Nazilere göre Yahudiler haşarat Bolşevikler. Çileci rahiplerin dediğine bakılırsa cadılar şeytanla aynı kulvarda yüzüyor. Güney Afrikalı apartheid savunucularına veya Ku Klux Klan'ın Amerikalı üyelerine göre siyahlar insandan aşağı varlıklar ve beyazlara tanınan hak ve ayrıcalıklara layık değiller.

Bu güçlü duyguların hipnotik etkisi ve bulaşıcı tabiatı tüm dünyada ırksal zulmün, dini savaşların ve günah keçisi bulma taktiklerinin evrensel olarak yaygınlaşmasında açık bir şekilde görülüyor. İnsanlar böyle yöntemlerle başkalarını canavarlaştırarak kendilerinin tertemiz olduklarından ve düşmanları öldürmenin, kendileri gibi olanları öldürmekle aynı şey olmadığından emin olmak istiyorlar.

Tarih boyunca gölge, insanın hayal gücü vasıtasıyla kâh bir canavar, kâh bir ejderha, kâh Frankenstein, kâh beyaz bir balina, kâh bir uzaylı, kâh kendimizle özdeşleştiremeyeceğimiz kadar aşağılık, bizlerden bir gorgon kadar uzak bir adam olarak boy gösterdi. Demek ki insan tabiatının karanlık tarafını ortaya çıkarmak sanat ve edebiyatın temel amaçlarından biridir. Nietzsche'nin dediği gibi: "Sanat gerçeklikten ölmeyelim diye var."

Bir şeyi hayalimizde kötü ve demonik olarak canlandırmak için sanat ve medyayı kullanarak onun üzerinden güç kazanmaya, büyüsünü kırmaya çalışırız. Buna siyasi propaganda da dahildir. Bu nokta, savaş çığırtkanları ve fanatiklerle ilgili şiddet içeren haberlere neden mıhlandığımızı açıklamaya yardımcı olabilir. Dünyamızdaki kaos ve şiddeti tiksindirici bulduğumuz halde onların çekimine kapılıp zihnimizde bu *ötekileri* kötülüğün taşıyıcılarına, medeniyetin düşmanlarına dönüştürürüz.

Yansıtma, korku romanlarının ve filmlerinin muazzam popülaritesini de açıklamaya yardımcı olabilir. Gölge tarafımızın dolaylı bir şekilde

canlandırılmasıyla kötü dürtülerimiz uyarılır ve belki de kitap veya tiyatronun sunduğu güvenli ortamda boşaltılabilirler.

Çocuklar gölge sorunuyla genellikle iyi ile kötü güçler ve iyilik perileri ile ürkütücü demonlar arasındaki savaşı tasvir eden masalları dinleyerek tanışırlar. Onlar da dolaylı olarak, erkek veya kadın kahramanlarının başlarına gelenlerden dolayı acı çeker ve böylece insan kaderinin evrensel motiflerini öğrenirler.

Günümüzde medya ve müzik arenalarının sansür savaşında karanlığın sesini boğanlar, onun acilen işitilme ihtiyacını anlamıyor olabilirler. Sansürcülerin, çocukları koruma çabasıyla yeni baştan yazdıkları "Kırmızı Başlıklı Kurt" masalında kurt artık çocukları yemiyor ve çocuklar karşılaşacakları kötülükle yüzleşmek için hazırlıksız bırakılıyorlar.

Ailelerin de toplumlarda olduğu gibi oturmuş tabuları ve yasak alanları vardır. *Aile gölgesi*, bir ailenin bilinçli farkındalığınca reddedilen her şeyi; ailenin öz-imajını fazlaca tehdit ettiğini düşündüğü duygu ve eylemleri içerir. Bu, namuslu ve muhafazakâr Hıristiyan bir ailede sarhoş olmak veya başka inançtan birisiyle evlenmek olabilir; liberal ve ateist bir ailede, eşcinsel bir ilişki seçmek anlamına gelebilir. Önceden toplumumuzda kadına uygulanan şiddet ve çocuk istismarı aile gölgesinde saklanıyordu; bunlar günümüzde geniş çapta gün ışığına çıktılar.

Karanlık taraf yeni bir evrimsel gelişme değildir; uygarlık ve eğitimin sonucu olarak meydana çıkmamıştır. Kökleri, hücrelerimize dek uzanan *biyolojik* gölgede yatar. Neticede en eski atalarımız, canlarını dişlerine takarak hayatta kalabildiler. İçimizdeki hayvan –çoğu zaman kafeste de olsa hâlâ yaşıyor.

Pek çok antropolog ve sosyobiyolog insan kötülüğünün hayvani saldırganlığımızı dizginlemek, kültürü doğaya tercih etmek ve ilkel vahşiliğimiz ile teması kaybetmek sonucunda ortaya çıktığına inanır. Hekim antropolog Melvin Konner, *The Tangled Wing*'de,[4] bir hayvanat bahçesine gittiğini, orada 'Dünyadaki En Tehlikeli Hayvan' yazan bir tabela gördüğünü ve bir aynaya bakıyor olduğunu fark ettiğini anlatır.

4 'Dolaşık Kanat': Kitabın içeriğine göre 'Girift Kanat' da olabilir. -ç.n.-

KENDİNİ TANI

Eski zamanlarda insanlar, kişisel, kolektif, ailevi ve biyolojik olmak üzere gölgenin birçok boyutunu kabul ediyorlardı. Klasik dönemde Yunanlılar tarafından Parnassus Dağı'nın yanına inşa edilen ve artık yıkılmış olan Delfi'deki Apollo Tapınağı'nın lento parçaları üzerine tapınak rahipleri, bugün bizim için hâlâ büyük anlam taşıyan iki kaide kazıdılar. Bunlardan ilki, 'Kendini Tanı', genel anlamıyla görevimiz ile alakalıdır. Işık tanrısının rahibi ise 'Kendinin tamamını tanı' diye nasihatte bulunmuştur ki bu, bilhassa 'karanlık tarafını tanı' olarak anlaşılabilir.

Bizler Yunan zihniyetinin doğrudan mirasçılarıyız. Gölge benliğimiz yani bilinmek istemeyen o yıkıcı unsur, kendimizi bilmenin ağır yükü olmaya devam ediyor. Yunanlılar bu sorunu çok iyi anlamışlardı ve dinleri hayatın karanlık tarafını telafi ediyordu. Her yıl Delfi'nin yukarısındaki aynı dağın yanında, doğa tanrısı Dionysus'un insanlardaki güçlü ve yaratıcı mevcudiyetini yücelten meşhur Baküs şenliklerini düzenliyorlardı.

Bugün Dionysus bizler için sadece hakir gördüğümüz haliyle, kötülüğün bir simgesi olan Şeytanın oyma imgelerinde mevcut. Artık kabul edilen ve hürmet gösterdiğimiz bir tanrı değil; Cennet'ten kovulan melekler diyarına sürgün edildi.

Marie-Louise von Franz, İblis ile kişisel gölge arasındaki ilişkiyi kabul eder ve şöyle der: "Doğanın bütünlüğü içerisinde ilahi unsurdan ayrılmayı temsil ettiği ölçüde bireyleşme ilkesi, aslında şeytani unsur ile ilişkilidir. Şeytani yönler, yıkıcı olan unsurlardır (emosyonlar, otonom güç dürtüsü vb.). Bunlar kişiliğin bütünlüğünü bozarlar."

AŞIRIYA KAÇMA

Delfi'deki diğer bir yazıt, yaşadığımız dönemi muhtemelen daha iyi anlatır. Artık paramparça olan dünyevi tapınağından, "Aşırıya kaçma," diye seslenir Yunan tanrısı. Klasik edebiyat uzmanı E. R. Dodds, bu ilkeyi şöyle yorumlar: Yalnızca aşırılığı bilen bir halk böylesi bir düsturla yaşayabilirdi. Yalnızca şehvet, doyumsuzluk, öfke, açgözlülük ve her anlamda aşırıya kaçma kapasitelerinin farkında olanlar; uygunsuz aşırılık potansiyellerini anlayıp kabul edenler, eylemlerini bir nizama getirip medenileştirmeyi seçebilirler.

Ciddi aşırılıkların yaşandığı bir dönemdeyiz: Çok fazla insan, çok fazla suç, çok fazla sömürü, çok fazla kirlilik, çok fazla nükleer silah var. Kendimizi hiçbir şey yapamayacak kadar güçsüz hissetsek dahi bunlar kabul edip kınayabileceğimiz aşırılıklar.

Bunlarla ilgili *yapabileceğimiz* bir şeyler var mı aslında? Pek çok insan açısından aşırılığın kabul edilemez olan nitelikleri doğrudan bilinçdışında bulunan gölgeye gider veya 'karanlık' davranışlarda ifade bulur. Birçoğumuzun hayatında bu aşırılıklar, güçlü olumsuz duygu ve eylemler, nevrotik ıstırap, psikosomatik hastalıklar, depresyon ve madde bağımlılığı şeklinde semptomlar olarak kendini gösterir.

Senaryolar şu görüntüleri arz edebilir: Aşırı arzu hissettiğimizde bu arzuyu gölgeye iter, sonra başkalarını göz önünde bulundurmadan onu hayata geçiririz; aşırı bir açlık hissettiğimizde bu açlığı gölgeye iter, sonra fazla yemek yiyerek, tıkınarak ve ardından istifra ederek bedenimize zarar veririz; aşırı bir lüks hayat özlemi yaşıyorsak bu özlemi gölgeye iter, sonra da onu uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi hedonist faaliyetlerde ve anlık tatminlerde bulmaya çalışırız. Bu liste böylece uzayıp gider. Gölge aşırılığındaki artışı toplumumuzun şu alanlarında görmek mümkündür:

- Bilgi ve tabiatın tahakkümü için kontrolsüz bir şekilde güç edinme dürtüsünde (ki bu, bilimlerin ahlak dışılığında ve iş dünyası ile teknolojinin denetim dışı evliliğinde ifade bulur).
- Kendini haklı gören bir tavırla başkalarına yardım etme, onları iyileştirme zorlantısında (ki bu şifa sunan mesleklerde çalışanların çarpık ve birbirlerine bağımlı rollerinde ve doktor ve ilaç şirketlerinin açgözlülüğünde ifade bulur).
- Hızlı tempolu, insani koşullara sahip olmayan iş yerlerinde (yabancılaşan iş gücünün ilgisizliği, teknolojik gelişmenin yarattığı planlanmamış iktisadi değer kaybı ve kibir sendromu[5] ile ifade bulur).

5 Kibir sendromu: Güç zehirlenmesi, hubris sendromu veya kısaca hubris olarak da geçen siyasi bir terim. -ç.n.-

- İş büyümesi ve gelişmesinin maksimizasyonunda (kaldıraçlı satın almalar,[6] vurgunculuk, içeriden bilgi ticareti ve tasarruf ve kredi fiyaskosunda ifade bulur).
- Doğası gereği kontrol edilemez olan mahrem yaşantımızı kontrol etme arzusunda (yaygın olan narsisizm, kişisel istismar, başkalarını manipüle etme ve kadın ve çocukların istismarı şeklinde ifade bulur).
- Ve her daim mevcut olan ölüm korkumuzda (sağlık ve formumuzu koruma, diyet, ilaçlar ve her pahasına uzun ömür takıntımızda ifade bulur).

Bu karanlık güçler toplumumuzu her alanda yönetmekteler. Bununla birlikte, kolektif aşırılığımız için bugüne kadar denediğimiz çözümler muhtemelen sorunun kendisinden daha da tehlikeli. Misal olarak faşizmi ve otoriter rejimleri, sosyal düzensizliği, yaygın ahlaki çöküşü ve aşırı serbestliği kontrol altına almaya çalışan gerici girişimlerin sebep olduğu dehşet sahnelerini aklınıza getirin. Yakın zamanlarda kendi kıyılarımızda ve deniz aşırı ülkelerde ilerici fikirlere karşı dini ve siyasi köktencilik coşkusu yeniden şahlanarak W. B. Yeats'in sözleriyle "Dünya üzerine katıksız anarşinin salınması" için cesaret verdi.

Jung, "Akıl dünyamızın altında başka bir dünyanın gömülü olduğunu unuttuk. İnsanlık bunu itiraf edecek cesareti bulmadan önce daha nelere katlanmak zorunda kalacak bilmiyorum," derken durumun vahametini yeterince vurgulamamıştı.

ŞİMDİ DEĞİLSE NE ZAMAN?

Tarih çok eski zamanlardan beri insan kötülüğünün sebep olduğu felaketleri kaydeder. Ulusların tamamı son derece yıkıcı neticeler doğuran kitlesel histerilerin içine çekilme eğiliminde olmuşlardır. Bugün Soğuk Savaş'ın sona ermiş gibi görünmesiyle bazı umut verici istisnalar söz konusu. Tarihte ilk defa uluslar tüm nüfuslarıyla kendileri üzerine düşünmeye başlayıp yön değiştirme çabası içine girdiler. Jerome S. Bernstein'in *Power and Politics*[7] adlı kitabında aktardığı ve açıklamaya gerek duymayan şu gazete haberini değerlendirin: Sovyet hükümeti ülkedeki

---

6 Kaldıraçlı satın alma: Borç ile şirket satın alıp, şirketin kazandığı parayla borcu kapatma. -ç.n.-

7 'Güç ve Politika' -ç.n.-

tüm tarih sınavlarını geçici olarak iptal ettiğini açıkladı. 11 Haziran 1988 tarihli *The Philadelphia Inquirer*'ın haberine göre:

> Sovyetler Birliği dün, tarih ders kitaplarının nesillerdir Sovyet çocuklarına, onların 'zihinlerini ve ruhlarını' zehirleyen yalanlar öğrettiğini söyleyerek 53 milyondan fazla öğrencinin tarih dersi final sınavını iptal ettiğini duyurdu. İptali bildiren hükümet gazetesi *Isvestia*, bu olağanüstü kararın mevcut liderliğin sona erdirmek istediği Stalinist siyasi ve ekonomik sistemi sağlamlaştıran yalanların nesilden nesile aktarılmasına bir son vermeyi amaçladığını söyledi... Gazete ön sayfadaki bir yorumunda, "Nesiller boyunca bizi aldatanların... suçları ölçülemez," dedi. "Bugün kendi ahlaki gevşekliğimizin acı meyvelerini topluyoruz. Konformizme boyun eğmenin ve şimdi utançtan suratımızı kızartan, çocuklarımıza hesabını nasıl vereceğimizi bilmediğimiz şeyleri ses çıkarmadan onaylamış olmanın bedelini ödüyoruz."

Bütün bir ulusun bu hayret uyandıran itirafı bir dönemin sonuna işaret ediyor olabilir. *Faces of the Enemy*'nin[8] yazarı Sam Keen'e göre "Güvende olan uluslar sadece 'ilahi kader' ve kutsanmış paranoyanın yarattığı sarhoşluğa karşı kendilerini sistematik olarak özgür bir basın ve isabetli tahminlerini dile getirebilen bir azınlık ile aşılayabilen uluslardır."

Bugün dünya görünüşte zıt iki yöne doğru ilerliyor. Bazıları fanatik, totaliter rejimlerden uzaklaşıyor; diğerleri oldukları yerde ayak diretiyorlar. Bu denli büyük güçler karşısında kendimizi çaresiz hissediyor olabiliriz. Bu konulara dair herhangi bir şey hissediyorsak bu elbette kolektif açmazımızda kasti olmayan suç ortaklığımızın doğurduğu vicdan azabından kaynaklanıyor olmalı. Bu ikilem, yüzyılın ortalarında Jung tarafından isabetli bir şekilde ifade edilmişti: "Bütün (ki bu ister ait olduğumuz ulus, ister bizim de parçası olduğumuz insanlık olsun) neyden mustaripse iç ses onu bilince getirir. Ne var ki iç ses bu kötülüğü bireysel biçimiyle gösterdiği için ilk başta tüm bu kötülüğün bireysel karakterin bir özelliği olduğunu zannederiz."

Kendimizi kitlesel bilinçdışı güçlerin harekete geçirebileceği insani kötülükten korumak için tek bir silahımız var: Daha fazla bireysel farkındalık. İnsan davranışının ortaya koyduklarından bir ders çıkarmayı

8 'Düşmanın Yüzleri' -ç.n.-

veya öğrendiklerimizin gerektirdiklerini hayata geçirmeyi başaramazsak bireyler olarak kendimizi değiştirme ve böylece dünyamızı kurtarma gücümüzü kaybetmiş oluruz. Evet, kötülük her zaman bizimle olacak. Ancak başıboş bırakılmış kötülüğün doğurduğu sonuçlara tahammül etmek zorunda kalmaya da gerek yok.

Jung, 1959'da "Psikolojik tutumumuzda büyük bir değişiklik gerçekleşmek üzere," demişti. "Tek gerçek tehlike insanın kendisi. Esas büyük tehlike insan. Biz ise bu durumdan acınası bir şekilde bihaberiz. Başımıza gelecek tüm kötülüklerin kaynağı biziz."

Karikatürist Walt Kelly's Pogo bunu basit bir şekilde şöyle dile getirdi: "Düşmanla tanıştık ve o biziz." Bugün bireysel güç fikrine yeni bir psikolojik anlam verebiliriz. Gölgeyle yüzleşmenin gerçekleştiği sınır –her zaman olduğu gibi—bireyin kendisidir.

GÖLGEYİ SAHİPLENMEK

Gölgeyle buluşmanın amacı, onunla devamlı bir ilişki geliştirmek, bilinçli tutumlarımızın tek yanlılığını bilinçdışı derinliğimiz ile dengeleyerek benlik hissimizi genişletmektir. Roman yazarı Tom Robbins, "Gölgeyle yüz yüze gelmenin amacı doğru yerde, doğru şekilde olmaktır," der. Jung'un işaret ettiği gibi biz onunla doğru bir ilişki içinde olduğumuzda bilinçdışı demonik bir canavar değildir: "Yalnızca ona karşı bilinçli tavrımız tamamen yanlış olduğu zaman tehlikeli hale gelir."

Gölge ile kurulan doğru ilişki bizi gömülü olan potansiyellerimize geri götürmek gibi harika bir hediye sunar. Gölge ile yaratıcı bir ilişki geliştirmeye yönelik devamlı bir çabayı ifade etmek için bizim geliştirdiğimiz bir terim olan *gölge-çalışması* ile:

- Kendimizi daha eksiksiz bir şekilde tanıyarak daha gerçekçi bir samimiyetle kabul etmeyi başarabiliriz.
- Gündelik hayatımızda beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan olumsuz duyguları etkisiz hale getirebiliriz.
- Kendimizi, olumsuz duygu ve eylemlerimizle ilgili olan suçluluk duygusu ve utançtan daha da özgürleşmiş hissedebiliriz.
- Başkalarıyla ilgili düşüncelerimizi etkileyen yansıtmaların farkına varabiliriz.

- Daha dürüst bir öz-sorgulama ve dolaysız iletişim vasıtasıyla ilişkilerimizi iyileştirebiliriz.
- Reddedilen benliği sahiplenmek için rüyalar, çizim, yazı ve ritüeller aracılığıyla yaratıcı hayal gücünü kullanabiliriz.

Muhtemelen... muhtemelen bu şekilde, kolektif gölgenin yoğunluğuna, kişisel karanlığımızı eklemekten kaçınabiliriz.

İngiliz Jungiyen analist ve astrolog Liz Greene, hem karanlığın taşıyıcısı hem de umut ışığı olarak gölgenin paradoksal tabiatına işaret eder: "Kişiliğin ıstırap içindeki kötürüm tarafı hem değişmemekte direnen karanlık gölgedir hem de kişinin hayatını ve değerlerini dönüştüren kurtarıcı. Kurtarıcı gizil hazineyi elde edebilir, prensesi kazanabilir veya ejderhayı öldürebilir, çünkü o, bir şekilde işaretlenmiştir –çünkü o anormaldir. Gölge hem kurtarılmaya ihtiyaç duyan o berbat şeydir, hem de bu kurtuluşu sağlayabilecek olan acılar içindeki kurtarıcı."

1. BÖLÜM

. . . . . .

GÖLGE NEDİR?

Herkesin bir gölgesi vardır ve bilinçli yaşamında birey ona ne kadar az yer verirse gölge o denli karanlık ve yoğun olur. En iyi niyetlerimizi her anlamda köstekleyen bilinçdışı bir engel vücuda getirir.

C. G. JUNG

Yine de burada bir gizem var ve bu benim anladığım bir gizem değil: Öteki oluşun ve hatta kötücül olanın verdiği sızı olmadan; sağlığın, akıl sağlığının ve şuurun alt katmanlarının o korkunç enerjileri olmadan hiçbir şey işe yaramaz, yarayamaz. Sizlere iyiliğin yani gündüz benliğimizin iyilik olarak adlandırdığı şeyin; sıradan olanın, düzgün ve münasip olanın –tüm bunların kendi gölge taraflarından daimi olarak akan gizli güçler olmadan hiçbir anlam ifade etmediklerini söylüyorum.

DORIS LESSING

İnsanın gölgesi, diye düşündüm, onun kibridir.

FRIEDRICH NIETZCHE

Kabul ediyorum, bu karanlık şey bana ait.

WILLIAM SHAKESPEARE

. . . . . .

GİRİŞ

Cismi olan her şey gölge düşürür. Işık için karanlık ne ise ego için gölge odur. Bizi insan yapan özellik budur. İnkâr etmek istesek de kusurluyuz. Ve belki de insanlığımızı, kendimizde kabul etmediğimiz şeylerde (saldırganlığımızda ve utancımızda, kabahatimizde ve ıstırabımızda) keşfederiz.

Gölge birçok tanıdık isimle anılır: Reddedilmiş benlik, İncil ya da mitolojideki karanlık ikiz veya karanlık kardeş, eş benlik,[1] bastırılmış benlik, alter-ego, id. Karanlık tarafımızla yüz yüze geldiğimizde gölge ile karşılaşmayı tasvir etmek için şeytanla güreşmek, yeraltına iniş, ruhun karanlık gecesi, orta yaş krizi gibi metaforlar kullanırız.

Hepimiz bir gölgeye sahibiz. Yoksa gölgemiz mi bize sahip? Carl Jung, "Seni yutan bir aslanı nasıl bulursun?" diye sorarak bu soruyu bir bilmeceye dönüştürmüştü. Gölge, tanımı gereği bilinçdışı olduğu için onun içeriğinin dayattığı bir etki altında olup olmadığımızı anlamak her zaman mümkün olmaz.

Jung her birimizin *gölge, ast kişilik*[2] veya *alter-ego* tanımlarının anlamlarını sezgisel olarak bildiğimizi söylemiş ve sıradan insana atıfta bulunarak "Ve eğer unuttuysa da bir Pazar vaazı, karısı veya vergi tahsildarı hafızasını kolayca tazeler," diyerek espri yapmıştı.

---

1 'Öteki' olarak çevrildiği veya (Alm.) doppelganger olarak kullanıldığı da oluyor. İngilizce metinde: The Double. Otto Rank'ın aynı isimli kitabı Türkçeye *Eş Benlik: Bir Psikanaliz Çalışması* olarak çevrildiği için ben de bu şekilde çevirdim -ç.n.-

2 'Inferior Personality'nin Jungiyen tipolojideki 'inferior function' ile aynı veya benzer anlamlara gelebileceğini varsayarak Jungiyen analist Didem Çivici'nin kullandığı şekliyle 'çekinik' kişilik diye çevirmek de muhtemelen mümkündür. -ç.n.-

Gündelik hayatımızda gölgeyle buluşabilmek (onu kabullenerek üzerimizdeki çoğu zaman zorlanımlı olan hakimiyetini kırmak) için her şeyden önce bu olguyu kapsamlı bir şekilde anlamamız gerekir. Gölge kavramı, Sigmund Freud ve Carl Jung'un keşiflerinden türemiştir. Selefine hak ettiği saygıyı göstererek Jung, Freud'un çığır açan çalışmasını, insan psişesinin aydınlık ve karanlık tarafları arasındaki bölünmenin en detaylı ve derin analizi olarak kabul etti. Jung'un eski öğrencisi ve meslektaşı Liliane Frey-Rohn'a göre, "Daha 1912'de, hâlâ Freud'un teorisinin etkisi altındayken Jung, 'itiraf edilmeyen arzuları' ve 'kişiliğin bastırılmış taraflarını' tanımlamak için 'psişenin gölge yüzü' terimini kullanmıştı.

1917'de 'On the Psychology of the Unconscious'[3] başlıklı makalesinde Jung, kişisel gölgeden içimizdeki *öteki*, bizimle aynı cinsiyete sahip olan bilinçdışı kişilik, hor görülen bastırılmış kişilik, bizi mahcup eden veya utandıran öteki olarak bahseder: "Gölge derken, yeterince gelişmemiş işlevler ve kişisel bilinçdışının içeriğiyle beraber tüm o nahoş niteliklerin toplamı olan kişiliğin olumsuz tarafını kastediyorum."

Gölge yalnızca bilincin perspektifinden bakıldığı zaman olumsuzdur. Freud'un ısrarla söylediği gibi, tamamen ahlak dışı ve bilinçli kişiliklerimizle uyumsuz da değildir. Aksine, potansiyel olarak en yüksek ahlaki değerleri içerir. Frey-Rohn bunun, özellikle de toplumun olumlu bulup değer verdiği fakat birey tarafından aşağı görülen gölge kişiliğinde gizlenmiş bir taraf olduğu zaman doğru olduğunu söyler.

Gölge en çok Freud'un 'bastırılmış' olarak anladığı şeye yakındır. Ancak Freud'un bakış açısının aksine, Jung'un gölgesi baskın olan bilinçli kişiliğe benzeyen ve özerk düşünce, fikirler, imgeler ve değer yargıları gibi kendi içeriğine sahip olan çekinik bir kişiliktir. 1945'te Jung artık gölgeden, bir kişinin olmak istemediği şey olarak bahsediyordu. "Kişi ışıktan figürler hayal ederek değil, karanlığı bilince çıkararak aydınlanır," demişti. "Bununla beraber ikinci prosedür rahatsız edicidir ve bundan dolayı da popüler değildir."

Bugün gölge, bilinçdışı psişenin (bilinç tarafından tamamıyla kabul edilmiyor olsa da) bilince en yakın olan kısmını ifade etmektedir. Seçimimiz olan bilinçli tutuma aykırı olduğu için gölge kişilik ifade edilemez ve

3 'Bilinçdışının Psikolojisi Üzerine' -ç.n.-

teşhir ve keşiften tecrit edildiği bilinçdışında, kısmen ayrı olan bölünmüş bir kişilikle bütünleşir. Bu, bilinçli zihnimizin kabul edilebilir bulduğu tarafla tek yanlı bir şekilde özdeşleşmiş olmamızı telafi eder.

Jung ve takipçileri açısından psikoterapi, gölge kişiliğin bilince çıkarılıp hazmedilebileceği ve böylece kısıtlayıcı ve yıkıcı potansiyellerinin zayıflatılıp hapsolan olumlu enerjinin serbest bırakılacağı bir yenilenme ritüeli sunar. Jung uzun ve seçkin kariyeri boyunca, birbiriyle alakalı olan bireysel yıkıcılık ve kolektif kötülük meseleleriyle ilgilenmeye devam etti. Araştırmaları, gölge ve kötülükle mücadelenin nihai olarak Tanrı'yı deneyimlemeye denk düşen 'bireysel bir sır' ve tüm insanı dönüştürebilecek kadar güçlü bir deneyim olduğunu gösterdi.

Jungiyen bilim insanı Andrew Samuels, Jung'un hepimizi uğraştıran kafa karıştırıcı sorulara cevap aradığını ve hayatı boyunca yaptığı çalışmaların, "Sadece kişisel hoşnutsuzluklara değil, zamanımızın acımasız önyargı ve zulümlerine de ikna edici bir açıklama" getirdiğini söyler. Jung kendi kaderini bir kâşifin kaderi; asırlık sorunları; psikolojik olduğu kadar felsefi, manevi, dini sorunları da kavramsallaştırmanın yeni yollarını ortaya koyan bir adamın kaderi olarak gördü. O, hayatlarında anlam arayan fakat inanç ve dinlerin geleneksel taşıyıcılarından artık bir fayda göremediklerini hissedenlere hitap etmek istediğini söyledi. 1937 tarihli *Psychology and Religion*[4] adlı yayında Jung, "Muhtemelen bugün bize kalan tek şey psikolojik yaklaşımdır. Bu yüzden tarihsel anlamda kalıplaşmış düşünce biçimlerini alıp yeniden eriterek doğrudan deneyimin kalıplarına döküyorum," demişti.

Çalışmaları üçüncü nesil Jungiyen fikirler grubuna dahil olan tanınmış yazar ve öğretim görevlisi Robert A. Johnson'a göre Jung'un kalıcı katkısı, insanın bilinçlenme kapasitesine dair muhteşem bir vizyon geliştirmiş olmasıdır. Johnson'ın sözleriyle: "Onun ortaya attığı bilinçdışı modeli öylesine geniş kapsamlıydı ki Batı dünyası bu modelin ima ettiklerini hâlâ tam olarak anlayamadı."

Belki de Jung'un en büyük başarısı, bizleri zamanla birer bireye dönüştüren her şeyin kaynağının bilinçdışı olduğunu açığa çıkarmış olmasıydı.

---

4 'Psikoloji ve Din'-ç.n.-

Şurası bir gerçek ki bilinçli zihinlerimiz ve kişiliklerimiz yaşam deneyimi ile etkileşim içerisinde bilinçdışının *hammaddesinden* gelişip olgunlaşırlar.

Jung, *benlik* (insanın psikolojik merkezi) ve *anima* ve *animus* (karşı cinsin içselleştirilmiş ideal imgesi; her bir bireydeki ruh-imgesi) ile *gölgeyi*, kişisel bilinçdışının başlıca arketiplerinden biri olarak sınıflandırdı. Arketipler, diğer tüm insanlarla paylaşılan önceden şekillenmiş özellikleri, kişisel nitelik ve hususiyetleri içeren, bilinçdışında yer alan (psikolojik parmak izi misali) doğuştan gelen ve kalıtsal olan yapılardır. *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*'e[5] göre, "Tanrılar arketipsel davranışların metaforları, mitler ise arketipsel canlandırmalardır." Jungiyen analiz süreci, bireyin yaşamının arketipsel boyutuna ilişkin gitgide artan bir farkındalığı içerir.

Kişisel gölgeyi tanıtmak ve tanımlamak amacıyla 1. Bölümde Jungiyen yazarlardan birçok seçkin örnek derledik zira gölge kavramı bu örneklerdeki formülasyonlar sayesinde tanındı ve kişisel gelişim veya terapötik sağaltım aracı olarak kullanılır hale geldi. Bu bölümdeki yazarlar, günlük yaşamda gölgeyi algılamamızı mümkün kılacak temel konuları ele alıyorlar. Kitabın sonraki bölümlerinde yer alan ve geniş bir fikir yelpazesinden seçilen denemelerde gölge kavramı, bireysel yaşamdaki tezahüründen önyargı, savaş ve kötülük olarak ortaya çıkan kolektif tezahürüne doğru genişletildi.

Bölümün açılışında şair Robert Bly, *A Little Book of Human Shadow*[6] kitabından bir alıntıda gölgenin hikâyesini kendine has bir sesle anlatıyor. Bly, reddedilen benliğin, büyürken kabul edilemez bulduğumuz tarafları engelleyen bir tıkaca, peşimizde sürüklediğimiz uzun bir çuvala dönüştüğünü söylüyor ve bireysel çuvallarımızı kolektif gölge ile bağdaştırıyor.

Daha sonra, Jungiyen eğitim analisti Edward C. Whitmont, hastaların rüyalarında ve yaşam deneyimlerinde açığa çıktığı şekli ile bizlere bir terapistin bakış açısından gölgeyi gösteriyor. *The Symbolic Quest*'ten[7] gelen bu alıntı kitabımızın temasını güçlü bir şekilde tanımlıyor.

---

5 'Eleştirel Jungiyen Analiz Sözlüğü' -ç.n.-

6 'İnsan Gölgesi Üzerine Küçük Bir Kitap' -ç.n.-

7 'Sembolik Arayış' -ç.n.-

'Gölgenin Bildikleri' başlıklı üçüncü yazı, ilk olarak *The Sun* dergisinde yayınlanmış olan, San Diego merkezli analist ve psikopos vaiz John A. Sanford ile röportajcı D. Patrick Miller arasındaki 1989 tarihli bir sohbet. Sanford, kariyeri boyunca, insan kötülüğü ile alakalı zor sorulara cevap aradı. Robert Louis Stevenson'ın ünlü hikâyesi Dr. Jekyll and Mr. Hyde[8] üzerine yaptığı psikolojik yorum bu bölümün beşinci makalesini teşkil ediyor.

Dördüncü makale, 'Tarihte ve Edebiyatta Gölge', Britanyalı psikolog Anthony Stevens'ın *Archetypes: A Natural History of the Self*[9] başlıklı kitabından bir alıntı. İki Sanford makalesinin arasına yerleştirilen bu makale gölgeyi hayal gücünün eserlerinde tezahür ettiği biçimi ile tanımlıyor.

Altıncı makale, 'Rüyalarda Gölgeyi Tanımak', Jung'un en yakın çalışma arkadaşlarından biri olan seçkin psikanalist ve rüya bilimci von Franz tarafından yazılmış bir makale. Dr. Von Franz'ın 1960'ların başlarında, Jung'un kendisi ve üç sadık öğrencisi ile birlikte yazılmasına ve düzenlemesine yardım ettiği popüler bir kitap olan *Man and His Symbols*'dan[10] geliyor. C. G. Jung'un son eseri olan bu kaynak kitap, geniş bir okuyucu kitlesine hitaben yazılmış bir fikir ve imgeler derlemesiydi.

Bu bölümü, terapist William A. Miller'in *Altın Gölgeniz* adlı kitabından alınan 'Günlük Yaşamda Gölgeyi Bulmak' başlıklı makale ile yapıcı bir tonla noktalıyoruz. Miller yansıtmaları, dil sürçmelerini, mizahı inceleyerek ve hayatın sıradan olaylarında gölgeyi nasıl keşfedeceğimizi göstererek gölge olgusu hakkında bize yol gösteriyor.

Jung bir defasında, motamot zihinli öğrencilerinin onun kullandığı kavramları bağlam dışında alıntılamalarına kızdığı bir öfke anında, "Basitçe söylersek gölge bilinçdışının bütünüdür," demişti. Bunu ciddi bir şekilde söylemediği halde gözlemleri, kişi ancak günlük yaşantısında bilinçdışından tamamen bihaber olduğunda doğru olabilirdi. Bilinçdışı kişiliğin bölümlerinin farkına varmaya başladığımız zaman gölge belirlenebilen kişisel bir biçim kazanır ve böylece gölge-çalışması süreci başlar. Bu prosedür esasen kim olduğumuz konusunda derin bir farkındalık

8 'Dr. Jekyll ve Mr. Hyde'ın Tuhaf Hikâyesi' -ç.n.-

9 'Arketipler: Benliğin Doğal Tarihi' -ç.n.-

10 'İnsan ve Sembolleri' -ç.n.-

getirir. Analist Erich Neumann'a göre: "Benlik gölgede gizlidir; kapının bekçisi, eşiğin muhafızı gölgedir. Benliğe giden yol ondan geçer; onun temsil ettiği karanlık cephenin ardında bütünlük boyutu yer alır ve yalnızca gölgeyle dost olduğumuzda benliğin dostluğunu kazanmamız mümkündür."

. . . . . .

1. PEŞİMİZDE SÜRÜKLEDİĞİMİZ UZUN ÇUVAL

ROBERT BLY

Şeyleri icat etmediğimiz, yalnızca hatırladığımız fikri eski Gnostik geleneğe aittir. Benim bildiğim kadarıyla karanlık tarafı en iyi hatırlatan Avrupalılar Robert Louis Stevenson, Joseph Conrad ve Carl Jung'dur. Onların bazı fikirlerini hatırlarken kendi düşüncelerimden bazılarını da ilave edeceğim.

İlk olarak kişisel gölgemizden bahsedelim. Bir veya iki yaşındayken 360 derece olduğunu tahayyül edebileceğimiz bir kişiliğimiz vardı. Bedenimizin ve psişemizin her parçasından enerji yayılıyordu. Koşan bir çocuk canlı bir enerji küresidir. Bir enerji küremiz vardı evet, ama bir gün ebeveynlerimizin o kürenin bazı parçalarından hoşlanmadıklarını fark ettik. "Yerinde duramaz mısın?" veya "Kardeşini öldürmeye çalışmak hoş bir şey değil," gibi şeyler söylediler. Arkamızda görünmez bir çuval vardır ve ebeveynlerimizin hoşuna gitmeyen tarafımızı, onların sevgisini güvenceye almak için bu çuvala koyarız. Okula başladığımızda çuval bir hayli büyümüş olur. O zaman da öğretmenlerimize gelir sıra: "İyi çocuklar böyle küçük şeylere öfkelenmezler." Eh biz de alırız öfkemizi, koyarız çuvala. Ben ve erkek kardeşim on iki yaşına geldiğimizde, Minnesota'nın Madison kasabasında 'iyi Bly oğlanları' olarak nam yapmıştık. Daha o zamanlar çuvallarımız birer kilometre uzamıştı.

Lisede de çuvalı doldurmaya devam ederiz. Artık bize baskı yapanlar, kötü olan büyüklerimiz değil, kendi yaşıtlarımızdır. Yani öğrencinin

yetişkinlere dair paranoyası yanlış hedefe yöneltilebilir. Ben lise yıllarım boyunca, basketbol oyuncularına biraz daha benzeyebilmek için hiç tereddüt etmeden yalan söyledim. Yavaşlık belirtisi gösteren her parçam çuvala girdi. Şimdi oğullarım bu süreçten geçiyorlar; onlardan daha büyük olan kızlarımın da aynı şeyi yaşadıklarını gözledim. Çuvalı ne çok şeyle doldurduklarını dehşetle fark ettim ama ne annelerinin ne de benim yapabileceğimiz bir şey yoktu. Kızlarım çoğunlukla modaya veya güzellik hakkındaki kolektif görüşlere göre kararlar aldılar ve diğer genç kızlardan da erkeklerden gördükleri kadar çok zarar gördüler.

Velhasıl iddia ediyorum ki yirmi yaşındaki birinin elinde, o enerji küresinden sadece bir dilim kalır. Şimdi elinde ince bir dilim kalan bir adam hayal edelim –geri kalan dilimler çuvalın içindedir—ve bu adamın bir kadınla tanıştığını varsayalım; haydi ikisi de yirmi dört yaşında olsun. Kadının elinde de incecik, zarif bir dilim kalmış. Bir törenle birleşiyorlar ve bu iki dilimin bir araya gelişine evlilik deniliyor. İkisinin toplamı bile bir dilim etmiyor ki! İşte tam da bu sebepten, çuvalı büyükken evlenen balayında yalnız kalır. Ama elbette hepimiz bu konuda yalan söyleriz: "Balayın nasıl gidiyor?" "Harika. Seninki?"

Farklı kültürler çuvallarını farklı içeriklerle doldurur. Hristiyan kültüründe genellikle cinsellik çuvala girer. Onun gidişiyle doğallığımızın önemli bir kısmını da yitiririz. Öte yandan Marie-Louise von Franz, ilkel kültürlerin hiç çuvalı olmadığını varsayarak onlara romantik bir gözle bakmaya karşı bizi uyarır. Aslında farklı, hatta bazen daha büyük bir çuvalları olduğunu söyler. Onlar da bireyselliklerini veya yaratıcılıklarını çuvala koyabilirler. Antropologların 'mistik katılım' veya 'gizemli ortak akıl' olarak bildikleri şey kulağa hoş geliyor ama bu, kabile üyelerinin hepsinin aynı şeyi bildikleri ve başka hiçbir şey bilmedikleri anlamına da geliyor olabilir. Herkesin çuvalı muhtemelen aynı büyüklüktedir.

Yirmi yaşına kadar hayatımızı, çuvalın içine hangi parçalarımızı koyacağımıza karar vererek, geri kalanını da o parçaları çıkarmaya çalışarak geçiririz. Bazen onları geri almak imkânsız görünür; sanki çuval mühürlenmiştir. Çuvalın mühürlü kaldığını farz edin –o vakit ne olur? Harika bir 19. yüzyıl hikâyesinin bu konuda bazı fikirleri var. Robert Louis Stevenson bir gece uyandı ve gördüğü rüyanın bir kısmını karısına anlattı. Kadın onu rüyayı yazıya geçirmeye teşvik etti, Stevenson rüyayı yazdı

ve ortaya *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* çıktı. Kişiliğimizin iyi tarafı, idealist kültürümüzde gittikçe daha da iyi olmaya başlar. Batı'daki bir adam her zaman başkalarının iyiliğini düşünen liberal bir doktor olabilir mesela. Ahlaki ve etik açılardan harika biridir. Ne var ki çuvalın içindeki, kendine has bir kişilik edinir ve bu göz ardı edilemez. Hikâye der ki çuvala hapsedilen günün birinde şehrin başka bir yerinde tekrar ortaya çıkar. Çuvalın içindeki öfkelidir. Baktığınızda kuyruksuz maymunu andırır ve onun gibi hareket eder.

Hikâye, kendimizden bir parçayı çuvala koyduğumuz zaman o parçanın ilkel haline geri döndüğünü, barbarlığa doğru geri evrildiğini anlatır. Genç bir adamın çuvalı yirmi yaşındayken mühürlediğini ve onu tekrar açana kadar aradan on beş-yirmi yıl geçtiğini farz edin. Açınca içinde ne bulur? Ne yazık ki çuvala koyduğu cinsellik, vahşilik, güdüsellik, öfke, özgürlük gibi şeylerin hepsi ilkel hallerine geri dönmüştür. Bu parçalar sadece mizacen ilkel değil, çantayı açan kişiye düşmandırlar da. Çuvalını kırk beş yaşında açan bir adam veya kadın korkmakta haklıdır. Kafasını kaldırıp göz ucuyla bakar ve duvarda sokaktan geçen korkunç bir yaratığın gölgesini görür. Böyle bir şeyi kim görse dehşete kapılır.

Bizim kültürümüzde birçok erkeğin dişil tarafını veya içindeki kadını çuvala koyduğu söylenebilir. Bu erkekler otuz beş-kırk yaşlarında dişil taraflarıyla irtibat kurmaya çalıştıklarında, içlerindeki kadın onlara çoktan düşman kesilmiş olabilir. Böyle bir adam aynı zamanda dış dünyadaki kadınlardan da bolca düşmanlık görür. İçerisi nasılsa dışarısı da öyle olmalıdır diyen bir kural vardır sanki. Bu dünyanın işleyişi böyledir. Bir kadın da dişiliği ile onaylanmak istediği için eril tarafını veya içindeki erkeği çuvala koymuşsa, yirmi sene sonra kendisine düşmanlaştığını, dahası eleştirilerinde acımasız ve zalim olduğunu keşfedebilir. Zor durumdadır. Beraber yaşayacağı saldırgan bir erkek bulmak, suçlayabileceği birini temin ederek basıncı azaltabilir belki ama kapalı çuval sorununa çözüm getirmez. Bu arada hem içindeki hem dışındaki erkek tarafından reddedildiğini de muhakkak sezecektir. Tüm bu olanlarda çok fazla hüzün vardır.

Kişiliğimizin sevmediğimiz her parçası bize düşmanlaşır. Hatta uzaklara çekilip bize karşı isyan planlarına da başlayabilir. Shakespeare'in krallarının başlarına açılan dertlerin çoğu bu cümlede anlam kazanır.

'Galler'deki Hotspur, Kral'a kaşı ayaklanır. Shakespeare'in şiiri bu iç isyanlara karşı muazzam duyarlıdır. Tehlikede olan, her zaman merkezdeki kraldır.

Birkaç yıl evvel Bali'yi ziyaret ettiğimde Balililerin kadim Hinduizm kültürlerinin mitoloji vasıtasıyla gölge unsurlarını her gün görülebilecek bir alana getirdiğine şahit oldum. Neredeyse her gün tapınaklarda *Ramayana*'dan bölümler sahneleniyordu. Günbegün, dinsel yaşamın bir parçası olarak, dehşet uyandıracak kadar korkunç oyunlar sergilendiğini gördüm. Neredeyse her Balilinin evinin dışında taştan oyulmuş, vahşi dişlerini gösteren, agresif ve düşmanca figürler vardı. Bir maske sanatkârını ziyaret ettiğimde dokuz-on yaşlarındaki oğlunun evlerinin önünde oturmuş, oymacı kalemiyle hasmane ve öfkeli bir figür oyduğuna tanık oldum. Bali'de kişi, agresif enerjisini bizim yaptığımız gibi futbolda veya İspanyolların yaptıkları gibi boğa güreşinde dışa vurmuyor. Aksine herkes bu enerjileri sanata dökerek üst seviyeye çıkarmaya çalışıyor. İdeal olan da bu. Balililer savaşta hiddetli ve acımasız olabilirler ama günlük yaşantılarında bizden çok daha az şiddete yatkın görünüyorlar. Bu ne anlama geliyor olabilir? Birleşik Devletler'de Güneyliler, çimenlerin üzerine dökme demirden yardımsever siyah adam figürcükleri yerleştirirler. Bizlerse Kuzey'de aynı şeyi huzurlu geyik figürleriyle yaparız. Duvar kâğıtlarımızda güller, koltuğun arkasındaki duvarda Renoir olsun, müzik setinden John Denver'in sesi yükselsin isteriz. Sonra da öfke çuvaldan kaçar ve herkese saldırır.

Bali ve Amerikan kültürleri arasındaki karşıtlığı bir tarafa bırakıp konumuza devam edelim. Gölge enerjileri ve film projektörü arasındaki ilişkiden bahsetmek istiyorum. Diyelim ki bazı parçalarımızı iyice küçültüp düzleştirdik ve karanlık bir kutunun içine koyduk. Sonra bir gece şekiller yeniden canlanır (ki bu hep geceleri olur) ve o kadar büyüktürler ki gözümüzü onlardan alamayız. Gece şehir dışında araba kullanırken, bir açık hava sinemasının devasa ekranında bir adam ve kadın görür, arabayı durdurup onları seyrederiz. Sadece kısmen gelişmiş olan ve sürekli karanlıkta tutuldukları için daha da görünmez hale gelen kutunun içindeki bazı figürler, gündüz hayatlarına ince ve gri bir film şeridi üzerinde, soluk görüntüler olarak devam ederler. Kafamızın arka tarafında bir ışık yakıldığında önümüzdeki duvarda hayaletimsi imgeler

belirip sigara yakar ve başkalarını silahla tehdit ederler. Demek ki psişemiz doğal bir projeksiyon makinesidir; rulo halinde kutuda sakladığımız görüntüleri çıkarıp başkalarına gösterebilir veya yansıtabiliriz. Bir adam yirmi senedir kutuda rulo halinde bekleyen öfkesini bir gece karısının yüzünde görebilir. Bir kadın da gecelerden bir gece, kocasının yüzünde her zaman gördüğü kahramanın yerine bir zalimle karşılaşabilir. *A Doll's House*'daki[11] Nora sırasıyla bu iki imgeyi de görmüştü.

Geçen gün bazı eski günlüklerimi buldum ve 1956 yılına ait olan bir tanesini rastgele seçtim. O yıl reklamcılarla ilgili bir şiir yazmaya çalışıyordum. Bunu hatırlıyorum ve o sıralar Midas hikâyesinin ruh halim üzerinde önemli olduğunu da anımsıyorum. Midas'ın dokunduğu her şey altına dönüşüyordu. Ben de şiirimde, bir reklamcının dokunduğu her canlının bir tür paraya dönüştüğünü ve bu yüzden reklamcıların aç ruhlu olduklarını iddia etmiştim. Aklımda tanıdığım bazı reklamcılar vardı ve saklandığım yerden onlara saldırarak eğleniyordum. Eski yazılarımı okurken oynattığım filmi fark edince sarsıldım. Onları yazdığımdan beri hiç besin almadan yemek yemekte ne kadar usta olduğumu keşfetmiştim. Bir arkadaşımın, bir kadının, bir çocuğun sunduğu her besin ağzıma giden yolda metale dönüşüyordu. Bu imge net mi? Metal ne yenilir ne içilir. Bu yüzden Midas beni iyi anlatan bir imgeydi. Ama içimdeki Midas'ı gösteren film kutuda rulo halinde öylece bekliyordu. Kötü ve aptal reklamcılar, çoğunlukla da geceleri büyük perdeye yansıyorlardı ve ben doğal olarak onların büyüsüne kapılıyordum. Bir iki sene sonra *Poems for the Ascension of J. P. Morgan*[12] isimli bir şiir kitabı yazdım. Bu kitapta iş dünyası ile ilgili olan her şiirin yanında magazin veya gazetelerden alınmış bir reklam yer alıyordu. Kendince eğlenceli bir kitap. Kimse yayınlamak istemedi ama sorun değil. Zaten çoğu yansıtmaydı. O sıralar yazdığım bir şiiri okuyacağım size. Başlığı 'Huzursuzluk'.

Tuhaf bir huzursuzluk gezinir ülkenin üzerinde:
Bu son danstır, Morgan'ın denizlerinin son çalkalanışı,
Ganimetlerin paylaşılması. Bir bitkinlik

11 'Bir Bebek Evi', Henrik Ibsen -ç.n.-

12 'J. P. Morgan'ın Yükselişi İçin Şiirler' -ç.n.-

Sızar bedenin elmaslarından içeri.
Patlama lisede başlar, çocuk kısmen öldürülür;
Kavga sona erdiğinde, karalar ve denizler viran edildiğinde
İçimizde iki suret belirir ve uzaklaşırlar.

Fakat şebek ıslık çalar ölümün kıyılarında—
Tırmanır, düşer, fırlatır cevizleri, taşları,
Oyunlar oynar hoplaya zıplaya ağacın yanında
O ağaç ki engin soğukları barındırır dallarında,
Dönen gezegenleri ve kara güneşi,
Böceklerin ve ufacık kölelerin feryatlarını
Kabuğunun zindanlarında.
Charlemagne, yaklaşıyoruz adalarına!

Karlı ağaçlara geri dönüyoruz artık,
Karanlığın derinliğine, karda gömülü,
Kaskatı ellerle
Gece boyunca içinde at sürdüğümüz;
Uyuyup uyandığımız
Karanlık çökmeye başladı artık
Hırsızların içinde tir tir titredikleri ve aklını yitirmişlerin kara susadıkları,
Bankacıların rüyalarında kapkara taşların altına gömüldükleri
Ve iş adamlarının uyku zindanlarında diz çöktükleri.

Beş yıl önce bu şiirden şüphe duymaya başladım. Neden özellikle bankacılar ve iş adamları seçilmişti? 'Bankacı' kelimesini başka bir şekilde ifade etmek zorunda kalsam ne derdim? 'İyi plan yapan biri'. Ben iyi plan yaparım. 'İş adamı' yerine ne derdim? 'Sert suratlı biri'. İşte o zaman aynaya baktım. Size o pasajın yeniden yazdığım, şimdiki halini okuyacağım:

...karanlık çökmeye başladı artık
Hırsızların içinde tir tir titredikleri, aklını yitirmişlerin kara susadıkları,
İyi plan yapanların rüyalarında kapkara taşların altına gömüldükleri

Ve benim gibi sert suratlı adamların uyku zindanlarında diz çöktükleri.

Artık bir partide bir iş adamıyla tanıştığımda eskisinden farklı şeyler hissediyorum. Adamın birine soruyorum, "Ne iş yapıyorsun?" "Borsacıyım," diyor. Ve bunu hafiften özür dilercesine söylüyor. Kendi kendime, "Şu işe bak: Bana ait olan, benim derinliklerimden gelen bir şey yanı başımda duruyor," diyorum. Onu kucaklamak için tuhaf bir arzu hissediyorum. Tabii ki bu her borsacı için geçerli değil.

Fakat yansıtma aynı zamanda da harika bir şey. Marie-Louise von Franz bir yerde şöyle demişti: "Neden her zaman yansıtmanın kötü olduğunu varsayıyoruz ki? Jungiyenler arasında 'sen yansıtma yapıyorsun' demek suçlamaya dönüşüyor. Bazen yansıtma faydalı ve doğrudur." Onun bu yorumu son derece bilgece. Kendimi ölesiye aç bıraktığımın farkındaydım ama bu bilgi çuvalın içinden çıkıp bilinçli zihnime dolaysız bir yoldan ulaşamadı. Önce dışarı, dünyaya açılması gerekiyordu. Bu yüzden kendime "Reklamcılar ne kadar kötüler," dedim. Marie-Louise von Franz, yansıtma yapmazsak dünya ile asla bağ kuramayabileceğimizi bizlere hatırlatıyor. Kadınlar bazen erkeklerin ideal dişil taraflarını bir kadına yansıtmalarından şikâyetçi oluyorlar. Fakat adam öyle yapmasa annesinin evinden veya bekâr odasından nasıl çıkabilir ki? Esas sorun yansıtma yapmamızda değil, yaptığımız yansıtmaları dışarıda ne kadar uzun süre bıraktığımızda. Kişisel temas olmadan yapılan yansıtma tehlikelidir. Binlerce, hatta milyonlarca Amerikan erkeği, içsel dişilerini Marilyn Monroe'ya yansıttı. Bir milyon erkek birden yansıtmalarını yaptıkları yerde bırakırlarsa o kadın ölür. Nitekim o da öldü. Kişisel temas olmadan yapılan yansıtmalar, bu yansıtmaların alıcısına zarar verebilir.

Marilyn Monroe'nun bu yansıtmaları, kendi güç özleminin bir uzantısı olarak davet ettiğini ve rahatsızlığının muhtemelen çocukluğunda yaşadığı bir mağduriyete dayandığını da söylemek zorundayız. Ne yazık ki kabile kültürlerinde yansıtma ve yüz yüze, büyük bir hassasiyet ile gerçekleştirilen yansıtmayı geri çekme süreci, toplu iletişimle birlikte sekteye uğrar. Psişenin ekonomisine göre Monroe'nun ölümü kaçınılmaz ve hatta doğruydu. Hiçbir insan bunca yansıtmayı (yani bunca bilinçsizliği)

taşıyıp da hayatta kalamaz. Bu yüzden her bireyin kendi yansıtmasını sahiplenmesi son derece önemlidir.

Peki ama neden kendimizden bu kadar çok parçayı başkalarına teslim ediyor veya çuvala koyuyoruz? Böyle bir şeyi neden o kadar genç bir yaşta yapıyoruz? Ve eğer öfkemizin, doğallığımızın, açlığımızın, heyecanlarımızın, kaba ve itici taraflarımızın çoğunu çuvala koyduysak nasıl yaşayabiliyoruz? Bizi bir arada tutan şey ne? Alice Miller, ciltsiz versiyonu *The Drama of the Gifted Child*[13] olarak isimlendirilen *Prisoners of Childhood*[14] adlı kitabında bu konuya değiniyor.

Dramdan kastedilen şu: "Görkem bulutlarını geride bırakarak"[15] kâinatın en uzak yerlerinden geldik; memeli atalarımızın mirası olan iyi korunmuş iştahları, ağaç üstlerinde geçen 150.000 yıllık yaşamın mükemmel bir şekilde muhafaza edilmiş olan doğallığını, 5.000 yıllık kabile hayatının bozulmadan saklanmış öfkelerini, kısacası 360 derece yayılan görkem ve ışıltımızı beraberimizde getirip ebeveynlerimize hediye ettik. Ve onlar bu hediyeyi istemediler. Onların istediği iyi bir kız veya oğlan çocuğuydu. Oyunun ilk perdesi işte bu. Bu, ebeveynlerimizin kötü niyetli oldukları anlamına gelmiyor; onların bizim verebileceğimiz bir şeye ihtiyaçları vardı. İkinci nesil bir göçmen olan annemin, ailemizin daha kalbur üstü görünebilmesi için ağabeyim ile benim yardımımıza ihtiyacı vardı. Biz de aynısını çocuklarımıza yapıyoruz; bu gezegendeki yaşamın bir parçası bu. Ebeveynlerimiz bizleri daha konuşmaya başlamadan önce reddettikleri için bu reddedilişin acısı muhtemelen konuşma-öncesi bir mahalde saklı bekliyor.

Miller'ın kitabını okuduğumda üç hafta depresyona girmiştim. Kaybedilen bunca şey varken elimizden ne gelir ki? Ebeveynlerimizin beklentilerine uyan bir kişilik geliştirebiliriz. Alice Miller, kendimize ihanet ettiğimizi söyler fakat "Bunun için kendinizi suçlamayın. Yapabileceğiniz başka hiçbir şey yoktu," der. Eski zamanlarda ailelerine karşı gelen çocuklar muhtemelen ölüme terk ediliyorlardı. Bu koşullar altında çocuk

13 'Yetenekli Çocuğun Dramı'-ç.n.-

14 'Çocukluğun Mahkûmları' -ç.n.-

15 Bu mısra William Wordsworth'un bir şiirinden: 'Ode: Intimations of Immortality from Recollections of Early Childhood'. -ç.n.-

olarak yapabileceğimiz en mantıklı şeyi yaptık. Miller, böyle bir şey karşısında doğru tavrın yas tutmak olduğunu söyler.

Hadi artık farklı türden çuvallardan bahsedelim. Çuvalı fazla doldurduğumuzda genellikle enerjimiz azalır. Çuval ne kadar büyükse enerji o kadar az olur. Bazılarının kendi tabiatları gereği diğerlerinden daha çok enerjisi vardır ama hepimizde kullanabileceğimizden fazla enerji mevcuttur. Peki bu enerji nereye gider? Çocukken cinselliğimizi çuvala koymuşsak elbette çok fazla enerji kaybederiz. Bir kadın erilliğini çuvala koyduğunda veya rulo yapıp film kutusuna kaldırdığında enerji kaybeder. Demek ki kendi çuvalımızın artık kullanılamayan enerjiyi barındırdığını düşünebiliriz. Yaratıcı olmadığımıza karar vermişsek, yaratıcılığımızı alıp çuvala koymuşuz demektir. 'Yaratıcı değilim' derken ne kastediyorsun? Bunu söyleyenler aslında "Bırak ustalar yapsın" demek istemiyor mu? Tam da bunu söylüyorlar. Seyirci, şehir dışından bir şair; kiralık bir katil gelsin istiyor ama her seyirci kendi şiirini yazmalı.

Bireysel çuvalımızdan bahsettik ancak her kasabanın ve topluluğun da bir çuvalı var. Yıllarca Minnesota'da küçük bir çitlik kasabasında yaşadım. Herkesin çuvalında aynı şeyin olması beklenirdi; küçük bir Yunan kasabasının çuvalında elbette farklı şeyler olurdu. Şöyle ki kasaba ahalisi, sanki kolektif bir psişe kararıyla, belli enerjileri çuvala koyar ve kimsenin onları çuvaldan çıkarmasına müsaade etmez. Kasabalar bu konuyla ilgili sürecimize müdahale ederler, bu yüzden kasabada yaşamak doğada yaşamaktan daha tehlikelidir. Diğer yandan küçük bir kasabada hissedilen şiddetli nefret duyguları bazen yansıtmalarımızın nereye yöneldiğini görmemize yardımcı olur. Kasabalarda olduğu gibi Jungiyen camianın da kendi çuvalı vardır ve bu camia Jungçulara genellikle görgüsüzlüklerini ve para sevgilerini çuvalda tutmalarını tavsiye eder. Freudçuların camiası ise onlardan genellikle dini yaşamlarını çuvalda bırakmalarını talep eder.

Bir de milli çuval var ki bizimkisi oldukça uzun. Rusya ve Çin'in de göze çarpan hataları var ama bir Amerikan vatandaşı kendi ulusal çuvalında olanları merak ediyorsa bir Dışişleri Bakanlığı görevlisi Rusya'yı eleştirmeye başladığında onu dinleyebilir. Reagan'ın[16] dediği gibi bizler soyluyuz; başka milletlerinse imparatorlukları var. Başka millet-

16 Ronald Reagan: 40. Amerika Birleşik Devletleri başkanı. -ç.n.-

ler kokuşan liderliklere tahammül eder, azınlıklara gaddarca davranır, gençlerinin beyinlerini yıkar, anlaşmalar bozarlar. Bir Rus da Birleşik Devletlere ilişkin bir *Pravda* makalesini okuyarak kendi çuvalı ile ilgili bilgi edinebilir. Bir gölge ağı ile; iki tarafın yansıttığı ve havada bir yerlerde buluşan bir gölge örüntüsü ile uğraşıyoruz. Bu metafor ile yeni bir şey söylemiyorum; kişisel gölge, kasaba gölgesi ve milli gölge arasındaki farkı netleştirmek istiyorum.

Burada üç metafor kullandım: Çuval, film kutusu ve yansıtma. Kutu ve çuval kapalı olduğu ve imgeler karanlıkta kaldığı için kendi çuvalımızın içindekileri ancak masumca dış dünyaya saçarak görebiliriz. Bu şekilde örümcekler kötü, yılanlar sinsi, keçiler seks düşkünü, erkekler kütük, kadınlar çelimsiz, Ruslar prensipsiz, Çinlilerin hepsi birbirine benzer hale gelir. Buna rağmen işte tam da bu masraflı, zararlı, savurgan ve kusurlu çamur atma biçimi sayesinde, karganın ayaklarının altında bulduğu çamurla[17] nihayetinde temas kurabiliriz.

. . . . . .

2. GÖLGENİN EVRİMİ

EDWARD C. WHITMONT

Gölge terimi, kişiliğin ego ideali uğruna bastırılan kısmını ifade eder. Bilinçdışı olan her şey yansıtıldığına göre, gölge ile yansıtmada yani, 'öteki kişi' hakkındaki görüşlerimizde karşılaşırız. Rüya ve fantezilerdeki bir

17 Burada simyadaki ilk aşama olan nigredoya atıfta bulunulduğunu varsayabiliriz. Marie-Louise von Franz'ın ifadesiyle "psikolojik anlamda kafa karışıklığı, oryantasyon kaybı ve depresyonu" ifade eden bu süreç, simyada genellikle 'corvus' olarak adlandırılan karga veya kuzgun ile sembolize edilir. (Muhammad ibn Umail, Corpus Alchemicum Arabicum: Book of the Explanation of the Symbols Kitab Hall ar-Rumuz, Psychological Commentary By Marie-Louise von Franz, Zurich, Living Human Heritage Publications, 2006) Simya çalışmasının ölüm ve çözülmeyi içeren bu ilk aşamasıyla ilgili olarak Hermetis Trismegisti Tractatus Aureus şunları söyler: "Evvela corvus, karga veya kuzgun gelir ve Sanatın başlangıcı onun siyahlığındadır." (Abraham, L., A Dictionary of Alchemical Imagery, Cambridge University Press, Cambridge, 2010). -ç.n.-

figür olarak gölge kişisel bilinçdışını temsil eder. O, komplekslerimizin kişisel olan dış kabuklarının bir birleşimi gibidir ve bu yüzden de daha derin ben-ötesi deneyimlere açılan kapıdır.

Pratik anlamda gölge, çoğu zaman hakir görülen bir kişilik olarak kendini gösterir. Bununla birlikte, olumsuz özelliklerimizle özdeşleşerek olumlu özelliklerimizi bastırdığımız zaman ortaya çıkan olumlu bir gölgeden de bahsedebiliriz.

Aşağıdaki gölge örneği tanıdık gelecek bir durumdan verilen klasik bir örnektir. Orta yaşlı bir hasta öfke ve içerlemeyle tekrar tekrar kayınvalidesinden şikâyet eder. Anlattıkları genel olarak doğru ve yerinde görünür zira kendisinden ayrı olarak kocası da neredeyse aynı şeyleri söylemiştir. Anne her ikisi tarafından da son derece otoriter, hiçbir zaman bir başkasının bakış açısını kabul edemeyen, akıl danıştığı halde verilen tavsiyeyi derhal küçümseyen, her zaman kendini bir şeylerden yoksun bırakılmış, istismar edilmiş ve zavallı bir kişi gibi hisseden ve işte tüm bunlardan dolayı da ulaşılması çok zor biri olarak görülür. Analizanımız olan gelin, kayınvalidesinin kocasıyla kendisi arasına girdiğini; oğlu annesine sürekli hizmet etmek zorunda olduğu için kendisinin gölgede kaldığını hisseder. Evliliği umutsuz bir çıkmaza girmiş gibidir. Şöyle bir rüya görür:

> Karanlık bir koridordayım. Kocama ulaşmaya çalışıyorum ama kayınvalidem yolu tutuyor. Korkunç olan şu ki bir spot ışığının altında olduğum halde kayınvalidem beni göremiyor. Onun için ben yok gibiyim.

Bir rüyanın her zaman bilinçdışı bir duruma işaret ettiğini anımsayalım. Rüya tamamlayıcıdır ve yeterince farkındalık alanımız içinde olmayanları açığa çıkarır; rüya gören kişinin halihazırda layıkıyla ve doğru olarak anladığı bir durumu yeniden ifade etmez. Bilinçli zihinde bir şüphe varsa, rüya bu şüpheyi tekrar gündeme getirerek çözümüne yardımcı olabilir fakat tamamen emin olduğumuzu hissettiğimiz bir şeyi gündeme getiriyorsa bilinçdışı bize meydan okuyor, yaptığımız yansıtmaları bize gösteriyor demektir. Bu rüya, görünüşe bakılırsa gelinin bilincinde olduğu şikâyeti doğruluyor. Peki bilinçdışı bir yansıtma arıyor isek ne söylüyor olabilir? Çok net olarak söylediği bir şey var: Spot ışığı senin üzerinde, kayınvalidenin değil. Bu rüya kadına, kayınvalidesine yansıttığı ve kendisiyle kocası arasına giren bilinçdışı nitelikleri gösteriyor. Kadının kendi içindeki kayınvalide, kocasına ulaşmasına mâni

oluyor. Onu engelleyen şey her zaman *kendisinin* haklı çıkma ihtiyacı, engel yaratma, her şeyi küçük görme ve kurban rolü oynama eğilimi. Spot ışığı gelinin üzerinde olduğu halde kayınvalidesi onu görmüyor; kayınvalideye atfettiği özelliklere kendisini öylesine kaptırmış ve onlarla o kadar özdeşleşmiş ki kendisini olduğu gibi, gerçek şahsiyeti ile göremiyor. Bu yüzden bir birey olarak neredeyse yok; kendisini hakikatte olduğu haliyle göremediği için, gerçek hayatta kayınvalidesini de bir insan olarak göremiyor ve onun hakikaten de kullandığı engelleyici taktiklerle başa çıkamıyor. Bu, bir gölge yansıtmasına (veya bir animus[18] ya da anima[19] yansıtmasına) yakalandığımızda meydana gelen dört başı mamur bir kısır döngüdür. Bir yansıtma her zaman için başkasını görme biçimimizi bulanıklaştırır. Bu durumda olduğu gibi yansıtılanlar diğer kişinin gerçek nitelikleri olsalar bile, bir yansıtma gerçekleştiğini gösteren duygulanım tepkisi görüşümüzü bulanıklaştıran, nesnel bakış ve insanca ilişki kurma kapasitemize müdahale eden kendi içimizdeki duygulanım-tonlu komplekse işaret eder.

Farkında olmadan kırmızı camlı gözlük takan bir araba sürücüsü hayal edin. Bu kişi kırmızı, sarı veya yeşil trafik ışıkları arasındaki farkı görmekte zorlanacak ve sürekli bir kaza tehlikesiyle karşı karşıya olacaktır. Kırmızı olarak algıladığı ışıkların bazılarının, hatta birçoğunun gerçekten de kırmızı olmasının ona hiçbir yararı yoktur. Tehlike onun, yaptığı kırmızı renk yansıtmasının kendini mecbur bıraktığı şeyi fark veya ayırt edememesinden kaynaklanır. Bir gölge yansıtmasının meydana geldiği yerde diğer kişinin gerçekliği ile kendi komplekslerimiz arasında ayrım yapamayız. Bizim nerede başlayıp onun nerede bittiğini göremeyiz. Onu göremediğimiz gibi kendimizi de göremeyiz.

Birisinden en aşağılık, en katlanılmaz, en menfur ve en anlaşamayacağı kişilik tipini tarif etmesini isteyin, size kendi bastırılmış özelliklerinin tanımlamasını yapacaktır. Tamamen bilinçdışı olan bu durumun yarattığı etkiyle *öteki kişide* her karşılaştığı yer ve zamanda acı çekecektir. Bu niteliklerin onun açısından bu denli kabul edilemez olmalarının sebebi, kendisine ait olan bastırılmış tarafları temsil etmeleridir; yalnızca

18 Animus: bkz. JTS (Anima ve Animus)

19 Anima: bkz. JTS (Anima ve Animus)

kendimizde kabul edemediğimiz şeyleri başkasında katlanılmaz buluruz. Bizi çok fazla rahatsız etmeyen, nispeten kolay affedebildiğimiz olumsuz nitelikler muhtemelen gölgemizle alakalı değildir.

Gölge, tuhaflığı ile her zaman kuşku uyandıran 'öteki kişiyi' arketipsel boyutta deneyimlemektir. O kendimizi temize çıkarıp haklı göstermek uğruna bizi bir günah keçisi, suçlayacak, saldıracak bir kişi bulmaya iten arketipsel dürtüdür. *Düşmanın* arketipsel olarak deneyimlenmesidir. Kendimizi tanıdığımız ve sorunlarımızla layıkıyla başa çıktığımız yanılgısı altında olduğumuz için her zaman diğer kişiye atfettiğimiz ***suçlanmayı hak etmiş olma tecrübesidir***. Diğer bir deyişle, ben haklı ve iyi olmak zorunda olduğum müddetçe, *o* veya *onlar* kendimde kabul edemediğim tüm kötülüklerin taşıyıcısı olurlar. Bunun nedenleri bizzat egonun doğasında yatar: Ego gelişimi (potansiyel bir kişilik eğilimi olan) Benlik ile dış gerçeklik arasındaki, yani içsel bireyleşme potansiyeli ile dışsal kolektif arasındaki karşılaşmanın sonucunda gerçekleşir. Doğru ve yanlış arasındaki ilk tecrübe düzeyinde (ki kendini kabul etmenin temeli burada atılır) vicdanın başlangıcı kolektife devredilir ve ona yansıtılır. Çocuk kendisini etrafına uyumu ölçüsünde kabul eder. İlk etapta Benlik ve dolayısıyla vicdan ile ahenk içinde olmak dış dünyada kabul edilmeye yani kolektifin ve personanın değerlerine bağlıymış gibi görünür ve şahsiyetin kabul gören kolektif ve persona değerleriyle çok fazla çelişen unsurları egonun kendisine ilişkin algısına bilinçli bir şekilde dahil edilemez ve bastırılır. Fakat bunlar tamamen yok olmaz; kişinin dışındaymış gibi görünen, farkında olunmayan bir alter-ego, diğer bir deyişle gölge olarak işlev görmeye devam ederler. Ego gelişimi 'yanlış' veya 'kötü' olanı bastırmaya, 'iyi' olanı geliştirmeye dayanır. Ego öncelikle kolektif tabuları öğrenmeden, süperego ve persona değerlerini kabul etmeden ve kolektif ahlaki standartlarla özdeşleşmeden güçlenemez.

Şunu da önemle belirtmek gerekir ki persona idealleri ve genel kültürel değerlerle bağdaşmadıkları için bastırılan bu nitelikler, temel kişilik yapılarımız için vazgeçilmez olsalar da bastırıldıkları için ilkel ve olumsuz kalacaklardır. Bastırma maalesef kişisel özellikleri veya dürtüleri ortadan kaldırmaz veya onların işlev görmelerini engellemez. Tek yaptığı bu özellik ve dürtüleri ego farkındalığından uzaklaştırmaktır. Bunlar kompleks olarak var olmaya devam ederler. Görüş alanından çıkarılınca denetim-

den de çıkarılmış olurlar ve varlıklarını kontrolsüz ve yıkıcı bir şekilde sürdürebilirler. O halde gölge, kişilik yapısının tamamen 'karanlık' bir parçası olan dürtü ve davranış kalıplarına dayanan kompleks ve kişisel özelliklerden meydana gelir. Bunlar çoğunlukla başkaları tarafından gözlemlenebilirler. Sadece kendimiz onları görmeyiz. Gölgenin özellikleri genellikle, egonun idealleri ve hayalperest çabalarıyla bariz bir tezat içindedir. Hassas ve fedakâr birinin içinde zalim bir egoist var olabilir; cesur bir savaşçının gölgesi yakınıp sızlanan bir ödlek olabilir; sevgi dolu bir âşığın içinde belki de öfke dolu bir şirret gizlenir.

Gölgenin mevcudiyeti veya ona duyulan ihtiyaç genel, insani ve arketipsel bir olgudur çünkü egonun oluşum süreci (kolektif ile şahsiyet arasındaki çatışma) genel anlamda insani bir örüntüdür. Gölge iki şekilde yansıtılır: Bireysel olarak, tüm kötülükleri atfettiğimiz insanlara; en genel haliyle kolektif olarak ise kötülüğün kişileştirilmiş hali olan Düşmana. Şeytan, baş düşman, ayartıcı, canavar ya da ikiz veya iki kardeşten karanlık ruhlu ya da kötü olanı, kötülüğün mitolojik tasvirleridir.

Gölge, ego gelişiminin bir birleşenidir. Bir farkındalık merkezinin oluşturulmasıyla beraber ortaya çıkan bölünmenin ürünüdür. Ölçtüğümüz ve noksan bulduğumuzdur. Önce Freud ve şimdilerde daha büyük bir çoğunluk tarafından bilinçdışı olarak değerlendirilen şeyle, yani bastırılarak bilincin dışına itilen unsurlarla yaklaşık olarak örtüşür. Spontane olarak gerçekleşen bilinçdışı temsillerde[20] gölge, genellikle rüyayı gören kişi ile aynı cinsten olan bir figür ile kişileştirilir.

Gölgenin kabul edilmesi bilinçli kişilik üzerinde çok belirgin etkiler yaratabilir. Diğer kişinin kötülüğünün kendimize işaret ediyor olabileceği düşüncesi, kişinin etik ve ahlaki inançlarının gücüne bağlı olarak değişen sarsıcı bir etki yaratır. Kendi gölgemizden kaçmamak veya onun tarafından ezilmemek yürek ister; hor görülen tarafımızın sorumluluğunu kabul etmek cesaret ister. Bu sarsılma katlanılamayacak kadar zor geldiğinde, bilinçdışı genellikle telafi edici işlevini yerine getirir ve aşağıdaki rüyada olduğu gibi, duruma dair yapıcı bir bakış açısıyla yardımımıza yetişir:

---

20 Rüyalar, gündüz rüyaları ve fanteziler kastediliyor. -ç.n.-

> Birisi beni bir elmayla öldürmek istedi. Sonra pek de saygı duymadığım bir komşumun, hiçbir işe yaramadığını düşündüğüm kayalık, kurak bir araziyi güzel bir bahçeye dönüştürmeyi başardığını gördüm.

Bu rüya gölge sorununu iki şekilde sunuyor: Önce arketipsel olarak, sonra bireysel olarak. Hasta, elmayı, Eski Ahit'in ilk bölümündeki şeytan'ın hediyesi olan o meşhur elma ile ilişkilendirdi. Şeytanın veya yılanın hediyesini ona fırlatan meçhul kişi, gölgenin arketipsel bir biçimini yani herkesin bir gölge sorunu ile uğraşmak zorunda olduğu gerçeğini konstele[21] ediyor. Gerçek hayatta küçümsediği komşusu ise bireysel gölgeyi temsil ediyor. Rüya aslında şöyle söylüyor: Gölgenin (kendi içindeki elmayı sana sunan kişinin, iyi ile kötü arasındaki ayrımın dolayısıyla da kötülüğün cazibesinin farkına varmanın) seni öldüreceğinden korkuyorsun. Ve hakikaten de insan elmayı yiyerek ölümü tanıdı (Eski Ahit 3:19) fakat elma aynı zamanda "İyi ile kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız" (Eski Ahit 3:5) sözlerindeki anlamı da ifade eder. Bu nedenle rüya, onda sarsıcı bir etki yaratan bu kişisel sorunun, genel bir sorun; temel, insani (dolayısıyla arketipsel) bir sorun olduğu gerçeğine işaret ediyor. Kişinin kendi kötülüğüyle yüzleşmesi utanç verici ve ölümü andıran bir deneyim olabilir fakat ölüm gibi bu deneyim de varoluşun kişisel anlamının çok daha ötesine işaret eder. Rüyayı gören kişinin bunu fark etmesi önemlidir.

Rüyanın ikinci kısmı ise şöyle der: Bu senin kendi gölge tarafındır. Yani kendinde kabul edilemez bulduğun kurak ve verimsiz tarlayı alıp bir cennete dönüştüren o hor gördüğün komşun ile ilişkilendirdiğin niteliklerdir. Kabul edildiği zaman gölge yenilenmenin kaynağı haline gelir; yeni ve üretken itki egonun yerleşik değerlerinden ortaya çıkamaz. Yeterli bir ego gelişimine rağmen hayatımızda bir çıkmaza girdiğimiz, kısır bir dönemden geçtiğimiz zamanlarda, daha evvel bilincimizin emri altında olan ve kabul edilemez bulduğumuz karanlık tarafa başvurmalıyız. Goethe, *Faust* adlı eserinde, "O vakit sen kimsin?" diye sorulan şeytana,

> Her daim Kötülüğü isteyen ve
> Her daim İyiliği üreten o Gücün bir parçası

olduğunu söyletir. (Bu ifadenin tersi de doğrudur. Örneğin profesyonel iyilik yapıcılar haline geldiğimizde, çoğunlukla bencil niyetlerimizi göz

21 Konstelasyon; Konstele Olmak: bkz. JTS

ardı ederek veya kötü olanı görmezden gelerek, ne kadar çok iyilik yaparsak o kadar çok kötülüğe sebep oluruz.)

Bu bizi gölgenin birey oluşumuza açılan kapı olduğu temel gerçeğine getirir. Kişiliğimizin bilinçdışında kalan kısmına ilk bakışımız onun sayesinde gerçekleştiği için gölge, Benlik ile tanışma yolunda ilk aşamayı temsil eder. Aslına bakılırsa bilinçdışına ve kendi gerçekliğimize gölgeden geçmeden erişmenin bir yolu yoktur. Ancak şimdiye kadar görmediğimiz veya görmemeyi tercih ettiğimiz o parçamızın farkına vardığımız zaman onun beslendiği kaynakları veya dayandığı temeli sorgulamaya veya bulmaya başlayabiliriz. Dolayısıyla, gölgeyle yeterince yüzleşene dek ilerleme veya gelişme söz konusu olamaz. Gölgeyle yüzleşmek ise ona dair bilgi sahibi olmaktan çok daha fazlasını gerektirir. Kendimizi görmek istediğimiz veya farz ettiğimiz halde değil de gerçekte olduğumuz şekliyle bize gösterecek bir sarsıntı yaşayana dek kendi hakikatimize giden ilk adımı atamayız.

Kişi olumlu potansiyelini entegre edemediğinde ve kendisini aşırı bir şekilde değersizleştirdiğinde veya (örneğin ahlaki yönden güçsüz olduğu için) olumsuz tarafıyla özdeşleşmişse, olumlu potansiyeli gölgesinin bir özelliği haline gelir. Bu durumda gölge olumludur ve ikiz kardeşlerden iyi olanı odur. Rüyalar da gereğinden fazla göz ardı edilmiş olan olumlu özellikleri bilince çıkarmaya çalışacaktır. Ne var ki böyle bir şey, kendimizi fazla umutlu veya mutlu olarak resmettiğimiz durumlardan çok daha ender gerçekleşir. Parlak bir imaj yaratmamızın sebebi irademizi kullanarak kendimizi toplumsal kabul görmüş kalıplar içine sokmaya çalışmaktır.

Gölgeye birçok farklı tepki gösterilebilir: Onunla yüzleşmeyi reddedebiliriz veya bizim bir parçamız olduğunu fark ettiğimizde onu saf dışı bırakmaya veya alelacele hizaya getirmeye çalışabiliriz; sorumluluğunu kabul etmeyerek istediğini yapmasına izin verebiliriz ya da yapıcı bir tutumla kişiliğimizin bir parçası olduğu için ona tahammül gösterebiliriz. Bu sonuncu tutum bizi sağlıklı bir tevazua, insaniyete ve zamanla yeni kavrayışlara ve daha geniş ufuklara götürür.

Gölge ile yüzleşmeyi reddettiğimizde veya "Çekil git Şeytan,"[22] diyerek sadece irade gücüyle onunla baş etmeye çalıştığımızda bu enerjiyi bilinçdışına sürgün etmiş oluruz. O zaman gölge bilinçdışından, olumsuz, kompülsif bir biçimde ve yansıtma vasıtasıyla gücünü kullanır. Böylece yansıtmalarımız bizi çevreleyen dünyayı kedi yüzlerimizi gösteren bir ortama dönüştürür ancak biz onları kendi yüzlerimiz olarak tanımayız. Gitgide yalnızlaşırız; çevremizle ilişkimiz gerçekçi değil aldatıcıdır zira dünyanın gerçek haliyle değil, gölge yansıtmamızın bize gösterdiği 'kötü ve şeytani' yüzüyle ilişki kurarız. Sonuç, gerçeklikten kopuk, şişmiş, oto-erotik bir varoluş halidir ki onunla sık sık "Bilmem kim keşke şöyle olsaydı" veya "Böyle olsaydı şöyle olurdu" ya da "Eğer hakkıyla anlaşılsaydım", "Takdir edilseydim" gibi cümlelerde karşılaşırız.

Yansıtmalarımızdan dolayı böyle bir çıkmaz bize çevrenin kötü niyetiymiş gibi görünür ve böylece *ad infinitum, ad nauseam*[23] devam eden bir kısır döngü oluşur. Bu yansıtmalar zamanla başkalarına karşı tutumumuzu o derece şekillendirir ki sonunda yansıttığımız şey harfi harfine gerçek olur. Kötü niyetin bizi takip ettiğine o kadar uzun süre inanmışızdır ki başkaları, iğneleyici savunmacılığımıza yanıt olarak, en sonunda kötü niyet ortaya koyarlar. Tutumumuz çevremizdekiler tarafından sebepsiz düşmanlık olarak algılanır; bu onların bize karşı savunma duygularını ve gölge yansıtmalarını tetikler; biz buna savunmacı bir tavırla tepki gösteririz ve böylece kötü niyetin daha da artmasına neden oluruz.

Ego kendi kontrolünü ve egemenliğini korumak amacıyla gölgeyle yüzleşmeye içgüdüsel olarak büyük bir direnç gösterir; çoğunlukla gölge gözüne iliştiği anda onu yok etmeye yeltenir. İrade seferber olur ve karar alınır: "Artık böyle olmayacağım!" Ne yaparsak yapalım, böyle bir şeyin en azından kısmen imkânsız olduğunu keşfetmemizse son darbedir. Zira gölge, enerji yüklü duygu ve davranış kalıplarını temsil eder ve bu enerjilerin akışı yalnızca irade gücüyle kesilemez. Yapılması gereken şey, kanalize edilmeleri veya dönüştürülmeleridir. Ancak bu görev, gölgeden o kadar kolay kurtulamayacağımızın farkında olmayı ve bunu kabul etmeyi gerektirir.

---

22 İncil, Matta 4:10 -ç.n.-

23 (Lat.) Sonsuza kadar, bıktıracak şekilde. -ç.n.-

Nedense hemen herkes kendini bir niteliği kabul edince onu hayata geçirmek zorundaymış gibi hisseder. Çünkü hislerimizin ısrarına karşı koymak, bir dürtünün baskısına dayanmak, bir dürtüyü tatmin edememenin gerilimine veya acısına katlanmak gölgeyle yüzleşmekten çok daha acı verici gelir. Bu nedenle hissedilen dürtüleri fark ettiğimizde onlara direnmek zorunda kalmamak için onları görmemeyi, var olmadıklarına kendimizi ikna etmeyi tercih ederiz. Bastırmak disiplinden daha az acı verici gelir ancak aynı zamanda daha da tehlikelidir çünkü bizi motive eden sebeplerin bilincinde olmadan ve sorumsuzca hareket etmemize neden olur. Halimizden veya hissettiklerimizden sorumlu olmasak da davranış biçimimizin sorumluluğunu üstlenmemiz elzemdir. Bu yüzden kendimizi disipline etmeyi öğrenmemiz şarttır. Disiplin ise gerektiğinde hislerimize aykırı hareket edebilme yeteneğine dayanır. Bu son derece insani bir ayrıcalık ve gerekliliktir.

Bastırma ise sadece öte tarafa bakar. Israrla devam ettirilirse her seferinde psikopatolojiye sebep olur ancak aynı zamanda, egonun ilk oluşum aşamasında vazgeçilmezdir. Bu hepimizin içimizde psikopatolojinin tohumlarını taşıdığı anlamına gelir. Demek ki potansiyel olarak psikopatoloji insan yapısının ayrılmaz bir parçasıdır.

Gölge bir şekilde, bir ara, bir yerde kendine ait meşru bir ifade alanına sahip olmalıdır. Onunla yüzleşerek yapıcı bir bağlamda onun eğilimlerinin ifadesine ne zaman, nasıl ve nerede müsaade edebileceğimize kendimiz karar verebiliriz. Olumsuz tarafının ifadesini dizginlemek mümkün olmadığında, yatıştırıcı bir unsur eklemek için bilinçli bir çaba sarf ederek veya en azından bir özür vasıtasıyla etkisini hafifletebiliriz. Can yakmaktan kaçınamadığımızda veya kaçınmamamız gerektiğinde, bunu en azından merhametli bir şekilde yapabilir ve davranışımızın sonuçlarına katlanmaya hazır olabiliriz. Erdemli bir tavırla, gölgeden yüzümüz çevirip başka bir tarafa baktığımızda böyle bir seçeneğimiz olmaz; kendi haline bırakılan gölge yıkıcı ve tehlikelidir; bizi de peşinde sürükler. O vakit en ters zamanda o bizim 'başımıza gelir' ve neye uğradığımızı anlamadığımız için olanların etkisini azaltacak herhangi bir şey yapamayız, her şeyden başkalarını sorumlu tutarız.

Gölge sorununun elbette sosyal ve kolektif açıdan ima ettiği şeyler de vardır. Bu imalar sarsıcıdır zira sosyal, ırksal ve ulusal önyargıların ve

ayrımcılığın kökleri buralarda yatar. Her azınlık ve muhalif grup, siyah, beyaz, gentile,[24] İtalyan, İrlandalı, Çinli ya da Fransız olsun, çoğunluğun gölge yansıtmasını üzerlerinde taşır. Dahası, gölge düşman arketipi olduğu için onun yansıtılması, tam da barış döneminde ve kendi haklılığımıza dair en rehavet içinde olduğumuz zamanlarda bizi en kanlı savaşlara sokar. Düşman ve düşmanla yaşanan çatışma arketipsel faktörlerdir, kendi içimizdeki bölünmenin yansıtmalarıdır ve yasalarla kontrol edilemez, iradeyle uzaklaştırılamazlar. Onlarla ancak (o da eğer mümkünse) gölge ile yüzleşerek ve bireysel bölünmelerimizi iyileştirerek başa çıkabiliriz. Hem kolektif anlamda hem de bireysel olarak en tehlikeli zamanlar, gölgeyi bertaraf ettiğimizi varsaydığımız zamanlardır.

Gölge ortadan kaldırılamaz. O her daim var olan karanlık kardeştir. Nerede olduğunu göremediğimizde muhtemelen bir sorun çıkacaktır. Çünkü o vakit kesinlikle arkamızda demektir. Bu nedenle doğru soru asla "Benim bir gölge sorunum var mı? Olumsuz bir tarafım var mı?" olamaz; daha ziyade "Şu an gölgem nerede?" diye sorulmalıdır. Onu göremediğimizde gözümüzü açma zamanı gelmiş demektir! Jung'un bir kompleksin kendi başına patolojik olmadığı şeklindeki formülasyonunu da hatırlamakta fayda vardır. Yalnızca kompleksimiz olmadığını varsaydığımız zaman kompleks patolojik bir hale gelir, çünkü o zaman o bizi ele geçirir.

. . . . . .

3. GÖLGENİN BİLDİĞİ: JOHN A. SANFORD İLE BİR GÖRÜŞME

D. PATRICK MILLER

THE SUN:

Jung bir defasında "İyi olmaktansa bütün olmayı tercih ederim," demişti. Bu birçok insanı şaşırtacak veya rahatsız edecek bir ifade. Neden çoğu insan kötülük ile aşırı 'iyilik' arasındaki ilişkiyi anlamakta zorlanıyor?

---

24 (Lat.) Musevi olmayan. -ç.n.-

SANFORD:

Bu aslında ego ve gölgeyle alakalı olan ve Hristiyan geleneğinde çok net bir şekilde fark edilebilen bir sorun. İncil'de iyi ile kötü arasındaki fark keskin bir şekilde çizilmiştir: İyi olan Tanrı, kötü olan Şeytandır. Tanrı insanların iyi olmasını ister ve kötü cezalandırılır. Yeni Ahit'in bakış açısına göre, kişi kötülüğe teslim olduğunda ruh kötü yola sürüklenir ve yok olur; yani olumsuz bir psikolojik süreç başlar. Dolayısıyla bir Hristiyan her zaman iyi bir insan olmaya yönlendirilir ki bunun faydaları da vardır.

Fakat Hristiyan geleneği başlangıçta kişinin içinde kendi karşıtını taşıdığını kabul ediyordu. Aziz Paul,[25] "İstediğim iyi şeyi yapmıyorum, istemediğim kötü şeyi yapıyorum,"[26] demişti. Bu derinlikler psikolojisi alanında çalışan bir uzmanın sarf edebileceği bir cümledir; o bir gölgesi olduğunu biliyor ve böyle bir durumdan kendisini ancak Tanrı'nın kurtarabileceğini düşünüyordu. Buna rağmen kendi durumunu *bilmesi* dağılıp gitmesini de engelledi.

Sonraları bu geniş kapsamlı bakış açısı kaybedildi ve insanlar iyi olanla veya en azından iyilik rolü ile özdeşleşmeye mecbur kaldılar. Bunu yaparsanız gölge ile temasınızı hızlı bir şekilde kaybedersiniz. Ayrıca kilise Orta Çağda daha da aşikâr hale gelen çok büyük bir hata yaptı. Artık sadece bazı eylemler değil fanteziler de kötüydü. Kötülükle ilgili fantezileriniz olması kötü bir insan olmanıza yetiyordu; zina günahtı ama zinayı düşünmek de günahtı. Her ikisi için de günah çıkarmanız gerekiyordu. Her ikisinin de affedilmesi gerekiyordu. Bunun sonucunda insanlar fantezi hayatlarını inkâr etmeye başladılar ve gölge daha da yeraltına çekildi. Bölünme arttı.

THE SUN:

Bu dişil unsurun kaybı ile paralel bir süreç miydi?

SANFORD:

Evet, bence öyle. Dişil gerçeklikte zıtlıklar o kadar kesin görülmez ve çizilmezler. Eril unsur şeyleri güneş ışığının aydınlığında görür: Bu budur, şu şudur. Dişil ise ay ışığında görmek gibidir; her şey sanki birbirine karışır

25 Aziz Paulus veya Aziz Pavlus olarak da geçiyor. -ç.n.-

26 İncil, Romalılar 7:19 -ç.n.-

ve kolay ayırt edilemez. Bu gölge meselesi ince ve karmaşık bir meseledir; iyilik ve kötülük sorunu öyle göründüğü kadar basit bir sorun değildir.

Yani dişil unsur gölge ve ego arasındaki bu keskin bölünmeyi hafifletebilirdi. Kilise önceleri bir anlamda feminist hareketin lideriydi ancak sonradan oldukça ataerkil bir yapıya büründü. Egoyla gölge birbirlerinden gittikçe uzaklaştı ve bu Jekyll-Hyde fenomeninin zeminini hazırladı. Hristiyan tarihini incelerseniz bu gelişmeyi gayet net görürsünüz. Örneğin Engizisyonu çok iyi şeyler yaptıklarını iddia edenler yönetiyordu.

Elbette ki gölge sorunu Hristiyanların tekelinde değil. Herkes korkunç şeyler yapar. Ancak Hristiyan geleneğinde bu bölünme oldukça keskin bir şekilde gerçekleşmiştir. Tüm bunların yol açtığı olumlu bir şey derinlikler psikolojisinin geri dönüşü oldu. Kilise fantezileri yasaklamaya çalışmış olsa da elbette ki içsel yaşamın farkındaydı ve içe bakışı her zaman önemsemişti.

THE SUN:

Ben köktenci dindarlar arasında büyüdüm ve onlarda her zaman tutucu bir gerginlik hissettim. Belli şeyleri açıkça ifade etmek bir yana, akıllarına dahi getirmemeye çalışıyorlardı sanki.

SANFORD:

Doğru ve bu hakiki anlamda iyi bir insan yaratmıyor. Saf iyiliğe ulaşma çabası rol yapmayla veya kendini kandırmayla sonuçlanıyor. Bir persona (egoya giydirilen iyilik maskesi) geliştirmeye neden oluyor. Dr. Jekyll'ın çok büyük bir personası vardı ve ona tamamıyla inanmıştı ama hiçbir zaman gerçekten iyi bir adam olmadı. Jekyll ve Hyde arasındaki bağ, Jekyll'ın Hyde olmaya duyduğu gizil özlemdi ama toplum ve kendisi için taktığı maskeden asla vazgeçmek istemedi. Onu gölgesine dönüştüren ilacı bulduğunda ideal çözümü bulduğunu sanmıştı. Fakat daha sonra Hyde olmaya duyduğu özlem onu ele geçirdi.

Burada neyin gölge neyin hakikaten kötü olduğunu anlamak çok önemlidir. Fritz Kunkel'in bir defasında söylediği gibi gölgenin değil egonun şeytan olmasıdır sır. Kunkel egonun ötesinde bir kötülüğün (arketipsel bir kötülüğün) olduğuna inanıyordu ancak birçok insan için problem aslında egodur.

New Yorklu analist Edward C. Whitmont gölgeyi "Ego idealine uymadığı için kişiliğin gelişimi sırasında reddedilen her şey" olarak tanımlamıştır. Sevgi dolu, dürüst ahlaklı, kibar ve cömert olma ego ideali ile yetiştirilen bir Hristiyan olduğunuz zaman kendi içinizde bulduğunuz, idealinize aykırı olan herhangi bir özelliği (öfke, bencillik, çılgın cinsel fanteziler vs.) bastırmak zorunda kalırsınız. Böldüğünüz ve ayırdığınız bu nitelikler gölge adı verilen ikinci bir kişilik haline gelir. Bu ikinci kişilik yeterince izole olursa çoklu kişilik olarak bilinen birine dönüşürsünüz.

Tüm çoklu kişilik vakalarında, gölgeyi her zaman net olarak tespit edebilirsiniz. O her zaman kötü olmaz—sadece egodan farklıdır. Jung, aslına bakılırsa gölge yüzde doksan saf altındır, demişti. Bastırılan her şey çok büyük potansiyel taşıyan muazzam bir enerjiye sahiptir. Dolayısıyla gölge ne kadar meşakkatli olsa da özünde kötü değildir. Ego, içgörüyü reddedişiyle; kişiliğin tamamını reddedişiyle kötülüğe gölgeden çok daha fazla katkıda bulunur.

THE SUN:

Öyleyse ego kendi kötülüğünü yansıttığı için gölgenin adı çıkmıştır.

SANFORD:

Tam da öyle. Yeni Ahit dediğimiz o psikolojik belgeye geri dönerseniz şeytanın 'tüm yalanların babası' olduğunu söylediğini görürsünüz. Gölge asla yalan söylemez; kendi gerekçelerine dair yalan söyleyen aslında egodur. Bu sebeple, psikoterapi veya herhangi bir din değiştirme başarılı olacaksa kendimize karşı çok dürüst olmamız gerekir.

THE SUN:

Jungiyen analist Marie-Louise von Franz, "Gölge, insanı şimdi ve burada gerçekleşen durumların aciliyetine daldırır ve böylece sadece düşündüğü şey olduğunu sanmaya meyilli olan insanın gerçek biyografisini ortaya çıkarır. Önemli olan gölgenin yarattığı biyografidir," diye yazar. Bu pasaj beni toplumumuzun politikacılara ilişkin yaşadığı hayal kırıklığı konusunda düşündürdü çünkü onların kampanya yürütürken ilettikleri biyografi asla gerçekten önemli olan biyografi değil.

SANFORD:

Politikacıların bize iletmek istedikleri biyografi (ki bu biyografiler çoğunlukla halkla ilişkiler uzmanları tarafından oluşturulur) personadır,

maskedir. Politikacının gerçekliğini saklar. Fakat ben, müsaade edildiğinde, o gerçekliğe gayet iyi tahammül edebileceğimizi düşünüyorum. Uzun vadede, gölgeyi sahiplenmek onu reddetmek kadar hasara sebep olmaz. Örneğin Gary Hart'ı[27] rezil eden şey yaşadığı aşk ilişkileri değil, hakikat apaçık ortadayken yalan söylemeye devam etmesi oldu. Şahsen bu bana onun çok da zeki olmadığını düşündürdü.

Seçimlerin kesinlikle personanın gücüne göre kazanılıp kaybedildiği bir çağda yaşıyoruz. Reagan buna mükemmel bir örnek çünkü asla kurgulanmamış tek bir adım atmadığını, tek bir söz söylemediğini biliyoruz. Söylediklerini onaylasam da onaylamasam da Başkan Bush'a gelince içim daha rahat çünkü en azından karşımda konuşanın hakiki Bush olduğunu hissediyorum. Bana göre seçimler için küçük kasabalara kampanya gezilerinin düzenlendiği dönemlerde politikacıları çok daha iyi tanıyorduk. Elektronik medyanın personayı abartarak süslemesi teknolojimizin canavar tarafının bir göstergesi—bu çok tehlikeli.

THE SUN:

Gölge bugünlerde (Stephen King ve Clive Barker'dan tutun da korku filmleri ve bazı heavy-metal gruplarının aleni satanizmine kadar) eğlence medyamızda kesinlikle fazlasıyla mevcut görünüyor. Merak ediyorum, tüm bunlar gölgeyi kabul (ve entegre) etme anlamında yol kat ettiğimizi mi gösteriyor yoksa bazı sosyal eleştirmen ve sansürcülerin düşündükleri gibi yok olmaya doğru mu ilerliyoruz?

SANFORD:

Asıl sorulması gereken, çizgiyi ne zaman aştığımız ve zor ama yine de insani bir unsur olan gölgeden gerçekten de şeytani olana ne zaman geçiş yaptığımız. Bu arketipsel kötülük meselesini gündeme getiriyor: İnsan egosunun dışında bir şeytan var mı? Bu arada, şeytanla ilgili endişesi olanlar sadece Hristiyanlar değildi; erken dönem Persleri de kötülük üreten ilahi bir aracının varlığını tahayyül etmişlerdi.

Nazi Almanya'sındaki soykırım ve Stalin'in katliamları bireysel insan gölgesinden kaynaklanmadı. İşte burada, kolektif psişede hakikaten netameli olan bir kötülük aracısının söz konusu olduğunu ve ondan korkmamız

27 1936 doğumlu eski ABD senatörü. -ç.n.-

gerektiğini düşünüyorum. Pek çok insan böyle bir kötülüğün varlığını inkâr eder ve bütün katilleri talihsiz çocuklukların ve ebeveyn tacizlerinin ortaya çıkardığını söyler. Ama ben kötülüğün arketipsel bir aracısı olduğunu hissediyorum.

Rock şarkı sözlerini vs. sansürlemek isteyenler, bunların ihtiva ettiği kötülük konusunda kısmen haklı olabilirler. Dürüst olmam gerekirse, bu tür müzikleri duyduğumda bazen keskin bir tiksinme hissine kapılıyorum. Bazıları bana netameli geliyor. Ancak hiçbir şekilde, arketipsel kötülük hakkında ahlak dersi verenlerin ondan muaf olduklarını da varsaymamalıyız. Aslına bakılırsa kötülük hakkında ahlak dersi vermek kötülüğe yenilmek için bir vesiledir. Bu ince bir mesele. Kendini anlamaya karşı bir savunma olarak kötülüğe saldırıyorsan Dr. Jekyll ile aynı hatayı yapıyorsun demektir.

THE SUN:

Ama kötü niyetli görünen ile gerçekten de kötü niyetli olanı nasıl ayıracağız?

SANFORD:

Bu iyi bir soru ama her zaman kolay cevaplanabilecek bir soru değil. Bakan kişinin psikolojisine çok bağlı. Psikolojik çerçeveniz ne kadar katıysa o kadar çok şey size kötü niyetli görünür. Arketipsel düzeydeki kötülük ifade edildiğinde herkesin eninde sonunda sarsılacağını söyleyebilirim sadece. Ama elbette her zaman gerektiği kadar erken gerçekleşmez bu. Dünya Nazi Almanya'sının kötülüğünü anlamakta çok yavaş davrandı.

Aradaki farkı anlamaya yardım edecek olan şey Jung'un hissetme işlevi dediği, bir şeyin değerini içsel olarak belirleme yolumuzdur. Hissetme işlevi bize neyin makbul neyin makbul olmadığını söyler ancak bu bir ego muhakemesi değildir. Ego neyin iyi neyin kötü olduğunu kendi kaygılarından yola çıkarak belirler: Ben-merkezci savunma sistemimizi destekleme eğilimi olan bir şeyi iyi olarak görür; ona aykırı olanı kötü sayarız. Püritenler, Yerli Amerikalılara öldürücü hastalıklar bulaştırdıklarında bunu iyi bir şey olarak gördüler ve Tanrı'nın o topraklara yerleşmeleri için kendilerine yol açtığı şeklinde vaazlar verdiler. Çiçek hastalığından ölen Kızılderililerin ise durumun iyilik ve kötülüğüne dair düşünceleri elbette çok farklıydı.

Hissetme işlevi ben-merkezci kirlenmeden muaftır. O salt bir his değerlendirmesidir ama her zaman işitilmez. Amerikan halkının nihayetinde Vietnam Savaşı'na karşı çıkması, hissetme işlevindeki artıştan kaynaklanmıştı. Sözde politik hedeflerimize hizmet ediyor olsa bile savaşın yanlış ve korkunç olduğuna dair *hissi* bir muhakemeye varan insanların sayısı artmıştı. Ve elbette haklıydılar. Doğru bilgiye sahip olduğu müddetçe hissetme işlevinin değer yargısının bir durumdaki iyi ve kötü konusunda doğru kararı vereceğine güvenebilirsiniz. Elinde bütün bilgiler olmadığında veya meseleyi sadece kısmen gördüğü zaman hissetme işlevinin hatalı bir yargıya varması da gayet mümkündür.

THE SUN:

Kendi mesleğinizde gölgenin entegrasyonunu nasıl bir süreç olarak gözlemlediniz?

SANFORD:

Kişi gölgeyi ilk kez net bir şekilde gördüğünde şaşırır. O vakit zorunlu olarak ben-merkezci savunma sistemlerinin bazıları parçalanır veya yok olur. Bu geçici bir depresyona veya bilinç bulanıklığına yol açabilir. Jung, bireyleşme süreci adını verdiği entegrasyon sürecini simyevi süreç ile karşılaştırdı. Simyanın bir aşaması, tüm simyevi unsurları içeren kaptaki her şeyin siyaha dönüştüğü *melanosis*tir. Fakat bu siyah aşama kesinlikle gereklidir. Jung, onun bilinçdışıyla ilk teması temsil ettiğini söyler ki bundan kastedilen her zaman gölge ile olan temastır. Ego bunu bir yenilgi olarak değerlendirir.

THE SUN:

Orada takılıp kalmak mümkün mü? Arkasından bir entegrasyon gerçekleşmeden art arda gölgeyle karşılaşmalara maruz kalabilir miyiz?

SANFORD:

Zannetmiyorum, çünkü gölgeye dair hakiki bir içgörü, Jung'un Benlik dediği merkezi de yardıma çağırır. Böylece bir şeyler harekete geçer ve depresyon kalıcı hale gelmez. Bunun ardından milyonlarca değişiklik gerçekleşebilir; durum her birey için farklıdır. Kunkel'in kişiliğin 'gerçek merkezi' dediği şey açığa çıkmaya başlar ve yavaş yavaş ego, bu gerçek merkezle daha yakın bir ilişki yönünde yeniden uyumlanır. Bu durumda kişinin gerçek kötülükle yakın bir ilişki içinde olma ihtimali çok daha

düşüktür çünkü gölgenin entegrasyonu her zaman sahte personanın çözülmesiyle eşzamanlıdır. Kişi kendisi hakkında çok daha gerçekçi olur. Kendi tabiatımızın hakikatini görmenin yarattığı etki her zaman sağlıklıdır. Dürüstlük gerçek kötülüğe karşı muazzam bir savunmadır. Kendimize kendimiz hakkında yalan söylemeyi bırakmak kötülüğe karşı en büyük korumamızdır.

THE SUN:

Ego, bizim gerçek merkezimiz değil ise neyin merkezidir?

SANFORD:

Jungiyen psikolojiyi diğer bütün psikolojilerden ayıran şey, kişiliğin iki merkezi olduğu fikridir. Ego bilincin merkezidir; Benlik kişiliğin tamamının merkezidir ve bilinci, bilinçdışını *ve* egoyu kapsar. Benlik hem bütündür hem de merkez. Ego, merkezin dışında küçük müstakil bir dairedir fakat bütünün içinde yer alır. Öyleyse ego, kişiliğin daha küçük olan merkezi olarak tanımlanabilir. Benlik ise en büyük merkezdir.

Bu ilişkiyi en iyi rüyalarımızda görebiliriz. Uyanık hayatımızda ego güneş gibidir—her şeyi aydınlatır ama yıldızların üzerini kapatır. Anlamadığımız şey şu: Ego-bilincinin içeriği bizim yarattığımız bir şey değildir; bize verilir, bir yerlerden gelir. Devamlı olarak bilinçdışından etkileniriz ama çoğunlukla bunun farkında olmayız. Ego, düşüncelerinin hepsini kendisinin ürettiğine inanmayı tercih eder. Rüyalarımızda rüya-egosunun sahneye çıkışıyla her şey değişir. Rüyayı hatırlarken otomatikman rüya-egosuyla özdeşleşiriz; ona 'ben' olarak atıfta bulunur ve mesela "Bir ayıyla karşılaştım, güreştik, sonra dans eden kız göründü" vs. deriz. Ama aradaki fark şudur: Rüya-egosu rüya boyunca uyanıklık hali egosunun bilmediği şeyleri bilir. Örneğin rüyada koştuğunuzu hatırlıyor olabilirsiniz ancak neden koştuğunuzu hatırlamayabilirsiniz. Halbuki rüyada biliyordunuz. Daha da önemlisi, rüya-egosu asla rüyadaki herhangi bir figürden daha önemli değildir. Hatta kendisini gücü elinden alınmış veya gölgede bırakılmış bir halde bile bulabilir. Güneş batar, yıldızlar görünür ve siz yıldızlarla dolu bir gökyüzünde, o yıldızlardan sadece birisi olduğunuzu keşfedersiniz. Bu uyanıklık halinde görünmeyen ruhun manzarasıdır.

THE SUN:

Uyanıklık halindeki gölge *fikri* ile az çok barışık olsam da rüyalardaki gölgenin bir fikirden çok daha fazla—tamamıyla gerçek ve çok güçlü bir şey olduğunu fark ettim. Ben gölgeye dönüşüyorum, sanki *beni* entegre eden *oymuş* gibi.

SANFORD:

Evet, gölge rüyalarda en azından sizin kadar güçlü olan bir enerji sistemidir. Rüyanın psişik arenasında psişenin unsurları arasındaki fark daha az belirgindir ve rüya egosu ya bu unsurları gözlemler ya da onlara dönüşür veya bu ikisinin arası bir şey gerçekleşir.

Gölge her zaman için egonun bir yönüdür; gölgenin nitelikleri ego yapılanmasının bir parçası haline de gelmiş olabilirlerdi. Gölgeyi egonun kız veya erkek kardeşine de benzetebilirsiniz. Onun tekinsiz bir figür olması gerekmez. Gölgenin yaptıklarının her zaman bir sebebi olduğunu ve bu sebebin ego dışı bırakılmış niteliklerle alakalı olduğunu da hatırlamak önemlidir. Bir rüyada gölgeye dönüşmek oldukça sıra dışıdır; rüya-egosunun rüya boyunca gölgenin biçim değiştirdiğini gözlemlemesi çok daha olasıdır.

THE SUN:

Sanırım bir rüyada gölge haline gelmek, uyanıkken gölge haline gelmekten daha güvenli.

SANFORD:

Eh gölgenin incelikleriyle karşı karşıyayız yine. Benim bu alandaki düşüncem Jung'dan ziyade Kunkel'i takip eder. Bu fikre göre başlangıçta ego Benliğin merkezine oldukça yakındır. Merkezden uzaklaştıkça, çoğunlukla olumsuz çocukluk deneyimleriyle ağırlaşan ben-merkezci bir duruş geliştirir. Bu etkilerin yapısı ben-merkezci savunmaların dolayısıyla da gölgenin tabiatını belirleyecektir.

Diyelim ki kişi çevresine karşı kendisini güçsüz ve etkisiz hissediyor ancak hayata devam etmenin, edilgen bir tavır ve başkalarına yaslanmak şeklini alan başka bir yolunu keşfediyor. Bu kişi kendi direncini geliştirmez, güçlü olan diğer insanlara yaslanır fakat onların desteğini hak etmek zorundadır. Bu yüzden hem muhtaç hem de verileni hak eden biri gibi davranır. Bu onun hayattaki ben-merkezci duruşudur;

o her zaman yardımınıza ihtiyaç duyan ve o yardımı neden yapmanız gerektiğine dair bütün gerekçeleri size tek tek sıralayabilen kişidir. Ona yardım etmediğinizde kötü bir insan olursunuz.

Bu kişiye dair söylenebilecek bir şey varsa o da son derece sıkıcı birisi olduğudur. Canlarını yeterince sıktığında insanlar onu desteklemeyi bırakacaklardır. İşte o zaman kendini tehlikede hisseder, kaygı yaşar. Başkalarına tutunan ben-merkezci tavrını sürdürebilmek için bastırdığı nitelikler cesaret ve dürüstlüktür ki bunlar çokça aranan özelliklerdir. Fakat onun başkalarına tutunan kişiliği bu niteliklere şeytan gözüyle bakar ve onlardan ölesiye korkar. Bastırılan bu nitelikler gerçekten tehlikeli hale gelebilir.

Kaplumbağanınkine benzer bir ben-merkezci savunması olan liseli bir oğlanı ele alalım: Tek istediği yalnız bırakılmaktır. İşte tam da yalnızlığı seven biri olduğu için ben-merkezci eğilimi ona eziyet etmek olan bir çetenin hedefi haline gelir. Hayatını cehenneme çevirecek kadar ve bir gün içine kapandığı ben-merkezci kabuğu patlayana dek ona eziyet ederler. İşte o zaman gümmm! Gölge çıkıverir meydana. Onlarla bir yumruk kavgasına girebilir ve dövülse bile kavgadan iyi—ve muhtemelen daha entegre olmuş bir şekilde çıkar. Diğer taraftan çok kötü bir şey olma ihtimali de vardır; babasının silahını alıp işkencecilerini öldürebilir. Çok uzun süre bastırılan ve çok derinlere itilen enerji, üzücü olaylara yol açabilir.

THE SUN:

Oğlanın işkencecileri kendisine çektiğini mi düşünüyorsunuz?

SANFORD:

Ah, kesinlikle. Entegrasyon için neye ihtiyaç duyduğuna dair bilinçdışı seviyede bir mesaj gönderiyor. Kunkel böyle bir durum için 'baş meleklerin' ilahi planı tamamlamak üzere gönderildiklerini söylerdi.

THE SUN:

Ama baş melekler seni koruyacak diye bir kural da yok.

SANFORD:

Evet, doğru. Onlar sadece senaryoyu hazırlar. Tek bildiğimiz baş melekler işe karıştığında hiçbir şeyin eskisi gibi kalmayacağıdır. Bundan sonra ne olacağını kimse tahmin edemez. Gölgenin serbest bırakılışını hafife

almamak gerekir. Bu yüzden o oğlanın kendi düşmanlığını ya terapide ya da gölgesinin yavaş yavaş ortaya çıkabileceği himaye sağlayacak başka bir durumda keşfetmesi daha iyi olurdu.

Kunkel "Bir hesaplaşmada Tanrı her zaman gölgeden yanadır, egodan değil" şeklinde gizemli bir beyanatta bulundu. Yaşattığı tüm zorluklara rağmen gölge kaynağa daha yakındır.

Ben-merkezci olmayan bir ego ise bambaşka bir şeydir; onun hem gölgeyle hem de Benlikle sağlıklı ve yaratıcı bir ilişkisi vardır. Ego entegrasyon sürecinde zayıflamaz; sınırları daha az katı bir hale gelir. Güçlü bir egoyla ben-merkezci ego arasında dağlar kadar fark vardır; ben-merkezci ego her zaman zayıftır. Bireyleşme, kendi gerçek potansiyeline ulaşma, güçlü bir ego olmadan gerçekleşemez.

THE SUN:

Bu yalnızca 'Benliğimiz' olmanın imkânsızlığı anlamına mı geliyor?

SANFORD:

Evet, doğru. Ego Benliğin ifadesi için gerekli olan aracıdır. Fakat egoyu riske atmaya istekli olmalısınız. Bu, Musa'nın yanan çalıda Tanrı'nın sesiyle yüzleşmesi ve ardından Sina Dağı'ndan inip İsrailoğullarına Mısır'dan çıkmaları için önderlik etmesi gibidir. Bu güçlü egonun bir eylemidir.

. . . . . .

4. TARİHTE VE EDEBİYATTA GÖLGE

ANTHONY STEVENS

Hristiyanlığın tarihi boyunca günah işleme korkusu, karanlık güçler tarafından 'ele geçirilme' korkusu olarak ifade edildi. Ele geçirilme hikâyeleri her zaman büyük bir hayranlık ve dehşet uyandırmıştır. Bram

Stoker'ın *Count Dracula*'sı[28] bu türün oldukça yeni bir örneğidir. Vampir ve kurt adam hikâyeleri muhtemelen her zaman bizlerle olmuştu.

Ele geçirilmenin belki de en meşhur örneği, erdemli akademik varoluşundan sıkılıp şeytanla anlaşma yapan Faust'tur. Faust şüphesiz ki orta yaş bunalımı yaşıyordu. Son derece kararlı bir tavırla bilginin peşine düşmesi, kişiliğinin tek yanlı ve aşırı entelektüel bir şekilde gelişmesine yol açmış, Benlik-potansiyelinin önemli bir kısmı hayata geçmeden bilinçdışında hapis kalmıştı. Böyle durumlarda genellikle olduğu gibi bastırılan enerji ısrarla dikkat çekmek ister. Fakat ne yazık ki Faust, gölgeyi hazmetmek için bilinçdışından gelen figürlerle diyalog kurarak sabırla kendi kendini analize girişmez. Aksine olayların içine çekilip ele geçirilmeye müsaade eder.

Sorun Faust'un, aynı şeyden daha çok edinerek; eski nevrotik örüntüyü daha da kararlı bir şekilde devam ettirerek sorunun çözüleceğine (yani daha fazla *bilgi* edinmesi gerektiğine) inanmasıdır. Aynı sorunu yaşayan bekâr entelektüel Dr. Jekyll gibi, 'canlı bir kişiliğe bürünen' Gölgedeki numinosum[29] onun da merakını uyandırır ve Faust ego pozisyonunu feda ederek gölgenin büyüsüne kapılır. Neticede her ikisinin de başına gelen herkesin korktuğu türden bir akıbettir: Faust sarhoş bir hovarda olur, Jekyll ise canavar Mr. Hyde'a dönüşür.

Faust ile Mefisto'ya ve Jekyll ile Hyde'a duyduğumuz yoğun ilgi, onların kristalize ettikleri sorunun arketipsel tabiatından kaynaklanır. Faust'un da Jekyll'ın da bir bakıma kahraman oldukları söylenebilir çünkü birçoğumuzun kaçındığı şeyi yapma cesaretini göstermişlerdir. Bizlerse Dorian Gray gibi davranmayı tercih eder, dünyaya karşı masum bir maske takıp (Persona) varlıklarını kimsenin keşfetmeyeceği umuduyla kötü niyetlerimizi saklar, Gölgeyi yok etmenin, ahlaki ikilemden kurtulmanın, Adem'in günahının bedelini ödeyerek Tanrı ile bütünlük içinde olduğumuz cennet bahçesine geri dönmenin hayalini kurarız. Ütopyayı, El Dorado'yu veya Shangri-la'yı icat ederiz; kötülüğün kendi tabiatımızda değil, bizi her alanda tutsaklaştıran yozlaşmış toplumda olduğunu, toplumun tabiatını değiştirirsek kötülüğün geri dönmemek

28 'Kont Drakula'

29 Numinos/Numinoz/Numinosum: bkz. JTS

üzere ortadan kaybolacağını söyleyen Marksist ya da Rousseaucu fantezilerde huzur buluruz.

İncil'deki Adem'in Cennet'ten düşme hikâyesi gibi, Jekyll ve Faust'un hikâyeleri de bizi yeryüzüne ve kendi kötülüğümüzün ebedi gerçekliğine döndüren uyarıcı hikâyelerdir. Bunların üçü de aynı arketipsel temanın varyasyonlarıdırlar: Koşullarından sıkılan bir adam Gölgeyi özgürleştirmek, Anima ile karşılaşmak, 'onu tanımak' ve *yaşamak* üzere süperegonun yasaklarını görmezden gelmeye karar verir. Hepsi fazla ileri gider ve *kibre* yenik düşer. Hepsi sonunda merhametsiz bir akıbetle cezalandırılır. 'Günahın bedeli ölümdür.'[30]

Bu tip hikâyelerin hepsinde yakalanma korkusundan ziyade kötü tarafın kontrolden çıkacağına dair bir kaygı hakimdir. Bilimkurgu hikâyelerinin olay örgüleri de hepsinin prototipi olan Mary Shelly'nin *Frankenstein*'ı gibi aynı tedirginliği yaratmak üzere tasarlanır. *Civilization and Its Discontent*'teki[31] izah biçiminden de anlayabileceğimiz gibi bunun insanlığa ait evrensel bir kaygı olduğunu Freud kavramıştı. Kendi yaşadığı zaman ve koşullar nedeniyle (19. yüzyılın sonunda orta sınıf Viyana'sı) erkek ve kadınların korktuğu bastırılmış kötülüğün tamamen cinsel olduğuna inanıyordu. Gölgenin bu yönü üzerine yaptığı sistematik araştırmalar, Yahudi-Hristiyan süperegosunun da tesadüfi bir şekilde güçten düşmesiyle birlikte kültürümüzü erotik şeytanlardan arındırmaya oldukça katkıda bulundu. Böylece erkek ve kadınlar, önceki nesilleri olumsuz bir şekilde etkileyen suçluluk duygusuna maruz kalmadan, gölgenin bastırılmış birçok bileşenini kişiliklerinin tamamına entegre edebildiler. Bu, Jung'un, Gölge'nin bileşenlerini tanıma ve entegre etme doğrultusundaki analitik sürece atfettiği terapötik değere kolektif düzeyde etkileyici bir örnek teşkil eder.

Bununla birlikte, Gölgenin Şeytan çıkarır gibi def edilmesi gereken bir başka yönü de (cinsel şehvet kadar güçlü ama sonuçları açısından çok daha yıkıcı olan) güç ve yıkım arzusudur. Birinci Dünya Savaşı'na ve faşizmin yükselişine tanıklık etmiş olmasına rağmen Freud'un bu

30 "Çünkü günahın bedeli ölüm, Tanrı'nın armağanı ise Rabbimiz Mesih İsa'da sonsuz yaşamdır."(İncil, Romalılar 6:23) -ç.n.-

31 'Uygarlığın Huzursuzluğu'

bileşeni bu kadar uzun süre görmezden gelmiş olması en hafif deyimiyle şaşırtıcıdır. İnsan bu durumun kendi cinsel teorisini psikanalizin temeli haline getirme ısrarıyla yakından ilgisi olduğundan şüpheleniyor: "Sevgili Jung, bana cinsel teoriden asla vazgeçmeyeceğine söz ver. En önemli şey bu. Anlayacağın, ondan bir dogma, sarsılmaz bir siper yapmalıyız." Anthony Storr bu durumun, Freud'un, insan psikopatolojisinde iktidar dürtüsünün seks arzusundan daha önemli bir rol oynadığı inancıyla psikanalitik hareketten ayrılan Alfred Adler'in ihanetinden duyduğu rahatsızlıkla alakalı olabileceği şeklinde ilginç bir öneride bulunuyor.

Gölge'nin acımasız, yıkıcı unsurlarıyla yüzleşme görevi, yirminci yüzyılda türümüzün artık kaçamayacağı bir kader. Başarısız olursak hayatta kalma umudumuz yok. Haklı sebeplerle bu 'evrensel kaygımız' haline geldi. Zamanımızın Gölge sorunu bu. "Kıyameti engellemek için çok az zamanımız kalmış olabilir," diyor Konrad Lorenz. "Ne var ki gidişat riskli ve belirsiz olacak."

İnsanlık tarihinin bu anında evrim bizi sorguluyor. Kendimizi ve yeryüzündeki türlerin çoğunu yok etmeyeceksek, bireyoluş[32] soyoluşa[33] galip gelmelidir. Gölgeyi bilince çıkarmak *biyolojik* açıdan acil ve zorunludur. Bu muazzam görevin ahlaki yükü önceki nesillerin tasavvur bile edemeyeceği kadar büyük: Gezegenimizin ve tüm Güneş sistemimizin kaderi (bu sistemin içindeki tek duyarlı varlıklar olduğumuzu bildiğimiz için) bizim elimizde. Çağımızın büyük psikologları arasında sadece Jung bu ontolojik zaferi mümkün kılabilecek kavramsal bir model öngördü. Gölge kavramında Adler ve Freud'un çalışmalarını sentezledi ve Benliğin gerçekleşme eğilimlerini ispat ederek onları aştı. Yalnızca *tabiatımızı* (özellikle de Gölgenin tabiatını) bilinçli bir şekilde kabullenerek tam bir felaketi önlemeyi umut edebiliriz.

32 Ontegeni ya da ontogenez olarak da kullanılıyor -ç.n.-

33 Filojeni ya da filogenez olarak da kullanılıyor -ç.n.-

. . . . . .

5. DR. JEKYLL VE MR. HYDE

JOHN A. SANFORD

Henry Jekyll ile Edward Hyde'ın tasvirlerini karşılaştırarak işe başlayabiliriz. Bize Jekyll'ın "İri, çelimli, pürüzsüz yüzlü, belki hafiften kurnaz görünüşlü ancak her türden yetenek ve teveccühün izlerini taşıyan" elli yaşında bir adam olduğu söylenir. Bu yüzden Jekyll'ın birçok iyi özelliği olmadığını varsaymamıza gerek yok. İyiliğinin altında gizlenen şüphe uyandırıcı bir karakter de olduğunu sadece 'hafiften kurnaz görünüşlü' ifadesi ele verir. Daha sonra Jekyll daha ayrıntılı bir şekilde kendisini "insanda bilgece ve iyi olana saygı göstermeyi seven bir adam" olarak tanımlar. Bu bize onun zaten sahip olduğu iyilik ve nezakete ilaveten etrafı tarafından onaylanmayı da arzu ettiğini ve insanlığın huzurundayken belli bir tavır takındığını yani başkalarının onay ve saygısını kazanarak onları hoşnut eden bir kişilik edindiğini anlatır.

Fakat Jekyll, kişiliğinde bu persona ile uyuşmayan başka bir yön, "Sabırsız ve neşeli bir mizaç" olduğunun da farkına vardı. Bu onu başını dik tutmasını isteyen "Buyurgan arzu" ile bağdaştırmakta zorlandığı bazı zevkler aramaya yöneltti. Böylece Jekyll, "İnsanların önünde genellikle olduğundan daha ciddi bir ifade benimsediğini" fark etti. Diğer bir deyişle, herkesin önünde takındığı ciddi yüz ifadesi, kimsenin görmesini istemediği ve ona "Marazi bir utanç duygusu" hissettiren kişiliğinin diğer yönünü başkalarından saklayan bir maskeydi. Ve böylece Jekyll şu sözleri yazdı: "Zevklerimi gizledim" ve "başından itibaren hayattaki derin ikiyüzlülüğe bağlı kaldım."

Bununla Jekyll psikolojik içgörüye sahip olduğunu göstermişti. Kendi doğasındaki ikiliğin farkındaydı ve "Bireyde bir değil iki kişilik bulunduğunu" beyan etmişti. İnsanın birçok parça-benlikten meydana geldiği, kişiliğinin tekil değil bir köy ahalisi gibi kalabalık olduğu şeklinde bir varsayımda bile bulunabilmişti ki bu modern psikolojinin de teyit ettiği bir kavrayıştır. O bu ikiliği "derin" ve "ilkel", diğer bir deyişle arketipsel

ve bu sebeple de insanın psikolojik yapısının esasını teşkil edecek şekilde baştan itibaren mevcut olan bir şey olarak gördü. Kendisine ilişkin böylesi psikolojik bir donanıma sahip olan Jekyll, bilincinde muazzam bir gelişme yaşayabilecekken, göreceğimiz gibi, psikolojik bir hatadan dolayı bunu başaramadı.

Hyde genç, şeytani bir enerjiyle dolu, ufak tefek ve şeklen biçimsiz olarak tasvir edilir. O bir "hokkabazdır", "insana benzemez", görür görmez nefret uyandıran birisidir. Kapkara alaycı bir soğukluğa sahiptir ve insani hislerden yoksun olduğu için vicdan azabı çekmez. Bu nedenle suçluluk duygusu hissetmekten de acizdir. Genç olması, Jekyll'ın gölge kişiliği olarak Hyde'ın kullanılmayan enerji barındırdığına delalettir. Gördüğümüz gibi gölge, yaşanmamış hayatı içerir ve gölge kişilikle temasa geçmek yeni yani gençlik dolu enerji ile aşılanmak demektir. Hyde'ın ufak tefek yapısı ve deforme görüntüsü, gölge kişiliği olarak Jekyll'ın dış hayatında pek fazla yer almayışının bir belirtisidir. Çoğunlukla bilinçdışının karanlığında yaşamını sürdürdüğü için tıpkı kayaların arasında ve başka ağaçların gölgesinde büyümek zorunda kalmış bir ağaç gibi görüntü itibariyle şekilsizdir. Jekyll'ın "yükümlülük bağlarının çözülmesi"[34] olarak tanımladığı Hyde'ın vicdan eksikliği de gölge kişiliğinin özelliğidir. Sanki gölge, doğru-yanlış duygusunun hafifletici etkilerinden bütünüyle yoksun içsel ve yasak dürtüler vasıtasıyla yaşamaya çalışırken ahlaki duyguları ve yükümlülükleri ego kişiliğine bırakır.

Ama belki de Edward Hyde'a dair söylenen en önemli şey, ilaç onu ilk defa Hyde'a dönüştürdüğü zaman Jekyll'ın yaptığı yorumda bulunabilir: "Daha kötü, on kat daha kötü olduğumu, doğuştan içimde olan kötülüğün kölesi haline geldiğimi anladım..." Başlangıçta Jekyll kendi içinde sadece "neşeli bir mizaç", kötü davranıştan fazla bir soruna yol açmayacak zevk arayan bir taraf görür ama Hyde'a dönüştüğünde sandığından çok daha kötü olduğunun farkına varır. Bu tanımdan anlaşıldığı kadarıyla gölge kişilik, kişisel karanlık tarafımızla başlar ancak bir noktada daha derin, daha arketipsel bir kötülük seviyesi ile temas eder ve bu temas, Jekyll'ın Hyde'dan, tüm insanlar içinde en saf bir şekilde kötü olan sa-

34 Bu cümlenin İngilizcede aynı zamanda 'borç senetlerinin çözülmesi' anlamına gelmesi ilginçtir. -ç.n.-

dece oydu, diye bahsetmesine sebep olacak denli güçlüdür. Jekyll'ın zevk odaklı haylazlık yapma isteği, bu arketipsel kötülüğün elinde kısa sürede safi kötülük ve yıkım zevki adına işlenen korkunç Dr. Carew cinayeti gibi gerçekten de şeytani bir eyleme dönüşür. Aynı şeytani niteliğin savaşta veya işlenen bir suçta, bir kişinin vicdan azabı hissetmeden diğerlerini soğukkanlılıkla öldürdüğü durumlarda ortaya çıktığını görebiliriz. Bu bizi sarstığı kadar büyüleyen ve dehşetli bir yoğunlaşmayla her gün gazeteleri okumaya sevk eden arketipsel bir kötülüktür.

C. G. Jung bir defasında yaptığımız şeye dönüştüğümüzü söylemişti. Bu Jekyll'ın ölüm nedenlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Hyde *olmaya* karar verdiğinde kısa bir süre için de olsa Hyde'a *dönüşebilir*. Kasıtlı bir şekilde kötülük yapma kararı kötü olmamıza sebep olur. Bu yüzden gölge probleminin çözümü, Gölgenin en karanlık dürtülerini hayata geçirmek olamaz zira böyle bir şey yapmaya kalkışacak olursak kolaylıkla kötülük tarafından ele geçirilebilir veya onun içine çekilebiliriz. Bu kötülüğün arketipsel tabiatına kanıttır çünkü egoyu ele geçirebilme kapasitesi (ki böyle bir şey arketip tarafından yok edilmek veya onunla aynı şey haline gelmek gibidir) arketiplerin niteliklerinden biridir.

Jekyll da istemsiz olarak Hyde'a dönüştüğünü fark ettiğinde tehlikenin farkına varır. Bu onda son derece sarsıcı bir etki yaratır. İstediği zaman Jekyll'dan Hyde'a, Hyde'dan Jekyll'a dönebilmeyi umarken Hyde'ın ipleri eline geçirmeye başladığını anlar. Ona "Dilediğim an Mr. Hyde'dan kurtulabilirim dedirten eski güveni kaybolmuştur. Bu tutum, kötülük karşısında Jekyll'ı ele geçirilmeye yatkın hale getiren bir dikkatsizliğe işaret eder. Aynı şey Jekyll parkta otururken, kendisinin de nihayetinde "komşuları gibi" olduğunu düşündüğü ve başkalarının "tembel ihmalciliği" karşısında kendi aktif iyi niyetini vurgulayarak diğer insanlarla kendisini olumlu bir şekilde karşılaştırdığı sahnede tekrar gündeme gelir. Kötülüğün güçlerine karşı dikkatsiz umursamazlığı, ikili doğasının geriliminden kaçma arzusuyla birleştiğinde onun nihai yıkımının zeminini hazırlar.

Böylece öykünün bu noktasında Jekyll, kişiliğinin Hyde kısmıyla ilişkisini koparmaya karar verir ve hatta Utterson'a şöyle söyler: "Tanrı'ya yemin ederim ki onu bir daha asla görmeyeceğim. Size şeref sözü veriyorum, onunla bu dünyada işim bitti. Her şey sona erdi." Jekyll,

hakikaten de Hyde ile bağlarını kesmeyi dener. Hayatını yeni bir düzene koyar, her zamankinden daha fazla iyilik yapmaya başlar ve kendisini ilk defa dine adar.

Jekyll'ın dine bağlılığının, dinin biçimsel öğelerine riayet etmek ve muhtemelen bir kiliseye üye olmak anlamına geldiğini varsaymalıyız. Jekyyl'ın dindarlığının samimi olmadığını elbette biliyoruz. Tanrı hakkında hiçbir şey bilmediği halde dinin biçimsel ifadesinde ve takındığı dindar tavırlarda Hyde'ın galip gelmesini engelleyecek bir koruma bulmayı umar. Şüphesiz bugün pek çoğumuz dini; özellikle de insanın günahlarını kınayan, günahkâr olanı cezayla tehdit eden ve kurtuluş işareti olarak iyiliği teşvik eden dini öğretileri bu şekilde kullanıyoruz. Böyle bir din, bilinçli veya bilinçsiz olarak gölge kişiliklerini kontrol etmekte zorlananları cezbeder.

Gelgelelim Dr. Jekyll bu denemesinde başarılı olmaz; Hyde içinde daha da güçlenir. Bilinçdışında gölge kişiliği olarak var olmaya devam eder ve istediği gibi yaşayabilmek için artık her zamankinden çok daha fazla özgürleşmeye yani Jekyll'ın kişiliğini ele geçirmeye çalışır. Karanlık taraf çok fazla güç kazanmıştır ve onu psişenin mahzeninde, kontrol altında tutma denemesi başarısızlıkla sonuçlanır çünkü artık Hyde Jekyll'dan daha güçlüdür. Demek ki Stevenson bize gölgeyi hayata geçirmenin de gölgeyi bastırmak gibi çözüm olmadığını çünkü bunların her ikisinde de kişiliğin bölünmüş olarak kaldığını anlatır.

Jekyll'ın samimiyetsizliğinden ve sahte dindarlığından da bahsetmek gerekir. Hem dindarlığı hem de Hyde'la ilişkiyi kesmek istemesi ahlaki hislerinden değil, kendini koruma arzusundan kaynaklanır. Manevi sebepler yüzünden değil, yok olmaktan korktuğu için Hyde'ı zapt edebilmek ister. Hyde'la ilişkisini kesme konusunda en kararlı olduğu anda dahi onun elbiselerini imha etmeyişinden veya Soho'daki apartman dairesinden vazgeçmeyişinden de görülebileceği gibi farkında olunmayan bir kötülük arzusu içten içe varlığını sürdürmeye devam eder. Bu noktada, yalnızca ruhu kötülükten çok daha güçlü bir tinle dolu olsaydı Jekyll'ın kötülük tarafından ele geçirilmekten kurtulmuş olabileceğini söyleyebiliriz. Fakat Hyde'a dönüşmeye müsaade ettiğinde ruhu boşalır ve kötülük onu ele geçirmeyi başarır.

Henry Jekyll'ın temel hatası, içindeki karşıtların geriliminden kaçmak istemesiydi. Gördüğümüz gibi o psikolojik anlamda birçok insandan daha bilinçliydi çünkü ikili bir tabiatı olduğunu biliyordu; kendi içinde arzuları, insanlar tarafından onaylanma arzusuna ters düşen başka birisinin daha olduğunun farkındaydı. Bu bilinci genişleterek karşıtların gerilimini içinde taşıyabilseydi kişiliği gelişirdi; bizim kullandığımız lisan ile söyleyecek olursak, bireyleşirdi. Ancak Jekyll bunun yerine, hem Jekyll hem de Hyde olabilmek ve kişiliğinin her iki tarafını da suçluluk veya gerilim hissetmeden yaşayabilme zevkinden ve bunun sağlayabileceği faydalardan mahrum kalmamak için dönüştürücü ilacı kullanarak gerilimden kaçmayı seçti. Çünkü şunu belirtmek gerekir ki Jekyll olarak hiçbir şekilde Hyde'ın sorumluluğunu hissetmiyordu. Bir defasında "Neticede suçlu olan sadece ve sadece Hyde'dı," demişti.

Bu, Gölge sorunuyla nasıl baş edebileceğimize dair bir ipucu verir. Gölge ile yaşadığımız dramanın başarıyla sonuçlanmasını istiyorsak, Jekyll'ın başarısızlığı yapmamız gereken şeyi bize gösterir: Başarımız Jekyll'ın reddettiği gerilimi taşımamıza bağlı olabilir. Gölgenin farkındalığını bastırmak da Gölge ile özdeşleşmek de içimizdeki karşıtların geriliminden kaçma, aydınlık ve karanlık tarafı bir arada tutan "bağları çözme" teşebbüsüdür. Gerekçe elbette sorunun yaratacağı acıdan kaçmaktır, ne var ki acıdan kaçmak bizi yıkıma götürürken acıyı taşımak bütünleşme olasılığını beraberinde getirebilir.

Karşıtların gerilimini taşımak Çarmıha Gerilmek gibidir. Karşıtlar arasında asılı durmamızı gerektirir ve bu acı vericidir. Fakat bu asılı kalma halinde Tanrı'nın lütfu içimizde etkisini gösterebilir. İkilik sorunumuz hiçbir zaman ego seviyesinde çözüme kavuşturulamaz; rasyonel çözümlerin bu konuda hiçbir tesiri yoktur. Ancak bir sorunun bilincinde olduğumuz zaman Benlik yani içimizdeki Imago Dei[35] kişiliğin irrasyonel bir sentezini ortaya çıkarabilir.

Başka şekilde söyleyecek olursak, tabiatımızdaki karşıtların yükünü bilinçli bir şekilde taşıdığımızda, içimizde bilinçdışı olarak devam eden gizli, irrasyonel, sağaltıcı süreçler bizim yararımıza çalışmaya başlayarak kişiliğin sentezi doğrultusunda hareket edebilir. Aşılamaz gibi görünen

35 (Lat.) Tanrı imgesi, Tanrı'nın Sureti. -ç.n.-

engelleri bir şekilde aşabilen bu sağaltıcı süreç bilhassa dişil bir niteliğe sahiptir. Ego ve Gölge, aydınlık ve karanlık gibi karşıtların hiçbir zaman birleştirilemeyeceklerini iddia eden rasyonel, mantıklı, eril zihindir. Mantığın hiçbir sentezin mümkün olmadığını söylediği yerde dişil tin senteze erişebilme yeteneğine sahiptir. Bu nedenle Stevenson'ın hikâyesinde dişi karakterlerin çok az olduğunu ve olanların da sadece olumsuz bir ışıkta görüldüklerini söylemek yerinde olur. Kitapta tek bir dişi ana karakter yoktur. Jekyll, Enfield, Utterson, Poole, el yazısı uzmanı Bay Guest, Dr. Lanyon—bunların hepsi erkektir. Kadın karakterlerden sadece kısaca bahsedilir. Hyde'ın dairesine bakan kadın "kötü suratlı", soğuk, cadı gibi bir kadındır. Son gece Jekyll'ın evine gittiğinde Utterson'ın karşılaştığı, "Histerik bir şekilde ağlayıp sızlayan" hizmetçi kız da vardır. Bir de elbette çiğnenen küçük kız ve Hyde'ın etrafında toplanan ve "Harpiler kadar vahşi olan" kadınlar söz konusudur. O son gece laboratuvarda Hyde bile "Bir kadın veya kayıp bir ruh gibi ağlayan" biri olarak tasvir edilir. Bir kadına veya dişile yapılan tek hayal meyal atıf, Dr. Carew cinayetine tanıklık eden hizmetçi kızdır ki onun bile gördükleri karşısında bayıldığından bahsedilir.

Kısacası, Stevenson'ın hikâyesinde dişil olan kötü gösterilir; soğuk, cadı gibi, zayıf, etkisiz veya mağdurdur. Bu, dişilin etkisiz hale getirildiğine ve durumda yardımcı bir etkisi olamadığına işarettir. Psikolojik dile tercüme edersek, Jekyll'ın da yaptığı gibi psikolojik bilinç reddedildiğinde dişil tarafımız, ruhumuz güçsüz, takatsiz kalır ve umutsuzluğa düşer. Bu bir trajedidir çünkü başka türlü çözülemeyecek bir soruna çözüm bulmaya yardım edebilecek olan güç işte tam da bu dişil güçtür.

Bay Utterson'la ilgili yorumun da sırası geldi. Utterson'ın tasvir edilme biçimi Stevenson'ın bir hikâye anlatıcısı olarak yeteneğinin kanıtıdır çünkü anlatının çoğu bize onun gözünden ve onun deneyimleri vasıtasıyla iletildiği halde Utterson asla dikkati kendi üzerine çekmez. Karakteri ustaca çizilmiştir. Utterson'ı sever, zihnimizde tasavvur edebilir, düşüncelerini, duygularını ve tepkilerini anlayabiliriz fakat yine de sahne ışığı daima onun içinden geçip Jekyll ve Hyde'ın merkezi gizeminin üzerine düşer. Böylece Utterson asla sahnenin merkezini ele geçirmez. Bu nedenle onu bir yazım tekniği, öykünün anlatımı için gerekli bir figür fakat iyi ve

kötünün gizemine dair bize bir şey öğretme ihtimali olmayan bir karakter olarak değerlendirip göz ardı etme eğiliminde olabiliriz.

Ne var ki Utterson göründüğünden çok daha önemlidir. Duyarlılığı kötülük tarafından uyandırılan ve bilincinde iyi ile kötünün, ego ile Gölge'nin tüm hikâyesinin nihayetinde açığa çıktığı insan figürü odur. O, hissetme fonksiyonu yeterince güçlü olduğu için kötülük karşısında sarsılabilen ve bundan dolayı da onun tarafından ele geçirilmeye direnebilen insanı temsil eder. Jekyll'da zayıf, Hyde'da ise tamamen eksik olan ve insanın, kötülüğün erişebileceği boyutlara dehşetle tepki vermesini sağlayan işte tam da bu hissetme fonksiyonudur.

Kötülüğün eninde sonunda bir insan tarafından bilinmesi de mutlaka gereklidir. Jekyll ve Hyde'ın yaptıkları bir sırdı. Sırlar bir yolunu bulup yüzeye çıkmaya çalışırlar. Her sır, gizli içsel güçler tarafından insan bilincine çıkmaya zorlanır. Bu nedenle kötü eylemler, eninde sonunda ya genel olarak insanlığın ya da özelde tek bir kişinin farkındalık alanına girer. Örneğin hikâyenin başlarında, Utterson'ın bilmedikleri yüzünden zihnen azap çekmesine ve uyuyamadığına dikkat edelim. Bu, bilinçdışının Utterson'da rahatsızlığa sebep olduğunun ve Jekyll ile Hyde'ın gizli, korkunç ve karanlık hayatlarını onun bilincine çıkarmak için bir yol bulmaya çalıştığının göstergesidir. Öyleyse hikâyede kötülüğün bilgisini Utterson'ın bilinci kapsadığı için egoyu en iyi ve insani haliyle temsil eden de odur. Olanları fark etmeye başlaması ve onlar karşısında yaşadığı dehşet, insan hayatını karanlığın güçleri tarafından ele geçirilmekten koruyan bir kurtarıcı gibidir.

Peki ya Dr. Lanyon? O da kötülüğün tabiatını anladı ama yanlış bir şekilde. Lanyon, Utterson gibi Jekyll ve Hyde'ın gizemini araştırmadı ve kötülük tüm gücüyle üzerine geldiğinde ona tahammül edemeyecek kadar güçsüzdü. Kötülüğü çok erken gördü; yeterli hazırlık ve insan desteğinden yoksun olduğu halde ona fazla derinlemesine baktı. Kötülüğün bilincine varmanın diğer yüzü de budur. Onun farkında olmamız gereklidir fakat fazla derinlemesine veya naif bir şekilde bakarsak ardından kendimizi toparlayamayacağımız bir sarsıntı yaşayabiliriz.

Bilhassa da zihinsel değişimlere sebep olan maddelerle kuşatıldığımız şu dönemlerde, Jekyll'ın Hyde'a dönüşmek için hazırladığı şeytani ilaç da yorumlanmayı hak ediyor. Çoğunlukla ya da en azından bazı durum-

larda, alkolün insanları Jekyll'dan Hyde'a dönüştürdüğünü fark ettim. Birisi bir iki bardak içene kadar iyi bir insan, sonra bir bakmışsınız çirkin tarafı ortaya çıkmış. Tıpkı hikâyemizdeki Hyde'ın kendi karanlık hayatını yaşayabilmek için Jekyll'ın ilacı almasını arzulaması gibi, bazı durumlarda içme dürtüsünün altında gölgenin kendini gösterme çabası olabilir.

Şunu da göz önünde bulunduralım: Karanlık tarafı Jekyll'ı yok etti evet, fakat zamanla kendini de yok etti. Hyde Jekyll'ı tamamen ele geçirdikten sonra intihar etti. Bu da öğreticidir çünkü bize kötülüğün sonunda kendini aştığını ve kendi yıkımına yol açtığını anlatır. Belli ki kötülük kendi başına yaşayamaz, ancak beslenebileceği iyi bir şey olduğunda var olabilir.

. . . . . .

6. RÜYALARDA GÖLGEYİ TANIMAK

MARIE-LOUISE VON FRANZ

Gölge bilinçdışı kişiliğin tamamı değildir. Egonun bilinmeyen ya da az bilinen, genellikle kişisel alana ait olan ve bilince çıkması ihtimal dahilinde olan vasıflarını ve niteliklerini temsil eder. Bazı açılardan gölge, bireyin kişisel yaşamı dışındaki bir kaynaktan türeyen kolektif faktörlerden de oluşabilir.

Birey gölgesini görmeye teşebbüs ettiği zaman kendisinde inkâr ettiği fakat başka insanlarda rahatça görebildiği egoizmin, zihinsel tembellik ve uyuşukluğun, gerçek dışı fantezilerin, dalavere ve entrikaların; dikkatsizlik ve korkaklığın, paraya ve mülke düşkünlüğün, kısacası tüm o küçük günahların, daha önce "Bu önemli değil; kimse fark etmez, nasıl olsa başkaları da aynısını yapıyor" diye düşünmüş olabileceği nitelik ve dürtülerin farkına varır (ve çoğu zaman da onlardan utanır).

Bir arkadaşınız bir hatanızdan dolayı sizi suçladığında çok büyük bir öfke hissederseniz gölgenizin bilincinde olmadığınız bir parçasını keşfedeceğinizden emin olabilirsiniz. 'Sizden daha iyi olmayanlar' sizi gölgeyle ilgili hatalardan dolayı suçladığında sinirlenmeniz elbette ki

doğaldır. Peki ya kendi rüyalarınız (kendi varlığınıza ait olan içsel bir yargıç) sizi suçladığında ne diyeceksiniz? Egonun kapana kısıldığı andır bu ve genellikle mahcup bir sessizlik ile noktalanır. Ardından ıstırap ve psikolojik anlamda Herkül'ün görevleri kadar zor olduğunu söyleyebileceğimiz uzun bir çalışma başlar. Hatırlarsanız bu talihsiz kahramanın (düşüncesi bile normal bir ölümlünün cesaretini kırmaya yetecek kadar ağır olan) ilk görevi, yüzlerce büyükbaş hayvanın onlarca yıl içine dışkıladığı ahırları bir günde temizlemekti.

Gölge yalnızca ihmallerden ibaret değildir. Dürtüsel veya kasıtsız eylemlerde de aynı sıklıkta kendini gösterir. Düşünmeye bile vakit kalmadan, kötü sözler ağızdan çıkar, komplo kurulur, yanlış kararlar alınır ve kişi asla niyet etmediği veya bilinçli olarak istemediği sonuçlarla karşı karşıya kalır. Dahası gölge, bilinçli kişilikten çok daha fazla kolektif enfeksiyonlara maruzdur. Örneğin bir adam yalnızken kendisini nispeten iyi hisseder fakat 'başkaları' karanlık, ilkel şeyler yapar yapmaz onlara katılmadığında aptal birisi olarak görüleceğinden korkmaya başlar. Böylece aslında hiçbir şekilde kendisine ait olmayan dürtülere boyun eğer. Kişi, özellikle de aynı cinsten insanlarla temaslarında, hem kendi gölgesiyle hem de diğer insanların gölgeleriyle karşılaşır. Karşı cinsten birisinde de gölgeyi görmemize rağmen, genellikle ondan çok daha az rahatsız olur ve onu çok daha kolay affedebiliriz.

Bu yüzden rüyalarda ve mitlerde gölge, rüyayı görenle aynı cinsten bir kişi olarak belirir. Aşağıdaki rüya buna bir örnek teşkil eder. Rüyayı gören çoğunlukla kendi başına, kendisi için yaşamaya, çok çalışarak kendisini disipline etmeye çalışan, gerçek tabiatıyla hiç uyuşmayacak kadar zevki ve doğallığı bastıran 48 yaşında bir adamdı.

> Kasabada bana ait olan çok büyük bir evde yaşıyordum ama onun farklı bölümlerinin hepsini henüz bilmiyordum. Bu yüzden bir yürüyüşe çıktım ve daha çok mahzende, daha önce hiç görmediğim ve hatta başka mahzenlere ya da yeraltı sokaklarına açılan birçok oda keşfettim. Bu çıkışların birçoğunun kilitlenmediğini, hatta bazılarının kilidinin dahi olmadığını fark ettiğimde kendimi tedirgin hissettim. Dahası mahallede çalışan, gizlice içeri girebilecek işçiler vardı...
>
> Tekrar zemin kata çıktığımda bir arka bahçeden geçtim ve orada da caddeye veya başka evlere açılan farklı çıkışlar keşfettim. Bunları

daha yakından incelemeye çalışırken bir adam kahkahalarla gülerek ve ilkokuldan arkadaş olduğumuzu söyleyerek yanıma geldi. Ben de onu hatırladım ve o bana kendi hayatından bahsederken onunla çıkışa doğru yürüdüm. Beraber caddelerde dolaştık.

Çok büyük ve daire şeklindeki bir caddeden geçip dörtnala koşan üç atın aniden yanımızdan geçtiği bir çimenliğe ulaştığımızda havada tuhaf bir ışık-gölge oyunu vardı. Atlar güzel ve güçlü hayvanlardı; vahşiydiler ama bakımlıydılar ve binicileri yoktu (Askerden mi kaçmışlardı?)

Garip geçitlerden, odalardan ve mahzendeki kilitlenmemiş çıkışlardan oluşan labirent, bilinmeyen olasılıklarıyla bilinçdışının iyi bilinen bir sembolü olan yeraltı dünyasının eski Mısır'daki temsilini hatırlatıyor. Aynı zamanda, kişinin bilinçdışındaki gölge tarafında başka etkilere ne kadar 'açık' olduğunu ve tekinsiz, yabancı unsurların nasıl içeri girebileceğini de gösteriyor. Mahzenin, rüyayı görenin psişesinin zemin katı olduğunu söyleyebiliriz. Tuhaf binanın arka bahçesinde (ki rüyayı görenin kişiliğinin henüz algılanmayan psişik kapsamını temsil eder) birdenbire eski bir okul arkadaşı beliriyor. Belli ki bu kişi, rüyayı görenin başka bir yönünü; çocukken hayatının bir parçası olan fakat unuttuğu ve kaybettiği bir yönünü kişileştiriyor.

Çoğu zaman bir kişinin çocukken sahip olduğu nitelikler (örneğin, canlılık, asabiyet veya kolayca güvenebilme) birdenbire ortadan kaybolur ve kişi bunların nasıl ve nereye gittiğini anlamaz. İşte şimdi (arka bahçeden) geri gelen ve tekrar arkadaş olmak isteyen de rüyayı görenin böyle bir niteliği. Bu figür muhtemelen rüya görenin ihmal ettiği hayattan zevk alma kapasitesini ve dışa dönük gölge tarafını temsil ediyor.

Fakat kısa sürede rüya görenin, zararsız görünen eski arkadaşla karşılaşmadan hemen önce neden tedirgin olduğunu öğreniyoruz. Bu arkadaşla caddede dolaşmaya başlayınca atlar yularlarından kurtulup kaçıyorlar. Rüyayı gören kişi onların askerden (yani şimdiye kadarki yaşamını karakterize eden bilinçli disiplinden) kaçmış olabileceklerini düşünüyor. Atların binicilerinin olmaması, içgüdüsel dürtülerin bilincin kontrolünden kurtulabileceklerini gösteriyor. Daha evvel eksik olan ve rüya görenin çok ihtiyaç duyduğu olumlu gücün hepsi bu eski arkadaşta ve atlarda yeniden meydana çıkıyor.

Bu, kişi 'diğer tarafı' ile karşılaştığında oldukça sık ortaya çıkan bir sorundur. Gölge genellikle, bilincin ihtiyaç duyduğu değerler barındırır fakat bunlar, kişinin onları yaşamına entegre etmesini zorlaştıracak bir şekilde var olurlar. Bu rüyadaki geçitler ve büyük ev, rüyayı görenin kendi psişik boyutlarından henüz haberdar olmadığını ve onların içini dolduramadığını da gösteriyor.

Bu rüyadaki gölge, içedönük (dış yaşamdan fazlaca el ayak çeken) birisi için tipik bir gölgedir. Daha çok başka nesnelere ve dış hayata yönelen dışadönük birisinin durumundaysa gölge çok daha farklı görünür.

Çok canlı ve hareketli bir mizaca sahip genç bir adam birbiri peşi sıra başarıyla sonuçlanan girişimlerde bulunuyordu ama rüyaları, başladığı yaratıcı bir çalışmayı bitirmesi için ısrar ediyordu. Aşağıdaki rüya bunlardan birisi:

> Bir adam kanepede uzanıyor, örtüyü yüzüne çekmiş. O bir Fransız ve her türlü suçu işleyebilecek bir haydut. Alt katta bana bir görevli eşlik ediyor ve ben, bana karşı bir komplo düzenlendiğini yani Fransız'ın beni (dışarıdan öyle görünmek üzere) sanki kazaraymışçasına öldüreceğini biliyorum. Hakikaten de çıkışa yaklaşırken gizlice arkamdan geliyor ama ben tetikteyim. Uzun boylu, cüsseli (oldukça zengin ve nüfuzlu) bir adam kendini hasta hissediyor ve aniden yanımdaki duvara yaslanıyor. Hemen bu fırsatı değerlendirip görevliyi kalbinden bıçaklayarak öldürüyorum. Şöyle bir yorum yapılıyor: "Sadece biraz nem hissediliyor." Şimdi güvendeyim çünkü kendisine emir veren adam öldüğü için Fransız beni öldürmeyecek. (Muhtemelen görevli ile başarılı iri yarı adam aynı kişiler, ikincisi bir şekilde diğerinin yerine geçiyor.)

Haydut, rüya görenin tamamen aciz hale gelmiş olan diğer tarafını (içedönüklüğünü) temsil ediyor. Kanepeye uzanmış (yani edilgen) ve örtüyü yüzüne çekmiş çünkü yalnız bırakılmak istiyor. Öte taraftan, görevli ile cübbeli zengin adam (ki bu ikisi gizlice aynı kişiler) rüya görenin dış hayatta başarıyla sonuçlanan sorumluluklarını ve faaliyetlerini kişileştiriyorlar. İri yarı adamın ani hastalığı, rüyayı gören genç adamın dinamik enerjisini dışsal yaşama zor kullanarak aktardığı durumlarda hakikaten de defalarca hastalanmış olması gerçeğiyle alakalı.

Ancak bu başarılı adamın damarlarında kan değil, sadece 'bir tür nem' var ve bu, rüyayı görenin dış hayattaki hırs dolu faaliyetlerinin gerçek

bir yaşam ve tutku içermediği, kansız mekanizmalar olduğu anlamına geliyor. Bu yüzden iri yapılı adamın ölümü gerçek bir kayıp sayılmaz. Rüyanın sonunda Fransız adam halinden memnun; belli ki o, rüyayı görenin bilinçli tutumu ile uyuşmadığı için negatif ve tehlikeli hale gelmiş olan olumlu bir gölge figürü.

Bu rüya bize gölgenin, bilinçdışı hırs (başarılı, iri adam) ve içedönüklük (Fransız adam) gibi birçok farklı unsurdan meydana gelebileceğini gösteriyor. Dahası, rüyayı gören kişinin Fransızlarla ilgili kendi çağrışımı, onların aşk meselelerine nasıl yaklaşacaklarını çok iyi bilmeleriydi. Dolayısıyla, bu iki gölge figürü aynı zamanda çok iyi bilinen iki dürtüyü de temsil ediyor: Güç ve seks. Güç dürtüsü, kısa bir süre için hem bir görevli hem de başarılı bir adam görünümünde çift biçimli olarak beliriyor. Başarılı adam hırsa işaret ederken resmi yetkili veya memur kolektif adaptasyonu kişileştiriyor ama bunların her ikisi de güç dürtüsüne hizmet ediyor. Rüyayı gören kişi bu tehlikeli içsel gücü durdurmayı başardığında, Fransız birdenbire düşman olmaktan çıkıyor. Diğer bir deyişle, aynı derecede tehlikeli olan seks dürtüsü de dize geliyor.

Elbette ki gölge sorunu tüm siyasi çatışmalarda büyük rol oynar. Bu rüyayı gören adam, gölge sorununa mantıklı bir şekilde yaklaşmasaydı, gözü dönmüş Fransız'ı dış yaşamın 'tehlikeli komünistleri' ile ya da yetkili ve zengin adamı 'açgözlü kapitalistler' ile kolayca özdeşleştirebilirdi. Bu suretle içinde böyle savaşan unsurlar var olduğunu görmekten kaçınmış olurdu. İnsanlar kendi bilinçdışı eğilimlerini diğer insanlarda gözlemlerse buna projeksiyon denir. Siyasi ajitasyon her ülkede, küçük grup ve bireylerin arka bahçe dedikodularında olduğu kadar, bu türden projeksiyonlarla doludur. Projeksiyonun her çeşidi diğer insanları görüş biçimimize gölge düşürür, nesnelliğimize zarar verir ve gerçek insani ilişkiler kurabilme yönündeki tüm olasılıkları katleder.

Gölgemizi yansıtmanın bir dezavantajı daha vardır. Kendi gölgemizi, diyelim ki komünistlerle ya da kapitalistlerle özdeşleştirirsek kendi kişiliğimizin bir parçası muhalif tarafta kalır. Sonuç olarak (istemsiz de olsa) mütemadiyen kendi arkamızdan bu diğer tarafı destekleyen şeyler yapar ve farkında olmadan düşmanımıza yardım ederiz. Aksine, yansıtmanın farkına varır ve mevzuları korku veya düşmanlık olmadan tartışabilirsek

ve diğer kişiyle makul bir üslupla alakadar olabilirsek karşılıklı bir anlayış veya en azından bir ateşkes şansımız olur.

Gölgenin dostumuz mu düşmanımız mı olacağı büyük ölçüde bize bağlıdır. Keşfedilmemiş ev ve Fransız haydut rüyalarının her ikisinin de gösterdiği gibi, gölge her zaman bir rakip değildir. Aslında o bazen pes ederek, bazen direnerek, bazen sevgi vererek (durum ne gerektiriyorsa o şekilde davranarak) geçinmek zorunda olduğumuz herhangi bir insan gibidir. Gölge sadece görmezden gelindiğinde veya yanlış anlaşıldığında düşman haline gelir.

. . . . . .

7. GÜNLÜK YAŞAMDA GÖLGEYİ BULMAK

WILLIAM A. MILLER

İçe doğru bir yolculuk ile gölgemizin mahiyeti hakkında fikir edinmek için en az 5 etkili yol vardır: 1) Başkalarından bizi nasıl algıladıkları konusunda geri bildirim istemek; 2) yansıtmalarımızın içeriğini ortaya çıkarmak; 3) dil ve davranış sürçmelerini incelemek ve amaçladığımızdan farklı algılandığımızda gerçekte ne olduğunu araştırmak; 4) mizah anlayışımızı ve özdeşleşmelerimizi değerlendirmek ve 5) rüyalarımızı, hayallerimizi ve fantezilerimizi incelemek.

BAŞKALARINDAN GERİ BİLDİRİM İSTEMEK

Aynanın ötesindeki yansımamıza bakarak işe başlayabiliriz. Aynaya baktığımızda yansımamızı yalnızca görmeyi seçtiğimiz şekilde görürüz. Aynanın ötesine baktığımızda kendimizi *görüldüğümüz gibi* görürüz. Bu size imkânsız görünürse bir başkası ile işe başlayın.

Bir dereceye kadar kendini aldatarak yaşadığını bildiğiniz bir kişiyi gözünüzde canlandırın. Bu zor değildir çünkü başka insanların gölge

boyutlarına gayet aşinayızdır ve çoğu zaman bu kadar açık bir şekilde belli olan bir şeyi nasıl olup da onların bilmediklerine şaşarız.

İnkâr etmek *istesem* de (en azından teoride) bu meselenin iki yönlü bir yol olduğunu kabul etmek zorundayım. Yani senin görmediğin gölgeni ben net bir şekilde görebiliyor isem, sen de benim göremediğim gölgemi net bir şekilde görebilirsin. Eğer ben ne gördüğümü (elbette güzel bir şekilde) memnuniyetle sana söyleyebiliyor isem, muhtemelen sen de ne gördüğünü (elbette güzel bir şekilde) memnuniyetle bana söyleyebilirsin.

Başkalarından bizi nasıl gördüklerine dair aldığımız geri bildirim kişisel gölgemizle ilgili fikir edinmenin en etkili yollarından biridir. Ama maalesef bunun düşüncesi bile birçoğumuzu korkutur. Başkalarının bizi tıpkı kendimizi gördüğümüz şekilde gördüklerini varsaymaya devam etmeyi tercih ederiz. Gölge unsurlarımızı görmemize en iyi yardımcı olabilecek kişiler bizi yakından tanıyan insanlardır. Bu eşimiz, sevgilimiz, yakın arkadaşımız, meslektaşımız veya iş arkadaşımız olabilir. Paradoksal bir şekilde, yardımcı olma ihtimali en yüksek olan insanlar en az dikkate aldığımız kişilerdir. Bu kişileri açık açık sübjektif olmakla, yansıtma yapmakla veya sadece yalan söylemeyle suçlayabiliriz. Bir yabancıdan geri bildirim işitmek her ne kadar daha az tehdit edici gelse de yabancılar bizi iyi tanıyanlar kadar hakiki algılarını iletebilecek bir durumda olmazlar. Bu, yolculuğun ne kadar zor olduğunun bir diğer göstergesidir.

Varsayalım ki ben sizden geri bildirim istiyorum ve siz, ikimizin de bulunduğu birçok ortamda beni başkalarını küçümseyen biri olarak algıladığınızı söylüyorsunuz. Duyması benim için ne kadar zor olsa da bunu sizin açınızdan geçerli bir gözlem olarak kabul edebilirim. "Sen neden bahsediyorsun? İstediğim en son şey insanları küçümseyen birisi olmak," demek istiyorumdur. Ama dilimi tutarım.

Bu bana muhtemelen gerçek bir gölge özelliği veya karakteristiği ile tanıştığıma dair oldukça sağlam bir ipucu verir. Bir şeyin 'lehine' ya da 'aleyhine' olmayı abarttığımız ve pozisyonumuzu ısrarlı bir şekilde savunduğumuz her durumda muhtemelen kişisel gölgenin sınırları içindeyizdir ve bunu tahkik etmemiz iyi olur.

Gölge özelliğime ilişkin tanımlamanızı dinleyip başkalarını küçümseyen bir kişi olarak göründüğüme inanmak benim için her ne kadar zor olsa da bunu sizin algınız olarak kabul ederim. Sonra gidip yakın bir

arkadaşıma bu yaptığımı açıklar ve başka bir arkadaşımın beni insanları küçümseyen biri olarak gördüğünden bahsederim. Ondan dürüst olmasını ve beni böyle algılayıp algılamadığını söylemesini isterim. Bu ikinci görüş yeterli gelebilir veya aynı süreci tekrarlamak isteyebilirim. Her halükârda, iç yolculuğumda samimi isem öyle ya da böyle ne olup bittiğini elimden geldiğince bilmek isterim. İki veya daha fazla kişi birbirlerinden bağımsız olarak bende ortak bir gölge özelliği algıladıklarını söylediklerinde onlara inanmam ve gözlemlerini daha derinlemesine incelemem iyi olur.

YANSITMALARIMIZI DİKKATLE GÖZDEN GEÇİRMEK

Kişisel gölgeye giden ikinci yol yansıtmalarımızı incelemekten geçer. Yansıtma, kişiliğimizin bilinç ile hiçbir alakası olmayan bir özelliği veya niteliği aktif hale geldiğinde kullanılan bilinçdışı bir mekanizmadır. Bilinçdışı yansıtmanın bir sonucu olarak, diğer insanlarda bu farkında olunmayan kişisel özelliği gözlemler ve ona tepki veririz. Onlarda bizim bir parçamız olan ama kendimizde göremediğimiz bir şey görürüz.

Hem olumlu hem olumsuz yansıtmalar yaparız. Fakat çoğu zaman başkalarında gördüklerimiz hoş karşılamadığımız kendi taraflarımızdır. Bu nedenle, gölgeye ait unsurlarla yüz yüze gelebilmek için diğer insanlarda hangi özellik ve tutumlardan hoşlanmadığımızı ve bu hoşlanmayışın derecesini dikkatle gözden geçirmeliyiz.

En basit yöntem, diğer insanlarda hoşlanmadığımız asabiyet, bencillik, kötü davranış, açgözlülük ve benzeri niteliklerin tümünü listelemektir. Liste nihayet tamamlandığında (ki muhtemelen çok uzun bir liste olacaktır) içinden sadece başkalarında hoşlanmadığımız özellikleri değil, nefret ettiğimiz, iğrendiğimiz ve küçümsediğimiz özellikleri de seçip ayırmalıyız. Daha kısa olan son liste kişisel gölgemizin oldukça doğru bir resmini çizecektir. Ona inanmak muhtemelen çok zor olacaktır ama kabullenmek daha da zordur.

Örneğin, kibri başkalarında katlanamadığım özelliklerden biri olarak listelersem ve bir kişiyi insanlarla ilişkilerinde kibirli olduğu için katı bir şekilde eleştirirsem, benim de kibirli olup olmadığımı görmek için davranışımı incelemem yerinde olur.

Elbette başkalarına yönelik bütün eleştiriler istenmeyen gölge özelliklerimizin yansıtmaları değildir ancak başka birisine verdiğimiz tepki aşırı duygu veya aşırı reaksiyon içerdiğinde bilinçdışı bir şeyin kışkırtıldığından ve harekete geçirildiğinden emin olabiliriz. Daha önce de söylediğimiz gibi, yansıtma yaptığımız insanlarda bu yansıtmaların tutunabileceği 'kancalar' olmalıdır. Örneğin Jim ara sıra kibirli davranıyorsa, onun davranışına alınmam belli bir dereceye kadar 'makuldür'. Ancak gerçek bir gölge yansıtmasında benim Jim'e yönelttiğim kınama onun yaptığı hatanın derecesini fazlasıyla aşacaktır.

Çatışma durumları birçok sorun yaratır, güçlü duygulara sebep olur ve dolayısıyla olası gölge yansıtmaları için olağanüstü bir ortam sağlarlar. Çatışma tecrübesi yaşadığımızda gölge özelliklerimiz hakkında çok şey öğrenebiliriz. 'Düşmanımızda' kınadığımız şey muhtemelen kendi karanlığımızın gölge yansıtmasından başka bir şey değildir.

Olumlu gölge niteliklerimizi de başkalarına yansıtırız: Onlarda, kendimize ait olan ancak şu veya bu sebepten dolayı bilincimize çıkmalarına izin vermediğimiz ve farkında olmadığımız olumlu özellikleri görürüz.

Örneğin elimizde algılarımızı destekleyen deneyimsel kanıtımız olmadan insanlarda olumlu nitelikler algılayabiliriz. Romantik karşılaşmalarda ve kimi kişisel değerlendirmelerde bu sık sık olur. Âşıklar diğer kişiye duydukları arzuyla bilinçdışı olan kendi olumlu özelliklerini genellikle o kişiye yansıtırlar. Yansıtılan özellik hakikaten de bir biçimiyle o kişide bulunabilir, aksi takdirde projeksiyon tutmaz. Ama çoğu zaman yansıtmayı yapanın zannettiği kadar değildir. Örneğin gölgesinin çok nazik ve cömert bir tarafı olan Susan, bunu Sam'e yansıtır ve onu, özellikle de kendisine nazik davrandığı için över. Sam belki bencil ve açgözlü biri değildir ama Susan'ın arkadaşları Sam'ın nezaket ve cömertlik gösterilerinin 'saman alevi' gibi olduğunu Susan'ın görmesine yardımcı olmaya çalışabilirler. Ne var ki Susan'ın bu öğütlere kulağı tıkalıdır.

Bir kez başka bir insandaki pozitif bir niteliğin kancasına yakalanmaya görün, o kişiye envai çeşit olumlu özellik yansıtabilirsiniz. Bu zaman zaman, kişisel görüşmelerde olan bir şeydir ve "hale etkisi"[36] olarak bilinir. Görüşmeciyi kancasıyla bu şekilde yakalayan kişi, görüşmecinin gözünde yanlış bir şey yapamaz hale gelir. Görüşmecinin kendi olumlu

36 Genelleme hatası veya baskın özellik etkisi olarak da geçer. -ç.n.-

niteliklerini görüşmeyi yaptığı kişiye yansıtması, aksi yöndeki güçlü kanıtları geçersiz kılabilir.

Bu örnekler arzu edilmeyen durumları canlandırmakla beraber yine de olumlu yansıtmanın gücünü ispat ederler. Bu nedenle, gölgemizin olumsuz boyutlarının olduğu kadar, potansiyel olumlu boyutlarının mevcudiyetinin de farkına varmalıyız. Önce, başka insanlarda hem çok beğendiğimiz hem de derin hayranlık duyduğumuz bu niteliklerin bir listesini çıkarmalıyız. Sonra kendimizi "Ah ama ben asla böyle olamam" derken işittiğimizde bu özellikleri daha yakından incelemeliyiz çünkü onlar kuşkusuz ki altın gölgemizin bir parçasıdır.

'SÜRÇMELERİMİZİ' DİKKATLE GÖZDEN GEÇİRMEK

Kişisel gölgeye giden üçüncü yol, dil ve davranış sürçmelerimizi ve yanlış algılanan davranışlarımızı incelemektir. Dil sürçmeleri bizi çok utandıran, kasıtsız yapılan yanlış beyanlardır. Gölgenin (başka şeylerin yanı sıra) olmak *istediğimiz* ama olmaya cesaret edemediğimiz her şey olduğunu söylediğimizde, gölgenin bu fenomen aracılığıyla ifadesinin zeminini hazırlamış oluruz. "Söylemek istediğim en son şey buydu" veya "Böyle bir şey söylediğime inanamıyorum," gibi 'özürler', bilincin önerilerine rağmen gidişatı genellikle gölgenin belirlediğini gösterir.

Örneğin Ann'e, başkalarının yaptıklarına daima yapıcı bir yorumla destek olması öğretilmişti. Bu nedenle arkadaşı Chris 60 yaşında mankenlik okuluna girmeye karar verdiğinde Ann bunu çok komik bulduğu halde Chris'e övgüde bulunmak istedi. Chris'in kararını tebrik etme niyetiyle ona, "Eminim ki olağanüstü bir muddle[37] olacaksın," dediğinde gölgesi Ann'e bunu aslında ne kadar gülünç bulduğunu söylemiş oldu. Elbette aslında 'model' demek istemişti fakat Chris'in kararını ne kadar tenkit etiğinin farkında değildi. 'Model' demek yerine 'muddle' dedi (veya gölgesi öyle söyledi) ki Ann'in duruma ilişkin düşüncesi de aslında buydu.

Davranış sürçmeleri belki daha da deşifre edicidir. Bir kişinin 'anormal' davranışının bazen hiçbir açıklaması yokmuş gibi görünür. "Ona ne olduğunu bilmiyorum; böyle davrandığını hiç görmedim!" diyebilir

37 Dil sürçmesi sonucu 'model' (model) yerine 'muddle' (karmaşa, karışıklık, arapsaçı) diyor. -ç.n.-

birisi. Davranışı insanların o kişide genellikle algıladıkları tabiat ve mizaca tamamen aykırıdır ve olanlara kişinin kendisi de dahil herkes şaşırır.

Başka bir tür 'sürçme' de kişi amaçladığından farklı algılandığında ortaya çıkar. Örneğin, bir konuşmacı kendini seyircilere cana yakın birisi gibi göstermek istediği halde, sunumundan sonra çok alaycı bulunduğunu öğrenebilir. Cinsel imalar taşıyan cilveli tavırlarından tamamen habersiz olan, mütevazı, utangaç bir kadın bir partide erkeklerin 'yakınlaşma çabalarından' rahatsız olabilir. Bir ödül yemeğinde meslektaşını onurlandırmak için kısa bir konuşma yapması istenen bir adam, yemeğin ardından karısı, mizahi yorumlarının nasıl da 'güzel bir dille aşağılayıcı' olduğunu söyleyince şaşırmıştı.

Tüm bu durumlar (ki kesinlikle hepimizin ortak deneyimleridir) bizlere içedönük bir yolculuğa çıkma, kendimizi daha fazla keşfetme ve bu keşiften yararlanma fırsatı verir. Bunu yapmayı veya yapmamayı seçebiliriz. Bu tür 'sürçmeleri' gülerek geçiştirmenin, savunmaya geçmenin, rasyonelleştirmenin veya hasır altı etmenin bize hiçbir faydası olmaz. Onlarla cesurca yüzleşmek, gölgemizdeki karanlığın farkına varmamıza yardımcı olur fakat aynı zamanda kendimize dair daha derin bir bilgiyle bizi ödüllendirir. Bu ise utanç verici, tuhaf, hatta yıkıcı 'sürçmelerin' önüne geçebilir.

MİZAH ANLAYIŞIMIZI VE ÖZDEŞLEŞMELERİMİZİ DİKKATE ALMAK

Kişisel gölgeye giden dördüncü yol, mizah anlayışımızın ve genel olarak mizaha gösterdiğimiz tepkinin gözden geçirilmesidir. Çoğumuz mizahın görünenden fazlasına işaret ettiğini biliriz; aslında mizah ile söylenenler çoğunlukla gölge gerçeğin bir tezahürüdür. Gölgeyi şiddetle reddeden ve bastıran insanlar genellikle mizah anlayışından yoksundurlar ve çok az şeyi komik bulurlar.

Örneğin küçük bir kasabadaki üç din adamının her hafta bir tür 'destek grubunda' bir araya gelişini anlatan o eski hikâyeyi hatırınıza getirin. Adamlar bir araya geldikçe yakınlaşıp birbirlerine güvenmeye başladılar. Bir gün artık en büyük günahlarını itiraf edebilecek ve böylece suçlarını paylaşabilecek kadar birbirlerine güvendiklerine karar verdiler. "Cemaatten toplanan paradan çaldığımı itiraf ediyorum," dedi birincisi. "Bu hakikaten kötü," dedi ikincisi ve itiraf etti: "En büyük günahım komşu kasabadan bir kadınla ilişki yaşamak." Diğer ikisinin rezilliklerini işiten üçüncü din

adamı şöyle söyledi: "Ah kardeşlerim, itiraf edeyim ki benim en kötü günahım dedikodu ve bir an önce buradan çıkmak için sabırsızlanıyorum!"

Birçoğumuz hikâyenin sonucuna komik olduğu için güldüğümüzü söyleriz. Ama daha ziyade, hikâye bizim kendi gölgemize ait olan dedikodu unsurunu kancasıyla yakalar ve biz, üçüncü adamın meslektaşlarının günahlarını kasabaya yayarken alacağını tahmin ettiğimiz zevk ile özdeşleşmekten keyif alırız. Bunun yanlış olduğunu elbette *biliriz* ve biz asla böyle bir şey yapmayız ama unutmayın ki gölge, diğer şeylerin yanı sıra, yapmaya cesaret edemediğimiz fakat yapmak istediğimiz her şeydir. Hikâyeyi komik bulmak aslında kendimizi biraz daha net algılamamızı sağlar. Öte yandan, gölgeyi reddeden ve bastıran kişi onda hiçbir mizah bulamayarak tüm hikâyeyi yargılayacaktır. Böyle birisi hikâyenin komik değil üzücü olduğu sonucuna vararak dedikodunun zamanımızın yargılanmayı hak eden kötülüklerinden biri olduğunu ve üç din adamının da cezalandırılması gerektiğini söyleyecektir.

Başkasının acısından veya talihsizliğinden zevk almanın yakışıksız olduğunu bildiğimiz halde ilk kez buz pateni yapan birisinin tuhaf hareketlerini son derece komik buluruz. Yıllar önce ilk sinema filmlerinin izleyicileri en çok eğlendiren sahnesi, o klasik muz kabuğuna basarak düşme sahnesiydi. Başına gelen talihsizlikleri anlatan sefil komedyene kahkahalarla güleriz. İçimizdeki bastırılmış sadizm ifade bulurken bu durumlardaki mizah bizi kahkahalarla güldürür. Esprili ve komik bulduğumuz şeyleri gözden geçirmek kendimizi daha iyi tanımamıza yardımcı olacaktır.

Bir spor etkinliğinde, özellikle de bir temas sporunda, gölgenin büyüklüğünü ve yoğunluğunu sık sık gözlemleyebiliriz. Başka bir ortamda para ve hapis cezasıyla sonuçlanabilecek bir davranış, bu durumda uygun bulunur, muhtemelen teşvik edilir hatta alkışlanır. Aksi takdirde uysal olan insanlar tarafından cinayete varabilecek ifadeler sarf edilir. Bir zamanlar sosyolojik bir araştırma yapmak için profesyonel bir güreş maçına gittiğimde bir grup yaşlı kadınla karşılaştım. Davranışlarından o kadar etkilendim ki anketimi yapmayı unuttum. Güreşçiler ringe çıkana kadar kadınlar gayet normaldiler. Fakat maç başlayınca ayağa kalkıp yumruklarını sallayarak "Öldür o işe yaramaz, alçak serseriyi!" "Bunu onun yanına bırakma; kır kolunu!" diye bağırmaya başladılar. Gölgenin saldırgan yüzünün dolaylı ifadesi bu şekliyle o akşam revaçtaydı.

RÜYALARIMIZI, GÜNDÜZ DÜŞLERİMİZİ VE FANTEZİLERİMİZİ İNCELEMEK

Kişisel gölgeye giden son bir yol da rüyalarımızın, gündüz düşlerimizin ve fantezilerimizin incelenmesidir. Aksini iddia etmek istesek de hepimiz rüya ve gündüz düşü görürüz, hayal kurarız. Dikkatimizi bu deneyimlere yöneltmeye başlarsak gölgemiz ve içeriği hakkında çok şey öğrenmiş oluruz.

Gölge rüyalarımızda bizimle aynı cinsten bir figür olarak görünür. Rüyada ona korku, antipati veya tiksinti ile ya da kendimizden daha aşağı birine, bizden daha değersiz bir varlığa gösterdiğimiz tarzda tepki veririz. Rüyada çoğu zaman ondan kaçınmak isteriz. O bizi takip etse de etmese de biz onun bizi takip ettiğini hissederiz. Gölge, sezgisel olarak korktuğumuz ve kaçmak istediğimiz, şekli şemaili belli olmayan bir biçim olarak da görünebilir.

Bu figür kendi gölgemiz ya da gölgemizin temsili bir parçası olduğu için onunla yüzleşmemiz ve ne olduğunu, ne derdi olduğunu keşfetmemiz gerekir. Eylemlerini, tutumlarını ve (eğer varsa) sözlerini gözlemlemeliyiz. O bilince çıkabilecek boyutlarımızı kişileştirdiği için kendimizi tanımak açısından faydalı bir kaynaktır. Ne var ki rüyadaki genel eğilim, birçoğumuz için bilinçli yaşamda olduğu gibi gölgeden kaçınmaktır.

Kendimize gündüz düşleri veya fantezilere kapılma izni verdiğimizi inkâr etmek istesek de şu bir gerçek ki buna arzu ettiğimizden daha fazla zaman ayırıyoruz. Bilinçli zihnin uyanık olduğu her vakit bir şeye konsantre olarak odaklanması imkânsız değilse de dayanılmazdır.

Öyleyse düşünecek bir şey olmadığında ne düşünürüz? Zihnimiz nereye gider; düşüncelerimizi hangi imgeler ve fanteziler işgal eder? Gündüz düşleri ve fanteziler kuşandığımız personaya o kadar aykırı olabilirler ki bizi korkutabilirler. Neye benzediklerini hiçbir şekilde başkalarına itiraf etmek istemeyiz; çoğumuz bunları kendimize dahi itiraf etmeyiz. Fakat onların varlıklarını inkâr ederek kendimizi tanıma fırsatını kaçırırız. Çünkü fantezilerimizde ve gündüz düşlerimizde bilinçli bir düzeyde kabul edemediğimiz düşünce, plan, entrika ve hayalleri keşfederiz. Bunlar genellikle şiddet, güç, zenginlik ve sonu düşünmeden yaşanılan cinsellik fantezileridirler. Bir de kendimizi imkânsızı başaran biri olarak gördüğümüz altın fantezileri ve zenginleşme hayalleri vardır. Tekrar söylemek

gerekirse gölge, onunla yüzleştiğimizde, onu tefekkür ettiğimizde bizimle altınını paylaşmaya hazırdır.

'Gölgeye girişin' son derece kişisel ve kişiye özgü bir şey olduğunu söylemeliyiz. Bu süreçte her birimiz kendi yolumuzu izlemeliyiz. Gölgeden geçerek yapılan bu içe doğru yolculukta genelleştirilebilecek bir prosedür olmasa da yukarıdaki öneriler faydalı olabilir.

ÖTEKİ

Neden tanrıların, yıldızların isimlerinden bahsedelim ki
gizli bir denizin köpüklerinden,
uzak bahçelerin poleninden,
bizi inciten hayatın kendisiyken
her yeni gün bağırsaklarımızı pençeler
her gece kıvranarak,
öldürülmüş gelirken?
Bütün mü olmalıyız
hissederken acısını bir başkasının,
tanımadığımız halde her daim mevcut
ve kurban ve düşman ve sevgi ve
her şey olan bir adamın acısını
hissederken bütün mü olmalıyız?
Karanlık üzerinde hak iddia etme asla,
tek bir yudumda tüketme neşeyi.
Bak etrafına: başka birisi, her daim başka birisi var orada.
Aldığı nefes senin boğulman,
yediği, senin açlığın.
Ölürken
kendisiyle götürür
senin ölümünün en saf yarısını da.

ROSARIO CASTELLANOS

2. BÖLÜM

. . . . . .

GÖLGENİN OLUŞUMU: AİLEDE REDDEDİLEN BENLİĞİN ŞEKİLLENMESİ

Karanlık, çağır beni kardeşim!

Ki aradığım şeyden korkmayayım.

ANONİM

Utanç, suçluluk duygusu, gurur, korku, nefret, kıskançlık ve açgözlülük ego inşasının kaçınılmaz yan ürünleridir. Bunlar aşağılık duygusu ve güç dürtüsü arasında kutuplaşmaya yol açar ve egonun ilk özgürleşmesinin gölge taraflarıdır.

EDWARD C. WHITMONT

Yirmi yaşına kadar hayatımızı hangi parçalarımızı çuvalın içine koyacağımıza karar vererek, geri kalanını da o parçaları çıkarmaya çalışarak geçiririz.

ROBERT BLY

. . . . . .

GİRİŞ

Her birimizin biyolojik mirasımız kadar gerçek olan bir psikolojik mirası vardır. Bu bize aktarılan ve aile ortamımızın psişik çorbasının içinde kendimize kattığımız bir gölge mirasını içerir. Burada ebeveynlerimizin ve kardeşlerimizin değerlerine, mizaçlarına, alışkanlıklarına ve davranışlarına maruz kalırız. Çoğu zaman ebeveynlerimizin kendi yaşamlarında çözemedikleri sorunlar, bizim hayatımızda işlevsiz başa çıkma örüntüleri olarak kendini gösterir.

T. S. Eliot "Ev insanın başladığı yerdir," demişti. Aile ise bireyselliğimizi ve kaderimizi canlandırdığımız tiyatrodur. O bizim duygusal ağırlık merkezimiz, etrafımızdaki kişiliklerin belirli etkileri altında kimlik edinmeye ve karakter geliştirmeye başladığımız yerdir.

Her çocuk gerekli olan ego gelişim sürecine ebeveynlerin, kardeşlerin, bakıcıların ve diğer önemli sevgi ve onay kaynaklarının yarattığı psikolojik atmosferde başlar. Topluma uyum sağlamak, gelişen bilincimizin düzenleyici ilkesi olarak hizmet etmek üzere bir ego (bir 'ben') yaratılmasını gerekli kılar. Ego gelişimi iyi olarak algılanan ve teşvik edilen ile özdeşleşirken, içimizde 'yanlış' veya 'kötü' olanı bastırmamıza bağlıdır. Bu, gelişen kişiliğe kaygıyı bertaraf etmek ve olumlu kabul[1] kazanmak için stratejik bir avantaj sağlar. Biz dünyaya açılırken ego dış etkiler ve deneyimlerin etkisiyle değişime uğrar ve yaşamın ilk yarısı boyunca gelişmeye devam eder.

---

1 Olumlu kabul, koşulsuz olumlu kabul veya saygı olarak da çevrilir. Hümanistik, danışan odaklı psikoterapi yaklaşımında Carl Rogers tarafından kullanılıp geliştirilen bir terimdir. -ç.n.-

Ego gelince gölge gider: Zaman içerisinde egonun aynadaki görüntüsüne dönüşen reddedilen benlik, egoyu oluşturma sürecinin doğal bir yan ürünüdür. Kendimize dair gelişmekte olan algımıza uymayan şeyleri reddederek bir gölge yaratırız. Ego gelişiminin kaçınılmaz bir şekilde tek taraflı olan tabiatından dolayı ihmal ve reddedilen kabul edilemez niteliklerimiz bilinçdışı psişede birikir ve bastırılmış, çekinik bir kişilik yani kişisel gölge şeklini alırlar.

Ancak reddedilen yok olmaz. Gözden uzakta, zihnin dışında olduğu halde gerçektir ve farkındalık eşiğinin hemen altında bilinçdışı bir alter ego olarak bizimle yaşamaya devam eder. Genellikle aşırı duygusal koşullar altında beklenmedik bir şekilde patlar. "Şeytana uydum!" sözü alter ego davranışımızı açıklayan, yetişkinlere özgü bir ifadedir.

Ego ile gölge asırlık düşmandırlar. Mitolojinin iyi bilinen bu motifi, biri iyi diğeri kötü olan ve birbiriyle zıtlaşan ikizlerin veya erkek kardeşlerin ilişkisini anlatır ki bunlar psikolojik gelişimde ego ve alter egonun sembolik tasvirleridir. Birlikte ele alındıklarında bu karşıt kardeşler bir bütün oluştururlar. Aynı şekilde ego, reddedilen benliği özümsediğinde, bütünlüğe doğru ilerleriz.

Küçük çocuklarda bilinçli farkındalık eşiğinin regülasyonu değişken ve belirsizdir. Çocuklarda gölge oluşumuna ve bunun yetişkinler tarafından pekiştirilme sürecine oyun parklarında tanık olabiliriz. Oyun oynayan çocuklarda ortaya çıkan kötülük ve zulüm bizi hayrete düşürür. Müdahale edip etmeme konusundaki tereddüdümüz genellikle kendiliğinden ortaya çıkan bir tepkidir. Tabiatıyla ve içgüdüsel olarak çocukların incinmesini istemeyiz. Fakat aynı zamanda olgun bir yetişkinin münasip gördüğü oyun idealine uyabilmesi için çocuğun kendi reddettiğimiz duygu ve eylemleri reddetmesini de isteriz. Ayrıca daha önce kendimizde reddettiğimiz şeyi 'kötü davranan' çocuğa yansıtır veya ona atfederiz. Çocuk mesajı alırsa yetişkinin beklentilerini tatmin etmek için bu dürtülerle özdeşleşmekten vazgeçer.

Böylece başkalarının gölgeleri mütemadiyen çocuğun ego (ve gölge) oluşumunda ahlaki çabayı teşvik eder. Çocukluğumuzda iyi görünebilmek ve bizim için önemli kişiler tarafından kabul edilebilmek için ego farkındalığının altında olup bitenleri örtbas etmeyi öğreniriz. Yansıtma (kabul edilemez bulunan bilinçdışı eğilimlerin istemsizce dış nesnelere

veya insanlara aktarılması) kırılgan egonun olumlu geribildirim alma ihtiyacına hizmet eder. Jungian analist Jolande Jacobi'ye göre "Kimse kendi karanlığını kabul etmekten hoşlanmaz. Egolarının psişelerinin tamamını temsil ettiğine inanan, ona ait diğer nitelikleri bilmeyen ve bilmek istemeyen insanlar tanıyıp bilmedikleri 'ruh parçalarını' etraflarına yansıtmaya alışıktırlar."

Tabii bunun tersi de gerçekleşebilir. Çocuk başkalarının beklentilerini asla karşılayamayacağını hissettiği zaman kabul edilemez davranışlarda bulunabilir ve başkalarının gölge projeksiyonlarını kendine çeken bir günah keçisi haline gelebilir. Bir ailedeki kara koyun, aile gölgesinin alıcı ve taşıyıcısı olarak tayin edilen kişidir. Psikanalist Sylvia Brinton Perera'nın *The Scapegoat Complex*'te[2] bahsettiğine göre, günah keçisi olmakla özdeşleşen yetişkin, doğası gereği bilinçdışı ve duygusal eğilimlere bilhassa duyarlıdır. Çocukluğunda aile gölgesini alan ve taşıyan işte bu çocuktur.

Britanyalı Jungiyen analist A. I. Allensby, Jung'un aile gölgesi hakkında kendisine anlattığı bir hikâyeyi nakleder (bu hikâye, John Conger'in *Jung ve Reich: The Body as Shadow*[3] adlı kitabından alınmıştır):

> [Jung] bana bir keresinde, hayatında tek bir yanlış dahi yapmadığını düşünen Quaker mezhebinden seçkin bir adamla tanıştığını söyledi. "Ve onun çocuklarına ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Oğlu hırsız, kızı fahişe oldu. Baba, gölgesinin sorumluluğunu üstlenmediği, insan doğasındaki kusurdan payına düşeni almadığı için görmezden geldiği karanlık tarafını çocukları hayata geçirmeye mecbur kaldılar."

Ebeveyn-çocuk ilişki örüntülerinin yanı sıra başka olaylar da gölgenin oluşum sürecini daha karmaşık bir hale getirir. Çocuğun egosu farkındalık içinde kök salarken bir kısmı, kendimize dair bizim ve başkalarının düşündüklerini resmeden ve dış dünyaya gösterdiğimiz maskeyi (ya da personayı) şekillendirir. Persona ego idealimizi içinde büyüdüğümüz dünyanın beklentileri ve değerleriyle karşılaştırarak çevre ve kültürle ilişkimizin taleplerini karşılar. Bunların altında gölge kapsama görevini üstlenir. Tüm bu ego ve kişilik gelişimi süreci çevremize verilen doğal bir cevaptır ve ailemizin, arkadaşlarımızın, öğretmenlerimizin ve din

2 'Günah Keçisi Kompleksi' -ç.n.-

3 'Jung ve Reich: Gölge Olarak Beden'-ç.n.-

adamlarının onayları, kınamaları, kabulleri ve utançları vasıtasıyla onlarla girdiğimiz iletişimden etkilenir.

Ailede meydana gelen bu senaryoya bakarak alter egonun nasıl geliştiğini görebiliriz. Aile üyelerinin gölgeleri, yeni oluşan reddedilmiş benlik üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir; bu özellikle de aileyi oluşturan grubun içinde karanlık unsurlar tanınmadığında veya üyeler güçlü, zayıf ya da sevilen bir aile üyesinin gölgesini gizlemek için iş birliği yaptığında böyledir.

2. Bölümdeki makaleler yaşamın erken dönemlerinde gölge oluşturma sürecinin çeşitli yönlerini tartışıyor. Çift terapisti ve çok satan yazar Harville Hendrix, *Getting the Love You Want*[4] adlı kitaptan alınan ilk makalede, bastırmanın nasıl tutarlı kimlik hissimizi zedelediğini ve reddedilen benliği ortaya çıkardığını anlatıyor.

Bir aile dinamiği aşırı derecede olumsuz, istismarcı veya işlevsiz olduğunda, suçluluk ve utanç gölge mirasımızda sorunlu bir merkeze dönüşür. Los Angeleslı Jungian analisti Robert M. Stein, *Incest and Human Love*[5] adlı kitabından alıntılanan dokuzuncu makalede, ebeveyn reddi ve ihanet teması ile bunların çocuğun psişesi üzerindeki kalıcı, kirletici etkilerini ele alıyor.

Ebeveynler çocukların ilk öğretmenleridir. Yazar Kim Chernin 'Anne-Kız İlişkisinin Karanlık Yüzü'nde, ebeveynlerin verdiği derslerin her zaman tatlı olmadığını öne sürüyor. Kadınlar arasındaki yeme bozuklukları üzerine birçok çalışması olan Chernin, bir annenin kıskançlığı, öfkesi ve suçluluk duygusunun günümüzün yetişkin kadını için bir çelişki yarattığını; bu hislerin, gölgenin bileşenleri olarak kabullenilmediklerinde kız evladın kendisine zarar verecek şekilde davranmasına yol açacak trajik sonuçlar doğurabileceğini söylüyor.

Ebeveyn olmak zor, hatta tehlikeli bir sorumluluktur. John A. Sandford'un 'Ebeveynlik ve Çocuğunuzun Gölgesi' adlı makalesi çocukların doğal ve sağlıklı psikolojik gelişimlerine müdahale ederek onları güçsüzleştirmeyecek bir gölge geliştirmelerine yardımcı olma görevine

4 'İstediğiniz Sevgiyi Almak'-ç.n.-

5 'Ensest ve İnsan Sevgisi'-ç.n.-

açıklık getiriyor. Bu makale *Evil: The Shadow Side of Reality*[6] kitabından alıntılandı.

Gölge oluşumu kaçınılmaz ve evrenseldir. O bizi olduğumuz kişi yapar ve gölge çalışmasına yönlendirir ki bu da bizi olabileceğimiz kişi haline getirir.

. . . . . .

8. SAHTE BENLİĞİN OLUŞUMU

HARVILLE HENDRIX

Ebeveynler belirli düşünce, duygu ve davranışları bastırmaya çalışırken çeşitli teknikler kullanırlar. Bazen kesin talimatlar verirler: "Gerçekten öyle düşünmüyorsun." "Büyük oğlanlar ağlamaz." "Orana dokunma!" "Bir daha asla bunu söylemeni istemiyorum!" "Biz bu ailede böyle davranmayız!" Veya mağazadaki anne gibi azarlar, tehdit eder veya bir tokat patlatırlar. Çoğu zaman bazı şeyleri görmemeyi veya ödüllendirmemeyi seçerek çocuklarını çok daha ince bir değersizleştirme sürecine tâbi tutarak şekillendirirler. Örneğin, ebeveynler entelektüel gelişime değer vermiyorlarsa, çocuklarına oyuncak ve spor malzemeleri alır ancak kitap ya da bilim seti almazlar. Kızların sessiz ve kadınsı, erkeklerin güçlü ve kendinden emin olması gerektiğine inanıyorlarsa, çocuklarını yalnızca cinsiyetlerine uygun olan davranışları için ödüllendirirler. Örneğin küçük oğulları ağır bir oyuncağı sürükleyerek odaya getirirse "Ne kadar güçlü bir çocuksun!" diyebilirler. Ama kızları aynı oyuncakla gelirse "Güzel elbisene dikkat et," diye uyarabilirler.

Bununla birlikte ebeveynlerin çocukları üzerindeki en derin etkileri kendi oluşturdukları örnek vasıtasıyla gerçekleşir. Çocuklar ebeveynlerinin yaptığı seçimleri, onların hangi özgürlük ve zevkleri yaşamak için kendilerine müsaade ettiklerini, geliştirdikleri becerileri, görmezden geldikleri yetenekleri ve uydukları kuralları içgüdüsel olarak gözlemlerler.

---

6 'Kötülük: Gerçekliğin Gölge Yüzü' -ç.n.-

Tüm bunların çocuklar üzerinde çok derin bir etkisi olur: "Hayat bu şekilde yaşanır. Hayatla böyle baş edilir." Çocuklar ister ebeveynlerin oluşturduğu örneği kabul etsinler ister bu örneğe isyan etsinler, erken yaşlardaki bu sosyalleşme eş seçiminde de önemli bir rol oynar.

Bir çocuğun toplumun buyruklarına tepkisi öngörülebilir birkaç aşamadan geçer. Tipik olarak ilk tepki, yasak davranışlarını ebeveynlerden gizlemektir. Çocuğun aklından öfkeli düşünceler geçer ama bunları yüksek sesle söylemez. Kendi odasının mahremiyetinde bedenini keşfeder. Ebeveynleri uzaktayken küçük kardeşiyle dalga geçer. Sonunda, bazı düşünce ve duyguların ortadan kaldırılmayı hak edecek derecede kabul edilemez oldukları sonucuna varır. Bu yüzden kafasında düşüncelerini ve faaliyetlerini denetleyecek hayali bir ebeveyn inşa eder. İşte bu zihinde psikologların 'süperego' olarak isimlendirdiği kısımdır. Bundan böyle çocuk ne zaman aklından yasak bir düşünce geçirse veya 'kabul edilemez' bir davranışta bulunsa, kendisinin neden olduğu bir kaygı şoku yaşar. Bu o kadar rahatsız edici bir şeydir ki çocuk bu yasaklanmış kısımlarından bazılarını uyuşturur (Freudcu bir dille söyleyecek olursak bastırır). İtaatinin nihai bedeli, kendi bütünlüğünü yitirmesidir.

Çocuk bu boşluğu doldurmak için sahte bir benlik inşa eder. Bu karakter yapısı iki amaca hizmet eder: Bastırdığı kısımlarını kamufle eder ve onu daha fazla yara almaktan korur. Örneğin 'sert bir adam' haline gelebilir. Kendi kendine şöyle şeyler söyleyebilir: "Annemin pek sevecen olmaması umurumda değil. Böyle aşırı duygusal şeylere ihtiyacım yok benim. Kendi başıma ayakta kalabilirim. Ve bir şey daha var: Bence cinsellik pis bir şey!"

Sonunda bu tekdüze yanıtı tüm durumlara uygulamaya başlar. Ona yaklaşmaya çalışan kim olursa olsun aynı barikatı kurar. Daha sonraki yıllarda bir aşk ilişkisine girme konusundaki isteksizliğinin üstesinden geldiğinde partnerini, yakınlık arzusu ve sorunsuz cinselliği nedeniyle eleştirmesi muhtemeldir: Neden bu kadar çok temas istiyorsun ve neden seks konusunda bu kadar takıntılısın? Bu normal değil! "

Farklı bir çocuk benzer şekilde yetiştirildiği halde bunun karşıtı bir tepki gösterebilir; birisinin onu kurtaracağı umuduyla sorunlarını abartabilir: "Zavallı ben. Canım yandı. Derinden yaralandım. Bana bakacak birine ihtiyacım var." Yine başka bir çocuk, hiçbir şeyin asla yeterli ol-

madığı şeklindeki kesin bilgisine dayanarak karşısına çıkan her sevgiye, yiyeceğe ve maddi mala tutunmaya çalışan bir istifçiye dönüşebilir. Ancak sahte benliğin tabiatı ne olursa olsun amacı birdir: Çocuğun kendine özgü, Tanrı vergisi bütünlüğünün bir kısmını kaybetmiş olmasının acısını en aza indirgemek.

Buna rağmen hayatında bir dönem gelir ki bu ustaca kendini koruma biçimi, olumsuz özellikleri yüzünden eleştirildiği için daha da fazla yaralanmasına sebep olur. Diğerleri onu mesafeli, aciz, bencil, şişman veya cimri olduğu için kınarlar. Ona saldıranlar, korumaya çalıştığı yarayı görmez, savunmasının zekice oluşunu takdir etmezler: Tek gördükleri, kişiliğinin nevrotik tarafıdır. O aşağı görülür; o eksik birisidir.

Burada çocuk bir çıkmaza girer. İşine yarayan bir amaca hizmet ettikleri için adapte olan karakter özelliklerine sıkı sıkı sarılmak zorundadır fakat reddedilmek de istemez. Ne yapabilir? Çözüm ya ona yöneltilen eleştirileri inkâr etmek ya da eleştirenlere saldırmaktır. Kendini müdafaa etmek için "Ben soğuk da mesafeli de değilim", "Ben hakikaten güçlü ve bağımsızım", "Ben zayıf ve aciz değilim, sadece duyarlıyım," veya "Açgözlü ve bencil değilim, tutumlu ve ihtiyatlıyım," yani "Bahsettiğin kişi ben değilim. Beni sadece olumsuz bir ışıkta görüyorsun," diyebilir.

Bir anlamda haklıdır da. Olumsuz özellikleri onun hakiki tabiatının bir parçası değildir. O özellikler acı ile yoğrularak şekil kazanır, karmaşık ve bazen düşmanca olan bir dünyada manevra yapabilmesine yardım eden sahte bir isim gibi edinilen sahte kimliğin bir parçası haline gelirler. Ancak bu, söz konusu olumsuz özelliklerin onda olmadığı anlamına gelmez; var olduklarının şahidi boldur. Ne var ki kendini olumlu bir ışıkta görebilmeye devam etmek ve hayatta kalma şansını arttırmak için onları inkâr etmesi gerekir. İşte bu olumsuz özellikler, sahte benliğin kabul edilemeyecek kadar acı veren kısımlarından oluşan 'reddedilmiş benlik' olarak adlandırılır.

Bir an için duralım ve mütemadiyen türeyen bu parça benlikleri şöyle bir tasnif edelim. Şu ana kadar asli bütünlüğünüzü, doğuştan gelen sevgi dolu ve bölünmemiş doğanızı parçalayarak üç ayrı varlığa ayırmayı başardık:

1. 'Kayıp benliğiniz' yani toplumun talepleri nedeniyle bastırmak zorunda kaldığınız varlığınızın parçaları.

2. 'Sahte benliğiniz' yani bu bastırmanın ve yetersiz bakımın yarattığı boşluğu doldurmak için ördüğünüz dış cephe.

3. 'Reddedilmiş benliğiniz' yani sahte benliğinizin kınamayla karşılandığı için reddedilen olumsuz kısımları.

Bu karmaşık kolajın düzenli olarak farkında olduğunuz tek parçası, hakiki varlığınızın hâlâ sağlam olan kısımları ve sahte benliğinizin belirli yönleriydi. Bu unsurlar hep beraber, kendinizi başkalarına tanımlama şekliniz olan 'kişiliğinizi' oluşturdu.

Kaybolan benliğiniz neredeyse tamamen farkındalığınızın dışındaydı; varlığınızın bu bastırılmış parçalarıyla neredeyse tüm bağlarınızı koparmıştınız. Reddedilen benliğiniz, sahte benliğinizin olumsuz kısımları, farkındalık seviyenizin hemen altında bekliyor ve sizi sürekli yüzeye çıkmakla tehdit ediyordu.

Gizli kalmasını sağlamak için, onu aktif olarak inkâr etmeniz ya da başkalarına yansıtmanız gerekiyordu: Hararetle "Ben bencil ***değilim***," dediniz. Ya da " Tembelsin derken ne demek istiyorsun? Tembel olan ***sensin***."

. . . . . .

9. İNKÂR VE İHANET

ROBERT M. STEIN

Kişinin çocuklukta yaşadığı ihanet ve hayal kırıklığı deneyimiyle derinden yaralandığı zaman genellikle harekete geçen mekanizmaları daha yakından inceleyelim. Başlangıçtaki arketipsel durumun bütünlüğünden daha insani düzeydeki kişisel ilişkiye geçiş eksik veya yetersiz olduğunda çocuk reddedilme ve ihanet yaşar. Böyle bir şey, diyelim ki bir anne çocuğuyla ilişkisinde farklı ve oldukça zıt his ve duygular yaşamaya başladığı halde arketipsel boyuttaki her şeyi koruyan, her şeyi besleyen Anne rolü ile özdeşleşmeye devam ettiği zaman meydana gelir. Çocuğun

kendi kişiliğini daha fazla deneyimlemeye başlayabilmesi için annesinin gerçek kişiliğinin daha bütünsel bir halini deneyimlemesi gerekir.

Anne olumlu Anne arketipiyle özdeşleştiğinde, olumsuz Anne arketipi bilinçaltında güçlü bir şekilde konstele olacaktır. Çocuk arketipsel Anne'den daha insani olan anneye pek çok his ve duygu nüansı olan bir geçiş yaşamak yerine, kendisini birbirine karşıt iki arketipsel güç arasında kalmış bulur. Bu onun bütünlük hissini ani ve keskin bir yıkıma uğratır ve kişiliğinde büyük bir yara açar. Tecrübesi reddedilme ve ihanettir. Olumlu anne-çocuk arketipsel ilişkisinin kapsayıcılığından dışarı atılmış olmasına içerler ama aynı zamanda, bireyleşme dürtüsü onu devam etmeye teşvik eder. Seçenekleri sınırlıdır: Ya bir çocuk olarak kalmak ya da mutlak bir şekilde ret ve talep eden Olumsuz Anne'nin gazabını uyandırmak. Bu ikisinin arası yoktur. Bu nedenle, kendi ferdiyetine biçim ve ifade verme hedefine doğru ilerlemesi gerektiği halde, her türlü tatmin veya başarı duygusunu yok eden karanlık bir güçle karşı karşıya kalır. İşte bu şekilde ihanete uğramış olur.

Olumlu Anne, çocuğun doğasını tüm zayıflıkları ve yetersizlikleriyle ne kadar kabul eder ve bağrına basarsa, Olumsuz Anne de onu o derece reddeder ve yetersizliklerini gidermesini talep eder. Fakat bu öylesine kolektif bir düzeyde meydana gelir ki çocukta benzersiz ve bireysel olan her şeyin veya annenin sahip olduğu çocuk imajında olması gerekenlere uymayan tüm faktörlerin reddedilmesi anlamına gelir. Böyle bir deneyim sonucu, çocuk kendi benzersizliğini gizlemek veya bastırmak zorunda kalır ve bu nitelikler gölgeye dahil olur. Gölge her zaman hakikaten kabul edilemez, tiksinti uyandıran, başkalarına ve topluma zarar veren birçok şey içerdiğinden, bireysellik ile gölgenin bu şekilde birbirine karışması yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Böylece birey, ruhun ve gölgenin birbiriyle özdeş olduğunu zanneder. Bu onun herhangi biriyle yakın bir insani bağ kurmasını veya sürdürmesini oldukça zorlaştırır. Böyle birisi, onunla yakınlaşmaya başladığınızda, her seferinde kendisini reddettirecek bir şeyler yapacaktır. Çok yaygın olduğu için bu olguyu daha iyi anlamaya çalışmalıyız.

Derin ve arketipsel bir ihanetin acısını yaşayan bir kişi neden sürekli reddedilmesine sebebiyet verecek şekillerde davranır? Sanki kendi içinde bir şey reddedilmeyi ister. Böyle bir birey kendi hakkında işte tam da bu

şekilde düşünür. Bir dönem bunun sebebinin eski yarayı daha da fazla incinmeye maruz bırakan yakınlaşma korkusu olduğunu zannettim. Bu kesinlikle mantıklıydı fakat daha sonra, yakın ve açık bir insan ilişkisinde yara açığa çıksa da o yaraya sebep olan şeyin esas itibariyle çocukluktaki reddedilme ve ihanet deneyimi olduğunu anladım. Bu nedenle, bir kişi hem reddettiği hem de reddedilmeye neden olduğu zaman ilk yara alma durumu tekrarlanır. Kişi, elbette bu bilinçdışı mekanizmalarla acı çekmekten kurtulamaz. Diğer açıklamalara bakalım.

Gerçekler, kişinin gölge ve ruh arasında ayrım yapamamasının bir sonucu olarak görüldüğünde daha iyi anlaşılır. Böyle bir birey başka bir ruhla ne zaman derin bir yakınlık içine girse bu durum onda yoğun utanç, suçluluk ve korku duyguları uyandırır. Diğer bir deyişle, gölgede özümsenmesi ve toplam kişiliğe entegre edilmesi gereken çocuksu ve geriletici unsurlar vardır ancak bu, içselleştirilmiş olumsuz ebeveyn arketipi tarafından şiddetle reddedilmiş olma tecrübesi yüzünden gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla ruh ve gölge ne zaman bu şekilde birbirine karışsa birey, derinden kabul edilmesine ve sevgi görmesine rağmen kendini reddedilmiş hisseder. Diğer kişinin onu, varlığının bütünlüğünden ayrıştırmadığı gölgesinin hakikaten de kabul edilemez ve yıkıcı olan tarafları yüzünden hissettiği suçluluk duygusundan kurtarmasını ister. Çocuksu talepler ve bağımlılık ihtiyaçları, çocuksu veya farklılaşmamış cinsellik, açgözlülük, gaddarlık gibi gölge unsurlarının, bunlar her ne kadar insani durumlar olsa bile, genellikle kontrol altına alınması gerekir, aksi halde başkalarına zarar verirler.

Başkasındaki bu nitelikleri kabul etmemiz onun ruhuna duyduğumuz sevgi ve saygıdan kaynaklanır fakat bu, o kişinin gölgesi tarafından mağdur edilmeye istekli olduğumuz anlamına gelmez. Ne var ki reddedilmek için sebep yaratan kişilerin aradığı şey tam da budur. Yani gölgelerini tam olarak ifade etmelerine izin verilmelidir ve bunun çektirdiği eziyet için sevilmeleri gerekir zira ancak o zaman gerçek kabul ve sevgiyi yaşayacaklarını hissederler. Bu açıklama, soruna biraz farklı bir yerden ışık tutar ve yakınlaşma korkusundan ziyade yakınlaşma ihtiyacına işaret eder. Başka bir deyişle, gölgenin suçluluk ve korku uyandıran unsurlarından kurtulmak yönünde derin bir ihtiyaç söz konusudur ve işte bu yüzden gölge mütemadiyen yakın bir insan ilişkisi olanağı sunan ilişkilere getirilir.

. . . . . .

10. ANNE – KIZ İLİŞKİSİNİN KARANLIK YÜZÜ

KIM CHERNIN

Anne ile kızı arasındaki bağın karanlık yüzüne, tatlandırılmamış acılığına ulaştık. Kendi çocuğunu kıskanmak, onda olanı istemek, onun bu şeye bizim pahamıza sahip olduğunu hissetmek, ona sağlayabilmek için can attığımız fırsatlara haset etmek. Bu ne acımasız ne korkunç bir ironi.

Bir anne olarak bu kadınları kendi iç gözlemim sayesinde anlamaya başladım. Bu nedenle, bir annenin yaşadığı gizli buhrandan çok daha zor bir şeyi gözlemlemek için kendime izin verdim. Çünkü görüşme odama en fazla getirilen anne-kız ilişkisi türünde anne, kızının sahip olduğu imkânlar karşısında yoğun ve rahatsız edici haset duyguları besler; onun önünde açılan fırsatlarla dolu bu yeni dünyaya göreli bir kolaylıkla girebilmesini çekemez –ta ki yeme sorunları başlayıp bu gidişata bir son verene kadar.

Annenin çok sevdiği evladına hasedi: Bir anne için akla gelebilecek daha zor bir duygu yoktur. Doğal olarak kızlarımızın her şeyin en iyisine, bizden esirgenmiş olan her şeye sahip olmalarını isteriz ve bunun için duraksamadan kendimizi feda ederiz. Peki o zaman kızlarımız 'yeni kadın'dan bahsettiklerinde hissettiğimiz öfkeyi nasıl açıklayabiliriz? Ya üç çocuk sahibi olmak, dünyayı gezip dolaşmak, ressam olmak, üstüne üstlük bir de borsada servet kazanmak gibi geleceğe dair gevezeliklerini işittiğimizde içimizde yükselen nefrete ne demeli? Acı bir kahkahayı, bilmişçe bir iç çekişi, biz bunları daha önce de duyduk diyen bir kafa sallamayı bastırmak zorunda kalır mıyız peki? Bir annenin hasedi.

Benimle konuşmaya gelen bir kadının annesi çoğunlukla hayatındaki tercih olanaklarının farkında olurdu. Eğitim almış, yüksek öğrenim görmüş ve bir kariyer edinmeye de başlamıştı. Anne olmanın gereği gibi görünen fedakârlık yüzünden bunlardan vazgeçmiş ama bu fedakârlığı

hiçbir zaman tam olarak içine sindirememişti. Bu anne kızına haset etmiş, kin beslemişti.

Kendini evladı için feda etmenin yarattığı bu öfke, kariyer veya mesleği annelikle bir arada götürmeye çalışan kadınlarda da belirgindir. Burada mesele elbette her gün tekrarlanan ve belirsizlik, ıstırap ve öfkeye yol açan bir tercih sorunu haline gelir. Çizim veya resim yapabilmemiz için çocuğun televizyon seyretmesine izin verilip verilmeyeceği. Yıkama gerektirmediği ve meditasyona on dakika daha ayırabilmemize yarayacağı için önlerine dondurulmuş ıspanak koyulup koyulmayacağı. Bir derse katılabilmek için çocuğu anaokulunda bir iki saat daha uzun bırakıp bırakmamak. Bazen öyle, bazen böyle karar veririz. Meditasyon yapmaya başlar ama sonra birden ayağa fırlar ve geç de olsa okuldan hemen sonra çocuğu almaya koşarız.

Bizler, kız çocukları olarak, annemizin kahramanca davranarak gizlemeye çalıştığı kızgınlığın her zaman farkındaydık. Yine de kız evlat, annesinin iyiliği için durumu bilmek istemez. Annesinin sürekli çabalayıp başarısız olduğunu gördü; ailesi için fedakârlık yapmanın kadının en yüce görevi olduğunu ısrarla söylediğini duydu. Hemen ardından yaptığı şeyin fedakârlık olduğunu inkâr edişini dinledi. Bütün gününü, büyükannesinin yaptığı gibi ekşi mayalı İsveç çavdarı pişirerek geçirmesine tanık oldu. Gün boyunca sarf ettiği emeğin karşılığını çocuklarının yüz ifadelerinde görme arzusuyla masadakilere bakışındaki aciliyeti hissetti. O günden sonra annesi onları yıkayıp kaldıracak gücü kendinde bulamadığı için maya ve un tabaklarının uzun süre lavaboda yığılı kaldıklarını fark etti. Bulaşıkları yıkayıp kaldıran büyük kız oldu. Birkaç yıl sonra kendisini aç bırakmaya başlayan da aynı kadındı. Çünkü her şeyin üzerine bir de ekmeğin kabarması için verdiği savaşın annesini çileden çıkardığını anlamıştı.

Markette annesinin dondurulmuş yiyecek bölümü ile taze sebzeler arasında gidip gelişini izledi. Bir paket dondurulmuş ıspanak aldığını gördü, gergin bir ifadeyle gülümseyerek, hâlâ bir çocuk olan kızına, bir kereye mahsus bir şey olmaz, dedi. Sadece bu seferlik akşam yemeğinde dondurulmuş sebze yeseler ne olurdu? Kızı onun aniden dönüp dondurulmuş yiyeceklere doğru koştuğunu ve ıspanağı sanki pis bir nesneymiş gibi bir kenara bıraktığını gördü. Annesinin peşinden sebze

tezgâhına gitti. Onun taze ıspanağı aldığını ve aniden yorgun ve asık suratlı göründüğünü, saatine bakıp ıspanağı sepete koyduğunu, sonra tekrar çıkarıp tezgâhın üzerine bıraktığını gördü. Oradan dondurulmuş yiyecekler bölümüne koşturdular. Burada annesi dondurulmuş ıspanak paketini dolaptan geri alıp kızının anlattığına göre "vahşi ve avlanmış bir ifadeyle" döndü ve ona baktı. İşte böyle ileri geri gidip geldiler. İkisi de olanlara gülmeye çalıştı. İkisi de annelik yükümlülüğü ve özgür seçim arasındaki bu acı dolu yolculuk; annenin rolüyle ilgili yaşadığı belirsizliği ve kızgınlığını ifade ettiği bu yolculuk bir oyunmuş gibi davranmaya çalıştı. Kızı, buzdolabında çürüyen ve hiç pişirilmeyen taze ıspanağı annesinin nihayetinde nasıl eve getirdiğini hatırlıyor. Yiyeceklerin satın alınma, saklanma ve hazırlanma şeklinden annesinin öfkesini tanıdığını hatırlıyor.

Bir yetişkin olarak kız durumu yorumluyor: Annesinin hayatındaki kısıtlamaları kabul edemediğini söylüyor. Annesinin anne olmaktan içten içe nefret ettiğini, anneliğini sık sık sabote ettiğini, başka seçimler yapabildiği için kızına haset ettiğini, genellikle onunla rekabete girdiğini ve her seferinde kendi kararsızlığına yenik düştüğünü kabul ediyor. Anne bu duygulardan çok utandığı için onları hissettiğinin bile farkında değildi ama kızı hissediyordu.

Böyle bir kafa karışıklığı ve kararsızlık atmosferi içinde büyüyen bir kız, kendi hayatına başlarken kaçınılmaz olarak sorun yaşar. Annesinin onun için fedakârlık yapmaktan mutlu olduğuna kendini ikna etmeye çalışırken aynı zamanda fedakârlığın söz konusu olmadığını söyleyerek korkunç bir iç bölünmeyle karşı karşıya kalır. Çaresizce kendi öfkesinden ve duygusal yoksunluk hissinden kurtulmaya çalışır ve mahrumiyet hissetmek için bir nedeni olmadığına kendini ikna eder. Bu arada annesiyle ilgili sormaya cesaret edemediği sorular; dişil gelişme potansiyeline ihanet ettiği için annesine duyduğu derin öfke; anneler ve kızlar arasındaki bitip tükenmeyen sorunlar; kabul etmeye cesaret edemediği duygular ayrılmasını, kendi hayatına başlamasını ve anneyi geride bırakmasını imkânsız kılar. Enerjilerini ve hırslarını birbirine bağlayan bu karmaşık düğümü çılgınca çözmeye çalışırken kendi gelişiminin olasılıkları karşısında bocalayarak durur. Anneyi aşma meselesi, annenin yapmadığı şeyi kendi hayatında gerçekleştirmek gibi basit bir sorun değildir. Daha

ziyade, annenin yapmayı arzuladığı ve kendi kişisel tercihi sonucunda yapmayı başaramadığı şeyi yapmayla ilgilidir. Annenin hayatını ekonomik zorluklar şekillendirmiş olsaydı veya kadınların kaçamayacakları bir kaderleri olduğuna inansaydı, annelik kurumuna dair hoşnutsuzluğunu ve mutsuzluğunu bastırmak için güçlü bir yardımcısı olurdu. Fakat anne alternatifleri olduğu halde kızı için kendini feda etmeyi seçtiyse; hâlâ sahip olmadığı bir yaşama özlem duyduğu için bu seçim konusunda kararsızlık hissetmeye devam ettiyse; bunun doğruluğundan çoktan şüphe etmeye başlamış olsa bile artık çocukları olduğu için başka kişisel tatmin ve doyum biçimleri yaşayamayacağına kendini ikna ettiyse; hayatı, kabul edilmemiş haset, kızgınlık ve sessizleştirilmiş arzularla kaynamaya devam ettiyse, bu annenin hayatı kızı için, bana göre yeme bozukluğunun kalbinde yatan, anneyi aşma sorununu gündeme getirir miydi? Bir kız, anneyi aşma sorunuyla, annesi artık yaşadığı baskıyı kaçınılmaz bir şey olarak kabul edemediği veya persona arkasına saklanıp hayatını çocuğu aracılığıyla vekaleten yaşayamadığı zaman karşı karşıya kalır. Çünkü o zaman kız, eğer gelişmek istiyorsa, çok zor iki olasılıkla karşı karşıya kalır. Ergenlikten çıkıp reşit olduğunda ve dünyaya açılmaya başladığında annenin hasedini ve öfkesini üzerine çekme tehlikesi söz konusudur. Daha da kötü, acı verici ve düşüncesi dahi rahatsız edici olan şey, şimdi artık annesine başarısızlığını ve eksikliğini ona hatırlatacak bir konumda olmasıdır.

Öyleyse suçlayacak birisi var mı? Kendisi de bir zamanlar kız evlat olan yaralı anne mi suçlu? Günün birinde bir anne olarak kendi kızının suçlamasının hedefi haline gelebilecek olan öfkeli kız mı suçlu?

Bu anneleri suçlama eğiliminin ötesine geçmeliyiz. Aynı zamanda, öfkemizin ve hayal kırıklığımızın, bir buhranın pençesindeki kadınların kızları olarak zaman zaman hepimizin tanıdığı terk edilme duygusunun farkına varmalıyız. Ve anneye duyduğumuz öfkeyi itiraf etmenin şokunu yaşadıktan sonra, onu sosyal bir bağlama nasıl yerleştireceğimizi öğrenmeliyiz, kişisel anneyi evden alıp bir çocuğu doğurduğu o belirgin tarihi ana yerleştirmeliyiz.

Pek çok kadın evde kaldığı, evliliğe ve anneliğe kendini feda etmeye yönelik gittikçe anlamsızlaşan mücadelesine devam ettiği sürece, yaşadığı çöküşleri ve buhranları gizli tutmayı başarır. Bununla birlikte, bir kadın,

zamanımızın mevcut sosyal fırsatlarından yararlanmak için dışarı adım attığı anda altta yatan kriz ortaya çıkar, görünür hale gelir. Böylece bir kadın, hangi yaşta olursa olsun, kendinden vazgeçip çocukları vasıtasıyla yaşayamadığı zaman modern bir anne, gizli de olsa ciddi bir kriz yaşayan bir kadın haline gelir. Ama aynı kadın, hangi yaşta olursa olsun, kendi gelişiminin peşine düştüğü anda yeme bozukluğu olan bir kız çocuğuna dönüşür ve durup annesinin hayatı üzerine düşünmek zorunda kalır.

Bir yeme bozukluğu ancak, bize kötü annelik yapıldığı için öfkelenmemize izin veren fakat bu öfkeye annelerimizi de çaresizlik hissetme hakkına sahip kız evlatlar olarak dahil eden geniş kültürel bir bağlamda çözüme kavuşturulabilir. O zaman anneleri değil, kadınları baskı altına almaktan hiç vazgeçmeyen sosyal sistemi suçlayan bir öfkeyi özgürleştirmiş oluruz. Ve nihayet, yeme bozukluğunun son derece politik bir eylem olduğu şeklindeki radikal ve iyileştirici bilgiyi, kendi kendine zarar vermenin ve saplantının karışık düğümünden kurtarabiliriz.

Nesiller boyu suçluluk duygusuyla kıvranan kadınlardan bahsediyorum: Meşru hayalleri ve amaçları tanınmadığı için kızlarına annelik yapamayan kadınlardan; başarısız olduklarını bilen ve başarısızlıkları için kendilerini affedemeyen annelerden; annelerinin sağlayabileceğinden daha fazlasına ihtiyaç duydukları için kendilerini suçlayan, onun krizini tüm boyutlarıyla gören ve deneyimleyen, affına ne kadar ihtiyaç duyduklarını bildikleri için kendilerine annelerine öfke hissetme iznini vermeyen kız evlatlardan.

Peki kız evlatların hissettiği bu suçluluk duygusuna ne olur? Bu duygu ne şekilde ifade bulur? Onun semptom olarak kıyafet değiştirmiş bir halde nerede patlak verdiğini görürüz?

Fakat elbette biliyoruz. Artık bu sorunun cevabını bulduk; zamanımızın kızlarının kendilerine nasıl sırt çevirdiğini biliyoruz. Tam da serpilip gelişebilecekleri anda nasıl yıkıldıklarını gördük; açlıkla kendilerine nasıl işkence ettiklerini ve bedenlerine düşmanlaştıklarını, dişil etlerine nasıl saldırdıklarını gözlemledik. Kadın bedenine yönelik bu beyhude saldırı (ki onun aracılığıyla kadın rolünün kısıtlamalarından kurtulmaya çalışırız) anneye karşı acı bir savaşı gizler. Bir yeme bozukluğunun karakteristik özellikleri, hissettiğimiz suçluluk duygusundan ve ifade edemediğimiz gizli öfkeden bahseder. Annesine karşı öfkesini doğrudan ifade edemeyen

bir kadın onun yerine neye saldırabilir? Bu öfkesini kendisine çevirerek, annesiyle paylaştığı dişi bedenine yöneltmesi muhtemel değil midir? Çarpıcı bir sembolik ikame eyleminde kız, anne-öfkesini (onu besleyen ve aracılığıyla varoluşunun ilk anlarında anneyi tanıdığı bedene çok benzeyen) kendi bedenine yöneltir.

Ama buradaki sorun aslında kadın bedeni değil. Kızın gelişimine esas sekte vuran, anneye yönelik bu sembolik saldırıdan kaynaklanan suçluluk duygusu ve ıstıraptır. Bu duyguları kendi dişi etine yönlendirerek annesinden ayrılma ile ilgili öfke, kaygı ve kayıp duygusuna hakim olmayı uman günümüzün reşit kadını, tam da yeni bir benlik duygusu geliştirmeye çalıştığı anda yoğun bir kendini yok etme eylemine girişir. Yeni kadının çözmesi gereken trajik paradoks budur.

. . . . . .

11. EBEVEYNLİK VE ÇOCUĞUNUZUN GÖLGESİ

JOHN A. SANFORD

Kişiliğimizde Gölge figürünün olacağı kesindir. Bilinçli bir kişilik geliştirmek için bir şeyle özdeşleşmemiz gerekir ki bu, o şeyin karşıtının kaçınılmaz olarak dışlanması demektir. Çocukların büyüme sürecinde uygun psikolojik niteliklerle özdeşleşmeleri, Gölge ile özdeşleşmemeleri önemlidir çünkü Gölge ile çok fazla bir özdeşleşme olduğunda ego, tabiri caizse, bir 'sahtekâr' ya da ölümcül bir kusur bulundurur. Bireyleşme ve bütünlük ancak bilinçli kişilik belirli bir ahlaki tutuma sahip olduğunda mümkündür. İnsanlar aldatıcı, dürüst olmayan ya da şiddet içeren taraflarıyla aşırı özdeşleşirlerse ve suçluluk duygusu hissetmez veya kendileri üzerine düşünmezlerse, bütünlük ortaya çıkamaz.

Bununla birlikte, bu anlamda çocukların doğru şekilde gelişmelerine destek olmak basit bir mesele değildir. Burada ebeveynler, Kilise, toplum vb. tarafından verilen ahlaki vaazlar çoğu zaman etkisiz, hatta zarar verici olur. Bundan daha önemli olan, ebeveynlerin gerçek yaşam tarzı ve

psikolojik anlamda ne kadar dürüst olduklarıdır. İkiyüzlü ebeveynlerin ahlaki vaazları faydasız olmaktan da kötüdür. Gölgenin gelişimi ve zaman içinde Gölge sorununun anlaşılması açısından daha da temel bir öneme sahip olan şey, ebeveynler ve çocuklar arasında gerçekleşmesi gereken 'bağlanma'dır. Hayatının erken dönemlerinde bir çocuğun anne ve/veya babaya ya da anne veya babanın yerini tutacak uygun bir kişiye sevgiyle bağlanması gerekir. Bu şekilde ahlaki bir yaşam için gerekli temel atılır çünkü son tahlilde ahlaki yaşam, kişinin insanlarla ilişki kurabilmesine ve insani hislere sahip olma kapasitesine bağlıdır. Bazı çocuklarda bu bağ hiçbir zaman gerçekleşmez. O vakit Gölgenin en karanlık tarafına karşı gerekli duygusal savunmalar mevcut olmayabilir ya da zayıftır. Bu, suçlu veya sosyopatik kişiliklerin gelişimine, diğer bir deyişle, egonun Gölge ile özdeşleşmesine yol açabilir.

Fakat ebeveynler çocuklarını, olumlu özellikleriyle özdeşleşmeye, dürüst olmak ve başkalarına saygı göstermek gibi davranışlara teşvik ederken onu karanlık yönlerinden çok fazla ayırmamalıdırlar. Çünkü Gölge hiçbir zaman, bilinçli kişilik kendisiyle teması kaybettiği zamankinden daha tehlikeli değildir. Örneğin öfke meselesini ele alalım. Elbette çocukların başkaları için yıkıcı etkiler yaratacak derecede öfke dürtülerine kendilerini bırakmalarına izin verilemez. Aynı zamanda, öfkeyle teması tamamen kaybetmek onlar için bir kayıptır zira gördüğümüz gibi, öfke genellikle sağlıklı bir tepkidir. Bir ebeveyn, "Kız kardeşine kızdığın için sen kötü bir çocuksun," dediği zaman, hassas bir çocuğun ebeveyninin onayını kazanmak için öfkesini bastırması gibi bir tehlike söz konusudur. Bu, kişilikte bir bölünmeye ve özerk, dolayısıyla da tehlikeli bir gölge kişiliğe yol açtığı kadar, öfkenin sağladığı hayati enerjiyle temasın kaybedilmesine de neden olur. Ebeveynler öfkelenme hakkını kendilerine tanıyıp çocuğa tanımadıklarında durum daha da yıkıcı bir boyut kazanır. Ebeveynlerin ifade ettiği fiili tavır genellikle "Ben kızabilirim ama sen kızamazsın" şeklindedir. Yani ebeveynin önünde uzanan yol Sırat Köprüsü gibidir. Belki de çocuk kardeşine öfkelendiğinde tavrımız, "kız kardeşine kızman anlaşılabilir ama ona taş atamazsın" şeklinde olmalıdır. Bu, çocuğu, karanlık yönünden ayırmadan, daha şiddetli içgüdüler ve duygulanımlar üzerinde gerekli kısıtlamaları geliştirmeye teşvik eder.

Gölgeye, bir gölge kişiliğimizin olması kaçınılmaz olduğu için arketip denir. Bir şeyin arketip olduğunu söylemek, onun kişiliğin temel yapı taşı olduğunu söylemektir. Ya da bu kelimeyi bir sıfat olarak kullanıyorsak, bir şeyin 'arketip' olduğunu söylediğimizde, bu onun tüm insanlar için 'tipik' olduğu anlamına gelir. Bu nedenle bilinçli kişiliğin gelişiminde, karanlık yoldaşı olan Gölge'nin de mevcudiyeti bütün insanlar açısından tipik bir durumdur. Gölge bir arketip olduğu için genellikle mitlerde, masallarda ve önemli edebi eserlerde temsil edilmiştir. Robert Louis Stevenson'ın kısa romanı *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* bunlardan sonuncusuna bir örnektir.

Ebeveynlerin çocukları reddederek cezalandırmaması da önemlidir. Belki de uygulayabilecekleri en iyi ceza fazla uzatılmayan, ceza bittikten sonra da devam ettirilmeyen cezadır. En kötüsü, davranışlarını kontrol edebilmek için onları şefkat ve onaydan mahrum bırakmaktır. Böyle bir şey gerçekleştiğinde çocuklar kötü oldukları mesajını alırlar. Dahası anne veya babanın moral bozukluğundan kendilerini sorumlu hissederler ki bu da suçluluk duygusuna ve kendilerini reddetmelerine yol açar. Bazı çocuklar bu tür ebeveynlerle baş edebilmek için çaresizce onların hoşuna giden şekillerde davranmaya çalışabilirler ve bu Gölgenin daha da bölünüp ayrılmasına yol açar.

Ebeveynlerin bir çocuğun gölge kişiliğiyle başarılı bir şekilde başa çıkmaları için kendi Gölgelerini kabul etmeleri ve onunla temasta olmaları gerekir. Kendi olumsuz duygularını ve pek de ahlaki olmayan tepkilerini kabul etmekte güçlük çeken ebeveynler, çocuğun karanlık tarafını yaratıcı bir tutumla kabul etmeyi zor bulacaklardır. Bununla birlikte, kabul etmekten serbest bırakmayı kastetmediğime dikkatinizi çekerim. Her türlü davranışa izin veren ebeveynler çocuğa yardımcı olmaz. İnsan toplumunda kabul edilemez davranış biçimleri vardır ve çocuklar bunun böyle olduğunu öğrenmeli ve bu davranış biçimlerini içeriden kontrol etme kapasitelerini geliştirmelidirler. Müsamahakâr bir ortamda, bir çocuğun kendi davranış kontrol sistemini geliştirme kapasitesi zayıflar. Böyle bir durumda çocuğun ego gelişimi de bir yetişkin olduğunda Gölge ile baş etmesini sağlamak için çok zayıf olacaktır.

Görüldüğü gibi, gölge sorununun yaratıcı bir çözüme kavuşturulabilmesi için, ebeveyn olmak olağandışı bir incelik, bilinç, sabır ve bilgelik gerektirir. Ne serbest bırakma konusunda aşırıya kaçabiliriz ne de

gereğinden fazla sert davranabiliriz. Burada anahtar, ebeveynlerin kendi Gölge problemlerinin bilincinde olmaları, kendilerini kabul etmeleri ve duygulanımlarıyla baş edebilmek için egolarını güçlendirme kapasitesine sahip olmalarıdır. Genel anlamda aile yaşamı ve tikel anlamda ebeveynlik, gölge sorununun karşılanabileceği ve üzerinde çalışılabileceği bir potadır çünkü aile yaşamında olumsuz duyguların ortaya çıkacağı kesindir.

Örneğin anne veya baba, çocuk uygunsuz davranışlarda bulunduğunda, rahatsızlık verdiğinde, ebeveynin hayatını özgürce sürdürmesine mâni olduğunda veya çok fazla para, zaman ve enerji gerektirdiğinde kaçınılmaz olarak ona karşı olumsuz duygular besleyecektir. Aile hayatının baskısı altında insanların kendi içlerinde bölünmeler yaşayacakları kesindir. Çocuğa karşı sevgi, bir an için bile olsa, nefretle çelişebilir; çocuk için elden gelenin en iyisini yapma konusundaki samimi arzu, güçlü öfke veya reddetme duygularıyla çelişebilir. Bu şekilde, ne kadar bölünmüş insanlar olduğumuzu deneyimle anlarız ki kendimizle böylesi bir yüzleşme psikolojik bilincimizi arttırır. Gölge kişiliğin değeri tam da buradadır: Öz-farkındalığın gelişmesi için Gölge ile yüzleşmemiz şarttır.

. . . . . .

Ancak parlak liri
gölgelerin içinde ses veren
sonsuz övgüyü
hayata döndürebilir.

Yalnızca ölülerle
afyon çiçeği yiyen,
en aheste nüansını
bir daha asla kaybetmez.

Göldeki o imge
mütemadiyen belirsizleşse bile:
Bil ve sakin ol.

Ancak iki dünyada birden
tüm sesler ebediyen
yumuşar.

RAINER MARIA RILKE

Orfeus'a Soneler[7]

7 Bu soneyi, 'Gölgeyle Buluşma'daki İngilizce çevirisinden çevirdim. Almancadan Türkçeye çevrilen çeşitli versiyonlarını gönderen @jungsever İnstagram hesabımın takipçilerine teşekkür ederim. Almancadan yapılan çeviriler de birbirlerinden oldukça farklı. -ç.n.-

3. BÖLÜM

. . . . . .

GÖLGE BOKSU:
HASET, ÖFKE VE YALAN DANSI

Sevginin hüküm sürdüğü yerde güç istenci yoktur ve gücün hâkim olduğu yerde sevgi eksiktir. Biri diğerinin gölgesidir.

C. G. JUNG

Gölge kişiliğimiz genellikle başkaları için aşikâr bizim içinse muammadır. İçimizdeki eril veya dişil bileşenlere ilişkin cehaletimiz ise çok daha büyüktür. Bu nedenle Jung gölgenin entegrasyonunu bütünleşmenin 'çıraklık aşaması', anima ve animusun entegrasyonunu ise 'başyapıt' olarak adlandırmıştır.

JOHN A. SANFORD

[Nefretin] sevgiyle, daha çok da sevginin kendisini aşan yönüyle, başkalarıyla ilgili saplantılarla, onlara bağımlı oluşumuzla, ve aslında kendi kimliğimizin bir parçasını onlara devretmemizle pek çok ortak yanı vardır. Nefret eden nefretinin nesnesini arzular.

VACLAV HAVEL

. . . . . .

GİRİŞ

Aynı cinsten olan kardeşlerimiz ve yakın arkadaşlarımıza karşı hissettiğimiz derin bağlar, karşı cinsten olan fantezi aşklarımız için hissettiğimiz bağlar kadar engin bir gizem barındırır. Kız kardeşler de erkek kardeşler de birbirlerinde hem derin bir özdeşliği hem de derin bir farkı ortaya koyan bir ayna yansıması olarak kendilerini görür. İster kan bağıyla ister manevi olarak bağlı olalım, birbirimizde hem gölgeyi hem Benliği görürüz..

Birçok ailede iki kız kardeş, bir mıknatısın kutupları gibi birbirlerinin tam karşıtı olarak gelişirler. *The Pregnant Virgin*[1] başlıklı kitabında Jungiyen analist Marion Woodman onları "rüya kız kardeşleri" olarak isimlendirir. Mitolojik kız kardeşler Havva ve Lilith, Psyche ve Orual veya İnanna ve Ereşkigal gibi bu kardeşler de birbirlerinin istidadının tam karşıtını barındırırlar: Biri genellikle madde, doğa ve yiyecek dünyasına çekilir, diğeri ise ruh, kültür ve akıl dünyasına. Ebediyen ayrı ve ebediyen birbirine bağlı olan bu çiftler, genellikle yoğun haset, kıskançlık, rekabet ve yanlış anlaşılmalarla birbirlerinden koparlar.

Görünüşte zıt olan ama birbirlerini tamamlayan erkek kardeşler veya diğer erkek çiftler teması da tekrar tekrar karşımıza çıkar: Kabil ve Habil, İsa ve Yahuda, Othello ve Iago, Prospero ve Caliban. Her çiftte ego ve gölge arasındaki dans, biri göründüğünde diğerinin geri çekilmesiyle değişir. Kritik bir anda bunlardan biri diğerini gölge/düşman olarak görürse ikizinin elinde can verebilir. Fakat katilin benliğinin bir kısmı da onunla birlikte ölür.

---

1 'Gebe Bakire' -ç.n.-

Bu çalkantılı ilişkileri sağaltmanın anahtarı gölge çalışmasıdır. Kız kardeşine hiç benzemeyen bir kadın zor bir durumda kendisine "Kız kardeşim ne yapardı?" diye sorduğu zaman kardeşinde görünen ama onda aşikâr olmayan kendi gelişmemiş becerilerine başvurmuş olur. Bir erkek başka bir erkekteki vahşilik, sessizlik veya duygusallık gibi kendisinin aşina olmadığı bir özelliğe değer verip bu özelliği entegre edebildiğinde diğerinin daha çok özelliğini kendisine dahil ederek benlik duygusunu genişletmiş olur.

Karşı cinsle ilişkilerimizde de kendi zıttımız ile karşılaştığımızda sık sık sıkıntı yaşarız. Bizden olabildiğince farklı insanlara âşık oluruz (pasif ve agresif, içe dönük ve dışa dönük, dindar ve ateist, konuşkan ve sessiz). Sanki eş veya partnerlerimize çekim hissetmemizin nedeni onların bizim ihtiyacımız olan bir şeye sahip olmalarıdır. Bizde gizli kalan nitelik veya yetenekleri onlar yaşayabilirler: Utangaç bir kadın kocasının onun adına konuşmasına izin verir; yaratıcı olmayan bir adam, yaratıcı olan karısı vasıtasıyla bu yeteneğin tadını çıkarır.

Geliştiremediğimiz bir özellikle evleneceğimiz sözü belki de doğrudur. Kendi öfkemizi, katılığımızı, düşünme kapasitemizi veya duygusal derinliğimizi entegre etmezsek bu zayıflıkları ve daha aşağı nitelikleri telafi edebilecek insanlara çekim hisseder ve bu özellikleri kendimizde geliştirme riskini asla göze almayız.

Karşıtların bu şekilde bir araya gelişi toplumumuzda kültürel bir nedenden ötürü de sıkça görülür: Rasyonel olmak, baskın olmak, duygusuz ve hedef odaklı olmak gibi erkekler için belirlenen ego idealleri duygusal, itaatkâr, besleyici ve süreç odaklı olmak şeklindeki kadınlara ait ego ideallerinin gölge tarafını teşkil eder. Dolayısıyla da gölge ile âşık aynı nitelikleri paylaşabilirler.

Jungiyen analist ve astrolog Liz Greene şöyle açıklıyor: "Maneviyatı fazlasıyla gelişmiş, kibar, seviyeli, ahlaki yönü kuvvetli erkeğin son derece ilkel bir gölgesi olabilir ve bu erkek, aynı zamanda, çok ilkel kadınlara âşık olma eğilimi de taşıyabilir." Ancak bu erkek, Greene'in de belirttiği gibi kendi cinsiyetinden olan gölge figürlerinde bu niteliklerle karşılaştığında onlardan nefret edecektir. "Böylece," der Greene, "aynı şeyi idealleştirme ve ondan nefret etme gibi tuhaf bir ikilem elde edersiniz."

Sosyal ve ekonomik seçeneklerimiz arttıkça erkek-kadın klişesi hızla gücünü kaybediyor gibi görünse de bilinçdışı henüz dış dünyaya yetişmiş değil. Her iki cinsiyetten birinin gelişimindeki denge bozukluğu, hâlâ, yansıtma yoluyla ve zıtlarımızla evlenerek kendimizi tamamlama çabasına yol açabiliyor.

Bu, ilişkinin daha sonraki bir aşamasında, yansıtmalarımız bozguna uğradığında ve sevdiğimiz insanlarda kendi reddedilmiş benliklerimizi keşfettiğimizde neden rahatsızlık hissedebileceğimizi ve başkası tarafından ifade edilen kendi yasak dürtülerimize karşı neden savunma içinde olduğumuzu da açıklar. Sonuç genellikle öfke, kıskançlık ve aldatmadır. Gölge çalışması yapılmadığında bu sıkıntılı durum sancılı bir ayrılığa yol açabilir; gölge çalışmasıyla bize rahatsızlık veren şey daha derin bir öz farkındalık getirerek bizi ödüllendirebilir. James Baldwin bunu bir şiirinde şöyle ifade etmişti:

Kişi bir başkasında sadece
kendisinde yüzleşebildikleriyle yüz yüze gelebilir.

Tabii ki herhangi bir argüman, gereğinden fazla abartılıp aşırı derecede basite indirgenebilir. Her şeyin bir yansıtma olduğunu, bundan dolayı da tek ihtiyacımızın içsel dünyamızda gölge çalışması yapmak ve olumsuz duygularımızın sorumluluğunu üstlenmek olduğunu söyleyenler var. Bununla birlikte biz, gerçek öfkeyi ve olumsuz hisleri haklı kılan gerekçelerin de var olduğunu iddia ediyoruz. Tecavüz, cinayet ve soykırım, öfkemizi ve bu öfkenin açığa çıkardığı sosyal eylemi haklı kılar. Kişisel ilişkilerimizde gölge çalışmasının amacı, kaçınılmaz olarak ortaya çıkan olumsuz düşünce ve duyguları geçersiz kılmak değil, neyin gölge (ki meydana gelişinde payımız olduğu için sağaltılmasında da payımız olacaktır) neyin gölgeden ayrı ve diğer kişide olumsuz yanıtı hak eden bir şey olduğuna ışık tutmaya çalışmaktır.

Bu bölüm yetişkin ilişkilerindeki gölge-boksunu keşfe çıkıyor. Din profesörü olan ve Jungiyen üslupla yazılar yazan Christine Downing, *Psyche's Sisters*[2] başlıklı kitaptan yapılan alıntıda, ebeveyn-çocuk sorunları ve romantik aşka odaklanan psikolojinin genellikle ihmal ettiği erkek ve kız kardeş arketiplerini ele alıyor.

---

2 'Psyche'nin veya Psişe'nin Kız Kardeşleri' -ç.n.-

13. makale, Torontolu Jungiyen analist ve Inner City Books Yayınevi sahibi Daryl Sharp'ın yazdığı orta yaş üzerine bir kitap olan *The Survival Papers*'tan[3] yapılan bir alıntı. Sharp, onu kendi gölge nitelikleriyle tanıştıran bir erkek arkadaşıyla/kardeşiyle karşılaşmasını anlatıyor. Bahsettiğine göre, iki arkadaş yıllar sonra, birbirleriyle yer değiştirdiklerini ve birbirlerinin çok önceki haline benzediklerini fark ediyorlar.

Çok satan bir kitap olan *Intimate Partners*'dan[4] yapılan bir alıntıyla kaşı cins ilişkilerine geçiş yapıyoruz. Maggie Scarf, yansıtmalı özdeşim[5] tuzağına düşen ve birbirlerinin reddedilmiş yönlerini taşıyan bir karı-kocayı anlatıyor. Scarf, birçok evliliği çıkmaza sokan, ilişkinin ilk aşamasında yeni ve tanıdık olmayan niteliklere hissedilen çekim ile daha sonraki aşamada hissedilen isteksizlik arasındaki gerilimi inceliyor.

Los Angelesli köşe yazarı Michael Ventura, *Shadow Dancing in the USA*'den[6] yapılan bir alıntıda, evliliği boyunca açığa çıkan kendi 'sanrılarıyla' karşılaşmasını anlatıyor. Ventura, neşeli ve kaygısız bir üslupla çok ciddi bir sorunu gözler önüne seriyor: Evliliğin sağladığı güvenli ortamda iblislerimiz çirkin kafalarını gösterebilir.

---

3 'Hayatta Kalma Güncesi' -ç.n.-

4 'Yakın İlişkiler' -ç.n.-

5 Nesne ilişkileri kuramında bir savunma mekanizmasını anlatan M. Klein'ın ortaya attığı ve sonradan W. Bion'un geliştirerek sadece erken dönem anne-çocuk ilişkisine ışık tutmak için değil, aynı zamanda hasta ve psikanalist arasındaki iletişimi anlamak için de kullandığı bir kavram. (M. Likierman, Melanie Klein: Her Work in Context, New York, Continuum). Kli.Psk./Psikoterapist ve Jungiyen Analist Adayı Özüm Demirel'in ifadesiyle: "Ben sana kendimi yansıtıyor, sonra senin yansımanı içselleştiriyorum ve bende yarattığın hislerden seni sorumlu tutuyorum." Bu "Melanie Klein'a göre...bebeklikte, ego formasyonu yıllarında travmatik ya da zorlayıcı deneyimler karşısında geliştirdiğimiz, ego bütünlüğümüzü koruyan bilinçdışı ilkel bir mekanizma".(Özüm Demirel'in izniyle paylaşılmıştır.) *Gölgeyle Buluşma*'da sıkça bahsi geçen 'yansıtma' (bkz. JTS) mekanizmasından farklı olarak yansıtmalı özdeşimde kişi yansıtılan şeyi tamamen inkâr etmez. Kendi duygu ve dürtülerinin farkındadır fakat bunları başkalarının tepkilerine bağlar. Sıklıkla başkalarında, onlarda halihazırda olduğuna inandığı duyguları kamçılar ve bu da ilk tepkinin kimden geldiğini netleştirmeyi zorlaştırır. (S. Budak, Psikoloji Sözlüğü, Ankara, Bilim ve Sanat) –ç.n.-

6 'ABD'de Gölge Dansı' -ç.n.-

Herhangi bir yakın ilişki, gölge çalışması için mükemmel bir kap işlevi görür. Bu kabın içinde, aşk alevi tıkanmışlıkları yakıp kül eder, karanlıkta kalan mahalleri günışığına çıkarır ve kendimizi bize tanıtır.

. . . . . .

12. KIZ VE ERKEK KARDEŞLERDE GÖLGE

CHRISTINE DOWNING

Biz kadınlar için kız kardeş, tüm canlılar içinde bize en çok benzeyen ötekidir. Bizimle aynı cinsiyet ve nesildendir; bizimle aynı biyolojik ve sosyal mirasa sahiptir. Ebeveynlerimiz aynıdır; aynı ailede büyürüz, aynı değerlere, varsayımlara ve etkileşim örüntülerine maruz kalırız.

Kardeş ilişkisi, insan bağlarının içinde en kalıcı olanıdır; doğumla başlar ve ancak kardeşlerden birinin ölümüyle sona erer. Kültürümüz bize kardeş ilişkilerini geride bırakma, onlardan uzaklaşma özgürlüğü veriyor gibi görünse de genellikle, kutlama anlarında (evlilik ve doğumlar) ve kriz anlarında (boşanma ve ölümler) onlara geri döneriz. Böyle anlarda, çoğunlukla, çocukluktaki etkileşim örüntülerinin ve çocukluktaki öfke ve beğenilerin yoğunluğunun ne büyük bir hızla tekrardan gündeme geldiğini şaşkınlıkla keşfederiz.

Böylesine bana benzeyen bu öteki, yine de kaçınılmaz olarak bir '*öteki*'dir. O, diğerlerinden çok daha fazla, kendisine istinaden kendimi tanımladığım kişi işlevini görür. (Araştırmalar, çocukların, kardeşlerinin belirgin bir şekilde öteki olduklarının, anneden tam olarak ayrılmadan çok önce farkında olduklarını göstermektedir.) Benzerlik ve farklılık, yakınlık ve ötekilik –bunlardan hiçbirinin üstesinden gelinemez. Bu paradoks, bu gerilim, ilişkinin tam kalbinde yatar.

Aynı cinsten olan kardeşler, paradoksal olarak, birbirleri için hem ideal benlik hem de Jung'un 'gölge' dediği şeyi temsil ederler. Son derece kendisine has olan, müşterek ve karşılıklı bir kendini tanımlama süreci

içindedirler. Her ne kadar anneler kızlarını yarattıkları kadar kızları da annelerini yaratmış olsa da onların arasındaki ilişki, kız kardeşler arasındaki kadar simetrik değildir. Tabii ki, kız kardeşler arasında bile biraz asimetri, biraz hiyerarşi vardır; doğum sırası ve aralarındaki yaş belli bir fark yaratır. Ancak anne ve bebeğini ayıran ezici ve kutsal farklılığın aksine, kız kardeşler arasındaki farklar, oldukça ince ve görelidir. Kardeşler arasındaki farklılıklar, kardeşler tarafından müzakere edilebilir, üzerlerinde çalışılabilir ve yeniden tanımlanabilir. Bu karşılıklı kendini tanımlama çabası, tipik olarak, algılanan farklılıkları yarı bilinçli bir şekilde abartan ve nitelikleri kız kardeşler arasında bölüştüren kutuplaştırma vasıtasıyla gerçekleşir ("Zeki olan benim, güzel olan o"). Çoğu zaman, kız kardeşler ebeveynlerini de aralarında paylaştırıyor gibi görünürler ("Ben babamın kızıyım, sen annenin kızısın"). Ben onun olmadığı kişiyim. O hem en çok olmak istediğim ve asla olamayacağımı hissettiğim, *hem de* olmadığım için gurur duyduğum ve olmaktan korktuğum şeydir.

Kız kardeş, aynı yaştaki en yakın arkadaştan bile (böyle bir arkadaş çoğu zaman bir kardeş yerine geçebildiği halde) farklıdır, çünkü kız kardeşlik seçilen değil verilen bir ilişkidir. Kız kardeşimizle kardeş olmaya, bir arkadaşla olamayacağı kadar elimiz mahkumdur. John Bowlby, kardeşlerle ilgili en önemli şeyin onların birbirlerine aşinalığı olduğunu söyler. Kardeşler, yorgun, aç, hasta, telaşlı olduğumuzda veya güvensiz hissettiğimizde kolaylıkla yardımlarına başvuracağımız ikincil bağlanma figürleri haline gelirler. Kardeşler oyun arkadaşı olarak da işlev görebilirler, ancak rol farklıdır: Ruh halimiz iyiyken, kendimize güven duyduğumuz zamanlarda ve özellikle istediğimiz şey oyun oynamak olduğunda bir oyun arkadaşı ararız. Kardeşle ilişki ise kalıcıdır, ömür boyu sürer ve ondan tamamen kopmak neredeyse imkânsızdır. (Kişi bir eşten, kardeşe nazaran, çok daha net bir şekilde ayrılabilir.) Bu kalıcılık onu, düşmanlık ve saldırganlığı ifade etmek için en güvenli ilişki yaptığından (ebeveynlerimizle olduğundan daha güvenlidir çünkü bir kardeşe hiçbir zaman, bebeklikte ve hayalimizde, anne babamıza olduğumuz kadar bağımlı değilizdir) aynı cinsiyetten kardeşler arasındaki bağ, büyük olasılıkla şimdiye kadar bildiğimiz en stresli, patlamaya hazır ve çelişkili olanıdır.

Biyolojik kız kardeşi olmayan kadınların dahi kız kardeş özlemi çektiğini ve hepimizin hayatımız boyunca 'onu' birçok surette aradığımızı keşfettim.

Kız Kardeş ve Erkek Kardeş, tıpkı Anne veya Baba gibi, gerçekteki deneyimden bağımsız olarak psişik yaşamımızda mevcut olan Jung'un bahsettiği arketiplerdir. Tüm arketipler gibi, Kız Kardeş de yansıtılmış olarak veya 'aktarım'[7] biçiminde tekrar tekrar ortaya çıkmaya devam eder ve içsel bir tarafı vardır. Kız kardeşliğin hayatımızdaki anlamını çözümlemek, onun üç farklı suretine birden dikkatimizi yöneltmeyi gerektirir: Gerçek kız kardeş(ler), kız kardeş yerine geçenler ve arketip olan içsel kız kardeş.

Ben onun olmadığı kişiyim. İçsel kız kardeşim, yani tuhaf bir şekilde bir olan ideal benliğim ile gölge benliğim, bireyleşme sürecinde o kadar önemli bir figürdür ki gerçek bir kız kardeşim olmasa bile o her halükârda mevcuttur. Buna rağmen tüm arketipler gibi o da gerçekleştirilmeyi, ayrıntıları ile betimlenmeyi ve belirgin imgelerin olduğu dış dünyaya çıkarılmayı talep eder. Gerçek bir kız kardeş olmadığında, daima hayali kız kardeşler veya kız kardeşin yerini tutacak kız veya kadınlar olur. Gerçek bir kız kardeş varsa bile o, arketipi taşıyabilmek için yeterli değilmiş de her şeye rağmen arketipin hayal edilmesi, kişileştirilmesi gerekiyormuş gibi, fantezi figürleri veya kız kardeş yerine geçen figürler bulunur. Kız kardeş, bir arkadaşın veya bir rüya figürünün belirgin sureti olarak veya bir roman karakteri ya da dişi bir mitolojik kahraman olarak belirir.

Kız kardeş, Freud'un da düşündüğü gibi, tarihsel deneyimlerden bağımsız bir şekilde psişik yaşamımızda aktif olan ilkel fantezilerden biridir; bunun böyle olduğu, bu konudaki atölye çalışmalarıma kız kardeşi olmayan kadınların ne kadar sık geldiğini görmemle doğrulandı; onların da bu ilişkinin hayatlarındaki anlamı üzerine çalışmaya ihtiyaç duyduklarını biliyordum. İlk seferinde, "Onlara söyleyecek neyim var? Biyolojik bir kız kardeşe sahip olmamanın nasıl bir şey olduğu hakkında ben ne biliyorum ki?" diye merak etmiştim. Sonra hatırladım: "Muhtemelen epeyce şey biliyordum." Çünkü tek çocuk olan bir annem ve sadece erkek kardeşleri olan bir kızım var. Annem bana büyümemi nasıl

7 Aktarım: Bkz. JTS

da hevesle beklediğini söylemişti, böylece nihayetinde onun da bir kız kardeşi olacaktı ve biliyorum ki benim de kızımla aramda, anne-kız ilişkisine ince bir kontrast teşkil edecek şekilde, kız kardeş ilişkisi de var.

Çocukken bir kız kardeşi olmamasının annemin kız kardeşlik anlayışını nasıl etkilediğini de anlıyorum. O bu ilişkiyi idealize ediyor; rekabetimizi değil, sadece yakınlığımızı kız kardeşçe görüyor; küçükken kız kardeşimle benim aramdaki stresli etkileşim anlarında da değerli bir şey göremezdi. Elli yılı aşkın bir süredir görümcesi ile ilişkileri, iki taraflı olarak, takıntılı bir kıskançlıkla zehirleniyor. Ama ikisinin ilişkisinin kardeşçe bir ilişki olduğu annemin aklının köşesinden bile geçmezdi. Kızımın biyolojik bir kız kardeşi olmaması ise farklı bir şekilde kendini gösteriyor: Erkek kardeşlerle büyüdüğü için erkekler onun için pek az gizem taşıyor; partner olarak kadınlara yöneliyor.

Kız Kardeşi bir arketip olarak adlandırmak, onun kişi-ötesi, rasyonellik ötesi, *dini* bir boyutu olduğuna dair hissimi ifade etmemi kolaylaştırıyor. Bu boyut kız kardeş arketipini yansıttığımız tüm gerçek figürlere, numinoz bir şekilde ya şeytani ya ilahi bir enerji bahşeder. Fakat bundan kardeşliğin evrensel, tarih dışı bir özünün olduğunu kastetmiyorum. Bir arketipi tetikleyen her zaman için özel deneyimdir; bu tür deneyimlerin ne ölçüde paylaşıldığı, tekrarlandığı, benzer tepkileri çağrıştırdığı her seferinde araştırılmalı, hiçbir zaman varsayılmamalıdır. Ayrıca Freud'un ebeveyn-çocuk sevgisini kutsallaştırdığımız halde kardeşler arasındaki sevgiyi dünyevi seviyede bıraktığımız yönündeki gözleminden derinden etkilendim. Ben de Kız Kardeş arketipinin numinos etkisini, Anne arketipine nazaran çok daha zayıf bir şiddette deneyimledim. Kız Kardeşin kutsallığı, kendi ruhumun tanrıça değil kadın oluşuyla orantılı. Ölümlü olan Psyche ile ilişki, (Büyük harfle) 'Dişili' kendisiyle aramaya başladığım tanrıça Persephone ile olandan farklı bir boyutta gerçekleşir.

Gölge, kardeşlere olan ilgimizle alakalı bir konudur zira Jung mitolojide, edebiyatta ve rüyalarımızda gölgenin ekseriya bir erkek kardeş ile temsil edildiğini söyler. Özellikle de "iki düşman kardeş motifi" olarak adlandırdığı motife hayrandır; bu motif, tüm antitezlerin, özellikle de bilinçdışının kuvvetli etkisiyle baş etme konusundaki iki karşıt yaklaşımın (inkâr veya kabul, gerçekçilik veya mistisizm) simgesi olarak gördüğü bir motiftir. Bu motif üzerine düşünmek, Jung'u neredeyse her seferinde

E. T. A. Hoffman'ın *The Devil's Elixir*[8] başlıklı hikâyesindeki iki erkek kardeşe götürür. Hikâyenin Jung tarafından yapılan yorumu, kahramanın şeytani ve kötü niyetli kardeşini reddetmesinin ve ondan korkmasının nasıl da sertliğe, dar görüşlülüğe, çok katı bir bükülmezliğe, "Gölgesiz bir adam"ın[9] tek boyutluluğuna yol açtığını gösterir.

Jung, orta yaştaki erkeklerin ilk görevlerinin genellikle bu erkek kardeş figürüyle yeniden bağlantı kurmayı öğrenmek olduğuna inanır. Bunun imkânsızmış gibi görünmesi, çocukluğa regresyonu teşvik eder, ancak çocukken işe yarayan yöntemler artık işe yaramadığı için, regresyon, erken bebeklik döneminin de ötesine geçerek atalardan miras kalan yaşama doğru yoluna devam eder. İşte o zaman mitolojik imgeler, arketipler uyanır ve varlığından hiçbir şekilde haberdar olmadığımız deruni ruhsal bir dünya kendini gözler önüne serer. Arketipsel gölgeyle yüzleşmek, ego-olmayanı ilkel bir şekilde deneyimlemek ve karşımıza, bilinçdışıyla uzlaşma görevine bizi inisiye edecek bir zorluk çıkaran içsel bir rakiple boğuşmak gibidir.

Yine de Jung'un kardeşliğin içsel anlamı üzerine en derin düşünceleri, düşman kardeşlerden değil, Yunan Dioscuri'den ilham alır. Biri ölümlü, diğeri ölümsüz olan bu ikiz kardeşler birbirlerine o kadar bağlıdırlar ki ölümde bile ayrılmak istemezler. Jung yeniden doğuş arketipiyle ilgili makalesinde şunları yazar:

> Biz, biri ölümlü, diğeri ölümsüz olan ve her zaman birlikte olsalar da asla tam manasıyla birleştirilemeyen o Dioscuri çiftiyiz.... Başka hiçbir şey olmadan her daim 'ben' olmayı tercih etmeliyiz. Fakat o içsel dost ya da düşmanla karşı karşıyayız ve onun bizim dostumuz mu düşmanımız olacağı bize bağlı.

Jung, iki insan arasındaki dostluğun mitolojik temsillerinde, Doğanın bizi dönüştürmek istediği ruhun içsel arkadaşıyla olan ilişkinin dışsal bir yansımasını görür—Hiçbir zaman tam manasıyla kendisi haline geleme-

---

8 'Şeytan'ın İksiri' -ç.n.-

9 C. G. Jung, "Symbols of the Mother and Rebirth" *Collected Works* vol. 5, p. 259; (New York: Pantheon, 1959) C. G. Jung, *Two Essays on Analytical Psychology*, C.W vol. 7, pp. 38, 75.

yeceğimiz ama yine de biz olan diğer kişi. O çok daha büyük, çok daha azametli olan öteki: Benlik.[10]

Olumlu ya da olumsuz, gölge ya da Benlik olabilen bu içsel ve hemcins figür üzerine düşündüğümüzde, Jung'un içsel kardeş kavramının Otto Rank'ın 'Eş benlik' olarak adlandırdığı figürle pek çok ortak yanı olduğu ortaya çıkar. *The Myth of the Birth of the Hero*[11] başlıklı ilk çalışmasında, mit ve edebiyattaki ensest motifi üzerine yaptığı daha sonraki hacimli çalışmasında olduğu gibi Rank, tekrar eden bir mitolojik ve edebi tema olarak düşman kardeş motifinin önemini inceledi. Kardeşler çoğu zaman ikizdir ve genellikle birinin hayatta kalabilmesi için diğerinin ölmesi gerekir. Daha sonraki yazılarında Rank, bu motifi 'Eş benlik' motifi altında toplar. Burada artık kardeş, öncelikle içsel bir figür, bir alter-ego olarak görülür. Eş benlik, ölümlü ya da ölümsüz benliği temsil edebilir. Kişinin ölümlülüğünün bir imgesi olarak ondan korkulabilir veya ölümsüzlüğü simgelediği için çok değerli görülebilir. Eş benlik Ölüm de olabilir, Ölümsüz Ruh da. Korku ve sevgi uyandırır. "Benzer olma ihtiyacımız ile farklı olma arzumuz" arasındaki "ebedi çatışmayı" tetikler. Eş benlik, ayna, gölge ve yansıma ihtiyacımıza cevap verir. Bağımsız bir yaşam sürüyormuş gibi görünür ama kahramanın esas varlığına öylesine bağlıdır ki kendini ondan tamamen ayırmaya çalışırsa başına bir felaket gelir.

Rank bize ilkelin "gölgeyi, kendisinin ruhani fakat gerçek bir varlık olan ikizi olarak gördüğünü" ve Yunancada gölgeye benzeyen böyle bir eş benliğe (benliğin ölümden kurtulan ve rüyalarda, bilinçli ego çekildiği zaman etkin olan yönüne) psişe dendiğini hatırlatır. Böylece Rank için, aynı cinsten olan içsel bir kardeşle, bir eş benle olan ilişki, kişinin bilinçdışı benliğiyle, ruhuyla ve hem ölüm hem de ölümsüzlükle olan ilişkisine işaret eder. En derin anlamıyla, egonun ölmesine müsaade edip aşkın bir benlikle birleşme özlemimizi ifade eder. Egodan daha büyük bir şeye teslim olma arzumuzun işaretidir.

Kardeş sevgisi imgesi, 'psikolojinin ötesine' geçme isteğimizi temsil eder. Psişik yaşamın ilk aşaması farklılaşma vasıtasıyla gerçekleşir ve ge-

10 C. G. Jung, "Concerning Rebirth, " C.W, vol. 9, par 31.

11 'Kahramanın Doğuş Miti' -ç.n.-

nellikle düşmanlık olarak kendini gösterir. İkinci aşamaya ise teslimiyet ve sevgi ile erişilir. Yine de Rank, bunu indirgeyici ve görünüş bazında anlama tehlikesine karşı bizi uyarır. Hiçbir insan, eş veya kardeş, bir başkası için alter-ego rolünü oynamanın yükünü taşıyamaz. "Bu daha büyük bir şeye ulaşma çabası... bireyin benlik mahallinin ötesine geçme ihtiyacından ... teslim olabileceği, 'ötedeki' bir boyuta duyduğu ihtiyaçtan kaynaklanır." Ama hakikatte, "bu genişlemenin ağırlığını taşıyabilecek" hiçbir şey yoktur. "Kişinin ruhsal ihtiyaçları ve tamamıyla insani olan ihtiyaçları arasında bir fark olduğunu ve bunların her birinin farklı alanlarda doyuma, tatmine ulaştığını anlamak" son derece zordur. Sevilme ihtiyacının yanlış bir şekilde kişiselleştirilmesi, kaçınılmaz olarak umutsuzluğa ve telafisi imkânsız olan aşağılık duygusuna zemin hazırlar. Rank'ın amacı bütünleyici, tamamlayıcı olan eş benlik imgesinin, başka hiçbir insanın bizim için enkarne edemeyeceği bir sembol olduğunu anlamamıza yardım etmektir. Bunu kutsal olarak anlamamız; farklılaşma ile benzerlik, bireysellik ile bağlantı, doğal yaşam ile ölümsüzlük için duyduğumuz iki taraflı ihtiyacı içerdiğini görmemiz gerekir. Kardeş motifi ile ilgili düşünceleri Rank'ı "psikolojinin ötesine" taşır.[12]

Jung'un gölge anlayışı da zaman zaman bir o kadar derindir. Fakat o bazen, sanki egonun bakış açısından yazar ve gölgeyi olumsuz bir figür olarak, karşıt cins arketipleriyle[13] etkileşim içinde gerçekleşen esas çalışma olan bireyleşme çalışmasına başlamadan evvel entegre etmemiz gereken, kişisel tarihimizin reddedilmiş ve değersizleştirilmiş yönlerinin somutlaşmış hali olarak görür. Jung'un tanımladığı şekliyle psikolojik bütünlüğe erişme yolculuğunun son aşaması da aynı cinsiyetten bir figür olarak beliren bir arketipi, Benliği içerir. Model bu lineer formda sunulduğunda aynı cinsten iki figür olan gölge ve Benlik ile bağlantıyı kökten ayırır: Biri yolculuğun başlangıcına, diğeri sonuna aittir. Gölge ve Benlik arasındaki deruni bağ bu nedenle çoğu zaman muğlaktır. Ondan içsel kardeşimiz olarak bahsediyorsak, aynı cinsiyetten olan bu figürün tabiatına içkin olan numinoz olma hali ve belirsizlik, kendisinden bekleyebileceğimiz özelliklerdir.

---

12 Otto Rank, *The Double* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1971); *Beyond Psychology* (New York: Dover, 1941).

13 Anima ve animusu kastediyor -ç.n.-

. . . . . .

13. ERKEK KARDEŞİM/BEN

DARYL SHARP

O gece yalnız olduğum için aklım Arnold'la Zürih'te geçirdiğim zamana gitti. Onunla yaşarken tipoloji hakkında, neredeyse Jung'u okuyarak öğrendiğim kadar çok şey öğrendim.

Arnold çılgın ve sezgisel bir tipti.[14] Geldiğinde onu istasyonda karşıladım. Bu karşıladığım üçüncü trendi. Tipolojisine uygun olarak, mektubu açık ve net değildi. Tipolojime uygun olarak benimkisi öyleydi.

"Kırsalda bir ev kiraladım," dedim çantasını taşırken. Çantanın kilidi kırık, kayışları kayıptı. Bir tekerleği eksikti. "Trenle on iki buçuk dakika uzaklıkta ve geç kalma gibi bir sorun yok. Evin yeşil panjurları, puantiyeli duvar kağıtları var. Ev sahibesi çok tatlı, evi istediğimiz gibi döşeyebiliriz."

"Harika," dedi Arnold, başının üstünde bir gazete tutarak. Dışarıda sel gibi yağmur yağıyordu. Şapkası yoktu ve yağmurluğunu getirmeyi unutmuştu. Terlik giymişti, Tanrı aşkına! Bagajını bulamadık çünkü Lucerne'e kadar bedelini ödemişti.

"Lucerne, Zürih, benim için hepsi İsviçre," dedi felsefi bir tavırla.

İlk başta oldukça eğlenceliydi. O zamanlar birbirimizi çok iyi tanımıyorduk. Beni nelerin beklediğini bilmiyordum. Hiçbir zaman bu kadar... *değişik* biriyle yakınlaşmamıştım.

Zaman Arnold için hiçbir şey ifade etmiyordu. Trenleri kaçırırdı, randevuları kaçırırdı. Derse her zaman geç kalır ve nihayetinde doğru odayı bulunca yanında not alacak bir kalemi olmazdı. Ya çantalar dolusu parası vardı ya da hiç parası olmazdı çünkü hesap kitap yapmazdı. Doğu batı bilmezdi, evden ne zaman çıksa kaybolurdu. Hatta bazen evin içinde kaybolurdu.

---

14 Jungiyen Tipolojiye ait bir terim. Jungiyen tipoloji için bkz. JTS

"Sana rehber bir köpek lazım," diye şaka yapardım. "Sen etrafta olduğun müddetçe gerekmez," der, sırıtırdı.

Geceleri ocağı açık bırakırdı. Işıkları hiç söndürmezdi. O verandada oturup gökyüzünü seyrederken tencereler taşar, etler kapkara olurdu. Mutfak her zaman yanmış tost kokardı. Anahtarlarını, cüzdanını, ders notlarını, pasaportunu kaybederdi. Hiç temiz gömleği olmadı. Eski deri ceketi, bol kot pantolonu ve iki farklı çorabıyla serserilere benzerdi.

Odası her zaman kasırgadan çıkmış gibi dağınıktı.

"Sana bakmak bile beni deli ediyor," diye mırıldanırdım aynada kravatımı düzeltirken.

Ben ortalıkta eli yüzü düzgün dolaşmayı severdim, kendimi böyle iyi hissederdim. Her şeyin tam olarak nerede olduğunu bilirdim. Masam derli topluydu, odam her zaman düzenliydi. Evden çıkarken ışıkları söndürürdüm ve yön hissim mükemmeldi. Hiçbir şey kaybetmez ve her yerde daima zamanında olurdum. Yemek yapabilir, dikiş dikebilirdim. Cebimde tam olarak ne kadar param olduğunu bilirdim. Gözümden hiçbir şey kaçmazdı, tüm detayları hatırlardım.

"Sen gerçek dünyada yaşamıyorsun," diye gözlemde bulundum Arnold yumurta kızartırken. Hakiki bir kahramanın yolculuğuydu bu. Kızartma tavasını bulamamış, bulduğu zaman da yanlış ocağa koymuştu.

"*Senin* bildiğin şekliyle gerçeklik," dedi. Bayağı incinmişti. "Kahretsin!" diye lanet etti. Yine kendini yakmıştı.

Arnold'u takdir etmekte zorlandım. Halbuki bunu istiyordum. Dışa dönük doğası, doğal coşkusu büyüleyiciydi. Kaygısız özgüvenine hayrandım. Her partinin aranan adamıydı. Yeni durumlara kolayca adapte olurdu. Benden çok daha maceraperestti. Gittiğimiz her yerde arkadaş edinirdi. Ve sonra onları eve getirirdi.

Olağanüstü bir algısı vardı. Ne zaman hayatım tekdüze olmaya başlasa, rutine takılsam, önereceği yeni bir şey olurdu. Zihni verimliydi; planlarla, yeni fikirlerle dolup taşardı. Önsezileri genellikle doğru çıkardı. Sanki onun altıncı hissi vardı da ben zavallı alışıldık beş duyuyla idare etmek zorundaydım. Görüşüm sıradandı - Benim bir 'şey' veya bir 'kişi' gördüğüm yerde Arnold o şey veya kişinin ruhunu görürdü.

Ama aramızda sürekli sorun çıkıyordu. Bir şey yapmaya niyet ettiğini söylediğinde sözüne güvenirdim. Söylediklerini kastettiğine, yapacağım dediği şeyi yapacağına inanırdım. Söz verdiği halde belli bir zamanda, belli bir yere gelmediğinde daha da can sıkıcıydı bu. Ve çok sık olan bir şeydi.

"Ama geleceğine güvenerek bilet aldım," derdim. "Neredeydin?"

"Başka bir şey beni alıkoydu, bırakamadım," diye savunmaya geçerdi.

"Sen dengesizsin, sana güvenemem. Yüzeyselsin, uçarısın. Belli bir duruşun yok."

Ama Arnold durumu böyle görmüyordu.

Neredeyse onuncu kez onu sorumsuz olmakla ya da en azından beni yanıltmakla suçladığımda, "Ben yalnızca olasılıkları ifade ediyorum," dedi. "Ağzımdan çıkana kadar gerçek değiller, söylediğim zaman bir şekil kazanıyorlar. Ama bu onları gerçekleştireceğim anlamına gelmiyor. Aklıma daha iyi bir şey gelebilir. Söylediklerime bağlı değilim. Her şeyi bu denli harfi harfine alman benim sorunum değil."

Devam etti: "Sezgiler kafamın içinde dönen kuşlar gibiler. Gelip giderler. Ben onlarla gidip gitmeyeceğimi hiçbir zaman bilmem. Ama uçuşlarını onaylamak için zamana ihtiyacım olur."

Bir sabah kalktığımda sıcak bir ocağın üstünde dibi tutmuş başka bir tencere daha buldum. Arnold yataktan kalkmaya çalıştı, gözlüklerini arıyordu.

"Tıraş makinemi gördün mü?" diye seslendi.

Bir eldiven kapıp fırını söndürürken öfkeyle bağırdım: "Kahretsin! Bir gün evi yakacaksın. İkimiz de kül olacağız. 'Yazık' diyecekler, bizden arta kalanları sevdiklerimize göndermek için küçük kavanozlara doldururken, 'Ne vaatlerle doluydular. Maalesef içlerinden biri beceriksiz sakarın tekiydi!'"

Ben tencereyi kapıdan dışarı fırlatırken Arnold ayaklarını sürüyerek mutfağa girdi.

"Ya öyle mi?" dedi. "Dün gece sen Cynthia için yemek yaptın. Ben burada bile değildim."

Bu doğruydu. Yüzüm kızardı. Balonum delinmişti. Hakikat bildiğimden daha da büyümüştü.

"Özür dilerim," dedim uysalca, "unutmuşum."

Arnold alkış tutarak odanın içinde dans etti. "İnsanların arasına hoş geldin!" diye bir şarkı söyledi ama her zamanki gibi notayı tutturamadı.

Arnold'un benim gölgem olduğunu o zamana kadar fark etmemiştim. Bu yeni bir keşifti. Yeni olmaması gerekiyordu (komplekslerimizin birbirinden çok farklı olduğunu zaten tespit etmiştik) ama yeniydi ve bir yıldırım gibi çarptı. Bunu Arnold'a da söyledim.

"Boş ver," dedi. "Sen de benim gölgemsin. Bu yüzden beni zıvanadan çıkarıyorsun."

Kucaklaştık. Sanırım bu olay ilişkimizi kurtardı.

Tüm bunlar uzun zaman önceydi. İlerleyen yıllarda ben daha çok Arnold gibi oldum, o da gerçekten daha çok benim gibi. Şimdi artık sağını solunu biliyor. Aslında tığ işi yapmayı bile öğrendi. Ayrıntılara dikkati çoğunlukla benimkinden daha keskin. Tek başına yaşıyor ve muhteşem bir bahçesi var. Bütün çiçeklerin Latince isimlerini biliyor.

Bu arada ben akşamları yemek partileri veriyorum ve bazen sabahlara kadar barlara takılıyorum. Önemli kâğıtları yanlış yere koyuyorum. İsimleri ve telefon numaralarını unutuyorum. Artık yabancı bir şehirde yolumu bulamıyorum. Yapmam gerekenler birikirken olasılıkların peşinden koşuyorum. Temizlikçi olmasaydı pislik içinde boğulurdum.

Böyle gelişmeler gölgenizi tanımanın ve onu hayatınıza dahil etmenin beklenmedik sonuçlarıdır. Bu süreç bir kere başladı mı durdurulması zordur. Hiçbir zaman eski haline dönemezsin ama bunun eksileri kadar artıları da vardır. Olduğun şeyden bir şey kaybedersin ama kendine daha evvel var olmayan bir boyut eklemiş olursun. Tek taraflı olduğun yerde bir denge bulursun. Farklı hareket edenleri takdir etmeyi öğrenirsin ve kendine karşı yeni bir tutum geliştirirsin.

Arnold'u zaman zaman görüyorum. Hâlâ gölge kardeşleriyiz ama şimdi işler biraz değişti.

Ona son kaçamağımı anlatıyorum. Başını sallıyor. "Seni gidi serseri," diyor omzumu yumruklayarak.

Arnold, birkaç yakın arkadaşıyla ateş başında geçirdiği sessiz akşamları anlatıyor ve bir daha asla seyahat etmek istemediğini söylüyor. Eskiden bildiğim haliyle bu adam, bu koca hırbo, vakit kaybetmeden tabanları yağlar çeker giderdi. "Çok sıkıcısın," diyorum bir şamar atarak, "Yaptığın her şey önceden belli."

. . . . . .

14. EŞLERİMİZDE KARŞITLARIMIZLA BULUŞMAK

MAGGIE SCARF

Yakın partnerlerin başlangıçta birbirlerinde çekici buldukları niteliklerin, sonradan ilişkide *çatışma kaynağı olarak tanımladıkları niteliklerle aynı olduğu* bu alandaki uzmanlar tarafından evliliğe dair iyi bilinen bir gerçektir. 'Çekici' nitelikler zamanla yeniden isimlendirilir ve partnere ilişkin kötü ve zor özellikler, onun kişiliğinin ve davranışının problemli ve olumsuz görülen tarafları haline gelirler.

Örneğin eşinin sıcaklığını, empatisini ve kolayca sosyalleşebilmesini cezbedici bulan bir adam, ileride aynı nitelikleri 'gevezelik', 'müdahalecilik' ve 'sığ' ilişkiler kurmak şeklinde yeniden tanımlayabilir. Başlangıçta bir erkeğe, itimat edilebilir, öngörülebilir olduğu için ve sağladığı güven duygusu yüzünden değer veren bir kadın, gelecekte aynı nitelikleri ruhsuz, sıkıcı ve kısıtlayıcı olmakla kınayabilir. Böylece eşin takdire şayan olan harika özellikleri, kişinin "keşke zamanında fark etseydim" dediği berbat ve korkunç niteliklere dönüşebilir! Bunlar her ne kadar ilişki boyunca *tıpatıp aynı* nitelikler olmuş olsalar da ilişkinin başında ve sonunda farklı isimlerle anılırlar.

Partnerdeki en çekici şey, çoğunlukla kararsızlık hissiyle en yüklü olan şey de olduğu için çiftlerle sohbetlerim her zaman, karşımda oturan Brett çiftiyle aramızda geçen diyalogdaki gibi başlar. Şöyle sordum genç çifte: "Söyleyin, sizi birbirinize çeken ilk şey neydi?" Bakışlarım

son derece dikkatli görünen Laura'dan kocası Tom'un nispeten ihtiyatlı yüzüne kaydı. "Sizi birbiriniz için özel yapan şey neydi sizce?"

Bu sorular benim açımdan gayet sıradan olabilir ama genç çiftte şaşkınlık hatta ürküntü uyandırdı. Laura derin bir nefes aldı ve bir tutam uzun kahverengi-sarı saçı tutup omzuna attı. Tom ise koltuğundan fırlayıp kalkacakmış gibi görünüyordu ama bunun yerine kestane rengi pelüş kanepede arkasına yaslandı. Gülümseyerek birbirlerine döndüler; Laura kızardı, sonra ikisi de kahkahayla güldüler.

Brett çiftinin birbirlerini son derece farklı bireyler ve pek çok açıdan zıt kutuplar olarak gördükleri açıktı.

Örneğin ilk konuşmamızın sonuna doğru onlara şöyle bir soru sordum: "İkinizin de tanımadığı üçüncü bir kişi, mesela bir arkadaşınız veya ailenizden biri sizin ilişkinizi nasıl tanımlardı?"

"İmkânsız," diye hemen yanıtladı Tom gülümseyerek.

"Neden imkânsız?" diye sordum. "Ah," dedi omuz silkerek, "gazete ve kilise; kuşkucul ve inançlı... Ben oldukça mantıklıyım, Laura ise bunun tam tersi."

Tereddütlüydü. Kederli ama eğleniyormuş gibi görünen bir yüz ifadesiyle, onunla hemfikirmiş gibi başını sallayan Laura'ya baktı. Laura, "Sen sakin ve pasif olansın, bense her zaman her yerde telaştan kafayı yiyorum," diyerek Tom'un söylediklerini onayladı. Tom da başını sallayarak "Düşünebileceğiniz her anlamda farklıyız..." dedi.

Kendi zıddıyla evlenen birçokları gibi onlar da aslında, hangi his, istek ve düşüncelerin kendilerine, hangilerinin partnerlerine ait olduğunu ayrıştırmak gibi son derece yaygın bir evlilik sorunuyla baş etmeye çalışıyorlardı.

Bu kişisel sınırların çizilmesiyle ilgili bir ikilemdir. Tarafların birbirlerine bağlı oldukları yakın ilişkilerde çıkan sorunların başlıca nedeni, kişinin kendi kafasındakileri eşinin kafasında olup bitenlerle birbirine karıştırmasıdır.

Brettler gibi birçok çift, zıt kutuplara ait ve *birbirlerinden tamamen farklı* görünürler. Punch ve Judy şovdaki[15] kuklalar gibidirler: Sahnenin objektif gözlemciye açık olan tarafında birbirlerinden son derece farklı roller oynarlar fakat perde arkasında ipleri birbirine dolanmıştır. Birbirlerinin bilinçli farkındalık seviyelerinin altında iç içe geçmiş ve duygusal olarak kaynaşmışlardır. Zira her biri, diğerinin kendi benliğinde (deruni varlığında) inkâr ettiği yönleri *onun adına* cisimleştirir, taşır ve ifade eder.

Örneğin, Brett'lerin ilişkisine baktığımızda, duygusal bir iş bölümü varmış gibi görünüyordu. Sanki bu ikisi, belli insani arzuları, tutumları, duyguları, ilişki kurma ve davranış biçimlerini – *tek bir kişinin* repertuarının entegre parçaları olabilecek bir dizi duygu ve tepkiyi, "Bunu ben alıyorum, şunu da sen al" der gibi aralarında bölüşmüşlerdi.

Çiftlerin sıklıkla yaptığı gibi, bunu, dile getirilmeyen ama yine de güçlü bir şekilde aktif olan bilinçdışı bir anlaşmayla başarmışlardı. Laura ilişkilerinde iyimserliği üstlenirken Tom kötümserliği almıştı; Laura her anlamda inançlı birisiydi, Tom ise şüpheci; Laura duygusal açıklık isterken Tom kendi başına kalmak istiyordu; Laura Tom'un peşinden koşarken, mesafe arayan, yakınlıktan kaçan Tom olmuştu. Tüm nefes alışları Laura'nın, tüm nefes verişleri Tom'un yapmak zorunda kalması dışında aslında tamamen entegre olmuş, adaptif bir organizma oluşturmuşlardı.

Bununla birlikte, Laura'nın tam bir yakınlık, dürüstlük, doğruluk ve birlik isteğiyle sahneye çıkacağı zamanlar için de Tom ile yaptıkları gizli bir anlaşma vardı. Laura ne zaman ona yaklaşmaya çalışsa, Tom'un özerkliğini kontrol eden ip harekete geçiyor ve Tom, neredeyse refleksif denilebilecek bir şekilde, derhal bir miktar uzaklaşmaya zorlanıyordu. Aralarında gerekli mesafeyi korumak için Laura Tom'a güveniyordu.

Çünkü Laura da herkes gibi kendi başına bir birey olabileceği, kendi farklı istek ve amaçlarının peşinden gidebileceği kişisel bir alana ve bağımsızlığa ihtiyaç duyuyordu. Gelgelelim Laura, kendi özel ihtiyaçlarını karşılamayı yanlış, tehlikeli, yetişkin ve iyi bir kadının yapmayacağı bir şey olarak algılamıştı. Bir kadın olarak ona düşen rol, ilişkide *yakın* ol-

15 Bay Punch ve karısı Judy arasında geçen konuşma ve olayları sahneleyen, kökleri 16. yy. İtalyan komedyasına kadar uzanmakla beraber daha çok Britanya kültürü ile ilişkilendirilen klasik bir kukla gösterisidir. - ç.n.-

maya odaklanmaktı; özel ihtiyaçlarını, kendi içinde var olan ve gerçekten istediği şeyler olarak kabul edememişti. O, (ayrı ve bağımsız olan) kendi benliğinin ihtiyaçlarının, bunların sadece eşinde mevcut oldukları, onda ifade buldukları biçimleri aracılığıyla farkında oluyordu.

Benzer şekilde, doğal olan bir başkasıyla yakınlaşma arzusu da Tom'un kendi içinde değil, daha çok *Laura*'da gördüğü bir ihtiyaçtı. Güven veren, karşılıklı olarak kendini açığa vuran bir ilişki bağlamında partnerine yakın olma ihtiyacını Tom, Laura'nın ihtiyacı olarak görmüş, bunu asla kendi varlığından kaynaklanan bir istek ya da ihtiyaç olarak yaşamamıştı. Ona göre o kendi kendine yeterdi, bir başkasına ihtiyacı yoktu.

Ama Laura nasıl Tom'u kovalarken onun kaçacağına güveniyorsa, Tom da gerekli bir insan olduğunu ve istendiğini hissedebilmek için Laura'nın kendisine yakınlaşmaya çalışacağına güveniyordu.

Herhangi bir yakınlık arzusunu veya ihtiyacını doğrudan ifade etmek (hatta bu tür istek ve duyguların farkında olmak ve onların sorumluluğunu almak) yerine, Tom onları bilincinden ayırmak zorunda kaldı. Böyle düşünce ve istekler, kendisini fazla deşifre olmuş ve savunmasız hissetmesine neden oluyordu! Yakınlığa ihtiyaç duyduğunda, bu dileği karısından geliyormuş gibi yaşamak zorundaydı; yaptığının hiçbir şekilde bilincinde olmadan, Laura'nın yakınlaşma ipinin çekildiğinden emin olmak zorundaydı. Bunu yapmanın yollarından biri, belki de Laura onun Karen'ı düşünüp düşünmediğini merak etsin diye, duygulu ve kafası meşgulmüş gibi görünmekti. İşte o zaman Laura, esasen Tom'un kendisinin arzuladığı yakınlık için endişeyle onun peşinden koşacaktı.

Bu çiftin ilişkisinde olup bitenler genel olarak evliliklerde son derece yaygındır. Partnerlerin kendilerine has ihtiyaçları ile ilişkinin ihtiyaçlarını karşılama istekleri arasında yaşadıkları çatışma tam ortadan ikisine eşit pay düşecek şekilde bölünmüştü. *Her ikisinin de* yakınlaşmak istediğini, aynı zamanda *her ikisinin de* kendi bağımsız hedeflerinin peşinde koşmak istediğini ve *bağımsızlık/yakınlık çatışmasının herkesin kendi kafasında var olan bir çatışma olduğunu* kabul edebilmek yerine, Brett çifti, ortaklaşa bilinçdışı bir anlaşmaya varmıştı.

Laura hiçbir zaman kendi kişisel alan ihtiyacını bilinçli olarak sahiplenmek zorunda kalmayacaktı, Tom ise hiçbir zaman duygusal açıklık, güvenebilirlik ve yakınlık arzusunu kendisine itiraf etmek zorunda kal-

mayacaktı. Laura, yakınlıkla ilgili ihtiyaçların (yani ilişkinin ihtiyaçlarının) sorumluluğunu ikisi adına üstlenirken, Tom da özerk olma ihtiyacının (yani her birinin kendi ayrı hedefinin peşinden gitme ihtiyacının) sorumluluğunu ikisi adına üstlenmişti. Bu nedenle Laura her zaman yakınlaşmak istiyor gibi görünürken, Tom her zaman uzaklaşmak ve serbest olmak istiyor gibi görünüyordu.

Netice itibarıyla bu ikilem, her birinin öznel dünyasındaki içsel bir çatışma olmaktan çıkmış, aralarında defalarca tekrar edebilecek olan *kişiler arası bir çatışma* haline gelmişti.

İntrapsişik (yani kişinin kendi zihnine mahsus) *bir problemin* bu şekilde *kişilerarası bir çatışmaya* (yani iki kişinin yaşadığı bir soruna) *dönüşmesi*, yansıtmalı özdeşim yoluyla gerçekleşir.

Bu terim, kişinin içsel deneyiminin inkâr ve reddedilen yönlerini partnerine yansıtmasını, sonra da bu dissosiye olmuş duyguları partnerine aitmiş gibi algılamasını içeren çok yaygın, aldatıcı ve çoğu zaman da yıkıcı bir zihinsel mekanizmayı ifade eder. Bu sadece istenmeyen düşünce ve duyguların eşe aitmiş gibi görülmesiyle sınırlı kalmaz; ipuçları ve provokasyonlar yoluyla eş, bu düşünce ve duygular hakikaten de kendisine aitmiş gibi davranmaya teşvik edilir! Bu şekilde kişi, reddettiği düşünce, his ve duygularla, bunları eşinin ifade etmesi vasıtasıyla, dolaylı yoldan özdeşleşebilir.

Yansıtmalı özdeşimin işleyişini en iyi ve net olarak, hiçbir şekilde kavga etmeyen ve asla öfkelenmeyen bireylerin örneğinde görürüz. Benzersiz bir şekilde öfkeden yoksun olan bu kişi, öfkeli duyguların ancak bir başkasında (büyük ihtimalle partnerde) var oldukları haliyle farkına varabilir. Hiç öfkelenmeyen bu bireyin başına rahatsız edici bir şey gelir de öfke içeren duygular hissederse bu hislerin bilincinde olmaz. *Kendisinin öfkeli olduğunu bilmez ama eşinde bir düşmanlık ve öfke patlamasını tetikleme konusunda tamamen ustalaşmıştır.*

Bu karşılıklı etkileşimden önce hiç de öfkeli olmayan eş birdenbire kendini son derece öfkeli hissedebilir; tamamen alakasız bir konuyla ilgiliymiş gibi görünen öfkesi, aslında eşi adına yaşadığı bir öfkedir. Bu şekilde bir anlamda, eşinin bilinçli olarak sahiplenemediği ve kabul edemediği içsel varlığının bazı yönlerinden onu 'korumuş' olur.

Asla öfkelenmeyen kişi, kişisel sorumluluk almak zorunda kalmadan ve ilk başta öfkeli olanın kendisi olduğu gerçeğinin bilincinde dahi olmadan, bastırmış olduğu kendi öfkesiyle, bu öfkeyi partnerinin ifade etmesi vasıtasıyla özdeşleşebilir. Ve çoğunlukla, kendisinde son derece katı bir şekilde reddettiği öfkeli duyguları, eşinde de aynı sertlikle eleştirir. Eşinin öfkeli, dürtüsel ve kontrolsüz ifade ve davranışları, yansıtmalı özdeşim durumundaki hiç öfkelenmeyen bu bireyi dehşete düşürür!

Yine aynı şekilde, hiçbir zaman üzgünlük hissetmeyen kişi de kendi depresif ruh halini ancak partnerinde ortaya çıktığı şekliyle görebilir (partner, böyle bir durumda, üzüntü ve umutsuzluğu her ikisi için de taşıyan kişi olarak anlaşılmalıdır). Yansıtmalar, genellikle, benliğin reddedilen taraflarının deyim yerindeyse değiş tokuşu ya da takası gibidir ve çiftin her iki üyesi de böyle bir anlaşmayı kabul etmiştir. Böylece her biri partnerinde, kendisinde algılayamadıklarını görür ve durmaksızın bunları değiştirmek için mücadele eder.

. . . . . .

15. EVLİLİK KUŞAĞINDA GÖLGE DANSI

MICHAEL VENTURA

Jan ve ben flörtten doğrudan evliliğe geçtik. Tanıştıktan on gün sonra evlenmeye karar verdik. Bu bizi, ilişkinin genellikle ve maalesef, tarafların değişik benliklerini birbirleri üzerinde denemelerinden ve zorlantılı bir şekilde veya kasıtlı olarak sadakat testi yapmalarından ibaret olan birbirimizi 'tanımama' sürecinden kurtardı. Bu yaşamın bir aşaması için gerekli olan bir şeydir fakat yaşıtımız birçok insan gibi ikimiz de bunu daha önce defalarca yapmıştık. Karar verdik: Bu sefer test mest yok. Müzikle dans et.

Onunla evlen.

Birbirimizle mi yoksa dürtüyle mi evleniyorduk? İyi soru. Ancak çok geç olduktan sonra cevaplanabilecek bir soru. Olsun. Çünkü aşk, güven değilse hiçbir şeydir. Hiçbir şey.

Brendan doğduğunda, yani Jan'la tanışmamızdan neredeyse dokuz yıl önce, Jan, üzerlerinde eski bir blues nakaratı olan ilanlar göndermişti:

Bebeğim, ismini söylemeden önce
Balım, senin ismini çağırmadan önce
Öğrendim seni sevmeyi

Aşk, o eski deyimin de söylediği gibi genellikle işte "bu minval üzere" meydana gelir. Sanki aşk "isim çağırmak" içindir. Ve elbette 'sevilmek', adının daha önce hiç duymadığın bir tonla söylendiğini hissetmektir.

Böylece kendimizi üzerinde şu sözler yazan düğün davetiyelerini gönderirken bulduk:

Hadi gelin
Dalga geçmiyoruz
Yer yerinden oynuyor.

Jerry Lee Lewis'in bu mısralarına bakıp bizi bekleyen kötü şeylere dair önsezimizin ne kadar da zayıf olduğunu düşünmek tuhaf geliyor şimdi - gerçi sadece bir kez 'yumruk yumruğa geldik' (tuhaf bir formalite duygusu taşıyan gayet açıklayıcı bir ifade, değil mi?) Önce o vurdu, gözlüğümü kırdı, ben de ona vurdum o zaman, sadece bir kere, duvara çakıldı, ikimiz de kendimizi çok kirli, çirkin ve hatalı hissettik. Tam o sırada odada, çoktan bu dünyayı terk etmiş olan ve bizim utancımız karşısında memnuniyetle kıkırdayan kaç öfkeli büyükanne ve büyükbaba vardı acaba? Onunkiler, İrlandalı; benimkiler, Sicilyalı. Her ikisi de bizlere affetmeyi öğretmeyen gelenekler. Affetmeyi öğrenmek, affetmeyen bir geçmişten kopmaktır.

'Affetmek' kelimesinde duraklayın (İng. forgive → for – give → for: için, give: vermek -ç.n). 'Vermek için'. Affetmek öyle bir armağandır ki 'vermek' sözcüğü onun içinde yaşar. Hıristiyan geleneği, "Öbür yanağını çevir" diyerek onu uysal ve edilgen bir sözcük haline getirmeye çalıştı. Ama bu sözcük, kendi gerçeğini ortaya koyan ve etkin bir kelime olan 'ver' sözcüğünü içerir: Senin olan bir şeyi alıp bir başkasına verme eylemini ve verdiğin şeyin bundan böyle verdiğin kişiye ait olduğu bilgisini

ihtiva eder. Bunda edilgenlik diye bir şey söz konusu değil. Bu bir takas. Bir güven takası: Yapılmış olanın geri alınabileceğine veya aşılabileceğine olan güven. İki insanın bu takası yapmak durumunda kalmaları onlar için hayatlarının en yakınlaştırıcı eylemlerinden biri olabilir.

Affetmenin bir özelliği, yapılanı tersine çevirmek için, onu aşmak için *çaba* sarf edeceğimize dair bir vaat olmasıdır. Evlilik, ilgili herkese, fazla vakit kaybetmeden affetme fırsatı verir. Yeterince sandalyemiz ve tabağımız kırıldı ve tüm Michael'ların, Jan'ların ve Brendan'ların toplam çaresizliklerinin ne kadar umutsuz olabileceğine tanıklık etsin diye kendi parçaladığım, liseden beri benimle olan, sevgili eski Olympiam, taşınabilir kılavuzum da. Yer yerinden sallanıyor, sallanıp duruyor ve kendi içimizdeki ve birbirimizin içindeki sertleşmiş kabukları kırmaya çalışırken bazı tabaklar, daktilolar, mobilyalar arada kalarak rahmetlik olabiliyor.

Kuralların dışına çıkmayan, iyilik timsali, ben iyiyim sen iyisin diyaloglarının en iğrenç yönü, seni yiyip bitirenin ne olduğunu tarif etmeye başlamak için bile bazen çığlık atmak, kapıları çarpmak, mobilyaları kırmak, kırmızı ışıkta geçmek ve rüzgârı arkanıza almak zorunda olduğunuzu itiraf etmemeleridir. Bazen meditasyon ve diyalog işe yaramaz. Bazen 'onun' sadece 'kesilmeye' ya da en azından *iyice* bir sallanmaya ihtiyacı vardır. İçinde ve dışında kırılmaktan korkan herkes yanlış evlilik içindedir. Bırak gitsin. Rüzgârlar essin. Bakalım sabaha elde ne kalmış.

İşte 'Evliliğin tesellisi' ***bu*** –birçok bağlamda kullanıldığını duyduğum, ama aksi takdirde anlayamadığım bir ifade. Kırılan her şey arasında kırılmaz olanın keşfi. Evliliğin yalnızlık kadar indirgenemez olabileceğinin keşfi. İnsanların sadece birbirleri hakkında bilmediklerini değil, kendileri hakkında bilmediklerini de paylaşmak zorunda olduklarının keşfi. Bununla kıyaslandığında bildiklerimizi paylaşmak önemsiz bir tecrübe.

Los Angeles'taki Santa Monica Bulvarı'nın güneyinde, ucuz, eski, ahşap çerçeveli bir dubleks gibi görünen, ateşle aydınlatılmış mağarada kamp kurmuş binlerce Jan, Brendan ve Michael olduğunu söylemiş miydim? Yaşam bu kadar bile basit değil. Kibarca 'geçmiş' olarak adlandırdığımız öfkeli kalabalık ne olacak? 'Geçmiş' öyle soyut bir şey falan değil. Sende iz bırakmış olan şey hâlâ iz bırakıyor. İçimizde yaraların asla iyileşmediği ve aşkların hiç bitmediği bir yer var. Bu yer hakkında, var olduğu, hayallerimizi beslediği ve günlerimizi ödüllendirdiği ve/veya on-

lara bir hortlak gibi musallat olduğu dışında kimse pek bir şey bilmiyor. Evlilikte alabildiğine hüküm sürebilir o.

Kanlar içinde, derisi biraz yüzülmüş, kısmen ölü, çıplak, işkence görmüş olan annem hakikaten de dolabımda bir kancada asılı zira o, kendi içimdeki bir kancada asılı. Ara sıra onu dışarı çıkarmak zorunda kalıyorum, parçalayıcı bir dansta birbirimizi kanlar içinde bırakıyoruz ve saçılan parçalar mutlulukla Jan'ın üzerine, muhtelif Janların birçoğunun ve muhtelif Brendanların birçoğunun üzerine sıçrıyor ve sonra ben koşarak kaçıyorum canlarım benim, çünkü korkuyorum.

Birçok korkumdan, birçok ısrarcı korkumdan biri bu.

Hepimiz, her birimiz korkularla doluyuz. Siz kendi korkunuzu yok etmek için evleniyorsanız, tek başarınız onu başkasının korkusuyla evlendirmek olacak, korkularınız evlenecek, kanayacaksınız ve buna aşk diyeceksiniz.

Dolabım kancalarla dolu, korkularla dolu ve ben bir taraftan korkularımı seviyorum da. Onların da beni sevdiklerini ve her zaman orda asılı beni beklediklerini biliyorum çünkü onlar aynı zamanda bana iyi geliyorlar, benden yanalar, benim korkularım olabilmek için çok feragat ettiler, hayatta kalmam için beni güçlendirdiler. Yeni 'aydınlanma' sözlüğümüzde, böyle bir dolabı olmayan bir eve taşınılabileceğimizi ima eden bir dolu şey var. Böyle bir eve taşınırsınız ve bir süre sonra uzaktan bir çığlık duyup garip bir koku almaya başlayana ve dolabın orada da olduğunu ama üzerine duvar örüldüğünü ve onu gerçekten açmanız gerektiğinde kendinizi kapı yerine tuğlalarla karşı karşıya bulduğunuzu fark edene kadar her şeyin yolunda gittiğini düşünürsünüz.

Bu yamaçtaki bizim mağarada; bu apartman dairesinde büyük bir dolap var ve onun içinde benim kancalarım, Jan'ın ve Brendan'ın kancalarının yanında asılı (sadece on bir yaşında olduğunuz halde ne kadar çok kanca biriktirmiş olabileceğiniz de şaşırtıcı). Onlar da kendilerine has iyi ve üzücü ve ürkütücü sebeplerden dolayı oradalar.

Bir evliliğin evlilik olabilmesi için bu karşılaşmalar zorlantılı veya tesadüfi bir şekilde değil, kasıtlı olarak gerçekleşir. Çeşitli benlikler ve hayaletlerle karşılaşmalar planlanmıştır demek istemiyorum (bu mümkün değildir ancak bazen bilinçli olarak tetiklenebilirler). Söylemek istediğim,

bu düzeyde bir etkinlik, arayış sürecinin bir parçası olarak, insanın kendisine ve karşısındakine sorumluluğunun bir parçası olarak kabul edilir.

Ki evlilikten beklenenler ile ilişki arasındaki en büyük fark budur. Benim ilişki deneyimim, iki kişinin nispeten zorlantılı bir şekilde birbirlerinin seçilmiş içsel arketipleriyle sandalye kapmaca oynamalarıdır. Benim sert sokak çocuğum, senin gece kulübü meleğinle aşk yaşıyor. Ben senin evsiz berduşunum, sen benim sevgi dolu annemsin. Ben senin kayıp babanım, sen benim üzerime titreyen kızımsın. Ben senin kulunum, sen benim tanrıçamsın. Ben senin tanrınım, sen benim rahibemsin. Ben senin danışanınım, sen benim analistimsin. Ben senin yoğunluğunum ve sen benim toprağımsın. Bunlar, örüntülerin nispeten cafcaflı olanlarından bazıları. Tahterevallide hop oturup hop kalkan animusla anima.

Bunlar, arketipsel çiftleşmeler uslu durdukları müddetçe yeterince uzun süre ayakta kalırlar. Peki ya adamın içindeki küçük oğlan çocuğu, kadının içindeki anneyi ararken onun yerine, tam da bu gece, bağırsaklarını paramparça eden keskin dişli bir analist bulduğu zaman. Ya da kadının içindeki küçük kız, adamın içindeki babayı ararken, baba yerine, yatacağı bir tanrıça isteyen pagan bir ibadetçi bulunca ve bu onu, gerçekte şehvet düşkünü bir putperest olan babacığını memnun etmek için tanrıça rolü oynayan küçük bir kız kılığına bürünmeye teşvik edince.... küçük kızlar haz alamaz. Ya da bir kadın, gizlice kendisine bakacak bir anne arayan maço bir erkeğe çekim hissediyorsa: Bir erkeğin cinsel benliği, kendi içindeki küçük oğlan çocuğunun hizmetindeyken ereksiyon olamaması veya erken boşalması şaşırtıcı değildir. Ya da aslında onlar birbirleri karşısında mevcut bile değillerdir. Kendi kendilerini tatmin ediyorlardır. Psişelerinde küçücük bir oğlan çocuğu olan bu erkekler gerçek kadını bir dublör gibi görürken, yataklarını paylaştıkları kadın, her şey gayet iyi olduğu halde neden kendisiyle sevişilmemiş gibi hissettiğini merak eder. Ve sevişmenin ardından adamın neden hemen arkasını döndüğünü.

Öte yandan, öğretmenler öğrencileri heyecanla halleder, analistler danışanlarını terk ederek halleder ve insanlar birbirlerini, yatakta, tanrılar ve tanrıçalar olarak görerek gökyüzünü aydınlatırlar. Ne var ki psişe, çoklu ve değişken bir unsurdur ve bu uyumlu çiftleşmelerin hiçbiri uzun süre baki kalmaz. Kısa zamanda arketipsel uyumsuzluklar başlar ve sonrası, çözmesi, çözmesi bile değil, kendini tüketip iflas etmesi (çünkü bunların çözüme kavuşturulması yıllarımızı bu yolda harcamaya değer), yıllara

mal olacak bir meydan okumalar felaketidir. Ve sonra bu döngü başka birisiyle yeniden başlar.

Benim tecrübemde evlilikte bu tarzların hepsi mevcuttur ancak içgüdüsel ya da bilinçli olarak, iki insanın birbirlerinin içsel arketiplerini gözden geçirmeleri, onlarla mücadele etmeleri, onları baştan çıkarmaları, tatlı sözlerle kandırmaları, sabırla beklemeleri, onları konuşturmaları, onlara itiraflarda bulunmaları, onlardan kaçmaları, onlara tecavüz etmeleri, bazılarına âşık olmaları, diğerlerinden nefret etmeleri, bazılarını daha yakından tanımaları, bazılarıyla arkadaş olmaları, bazılarını birbirlerinin dolaplarında, üzerlerinde babalar, anneler, kız kardeşler, erkek kardeşler, başka aşklar, idoller, fanteziler, hatta belki geçmiş hayatlar ve bazen içimizde çok büyük bir güçle canlandıkları için binlerce yıl öncesine, hatta varlığın diğer âlemlerine uzanan bir seyri bizlere hissettiren gerçek mitolojik bilinçlilikler olan kancalara asmaları şeklinde ifade bulurlar.

Tüm bunlar diğer kişide 'evlendiklerimizdir' ve bu süreç, biz geçimimizi kazanırken, televizyon izlerken, sinemaya, doktora giderken, Palisades'te yürürken, Teksas yolunda araba kullanırken, seçimleri takip ederken, içkiyi bırakmaya çalışırken, çok fazla Haagen-Daz yerken devam eden bir süreçtir.

İlk aşk hikâyemi duyduğum zaman
Seni aramaya başladım hemen
Ne kadar kör olduğumu bilmeden
Âşıklar nihayetinde bir yerde kavuşmazlar
Onlar her daim birbirlerinin içindedirler

MEVLANA

. . . . . .

Belki yaşamımızdaki tüm ejderhalar
Bir kere de olsa bizi
cesaretli ve güzel görmek için bekleyen prenseslerdir.
Kim bilir belki de her kötülük,
en derin özünde
Sevgimize muhtaç olan bir şeydir.

RAINER MARIA RILKE

4. BÖLÜM

. . . . . .

REDDEDİLEN BEDEN: HASTALIK, SAĞLIK VE CİNSELLİK

Bedenin gölgeden üstün olduğunu söylemek, yirminci yüzyılın karamsarlığını bir kenara bırakıp cesaretimizi toplayarak insanı yeniden canlı bir varlık olarak onaylamak demektir.

JOHN P. CONGER

İnsan şeytanı denilen şey, göbeğin çukurunda ikamet eder.... Bedensel zevk, şeytanın egoyu cehennem uçurumuna çekmek için kullandığı başlıca ayartıcıdır. Böyle bir felaket karşısında dehşete kapılan ego, her ne pahasına olursa olsun beden üzerindeki kontrolünü devam ettirmeye çalışır. Ego ile işbirliği içindeki bilinç, bilinçdışına ya da karanlık güçlerin mahzeni olarak gördüğü bedene muhalif hale gelir.

ALEXANDER LOWEN

Vahşi Adam [bir erkek gölge figürü] alt tarafta olana güvenmeyi teşvik eder: Vücudumuzun alt yarısına, cinsel organlarımıza, bacaklarımız ve ayak bileklerimize, yetersizliklerimize, ayak tabanlarımıza, ilk atalarımıza, yeryüzünün kendisine, ondaki hazinelere, uzun zamandır bağrında gömülü olan ölülere, içine indiğimiz inatçı berekete. Gerçek bir Vahşi Adam kitabı olan Tao Te Ching, "Su alçak yerleri tercih eder," der.

ROBERT BLY

. . . . . .

GİRİŞ

İnsan bedeni iki bin yıldır Batı kültürünün gölgesinde yaşıyor. Hayvani dürtüleri, cinsel tutkuları ve çürüyen doğası karanlığa sürüldü. Tinin, zihnin ve rasyonel düşüncenin sadece en yüce yönlerine değer veren bir ruhbanlık tarafından tabularla doldurulduu. Bilim çağıyla beraber beden sadece kimyasal bir madde çuvalı, ruhu olmayan bir makine olarak görülmeye başlandı.

Sonuç: Zihin/beden ayrımı keskinleşti. Kültür sol-beyin mantığını ve bireysel egoyu ön plana çıkarırken sağ-beyin sezgisini ve bedensel maddeyi gölgede bırakıyor. Bir nehir yatağında olduğu gibi, bölünme kültürel arazimizde derinlere iniyor ve dokunduğu her yerde kutuplar yaratıyor: et/tin, günahkâr/masum, hayvani/tanrısal, bencil/fedakâr.

Bu paradigmanın (gölge olarak beden) korkunç sonuçlarını, kendi yaşamlarımızda, bedensel işlevler hakkında suçluluk ve utanç, hareketlerimizde ve duyumlarımızda doğallıktan yoksunluk ve psikosomatik hastalıklarla kronik bir mücadele olarak hissediyoruz. Reddedilen beden günümüzde çocuk istismarı, seks bağımlılığı, madde bağımlılığı ve yeme bozuklukları gibi tüyler ürperten salgınlarda da açıkça kendini gösteriyor.

Dini ve manevi geleneklerimiz, insan evriminin bir amacının da bedeni aşmak olduğunu öne sürerek zihin/beden ayrımını güçlendiriyor. Hıristiyanlar ve Hindular bedensel arzuları 'daha yüce' amaçlara yönlendirmeye çalışırlar; zevk ve eğlenceye yönelik 'alt seviye' ihtiyaçlarımız aşağı ve değersiz görülür.

Robotik ve yapay zekâ alanında ileri teknolojiyle uğraşan bilim adamları ('Yıldız Savaşları: Yeni Nesil' dizisinin her şeyi bilen insanımsı Data karakteri gibi) daha az et-kemik, daha çok kablodan teşkil olana kadar

elektronik eklemeler yaparak ve parçaları düzelterek bedeni lüzumsuz hale getirebilecekleri iddiasıyla tartışmayı körüklüyorlar.

Bedene dair bu fütüristik senaryo elbette önümüzdeki yollardan sadece biri. Somatik terapileri savunanlar bedeni değersizleştirmez aksine onu dönüşümümüzün bir aracı, manevi çalışmanın bünyesinde gerçekleştirildiği kutsal bir tapınak olarak görürler. John P. Conger'ın dediği gibi: "Beden bizim okulumuz, dersimiz, kahramanımız, sevgili düşmanımız... daha yüce âlemlere geçiş basamağımızdır."

Yeni belirmekte olan dişil manevi değerleri araştıran kadınlar da benliğin bedenlenmesi fikrini benimserken yeni nesil öğretmen ve terapistler bedeni aktif bir şekilde sembolik sürece dahil ediyor; onu şifalı sesler, imgeler ve ritimlerle besliyor ve böylece zihnin kapılarını tutan aslanları atlatarak bedeni gölgenin nüfuz alanından çıkarabileceklerine inanıyorlar.

Çoğumuz gölgenin görünmez olduğunu, zihnimizin derinliklerinde bir yerde saklı olduğunu düşünme eğilimindeyiz. Ancak düzenli olarak insan vücuduyla çalışan ve onun sessiz dilini okuyabilenler, onda gölgenin karanlık suretini görebilirler. Gölge, kendisini kaslarımıza ve dokularımıza, kanımıza ve kemiklerimize işler. Kişisel biyografimizin tamamı, onların dilini bilenlerin okuyabileceği şekilde bedenlerimizde anlatılır.

Elbette dansçılar, atletler veya zanaatkârlar gibi kinestetik farkındalıklara doğal yatkınlığı olanlar için uyanışımızın anahtarının bedende olduğu yeni bir haber değildir. Ancak yetenekleri duygu veya düşünce alanında olanlar için bedeni gölgeden çıkarmak, canlandırıcı bir etki yaratabilir ve gölge çalışmasının temel aracı olarak işlev görebilir.

Bu bölümün amacı gölgeye beden vasıtası ile yaklaşmak ancak bu içsel dünyadan çok etkilenen Jung'un ve diğerlerinin seçtiği zihnin sembolik rotası kadar tercih edilen bir yol değil. 16. makalede Berkeley biyoenerji analisti John P. Conger, Carl Jung'un ve Wilhelm Reich'ın bilinçdışına ve onun insan bedeniyle olan ilişkisine dair görüşlerini karşılaştırıyor. Conger, Jung ile Reich'ın psişe ve somayı farklı şekilde tanımlamalarının, kişisel tarzlarının ve mizaçlarının farklı oluşuyla alakalı olduğuna inanıyor. Bununla birlikte bazı çarpıcı paralellikler de keşfediyor.

Ardından, 'Kötülüğün Anatomisi' başlıklı makalede, Reich'ın öğrencisi John C. Pierrakos, kötücül insan davranışının temel nedeni olarak

bedensel zırhlanma[1] tartışmasını genişletiyor. Duygusal yaşam enerjisi kesintiye uğradığında beden hissetmemek için katılaşır ve kişinin doğal enerjisi söner. Bu acımasızlaşmaya yol açabilir.

Doktor/yazar Larry Dossey, *Beyond Illness*[2] başlıklı kitabının yeni baskısında sağlıkla ilgisi açısından hastalığın gizli rolünü araştırıyor ve bu ikisinin siyah ve beyaz gibi her zaman birbirlerini tamamladıklarını, her birinin bir hedefi ve hediyesi olduğunu söylüyor.

19. makalede, doktor/Jungian analist Alfred J. Ziegler, *Archetypal Medicine*[3] başlıklı kitabından alıntılanan ikna edici bir makalede, hastalık semptomlarını yaşanmayan hayatın belirtileri olarak ele alıyor ve şöyle söylüyor: "Kahramanlık gösterilerimiz hedefi şaşırdığında aşağılık duygularımız ve çekinik niteliklerimiz bedensel dışavurumlar halini alır... Gölgelerimiz ete kemiğe bürünür."

Cinsellik bedensel hayatımızın doğal bir parçası olduğu için bir karanlık, bir de aydınlık tarafı vardır. *Marriage, Dead or Alive*'dan[4] alınan bir bölümde İsviçreli Jungiyen analist Adolf Guggenbühl-Craig, mazoşizm, sadizm, ensest ve yasak partnerlerle seks şeklindeki cinselliğin demonik ifadelerini ele alıyor. Cinsellikteki demonik unsurun tamamen kendine has bir gücü ve çekiciliği vardır.

Özetle, beden kendi başına eksiksiz bir evrendir. Heinrich Zimmer'in dediği gibi, "Bütün tanrılar bedenimizdedir." Bu kitaba katkıda bulunan yazarlar bu cümleye şunu eklerdi: "Ve bütün şeytanlar da."

---

1 Enerjinin bedende dolaşımının kas kasılmalarıyla engellenmesi sonucu ortaya çıkan durumu Reich, zırhlanma olarak adlandırır. Karakter zırhı, kişinin duygusal uyarımları bloke etmek için geliştirdiği tipik karakter tutumlarının tümüdür ve bedende katılaşma ile duygusal temas eksikliğine neden olur. Kişinin, kaygı, öfke, cinsel uyarım gibi duyguları ve organ duyumlarını bloke etmek için geliştirdiği kronik kas spazmlarının tümüne kas zırhı adı verilir. (D. Boadella, *Wilhelm Reich: The Evolution of His Work*, London, Arkana) -ç.n.-

2 'Hastalığın Ötesinde' -ç.n.-

3 'Arketipsel Tıp/Şifa' -ç.n.-

4 'Ölü ya da Diri, Evlilik' -ç.n.-

. . . . . .

16. GÖLGE OLARAK BEDEN

JOHN P. CONGER

Tam olarak söylemek gerekirse gölge, egonun bastırılmış kısmıdır ve kendimize dair kabul edemediklerimizi temsil eder. Giysilerin altında gizlenen beden, bilinçli olarak inkâr ettiğimiz şeyleri çoğu zaman açıkça ifade eder. Öfkemizi, kaygımızı, üzüntümüzü, daralmışlığımızı, depresyonumuzu veya ihtiyacımızı genellikle başkalarına göstermek istemeyiz. Daha 1912'de Jung şöyle yazmıştı: " Şunu itiraf etmek gerekir ki Hıristiyanlıkta tine yapılan vurgu, insanın fiziksel tarafını ister istemez, tahammül edilemeyecek denli değersizleştirmiş ve insan tabiatının iyimser denilebilecek bir karikatürünü ortaya çıkarmıştır."[5] 1935'te Jung, İngiltere'de kendi genel teorileri üzerine dersler verirken vücudun nasıl gölge yerine geçebileceğine de kısaca değindi:

> Gölge tarafımıza bakmaktan hoşlanmayız; bu yüzden medeni toplumda gölgesini tamamen yitiren, üçüncü boyutu ve onunla birlikte genellikle bedeni de kaybeden birçok insan var. Beden gayet müphem bir dosttur zira sevmediğimiz şeyler üretir. Egonun gölgesinin kişileştirilmesine dair pek çok şey söylenebilir. Kimi zaman o, gizli tutulan, utanılan bir sırdır ve tabiatıyla böyle bir şeyden herkes kurtulmak ister.[6]

Cansız bir nesneye dönüşene kadar yaşam enerjisindeki doğal coşkunun yüzlerce biçimde katlinin ve reddinin trajik tarihini içerdiği ölçüde, beden gerçekten de gölgedir. Fazlasıyla rasyonelleştirilmiş bir hayatın daha ilkel ve doğal olan yaşam gücüne galibiyeti teşvik edilen bir şeydir. Okuyabilenler için bedenimiz reddedilen tarafımızın kaydını tutar, konuşmaya cesaret edemediklerimizi ifşa eder, mevcut ve geçmiş kor-

---

5 C. G. Jung, *Symbols of Transformation: An Analysis of the Prelude to a Case of Schizophrenia*, 2d ed., trans. R. F. C. Hull, Bollingen Series XX, vol. 5 (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1956), p. 71.

6 C. G. Jung, *Analytical Psychology: Its Theory and Practice* (New York: Vintage, 1968), p. 23.

kularımızı ifade eder. Gölge olarak beden, çoğunlukla 'karakter' olarak bedendir; farkında olunmayan ve kullanılmayan, kabul edilmeyen ve erişilemeyen tutsak enerji olarak bedendir.

Kendisi enerji dolu, uzun boylu, cüsseli bir adam olduğu halde Jung vücut hakkında çok az şey söylemiştir. Bollingen'deki kulesini inşa ettiğinde daha ilkel bir hayata dönmüştü: Suyunu kuyudan kendisi çekiyor, odununu kendisi kesiyordu. Fizikselliği, doğallığı ve cazibesi, bedeninde rahat ve huzurlu olduğunun bir göstergesiydi. Tesadüfi ifadelerinden bazıları, bedene karşı Wilhelm Reich'ın fikirleriyle uyumlu olan fakat daha dışarıdan bakan, metaforik bir tutum sergiler.

Bize bedeni gözlemlemeyi ve onunla çalışmayı öğreten Reich, doğrudan ve somuttu. Zihni ve bedeni "işlevsel anlamda özdeş" olarak değerlendirdi.[7] Psişeyle bedensel bir ifade olarak çalıştı ve en azından başlangıçta psikanalizde bedensel ifadenin gücünün farkında olmayan sofistike ve analitik Viyana psikanalistlerine harika bir alternatif ve panzehir oldu. Reich çok yoğun bir tabiata sahipti, biraz katıydı, metafiziğe, edebi aklın oyunlarına fazla tolerans göstermiyordu. Görebildiği şeylere dayanan bir bilim adamıydı ve diğer her şeyi sabırsız bir şekilde 'mistik' olarak değerlendirme eğilimindeydi ki bu onun, 1920'lerin başlarında Freud'un çevresine katılan Jung'u tarif etmek için oldukça erken kullanmaya başladığı bir kategoriydi. Daha sonra, *Ether, God and Devil*'de[8] (1949), Reich şunları yazdı:

> Orgonomik işlevselciliğin araştırma ilkesi olarak işlevsel kimlik başka hiçbir yerde psişe ve soma, duygu ve uyarım, duyum ve uyaranın birliğinde olduğu kadar mükemmel ifade edilemez. Yaşamın temel ilkesi olarak bu birlik veya özdeşlik, duyguların her türlü aşkınlığını hatta özerkliğini kesin olarak dışlar.[9]

Jung ise öncelikle ampirist bir bilim adamı olarak, Gerçekliği ele geçirdiği sonucuna varmadan, onu psişeyi felsefi açıdan incelemeye yön-

---

7 Wilhelm Reich, *The Function of the Orgasm*, trans. Theodor e P. Wolfe (New York: Meridian, 1970), p. 241.

8 'Gökyüzü/Gökyüzü Tanrısı (mit.)/Lokmanruhu, Tanrı ve Şeytan' -ç.n.-

9 Wilhelm Reich, *Ether, God, and Devil*, trans. Mary Boyd Higgins and Therese Pol (New York: Farrar, Straus & Giroux, 1973), p. 91.

lendiren Kant'ın bilgi teorisinden etkilenmişti. Jung, 'On the Nature of The Psyche'[10] başlıklı makalesinde şunları yazdı:

> Psişe ve madde bir ve aynı dünyada yer aldıkları ve ayrıca birbirleriyle sürekli temas halinde bulundukları ve nihai olarak temsil edilemez olan aşkın faktörlere dayandıkları için, bu ikisinin aynı şeyin iki farklı yönü olmaları sadece ihtimal dahilinde değil, gayet olağandır da.[11]

Aralarında şaşırtıcı ve sık rastlanan görüş birlikleri olsa bile, Reich ve Jung çalışmalarına tam manasıyla farklı şekillerde yaklaşmışlardır. Önümüzde bu denli sarsıcı tarz ve mizaç farklılıkları varken, bu iki sistemin bir araya getirilmesi hem beklenmedik hem de huşu uyandıran bir alıştırmadır. Böyle bir şey ironik olarak Freud'un teorik aracılığı sayesinde gerçekleşir. Reich ve Jung'un aralarında bir konuşma, yazışma veya başka herhangi bir iletişim olmadı. Yalnızca birkaç rastgele yorum, Reich'ın Jung'un varlığından haberdar olduğunu, Jung'la ilgili bildiklerinin önyargılı olduğunu ve yüzeysel bir değerlendirmeye dayandığını gösteriyor. Öte yandan, Jung'un yazılarında Reich'ın bahsi hiç geçmiyor. Ancak hem Reich hem de Jung, kendi kavramlarını Freud'un ilkeleriyle karşılaştırmak için ona tekrar tekrar başvurmuşlardır. Böylece Reich ve Jung'un kavramları arasında hiç umulmayacak çapraz bir ilişki kurulabilir.

1939'da yazdığı bir makalede Jung, gölgeyi Freud'un bilinçdışı kavramıyla karşılaştırarak "Gölge, kişisel bilinçdışıyla örtüşür (ki bu Freud'un bilinçdışı kavramına tekabül eder)"[12] dedi. Reich ise, Ağustos 1942'de yazdığı *The Mass Psychology of Fascism*'in[13] üçüncü baskısının önsözünde, kendi teorisindeki ikincil katmanın Freud'un bilinçdışına tekabül ettiğini söyledi. Reich'a göre faşizm, özerk olarak işlev gören karakter yapısının üç katmanını (veya sosyal gelişim tortularını) temsil eden biyopsişik yapının ikinci katmanından ortaya çıkar. Ortalama bir insan, varlığının yüzeysel tabakasında "sakınımlı, nazik, merhametli, vazifesinin bilincinde

---

10 'Psişenin Tabiatı Üzerine' -ç.n.-

11 C. G. Jung, *The Structure and Dynamics of the Psyche*, 2d ed., İng. çev. R. F. C. Hull, Bollingen, Series XX, vol. 8 (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1969), p. 215.

12 C. G. Jung, *The Archetypes, and the Collective Unconscious*, İng. çev. R. F. C. Hull, ed. Sir Herbert Read, Michael Fordham ve Gerhard Adler, Bollingen Series XX, vol. 9 (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1980), p.284.

13 'Faşizmin Kitle Psikolojisi' -ç.n.-

ve vicdanlıdır". Ancak "sosyal işbirliğinin yüzey katmanı, kişinin benliğinin derin biyolojik merkeziyle temas halinde değildir; zalim, sadist, şehvetli, açgözlü ve haset içeren dürtülerden oluşan ikinci ve ara bir karakter katmanı tarafından taşınır. Bu katman Freudcu 'bilinçdışı'nı veya 'bastırılan şeyleri' temsil eder. "[14]

Jung'un "gölgesi" de Reich'ın "ikincil katmanı" da Freud'un "bilinçdışına" tekabül ettikleri için bu ikisi arasında en azından kabaca bir benzerlik olduğunu kabul edebiliriz. Bedene yansıdığı şekli ile Reich ikincil tabakayı kas ve dokuların sert, kronik kasılmaları olarak; içeriden ve dışarıdan gelen saldırılara karşı savunma amaçlı bir zırhlanma, bedendeki enerji akışını ciddi şekilde kısıtlayan bir kapanma biçimi olarak gördü. Doğrudan bedendeki zırhlanmış katman üzerinde çalıştı ve bu vasıtayla bastırılmış malzemeyi serbest bıraktı. O halde gölge olarak beden, bedenin zırhlanmış yönüne atıfta bulunur.

Hans Christian Andersen'in masalı 'Gölge'de, bir gölge, bir alim olan sahibinden kendisini ayırır.[15] Bu alim, yeni ve nispeten daha mütevazı bir gölge geliştirerek onunla gayet güzel geçinir gider. Birkaç yıl sonra, zengin ve saygın biri haline gelen eski gölgesiyle karşılaşır. Bir prensesle evlenmek üzere olan gölge, eski efendisini *kendi* gölgesi yapmak için işe alma teşebbüsünde bulunmaya cüret eder. Alim gölgesini ifşa etmeye çalışır, ancak akıllı gölge onu hapse attırarak nişanlısını gölgesinin delirdiğine ikna eder ve böylece aşkını tehlikeye atan adamı ortadan kaldırabilir. Bu masal, egonun bir kenara atılan karanlık yönlerinin nasıl da öngörülmesi imkânsız bir şiddetle bir araya gelip efendi-köle ilişkisine hükmedebilecek, onu tersine çevirebilecek bir güçle somut bir şekle bürünebileceğini anlatır ki bu hikâye Reich'ın zırhlanmış karakteri için iyi bir örnektir.

O halde, kelimenin tam manasıyla, gölge olarak beden, ego tarafından bastırılanları ifade eden zırhlanmış bedeni temsil eder. Jung'un persona kavramının, Reich'ın ilk katmanına tekabül ettiğini de tahmin edebiliriz.

---

14 Wilhelm Reich, *The Mass Psychology of Fascism*, İng. çev. Vincent R. Carfagno (New York: Farrar, Straus & Giroux, 1970), p. xi.

15 (Hans Christian Andersen, "The Shadow,") *Hans Christian Andersen: Eighty Fairy tales* (New York: Pantheon Press, 1982), p. 193. –Ayrıca bkz. Otto Rank, *The Double: A Psychoanalytic Study*, İng. Çev. ve ed. Harry Tucker, Jr. (New York: Meridian, 1971), p. 10-11.

Aynı pasajdan alıntı yapacak olursak, "Kişiliğinin yüzey katmanında," diye yazmıştı Reich "sakınımlı, nazik, merhametli, vazifesinin bilincinde ve vicdanlıdır."[16] "Persona," diye yazmıştı Jung, "bireysel bilinç ile toplum arasındaki karmaşık ilişkiler sistemi, bir taraftan başkaları üzerinde belirli bir etki yaratmak üzere tasarlanan, diğer taraftan bireyin gerçek doğasını gizleyen bir çeşit maskedir."[17]

Jung'un 'persona'sı, Reich'ın 'birinci katmanından' daha karmaşık bir şekilde işlev görse de, iki sistem arasında makul bir uygunluk mevcuttur. Jung, personayı bilinç ve bilinçdışı arasındaki dengenin bir parçası olarak, bir telafiler silsilesi olarak gördü. Bir erkek, etrafa karşı ne kadar çok güçlü adam rolü oynarsa, bu rol, içsel olarak, o kadar dişil bir zayıflıkla telafi edilir. O adam, içindeki dişiliğin ne kadar az farkındaysa, dünyaya ilkel bir anima figürü yansıtması ya da krizlere, huysuzluklara, paranoyalara, histerilere maruz kalması o denli olasıdır. Reich, yüzey katmanını önemsiz olarak görme eğilimindeyken Jung, maskemiz ve içsel yaşamımız arasındaki hayati etkileşime dikkatle eğildi.

Reich'a göre insanın merkez katmanına ulaşmanın yolu ikincil gölge katmanına meydan okumaktı. Direnç Reich açısından, zırhlanmanın gerçekleştiği alanı gösteren, insanın merkezine giden yolu işaretleyen bir tür bayrak haline gelmişti. "Bu merkezde insan elverişli sosyal koşullar altında, özünde dürüst, çalışkan, yardımsever, sevgi dolu ve gerekçesi olduğunda rasyonel bir şekilde nefret eden bir hayvandır."[18]

Jung'un gölge kavramı ile Reich'ın ikincil katmanı genel hatlarıyla uyuşur ama bu tam bir uyuşma değildir. Jung gölgeyi, insan psişesindeki Tanrı imgesinin doğasına ait olan yaşam özünün bir parçası olarak gördü. Karanlık taraf bizim için, insanın reddedilmiş yaşamına güçlü bir giriş sunar. Ancak Reich için kötülük, enerji düzeyindeki yaşamı reddeden ve insanın doğal ve biyolojik özüne engel oluşturan kronik bir mekanizmadır. Şeytan hiçbir zaman merkez seviyeye ulaşmaz. O, sınırlı olan ikincil katmanın kişileşmiş halidir.

---

16 Reich, *Mass Psychology of Fascism*, p. xi.

17 C. G. Jung, *Two Essays on Analytical Psychology*, 2d ed., İng. Çev. R. F. C. Hull, Bollingen Series XX, vol. 7 (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1972), p. 192.

18 Reich, *Mass Psychology of Fascism*, p. xi.

Yıllar süren çalışmalarından sonra Reich da Freud'la aynı terapötik çaresizlikte buluştu. Zırhı, kitlesel anlamda eğitim yoluyla ve bireysel anlamda terapi yoluyla eritmeye çalıştı. Onun üç katmanlı modeli, bütünüyle çözülmesi neredeyse imkânsız görünen ikincil katmana hiçbir değer atfetmez. Günümüzde terapistler arasında herkesin koruma amaçlı bir zırha ihtiyaç duyduğu genellikle kabul edilir. Terapi yalnızca zırhı çözmeyi değil, aynı zamanda katı ve bilinçdışı olan savunma yapısını esneklik ve bilinçli seçim ile tanıştırmayı da amaçlar.

Biyolojik zırh kavramının bedenle yapılan enerji çalışmasında sadece bu alana özgü bir kullanımı varken, onun psişik düzeydeki işlevsel eşdeğeri olan gölge, psikolojik işlevine uygun olarak geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Gölge reddedilmiş olan gücü içerir. Tamamen çözülmez ve başarılı bir şekilde reddedilemez. Gölgenin en derin özünün asla evcilleştirilmeyeceğini kabul etmekle beraber, onunla ilişki kurmak ve onu entegre etmek elzemdir. Gölge ve eş benlik yalnızca bilinçli yaşamımızın posasını değil, aynı zamanda varlığı farkındalığımızı arttıran ve karşıtların gerilimi vasıtasıyla bizi güçlendiren ilkel, farklılaşmamış olan yaşam gücümüzü ve bir gelecek vaadini de içerir.

. . . . . .

17 . KÖTÜLÜĞÜN ANATOMİSİ

JOHN C. PIERRAKOS

Kötü kavramını, onun karşıtını yani iyiyi ele alarak inceleyelim. Yaşamın iyiliği ya da hakikati olan sağlıkta, insanın gerçekliği, enerjisi ve bilinci büyük ölçüde birleşmiştir. İnsan bu birliği hisseder. Geçenlerde danışanım olan bir müzisyen, enstrümanını içsel varlığından çaldığı zaman organizmasının hareketlerinin kendiliğinden aktığını, aleti çalanın bu hareketler olduğunu, özgürce geldiklerini, koordine olduklarını, güzel sesler ortaya çıkardıklarını söyledi. İnsan sağlıklıyken, yaşamı kesintisiz devam eden yaratıcı bir süreçtir. Diğer insanlar için sevgiyle ve onlarla bir olduğu duygusuyla dolup taşar. Bu bir oluş, kendisinin diğerlerinden

farklı olmadığının farkındalığıdır. Onlara yardım etmek ister; onlarla özdeşleşir; onların başına gelenleri kendi başına gelmiş gibi hisseder. Sağlıklı bir insanın hayatının istikameti olumludur. Hayatını iradesiyle olumlu bir yöne sokar ve işinde, düşüncesinde, kendinden hoşnut olma konusunda başarılıdır. Böyle bir durumda hastalık veya kötülük ya çok azdır ya da hiç olmaz.

Hastalık halinin başlıca özelliği, gerçekliğin (bedenin, duyguların gerçekliğinin ve diğer insanların ve onların eylemlerinin gerçek tabiatının) çarpıtılmış olmasıdır. O halde kötülük, doğal gerçeklerin çarpıtılmasıdır. Hasta kişi kendi çarpıtmalarını algılamadığı için hayatındaki ve fonksiyonlarındaki rahatsızlıkların dışarıdan geldiğini hisseder. Ne kadar hastaysa, o kadar çok sorununun dış güçlerden kaynaklandığını düşünür. Örneğin psikoz halindeki bir kişi dünyayı düşman olarak görür. Bir sandalyeye oturur, duvarlara bakar ve "Bana bunu onlar yapıyor. Beni öldürecekler, beni zehirleyecekler," der. Kendi hayatı ve eylemlerinin sorumluluğunu almaktan tamamen kaçar. Ona olan her şeyin dışarıdan geldiğini hisseder. Sağlıklı bir insanınsa, büyük ölçüde, bunun tam tersini yapma kabiliyeti vardır.

Hasta kişide ne olur? Bilinci ve enerjisi bir şekilde değişir. Bilinci, tabiri caizse, fikrini değiştirmiş gibidir; kişinin algısında hayatın çarpıtılmış bir versiyonunu yaratır ve böylece enerjisiyle hayatın tezahürlerini değişikliğe uğratır. Düşünce kapasitesi sınırlıdır. Duygularını, nefret, vahşet, zulüm, korku ve terörle ifade eder.

Wilhelm Reich zırhlanma halini tanımlarken, hastalığın işleme biçimini mükemmel bir şekilde aydınlatır. Zırhlanan kişi kendisini, bilhassa da vücudundaki yaşam dürtülerine karşı bariyerler oluşturarak doğaya kapatır, der Reich. Zırhlanan beden sertleşir ve hissedemez hale gelir; organ duyumları azalır. Sonra kişi kayıtsızlaşır; nefret etse de bunun farkında bile değildir. Duyguları çelişir.

Reich her varlığın, her insanın yaşamın titreşimli hareketinin başladığı kalp misali bir merkeze sahip olduğunu düşündü. Nispeten özgür olan bir kişide, bu titreşimli hareket bozulmadan çevreye ulaşır ve kişi kendini ifade eder, hareket eder, hisseder, nefes alır, titreşir. Ancak zırhlanmış bir

kişide, merkez ile çevre arasında bir Maginot[19] hattı olur. Yaşam dürtüleri zırhın surlarına çarptığı zaman kişi dehşete kapılır ve onları bastırması gerektiğini düşünür çünkü yüzeye çıkarlarsa yok olacağından emindir. Onun için kendi duyguları (özellikle de cinsel duyguları) korkunç, kirli ve kötüdür. Bu çekirdeğin içinde saklanan saldırgan dürtüler zırha çarptıklarında sarsıntı yaratırlar. Ve Maginot çizgisini gerçekten de aşarsa, yaşadığı dehşetten dolayı kişi son derece acımasızlaşır. Duygularına, içindeki yaşamın varlığına ve hareketine, duygunun tatlı uğultusuna, aşkın nabız atışlarına tahammül edemediği için dehşete düşer ve kendisine ve başkalarına muhalefet içinde hayat karşıtı bir konum alır. Zırhın hayatın özünü ulaşılmaz kılan bir ölüm şekli olduğunu ve çirkin ve nefret dolu olanın bu zırh olduğunu algılayamaz. Öyleyse zırhlanmış olduğu durumda insan bölünmüştür; zihin bedenden, beden duygulardan, duygular tinden ayrılmıştır.

Zırhlanma, kişiyi bir mistik yapabilir, çünkü o Tanrı'nın kendisinde olduğu gerçeğini kabullenemez. 'Dışarıdaki' Tanrı'ya yönelir ve "Dua edersem, kendimi arındırırsam tüm sorunlarımı çözerim," der. Ama bu asla mümkün değildir, çünkü olumsuzluklarını (ego savunmasını, direnmelerini) anlamaya çalışmadan maneviyata yönelen bir insan, İkarus[20] gibi yükseklere uçar ama güneşin yakıcı sıcağına ulaştığında denize; hayat denizine düşer ve boğulur. İnsan yaratılış ve maneviyat âlemlerine ancak yaşamın önündeki engellerle baş etmeye çalışarak ve onları aşarak yükselebilir.

Mistiğin tersine, zırhlanma bir insanı acımasız da yapabilir. Kişi duygularını ifade ederken bir canavardır. Sonra da dehşete kapılır zira gerçek duygularını algıladığında yok olacağını hisseder.

Zırhlanmış bir insan bu engellerden nasıl kurtulur? Reich yalnızca rasyonel olanı değil, faydalı olan irrasyoneli de kabul etmemiz gerektiğini söyledi. İrrasyonelliğimizi çok önemli bir tarafımız olarak görmeliyiz. Bunu bilmeli, itiraf ve ifşa etmeliyiz. Çünkü yaşam nehrinin akışı onun

19 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'da inşa edilmeye başlanan bir savunma hattı. -ç.n

20 Yunan mitolojisinde usta zaanatçı Daidalos'un oğlu. Babasının, kuş tüyü ve balmumuyla yaptığı kanatlarla uçarken "alçaktan uçarsan denize düşersin, çok yükselirsen güneşin ısısından kanatların yanar" öğüdünü dinlemeyince önce kanatları yanar, sonra da Ege denizine düşüp boğulur. -ç.n.-

ellerindedir. İrrasyonel olandan koparsak aşırı detaycı bir ukala ve yaşayan bir ölüye dönüşürüz. Bununla her zaman irrasyonel bir şekilde davranmamız gerektiğini kastetmiyorum; irrasyonelliği kabul etmemiz, ona harcanan enerjiyi almamız, onu etkisizleştirmemiz ve irrasyonelliği yaratan hayatın önüne koyduğumuz engelleri anlamamız gerektiğini söylemek istiyorum. Reich önemli başka bir şey daha söyledi: Tanrı ve şeytanın karşıt olduğu mefhumunu bir kenara bırakmalıyız. Düşüncemizin sınırlarını genişletmeliyiz.

Dolayısıyla kötülüğün tezahürü özünde saf enerji ve bilinçten farklı bir şey değildir; sadece niteliğini değiştirmiş olan yaradılıştır. Kötülük esasen yoktur fakat beşeri tezahür âleminde mevcuttur.

Enerji ve bilinçle ilgisi açısından kötülük ne anlama gelir? Enerji açısından bir yavaşlama, frekansın azalması, yoğunlaşma demektir. Kişi kendini ağır, bağlı, hareketsiz hisseder. Kendimizi nefret dolu, cansız veya herhangi başka bir şekilde olumsuzluk içinde hissettiğimizde aynı zamanda çok ağır da hissettiğimizi biliyoruz. Gücümüz olduğunda bunun tam tersini hissederiz; coşku hissederiz. Ormanda yürüyüşe çıkıp uçar gibi yürüdüğümüzden bahsederiz. Demek ki vücudun enerjisi yavaşlar ve yoğunlaşır.

Bilinç açısından baktığımızda hareketin frekansı ne kadar yavaşsa bilinç o kadar çok çarpıtılmıştır ve bunun tersi de doğrudur. Ne kadar ağır ve olumsuz olursak o kadar az yaratıcı oluruz, o kadar az hisseder, o kadar az anlayışlı oluruz. Hareketi tamamen bloke ederek sadece kafada kaldığımız bir noktaya gelebiliriz; bu uç noktada tıkanırız ve artık hiçbir şeyin önemi kalmaz. Dinler ve diğer tüm örgütlü ahlak sistemleri nefret, aldatma, kin ve hilebazlık gibi olumsuz tutumların hepsini kötü, kötü, kötü olarak göstermiştir. Din, bu halleri ve onları ifade eden eylemleri, kendi kurallarına göre iyi ve kötü olana dair çarpık bir bilincin sonucu olarak görür.

İncil'de İsa, benim yorumuma göre, çok önemli bir noktaya değinen bir cümle söyler. Öğrencileriyle konuşurken "Kötülüğe direnmeyin," diye ders verir (Matta 5:39). Bunu inceleyelim. Direnmenin kendisidir kötü olan. Direnme olmadığında enerji engellenmez ve akar. Direnme varsa hareket durur, geri çekilir, organizmanın gelişimini sekteye uğratır. Direnme duyguları boğar, enerjiyi cansızlaştırır ve duyguları öldürür.

Direnme, bir düşünme mekanizması olan ihtiyattan kaynaklanır. Burada kastedilen soyut düşünme anlamındaki düşünme değil, kurumsal anlamdaki düşünmedir.

Kozmik boyuttaki bilinç nasıl ki bir şekilde evrendeki enerji akışından sorumluysa, bilinç de organizmadaki enerji akışından aynı şekilde sorumludur. 'Sorumlu' derken 'suçlu' demek istemiyorum; psikiyatride, kişiyi olumsuz eylemleri veya bilinçdışı malzemesi yüzünden suçlamaktan kesinlikle kaçınırız. Bunları her zaman farkındalık dışında ortaya çıktıkları için kişinin suçlu tutulamayacağı dinamik bir durumun sonucu olarak görmeye çalışırız. Bilinç olumsuz olduğunda, kişi gerçeğe karşı direnme içinde olur. Kişinin bilinçli bir şekilde ve yapmayı seçtiği şeyin farkında olarak kullandığı direnme biçimleri vardır. Karısı tarafından incitilen bir adam, aşkla ilgili hislerini açarak affetmeyi de seçebilir, olumsuz ve yıkıcı duygularını devam ettirip onunla ödeşmeyi de. Bunların çoğu bilinçdışı davranışların sonucu olsa da hepsi değildir ve bu kişi bilinçdışı itkiden sorumlu tutulamaz.

Öyleyse Kötülük, ahlak kurallarının tasavvur ettiğinden çok daha derin bir şeydir. O yaşama karşıdır. Yaşam dinamik, titreşim halindeki bir güçtür; birçok şekillerde tezahür eden enerji ve bilinçtir; yaşama direnme olmadığı müddetçe kötülük diye bir şey yoktur. Direnme, kötü denen şeyin tezahürüdür. Çarpıtılan enerji ve bilinç kötülüğü ortaya çıkarır.

. . . . . .

18. SAĞLIĞIN AYDINLIĞI, HASTALIĞIN GÖLGESİ

LARRY DOSSEY

Şair Gary Snyder bir keresinde, yalnızca Dünya'dan vazgeçebilecek olanların onun ekolojik olarak hayatta kalabilmesi için çalışmaya uygun olduklarını söylemişti. Bu yorumla sıklıkla unutulan bir bakış açısına ışık tutmuş oldu: Zıtlıklar arasında, hatta gezegenlerin ölümleri ve hayatta kalmaları gibi uç noktalar arasında bile içsel bir ilişki mevcuttur.

Aynı birleştirici güç sağlığın da hastalığın da uç noktalarını destekler. Burada derin bir karşılıklı oluş hali; hastalığın korkunç oluşu ile sağlığın görkemi arasında kopmaz bir bağ söz konusudur. Böyle bir ilişkinin varlığından bahsetmek bile hastalık dediğimiz şeyin, ölümün ve bir kişi olarak yok olmanın habercisi olduğu ve bu yüzden ortadan kaldırılması gerektiği şeklindeki yaygın tutum karşısında tuhaf görünüyor. Ne var ki 'karşıtlar' arasındaki bu bağlantılar ölmez. Kemiklerimizin içinde ve kanımızda var olmaya devam ederler. Kolektif bilgeliğimizin bir parçasıdırlar ve dünyadaki birçok kültürde bozulmadan yaşamaya devam ederler. Toplumuzda da çeşitli hastalıklara karşı devlet düzeyinde açılan 'savaşlara' ve günün belli başlı hastalıklarını nihai olarak ortadan kaldırmayı vaat eden bir tıp teknolojisine rağmen onlardan kurtulamadık.

Hastalık hakkında doğru bir şekilde düşünmenin yollarını unuttuk. Şurası bir gerçek ki yılda bir kere yaptırdığımız muayene zamanı gelene veya bir hastalığa yakalanana kadar onu aklımıza dahi getirmemeye, tüm gücümüzü kullanarak bu konuyu hiç düşünmemeye çalışıyoruz. Sağlıklı olmanın yollarından birinin sağlıklı düşünmekten geçtiği söylendi bize ve biz bunun hastalığa dair derinlikli düşünmeyi içermediğini varsayıyoruz. Hastalıktan kaçınıyoruz ve vefat eden arkadaşlarımızın cenazelerine katılmaktan veya hasta ziyareti için hastaneye, hatta dişçiye, dahiliyeciye, aile hekimine, çocuk doktoruna veya jinekoloğa gitmekten korkuyoruz.

Gelgelelim hastalık hakkında düşünmememiz mümkün değil. Yaşadığımız soğuk algınlıkları veya arkadaşlarımızın hastalanması gibi onu bize sürekli hatırlatan şeyler var. Ölüm kolektif sosyal yapının bir parçası. Ne kadar denersek deneyelim, kimse hastalıkla yüzleşmekten kaçamaz.

Hastalıktan kaçamama, onu daimi olarak sağlık ile değiştirememe acziyeti, bu ikisi arasındaki ilişkiye dair; onların gizemli ve tuhaf bir şekilde bir olduklarına dair; birini bilmenin diğerini bilmek olduğuna; biri olmadan diğerinin de olamayacağına dair bilgi verebilir. Nasıl ki aşağı olmadan yukarıyı, beyaz olmadan siyahı bilemiyoruz, öyle görünüyor ki farkındalığımızı, hastalık ve ölümü dışlayarak sağlığın lehine bölmemiz de mümkün değildir.

Aslında, kendimize "Neyi engellemeye çalışıyorum?" sorusunu sormadan herhangi bir sağlık hizmetini kullanamayız. Aşılar kadar rutin bir şeyle uğraşırken bile belli bir psikolojik düzeyde "Kendimi neye karşı

aşılıyorum?" sorusuyla karşı karşıya kalırız. Diyelim ki kan basıncının ücretsiz olarak kontrol edildiği, gitgide daha da popüler hale gelen 'sağlık fuarlarına' katılıyoruz. Orada da o yeraltı korku her zaman pusuda bekler: "Kan basıncımı görmezden gelirsem ne olur?" Tüm sağlık eylemlerinin böyle grimsi, karanlık bir tarafları vardır çünkü onlar bize en çok kaçınmak istediğimiz şeyi hatırlatırlar: Hastalık ve ölüm kaçınılmazdır ve ne kadar çabalasak da asla sağlığı hastalıktan, ölümü de doğumdan ayıramayız. Sağlıklı yaşam çılgınlığımızın başardığı tek şey, tıpkı nesneler dünyasında ışığın her zaman gölge oluşturması gibi, hastalık ve ölüm fenomenlerine karşı duyarlılığımızı arttırmak olmuştur. Bu ikisi bir aradadır, birbirlerini teşvik ederler, birbirlerinden koparılamazlar.

Görünen o ki modernite öncesi kültürlerin çoğu, sağlık ile hastalığın ayrılmaz doğasına dair daha derin bir anlayışa sahiplerdi. Onların mitleri ve ritüelleri de bu bilgeliği ihtiva eder. Birçok toplumda hastalıktan saklanmak yerine onunla *beraber yaşama* çabası söz konusuydu. Elbette bu tür kültürlerin hastalık ve ölümden, ellerinden bir şey gelmediği için kaçınmadıklarını; teknolojik anlamda bizim toplumumuz kadar gelişmiş olsalardı onların da tıpkı bizim gibi, hastalık ve ölümden nefret edeceklerini söylemek mümkündür. Bu argümanın haklılık payı olsa da birçok modernite öncesi toplumda, ölüm ve hastalıkla ilgili tutumun organik bir varoluş biçiminin ifadesi olması; kabullenmenin, acizliği değil, derin bir dünya anlayışını, bir 'dünyada-yaşama-biçimini' ifade etmiş olması çok daha olasıdır.

Hastalık kendi başına var olan, kendisine has ihtiyaçları olan bir şeymiş gibi görülebilir (dikkate alınma ve üzerinde düşünülme ihtiyacı, ihtiyaçlarının karşılanması ve ilgilenilme ihtiyacı). Hastalık *makul* görülebilir: Onunla mutabakatlara varılabilir, anlaşmalar yapılabilir. Bu kendimizi kanser, kalp krizi veya felç tarafından pusuya düşürülmüş, güçsüz bırakılmış olarak görme biçimimizle taban tabana zıttır.

Bugün, hastalıkla bağlantı içinde olma duygumuz neredeyse tamamen kayboldu, yapılan pazarlıkta, sağlıkla bağlantı duygumuzun da önemli bir kısmına mal olan teknolojik müdahale biçimleriyle takas edildi. Sağlığın tadını çıkarmayı bilmiyoruz çünkü sağlık ve hastalık arasındaki hayati bağlantıları kaybettik. Yaşamsal olan, sağlığın ta kendisi olan bir şeyi yok etmeden, dünyayla organik bir bağın yerini antibiyotikler, cerrahi

prosedürler ve ölümsüzlük vaatleriyle değiştirmek mümkün değildir. Mevzu, modern müdahalelerin 'kötü' olması değil, din filozofu Huston Smith'in de belirttiği gibi, bu müdahalelerin "şeylerin kendi oldukları halin" bilgeliğinin yerini alamayacak olmalarıdır. Teknoloji kendi başına bilgelik değildir; sağlıklı yaşayacağınızı garanti etmez.

Dünyamızın organik yapısına ilişkin gezegenimizin ilkel halkları tarafından bilinen bir şeyi kendi zamanımızda yeniden mi keşfediyoruz? Belki de. Sağlığı ve hastalığı anlamak açısından istediğimiz cevaplara sahip olmadığımız açık; toplumumuz, yerine getirilmeyen vaatler ve modern tıpta algıladığı insanlık dışı tutum karşısında öfkeli. Bununla birlikte, varlığından şüphe duyulamayacak olan bu öfkenin uygun şekilde yönlendirildiğine inanmıyorum. Bu, açık bir şekilde 'sistem'e yöneltilen bir öfke olmakla beraber bu sistem de aslında biziz. Aldanmış olduğumuz, ihanet ettiğimiz, bir zamanlar bildiğimiz bir şeyi unuttuğumuz, içinde yaşadığımız dünyayla organik bağlarımızı kopardığımız için kendimize karşı bir hayal kırıklığı yaşıyoruz. Acıyla ve derin bir şekilde öğreniyoruz ki uzun yaşam, kaliteli yaşamla aynı şey değildir. 'Hastalıksız aralık' gibi kavramların anlamsızlığını fark etmeye başladık. Sağlığımız açısından hayati olan, yokluğunda sağlığın sağlık olmayacağı bir şeyin eksik olduğunu görmezden gelemeyiz.

Bu 'şey', bu eksik unsur nedir? Bana öyle geliyor ki bu unsur hastalık olarak beliren gölgedir; sağlığın ışığına her daim eşlik etmesi gereken gölgedir. Bu, dünyayla hissedilen organik bağdır, dünyanın kendi tabiatına has olmayan şekillere zorla sokulamayacağını kesin olarak bilmektir. Bu, her iki deneyimin de birbiri olmadan anlamsız olacağını bilerek, sağlığı ne kadar tereddütsüzce üstleniyorsak, hastalığa da aynı gönüllülükle göğüs germektir.

Sağlık ve hastalığın birbirleriyle bağlantılı olması gibi karşılıklı zorunluluklar üzerine düşünmek zordur zira kültürümüzde bir şeye 'ya o ya da bu şekilde' sahip olabileceğimize; aşağı olmadan yukarıya, beyaz olmadan siyaha sahip olabileceğimize inanır hale geldik. Hastalıksız sağlığı, hatta belki ölümsüz doğumu bile *elde edebiliriz*. Bu sadece daha fazla araştırma fonu, insan gücü ve zaman meselesidir. Böyle bir 'ya bu-ya şu' düşünme biçiminin ötesine geçmeyi istemek, modern çağın vaat ettiği potansiyel ile bağdaşmayan ilkel bir düşünce biçimine davetiye çıkarmak gibi görünür.

Yine de karşıtların ayrılmaz doğasını anlamış olanlar yalnızca ilkeller değildir. Bu her çağdan insanın karşısına çıkan bir vizyondur. Tüm çağların mutasavvıf ve şairlerine ait irfanının bir parçası olan kalıcı bir bilgeliktir.

. . . . . .

19. BEDENE İNİŞ OLARAK HASTALIK

ALFRED J. ZIEGLER

İnsan bir kimera,[21] sayısız çelişkilerden meydana gelmiş bir hilkat garibesidir. Rasyonel bir varlık olmaktan ziyade bir canavardır ve doğa bunu öylesine ustaca gizlemeyi başarmıştır ki onun yanında, uzaydan gelen tuhaf bir yaratıkla olacağımızdan daha rahat hissederiz kendimizi. Sanki Oidipus, Teb'e giderken karşılaştığı "İnsan nedir?" diye soran Sfenks'in ta kendisidir. Sanki, Yunanlıların doktorların atası olarak kabul ettikleri Sentor, insan doğasına ilişkin tüm temel bilgilerin melez olması gerektiği gerçeğini kendi kimera biçimiyle halihazırda ispat etmiştir.

Yoksa insanoğlunda sevginin çarpıtılarak nefrete dönüşebileceği ve bunun tersinin de mümkün olduğu, verimliliğin beraberinde özensizliği de taşıdığı ya da tüm sistem ve düzenlerin ardında, çözülüp parçalanma hayaletinin kendini gösterdiği doğru değil mi? Anne sevgisinin içinden felç edici bir eleştirinin dik dik baktığı, ihanetin sadakat kavramını, sadakatin ihanet kavramını ayakta tuttuğu, alkoliğin sorununun ayık olduğu zamanlarda hissettiği doyumsuzluktan kaynaklandığı ya da hastalık hastalarının, kendi ihtiyaçlarını çok fazla göz ardı ettikleri için başlarına gelebilecek en kötü şeylerden korktukları olgusuyla her yerde karşı karşıya değil miyiz?

Ruhen uyuşmuş ama yaklaşımı açısından rasyonel bir bilim olarak psikoloji, mevcut koşul ve fenomenlerle boğuşarak bu tür çelişkileri gitgide daha da fazla açığa çıkardı. Yine de öyle görünüyor ki herhangi bir

21 Kimera: Genellikle aslan kafalı, keçi gövdeli ve yılan kuyruklu olarak tanımlanan çeşitli hayvan uzuvlarından meydana gelen mitolojik bir yaratık. – ç.n.-

bireyde dışa ve içe dönüklüğün bir arada olması, her mazoşistin içinde bir sadistin pusuda beklemesi, dijital düşüncenin analog hurafelere kapılmamak için her daim tetikte olmak zorunda kalması gibi zıt kutupları keşfeden psikoloji, gereksiz yere seviniyor. İnsanla ilgili karşıtlıklara dair tüm bilgiler ne kadar aydınlatıcı olursa olsun, bugüne kadar edindiğimiz bilgiler ne yazık ki yetersiz. İnsani kutupların sunduğu tüm zenginlikler, ancak hastalık muamması üzerine kara kara düşünürken, rahatsızlıkların menşei açısından çok önemli bir rol oynayan çeşitli insani niteliklerle karşılaştığımız zaman görünür hale geliyor. Boyun eğme ile metanetli bir 'hayır' arasındaki çatışmanın romatizmalı eklem iltihabında kendini göstermesi veya fazlasıyla bağımlı bir tabiat ile devamlı bocalama halinde olan bağımlılığı reddetme niyeti arasındaki çelişkinin çoklu doku sertleşmesinde kendini göstermesi gibi, her an yeni bir kutupluluk maddi gerçeklik kazanıyor.

Temelde kutupsal olan yapısına rağmen insan tabiatı simetrik değildir; özellikleri bir tekerleğin parmakları gibi düzenlenmemiştir. İnsan ahenkli bir kreasyon değildir, ancak belirgin bir profile ve birey olarak hiçbir şey ile değiştirilemezlik özelliğine sahiptir. Bu bireysel özellikleri muazzam bir bereketle dile getiren şairlerin yanında tipolojileriyle psikologlar zayıf kalırlar. Aydınlananlar, sinsiler, aptallar, doğru olanı yapan, kimseden çekinmeyen dürüstler, açık sözlüler, boş konuşanlar, yaltaklar ve daha neler neler. Yine de bir kişiyi örnek bir birey veya tiksinti uyandıran biri olarak karakterize eden konturlar ne olursa olsun, bu özelliklerin sadece kişiliğe hakim olan, 'sağlıklı' taraflar (kısmen istikrarlı bir şekilde baskın kişiliği oluşturan ve az çok güvenilebilir olan özellikler) olduklarını keşfedeceğiz. Baskın özelliklerimiz, çoğunlukla, yaşamda yol almamıza ve hedeflerimizle ilgili koşullara ayak uydurmamıza yardımcı olurlar.

Bu özellikler aynı zamanda, iki yönlü kimeralar olarak bizleri tamamlayan karanlık ve itiraf etmediğimiz özelliklerimizin pusuda beklediği kişiliklerimizde, gereğinden fazla değer verilen, yüceltilen taraflardır. Karanlık özellikler, genellikle farkında olmadığımız, peş peşe ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan çekinik, aldatıcı niteliklerdir. Öngörülemez oldukları için, özellikle de bizi nahoş durumlara soktuklarında, onları rahatsız edici buluruz. Bunlar, sıklıkla, topluma gösterdiğimiz imajın doğruluğunu sorgulayan ve kendi kimliğimizden şüphe duyma-

mıza neden olan şeylerin ta kendileri olurlar. Çekinik (resesif) özellikler, inatla dikkatimizi çekmek için nihayetinde hastalık sendromları olarak bedene inme eğilimi taşıyan, kişiliğimizin en az adapte olmuş taraflarıdırlar aynı zamanda. Baskın ve aşırı değer verdiğimiz niteliklerimiz, kendimizi yaratılışın tacı olarak görmemize sebep olurken, çekinik ve aşağı niteliklerimiz, böyle bir sonuçtan şüphe etmemize neden olacak her türlü sebebi bize gösterir.

'Düşüş', yani fiziksel ıstıraba dönüşüm gerçekleşmeden önce bazı önseziler belirir. Doğanın bize müdahalesi zaman zaman göründüğü kadar gizli saklı değildir. Durum tıbbi açıdan ciddiyet kazanmadan çok önce kalplerimiz, isabetli bir şekilde, 'kalbinde' sadece bizim çıkarımız olan bir nefretle hırpalanır. Kambur olacak birinin omurgasında herhangi bir morfolojik değişiklik fark edilmeden çok önce o kişi suçluluk duyguları içinde kıvranıyordur. İlk astım epizodundan çok önce nihilist bir kaygı kendini gösterirken, gerçek ishal krizleri, zorluklar karşısında psişik bir kendini tutamama halinin doruk noktası olarak işlev görür. Başka bir deyişle, enfarktüsler, gerçek enfarktüsler olmadan gerçekleşir, kamburlar ille de deforme değildir, astımlıların bronşlarının tıkanması gerekmez ve ishal, sık ve gevşek bağırsak hareketlerine bağlı değildir.

Doğanın zengin bir çeşitliliğe sahip olan uyarıcı nitelikteki bu olumsuzlukları teşvik ettiği ve hatta onlara belli ölçüde özel bir gerçeklik bahşettiği dahi söylenebilir. Başka bir deyişle, hastalık öncesi önseziler, sadece nerede durduğumuzu ve bir *yoğunluk yasasına* ve öncelik sıralamasına göre sağlığın doğal sınırlarını ne ölçüde aştığımızı gösterecek kadar müdahale ederler. Önsezilerin şu veya bu şekilde her zaman mevcut olması, devamlı bir önlem alma niyetine tanıklık eder. Hastalık öncesi önseziler sağlığı destekler, hastalıktan önce gelir ve onları dikkate alanlara bedenen esenlikli olmanın yolunu gösterirler.

'Önsezi' olarak adlandırdığımız şeyler, hastalık öncesi bir durumda belli belirsiz bir şekilde algılanabilir olarak kaldıkları müddetçe yeteneklerimizi hayal bile edilemeyecek derecede geliştirirler. Dönüştürücü bir etki işlevi görür ve bizleri sağlığın ve onunla beraber, olağanüstü performansların gösterişine sığınmak için motive ya da sevk ederler. Bu yolla, hastalık öncesi önseziler bizi şişirir. Bu, bastırma ve baskılama olasılıklarının hiç de küçümsenemeyecek etkisi sayesinde, kendimize dair

olağanüstü abartılı bir imaj geliştirmemize neden olan bir süreçtir. Bu süreç bizi kolayca yoldan çıkarsa ve hastalığa yol açsa bile, aynı zamanda bunun tam tersini, yani dehanın hastalık öncesi gübrede nasıl geliştiğini anlamamızı da sağlar.

Bununla birlikte uzun vadede sağlık kendi kendini çökertir zira günlük deneyimlerimizin de gösterdiği gibi, insan yaşamı gittikçe daha çok hastalıkla karşılaşarak nihayetinde ölümle son bulur. Doğanın sadece bizim esenliğimizi göz önünde bulundurduğunu düşünmek için çok saf olmamız gerekir: O, ebediyen gençliğe has bir sağlık durumunun devamı için değil, nihai olarak ölümümüz uğruna çalışır. Mümkün olan en yüksek sağlık seviyemizin, mümkün olan en tolere edilebilir hastalık seviyemiz olmasına niyet etmiş gibidir. Eğer 'yıkımımız' (çok fazla yoldan sapmayalım diye alışkanlıklarımıza yol gösteren) tabiatımıza özgü kimeramsı bölünmenin çekinik tarafına bağlıysa *ve* aynı 'yıkım' kolayca bedensel hastalık şeklini alabiliyorsa, o zaman elbette bizler için planlanan esenlik, çağdaş 'sağlık' kavramlarıyla ifade edilmek istenen ile aynı şey değildir.

Aksine, görünen o ki insanlar sağlıklı olmaları *gerektiğine* ne kadar çok inanırlarsa o kadar az sağlıklı *olabiliyorlar*. Bu nedenle sporlar, tefekkür edilmemiş, gözden geçirilmemiş rekabetçi bir düşünce biçimini bünyelerinde barındırdıkları ölçüde tehlikelidir. Hayata ve yaşamaya karşı metanet ve sakinliğimizi korumanın gerekliliğine ne kadar çok inanırsak, korkaklık ve çekingenlik o kadar kesin bir şekilde ardımızdan yetişecek ve titreme veya güven hissetmek için aşırı yemek yeme şekline bürünerek bizi ele geçirecektir. Doğanın bizim için planladığı sağlık biçimi hava koşullarına çok benzer: Kendini dayatan ön sistemlerdeki fırtınalar olmadan, kalıcı yüksek basınç alanı diye bir şey olmaz. Ölüm riski taşımayan sürekli sağlık diye bir şey yoktur. Bu anlamda, öyle görünüyor ki hiçbir şekilde Doğa'dan bağımsız değiliz; daha ziyade, kökenlerimizin ilkel manzarasının ayrılmaz bir parçası olarak yaşamımızı sürdürüyoruz.

İnsanlar hasta olduklarında daha sağlıklıdırlar. En saf haliyle sağlık uzun vadede katlanılmaz bir şeydir çünkü zarar görmeden onu herhangi bir süre zarfında üstlenmeyeceğimiz kadar çok sorumluluk ve özgürlüğü beraberinde getirir. 'Yıkım' ve onun tezahürü olan hastalık son tahlilde gereklidir. Gündelik dertlerimiz hiçbir surette, sadece *condition huma-*

ne'den[22] kaynaklanmaz, onlar, esenliğimizin ve insan potansiyelimizin sınırları olmasından duyulan memnuniyetin bir ifadesidir. Dertlerimiz bizi daha iyi zeminler; bütün çabalarımıza bir miktar kendiliğindenlik eklenmişçesine bizi korur, esirgerler. Obezite nedeniyle nefes darlığı çektiğimizde her şeyi daha az önemseyebiliriz çünkü tabiri caizse, kendi nefes nefese kalışımıza sıkı sıkı tutunabiliriz. Eklem iltihabıyla ilgili rahatsızlıklar tüm yaptıklarımıza bir miktar acı ekleyerek tembellik eğilimimizi meşrulaştırırken, akut veya kronik sinüs rahatsızlığı "Soğuk algınlığım var" bahanesiyle dünyayı kendimizden uzak tutmamıza fırsat sunar.

Ne aradığımızı bildiğimiz sürece 'yıkımımızı' ve onun doğal sonucu olan hastalığın gerekliliğini koruyan yasanın örnekleriyle gündelik hayatın her köşesinde karşılaşırız. Psikoterapötik tedavi süresince, bedenle ilgili sorunlar azaldığında veya tamamen ortadan kalktığında, ilk etapta semptomlara yol açan durumların banal rahatsızlıklar olarak değerlendirilmesi olasıdır. Önceden (eşlik eden bir mesane enfeksiyonu olsun olmasın) ısrarcı bir karın rahatsızlığı bir ev hanımının gündelik rutinini ciddi derecede güçleştirirken artık başka türlü sıkıntılar veya şikâyetler karşısına çıkar ve hayatını zorlaştırırlar.

Diğer taraftan, psişik sorunlar iyileşmeye başladıklarında (halihazırda durum öyle değilse) bunların bedensel şikâyetler olarak tezahür etmeyeceklerinin, bedene 'düşülmeyeceğinin'[23] bir garantisi yoktur! Örneğin, şimdiye kadar dik başlı ve beyhude sosyal protestolarda ifade bulan acı ve 'yıkım' anında onarılıverse, ağrılı bir karın romatizması olarak yeniden belirdiğini görmek şaşırtıcı olmaz.

22 İngilizce metnin aslında da Fransızca olarak kullanılmıştır ve 'insanlık hali' anlamına gelir. -ç.n.-

23 Cennet'ten düşmeye atıfta bulunuyor. -ç.n

. . . . . .

20. CİNSELLİĞİN DEMONİK YÜZÜ

ADOLF GUGGENBÜHL - CRAİG

Bireyleşme sürecinin en büyük görevlerinden biri karanlık yıkıcı tarafı tecrübe etmektir. Bu, bu tecrübe için olası alanlardan biri olan cinsellik vasıtasıyla yaşanabilir. Fakat Marquis de Sade gibi birinin fantezileri içerisinde boğulmak ya da bu tür fantezileri hayata geçirmek anlamına gelmez. Daha ziyade, böyle fantezilerin cinsellik tanrılarının yetki alanında gelişen bir bireyleşme sürecinin sembolik ifadesi olarak anlaşılabileceğini belirtir.

Bir keresinde kendisini kırbaçlayan mazoşist bir kadını normale dönmesini sağlamak için tedavi etmiştim. Bunda biraz başarılı bile oldum: Mazoşist faaliyetleri sona erdi ve mazoşist fantezilerini bastırdı. Ancak iş hayatında büyük sorunlar yaratan, kaynağı belli olmayan bir baş ağrısı çekmeye başladı. Sonra bir tür düşte Musa ona göründü (ki Afrikalı siyah bir kadın olduğu için yaşadığı çevrede bu tip şeyler olağanüstü değildi) ve kendini kırbaçlamaya devam etmesi talimatını verdi; söyleneni yapmaz ise Mısırlılar onu öldürecekti. Bu vizyondan yola çıkarak, kısmen Meksikalı Hıristiyanların kırbaçlama ritüellerine dayanan ve yalnızca mazoşizmi vasıtasıyla dünyadaki acıyla yüzleşip kabullenebileceğini ileri sürdüğü karmaşık bir teori geliştirdi. Kendini bir kez daha mazoşist fantezilere bıraktı; baş ağrıları geçti ve psikolojik gelişimi yoluna girdi. (Bu örneği tavsiye olarak değil, bir misal teşkil etsin diye verdim.)

Sado-mazoşizm fenomeni çoğu zaman psikologların merakını uyandırmıştır. Zevk ve acı nasıl olur da bir arada bulunabilir? Birçok psikolog ve psikanaliste mazoşizm kendi içinde çelişkili bir şey gibi görünür. Bunların bazıları, mazoşistlerin fantezilerini zaman zaman çok detaylı ve dramatik bir şekilde hayata geçirmeye çalıştıklarını ama iş gerçekten acı çekmeye gelip dayandığında bu davranışlara son verdiklerini de söyler. Ne var ki bu tam anlamıyla doğru değildir, dahası kısmi olarak, belli cinsel varyasyonlarla alâkalıdır. Cinsel yaşamın kendisi nadiren cinsel

fantezilerle tamamen uyumludur. Yalnızca acının aşağılayıcı biçimlerini aramakla kalmayıp aynı zamanda bunları zevk alarak yaşayan birçok mazoşist olduğunu biliyoruz.

Mazoşizm, kamçıcıların[24] şehir ve köylere akın ettiği Ortaçağda büyük bir rol oynamıştı. Birçok aziz, zamanın önemli bir kısmını kendini kırbaçlamaya adamıştı. Rahip ve rahibeler, kendilerine acı çektirmeyi ve aşağılanmayı rutin bir uygulama olarak görüyorlardı. Modern psikiyatrinin bu kolektif fenomeni sapkın ve nevrotik cinselliğin bir ifadesi olarak anlama girişimi bana tatmin edici görünmüyor. Bireyleşme kavramı bu fenomeni daha iyi açıklar. Kendi yaşamımızdan ve genel olarak hayattan kaynaklanan acı kabul edilmesi en zor şeylerden biri değil mi? Dünya o kadar acı dolu ve hepimiz bedenen ve ruhen o kadar çok acı içindeyiz ki azizler bile bunu anlamakta güçlük çekiyorlar. Hüznü ve sevinci, acıyı ve zevki, Tanrı'nın gazabını ve Tanrı'nın lütfunu kabul etmek bireyleşme sürecinin en zor görevlerinden biridir. Zıtlıklar (ıstırap ve sevinç, acı ve zevk) mazoşizmde sembolik olarak birleşir. Böylece hayat hakikaten kabul edilebilir ve hatta acı dahi sevinçle tecrübe edilebilir hale gelir. Mazoşist, olağanüstü ve fantastik bir yoldan, varoluşumuzun en büyük karşıtlarıyla yüzleşir ve uzlaşır.

Sadizm, kısmen insanların yıkıcı taraflarının bir ifadesi; merkezi olanın, gölgenin, içimizdeki katilin bir ifadesi olarak anlaşılmalıdır. Yıkımda sevinilecek bir şey bulmak insana has bir özelliktir. Yıkıcılığın insan doğasına mı ait yoksa hatalı bir gelişmenin ürünü mü olduğunu değerlendirmenin yeri burası değil --fakat ben bunlardan ilkini doğru bulurum. Her halükârda yıkıcılık, yaşayan her insanın kabul etmesi gereken psikolojik bir olgudur. Yok etme, bozma, eziyet etme gibi şeylerden alınan zevk cinsel ortamda da yaşanır.

Başkalarına zarar verme zevki, kendi kendine zarar verme ile alakalıdır. Dolayısıyla sadizm ve mazoşizmin birlikte görünmeleri şaşırtıcı değildir; kendine zarar veren katil, arketipsel gölgenin merkezinde; insanlardaki indirgenemez olan yıkıcılığın merkezindedir.

---

24 Ortaçağ Avrupa'sında, ibadetlerinin bir ifadesi de çoğu zaman halk içinde kendilerini ve birbirlerini kırbaçlamak olan ve bu şekilde kıtlık, veba salgını gibi çeşitli musibetler için Tanrı'dan af veya koruma dileyen mezheplere dahil olan kişiler. -ç.n.-

Sadizmin diğer bir bileşeni de güç sarhoşluğudur. Partnere tamamıyla hükmetmek, onunla kedinin fareyle oynadığı gibi oynamak cinsel haz verir.

Sadizmin başka bir yönü de partneri saf nesne statüsüne indirgemektir. Sadist fantezilerde, partnerin bağlanması ve tepkilerinin 'soğukkanlı' bir şekilde izlenmesi büyük rol oynar. Partner sadece, tepkileriyle oynanan bir 'şey'[25] haline gelir.

Hıristiyan ilahiyatçılar uzun bir süre cinselliği sadece üremeyle bağlantılı olarak kabul edebildiler. Erotik olanı şeytani, tekinsiz ve savaşılması veya etkisiz hale getirilmesi gereken bir şey olarak algıladılar. Bu Ortaçağ ilahiyatçılarının hepsi, elbette ki samimi bir hakikat ve kavrayış arayışı içinde olan, zeki ve farklılaşmış insanlardı. Bu nedenle, cinselliği şeytani bir şey olarak deneyimlemeleri o kadar kolay göz ardı edilemez. Son derece gerçek bir şeyi ifade ediyorlardı.

Günümüzde cinsellik hâlâ şeytanlaştırılıyor. Onu bütünüyle zararsız kılmak ve 'tamamen doğal' bir şeymiş gibi sunmak için yapılan tüm girişimler bocalıyor ve başarısızlıkla sonuçlanıyor. Cinselliğin belli biçimleri, modern insana hâlâ şeytani, günahkâr ve tekinsiz bir şey olarak görünüyor.

Bazı kadın özgürlüğü hareketleri cinselliği, erkeklerin kadınları bastırmak için kullandığı politik bir silah olarak anlamaya çalışıyorlar; böylelikle cinselliği şeytanlaştırdıkları gibi, erkekle kadın rollerini değiştirdiğinde cinselliğin zararsız hale gelebileceğini de ima etmiş oluyorlar.

Şeytanileştirmenin başka bir örneği olarak, ilk sahne[26] olarak adlandırılan durumun ima ettiği etkiden bahsetmek istiyorum. Freud'un öğrencileri ve onların etkisi altındaki resmi görüşün büyük bir kısmı, ebeveynleri arasındaki cinsel temasa kazara tanık olan bir çocukta ciddi psikolojik sorunların ortaya çıkacağına inanır. Birçok nevrotik gelişme bu tür çocukluk deneyimlerine atfedilir.

---

25 Tırnak işareti çevirmene ait. -ç.n.-

26 İlk Sahne: Çocuğun ebeveynleri arasındaki cinsel ilişki ile ilgili ilk gözlemini anlatmak için Freud'un kullandığı bir deyim. Çocuğun bu gözlemi gerçek olabileceği gibi hayal ürünü veya fantezi de olabilir. -ç.n-

Ebeveynlerin cinsel faaliyetlerinin sınırsız bir şekilde gözler önünde olması çocukların ensest isteklerini ve buna bağlı olan kıskançlıklarını uyarır. Bu vesileyle ödipal durum, rahatsız edici bir şekilde yoğunluk kazanır. Öte yandan, ne mutlu ki pek çok ebeveynin cinselliklerini çocuklarına açıkça ve çekinmeden göstermeleri mümkün değildir. Bu da ensest tabusuyla ilgilidir. Ebeveynler de ensest fantezilerinin ve eğilimlerinin aşırı uyarılmasına karşı içgüdüsel olarak kendilerini korurlar. Bir tabunun bastırılması muhtemelen, onun saygıyla kabul edilmesinden daha fazla psikolojik hasar yaratır. Ensest tabusu gibi en büyük tabulardan bazılarıysa bizi kısıtlamaktan ziyade korurlar.

Cinselliğin hâlâ tekinsiz bir şey olarak algılandığını gösteren diğer bir güncel örnek de hastanelerin birçoğunda cinselliğin sıkı denetim altında tutulması ve dışlanmasıdır. Cinsel yaşamın, zavallı hastalara anlaşılamayan, muammalı bir şekilde zarar verebileceğine inanılır. İyi ama buna neden inanılır? Örneğin hangi nedenle akıl hastanesindeki hastaların, kurumun çatısı altında cinsel temasta bulunmalarına müsaade edilmez? Cinselliğin tekinsiz oluşunun sorgulanmadan kabul edilmesinin bir diğer örneği de zihinsel engelli bir kişiyle cinsel ilişkinin İsviçre'de suç olarak kabul edilmesidir. Bu yasanın amacı, zihinsel engelli kişiyi suistimale uğramaktan korumaktı ancak başlıca etkisi, zihinsel engellilerin cinsel yaşamları olmasını imkânsız kılmak oldu. Böyle insanlık dışı bir yasaya halkın karşı koymaması, cinselliğe neredeyse sihirli bir güç atfedildiğini bir kez daha gösterir.

Son bir örnek daha. Genellikle sporcuların - örneğin olimpiyatlara katılanların - yarışmalar sırasında herhangi bir cinsel faaliyette bulunmaları antrenörleri tarafından kesin olarak yasaklanır. Cinsel maceralar yaşayan olimpiyat sporcularının evlerine gönderildiği olmuştur. Bununla beraber, bazı sporcuların büyük atletik çabalara girişmeden önce cinsel açıdan aktif olmalarının faydalı olduğu da bilinmektedir.

Burada çok eski önyargılar iş başındadır. Bazı ilkel toplumlarda da erkekler, savaşa gitmeden önce kadınlarla cinsel ilişkiye girmeye cesaret edemezler.

Cinsellikteki şeytani unsur, cinsel faaliyetleri sadece 'haz alınacak' veya hoş bir deneyim olarak yaşamanın ve kabul etmenin çok zor olduğu gerçeğinde de kendini gösterir belki. Çok az insan, iyi bir yemekten aldığı

zevki aynı kolaylıkla cinsellikten de alır. 'Bir bardak su teorisi'[27] (hararet söndürmek için yaşanan cinsellik) sıklıkla savunulur ama nadiren uzun bir süre devam ettirilebilir.

Kendimizi bu tutumdan özgürleştirdiğimize inandığımız bugün bile, cinselliğin her zaman tekinsiz bir tarafının olması psikoloji açısından ne anlama gelir? Tekinsiz olan her zaman için anlaşılmaz, etkileyici ve gizemlidir. İlahi bir şeyin ortaya çıktığı her yerde, korku hissetmeye başlarız. Güçlü bir dinsel niteliğe sahip olan bireyleşme süreci, pek çok açıdan numinoz bir deneyim olarak yaşanır. Kurtuluşla ilgili olan her şey, başka şeylerin de yanı sıra, tekinsiz, alışılmadık bir özellik gösterir ve her zaman insanüstü olanı içerir.

Bireyleşme ile ilgili özelliği göz önüne alındığında, cinselliğin şeytanlaştırılmasını anlamak mümkün olabilir. Cinsellik sadece zararsız bir biyolojik eylem değil, daha ziyade, hayatımızın anlamıyla, ilahi olana yönelik çaba ve özlemimizle ilgili bir şeyin sembolüdür.

Cinsellik bize bireyleşmenin tüm yönleri için semboller sunar. Ebeveyn figürleriyle karşılaşma ensest dramasında yaşanır. Gölgeyle yüzleşme, erotik olanın yıkıcı sado-mazoşist bileşenlerini beraberinde getirir. Kişinin kendi ruhuyla, anima ve animusla, dişil ve eril olanla karşılaşması cinsel bir biçim alabilir. Öz sevgi ve başkalarına duyulan sevgi, ister fanteziler ister eylemler vasıtasıyla olsun, cinsellikte bedensel olarak deneyimlenir. Tüm karşıtların birliği olan ***unio mystica***,[28] ***mysterium coniunctionis***[29] hiçbir yerde erotizmin diliyle olduğundan daha etkileyici bir şekilde ifade edilemez.

---

27 Komünist kadın hakları savunucusu Aleksandra Kollontai'nin, cinselliğin bir bardak su içmek kadar kolay olması gerektiği sözüne atıfta bulunuluyor. -ç.n.-

28 **Unio mystica**: Lat. Mistik veya kutsal evlilik. Jung tarafından ***coniunctio*** (Lat. Birlik, birleşim, kavuşum) ile hemen hemen aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Coniunctio, karşıtların başarılı bir şekilde birleştirilebildiği simyasal sürecin sonucudur ve psikolojik anlamda bireyleşmeyle gerçekleşen bilinç genişlemesini ifade eder. (Edward F. Edinger, The Mystery of The Coniunctio, Toronto, Inner City) ve (Daryl Sharp, **Jung Lexicon**--- Yazarının cömert kalbi sayesinde The Jung Page'de ücretsiz olarak ulaşabileceğiniz bu sözlüğün özelliği ve güzelliği, Jungiyen terim ve kavramları Jung tarafından kullanıldıkları şekilleriyle ve ondan yapılan alıntılarla açıklamasıdır.) -ç.n.-

29 Mysterium Coniunctionis: Lat. Birleşmenin/Kavuşumun Gizemi. (Aynı zamanda Jung'un Toplu Eserleri'nin 14. Cildi.) -ç.n.-

. . . . . .

Tüm İnciller ya da kutsal yasalar aşağıdaki yanılgılardan sorumludur:

1. İnsanın iki gerçek varoluş ilkesi vardır: Bir beden ve bir ruh.

2. Enerji ki kötü olmakla atfedilmiştir, yalnızca bedenden gelir ve akıl ki iyi olduğu söylenir, yalnızca ruhtan gelir.

3. Enerjilerinin peşinden gidene Tanrı, sonsuza dek eziyet edecektir.

Oysa bunların karşıtları doğrudur:

1. Ruhundan ayrı bir bedeni yoktur insanın; zira beden olduğu söylenilen şey ruhun beş duyuyla algılanan bir parçasıdır ve bu çağda duyular, ruhun en mühim giriş kapılarıdır.

2. Enerji biricik yaşamdır ve kaynağını bedenden alır; akılsa enerjiyi sınırlar ya da onu kuşatandır.

3. Enerji sonsuz hazdır.[30]

WILLIAM BLAKE

30 Cennet ile Cehennemin Evliliği'nde Şeytanın sesi adlı bölümden alıntı. -ç.n.-

5. BÖLÜM

. . . . . .

BAŞARININ GÖLGESİ: İŞ VE İLERLEMENİN KARANLIK YÜZÜ

Tüm kötülüklerin kökeni para sevgisidir.

1 TİMOTEYUS 6:10

Bu gezegene bir şey başarmak için gelmedim....

Başardığımız şeyler amacımızın ifadeleridir.

PAUL WILLIAMS

İlerleme en önemli ürünümüzdür.

REKLAM SLOGANI

Endüstrinin aydınlık tarafını doğanın karanlık tarafından ya da doğanın aydınlık tarafını endüstrinin karanlık tarafından üstün tutma eğilimindeyiz. Aslında aydınlık olanı aydınlık olanla, karanlık olanı karanlık olanla karşılaştırmamız gerekir.

THOMAS BERRY

. . . . . .

GİRİŞ

Amerika'nın çalışma etiğinden doğan dezavantajın kişisel boyuttaki karşılıkları, stres ve tükenmişlik sendromunu ele alan (ve gitgide çoğalan) literatürde fazlasıyla incelendi. Kolektif boyuttaki dezavantaja gelince, ekolojik felaket gözlerini dikmiş bize bakıyor.

Hemen herkes sevdiği birisinin, belki bir babanın veya dedenin, hayattaki diğer her şeyi feda edecek derecede üretken olmaya önem verdiğini görmüştür. Görev ne olursa olsun bir işkolik, bazen emeklilik dönemini ya da gelecek nesillerin refahını güvence altına alma hayaliyle; bazen toplumsal refaha katkıda bulunma hayaliyle; bazen bir hayali olmadan fakat başka bir amaç için ve başka bir tempoda yaşamayı da beceremeden bir girişime tüm hayatını feda eder. Yaratıcı sürecin büyüsüne kapılmış olmaktan ziyade, şeytani benlik tarafından ele geçirilmiş olan kompülsif bir çalışan kendi dizginlerini elden bırakamaz.

İşkoliklik artık kumar ya da aşırı yeme gibi bir bağımlılık, bir yineleme zorlantısı olarak görülüyor. Bazı durumlarda kurumlarımız ve liderleri, çalışanlardan böyle bir bağımlılığı bekledikleri gibi kullandıkları yöntemlerle çalışma bağımlılığının gölge dünyasına katkıda da bulunuyorlar. Tahammül edilemeyecek kadar ağır iş yükü, gerçekçi olmayan satış kotaları ve martini yemekleri, değişik kademelerden Amerikalı çalışanların yaşam tarzları arasındaki aşırı dengesizliğe katkıda bulunuyor.

Etkilenen herkes için bunun bedeli yüksek: Yakınları eş veya ebeveynlerinden yoksun kalıyor; aşırı çalışanlar tek yönlü bir hayatın talepleri yüzünden fiziksel ve duygusal sağlıklarını kaybediyorlar ve şirketler, tipik olarak, yöneticilerini yedi yılda bir değiştirmek zorunda kalıyorlar.

Modern Madness[1] adlı kitabın yazarı Douglas LaBier onlardan 'çalışan yaralılar'[2] "kariyerlerini ilerletmek için iyi ancak ruhları için kötü olan koşullar yüzünden duygusal anlamda büyük bedel ödeyerek uyum sağlayan sağlıklı insanlar" olarak bahsediyor. Çalışan yaralılar için kişisel başarının, genellikle sadece başarılı adaptasyon ve şirket imajına uymayan nitelikleri hasır altı ederek organizasyonun kolektif personasına uyum sağlamak demek olduğuna dikkat çekiyor. Zira şirketlerin de belirli bir kurumsal misyon tarafından yaratılan bir personaları (dışarıya gösterdikleri güzel bir yüz) vardır ve bu nedenle genel olarak, kötü personel hakları, şirket içi geri bildirim veya anlaşmazlıklara karşı düşük tolerans, felakete varan ekolojik sonuçlar doğuran dış politikalar veya müşterilere karşı dürüst olmamayı içeren, gözlerden ırak şaibeli bir yüzleri olur.

Bir iş yerinde çalışan herkes can sıkıcı değer çatışmalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bazen ilkeleri çiğnemek, başkalarına hükmetmek, çalışanların kişisel ihtiyaçlarını göz ardı etmek, masum yalanlar söylemek ve daha başka ufak tefek yollarla çıkarımız uğruna değerlerimizden vazgeçmek zorunda hissederiz kendimizi. Bir şeyleri görmezden gelerek yapılan anlaşmalara dair şu avukat şakası, herhangi bir işte çalışan birisi için de geçerli olabilir: Bir avukat 'Bir Numara' olmak ister. Ruhu karşılığında ona istediği kadar para ve güç vermeyi teklif eden şeytanla karşılaştığında şu soruyu sorar: "İyi ama senin çıkarın ne?"

Yüksek gerilimli ortamların basıncı bizi şekilden şekle sokar ve kendimize çok pahalıya mal olacak pazarlıklar yapmamıza neden olur. Başarı ego şişkinliğine yol açar, başarısızlık ise acı bir utanca. Milyarder Donald Trump gibi çok başarılıyken bir anda dibe vurabiliriz.

Her işte belirli beceri ve yetenekleri geliştirirken diğerlerini gölgede bırakırız. Bir satıcının, politikacının veya girişimcininki gibi dışa dönük bir hırs ve güçlü, rekabetçi bir kişilik geliştirirsek içe dönüklüğümüz gölgede kalır. İlgi odağı olmadığımızda nasıl gelişeceğimizi, yalnızlıktan nasıl faydalanabileceğimizi, içimizdeki gizli kaynakları nasıl bulacağımızı unuturuz. Öte yandan, bir sanatçı veya yazar olarak özel hayatı daha ağırlıklı bir persona geliştirirsek hırsımız ve açgözlülüğümüz asla ortaya

1 'Çağdaş Cinnet'

2 Veya 'yaralı çalışanlar'. -ç.n.-

çıkmamak üzere gölgeye girebilir veya bir gün dolaptaki bir hayalet gibi aniden ortaya çıkabilir. Örneğin hepimiz, şaibeli bir anlaşma yaparken suçüstü yakalanan, zimmetine para geçiren veya vergi kaçıran ahlaklı, dürüst iş adamına dair bir şeyler okumuşuzdur. Gölge tarafından bu şekilde ele geçirilmemiz, ona daha doğrudan ve açık bir şekilde bakamamamızdan kaynaklanıyor olabilir.

Gölge bizi ara sıra nasıl 180 derece döndürüyorsa, bir grubu ya da iş yerini de aynı şekilde ele geçirebilir. Alışılanın dışında hareket edenlerden gölge kahramanlar yaratan buhran kuşağının muhafazakâr, materyalist değerleri 1960'ların uydumculuk ve materyalizmden vazgeçmeyi vurgulayan karşıt-kültürel hareketini doğurdu. Bu eğilim ise bugün çevremizde belirtilerini gördüğümüz başka bir materyalizm dalgasına yol açtı.

Sarkaç şimdi başka bir yöne doğru da sallanıyor. Hırsın gölgesini bireysel tükenmişlik sendromunda görebiliyoruz. Kültürel gölge ise türlerin sona erişi şeklinde kendini gösteriyor: Sınır tanımayan ekonomik büyümenin ve sınır tanımayan teknolojik ilerlemenin karanlık tarafına uyanmamız için küresel boyutta önem taşıyan ekolojik bir felaket olması gerekti.

Bill McKibben, *The End of Nature*'da[3] artık kendi teknolojilerimizin ustası olmadığımıza dikkat çekiyor: "Bizi yönlendiren şey sonsuz maddi ilerleme arzusu olduğu müddetçe, sınır belirleyebilme şansımız olmaz. Hastalıkları ortadan kaldırmak için genetik mühendislikte gelişme kaydettikten sonra bu gelişmeyi mükemmel ve verimli tavuklar üretmek için kullanmama ihtimali çok zayıf."

Bu bölümü açan Bostonlu psikolog ve organizasyon danışmanı Bruce Shackleton, gölge benlikle iş yerindeki karşılaşmayı hem bireyler hem de organizasyonlar açısından değerlendiriyor. Bireysel ve kurumsal gölgeler arasındaki karşılıklı ilişkilerin elde edilen sonuçları nasıl destekleyebileceğini veya engelleyebileceğini inceliyor.

22. makalede, Kaliforniya Profesyonel Psikoloji Okulu başkanı John R. O'Neill, yakında çıkacak olan *The Dark Side of Success*[4] adlı kitabından bir bölümü bizimle paylaşıyor. Bir girişimci ve danışman olan O'Neill,

3 'Doğanın Akıbeti/Sonu' -ç.n.-

4 'Başarının Karanlık Yüzü' -ç.n.-

gölgeyle ilgili sorunların farkında olarak başarıyı sağlıklı bir şekilde nasıl devam ettirebileceğimize dair ipuçları sunuyor.

Şirket dışı alanlarda da her mesleğin, açıkça belirttiği bir amacı, yardımcı olma veya sağaltma yönünde bir misyonu olduğu kadar gizli bir tarafı da vardır. 23. makalede Jungiyen analist Adolf Guggenbühl-Craig, yardım sunan mesleklerin her iki yüzünü de araştırıyor: Kahraman doktor ve sahte doktor, Tanrı benzeri özelliklere sahip rahip ve sahte peygamber, kendini işine adamış psikoterapist ve cahil şarlatan.

Marsha Sinetar, *Do What You Love, The Money Will Follow*'dan[5] alınan bir bölümde kişisel eksiklerimiz ve kusurlarımızın iş yerinde nasıl ortaya çıktığını ve bunları yaratıcı yaşamlarımızda nasıl kendi yararımıza kullanabileceğimizi araştırıyor.

Yazar Chellis Glendinning, *When Technology Wounds*[6] adlı kitabında, teknoloji yüzünden hastalananların hikâyelerini anlatıyor ve bilgisayarlar, floresan ışıkları, doğum kontrol hapları, asbest ve böcek ilaçları gibi ilerlemelerin önceden görmediğimiz tehlikelerini açığa çıkarıyor. Buradaki alıntıda, kontrolsüz bir teknolojik gelişme olarak ilerleme fikrini sorguluyor ve bizleri bunun insani maliyetini görmeye davet ediyor.

Son olarak, Avustralyalı bir öğretmen olan Peter Bishop, bu bölümü, 'bir dünya' ve onun gölge tarafı olan 'bir ölüm' vizyonuyla kapatıyor. Bishop'un ilk olarak Jungiyen bir dergi olan *Spring*'de yayınlanan makalesi, amansız ilerlememizin kurbanı olan yeryüzünün vahşi doğasına bir övgü.

Görünen o ki (kişisel ve kolektif) başarılarımızın dahi karanlık tarafları vardır ve kontrol edilmeyen, gözden geçirilmeyen bir ilerleme, ardında kaos bırakır.

---

5 'Sevdiğin Şeyi Yap, Para Seni Bulsun' -ç.n.-

6 'Teknoloji Yara Açtığı Zaman' -ç.n.-

. . . . . .

21. İŞ YERİNDE GÖLGEYLE KARŞILAŞMA

BRUCE SHACKLETON

Bilinçli olarak başarmaya çalıştığımıza inandığımız şeylere ulaşmaktan bizi alıkoyan nedir? Çabalarımızı sabote eden, umutlarımızın ve özlemlerimizin peşinden giderken bizleri tökezleten ve başarının ışığına maruz kalmak istemeyen bu yanımızın doğası nedir? İşyeri organizasyonları hedeflerimize ulaşmamıza katkıda bulunacaklarına onları nasıl baltalarlar?

İş yeri, gölge oluşturmada, aile, okul veya kiliseden daha az önemli bir faktör olarak görülmekle birlikte bizleri aykırı düşmeyecek, uyum sağlayacak ve başarılı olabilecek şekillerde davranmaya teşvik eder. Hepimiz iş yerinde sık sık, saldırganlık, açgözlülük, rekabetçilik veya dobralık gibi nahoş taraflarımızı özel dünyamızın derinliklerine gömerek patronlarımızı, meslektaşlarımızı ve müşterilerimizi memnun etmeye çalışırız. Çoğumuz için psikolojik ve ruhsal uzlaşma, 'ruhumuzu şirket mağazasına sattığımızı' fark ettirecek kadar çok özelliğimizi gölgeye attığımız zaman başlar.

Elbette, olumsuz ve yıkıcı dürtülerimizi, hatta zayıflıklarımızı ve hakir gördüğümüz taraflarımızı gizleyebileceğimiz bir gölgeye ihtiyacımız vardır. Ancak tehlike, kendimizden çok fazla şeyi çok derinlere ittiğimiz zaman ortaya çıkar. Bireyin iş yeri gölgesi katı, bükülmez ve geçirimsiz hale gelirse yıkıcı olabilir ve başına buyruk hareket etmeye başlayabilir.

GÖLGE OLARAK GÜÇ VE YETKİNLİK

On yıl önceki hayali 'zirveye' ulaşmak olan orta yaşlı Harold'la tanıştığımda o, küçük bir yüksek teknoloji şirketinde finanstan sorumlu başkan yardımcısıydı. Daha büyük organizasyonlarda çalışırken az çok başarı elde etmişti ancak kırklı yaşlarının başlarında, kendini depresyonda, motivasyonsuz hissettiği ve daha büyük bir başarı peşinde koşmayı

anlamsız bulduğu için benimle psikoterapiye başladı. İstifa edip daha küçük olan bu şirkette yeteneğini sınamayan bir pozisyona yerleşmiş ve zamanının önemli bir bölümünü emekliliğini düşünerek geçirmeye başlamıştı.

Klasik bir düşük benlik saygısı örneği gösteren Harold yetersizlik duygusunu ailesinden miras almıştı. Daha önceki çalışma ortamlarında otoriteyle başa çıkmakta zorluk çekmişti, çünkü gerçekten başkalarıyla eşit düzeyde olduğunu hissetmiyordu.

Harold'ın aşırı hırslı olan şu anki patronu çoğu zaman kibirli ve anlayışsızdı ve şirketi, geliri yükseltme amacıyla giderleri kısıtlayarak yönetiyordu. Kendisiyle açıkça hemfikir olunmamasına müsaade etmez ve zaman zaman çalışanlarına acımasızca davranırdı. Harold, CEO'nun saldırganlığına, müsamahakâr ve çoğu zaman endişeli bir itaatle karşılık verdi. Güç, kibir ve yetkinlik gibi gölgesine ait duygularını yansıtabileceği, yanında kendisini tedirgin ve güvensiz hissettiği, ailesinin taşıdığı Harold imgesini pekiştiren bir patron bulmuştu.

Uyum bir süre için mükemmeldi. Harold önündeki işi tamamlayarak iyi bir imaj yarattı ama bundan fazlasını da yapmadı. Yetenekleri sayesinde ve statükoyu desteklediği için kabul edildi. Ancak bu rollerden oluşan maskenin ardında yaratıcı enerjisini ve coşkusunu saklayarak, risk teşkil edebilecek herhangi bir yüzleşmeden ve aynı zamanda kariyerinde ilerlemesine yardımcı olacak kendi yetkinliğinden de kaçınıyordu. Sadece pek belirgin olmayan huzursuzluk ve tatminsizlik duygularının farkındaydı.

Kısa zamanda bu baraj sızıntı yapmaya başladı. Genel olarak ahlaklı ve dindar bir adam olmasına rağmen Harold, öfke, hayal kırıklığı ve küçümseme duygularını dolaylı bir yoldan boşaltmak için azar azar zimmetine para geçirmeye ve pasif agresif davranışlara başvurmaya başladı. Kendi gözündeki iyi vatandaş Harold imajıyla uyuşmayan bu davranışı onda şok etkisi yarattı ve nihayetinde onu, çalışma tarzının kişisel maliyetlerini daha derinlemesine incelemeye yöneltti.

İŞKOLİZM VE ORGANİZASYONLARIN GÖLGESİ

İnsanlar boş vakit, yakınlık ve aile gibi kişisel ihtiyaçlarını bir kenara bırakıp biteviye çalışan başarı makinelerine dönüştükleri zaman da iş

yerinde gölgeye tanık oluruz. Bu bağımlı davranış, kaçınılmaz olarak son derece dengesiz ve zorlantılı bir yaşam tarzına yol açar.

Çoğu bağımlılık gibi işkoliklik de aile örüntülerinden kaynaklanabilir. Bazı evlerde, erkek ve kız çocuklarına yalnızca performansları için destek verilir; bu çocukların öz-değerleri sadece kazanmalarına bağlıdır. Bazı evlerdeyse işkolik bir ebeveyn, bu örüntüyü göz rengi gibi miras alan bir çocuğa aktarır. Diğerlerinde, ebeveynin başarısızlığı çocuğu başarı hırsına yani aslında ebeveynin gölge benliğine dönüşmeye iter.

İşkolik, bu kalıpların desteklendiği ve teşvik edildiği bağımlı bir organizasyonda çalışıyorsa, eşleşme bir süre için mükemmelmiş gibi görünür; bireyin gölgesiyle şirketin gölgesi hizalanmıştır. Ancak genellikle bir yerde bir şeyler yanlış gitmeye başlar (çalışanın alkol veya uyuşturucu gibi birden fazla bağımlılığı ortaya çıkar veya tükenmişlik sendromu yaşar; şirket yön veya liderlik değiştirir) ve işkolikliğin yıkıcı tarafı ortalığı alt üst eder.

İşkoliklik, organizasyonların görünmeyen tek yüzü değildir. Kurum kültürü (bir şirkette insanların faaliyetlerini organize etmelerine yardımcı olan kural, ritüel ve değerler) açıkça belirtilmiş olabilir ancak şirketlerin daha az görünen, ifade edilmemiş bir tarafları da vardır ve onların bu tarafla ilişkileri, mali başarılar ve personel başarılarıyla ilgili birçok şeyi belirleyebilir.

Örneğin yeterli insan kaynağı geliştirme ve stres yönetimi ihtiyacını reddeden kuruluşlar, çalışanlara karşı suçlayıcı ve duyarsız hale gelebilirler. Sonuçlara çok fazla, bireysel ihtiyaçlara çok az odaklanıldığında güvensizlik atmosferi gelişebilir. Organizasyon içinde konuşulmayan dinamiklerin çözüme kavuşması için bazı çalışanlar günah keçisi yapılabilir, saldırıya uğrayabilir veya kurban edilebilirler.

Öte yandan açık iletişimi teşvik eden kurumsal kültürler, bireysel ve grupla ilgili gölge sorunlarına yönelik çok farklı sonuçlar doğuran bir kontrol ve denge sistemi oluşturabilirler. Sağlıklı bir organizasyon, açık geri bildirim sistemleri kurarak, değerler ve amaçlar hakkında anlaşmalar yaparak hatta çalışanların daha derinlerdeki kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olarak olumsuz davranışların sınırlanmasına yardımcı olabilir.

Çalışanların motivasyonları da gölge malzemesine derinden bağlıdır. Örneğin zirve hırsıyla hareket eden kişiler, kurumun başarı beklentisini

karşılamak için başkalarının canını yakarken daha merhametli niteliklerini inkâr etmek zorunda kalabilirler. Bu bireyler, zirveye ulaştıkları zaman muhtemelen daha çok gölge taraflarıyla hareket eder ve modern bir Dr. Jekyll/Mr. Hyde bölünmüşlüğü içinde, daha derin insani taraflarının sadece evde, aileleriyle beraberken açığa çıkmasına izin verirler. Gölge tarafından ele geçirilmek daha aşırı biçimiyle ifade bulduğunda, hem evde hem de işte başkalarını bariz bir şekilde hiçe saymaya yol açabilir.

Bireysel ve kurumsal gölgeyle ilgili bu konular, insan kaynakları eğitmenleri ve danışmanları tarafından sıklıkla ihmal edilir. Karanlık tarafı daha kolay kabul ederek bireysel, kurumsal ve toplumsal yenilenmede bizim yararımıza çalışmasını sağlayabilmek çok faydalı olacaktır.

. . . . . .

22. BAŞARININ KARANLIK YÜZÜ

JOHN R. O'NEILL

Herkesten başarı peşinde koşması beklenir; ne kadar çok başarı o kadar iyi. Ancak son zamanlarda başarının tanımında tuhaf çarpıtmalara tanık olduk ve şimdi bu değişimin gölge sonuçlarına katlanıyoruz. İnsanlar ve kuruluşlar sonradan genellikle kararan parlak bir başarı dönemi yaşarlar. Sanki başarı, bünyesine içkin bir kaygıyla beraber gelir: Devam edecek mi? Daha da fazlasına nasıl ulaşabilirim? Bunu hak ediyor muyum? Ya kaybedersem? İşte bu nedenle sevinç hızla endişeye, neşe kronik yorgunluğa, depresyona veya kişisel anlam krizine dönüşür.

Bu değişim nasıl gerçekleşir? Başarı dönemlerinde ego şişkinliğiyle kibre, büyük bir küstahlığa kapılır, bu nedenle gölgeyle buluşamaz, gölgeyi yiyemeyiz.[7] Egonun çılgınca maskaralıkları dışında bir şey duymaz,

---

7 Jungiyen literatürde sık kullanılan ve Gölge içeriklerinin hazmını, bünyeye bilinçli bir şekilde entegrasyonunu anlatan, 'Gölgeyi Yemek' muhtemelen Robert Bly'dan miras bir tanımlama ancak akla başka yeme yutma motiflerini de getiriyor. Bkz. Bu kitabın 9. bölümündeki Joseph Campbell'in 'Balinanın Karnı' başlıklı makalesi. -ç.n.-

kendimizi dinlemeyi ve gözlemlemeyi bırakırız; derin-öğrenme görevlerimizde başarısız oluruz; gerçek kimliklerimiz çarpıtılır, saptırılır, hatta tamamıyla kaybolur.

1980'lerde çok başarılı olan işinden nefret etmeye başlayan Wall Street'in gülü James'in vakasını değerlendirin. İşini satıp 130 milyonu cebine koyuyor. Üç ay sonra benden bir randevu alıyor. Bronzlaşmış ve rahatlamış, sarı saçlarının rengi daha da açılmış ve normalde olduğundan biraz daha uzun boyuyla ofisime giriyor. Heyecanlı bir şekilde okyanusta yat gezisinden, kayak gezilerinden ve yeni çiftliğinden bahsediyor. Neden bana danışmak istediğini merak ediyorum.

Seansın sonuna doğru gayet rahat bir şekilde "Hayatım hakkında konuşabileceğim tek bir kişi bile yok. O kişi sensin," diyor. Bu açıklamaya şaşırmamaya çalışarak böyle bir şeyin nasıl mümkün olduğunu soruyorum. Verdiği yanıt, ihanet hikâyeleri, aile kavgaları, yaklaşan bir boşanma, yanlış kişiyle konuşursa kamu önünde rezil edilme korkusu ve karanlık gecelerde uykusuzluk.

James'in gözden uzak mahallere gömdüklerinin içeriği birçok insanın gölgesine benzer:

- Yaşadığı zamanın ego idealine uymayan tarafları. Maço bir çağda alıcı, dişil yönlerinden vazgeçmişti; maddeye önem veren bir çağda, manevi duygularını bir kenara atmıştı.
- Ailesi veya onayını istediği başka bireylerin değersiz gördüğü tarafları gömülü ama buna rağmen hâlâ çok canlıydı.
- Aptalca olduğu ya da pratik olmadığı düşünülen hayal veya ihtiraslar, küçük bir "Belki bir gün" vaadiyle terk edilmişti.

Görünenden çok daha fazla şey gizliydi. Bu hayati ve reddedilmiş materyal, yaşamımızın yönünü, enerji seviyesini ve biyografik tarihini kontrol eder. Bu tür parçalarımızı karanlığa tıkıştırmaya devam edersek bunun bedelini kaçınılmaz olarak ruhumuzla öderiz.

Öte yandan gölgelerinin zengin potansiyelini gün ışığına nasıl çıkaracağını ve gelecekteki başarılar için nasıl kullanacağını bilenler başarılarını devamlı kılarlar. Onlara derin öğrenenler diyebiliriz. Winston Churchill, Eleanor Roosevelt, Florence Nightingale, Thomas Jefferson ve Abraham Lincoln hayal kırıklıklarından, başarısızlıklarından ve acılarından ders

alan ve başka başarılara koşan tarihi şahsiyetlerdir. Onlar kibirle nasıl savaşılacağını biliyorlardı.

Liderler bana sık sık, kurumlarında öğrenmeye ve büyümeye nasıl devam edebileceklerini soruyorlar. İlk problemin, istenilen başarı hedeflerine ulaştıkları an, bireysel ve kurumsal öğrenme eğrilerini değiştirerek kibirden kaçınmak olduğunu ileri sürüyorum. Başarıdan alınan tat, ego şişinmesinin üreme alanıdır ve gurur ile açgözlülüğün karanlık mayınları onun içinde gizlenir.

İşte saldırı halindeki kibrin belirtilerini tespit etmek için kısa bir kontrol listesi:

- *Kendimizi özel yeteneklere sahip hissetmek.* Başkaları hakkında hatasız değerlendirmeler yapabileceğimize veya insana has hatalardan kaçınabileceğimize inanmak gibi ego şişkinliğine ait tavırlar takınmaya başladığımızı fark ettiğimizde, gölgenin yüzüne bakıyor oluruz.
- *Haberciyi öldürmek.* Karşıt fikir belirtenleri asabi, kalın kafalı olmakla, kıskançlıkla veya geniş kapsamlı düşünememekle suçlamamız, gelecekte bunun ceremesini çekeceğimizin göstergesidir. Liderler olarak kendimizi dışarıya kapatarak güvenilir danışmanlardan oluşan çevremizi gitgide daraltttığımızda, habercileri öldürmeye başlamışız demektir.
- *Performansı kontrol etme ihtiyacı.* Kibrin olduğu yerde ego, sosyal biçimler, oturma düzenleri ve toplantı alanı hakkında endişelenmek gibi güç gösterilerinde kendini göstermeye başlar. Kendi önemimizin başkaları tarafından sürekli onaylanmasına ihtiyaç duymak, reddedilmiş olan bir güvensizliğin işaretidir.
- *Ahlaki üstünlük taslamak.* Bir kişi veya grup doğruculuk tasladığında, farklı düşünenler yanlış, kötü veya düşman olarak etiketlenebilirler. Bu, iyi ve kötü arasındaki gerilimi geçici olarak hafifletebilir ancak aslında iyilik kisvesi altında iş başında olan kibirdir.

Kibir iş başındayken öğrenmeyi bırakırız. Şişmiş egomuz, karanlık ve gizli öfkesiyle bizi aşağı çekmekle tehdit eden gölgeyi perdeler. Ama onun orada olduğunu gördüğümüzde, öğrenilecek yeni dersin gölge malzemesinin tam içinde olduğunu hatırlamakta fayda vardır. Kontrolü elinde tutan aslında gölge olduğu için ego böyle kasılır. Ego ihtiyaçlarını, rollerini, sembollerini ve doğruculuk taslayan tavırları terk etmenin

bir yolunu bulabilirsek yeni öğrenişin kaosuna girebilir ve bir kez daha kendimizin bilmediğimiz taraflarını keşfetmeye başlayabiliriz.

Bu şekilde, mevcut her başarının yıkıcı olabilecek bir gölge içerdiği görülebilir. Gelecekteki başarıyı keşfedip tanımlayabilmek için her gün gölgeyi yavaş yavaş kemirmeliyiz. Bunun için yenilenme amacıyla içe dönmemiz gerektiği gibi rehberlere, kılavuzlara ve bazen de terapistlere ihtiyacımız olacaktır.

Başarılarını sürdürmeyi becerenler bunun nasıl yapılacağını bilirler. Yazar John Gardner'ın yıllar önce bana dediği gibi, "Dağınıza tırmanırken başka dağlar da olduğunu unutmayın. Bir sonraki zirveden gözünüzü ayırmayın. Aradaki vadiyi kendinizi yenilemek için kullanın."

. . . . . .

23. SAHTE DOKTORLAR, ŞARLATANLAR VE YALANCI PEYGAMBERLER

ADOLF GUGGENBÜHL - CRAIG

"Sanatımı, dürüstçe ve onurlu bir şekilde... sadece hastalarımı iyileştirmek için... icra edeceğim. Girdiğim her evde, kötülükten, yolsuzluktan, başkalarını kötülüğe sevk etmekten kaçınacağım ve hastam için elimden gelenin en iyisini yapacağım... Hayatım ve sanatım benim için kutsaldır."

Bu cümleler 'Hipokrat Yemini'nden alınmıştır. Yüzyıllardır ve günümüzde de ideal hekim imgesi bu yemine dayanır. Hekim önyargısız, fedakâr bir yardımcıdır. Hastalarla ve ıstırap çekenlerle onlara hizmet etmek amacıyla ilgilenir. Bu, onun işinin aydınlık, hafif tarafıdır.

Karanlık tarafın görüntüsü biraz farklıdır. Bu taraf, örneğin, Jules Romains'in *Doctor Knock*'unda[8] tasvir edilir. Dr. Knock'un fedakârca bir sağaltma arzusu yoktur. Tıbbi bilgisini kendi kişisel çıkarı için kullanır.

8 'Doktor Knock' -ç.n.-

Sağlıklı insanları hasta etmekten dahi çekinmez. O sahte bir doktordur. Sahte doktor derken, alışılmışın dışında, onaylanmamış yollarla hastalara yardım etmeye çalışan tıpçı ya da tıp camiası dışından bir kişiyi değil, en iyi ihtimalle, hastalarıyla birlikte kendisini de aldatan, en kötü ihtimalle, sadece hastalarını aldatan şarlatanı, dolandırıcıyı kastediyorum. Sahte doktorlar, hem prestij anlamında hem de maddi olarak hastalarından daha çok kendilerine yardımcı olurlar. Böyle bakınca, sahte doktorların fiili tıbbi faaliyeti yararlı veya zararlı olabileceği gibi bu ikisi de olmayabilir. Ancak bu tıp pratisyenleri, faaliyetlerinin tıbbi yönü ile hiç ilgilenmezler; Yemin'e aykırı hareket eder ve sadece kendileri için çalışırlar.

Sahte doktor, tıp adamına sonsuza dek eşlik eden gölgedir ve bu gölge, onun içinde ya da dışında yaşıyor olabilir. Hipokratik modeli terk edip Dr. Knock'a benzemesi için kendi hastaları ona çok fazla baskı uygular. Kronik yorgunluk, bazı sırt ve eklem ağrıları, hafif kalp ya da mide ağrısı, kronik baş ağrısı vs. gibi kaynağı belli olmayan, hiçbirinin bilinen bir tedavisi bulunmayan ve her gün muayenehanesinde ilgilenmek zorunda olduğu sayısız rahatsızlığı, sözde bilimsel bir tavırla tıbbi bilgi birikimini sergileyerek tedavi eder. Örneğin, acılarının çoğu psişik olan hastaların dikkatini bu psişik öğelere çekmeyerek onların psişik sorunlarının bedende ifade bulan sorunlara dönüşmesine bilfiil yardımcı olur. İyileşirlerse o büyük bir şifacıdır; kötüye giderlerse hastalar onun talimatlarını doğru dürüst uygulamamışlar demektir.

Hekimin gölge sorununu şimdilik bir kenara bırakalım. Bu makalenin ana temasını geliştirebilmek için öncelikle rahip ve papazın karanlık tarafını ele almam gerekiyor. 'Din adamı' imgesi tarih boyunca birçok dönüşüme uğramıştır ve tüm dinlerde aynı değildir. Burada bizi ilgilendiren, Yahudi-Hıristiyan geleneğinin rahibi ya da papazıdır. Ruhban sınıfının bir üyesi olarak onun Tanrı ile en azından ara sıra ilişki halinde olması beklenir. Her din adamına bir Eski Ahit peygamberine olduğu gibi Tanrı'dan açık bir misyon gelmesi gerekmez ancak hiç değilse ya hakiki bir temas vasıtasıyla ya da Tanrı veya Kutsal Kitap ve geleneksel kutsal bilgelikle özel yakınlığı temelinde, Tanrı'yı ve Onun iradesini dürüstlükle savunmaya çalışması gerekir.

Din adamının bu asil görüntüsünün diğer yüzü riyakârdır. İman ettiği için değil, başkalarını etkilemek, onlar üzerinde güç sahibi olmak istediği

için vaaz verir. Her vaizin cemaati, riyakârca davranması için ona büyük baskı uygular. İnancın kaçınılmaz refakatçisi şüphedir ama hiç kimse rahibinden veya papazından şüphe istemez; herkesin kendi şüphesi kendine yeter. Bir din adamı zaman zaman şüphelerini gizlemekten ve içinde bir an için beliren boşluğu tumturaklı sözlerle örtmeye çalışmaktan başka ne yapabilir ki? Eğer zayıfsa böyle durumlar bir alışkanlık oluşturacaktır. Bizler papaz veya rahibin ruhun kurtuluş yolunu bilmesini bekleriz. Bu Tanrı yakınının gölgesi, hayata ve ölüme dair kesinliklerle ilgili söyleyecek bir şey bulmakta asla zorluk çekmeyen 'her şeye kadir' bir vaizdir. İdeal olarak bir din adamı Tanrı'nın şahidi olmalıdır. O vaaz ettiklerini ispat edemez. Biz onun davranışıyla, şahadetiyle, savunduğu kurtuluş yolunun doğruluğunu destekleyen temeli oluşturmasını bekleriz. Ve derhal kendini hem dünyaya hem de kendine olduğundan daha iyi göstermek isteyen riyakâr din adamının gölgesiyle karşılaşırız.

Sahte peygamber gölgesi, papaz veya rahibe tüm hayatı boyunca eşlik eder. Bu gölge, bazen dış dünyada dar görüşlü bir mezhepçi ya da kilise içinde nefret edilen bir demagog olarak kendini gösterir. Bazen de kendi içinde yaşar. Hekimin ve din adamının asil görüntüsüne, sahte doktor ve yalancı peygamber gölge figürleri sonsuza dek eşlik eder.

Günümüzün psikoterapisti veya analisti hekim ile din adamının, fiziksel ve ruhsal şifacının imgelerinin ve uygulamalarının buluşma zeminini oluşturur ve işte bu yüzden çift gölgeye sahiptir.

Önce analisti dışarıdan, tıbbi tarafından kuşatan gölgeyle ilgili sorunlara bakalım. Biz analistler sıklıkla, sinir hastalıkları, psikosomatik hastalıklar ve borderline psikozlar gibi genel olarak kabul gören deneysel kontrollerin kullanılmasını imkânsız kılan hastalıklarla uğraşırız. Herkesin bildiği gibi, örneğin nevroz durumunda tedavinin başarısı veya başarısızlığı ile ilgili istatistikleri kaydetmek imkânsızdır. Geçici düzelmeyi tayin eden nedir? Daha kötüye gitmeyi? Sosyal uyum uygun bir kriter midir? Ya da hastanın bir işte çalışmaya devam edebilmesi? Veya nevrotik semptomların artması ve keskinleşmesi veya azalıp pek hissedilemez hale gelmesi? Ya da hastanın kendisini nasıl hissettiği? Peki ya bireyleşme yolunda kaydedilen ilerleme? Ya bilinçdışıyla daha iyi bir temas? (Örneğin fonksiyonunu geri kazanmanın tedavinin etkili olduğuna dair kesin bir

kriter oluşturduğu bir kırığın iyileşmesi durumuyla kıyaslandığında) kriterlerin kendileri sonsuz yoruma açıktır.

Hangi kriter seçilirse seçilsin, mesleğimizdeki istatistiksel sonuçlar son derece yetersizdir. Bir hastanın psikoterapiyle mi sakinleştirici ilaçla mı tedavi edildiğini ya da tedavisinde bir şeyin etkili olup olmadığını belirlemek imkânsızdır. Ve bu bakımdan psikosomatik hastalıklar nevrozlar kadar kötüdür.

Diyelim ki hastanın 'Benlik'ten uzak oluşunun, bilinçdışıyla temasının kötü ya da iyi oluşunun, psikoterapinin etkinliğini saptamak için uygun ölçüt olması gerektiği konusunda hemfikiriz. Bunu nasıl ölçeceğiz? Nasıl istatistiksel olarak geçerli bir araştırma yapacağız?

Başka bir deyişle, kendisine analist ya da psikolog diyen herhangi bir kişi, zamanında muayenesinde olur, yeterince uzun süre dayanırsa ya da şu veya bu kritere göre ölçüldüğünde, tedavisi ne olursa olsun, neticede iyileşen bir hastayla karşılaşacak kadar şanslıysa başarılı olduğunu iddia edebilir. Analistin sahte doktor gölgesi veya tıp odaklı tarafı nispeten kontrol edilmeksizin bu şekilde canlanabilir.

Ancak din adamıyla ortak özellikleri analistin gölgesini daha da besler. Jungiyen analistler, elbette ki belirli bir inancı temsil etmezler. Bizim organize bir dinimiz yoktur. Yine de tıpkı din adamları gibi belirli bir yaşam biçimini savunuruz. Bir felsefeyi temsil etmeyiz ancak kendi yaşamlarımızda ve analizlerimizde, bizi ikna eden ve şekillendiren belirli deneyimler yaşadığımız için inandığımız bir psikolojiye bağlıyızdır. İrrasyonel olanla ve bilinçdışıyla yüzleşmemiz bizi derinden etkilemiştir. Ancak içgörülerimiz ne olursa olsun, bilimsel veya istatistiksel olarak kanıtlanamaz; yalnızca diğer insanların samimi ve doğru açıklamalarıyla doğrulanabilirler. Amerikan tıp okullarından çok sık duyduğum "Hangi araştırmalar yapıldı?" sorusuna verilecek pek bir cevap yoktur. Psişenin gerçekliği, her zaman kullanılan bilimsel yöntemlerle istatistiksel veya nedensel olarak kanıtlanamayacağı için sunabileceğimiz tek kanıt kendimizin ve başkalarının kişisel deneyimleridir. İşte tam da bu noktada din adamlarınınkine benzer bir konumdayız.

Yalnızca kendimizin ve başkalarının kişisel deneyimine başvurma mecburiyeti şüphe uyandırıcıdır. Ya bizler ve güvendiğimiz otoriteler kandırıldıysak? Ne de olsa, hiçbir şekilde Jungiyen olmayan bir psikolo-

jik anlayışa sahip, işini namusuyla yapan diğer psikoterapistler de dahil olmak üzere birçok insan var. Onların hepsi aldatıldı mı? Hepsi kör mü?

Bu tür şüpheleri kendimize ve başkalarına itiraf edebilir miyiz? Yoksa her daim mevcut olan şüphelerini bir kenara iten ve onların varlığını asla kabul etmeyen din adamıyla aynı tehlikeyi mi paylaşıyoruz?

Dahası, papaz ve rahipler gibi, araçlar ve teknolojik yöntemler kullanmaksızın kendi psişemizle, kendi kişiliğimizle çalışıyoruz. Bizim araçlarımız kendimiz, dürüstlüğümüz, doğruluğumuz, bilinçdışıyla ve irrasyonel olanla kendi kişisel temasımızdır. Üzerimizde bizi bu araçları olduklarından daha iyiymiş gibi göstermeye ve böylece psikoterapistin gölgesine düşmeye zorlayan büyük bir baskı var. Ve papaz ve rahiple bir paralellik daha mevcut. Her şeyi bilme rolüne itiliyoruz. Aşkın olanın kendini hissettirdiği her alanla; bilinçdışıyla, rüyalarla, ruhla çalışıyoruz. Dolayısıyla hayatın başlangıcı ve sonuna dair sıradan bir ölümlüden daha çok şey bilmemiz bekleniyor. Eğer zayıfsak yaşam ve ölüme dair başkalarından daha fazla bilgi sahibi olduğumuza inanırız.

Böylece analistin şahsında, sadece tıp ve din adamlarının aydınlık imgeleri değil, aynı zamanda gölgeleri de buluşur: Sahte doktor ile yalancı peygamber. Bu konuda çene yormaya değer mi? Psikoterapistler arasında bilinçli ya da bilinçsiz olarak, sözüm ona hizmet ettikleri insanlardan çok daha fazla bireysel çıkar sağlayan sahte doktor ve yalancı peygamberler olduğu apaçık ortada; biliniyor.

Hastalar ve çaresizler arasında kendilerine sürekli yeni kurbanlar buldukları halde, bilinçli olarak kendi çıkarlarını gözeten düzenbazların, meslektaşları tarafından genellikle kısa bir sürede fark edilen suçlular olduğunu söyleme eğilimindeyiz. Mesleki derneklerimiz vasıtasıyla potansiyel hastaları bu karanlık meslektaşlarımıza karşı korumaya çalışıyoruz. Gölgeyle olan bilinçdışı özdeşleşmeleriyle hastalarından ziyade kendilerini yanıltanlara gelince, onların durumunun yalnızca daha fazla bilinç ve daha iyi mesleki eğitim sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Geleceğin analisti, iyi bir eğitim ve kontrol analizi süresince gölgesinin bilincine vardıktan sonra bir daha artık onun tarafından tehdit edilmez.

Fakat burada bir yanılgı söz konusu ve bu yanılgı nedeniyle psikoterapistin mesleki gölgesi sorunu son derece önemli. Zira analist olmanın tabiatındaki trajediyle burada karşılaşırız. Analistin bilinci ne kadar bü-

yüyüp genişlerse bilinçsizliği de o derecede artar. Bilinçsizlik ve onunla birlikte gölgeye düşme sorunu, analistin en büyük sorunudur. Durumu bireyleşme açısından ele alarak başlayalım. Bir insan ne kadar bireyleşirse, yani bilinçdışı alan onun için ne kadar görünür hale gelirse, bilinçdışının konstellasyonları da o kadar güçlü hale gelir. Nihayetinde bilinçlenme sürecinin zaman zaman kendimizi bilinçdışına teslim etmemize yardımcı olması gerekir. Yalnızca bilince çıkmış olana sırtımızı dönüp yeniden bilinçdışının sularına daldığımız müddetçe bireyleşmede yol kat ederiz. Mantıken bu, bireyleşmekte olan kişinin zaman zaman doğrudan bilinçdışından hareket ettiği anlamına gelir ve mesleğini icra eden psikoterapist de bu duruma dahildir. Ancak bilinçdışından hareket etmek, kişinin her zaman yeni bir biçimde gölgesine düşmesi demektir.

Bireyleşme sürecinin bir analisti, analist olmayan bir kişiden daha spesifik olarak ilgilendiren bir yönü daha mevcuttur. Hastaların ve çalışma arkadaşlarının bilinçdışı içerikleri bilince çıkarmalarına, yani başkalarının bilinçdışındaki kolektif ve kişisel içeriklerle yüzleşmelerine yardımcı olmak analistin özel görevlerinden biridir. Tanrı bilgisi din adamının örnek imgesinde veya özverili şifacı hekimin arketipsel imgesinde nasıl önemli bir rol oynuyorsa, psikoterapist örnek imgesinde de bilinç kılavuzu olarak adlandırabileceğimiz bir figür, bir ışık-taşıyıcısı yer alır.[9] Aslına bakılırsa bu figür merkezi bir konuma sahiptir. Ancak hekim, din adamı ve psikoterapistlerin tabiatında var olan bu tür örnek profesyonel imgeleri her zaman, aydınlık ve ışıltılı idealin karşıtı olan karanlık bir kardeş içerir. Böylece psikoterapistin profesyonel gölgesi yalnızca sahte doktoru ve yalancı peygamberi değil, aynı zamanda tam manasıyla bilinçdışında ikamet eden alter egoyu, başka bir deyişle analistin bilinçli olarak ulaşmak için çaba gösterdiği her şeyin tersini de içerir. Böylece bilinçdışının bir analist için, analist olmayan bir kişiye göre daha büyük bir tehdit oluşturduğu paradoksuyla karşı karşıya kalırız.

Bana, İngiliz Donanmasının Birinci Dünya Savaşı'ndan önce denizcilerine yüzmeyi öğretmediğini söylemişlerdi; yüzme bilmeyenler sudan uzak durmak için ellerinden geleni yaptıklarından boğulma olasılıkları-

9 Işık taşıyan, ışık taşıyıcısı (İng. Light-bearer) aynı zamanda Şeytan (Lucifer) anlamına da gelir. -ç.n.-

nın yüzme bilenlere göre çok daha düşük olduğu varsayılıyordu. Suyu bilinçdışı ile bir tutarsak analist, bu anlamda, bir yüzücüdür.

Dürüst bir analist, işinde zaman zaman tam manasıyla bilinçdışından hareket eden sahte bir doktor ve yalancı bir peygamber gibi davrandığını dehşetle fark edecektir.

Aşağıda, psikoterapist gölgesinin nasıl faaliyet gösterdiğine dair kısa bir açıklama yer almaktadır: Bu gölge, yalnızca iyi para ödeyen zengin insanları veya prestijini artıracak tanınmış kişilikleri tedavi etmeye çalışır. Daha sonra "psikoza karşı son derece tehlikeli eğilimleri" teşhis eder. Jung'un gizli psikoz kavramı bu bağlamda kolayca kötüye kullanılabilir. Yaklaşan psişik çöküş tehlikesi, gölgenin bir kurtarıcı gibi görünmesi için abartılır. Tedavi boyunca hasta, sorunlarıyla yüzleşmek yerine pohpohlanır ve kandırılır. En kötü karakter hataları ilginç, hatta oldukça dikkate değer addedilir. Otoriter kadınlar, 'kraliçe arketipini' sergiledikleri için şımartılırlar; sevememe özelliği, büyüleyici bir içe dönüklük olarak gösterilir. Yaşlanan bir anneye hürmet göstermeyen egoist tavır, annenin animusundan kurtuluş olarak anlaşılır. Hasta ile babası arasındaki gerilimi yumuşatmaya çalışmak yerine, gölge hemen 'ölmesi gereken kraldan' bahseder. Dikkatli bir analizin tehditkâr ana-babaları, genellikle hasta güçlendikçe tehdit edici nitelikleri yok olan dost canlısı ve sevecen yaşlı insanlara dönüştürebileceğine dair hiçbir farkındalık söz konusu değildir.

Semptomlarda herhangi bir azalma analistin kendi başarısı olarak görülür ya da en azından onun uyandırdığı güçlere atfedilir; durumdaki herhangi bir kötüleşme, hastanın analistin gösterdiği yoldan gidememesi veya isteksizliğinden kaynaklanmıştır.

Gölgeye yakalanan analist, gitgide hastaları aracılığıyla yaşamaya başlar. Onların dedikoduları onun dedikodusu; arkadaşlıkları, aşkları ve cinsel maceraları onun deneyimleri haline gelir. Kendi hayatını yaşamayı tamamen bırakır. Hastaları onun için her şeydir. Onun için yaşar, sever ve acı çekerler. Belki de söylendiği gibi o sadece hastaları için yaşar halbuki onlar aracılığıyla yaşadığı kesindir. Analizin kendisi ve analiz yapma hayatın yerini alır. Peki ya hastanın ödediği ücretin tedavisinin bir parçası olduğu hükmüne ne demeli? Bunun bir gölge iddiası olması muhtemel değil mi? Elbette ki ücret esasen terapinin bir parçası değildir;

uygun koşullarda yaşamak, çalışarak hak ettiğimiz şekilde hayatımızı idame ettirmek için vardır.

Gölge, aktarım ve karşı aktarım[10] kavramlarıyla da cümbüş yapar. Mesela hasta üzerinde bizim kadar çok etkisi olduğunu hissettiğimiz için hastanın kocasını kıskanırız. Gücümüzün bu şekilde feshedilmesine katlanamaz, kocayı sürekli olarak ölçüyü aşan, gaddarca davranışlar sergileyen biri olarak gösteririz. Hastayı arkadaşlarından ve tanıdıklarından ayırmaya çalışırız. Gölgesi, analisti hastasının eski aşklarını değersizleştirmeye ve bunu yaparken kendisine hak ettiğinden fazla değer biçmeye de sevk eder.

Analist nevrotik bir hastanın ıstırabından bunalmaya başlarsa gölgesi ona bu zorluktan da iyi bir çıkış yolu gösterir. Dogma 'Nevrotik acı gerçek olmayan acıdır' der ve analistin, hastanın gerçekten acı çektiğini görmezden gelmesine müsaade eder. Aslında muhtemelen gerçek veya yanlış ıstırap diye bir şey yoktur, yalnızca gerçek veya yanlış sorunlar vardır.

Benlik bile gölgeye batan analist tarafından kötüye kullanılır. O kadar çok ahlak dışı, sevgisiz ve saldırgan davranış, bunların Benliğe içkin olduğu söylemiyle sık sık haklı gösterilir ki! Örneğin zina, her şeyden önce, eşe karşı ağır bir hakaret ve saldırganlık olarak değil, Benlik adına kolektif normlardan kurtulma olarak değerlendirilir. Gölgeye batmış terapist, arkadaşlara, tanıdıklara, çalışanlara ve işverenlere karşı adil olmayan, sadakatsiz davranışları ve ahlakın ve âdetlerin reddi gibi pek çok şeyi, bunların cesurca bir özgürleşme ve kurtuluş eylemi olduğunu söyleyerek teşvik eder.

Gölgesine yakalanan analist, ufak tefek yollardan kâhini oynamaya başlar. Aşkın bir bilgeliğe bürünerek hastalarının dini ihtiyaçlarını karşılar. Bir din adamı nasıl her yerde ve her şeyde Tanrı'nın eserini görüyorsa, gölgeye bağlı analist de her zaman ve her yerde bilinçdışının faaliyetini görür. Her rüya, her olay, etkinlik, hastalık, neşe, keder, her kaza ve her piyango ödülü bilinçdışının faaliyeti olarak anlaşılır. Biz analistler, küçük tanrılar gibi gizlendiğimiz yerden çıkıp tek bir şeyden her şeyi çıkarsayacağımızı nasıl da biliyoruz. Bilinçdışının bile boyun

10 Karşı aktarım: bkz. JTS.

eğmek zorunda olduğu kaderin, Moira'nın karanlık elini tanıyamıyoruz. Bizim için trajedi diye bir şey yok, kör ve zalim kaza diye bir şey yok. İnsanların başına bilinçdışıyla teması kaybettikleri için talihsizlikler geldiğine inanıyoruz. Hatta nihai olarak, dünyada olup bitenlerin perde arkasına dahi göz atabileceğimize inanıyor ve hastalarımızın da buna inanmalarına müsaade ediyoruz.

Bilinçdışıyla temas düzelse de trajik olmaya devam eden bir durumda hastaya yardım etmeye devam edebilmek için kendi yaşamımızdaki trajik durumla yüzleşebilmemiz şarttır. Analistlere has bir trajedi olduğunu düşündüğüm şey şu: Ne kadar hastalarımızın bilinçlenmesine yardım eden iyi terapistler olmaya çalışırsak, o kadar aydınlık mesleki imgemizin karanlık tarafına, gölgemizle alakalı olan (en azından kısmi) körlüğe yenik düşmemiz kaçınılmazdır. Bir anlamda, bir amaç uğruna çabalayan herhangi birinin kaderinin (ki hastalarımız genellikle böyle kişilerdir) belirgin bir şekilde trajik bir yanı vardır. Her seferinde yeniden, kişinin başarmak istediği ya da kaçınmak istediği şeyin tam tersi konstele olur.

Doktor, mümkün olduğu kadar çok insanı iyileştirmek isterken sahte doktor olur; din adamı, insanlar arasında imanı artırmaya çok hevesli olduğu halde ikiyüzlü, yalancı bir peygamber haline gelir. Daha da bilinçli olmak için gece gündüz çalışmasına rağmen psikoterapist de işte bu yüzden bilinçdışından hareket eden yalancı peygamber ve sahte doktora dönüşür.

. . . . . .

24. KUSUR VE HATALARIMIZI KULLANMAK

MARSHA SINETAR

İşlerinde etkin bir şekilde çalışan insanlar sınırlarını bilirler. Bu kusurları hayatlarına hizmet edecek şekilde kullanırlar ve en iyi çalışma biçimlerine entegre etmeyi başarırlar. Kendi fiziksel ve psikolojik yapılarına, duygusal eğilimlerine ve konsantrasyon örüntülerine dikkat etmeleri

gerektiğini ve bunların bir işin tamamlanmasına yardımcı olduğunu keşfetmişlerdir ve bunda haklıdırlar da. Aslında kişinin kusurlarının toplamı (kendisi de dahil) herhangi bir insanın mevcut kavrayışını aşan bir özellikler bütünü oluşturur. İşte bu bütün, kişinin yaşamdaki ifadesinin özüdür.

Koridorlarda gezen bir danışanım var. Doğası gereği hareketli biri ve en iyi dolaşırken düşünebiliyor. Kendisi bunu kabul ettiği için başkaları da kabul etti. Uzun yıllar onunla çalıştıktan sonra meslektaşları artık onun koridorlarda yürümesini doğal karşılıyorlar. Tabii üstün düşünce kapasitesi şirketine milyonlarca dolar kazandırdı ve böylece dilediği kadar gezinme 'hakkını' da kazandı.

Bir bilim insanı olan başka bir danışmanım, açık kapı politikasını önemseyen bir şirkette kendi başına çalışmayı tercih ediyor. İlk başta ciddi bir şekilde eleştirilmiş olsa da iş yerinde kapısını muntazaman kapatıyor. Kaliteli sonuçlar elde etmek için nasıl çalışması gerektiğinin farkında ve inatla tercih ettiği çalışma tarzına bağlı kaldı. Diğerleri zamanla durumu kabul ettiler.

Bu kişiler zıt eğilimleri uyumlu hale getiren bir çalışma biçimini benimsediler: Konsantre olma isteği ile etrafta dolaşma ihtiyacı ve kişisel bir çalışma tarzını hayata geçirme ihtiyacı ile şirket ortamına uyum sağlama arzusu.

"Hatalarını kullan" sözü Fransız şarkıcı Edith Piaf'ın mottosuydu (Belki de bu kusurlarımızı anlama ve kullanma meselesi tam da böyle bir sloganla ifade edilebilir). Burada bahsettiğim özelliklerin 'kusur' olup olmadıklarından emin değilim ama başkalarının bizim hayatımızla ilgili basmakalıp klişeleriyle karşılaştırılırlarsa kusur olarak görülebilirler.

Örneğin yazar bir arkadaşımla sık sık 'tembelliğimiz' hakkında konuşuruz. İkimiz de yıllar önce, kendi yaratıcı süreçlerimizin bir tür dinlenme veya fikir kuluçkasına yatma olarak tanımlanabilecek tam bir uyuşukluk dönemini içerdiğini fark ettik. Bizlere öğretilen çalışma şekliyle karşılaştırıldığında ve yüzeysel olarak bakıldığında bu itici hatta 'kötü' bir şey gibi görünür. Benim yetiştirilme tarzımdaki Püriten çalışma etiği gün içinde dinlenmeye şiddetle karşı çıkar. Ancak bazı yaratıcı projelerin sonunda, yeni bir çalışmaya başlayabilmek için ilk yapmam gereken şeyin bu olduğunu biliyorum.

Arkadaşım gülerek bütün gün yatakta televizyon dizileri izlerken bilinçdışında gelecekteki kitapları için yeni bir imge ve fikir deposu hazırladığından bahsediyor. "Önceden kendimi yatarken görmekten nefret ederdim. Ne yapmam ve nasıl görünmem gerektiğine dair kafamdaki tüm resimlere aykırıydı bu. Kendimi bütün gün kolalı, kusursuz bir görüntü sergilemek, daktilonun Betty Crocker'ı[11] benmişim gibi yirmi dört saat hiç durmadan fırından çıkmış mükemmel kurabiyeler misali düzgün ve temiz kopyalar üreterek faydalı olmak zorunda hissederdim." Arkadaşım, ihtiyaç duyduğunda kendine zaman tanımazsa bir sonraki projesinin yapmacık ve zorlama göründüğünü ve hiçbir şekilde özgün olmadığını fark etti.

Bense yaşadığım bölgenin kırsal alanlarında uzun yolculuklara çıkar ve araba kullanırken müzik dinlerim. Ahır ve kilise mimarisi her zaman hoşuma gitmiştir. Böyle eski, fırtına yemiş binalara bakarak tozlu yollarda veya Pasifik Kıyısı'nın engebeli Highway One'ında birkaç gün seyahat etmek benim için hem bir dinlenme olur hem de sembolik görsel bir yolculuk. Yeni bir bölüm veya makaleye başlamak için enerji toplarken yaratıcı tarafımın izlemesi gereken öznel ve manevi yolu gösterir bana.

Kişiliğimizin başka hiçbir parçası temel mizacımızı ve çalışma biçimimizi mantığa aykırı bir şekilde ortaya çıkan ve kendine has gereksinimleri olan karanlık tarafımızdan daha iyi ortaya koyamaz. Kontrol edilemeyen dürtülerimizden, vazgeçemeyeceğimiz alışkanlıklardan, bizi gitmek istediğimizin tersi yöne götüren kabul edilmesi zor, zıt eğilimlerden bahsediyorum. Bunlar yaşamımıza zenginlik ve gizem katan karşıt itkilerdir. Hatta bu dürtü, alışkanlık ve çelişkiler, yaşamımıza farklılık ve itici güç kazandıran dinamik enerjiyi de sağlar. Jung bunu şu şekilde tanımladı:

> Bilinç ve bilinçdışı, bunlardan biri diğeri tarafından bastırıldığında ve incitildiğinde bir bütün oluşturmazlar. İlla da mücadele edeceklerse bu en azından iki tarafın eşit haklara sahip olduğu adil bir dövüş olmalıdır. Her ikisi de hayatın bir cephesidir... ve bilinçdışının kaotik yaşamına da (dayanabildiğimiz kadarıyla) istediğini yapma şansı verilmelidir. Bu, aynı anda hem açık bir çatışma hem de açık bir işbirliği demektir. Kuşkusuz insan hayatı böyle olmalıdır. Bu eski bir çekiç ve örs oyunudur: Sabırlı

11 İlk olarak 1921'de yiyecek ürünleri ve yemek tarifi kampanyaları için kullanılan kurmaca bir karakter. -ç.n.-

demir, yıkılmaz bir bütün yani 'bir birey' haline gelene kadar, ikisinin arasında dövülür durur.

Bu tutum, kendimize zarar vermeye devam etmek, bağımlı olduğumuz ve gelişimimizi veya ifademizi engelleyen davranışları görmezden gelmek veya daha da arttırmak anlamına gelmez. Aksine kendimizle savaşmaktan vazgeçtiğimizi gösterir. Her davranışın bizim hakkımızda ne söylediğini, benliğimizin kendine yolculuğu açısından resmin tamamına yukarıdan bakarak nesnel bir şekilde anlamaya çalışırız. İşte size 'kötü alışkanlıklarımızın' potansiyel değerini saptamak için kullanabileceğiniz faydalı bazı sorular:

- Uyum sağlamak ve başkaları gibi olmak için katı bir şekilde bastırmış olabileceğiniz iş alışkanlıklarınız var mı?
- Yazar arkadaşım ve benim gibi başlangıçta sizi zorlayan, yanlış olduğunu düşündüğünüz ve değiştirmeye veya saklamaya çalıştığınız kişilik özellikleriniz var mı?
- Bir zamanlar size uğraşmaya değmeyeceği söylendiği için hayatınızın bazı 'önemsiz' alanlarında başarılı olmak için çaba sarf etmekten vazgeçtiniz mi?
- Çalışma gücünüzü tazeleyen fakat yapmamanız gerektiğini düşündüğünüz (uyumak, TV izlemek, balık tutmak, müzik dinlemek, hayal kurmak vb.) 'mola' yerine geçen bir faaliyet var mı?

Kendi yaşamımız ile dört başı mamur yaratıcı bir ifadeyi hayata geçirmek üzere var olduğumuzu irdeleyebilirsek alışkanlıklarımızı, hayallerimizi, fantezi hayatımızı, değerlerimizi, kişiliğimizdeki ikilikleri anlayarak bu ifadenin hizmetinde kullanabiliriz. Bizi bir birey olarak anlatan yalnızca sözlerimiz, işlerimiz ve ilişkilerimiz değildir. Bizi anlatan gerçekte olduğumuz şeydir. Bu nedenle, kişiliğimizdeki tartışmalı yönler benliğe doğru hareketimizi, yaşam ve yaratıcı ifademizi enerjiyle beslemek için gerekli olan rengi, tonu veya uyarıcı gücü sağlıyor olabilir.

. . . . . .

25. TEKNOLOJİNİN AÇTIĞI YARA

CHELLIS GLENDINNING

Sağlık açısından tehdit oluşturan teknolojilerin ve teknoloji yüzünden hasta olan insanların çoğaldığı bir dünyada yaşıyoruz. Günümüz teknolojisinin gelişimi ve kullanımı yalnızca tek tek bireyler açısından değil yaşamın kendisi açısından; yeryüzündeki suların, toprağın, havanın özü, bunların var olmaya devam edebilmeleri, sizin ve benim hayatlarımız açısından da tehlike arz ediyor.

Tarihçi Lewis Mumford bu dönemi "insan zihninin...makine mitinden, onun uğrunda hiçbir özveriden kaçınmayacak kadar büyülendiği"[12] İlerleme Çağı olarak adlandırıyor. Telefonun, televizyonun, füzelerin, nükleer silahların, süper bilgisayarların, fiber optiklerin ve süper iletkenliğin icadıyla içinde yaşadığımız sosyal sistem, binlerce yıldır yaşamı ve kültürlerin karşılıklı ilişkisini onurlandıran ortak, doğaya bağlı köklerden bizi daha da uzaklaştıran teknolojileri mütemadiyen tercih etti. Bunların yerine, kontrolsüz bir teknolojik gelişme olarak modern 'ilerleme' kavramını besleyen değerler, hem modern çağın ahlaki zorunluluğu hem de *onun laneti* haline geldi.

O halde tarihin bu belirsiz anında sağlığı tehdit eden teknolojilerden kurtularak hayatta kalmayı başarmış olanlarla tanışıp onlara dost eli uzatmak, modern teknolojik toplumun gidişatını kapsamlı bir şekilde yeniden gözden geçirmek gibi acil bir ihtiyaca gözümüzü açabilir. Bu ihtiyacın ışığında, hastalanan kişilerin yaşam deneyimleri artık onların özel gerçekliği olmakla sınırlandırılamaz. İfşa oldukları zaman kolektif kalbimizi, dünyamızı güvenli ve yaşanabilir kılmak için ihtiyaç duyduğumuz tutku ve bilgeliğe açmak üzere bir katalizör işlevi görürler. Teknolojinin sebep olduğu hastalıklara katlanan insanların teknoloji,

12 Lewis Mumford, *My Works and Days: A Personal Chronicle* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1979), p. 14.

insan ilişkileri ve hayatın anlamı hakkında öğrendikleri hepimiz açısından kritik önem taşıyan derslerdir.

Karşımızda duran esas sorun bilgi sorunudur. Bir teknolojinin tehlikeli olduğunu kim bilir? Bunu ne zaman bilirler? Yeni bir teknoloji nasıl halkın kullanımına sunulur? Onun potansiyel etkisini araştıran çalışmalar ne kadar eksiksizdir? Ne kadar etkilidir? Dalkon Kalkanı,[13] Ford Pinto[14] ve sızıntı yapan benzin depolarında olduğu gibi bazı durumlarda başlangıç itibariyle kimse (ne mucitler, ne üreticiler, ne hükümet ne de tüketiciler) bunların ne kadar güvenli veya tehlikeli olduklarını bilemez. Kimse bunların gelecekte kötü etkileri olabileceği ihtimalini önceden düşünmemişti; yeterince test ve analiz yapılmamıştı. Bu gibi durumlarda satıcı ve kullanıcı belirli bir teknolojinin tehlikelerini ilk başta bilmese de talihsiz bir deneyim sayesinde sonunda birileri öğrenir. Bu keşif genellikle sorumluluk kabul etmek veya teknolojiyi değiştirmek için yatırım yapmak istemeyen satıcı ile mağduriyet sebebiyle tazminat talep edebilecek veya sorun yaratan teknolojinin yasaklanmasını talep edebilecek olan zarar görmüş tüketiciyi karşı karşıya getirir.

Diğer durumlarda, hükümetin ve bilimsel veya kurumsal hiyerarşilerin en üst basamaklarında yer alan karar verebilecek konumdaki kişiler, tehlikenin farkında oldukları halde, bireylerin yaşamına gelebilecek zararı topluma, kendi özgeçmişlerine veya banka hesaplarına sağlanan 'faydaya' değer bulurlar. Tehlikelere dair bildiklerini itiraf etmekte hiçbir avantaj görmedikleri için teknolojilerini genellikle gizlilikle çevrelerler. Ne çalışanlara ne de halka olası sorunlar hakkında bilgi vermedikleri için insanlar tehlike arz eden teknolojileri risklerin farkında olmadan kullanırlar.

Asbestin akciğer hastalığına ve ölüme neden olabileceği gerçeği Amerika Birleşik Devletleri'nde 1918'de biliniyordu,[15] buna rağmen üreticiler, işçileri güvenli olmayan ortamlarda çalıştırmaya devam ettiler, işçi taz-

13 1971-75 yılları arasında kullanılan ve birçok ölüm ve hastalığa sebep olan bir tür doğum kontrol aleti. -ç.n.-

14 1971'de satışa sunulan ve bir mühendislik hatası nedeniyle birçok kişinin ölümüne sebep olan araba. -ç.n.-

15 Paul Brodeur, *Outrageous Misconduct: The Asbestos Industry on Trial* (New York: Pantheon, 1985), sf. 14.

minat yasaları ve yasal şirket stratejileri vasıtasıyla sorumluluk almaktan kaçtılar. Heather Maurer, 1950'lerde babasıyla birlikte aileye ait sıhhi tesisat dükkanında asbestli boru kesme işinde çalıştı. Babası birkaç değişik kanserden vefat etti, annesi ise hâlâ plevral fibrozis hastası. Heather, "Bizi öldürdüğünü bilseydi babam ailesini bunlarla çalıştırmazdı!" diyor.

Sonuç olarak, modern teknolojilerin sağlık üzerindeki etkisini bilmiyoruz çünkü onları geliştiren ve tedarik edenler bilmek istemiyorlar. Teknolojilerimiz açık, özenli veya demokratik bir şekilde geliştirilmiyor ve seçilmiyorlar; biz de böyle olmasını talep etmiyoruz. Tam tersine, onların insan topluluğundaki varlığı hem sorumsuz geliştirici hem de masum tüketici için *seçilmemiş bir kader haline* geliyor.

Demek ki ciddi bir sağlık tehlikesi atlatan birinin hastalığı ile teknolojik bir olay arasındaki bağlantının keşfi, bir cehalet ve masumiyet atmosferinde gerçekleşiyor.

Sorun, vatandaşlardan bilim adamlarına kadar pek çoğumuzun tehlikeleri kabul etmemesinde değil sadece. Komşularımızın, aile üyelerimizin ve hatta bizim bile teknoloji kaynaklı hastalıklara yakalanabileceğimizi kendimize itiraf etmiyoruz. Bizi bu algıdan koruyan teknolojiyle ilgili tabular, üzerinde anlaştığımız kurallar, sosyalleşme yoluyla öğrendiğimiz ve belirli deneyimlerden kaçınmayla alakalı derin ihtiyacımıza hitap eden bilinçdışı kısıtlamalar mevcut. Teknolojimize kafa tutmaya karşı bir tabu var; teknolojimizi tedarik eden kurumları sorgulamaya karşı bir tabu var; teknolojinin zararlarını itiraf etmeye karşı da bir tabu var.

Sosyolog Jacques Ellul, böyle bir tabu sisteminin işleyiş biçimi konusunda önerilerde bulunur. Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*[16] adlı kitabında kamu algısını, kendi lehine çalışan memur ve yöneticilerden oluşan bir grubun halka dayattığı telkinlerden daha fazla bir şeyin belirlediğini söyler. Bunu, nüfusun tüm sektörlerinin dahil olduğu bir sistem, bir ortaklık olarak değerlendirir.

Modern toplumda, teknolojileri yaratan ve yayanlara, en azından kısa vadede doğrudan bir fayda sağlayan bir dizi teknoloji tabumuz var. 'İyi yaşam', cazibe ve 'ilerleme' vaadiyle genel nüfusun psişik ihtiyaçlarını dolaylı olarak karşılayan tabularımız mevcut.

---

16 'Propaganda: İnsan Tutumlarının Oluşumu'

. . . . . .

26. İLERLEMENİN KURBANI VAHŞİ DOĞA

PETER BISHOP

1960'lar Dünya'nın bir gezegen olarak ilk fotoğraflarını gördü ve bu 1968'de yörüngedeki bir uzay aracından doğrudan bir televizyon yayını ile yeryüzünün sakinlerine gösterildi. Bununla ilgili olarak Metzner şunları yazıyor:

> Dünyanın tamamının uzaydan gönderilen ilk fotoğrafları, yeni bir 'her şeyi dahil etme' döngüsünün başlangıcına işaret ediyordu: Uzay gemimiz, annemiz, gezegenimiz, orada uzayın derinliklerinin kadife siyahında, ışıltılı atmosferik perdelerle süslenmiş, mavi-yeşil bir mücevher gibi asılı duruyordu. Dünya birdir. Artık hepimiz birlikteyiz.[17]

Bu idealize edilmiş bütünlük imgesinin; 'Bütüncül Dünya' fantezisinin böyle aniden yaratılıvermesi endüstriyel kültürlere özgü bir olaydır. Dünyanın fiziksel, kültürel, ruhsal olarak, geçmişi ve geleceği ile birlikte karmaşık, bütünsel bir görüntüsüdür. 'Uzay gemisi Dünya', 'Dünya A.Ş.', 'Küresel Köy', 'bir hücre olarak Dünya', 'Bütünlüklü Dünya', 'Mandala Şeklindeki Dünya' – bunların hepsi Dünya'yı muazzam bir kozmik dramanın içinde ayrı bir evrimsel birim olarak tasvir eder. Ancak bu imgesel olayın ilham verdiği güven, coşku ve haklılık duygusunda gizli bir yaratıcı paradoks da mevcuttur. 'Bütünlüklü Dünya' imgesi şu anki muazzam tutarlılığını hangi yollardan edindi? Bu imge ortaya çıkarken güven ve umut hangi anlarda kaygı ve umutsuzlukla örtüştü?

'Bütünsel Dünya' imgesi, biçimi olmayan bir enginliğin hissettirdiği yükü hafifletir. Bu sağlam, durağan küresel görüntü uzayın sınırsızlığında bir odak noktası oluşturur. Boşluk, monotonluk, melankoli, böylesi geniş bir hayal gücüyle uyumlu olan sonuçlarıdır.

---

17 R. Metzner, *Maps of Consciousness* (New York: Collier Macmillan, 1979), p. 2.

EKOLOJİ VE BÖCEK KORKUSU

Evrimsel bir süreç olarak değil de bir sistem olarak gezegen temel odak haline geldiği zaman ekoloji fantezisine geçiş yapmış oluruz. Farklı umutlar ve korkular ortaya çıkar, yeni uyumlar harekete geçer. İngilizcede 'ekoloji' kelimesi ilk olarak 1873'te[18] ortaya çıktı. Ekoloji, organizma ve çevre arasındaki etkileşimde parçalardan ziyade bütüne vurgu yapar. İdealize edilmiş sistemleri tanımlamak için uyum, denge, birbirine bağlı olma, birlik, bütünlük gibi kavramlar tekrar tekrar kullanılır. Yaşam tutarlı hale gelir, Dünya küresel bir hücreye dönüşür. İnsanlık, birçok yaşam formundan sadece bir tanesi, canlı bir ağla iç içe geçmiş dünyevi bir varlık olarak tasavvur edilir.[19]

Ekoloji alanı başlangıçta on dokuzuncu yüzyıl biyolojisi ve botaniği tarafından şekillendirilirken, yirminci yüzyılda sanattan sosyal bilimler ve fiziğe kadar tüm disiplinleri kapsayacak şekilde genişlemiştir. Mumford "Artık adına layık olan tek düşünce ekolojik olmalıdır," diye yazıyor.[20] Kutsal bir küresel birlik ilan edenlerin, "Bozulmamışlık bütünlüktür, en büyük güzellik organik bütünlüktür..." gibi organik ve ilham verici metaforları bütüncül pragmatistlerin sistem diliyle çelişir: "Tanrı... aşk ile devinen soyut bir cayro-pusuladır."[21] *Kutsal olmayan* bir birlik imgesi görünüşte bu her ikisine de karşıttır. Karl Marx için dünya gerçekten de birleşiyordu ancak bu birleşme, kapitalizm ve emperyalizm vasıtasıyla gerçekleşiyordu. Benzer şekilde, Margaret Mead, insanlığın "gezegenin önceden dağınık ve bağlantısız olan nüfusunu, birbirine bağlı, birbirine dayanan ve tamamen tehlikede olan tek bir grup haline" getirdiğinden bahseder.[22] 1960'ların '*küresel köy*' coşkusu, günümüzün '*tamamen tehlike altında olan tek bir grup*' şeklindeki gölge imgesinin yanında naif kalıyor.

---

18 Bkz. E. Fernow, "Applied Ecology," *Science* 17 (1903); V. M. Spalding, "The Rise and Progress of Ecology," *Science* 17 (1903).

19 Örneğin, A. Chisholm, *Philosophers of the Earth: Conversations with Ecologists* (London: Sidgwick and Jackson, 1972).

20 Chisholm'da, *Philosophers*. Ayrıca, G. Sessions, " Ecophilosophy, Utopias, Education," *The journal of Environmental Education* 15, no. 1 (Fall 1983).

21 Alıntılar Robinson Jeffers and Buckminster Fuller'dan, R. Buckminster Fuller, *Earth Inc.* (New York: Anchor Press, 1973), p. 69

22 M. Douglas and A. Wildavsky, *Risk and Culture: An Essay on the Selection of Technical and Environmental Dangers'da* yer alan bir alıntı (Berkeley: University of California Press,

The Fate of the Earth'te Jonathan Schell, bir atom soykırımının ardından geriye kalan tek şeyin "böcekler ve çimenler cumhuriyeti"[23] olabileceğinden kasvetle bahsediyor. Bu, baskın tür olarak böcek krallığının, Homo sapiens'in yerine geçip yeryüzünü miras alacağı yönündeki eski bir korkunun modern bir ifadesidir.

Kuşların veya yunusların hayatta kalması nispeten teselli edici olsa da gezegene muhtemelen böceklerin, özellikle de karıncaların ve hamamböceklerinin hakim olacağı bilgisi, tiksinti, umutsuzluk ve kasvet hissi uyandırır. Böcekler çok eskiden beri şeytanla ilişkilendirilir. Jungiyen gelenekte, rüyada görülen bir böcek kolonisi genellikle gizli psikozu, temel kişiliğin parçalanmasını sembolize eder. James Hillman onların, Batı psişesinin reddedilen özerkliğini çağrıştırdığını söyler; rüyalardaki böcekler, komplekslerdeki doğal aklı veya zekâyı sergilerler.[24]

Holizm[25] parçalanmadan korkar. Agresif fantezileri harekete geçirmek için böcekleri kullanır. Cinayet bir suçtur, böcek ilacıysa her gün evlerde kullanılan bir ürün. Böcekler, zehirli spreylerle kalçadan panik ateşine ilham verirler.[26] Hillman şöyle der "Böcek belirdiğinde genellikle ateş de belirir." Böcek fantezileri parçalanma, kirlilik, kimlik kaybı korkularıyla temas kurar; hem her şeye gücü yeten, iyi organize olmuş bir sistemden hem de kaotik, meçhul bir kalabalıktan duyulan korkuyu ifade eder. Kitleler, bürokrasi, aşırı nüfus, totaliterlik gibi yabancılaşmaya ve endüstriyel çağa özgü karanlık imgelerin çoğunun bir noktada, sanayi kovanları, şehirde çalışmaya gelen karınca kolonileri gibi entomolojik metaforlarda ifade edildiği olmuştur. Modern biyolojinin ve sibernetiğin bilgi sistemleri dili bile böcekleri ve onların organizasyonlarını hatırla-

---

1982), p. 64. Sanayi toplumunun çevre sorunlarına bakış açısı ile okuryazar olmayan toplumların sözde 'büyülü' dünya görüşü arasında çok az fark olduğunu öne sürülüyor. 'Kutsal olmayan birlik' için ayrıca bkz. B. Weisberg, *Beyond Repair: The Ecology of Capitalism* (Boston: Beacon Press, 1971)

23 J. Schell, *The Fate of the Earth* (London: Picador, 1982), p. 62-65.

24 J. Hillman "Going Bugs"da (Dallas Institute of Humanities and Culture'da 'Rüyalarda Hayvanlar' üzerine verdiği konferanslardan biri, Spring, 1982) *Sineklerin Tanrısı*, *Faust*'taki böcek korosu ve Kafka'nın *Dönüşüm*'üne de atıfta bulunur.

25 Bütüncülük. -ç.n.-

26 Panik ateşinin kalçadan gelmesini, vücudun bu bölgesinin içgüdüler veya daha ilkel enerjilerle ilişkilendirilmesi şeklinde yorumlayarak çevirdim. -ç.n.-

tan bir his verir: Birimler, bitler, mikro çipler ve elbette bir de 'yazılım hataları.'[27] Dünyayı tek bir hücre, bütüncül bir birlik olarak imgelemek böcek rüyalarını husule getirir.

Oysaki mitolojik açıdan böcekler ayıklama, eleme, ayrıntılara dikkat etme ile de ilişkilidirler. Küresel birliğe dair ihtişamlı soyutlamalarımızdan, daha çok yeryüzüne ait, parçalanmış bir imgeleme geçmemiz için ısrar eden yeraltı dünyasının habercileridirler. Ne var ki holizmin tek taraflı hayal gücüne bakılırsa böcekler her yerde, her şeyin temelini kemiriyorlar. Küresel birlik fantezileri gittikçe artan yaygın bir kriz duygusuyla baltalanıyor. Her şey bozuluyor; soluduğumuz havadan içtiğimiz su ve yediğimiz yemeğe kadar sanki her şey bizi tehdit ediyor. Son derece çeşitlenmiş bir kaygı söz konusu. Küresel birliğin *arka yüzü*, parçalanma, panik ve kriz gerçeğini gözler önüne seriyor: Gelecekteki tek ve büyük bir parçalanma olarak değil, şimdi, her yerde, her gün gerçekleşen sonsuz sayıda küçük parçalanmalar olarak. Kriz haberciliği, kriz müdahalesi, kriz yönetimi, kriz bakımı, kriz danışmanlığı gibi şeylerin tümü yirminci yüzyıl sonları Batı toplumunun yaşamına özgüdür.[28]

Ekolojiye dair endişe durmak bilmeyen bir faaliyeti teşvik ediyor. Sorunlar her zaman acil olarak gösteriliyor, soru her zaman 'şimdi ne yapmalı'! Tefekkürün yerini aktivizm aldı. Bir ekoloji aktivistinin dediği gibi: "Eskiden guillemotları[29] inceliyorduk: şimdi insan türünü kurtarmaya çalışıyoruz."[30]

1898 tarihli 'İnsanın Dünyaya Tabiiyeti' başlıklı bir konferans teslimiyetçi bir tutumla "İnsan, kendisini doğaya tâbi kılan bağları asla koparamaz"[31] iddiasında bulunmuştu. Loren Eiseley, "tamamen yeni ve nispeten belirsiz bir dehşetin" nedenleri arasında "birbirine bağlı ve evrimleşen

---

27 İngilizcede 'yazılım hatası' anlamına da gelen 'bug' kelimesi böcek demektir. -ç.n.-

28 Bkz. R. Sardello, "The Suffering Body of the City," *Spring* 1983: p. 145-64.

29 Bir kuş cinsi. -ç.n.-

30 Chisholm, *Philosophers*'da Ecolojist Dr. N. Moore; ayrıca bkz. I. Barbour, *Earth Might Be Fair: Reflections on Ethics, Religion, and Ecology* (New York: Prentice-Hall, 1972), p. 56, 153. Douglas (*Risk and Culture*, s. 131) çevreci aktivist grupların örgütlenme biçimini doğrudan sahip oldukları afet imgeleriyle ilişkilendirir.

31 L. Gallonedec, "Man's Dependence on the Earth," *Popular Science Monthly* 53 (May 1898), Fransa'da, Congress of Scientific Societies'de okunmuş bir metin.

yaşam ağının" keşfinin önde geldiğinden bahsetmiş,[32] Jung ise "Dünya bizim için çok küçüldü, insanlığın bu hapishaneden kaçmak isteyeceğini tahmin etmek zor değil..." diyerek uyarıda bulunmuştu.[33] İnsanlık kendi birlik hayallerinin kapanına kısılmış görünüyor. Böceklerin temsil ettiği kaos, parçalanma ve kimlik kaybı korkuları, kapana kısılma, boğulma ve hapsedilme korkularıyla tamamlanıyor. *Yaşam ağı*, *eko-ağ örgüsü* bu türden korkuları gündeme getiriyor.

İnsanlığın kaçınılmaz olarak yaşam ağına katılımının yaygın olarak kutlanması, hatta bu katılıma tapınılması, merkezdeki örümceğin teşkil ettiği ölüm ve yok olma tehlikesini yalanlıyor. Bu ağ, çokça bahsi geçen 'Toprak Ana'ya dönüş' beyanının gölge tarafı için uygun bir semboldür. Bu ağ, yalnızca merakla tefekkür edilecek bütüncül bir imge değil, aynı zamanda insanlığın kimlik ve güvenlik arayışında sendeleyerek yol aldığı bir labirenttir.

MÜTHİŞ BİR KAYIP

Dünya holizmi yalnızca örnek bir düzen değil, aynı zamanda muazzam bir kayıp imgesi ortaya koyar. Çağdaş kayıp fantezilerinin boyutu ve mutlaklığı emsalsizdir:

> Hayatta kalan yok, gelecek yok, şu anki şekliyle bir daha yaratılacak bir hayat yok. Yazıyla anlatabileceğimiz en kesin sona erişe bakıyor ve bir daha gün ışığı bilmeyecek karanlığı bir anlığına görüyoruz. Yok olma gerçeğiyle temastayız.[34]

Yeryüzünün tarihi boyunca soyları tükenen türler oldu; pek çok insan da türümüzün tükenmesi deneyimini bilinçli olarak yaşamak zorunda kalacak. Ne var ki hiçbir tür bugüne kadar kendi türünün tükenmesi olasılığını düşünmeye zorlanmamıştır. 'Bir türün tükenmesi' ve 'yok olma' düşüncesi hayal gücünü ezer. İnsan türünün yakın zamanda yok olma ihtimalini bir fantezi olarak ve psikolojik açıdan görmek zor.

---

32 L. Eiseley, *The Star Thrower* (London: Wildwood House, 1978), p.179.

33 C. G. Jung, *Collected Works*, İngilizceye çeviri: R. F. C. Hull, Bollingen Series XX, 10. Cilt (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1970); Bölüm: 615

34 H. B. Hough, in D. Day, *The Doomsday Book of Animals* (London: Ebury Press, 1981), p.10

1848'de yaşayan son iki Büyük Auk'un[35] sopalarla öldürülmesinden ve bıraktıkları son yumurtanın İzlandalı bir balıkçının çizmesi altında ezilmesinden sadece dört yıl sonra, Karl Marx insanlığın 'tür olarak varlığı'ndan bahsetmişti. Bu o zaman anlaşılması zor bir kavramdı. Üç yıl sonra, 1851'deki Crystal Palace sergisinde, Prens Albert şunları söyledi:

> İçinde bulunduğumuz çağın kendine has özelliklerine dikkat eden hiç kimse, gelmiş geçmiş tüm zamanların işaret ettiği o büyük amaca yani insanlığın birliğinin gerçekleşmesine hızla yaklaşan olağanüstü bir geçiş döneminde yaşadığımızdan bir an olsun şüphe etmeyecektir.[36]

Yüz otuz yıl sonra, küresel birliğin gölge tarafının küresel savaş ve küresel kirlilik olduğunu anlıyoruz. Yine de bu karanlık mahzenin altından meydana çıkan şey, kendimizi belirli bir tür olarak fark etmeye başlamamız. Bugün, Marx'ın bahsettiği türsel varlık imgesini kavramak çok daha kolay. Kimliğimizi bu şekilde tasavvur etmek ölümle yüzleşmek demektir. Türlerin varlığını tahayyül edebilmek, türlerin yok oluşunu da tahayyül edebilmeyi gerektirir; bunlar aynı imgenin iki yüzüdür. Marx ile aynı dönemde yaşayan ortalama bir Batılı için yabancı, soyut ve uzak bir şey olarak görünen barışçıl Büyük Auk'un neslinin tükenişi ve Marx'ın tür-varlık imgesi, çağdaş bir kulakta modern bir tınıyla çınlar.

Şimdi sadece insan hafızası değil, hayal gücünün temeli de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Bireyselliğin, uygarlığın, insan türünün, hayvan ve bitki âlemlerinin, bildiğimiz yaşamı yaratan ve destekleyen matrisin kaybı şeklinde tahayyül edilen 'kaybetme' seviyelerinin her biri aslında, psikolojik referans yoksunluğu ve *memorianın*[37] ölümü ile ilgili korku-

---

35 1800'lü yıllarda özellikle de tüyleri için avlanan ve soylu tüketilen bir kuş cinsi. -ç.n.-

36 J. ve P. Philips, *Victorians at Home and Away* (London: Croom Helm, 1978), p. 18.

On dokuzuncu yüzyıl milliyetçiliği, yoğun bir iç parçalanma ve çatışmayı yalanlayan idealleştirilmiş bir birleşim, tutarlılık ve kimlik imgesi sergiledi. (Örneğin Doğu üzerinde) İmparatorluk hayalleriyle yerküreyi kategorize etme, örgütleme ve kontrol etme girişimlerinde bulunuldu.

37 Memoria (Lat.) Batı'nın klasik retoriğinin hafızayı içeren yönleri için kullanılan bir terim. 'Hafıza' olarak da tercüme edilebilir. -ç.n.-

ların bir ifadesidir. Bu dehşet verici 'kayıp' imgeleri vasıtasıyla, şeylerin ruhuna, *Anima Mundi*'nin[38] içine çekiliriz.[39]

VAHŞİ DOĞA VE GÜZELLİĞİN KAYBI

Vahşi doğanın hakim olduğu yerler 'türümüzün geçmişine kutsal yolculuk mekânları', 'beşeri özgürlüğün rezervuarları', 'umut coğrafyasının parçaları' olarak adlandırılmıştır.[40] Buraların korunması birçok nedenle teşvik edilir: Endüstriyel uygarlığın reddi ve ilkelciliğe geri dönüş olarak; paha biçilmez bilimsel verilerin depoları olarak; özgüven ve hayatta kalma becerilerinin geliştirilmesi için eğitim zemini olarak; takım ruhunu geliştiren yerler olarak; tefekkür ve ibadet için yalnız kalınabilecek inziva mekânları olarak; kent yaşamının stres ve karmaşasını geride bırakabileceğiniz şifa merkezleri olarak; insan merkezciliği sağaltan düzelticiler olarak. Yine de vahşi doğanın temel mahiyeti estetiktir.[41] Vahşi doğa tasavvurunun kalbinde güzellikle ilgili temel bir kaygı yatar.

Onu savunanlar güzelliklerini sürekli göklere çıkardıkları halde, vahşi doğa günümüzde ilk zamanlardaki kadar zevk ve huşu ile takdir edilmez. Rousseau, doğanın şehvetinin kendisini bunalttığından şikâyet etmişti; Thoreau, "Duyularım bir türlü dinlenemiyorlar," diye itirafta bulunmuştu; Muir, güzelliğin ekmek kadar önemli olduğu konusunda ısrar etmişti. F. E. Younghusband, Himalayalar'daki ilk yürüyüşünde kendinden geçerek "Ah evet! Ah evet! Bu gerçekten muhteşem! Ne kadar muhteşem!" diye haykırmıştı. Böyle yerler bizim açımızdan artık her

---

38 Anima Mundi (Yun.) Dünyanın ruhu. Dünyada her şeyin birbiriyle bağlantılı oluşuna atıfta bulunan, Platon'un Timaeus'unda bahsi geçen, Neoplatonizmle yerleşik hale gelip simya ile daha da detaylandırılan bir kavram. – "Bir simya özdeyişi şöyle der: 'Tanrı, merkezi her yerde olan, çevresi hiçbir yerde bulunmayan bir dairedir'. Bu söz hem Tanrı için, hem anima mundi için, hem de insan ruhu için geçerlidir." (C. G. Jung, M. Ostrowski-Sachs, *From Conversations With C.G. Jung*, sf.35) -ç.n.-

39 J. Hillman, "Anima Mundi," *Spring* 1982: sf. 71-93; ve R. Sardella, " Taking the Side of Things, *Spring*1984: p.127- 35

40 Bu konu için R. Nash'ın kapsamlı eseri *Wilderness and the American Mind*'a bakınız. (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1973)

41 Doğada güzellik üzerine A. Portman'ın düşünceleri için bkz. "What Living Form Means to Us," *Spring* 1982: p. 27-38; ayrıca, J. Hillman, "Natural Beauty without Nature," *Spring* 1985: p. 50-55

zaman belli bir geçicilik hissi taşır; bu yerler bize kaybı hatırlatır.[42] Ama vahşi doğa imgelemi 'bütünsel bir Dünya' imgesine duyumsal bir tutarlılık kazandırmaya devam ediyor; bu gezegendeki yaşamın her şeyden önce *görsel* olan bir deneyimini temin ediyor. Güzelliğin erosu sayesinde, hem ekolojik hem de evrimsel vizyonlar aşırı soyutlaşmaktan kurtuluyor.

Uzaydan görülen haliyle Dünya imgesi, pek de gizli olmayan bir acıyı gün ışığına çıkarır: "Bir bulut örtüsüne sarılı, uzay denizinde güzellikler içinde yüzüyordu. Onun bu güzelliğini ihlal etmek de onurlandırmak da bizim elimizde."[43] Ekoloji, bağlantıların kopmasıyla beraber kadim ve asli bir ahengin ortadan kaldırılmasıyla ilgilenirken, vahşi doğayı koruma çalışmaları mütemadiyen ihlal, tecavüz ve yağma metaforlarını kullanır.

Ama belki de zamanımızın en büyük sorunu, 'doğadan' ziyade 'güzelliğe' yabancılaşmış olmaktır. 'Vahşi doğa' başlangıçta kargaşa ve akıl karışıklığını çağrıştırırdı. Nitekim onda çılgınca bir yan vardır. Maine'in "yabani ve kasvetli" vahşiliği Thoreau'da şok etkisi yaratmış ve onu, daha evvel tek taraflı olan coşkularını yumuşatmaya zorlamıştı. Bugün çok az kişi Thoreau'nun tepkisini paylaşır. Böylesi alanların bizi artık rahatsız etmediğini ilan ederek daha fazla aydınlanmış mı oluyoruz yoksa bazı temel paradokslarla bağlantımızı mı kaybettik? Vahşi doğa aktivistleri sık sık kendi amaçlarının Batı'yı, vahşi doğanın güzelliğini ikirciksiz bir şekilde takdir edebilmek üzere yeniden eğitmek olduğunda ısrar ederler. Böyle bir hedef kafa karıştırıcıdır çünkü herhangi bir insan kültürünün bilinen tüm doğal bölgelerini paradoksal olmayan bir şekilde kucaklamış olması mümkün değildir.[44] Hayal gücünü vahşi doğadan temizlemek ve

---

42 Bkz. A. Ziegler, "Rousseauian Optimism, Natural Distress, and Dream Research," *Spring 1976*: p. 54-65; Eiseley, *Star Thrower*, sf. 231; Nash, *Wilderness*, sf. 165; F. Younghusband, *Wonders of the Himalayas* (1924) (Chandigarh: Abhishek Publications, 1977).

43 S. Larsen, *The Shaman's Doorway* (New York: Harper & Row, 1977), p. 169.

44 Batılı vahşi doğa severlerin el değmemiş tabiatı genelleştirilmiş, estetik ve gerçekçi bir yorumla göklere çıkarmaları neredeyse benzersizdir. Uzak Doğu'nun estetik tabiat beğenisi geleneği de uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber oldukça idealize edilmiş ve biçimselleştirilmişti. Çoğu geleneksel kültürler, belirli coğrafi *mahallere* (*manzara*dan ziyade) bu yerlerle ilişkilendirilen kutsal hikâyeler aracılığıyla saygı göstermiştir (bkz. M. Eliade, *Sacred and Profane* (New York: Harcourt, Brace and World, 1959). Geleneksel kültürler, kutsal yerlere genellikle saygı, huşu, ihtiyat ve korku karışımı duygularla bakarlar. Benzer şekilde, kendi topraklarının ötesindeki bilinmeyen topraklar da genellikle dikkate şayan bir ihtiyatla ele alınır. Daha önce yazdığım bir makalede ("Geography of

onunla bağlantılı her türlü kasveti ortadan kaldırmak için ortak bir çaba mevcut. Geçmişte bu fiilen ormanları, bataklıkları ve cangılları temizleyerek ya da çölleri tarım alanlarına dönüştürerek başarılmıştı. Şimdiyse ısrarla, geleneksel olarak ilhamını vahşi doğadan alan baskı ve korkunun önyargılı ve yanlış olduğu fantezisiyle açıklanıyor.[45]

Halbuki vahşi doğa fikrinin ta kendisi karşıtlar içeren bir fanteziye dayanıyordu: Vahşi/evcil, yabani/uygar, tanrısal olmayan/tanrısal, delilik/akıl sağlığı, kaos/düzen, karışıklık/uyum.[46] Vahşi doğa, her zaman, kendimizi tanımlamak ve kimliğimizi belirlemek için kullanılan bir imge olmuştur. Her zaman *başka bir yeri* çağrıştırır ve ancak başka bir yerden ayrı tutularak var olabilir. Vahşi doğa, aşırı uçları hayal edebilmenin sınırlarını belirler. O, doğal güzelliğin açık mabedi olarak yeraltı dünyasına, böyle bir güzelliğin hiçbir şekilde var olmadığını düşündüğümüz alanlara çağdaş giriş kapımızdır.

Tek taraflı fantezilerin 'doğal güzelliği' sözde vahşi alanlarla sınırlama ve şehirdeki günlük yaşamdan dışlama tehlikesi söz konusu. Vahşi doğa alanlarının 'çabuk kafa yapma' özelliğiyle paketlenmesine çoktan başlanıldı bile. Bunlar hızla kapalı bir metin haline geliyorlar. Örneğin, çevre psikolojisi, eğitimcilerin, terapistlerin, sosyal hizmet uzmanlarının vs. ilgi odağı haline gelen 'vahşi doğa deneyimini' tanımlayıp kamuya ilan etti bile.[47] Bu deneyimin yoğunluğunu artırmak ve yönünü belirlemek

---

Imagination: Tibet," *Spring* 1984: p. 195-209), Batı'nın Tibet'e ilişkin fantezilerinden yaratıcı paradoksu kaldırma girişiminin sonuçlarını tartışmıştım.

45 Bkz., *The Environmental Handbook*'ta yer alan L. White, Jr.'ın önemli makalesi "The Historical Roots of Our Ecological Crisis" ed. G. de Bell (New York: Ballantine Books, 1970). Batılıların doğaya yönelik tutumlarında çok daha geniş bir karmaşıklığı gösteren ve nispeten tek taraflı olmayan bir analiz için bkz. K. Thomas, *Man and the Natural World: Changing Attitudes in England, 1500-1800* (London: Allen Lane, 1983). Ayrıca bkz. S. Fox, *John Muir and His Legacy* (Boston: Little Brown & Co., 1981), 1. Bölüm, Klasik metinlerin ötesine geçme çabası ve Doğu ekolojik uygulamalarının naifçe şeyleştirilmesini düzeltme girişimi için ayrıca bkz. Yi Fu-Tuan'ın "Discrepancies Between Environmental Attitudes and Behavior: Examples from Europe and China" başlıklı makalesi (P. English ve R. Mayfield, *Man, Space and Environment* [New York: Oxford University Press, 1972].

46 Bkz. Nash, *Wilderness*, ve ayrıca K. Thomas, *Natural World*.

47 Örneğin, R. Kaplan, "Some Psychological Benefits of an Outdoor Challenge Program, "*Environment and Behaviour*, no. 6 (1974); J. Swan, "Sacred Places in Nature," *The jour-*

için yollar tasarlanıyor. Thoreau olsa, Maine'in vahşi doğası karşısında muhtemelen kendi davranışını yeniden eğitmek zorunda kalırdı. 'Vahşi doğa deneyimi', programlanmış, anlık tüketime yönelik ürünler zincirinde yavaş yavaş yerini alıyor. Dünyanın vahşi doğa parçaları ya zengin ulusların serüven oyun alanları ya da yeni bir dogmanın katedralleri haline geliyor.

Eski ağaçları keserek veya 'istenmeyen' Batı fantezilerini kökünden sökerek paradoksu pas geçiyoruz. Vahşi doğa tek taraflı bir kurtuluş alanı haline geldikçe kötülük fantezileri şehre, makineye, maden şirketlerine kayıyor. Daha şimdiden, vahşi doğaya yönelik olası yaratıcı tepkilerin çeşitliliği, bütüncüllüğün kendini beğenmiş ahlakına ve yirminci yüzyılın paketlenmiş terapötik ortamına sıkıştırılıyor.

GÖLGELERİN KURBANI?

Bütüncül gezegen imgesinin Batı bilincine ulaşma yolları, haliyle, gölgeden muaf değildi. Evrimsel tahayyül, acımasız bir sürekliliğin yükü altında ezilmiş veya sınırsız bir zaman ve mekân genişliğince umutsuz bir can sıkıntısına itilmiş insanlık imgeleri üretir. Ekolojik hayal gücü yaşam ağı içindeki parçalanma, kaos ve hapsedilme korkularını insan kimliğinin kaybıyla kucaklar. Vahşi doğanın hayal edilişinde bir parça nostaljinin ve güzelliğe dair her zaman fazlasıyla sabit fikirli, tefekkür edilmemiş fantezilerin eşlik ettiği ruh hali değişimleri söz konusudur. Bunlar zamanımıza özgü derin patolojilerden bazılarıdır ancak genellikle böcek rüyaları veya günlük hayatımızın küçük ayrıntılarıyla ilgili rahatsız edici endişeler olarak ortaya çıkar.

Tanınmış antropolog Mary Douglas, çağdaş çevrecilikle ilgili çalışmasını "Amerika doğaya yönelik risklerle ilgili tartışmalara neden diğer Batılı uluslardan daha tutkulu bir şekilde dahil oluyor?" sorusunu gündeme getirerek sonlandırır.[48] Küresel gücün merkezinde olmak, küresel sorunların iç yüzünün daha iyi anlaşıldığını mı gösterir? Yoksa böyle tepedeki bir konum küresel tahayyülleri mi teşvik eder ve gerekli kılar? Güç ve

---

nal of Environmental Education 15, no. 4 (1983); W. Hammit, "Cognitive Dimensions of Wilderness Solitude," *Environment and Behaviour*, no. 14 (1982).

48 Douglas, *Risk and Culture*, p. 151.

manipülasyon küresel boyutta olduğunda umut ve anlam imgeleri de küresel boyutta olur. Küresel senaryoların, küresel çözümlerin, küresel sorunların hepsi aynı özgül fantezinin parçalarıdır.[49]

Eiseley'nin ısrarla söylediğine bakılırsa "insanlık aslında başlangıcı belli olmayan bir zamandan beri yok olma tehlikesinin bıçak sırtında yürüyor olmalı". Eiseley kendi dünyasını tanımlarken onun arkasında yatan gölgenin de kurbanı oldu. [50]

Görünüşe göre bu kâbus uzunca bir süre daha ensemizde fısıldayacak. Önemli mesele tesadüfi bir mekanik hatayla, teknik bir arızayla veya bir erken uyarı kurulumundaki arızalı bir mikroçiple alakalı değildir. Temel mesele, kendi kâbuslarımızın rahatlatılmayan yoğunluğuna dayanıp dayanamayacağımızdır. Bunlar günlük hayatımızda başımızdan kolayca savulamayacak hale geldikçe bütüncül Dünya imgesindeki kadar örnek teşkil edebilecek yoğun ve tutarlı bir karanlık imgesine dönüşürler.

PARÇALANMIŞ BİR EKOLOJİ

Bachelard alaycı bir tavırla şöyle der: "(Yetişkinler) çocuğa dünyanın yuvarlak olduğunu, güneşin etrafında döndüğünü gösteriyorlar. Hayaller kuran zavallı çocuk da tüm bunları dinlemek zorunda kalıyor! ... Gidip yan taraftaki bir tepeye tırmanmak hayal dünyanız için ne büyük bir rahatlamadır! [51] [52]

---

49 Küresel korkular ve küresel stratejiler arasındaki ilişkinin tartışıldığı kısım için bkz. a.g.e., p. 131-40. Bu yaklaşımın derinlemesine ele alındığı bir örnek için bkz. R. Higgins, The *Seventh Enemy: The Human Factor in the Global Crisis* (London: Hodder and Stoughton, 1978). Örneğin Kern 'açık alan' kavramının ortaya çıkışını on dokuzuncu yüzyıl emperyalizminin yükselişi, keşifler ve Batı'nın yerküre üzerindeki egemenliği ile ilişkilendirir. (*Culture of Time and Space*, p. 164).

50 Eiseley, *Star Thrower*, p. 262.

51 Alıntının yapıldığı metindeki paragrafın tamamı okunursa yazarın söylemek istediği daha iyi anlaşılabilir:

"Biz çocukken insanlar bize o kadar çok şey gösterirler ki derin görme duyumuzu kaybederiz. Görmek ve göstermek fenomenolojik olarak şiddetli bir karşıtlık içindedir. Ve zaten yetişkinler kaybettikleri dünyayı bize nasıl gösterebilirler ki! ... Biliyorlar; bildiklerini sanıyorlar; bildiklerini söylüyorlar... Çocuğa dünyanın yuvarlak olduğunu, güneşin etrafında döndüğünü gösteriyorlar. Hayaller kuran zavallı çocuk da tüm bunları dinlemek zorunda kalıyor! Sınıftan çıkıp yan taraftaki tepeye -sizin tepenize!- tırmanmanız hayalleriniz açısından ne büyük bir rahatlamadır!" (Kaynak için bkz. bir sonraki dipnot) -ç.n.-

52 G. Bachelard, *The Poetics of Reverie* (Boston: Beacon Press, 1971), p. 127.

Belli, parçalanmış bir hayal kurma biçimi vardır ki gezegenimizin karşı karşıya kaldığı tehdidi hiçbir şekilde hafife almaz; çevreyle ilgili endişelerinin de bundan aşağı kalır bir tarafı yoktur. Kuşkusuz ki bütüncül bir Dünya imgesi, zamanımıza ait fantezileri içinde tutmak, pişirmek ve sindirmek için yaratıcı kaplara olan acil ihtiyaca işaret eder. Ama parçalar da iyileşir. Küresel bir tahayyülün ortaya koyduğu sorular da kendi içlerinde *parçalayıcıdır*. Gereğinden erken edinilen bir bütüncüllüğün kişiye verebileceği huzuru mütemadiyen parçalarlar. Gördüğümüz gibi, idealist bütüncüllüğün kendi doğasında bir yıkım gölgesi mevcuttur. 'Bütüncül Dünya'nın bu gölgesine inmemiz gereklidir çünkü bu imge kendi kıyametiyle beraber doğdu. Eiseley, "altımızdaki uçurumdan yükselen ve bizi tekinsiz bir büyüyle kendine çeken karanlık mırıltı"dan bahseder. Bu mırıltılar, Dünyanın dikkati kendi üzerine çekişidir; onun kendisini psişik bir gerçeklik olarak yeniden ispat edişidir. [53]

• • • • • • •

Üç duvar ustasına dair şu hikâye, yaptığımız işle ilgili tutumumuzun ne kadar fark yarattığını gösterir:

Üç tuğla ustasının hikâyesini bilirsiniz. İlk adama ne inşa ettiği sorulduğunda, gözlerini yaptığı işten ayırmadan sertçe, "Tuğla döşüyorum," yanıtını verdi. İkinci adam, "Bir duvar örüyorum," diye yanıtladı. Ama üçüncü adam coşkuyla ve bariz bir gururla, "Ben bir katedral inşa ediyorum," dedi.

53 Eiseley, *Star Thrower*, p. 262. Çevreden ve doğadan gelen bu karanlık mırıltılar da politik manipülasyona tâbidir ve bizlerin neden endişe odağında dalgalanmalar olduğunu sormamız gerekir – kirlilik konusunun yerini bir sonraki yıl enerji krizinin, aşırı nüfusun, nükleer savaşın alması gibi.

6. BÖLÜM

. . . . . .

YOLDA KARANLIKLA KARŞILAŞMA: DİN VE MANEVİYATIN GİZLİ YÜZLERİ

Bir mürit bilgili bir hahama "Tanrı önceden kullarıyla doğrudan konuşuyordu artık neden konuşmuyor," diye sordu. Bilge haham, "İnsan O'nun ne dediğini duyacak kadar aşağı eğilemiyor artık," diye yanıtladı.

YAHUDİ ATASÖZÜ

Tanrı tarafından bile terk edilmiş hissetmek dinsel ruhun derinliğine aittir.

ALFRED NORTH WHITEHEAD

Bastırılmış karanlığın ve kişisel gölgenin (olup bitmiş ve çürümekte olanın ve henüz gerçekleşmeyen ve filizlenmekte olanın) arkasında Şeytan, Kötülük, İlk Günah, Ölüm ve Hiçlik olarak adlandırılan veya bu şekilde tarif edilen arketipsel karanlık yani 'var olmayış' ilkesi yer alır.

JAMES HILLMAN

Manevi bir yaşam sizi gölgenin yaşatacağı ıstıraptan kurtaramaz.

SUZANNE WAGNER

. . . . . .

GİRİŞ

Dinin temel amaçlarından biri gölgeyi tanımlamak, karanlığın dünyasını aydınlığın dünyasıyla karşılaştırıp buna göre insanın ahlaki davranışlarını belirlemektir ve bu her zaman böyle olmuştur. Her din o büyük pastayı kendi usulüne göre iyi ve kötü dilimlere bölüştürür; dilim ne kadar keskin olursa beşeri etik de o kadar net olur. Nitekim Eski Ahit'te Yeşaya peygamber şöyle der: "Kötüye iyi ve iyiye kötü diyenlerin, karanlığı aydınlık, aydınlığı karanlık yerine, acıyı tatlı, tatlıyı acı yerine koyanların vay haline. Zira bu yüzden Rabbin öfkesi kullarına karşı alevlenir."

Bu denli siyah beyaz bir evrende doğru ile yanlış biri cennete, diğeri cehenneme giden iki ayrı yoldur. Herhangi bir geleneğe bağlı olan gerçek bir inanan, iki seçenek arasında seçim yapmanın zorunlu olduğunu söyleyecektir. Şarkıcı Bob Dylan'ın isabetli bir şekilde işaret ettiği gibi: "Birine hizmet etmek zorundasın. Bu Şeytan da olabilir Tanrı da olabilir. Ama birine hizmet etmek zorundasın."

Bazı dindar kişiler karanlık ve aydınlık taraf arasındaki bağlantıyı ve bunların insan dünyasındaki göreliliğini kabul ederler. On ikinci yüzyıl Yahudi filozofu Maimonides şöyle demişti: "Kötüler yalnızca belirli bir şeyle ilişkili olarak kötüdürler." Yahudi geleneği Tanrı'nın hem karanlık hem aydınlık yönlerini (gazaplı ve merhametli tabiatını) kabul ediyor gibi görünür. "Ben Işığım" diyen Hıristiyan Tanrısı ise yalnızca gölgeyi içeren karanlık taraf olan Şeytan'dan sonsuza dek ayrılmıştır.

İyi ve kötü, aydınlık ve karanlık ikizleri birçok gelenekte biçim değiştirerek kendilerini gösterir. Çin Taoizminin iyi tanınan yin-yang sembolü birbirine doğru akan karşıtların ittifakını temsil eder ancak buna ilaveten

her bir kutup tabiatı gereği sonsuz bir kucaklaşmada birbirine bağlanır ve diğerini içerir.

Yakın zamana kadar gelenekleri gizli kalmış olan mistikler ve ezoterik öğretmenler (mutasavvıflar, simyacılar, şamanlar) gölge ve kötülüğün nesnel, dışsal bir gerçekliği olmadığını öne sürerler. Bunlar daha ziyade içimizde yollarını şaşırmış, yanlış anlaşılmış olan enerjilerdir. Joseph Campbell'in de söylediği gibi "Bir tanrıyı anlayamayan herkes onu bir şeytan olarak görür."

Mistikler iyilik ve kötülüğe dair bilgeliği içsel dünya dahilinde yorumlarlar. Öğretileri ahlaki davranışla ilgili bir reçete olmaktan ziyade manevi çalışmanın formülleri olarak görürler. Bu bağlamda meditatif bir uygulama veya şamanik bir tören, bir bireyin öfke veya şehvet gibi kötücül bir enerjiyi uyumlu hale getirmesine ve onu içsel dünyadaki hakiki mahalline geri göndermesine yardımcı olmayı amaçlar.

Mutasavvıf şair Mevlana "Şeytanı görmediysen kendine bak" derken bu fikre işaret eder. Mistik öğretiler şeytanı dışsal ve bağımsız bir etken olarak görmezler, daha ziyade içimizde gölgenin varlığını teyit ederler. Bu öğretilerin içgözlem uygulamaları, gölgeyi kurtarmak için gerekli olan gücü sağlamanın yollarını gösterir.

Hinduizm ve Budizm'de kötülüğün ve gölgenin nüansları, mücadele ettiğimiz ve bizi kutsamalarını istediğimiz tanrılar ve demonlarla kişileştirilir. Bu içsel güçler veya *rakshasalar*, meditasyon yapan kişinin zihninin bir parçası olarak kıskançlığı, hasedi veya açgözlülüğü temsil eden gazap dolu içsel tanrılar olarak görülürler.

Karanlık tarafı genellikle saygı ve dikkatle irdeleyen okült geleneklerde gölge, göz önünde bulundurulması gerekli olan önemli bir figürdür. Örneğin kara büyüde siyah/beyaz kutupluluğu tersine çevrilir. Jungiyen bir açıdan dile getirirsek, kara büyü uygulayıcıları gölge arketipi tarafından ele geçirilmiştir. Elbette Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Satanist Kilisesi'nin başkanı Anton LeVey ve onun karanlığa bağlılığı (kasıtlı bir kelime oyunu olmadan) bu 'ışıkta' görülebilir.

Kimi manevi yolcular mürit veya guru ile yaptıkları çalışmaları gölge çalışması olarak değerlendirirler. Örneğin yazar Joseph Chilton Pearce öğretmeniyle olan ilişkisini psikolojik açıdan şöyle anlatır:

> Ne zaman [gurunun] yanında olsam gizli kalmış çocuksu bir parçam açığa çıkıveriyor, aniden aşağılık bir demon belirip en çok etkilemek istediğim kişinin önünde beni rezil ediyor. Guru, benliğimin başka bir parçasını daha ifşa ediyor (beni gülünç göstermek için değil karanlığıma, gölge-benliğime ışık tutmak için). Bu kendi başıma yapamadığım ve guru dışında hiç kimsenin de bana yapmasından hoşlanmadığım bir şey.

Ancak yeni çağda gölge birçok insan için daha ziyade yokluğu ile dikkat çekiyor. Manevi arayış içinde olanlar genellikle doğru öğretmen veya uygulama ile küçük kusurlar veya çirkin duygusal bağlarla uğraşmadan yüksek farkındalık seviyesine geçebileceklerine inandırılıyorlar. Coloradolu gazeteci Marc Barasch'ın söylediği gibi: "Yeni çağ için yeniden paketlenmiş haliyle maneviyat hacdan, kefaretten, yenilgiden, dibe inişten, üzücü, kötü deneyimlerden ve alçakgönüllülükten arındırılmış bir sevgi ve ışık şekerlemesidir."

Yeni çağ maneviyatının gölgesi son zamanlarda çirkin başını göstermeye başladı. Pek çok guru kaidelerinden aşağı yuvarlandı ve fazlasıyla insani olan zaafları ifşa oldu. Bireysel mükemmeliyete erişerek aydınlanma ideallerine dair hayal kırıklığı yaşayan meditasyoncular, insani taraflarını aşmaktan ziyade yenilemek çabasıyla egonun ev ödevini yapmak üzere psikoterapiye veya yeryüzünü daha fazla merkez alan bir maneviyata yönelmeye başladılar.

Birçok manevi öğretmen Doğu'dan gelirken çözüme kavuşmamış kişisel sorunlarını da (kontrol etme ihtiyacı, zayıflığı küçümseme, naif bir cinsellik, para açlığı) beraberinde getirdi. Bu öğretmenlerin kendi grupları da bu güçler tarafından şekillendirildi. *The Golden Guru: The Strange Journey of Bhagwan Shree Rajneesh*'in[1] yazarı Psikiyatrist James Gordon, manevi bir liderde sorgulanmayan korku veya arzular (liderin kendi gölgesi) ile grup tarafından ideal bir insanın karakter özelliği olarak görülen değerler arasında karşılıklı bir ilişki olabileceğinden bahsetti. Örneğin Bhagwan Shree Rajneesh ilk ders vermeye başladığında, rahiplerin gösterişli olmalarına ve politikacılardaki güç açlığına işaret etmişti ama sonunda küçümsediğini söylediği tuzaklara kendisi düştü.

---

1 'Altın Guru: Bhagwan Shree Rajneesh'in Tuhaf Yolculuğu' -ç.n.-

Bilgelik ve kahramanlık yansıtmalarımızı başkalarından geri çekmeye; dürüstlüğe ve insani sınırların tanınmasına dayanan topluluklar oluşturmaya başladığımız zaman otantik bir manevi yaşamı keşfetmemiz mümkündür. 6. Bölüm bu amaca yönelik olarak çağdaş maneviyatın karanlık yüzü hakkında bazı şaşırtıcı ve aydınlatıcı görüşler sunuyor. Tarihi meselelere veya ana akım dinlere odaklanmak yerine, yolculuğumuzun bir sonraki adımını atabilmek için günümüzün bazı acil temalarını vurgulamayı tercih ettik.

Ezoterik öğretiler alanında öğretmen ve öğrenci olan William Carl Eichman meditasyon esnasında bireysel demonlarımızla karşılaşma konusunu araştırıyor. Uygulamanın birçok aşamasını ana hatlarıyla özetlerken uygulayıcıya rehberlik edecek noktalara da değiniyor. Kaliforniyalı gazeteci Katy Butler *Common Boundary* dergisinde yayınlanan bir makalesinde Amerika'daki birçok Budist topluluğunda manevi öğretmenlerin ve öğrencilerinin cinsel istismarları, güç mücadeleleri ve kronik yalanlarından kaynaklanan duygusal bölünmeleri anlatıyor. Duygusallıktan uzak bu ifşa halihazırda birçok okuyucunun hayatına dokundu ve artan bir rahatsızlığa ve tahrike sebep olmaya devam edeceğinden de şüphe yok.

Yoga filozofu Georg Feuerstein da son olaylarla ilgili olarak bu kitap için, Doğu'nun aydınlanma geleneğinde bilincin gelişimi sürecinde gurunun gölgesine ne olduğunu açıklayan bir makale yazdı. Feuerstein aydınlanmayı gölgenin ortadan kaybolması olarak anlamakla hata etmiş olabileceğimizi, geride 'hayalet egoya'[2] benzeyen 'hayalet bir gölge'nin kalabileceğini söylüyor.

Sonradan şifacı olan doktor W. Brugh Joy, *Avalanche*'ta[3] manevi gelişimin karanlık tarafını kapsamlı bir şekilde ele almış. Bizim seçtiğimiz bölümde, insanların öfke ve korkularını taşıyan bir günah keçisi haline getirildiği İskoçya'nın Findhorn kasabasındaki bir yeni çağ topluluğunda yaşadıklarını anlatıyor.

---

2 Nietzche'nin kişinin yaptıklarını kendi egosundan ziyade etrafındakilerin zihninde kendisi hakkında oluşan 'ego hayaleti' için yaptığı fikrinden bahsettiğini tahmin ediyorum. -ç.n.-

3 'Çığ' –ç.n.-

Jungiyen analist ve astrolog Liz Greene bir astrolojik haritada gölgenin yeri ve amacından bahsederken Sallie Nichols, Tarot'taki Şeytan kartının hikâyesini anlatıyor.

Son olarak John Babbs, yeni çağ köktenciliğine ve bizi sığlaştıran bir dünya görüşünü göklere çıkaran aydınlık bağımlılığına karşı gitgide yükselen itirazla ilgili bireysel perspektifini sunuyor.

. . . . . .

27. HRİSTİYANLIĞIN GÖLGESİ

BROTHER DAVID STEINDL-RAST

Diğer bazı geleneklerin aksine Hıristiyanlar, gölgeyi entegre edebilmek için pratik bir yöntem geliştirmede pek başarılı olamadılar. Bugün başımızı derde sokan bazı sorunlar yaşamamızın bir nedeni de budur. Hıristiyan teolojisi ilahi ışık için hissettiği coşku yüzünden ilahi karanlığın hakkını verememiştir. Bunun ahlaki çabanın seviyesiyle ilgili etkileri vardır. Mükemmel ve saf olmaya çalışıyorsanız her şey mutlak saflık ve mükemmelliğin ne anlama geldiğine dair doğru fikri edinmenize bağlıdır. Katı mükemmeliyetçiliğe götüren bir statik mükemmeliyet fikrine hapsolma eğilimindeyiz. Soyut spekülasyon insan kalbine yabancı bir Tanrı imajı yaratabilir. Dini doktrin düzeyinde bu, karanlık olarak değerlendirdiğimiz her şeyden olduğu gibi arındırılmış bir Tanrı'dır. Sonra da tamamen ışıktan meydana gelen bir Tanrı'nın standartlarına uymaya çalışır ve içimizdeki karanlıkla baş edemez hale geliriz. Baş edemediğimiz için de bastırırız. Fakat o, bastırdığımız ölçüde kendi başına hareket eder hale gelir zira entegre edilmemiştir. Farkına bile varmadan başımıza büyük bir dert açarız.

Hıristiyan geleneğinin özüne; İsa'nın gerçek mesajına geri dönerseniz bu tuzaktan kurtulabilirsiniz. Örneğin onun "Göksel Babanız mükemmel olduğu gibi siz de mükemmel olun"[4] dediğini görürsünüz. Fakat o

4 İncil, Matta 5:48 -ç.n.-

bunun karanlığı bastırmaktan gelen bir yetkinlik değil entegre edilmiş bütünlükten kaynaklanan bir mükemmellik olduğunu açıkça ortaya koyar. Matta, Dağdaki Vaaz'da bunu böyle anlatır. İsa güneşin iyinin ve kötünün üzerine parlamasına ve yağmurun haklı ve haksızın üzerine yağmasına izin veren cennetteki Babamızdan söz eder. Hem yağmur hem de güneş. Sadece güneş değil. İsa, Tanrı'nın açık bir şekilde gölge ve ışığın etkileşimine izin verdiği gerçeğine vurgu yapar. Tanrı bunu onaylar. Tanrı'nın mükemmelliği gerilimlerin kendiliğinden çözülmesine izin veriyorsa biz kimiz ki tüm gerilimlerin bastırıldığı bir mükemmellik üzerinde ısrar edelim?

İsa kendi hayatında gerilimle yaşar ve karanlığı kucaklar. Hıristiyanlar olarak bizler de Tanrı'nın nasıl olduğunu İsa'da görürüz. Hristiyanların İsa'ya inanma biçimleri de budur: Tamamen insan olan bu adamda Tanrı'nın neye benzediğini görebiliriz. Ve o insan "Tanrım beni neden terk ettin?" diye haykırarak ölür. O anda karanlık tüm dünyayı kaplar. Bu elbette şiirsel bir ifadedir, yani o vakit olanların tarihsel bir açıklaması olmak zorunda değildir. O anda Tanrı kendi varlığından en uzak mesafededir ve mutlak yabancılaşmanın karanlığını kucaklar. Tanrı'nın hakikati, "Tanrım beni neden terk ettin?" diye haykırdıktan sonra Tanrı tarafından terk edilmiş olarak öleni kucaklayabiliyorsa ölüm, yaşam ve bunlar arasındaki tüm gerilimler de dahil olmak üzere her şey kucaklanmış olur - Ve Yuhanna İncili'ne göre o an, ne dirilişin başlangıcıdır ne de dirilişin sonradan tersine çevrilişi; o an dirilişin ta kendisidir. Bundan evvel İsa şöyle söylüyor: "Yerden yukarı yükseltildiğim zaman her şeyi kendime çekeceğim". Yuhanna İncili'nin teolojisine göre bahsi geçen yükseltilme, çarmıhtaki yükseltilmedir. Çarmıh üzerindeki ölümü onun görkem anıdır. Bu tepetaklak bir görkemdir. Çarmıha gerilerek idam edilmek en büyük utançtır. Ne var ki iman açısından bakıldığında İsa 'yükseltilmiştir'. Diriliş budur. Yükseliş budur. Bu aynı zamanda ruhun taşıp dökülmesidir: O yüksek sesle haykırarak (yani inleyerek değil güçlü olarak) ölür ve ruhunu teslim eder. O an tüm dünya ilahi ruhla dolar. Kap kırılmıştır ve bütün ev o kokuyla dolar. Bunlar çok derin bir şiirsellik taşır. Yuhanna İncili'ni şiir duygusu olmadan anlayamazsınız. O baştan sona bir şiirdir. Çoğunlukla onu bu şekilde okuyamadığımız için çeşit çeşit tuzaklara düşeriz.

Tüm bunların ahlaki açıdan ima ettikleri, en erken beyanlarından itibaren Hıristiyan geleneğinde derinlemesine temellenmiştir. Burada Hıristiyan geleneğinin tabanına temas ediyoruz. Gelgelelim, bu ışık ve karanlığın entegrasyonu meselesi gerektiği kadar araştırılmamıştır. Sorun bu. Gelenekler her zaman eşit şekilde gelişmez. Biz yalnızca iki bin yıldır mevcuduz. Çok daha eski gelenekler var. Bize iki bin yıl daha verseniz belki yetişebiliriz.

Şu anda önemli bir geçiş aşamasındayız. Çok uzun zamandır yüzleşmediğimiz bazı alanlara bakmaya başlıyoruz. Gölgenin entegrasyonu bu alanlardan biri. Martin Luther bunu gördü ve Reformasyon bu alanla cesurca yüzleşilen bir dönem oldu. (Maalesef her iki tarafta da çok fazla diplomatik hata yapıldı ve bu, Kilise'nin yenilenmesine değil, daha çok bölünmesine yol açtı.) Luther, Katolik Kilisesi'nin henüz anlamaya başladığı Yeni Ahit'teki önemli bir inancı vurgulamıştı: 'Lütuf sayesinde kurtuldunuz.' Bu, Hıristiyan geleneğindeki en eski kavrayışlardan biridir: Tanrı'nın sevgisini yaptıklarınla kazanmazsın. Tanrı seni çok akıllı ve aydınlık olduğun ve tüm karanlıkları temizlediğin için değil, olduğun gibi kabul ediyor. Bir şeyler yaparak değil, çalışmalarınla değil, bir bedel ödemeden, karşılıksız kurtuldun. Bu ait olduğun anlamına gelir. Tanrı seni içine aldı. Tanrı seni olduğun gibi, gölgenle ve ışığınla kucaklıyor. Tanrı rahmetiyle kucaklar. Ve bu halihazırda oldu.

Öyleyse ahlaki mücadelenin rolü nedir? Hepimiz bunun bir yerde devreye girmesi gerektiğini biliyoruz. "Lütuf sayesinde kurtuldunuz," diyen Aziz Paul, bir sonraki bölümde bizi "Şimdi de bu kadar büyük bir armağana layık yaşayın," diye teşvik ediyor. Ancak bu, onu kazanmaya çalışmaktan tamamen farklı bir şeydir. Birçok Hıristiyan büyük hediyeyi kazanmak için mücadele ediyor. Bir hediye nasıl kazanılabilir ki? Ben size yalnızca İsa'nın ne öğrettiğini, Pavlus'un ne öğrettiğini, Hıristiyan geleneğinin özünde ne öğrettiğini anlatıyorum.

Pavlus "Öfkelenin ama günah işlemeyin," diyor. Bunun bizler için çağdaş bir tınısı var. Günah yabancılaşmadır. Öfkenin seni diğerlerinden ayırmasına izin verme ama öfkeni bastırma da. Kızgın ol tamam ama "öfkenin üzerine güneş batmasın." Bu yine şiirsel bir ifadedir. Kelimenin tam anlamıyla akşama varmadan git barış anlamına gelebilir. En açık anlamlarından biri budur. Ama aynı zamanda asla, hatta kızgın olduğun şu

anda bile, bu gölgenin üzerine güneş batmasına müsaade etme anlamına da gelebilir. Ne güzel ifade edildiğini görüyorsunuz. Öfkenin üzerine güneş batmasın. Öfkenin yabancılaşmaya yol açmasına müsaade etme.

Bu konulardan ancak kısaca bahsedebilirim, ama umarım az da olsa bir fikir verir ve Hıristiyan geleneğinin derinliklerine indiğinizde, bu sizin geleneğiniz olsun olmasın, tüm bunları orada bulacağınızı anlamanıza yardımcı olur. Orada mevcutlar. Fakat bir de "Neden hiç bundan bahsedildiğini duymuyoruz? Bu fikirler neden geliştirilmedi?" diye soruyorsunuz. Henüz yeterince geliştirilmedi. Ama siz varsınız. Siz katkıda bulunacaksınız. Siz kendi geleneğinizi iyice anladıktan sonra o, ilk bulduğunuz şeklinden farklı hale gelmiş olmalı. Gelmemişse başarısız oldunuz demektir. Kendi dini geleneğinizi, Hristiyanlık olsun olmasın, onunla işiniz bittiğinde daha gerçek bir din kılmak sizin sorumluluğunuzdur. Önümüzdeki büyük zorluk budur.

. . . . . .

28. MANEVİ UYGULAMADA KARANLIK TARAFLA KARŞILAŞMA

WILLIAM CARL EICHMAN

Manevi bir uygulamaya başlarsanız karanlık tarafınızla karşılaşırsınız. Bu bir aksiyomdur. Manevi arayış tam da kitapların söylediği gibi tehlikelidir. Gerçeği aramak, o berrak ve beyaz ışığın yanı sıra acı ve karanlığı da deneyimlemek demektir. Uygulayıcılar[5] kendilerini hayatın karanlık alt tarafıyla muhatap olmaya hazırlamalıdırlar.

Bu karanlık yön birçok şekil alabilir. Dini hikâyeler onu şeytanların, karanlık ve öfkeli tanrıların imgelerinde kişileştirir. Buda, İsa, Muhammed ve nispeten daha az öne çıkmış olan diğer pek çok figür, dünyanın prensi Mara'nın, Şeytan'ın, İblis'in yani 'Kötü Olan'ın ayartmasıyla baş ettiklerinden bahsetmişlerdir. Aydınlanmadan evvel gerçekleşen öğretici

5 Talip veya salik olarak da yorumlayabiliriz. -ç.n.-

ayartma/ayartılma hikâyesi yalnızca bir 'Canavarı Yenen Kahraman' efsanesi değildir; manevi yolda karşılaşılan belirli bir tehlikeyi de ifade eder. Hıristiyan ve Sufi mistikler onu egonun inatçı gururu, hilesi ve 'ruhun karanlık gecesi' olarak daha bireysel bir boyutta yaşamışlardı. Çağdaş uygulamacılar için karanlık doğa daha da çok yönlüdür; anlaşılması zor, karmaşık dünyamızın pek çok kötü yüzü var; karanlık tarafla başa çıkmak hiçbir zaman bu kadar zor olmamıştı.

Bugün karanlık taraf her yerde. Tamamıyla onun içine gömülmüş durumdayız. Her haber programı, televizyon ve magazin haberiyle kendini ilan ediyor. Bizimkisi gibi bir toplumda yetişen hiç kimse bu şiddet tarafından şartlandırılmaktan kurtulamaz. Son derece uygar olanımızdan hapishanedeki suçluya kadar her birimiz içsel, iltihaplı, nevrotik bir yara, kendimize özel bir öfke, terör, şehvet ve acı gölgesi taşırız. Bu gölge, bu 'karanlık taraf', savaşta, baskı altında ve açlıkta kendini gösteren toplumdaki daha büyük bir karanlığın küçük bir kopyasıdır. Kötülük ve ıstırabın her türlüsüyle içeriden ve dışarıdan kuşatıldık.

Meditasyon ve tefekkür uygulamaları yapığımız zaman bu egzersizlerin arındırıcı ve enerji verici etkisiyle içimizdeki karanlık taraf bilincin yüzeyine taşınır. Kendisini gösteren karanlık dürtülerle başa çıkma yeteneği her uygulayıcının öğrenmesi gereken temel bir beceridir. Ahlaki, etik ve ruhsal bütünlük gereklidir ancak doğru pratik bilgi de aynı derecede önemlidir. Üzerinde çalışmadığımız zaman karanlık tarafı algılama şeklimiz, çocukluktaki börtü böcülerin ve öcülerin ilkel bir kalıntısı olarak kalmaya meyillidir.

Programlanmış halimizle karanlık tarafımızla yüzleşmeye çalışırsak hızla felce uğrarız. Bunun yerine güvenilir bilgiler toplamalı, kitaplar okumalı, kişisel psikolojimizi gözlemlemeli ve analiz etmeli, böylece zamanla karanlık tarafın doğasına ilişkin daha eksiksiz bir tablo geliştirmeliyiz. Kötülük karşısında eğitimli ve olgun bir tutum uygulayıcı için bir zorunluluktur.

Üzerinde çalışmakla o 'karanlık' olarak adlandırdığımız 'taraf'ın belirli özellikleri aşikâr hale gelir. Bu karanlık gerçekte bir 'taraf', bir gölge ya da bir persona değildir; gündelik bilincimizden uzaklaştırıp bastırdığımız karmaşık güçler, programlar ve etkilerden meydana gelen karışık bir ağ olduğu için onun gerçek doğasını nadiren görebiliriz.

Uygulayıcının kendi karanlık tarafı meditasyon esnasında ona eziyet etmek ve baştan çıkarmak için karşısına çıkar. Bu, gelişimine mani olduğu zaman ezoterizm öğrencisinin yüzleşmek ve dönüştürmek zorunda kalacağı kendi 'Şeytan'ı, kendi cehennemidir. Biyolojik, kozmolojik ve kültürel boyuttaki karanlık taraflar kötülük deneyiminin temelini oluşturur; bununla birlikte 'Yol'da bocalayan her uygulayıcı ***kendi*** karanlığıyla nihai olarak kendi başına yüzleşmek zorundadır.

İncelendikleri zaman tüm bu karanlık tarafların kişisel olmayan eğilimler, programlar veya nevrotik kompleksler biçiminde faaliyet gösterdiği görülür. Dini mitleri veya metinleri saymazsak Şeytan'ın varlığına dair geçerli hiçbir kanıt mevcut değildir. Eğer doğal kötülük diye bir şey mevcutsa bu kötülük, aşırı nüfusu önleyen ve türleri güçlendiren doğal yırtıcılığın, hastalıkların ve kazaların bir yönüdür. İyi ile kötünün ve tanrı ile şeytanın sürekli değişim halinde olan saf bir zihnin ve saf bir evrenin yanıltıcı ve geçici yönleri olduğunu söyleyen Budist doktrini, kötülüğün gerçeğe en yakın resmini çiziyor olabilir. Karanlık tarafı incelediğimizde 'kötülüğün' bizi mahvetmeye kararlı, her şeye kadir ve bilinçli olarak kindar bir etken değil aksine dengesizlik, cehalet ve tesadüf olduğunu görürüz. Bu bilgiyle donanmış olan bir uygulayıcı kendini batıl inancın boyunduruğundan kurtarabilir. Bu yaşamsal bir öneme sahiptir; dünya ile ilgili gerçek bilginin kaynağı olarak batıl inançlı bir mistik kadar güvenilemez hiçbir şey yoktur.

Günümüzde biyolojik karanlık taraf geçmiş yüzyıllarda olduğundan çok daha az sorun teşkil ediyor. Modern kültürün sağladığı güvenlik muazzam boyutlarda; teknolojimizin ve tıbbımızın mucizevi ürünleri birçok tehdit ve korkunun üstesinden gelmemize yardımcı oldu. Ancak bu, biyolojik karanlık tarafın tehdidinden gerçek anlamda korunduğumuzu göstermez. Herkese araba çarpabilir veya herkes kansere yakalanabilir. Yaşlanma ve ölüm hâlâ herkesin yaşamının bir parçası. Ayrıca biyolojik ve kozmolojik tehditleri hayatın arka planı olarak kabul etmek gerekir. Ölüm, cesetler ve doğum üzerine yapılan meditasyon, biyolojik karanlık tarafla baş etmek açısından faydalı olabilir çünkü böyle bir meditasyon patolojik fanteziyi temizler, bizi kendi ölümlülüğümüze uyandırır ve gerçek evrensel sabitin değişim olduğunu (yaşam kadar ölüm de) hatırlatır.

Ölüm, yaşlanma ve kaza kabul edilmelidir ancak kültürel karanlığın sürekli koşullandırmasına karşı da direnmek gerekir. Herhangi bir uygulamada ilk aşama, uygulayıcıyı (daha fazla) kültürel kirlilikten koruyan görevler ve yasaklar; Yama ve Niyama'dır. Örneğin Doğulu klasik yogiler zamanlarının çoğunu toplumlarının manevi kirliliğinden izole olmuş bir şekilde geçirirken betimlenirler. İnziva, oruç ve ritüeller yoginin etrafında, meditasyonun başarılı olması için gerekli olduğu düşünülen bir mikro iklim oluşturmuştur. Çağdaş uygulayıcılar için bunu yapabilmek artık zor. Manastır ve inziva mekânları bulmak bir hayli güçleşti. Yüksek basınçlı bir dünyada çok ihtiyaç duyulan 'akıl sağlığı sığınağını' kurmak ve devamlı kılabilmek için yeni stratejilere ihtiyacımız var.

Otantik ezoterik öğretinin bir özelliği canlı olması ve kendini değişen durumlara uyarlamasıdır. Mademki inzivaya çekilecek yerlerden yoksunuz, o halde 'bu dünyada olma ama ona ait olmama' yöntemini benimsememiz gerekiyor. Toplumun arka plandaki hipnotize edici homurtusuna direniş, zihnimizi aşırı kültürel programlamadan temizlememiz gerektiğini bize hatırlatan yeni 'zikrimiz' olmalı. Yeni bir duaya ihtiyacımız var: "Rabbim, bu zavallı günahkâra merhamet et; ekrandaki görüntüler tarafından kontrol edilmesin". Yeni bireysel tapınak türleri, kutsama ritüelleri ve arındırıcı uygulamalar gelişmekte. Biyofeedback[6] cihazları, flotasyon tankları ve alternatif şifa rejimleri rahatlamayı ve günlük yaşamın stres ve telkinlerinden kurtulmayı kolaylaştırıyor. Çağdaş ezoterik uygulayıcı için birçok olasılık söz konusu. Kültürel karanlıkla başa çıkmak için yeni yöntemleri ise zaman belirleyecek.

Uygulamanın ikinci aşamasında, meditasyon ve egzersizler yapılırken karanlıkla yepyeni bir mücadele gündeme gelir. Bastırılmış olan bireysel 'kötülük' meditasyonla serbest bırakılır ve bu, meditasyon sürecinin bir gereği olarak uygulayıcı tarafından incelenmeli ve entegre edilmelidir.

Bastırılmış karanlık malzeme yüzeye çıktıkça uygulayıcının korkutucu hayaller, dehşet duyguları, öfke, kontrol edilemeyen ego tepkileri ve genellikle küçük ama can sıkıcı ve utanç verici pek çok tezahür yaşaması muhtemeldir. Bu tepkiler doğal karşılanmalı ve abartılmadan, küçümsenmeden ve kaçınılmadan uygun bir şekilde değerlendirilmelidir. Karanlık

6 Biyolojik geri bildirim veya biyogeribildirim. -ç.n.-

tarafın bu patlamalarının kişisel gelişime büyük fayda sağlayabileceği kabul edilmelidir. Nihayetinde bu korkutucu hayallerle başa çıkabilmenin tek yolu onları kullanılabilir psişik enerjiye dönüştürmektir. 'Kurşunu altına dönüştürme'ye benzeyen bu sürecin nüansları uygulayıcının tüm becerilerini kullanmasını gerektirecektir.

Kendi kötülüğümüzü gördüğümüzde ilk olağan tepkimiz muazzam bir suçluluk ve utanç hissetmek ve insan kılığında bir şeytan olduğumuz teşhir edilmişçesine gölgeyle özdeşleşmektir. Bu, Ortaçağda demonların hastalığa neden olduğu hurafesi kadar boş ve yanlış bir fikirdir. Bireysel karanlık çocukluk döneminde kazayla gerçekleşen zalimce bir programlamanın neden olduğu bir tür hastalık veya yaralanmadır ve bu şekilde tedavi edilmelidir. Herkes karanlık bir doğaya sahiptir. Bu bir 'günah' değil, dünyamızdaki yaşam koşullarıyla ilgili bir özelliktir. Uygulayıcının amacı hastalığı iyileştirmek ve yaralanmış bölgeyi yeniden tamamıyla fonksiyonel hale getirmek olmalıdır. Modern ezoterik öğrenci karanlık doğasını tedavi etmelidir. Kendini suçlaması, suçluluk duyguları içinde debelenmesi hiçbir fayda sağlamaz.

Karanlık doğayı iyileştirerek kişisel güç ve yeteneklerimizi önemli ölçüde geri kazanabiliriz çünkü sıradan insani güçlerimizin çoğu kendi karanlığımız tarafından korkunç bir şekilde sakatlanmıştır. Bu sakat alanlar aslında çok geniş olan fakat kirlenmiş ve durağan haldeki psişik enerji kaynaklarını temsil ederler. Kişi yolda ilerledikçe 'kötülük' ile her yüzleşme, daha da güçlenmek için bir fırsattır. Bu arzu edilen bir şeydir çünkü birey Merkezdeki Tanrı'ya ulaşana dek bastırmış olduğu şeytanlar da güçlenir.

Karanlık tarafın patlamalarını iyileştirme ve dönüştürme süreci gerçekte çok zor ve çetrefilli olabilir. Bu karanlık kompleksler psişemize çocukluğumuzda işlendikleri için 'karanlık taraf'ı ikna etmeye çalışmanın neredeyse hiçbir etkisi olmaz. Öte yandan ritüeller, arınma rejimleri, şifalar, koruyucu güç nesneleri ve özel meditatif egzersizler ve zeminleme egzersizleri doğru zaman ve doğru yerde kullanıldıklarında faydalı olabilir. Karanlık doğanın enerjisi sık sık serbest bırakılmalı ve ifade edilmelidir ve bu aşırı psişik enerji akımının aileye ve arkadaşlara zarar vermesini önlemek için sanat veya ritüel kullanılarak ***bilinçli olarak*** yapılmalıdır.

Uygulamanın son aşamalarında biyolojik, kültürel ve kişisel boyuttaki karanlık taraflar psişeye entegre edilmiş olur ve kendi amaçlarına uygun olarak sorunsuz bir şekilde fonksiyonlarını yerine getirirler. Bu aşamada kozmolojik karanlık taraf yolu kapatmak için kara bir dağ gibi yükselir. Ölüm, toplumun çirkinliği, bireysel şeytan geri döner ve hep beraber nihilizmin, anlamsızlığın, ıstırabın ve kozmosun gayri şahsi tabiatı karşısında kayıtsız bir umutsuzluğun iplerine bağlı kuklalar gibi dans ederler. Milyarlarca yıldır var olan bu görüngüler karşısında biz mistiklerin yapabileceği hiçbir şey kalmaz. Anlayabileceğimiz hiçbir bir cevap, idrak edebileceğimiz hiçbir yaşam amacı yoktur. Böyle bir çaresizlikle karşı karşıya olan uygulayıcının boyun eğmekten başka seçeneği kalmaz ve 'Ruhunu Teslim Eder'. Bu noktada her birimiz kendi başımıza kalırız ve kitapların bu gaileden sağ çıkacağımızı söylediğini bilmek de bizi pek rahatlatmaz.

Işık sonsuzdur; karanlık sonsuzdur. Karanlıkla mücadele hiçbir zaman sona ermeyebilir. Bu gerçek bir uygulayıcının moralini bozmaz. Karanlıkla mücadele etmek, ışık uğruna çabalamakla aynı şeydir. Hem karanlık hem de ışık birer yanılsamadır; ikisinin de altında yatan Varlık, Mutluluk ve Bilinçten başka bir şey değildir. Bu asla unutulmamalıdır.

. . . . . .

29. BUDİST AMERİKA'DA GÖLGEYLE KARŞILAŞMA

KATY BUTLER

Bir arkadaşım 1982 yazında bir öğleden sonra Colorado, Boulder'da bir sokakta, açık ve mavi bir Rocky Mountain gökyüzünün altında elinde bir şişe sake ile bekliyordu. Bir şükran jesti olan bu içki, Tibet Budizm'inin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük kolu Vajradhatu'nun ikinci dereceden sorumlusu olan 'Öğretilerin Işık Saçan Sahibi' Vajra Regent Osei Tendzin'e bir hediyeydi.

Birkaç dakika sonra arkadaşım yakınlardaki zarif, minimal döşenmiş bir ofise girdi. Yuvarlak gözlü, bıyıklı, kaliteli bir takım elbise giymiş olan Tendzin (eskiden Passaic, New Jerseyli Thomas Rich) sandalyesinden kalktı ve gülümsedi. Arkadaşım onunla el sıkıştı. Nadir ele geçen birebir görüşme fırsatı için minnettardı. Kısa bir süre önce Los Angeles'ta duygusal anlamda baskıcı bir dini topluluktan ayrılmış, Naip'in önderlik ettiği bir meditasyon inzivası vasıtasıyla çok daha renkli olan ve pek suçluluk duygusu uyandırmayan manevi bir yolla tanışmıştı.

Öğlen saatleri ilerlerken iki erkek Budizm, aşk ve teoloji hakkında konuştular. Yavaş yavaş, şişedeki sake azaldı. Sonra biraz sarhoş olan arkadaşım cesaret bulup en çok korktuğu konuyu gündeme getirdi: Eşcinsellik. Bir an sessizlik oldu.

"Ayağa kalk," dedi Tendzin. "Öp beni." Arkadaşım itaat etti.

Naip birlikte olmak istediğinde arkadaşım biraz korktu, reddetti. "Bence yapabilirsin," dedi Naip neşeyle. İki adam arkadaşımın eşcinsellik tabusunun yıkıldığı kanepeye taşındılar.

Her şey sona erdiğinde Tendzin önemli bir şey değilmişçesine günde birkaç kere benzer şekilde cinsel temasta bulunduğunu söyledi. Sonra da arkadaşımı gezdirmeyi teklif etti, ofis kapısını açtı ve kendisini bekleyen asistan gruplarının arasından süzülerek onu aşağıda alacakaranlıkta direksiyondaki sürücüsüyle mırıl mırıl bekleyen şık bir arabaya götürdü.

O öğleden sonraya dair arkadaşım daha sonradan kafa karışıklığı ve utanç hissetmişti ama kızgın ve dargın değildi. "Beni böyle bir deneyime zorladı ama aynı zamanda cömertti. Onu görmek istemiştim ve o bana zaman ayırdı," dedi. "Utanç ve onur karışımı bir şey hissettim. Tendzin'in beni taciz ettiğini düşünmüyorum ve bunun kimse tarafından yargılanmasını istemiyorum."

Arkadaşım bana bunları anlattıktan sonra hikâyesini daha sonraki olaylara dair gizli ipuçları arayarak, zihnimde bir video kaset seyreder gibi sık sık yeniden seyrettim. Arkadaşımın manevi gücün tuzaklarına hayranlığını ve ahlaki yargılardan duyduğu rahatsızlığı fark ettim. Tendzin'in dinle ilgili bir buluşmayı görünüşe bakılırsa rutin olarak içki ve cinsel ilişkilerle dolu bir öğleden sonraya dönüştürmesini ve bağımlılık derecesinde sık cinsel ilişki kurmasını gelişigüzel bir tavırla itiraf ettiğini

gözlemledim. Arkadaşımın zarar görmediğini kabul etmek zorundaydım fakat yine de bu olayda yaklaşan felaketin tohumlarını gördüm.

LİDERLİK KRİZİ

Nisan 1987'de Vajra Naip Osei Tendzin, tanınmış ve oldukça saygı duyulan Tibetli Budist öğretmen Chogyam Trungpa Rinpoche'nin ölümünün ardından Vajradhatu topluluğunun liderliğini üstlendi.

İki yıla varmadan, Aralık 1988'de Vajradhatu yöneticilerinin üyelerine Naip'in yaklaşık üç yıldır AIDS virüsü taşıdığını söylemesiyle birlikte, o zamana kadar bir Amerikan Budist topluluğunu en çok hasara uğratan kriz ortaya çıktı. Vajradhatu yönetim kurulu üyeleri Naip'in, birkaç aylık cinsel ilişkiden uzak durma dönemi dışında, partnerlerini korumadığını ve onlara gerçeği söylemediğini kabul ettiler. Hastalık Naip'in cinsel partnerlerinden birine, onun uzun süredir öğrencisi olan bir çiftin oğluna ve daha sonra bu genç adamla cinsel ilişkiye giren genç bir kadına da bulaştı.

Vajradhatu yönetim kurulunun iki üyesi iki yıldan fazla bir süredir enfeksiyondan haberdar olmakla birlikte hiçbir şey yapmamayı tercih etmişlerdi. Trungpa Rinpoche de ölümünden önce bunu biliyordu. Yönetim Kurulu üyeleri üç ay boyunca Naip'i kendi başına açıklama yapmaya ikna etmek için uğraştıktan sonra gönülsüzce sangha'yı (topluluğu) bilgilendirdi.

Söylendiğine göre Aralık ayı ortasında Berkeley'de düzenlenen ve herkesi hayrete düşüren bir toplantıda Tendzin, "Beni koruyan olağanüstü güçler olduğu düşüncesiyle başka bir şey benim adıma bu sorunu çözecekmiş gibi yaşamaya devam ettim," dedi.

Bu liderlik krizi Amerikalı Budist bir sangha'nın başına gelen tek felaket değildi. 13 yıllık Budist meditasyonu uygulamamda saygı duyulan, siyah cüppeli Japon roshileri[7] ve onların Amerikalı darma mirasçılarının (eski öğretmenim de dahil) gizli ilişkiler yaşadıkları için ifşa edildiklerine tanık oldum. Tibetli, Amerikalı ve Japon diğer Budist öğretmenler ya parayı kötüye kullandılar ya alkolik oldular ya da eksantrik bir yaşam sürdürdüler.

---

7 Roshi (Roşi) Zen Budist rahipler topluluğunun manevi lideri. -ç.n.-

Amerikalı bir Budist olarak, bu skandallar benim için kalp kırıcı ve kafa karıştırıcıydı. Budizm'i bir kült olarak algılamıyordum; onu acı çekmeye değil, acıyı sona erdirmeye adanmış 2500 yıllık bir din olarak görmüştüm. Ayrıca öğretmenlerin şarlatan değil, kendilerini Budist darmayı Batı'ya iletmeye adamış samimi, tam anlamıyla eğitimli manevi rehberler olduklarını da biliyordum.

Bir gazeteci olarak, medyanın skandalları ele alış biçiminin laik Amerika'nın tüm dini dürtüler karşısındaki derin şüphesini güçlendirdiğini fark ettim. Öğretmenler insani iyiliğe inanmayan istismarcılar, öğretilerin takipçileri ise saf ve aptal kişiler olarak gösterilmişti.

Ancak on yıldan fazla bir süredir Budist topluluklarını izleyen ve onlara katılan biri olarak ben, bu talihsizliklerin istismar ve saflık arasındaki trajik bir danstan çok daha önemli olduğunun farkındayım. Kökleri bireysel düzeyde bir kötülüğe değil, kültürel yanlış anlamalara ve gizli duygusal yaralara dayanıyor ve tüm topluluk üyelerinin, farkında olmadan da olsa bunda payları var.

Budizm Batı'ya taşındığında, eski ve derin bir Doğu geleneği kendisinden daha genç, daha parçalanmış bir Amerikan toplumuyla karşılaştı. Yeni Amerikalı Budistler coşkuyla tatlı kokulu tatami hasırlarıyla kaplı Japon meditasyon salonları ve su ve pirinçle dolu tören taslarıyla bezenmiş sunakları olan Tibet tarzı tapınak odaları inşa ettiler. Yeni topluluklar kurmaya çalışırken Doğu hiyerarşisi ve teslimiyetini Batılı bireyciliğin unsurlarıyla birleştiren yapılar meydana getirdiler.

Birçok öğrencinin acı veren çocukluk yaralarından ve kendi kültüründe yaşadığı yalnızlıktan kaçabileceği bir sığınak bulma umudu da eklenince çok farklı değerlerden oluşan bu karışım daha da karmaşık bir hale geldi. Ancak skandallar patlak verdiğinde pek çok kişi kendisini Oz *Büyücüsü*'nün sonunda Dorothy'e olduğu gibi 'kendi arka bahçesinde', geride bırakmayı umduğu kalıpları bilinçsizce tekrar ederken buldu.

Gölge taraf gün ışığına çıktığı için toplulukların bazı ortak unsurları aşikâr hale geldi:

- Alkolik aileleri ve ensest aile bağlarını anımsatan inkâr, utanç, gizlilik ve istilacı davranış kalıpları;

- Alkol ve seksin zararlı kullanımına karşı temel Budist ilkelerinin yumuşatılması;
- Öğretmen-mürit ilişkisini bozan Asya itaati ve Amerikan serbestliğinin sağlıksız bir evliliği; ve
- Skandallar ortaya çıktığı zaman, ya gözden düşen öğretmenleri günah keçisine çevirme ya da bir şeylerin değiştiğini körü körüne inkâr etme eğilimi.

BİR İNKÂR SİLSİLESİ

1980'lerde San Francisco Zen Merkezi'nin bir üyesi olarak, öğretmenimiz Richard Baker-roshi'nin sağduyulu olmayan davranışlarını benim (ve arkadaşlarımın) açıkça sorgulayamamış olması şaşkınlık vericiydi. Bu olaylardan sonra alkolik ailelerden gelen arkadaşlarım, topluluğumuzun, kendi alkolik ailelerindekine benzeyen inkâr ve yetkinleştirme kalıplarını tekrarladığını söylediler. Öğretmenimiz bizi beklettiği, meditasyon yapmadığı ve para konusunda savurgan olduğu zaman bunu ya görmezden geldik ya da bir öğreti olarak açıkladık. Karısının bir alkoliğin verdiği karşılıksız çeki ödemesi veya onu hapisten kurtarması gibi, iyi organize olmuş bir ast kadrosu öğretmenimizin arkasını topladı. Alkolizm danışmanlarının söyledikleri gibi bu 'yetkinleştirme', zararlı davranışların çoğalmaya devam etmesine müsaade etti. Öğretmenimizi eylemlerinin sonuçlarından yalıttı ve hatalarından ders alma şansından mahrum etti. Süreç bize de zarar verdi: Alışkanlıkla gözümüzün önündekini inkâr ettik, kendimizi güçsüz hissettik ve içsel deneyimimizle bağlantımızı kaybettik.

1983'te öğretmenleri saygıdeğer Hakuyu Taizan Maezumi-roshi alkolizmini kabul ederek bir tedavi programına başladığı zaman, Los Angeles Zen Merkezi'nde de benzer örüntülerin varlığı kabul edildi. Maezumi'nin öğrencilerinden biri Budist tarihçi Sandy Boucher'a "Hepimiz onun alkolizmine ortaktık,"[8] dedi. "Alkolizmini gizli yollarla teşvik ettik [çünkü sarhoş olduğu zaman] son derece dürüsttü."

---

8 Co-alcoholic (İng.) Alkolik kişi adına sorumluluk üstlenerek, içki sorununu önemsizmiş gibi göstererek veya inkâr ederek ya da o kişinin davranışını telafi ederek alkolik olmasına katkıda bulunan kişi veya kişiler. -ç.n.-

Benzer bir süreç 1970'lerde Vajradhatu'da öğrenciler, Oxford'da eğitim görmüş parlak, merhametli, alkolik ve başına buyruk bir Tibet sürgünü olan öğretmenleri Chogyam Trungpa Rinpoche'nin davranışını kabullenmeye çalıştıkları zaman da yaşanmış olabilir.

Trungpa Tulku'nun 11. enkarnasyonu olan Trungpa Rinpoche, 1959'daki Çin işgali onu kültüründen kopardığında henüz yirmi yaşında bile değildi ama birçok önemli Tibet manastırının başkanıydı. Batı ile onun kendi şartlarında tanışmaya hevesliydi; takım elbise için cübbesinden vazgeçti, Shakespeare ve Mozart'a âşık oldu ve bir İngiliz kadınla evlendi. Bazen de elinde bir bardak sake ile ders anlatırdı.

Trungpa Rinpoche, insan varoluşunun her yönünün; nevrozun, tutkunun, arzunun, alkolün, karanlık ve ışığın kucaklanması ve dönüştürülmesi gerektiğini öğretti. Hukuk tanımayan yaklaşımını 'çılgın bilgelik' olarak adlandırırken, çoğu sadece bir ya da iki öğrenciyle yakın bir şekilde çalışan saygıdeğer Tibet yogilerinin küçük ama gerçek bir geleneğine atıfta bulunuyordu.

Onun davranışlarından rahatsız olan Budist öğretmenler bile Budizm'i Batının anlayabileceği bir dile harika bir şekilde tercüme edebildiği için Trungpa Rinpoche'ye hayrandılar. Tibet'in kültürel yöntemlerini ithal etmekten çekindiği için Amerikalı öğrencilerine önce Zen temelli basit bir oturma meditasyonu öğretti. Ardından yavaş yavaş Tibet Vajrayana Budizm'ini neredeyse tüm diğer Budist okullarından ayıran oldukça ince ayrıntılı Tantrik disiplinleri tanıttı. Öğrenciler, 100.000 secdeyi içeren temel uygulamaları tamamladılar ve dağlarda üç aylık bir seminere katıldılar. İleri düzeydeki öğrenciler törenle Tibet'in gizli olan ve meditasyona dayanan imgelem uygulamalarına başlatıldı. Öğretmen ile öğrenci geleneksel olarak diğer Budist okullarındakinden çok daha ibadete dayalı olan bir ilişkiye girdiler.

Binlerce iyi eğitimli kişi Trungpa'nın etrafında topladı ve bunlar kısa sürede Amerika'nın Asyalı olmayan Budist topluluklarının en büyük, en yaratıcı ve en az geleneksel olanına vücut verdiler. Öğrencileri arasında şair Allen Ginsberg ve Anne Waldman, oyun yazarı Jean-Claude van Italie, Shambhala Publications yayıncısı Sam Bercholz ve saygın bir Amerikan Budizm tarihi yazarı olan Rick Fields vardı. Esas olarak Boulder'da bulunan öğrenciler işletmeleri yönettiler, akredite bir Budist üniversitesi

olan Naropa Enstitüsü'nü kurdular, tefekküre dayalı psikoterapiyle ilgili bir derginin editörlüğünü yaptılar ve iki ayda bir yayınlanan ve çok okunan Budist gazetesi *Vajradhatu Sun*'ı yayınladılar.

Bununla birlikte, disiplin ve yaratıcılıkla işlenen bu dokumaya bir tel hedonizm de karışmıştı. Vajradhatu öğrencileri Budist Amerika'nın en çılgın partilerini yapmakla ünlüydüler. Çoğu Tibet Tantrik okulu tutku ve dürtüleri 'hayata geçirmeyi' açık bir şekilde caydırır fakat Trungpa Rinpoche böyle yapmadı. Hatta bir keresinde sarhoş bir halde hız yaparken spor arabasını bir şaka dükkanının yan duvarına çarpıp kısmen felç oldu. Hiç saklama gereği duymadan öğrencileriyle yattı. Boulder'da verdiği dersler harikaydı ancak bazen o kadar sarhoş oluyordu ki sahneden çıkarılması ya da sandalyesinde dik oturmasına yardım edilmesi gerekiyordu.

Tibet üzerine çalışma yapan bir bilim adamı ve Virginia Üniversitesi'nde doktora öğrencisi olan Jules Levinson için Trungpa'nın "çok içtiği, kadınlarla yatıp kalktığı" konusunda anlatılanlar "çok üzücüydü". Fakat Levinson aynı zamanda Trungpa'ya minnettardı da. "Onu hoşgörülü, hassas, provokatif ve besleyici buldum; tanıdığım en şefkatli insandı. Tüm bunları bir türlü bağdaştıramadım," demişti.

Kendi alkolik ailelerinden devraldıkları dinamikleri yineleyen bazı öğrenciler, Trungpa Rinpoche'nin alkol bağımlılığını ve cinsel faaliyetlerini inkâr ederek bağımlılığını sürdürmesine yardım ettiler. Kendi babası gözlerinin önünde alkol bağımlılığından ölen bir kadın "Yetkinleştirmeden bahsetmek istiyorsanız şöyle söyleyeyim: Sabahları ilk iş olarak Rinpoche'ye büyük bir bardak cin verirdim," demişti.

Diğerleri, öğretmenlerinin insan vücudunun sınırlarını aştığına inanarak bilişsel uyumsuzluklarına[9] çözüm buldular. Bir öğrenciye göre "Trungpa Rinpoche, Vajra tabiatına [yogasal anlamda dönüştürülmüş ve stabilize hale gelmiş bir psikofizyoloji] sahip olduğu için alkolün normal fizyolojik etkilerine karşı bağışıklığı olduğunu" söylemişti. "Bunun bizimle ilişki kurabilmek için kendi sistemine ‹toprak' eklemenin bir yolu

9 Bilişsel Uyumsuzluk veya bilişsel çelişki: Sosyal psikolog Leon Festinger tarafından ortaya atılan bu kuram bireyin aksiyon ve inançlarının çelişmesi durumunda, inanç ve aksiyon arasındaki dengeyi sağlayarak çelişkinin yok edilmesini anlatır. -ç.n.-

olduğuna dair anlattığı hikâyeyi yuttuk. Tanıdığım hiç kimsenin aklına onun bir alkolik olabileceği gelmedi çünkü bu ancak sıradan bir ölümlünün başına gelebilecek bir hastalıktı. Ve çoğumuz cahildik – sadece sokaktaki ayyaşın alkolik olduğunu zannederdik."

1970'lerde ve 1980'lerin başında topluluğa bir inkâr atmosferi nüfuz etti ve diğer Vajradhatu öğrencileri de bolca alkol tüketmeye başladılar. 1980'lerin başında Adsız Alkolikler'e (AA) katılan bir avuç Vajradhatu üyesi arasında yer alan ve uzun süredir Vajradhatu Budisti olan bir kişi "Kendime içmeye devam edebileceğim küçük bir yuva bulmuştum," demişti. Onların iyileşmeleri başkalarını tehdit ediyor gibiydi. Alkol kullanmayı bırakan ilk kadın, Vajradhatu üyeleri tarafından bir 'evde bakım' organizasyonunun yönetim kurulundan ayrılmaya zorlandı. Onun kuruldan ayrılmasına sebep olan ve sonradan kendisi de AA'ya katılan başka bir kadın "İçkiyi bırakmak zorunda kalan birisi olduğu için onu çok küçümsemiş ve ona bir akıl hastası muamelesi yapmıştım," demişti.

Trungpa Rinpoche 1986'da 47 yaşında ölmek üzereyken son hastalığının belirtilerini yalnızca çok yakın çevresi biliyordu. Yatak odasında idrarını tutamadan, karnı şişmiş ve cildi solmuş bir halde, halüsinasyonlar görerek, varis, gastrit ve neredeyse sadece karaciğer sirozu olanlarda görülen özofagus varisinden dolayı acılar içinde yatıyor olsa bile sevgili ve parlak öğretmenlerinin alkolizmden ölüyor olduğunu kabul etmenin yüküne çok az kişi katlanabildi.

Uzun yıllar hemşirelik yapan ve ev personelinin bir üyesi olan Victoria Fitch, "Rinpoche kesinlikle sıradan bir adam değildi ama o da şimdiye kadar gördüğüm aralıksız içen bütün alkolikler gibi öldü," demişti. "İnkâr çok derindi. Rinpoche'nin alkolik demansının, onun *daikiniler* [kadın şeklinde imgelenen öğreti koruyucuları] âleminde olmasıyla açıklandığına tanık oldum. Alkol istediğinde kimse getirmemeye cesaret edemezdi ama yine de birasını sulandırmayı veya istediğinden biraz daha az getirmeyi denediler. Hayatının o son döneminde... artık kendi başına yürüyemiyordu. Fakat onda aynı zamanda bir güç de seziliyordu. Mevcudiyetinde olağanüstü bir dinginlik vardı ve ben bunu nasıl açıklayacağımı bilmiyorum."

Şimdi artık bazı öğrenciler benzer şekilde, Naip Osei Tendzin'in de hem insani sınırları reddettiğini hem de bağımlı davranışın ne demek olduğunu bilmediğini düşünüyorlar.

"Naip'in davranışına kızan öğrencilerin çoğu sanki o yoktan var olmuş gibi davranıyorlar," demişti bir öğrenci. "Sebep sonuç ilişkisine dair aldıkları Budist eğitimini kullanmıyorlar. Bence Naip, Trungpa Rinpoche'nin alkole karşı tutumuyla örneklenen ancak daha aşırı ve ölümcül sonuçlar doğuran bir inkâr ve cehalet modeline öykünmüştü."

AİLE SIRLARI

Kriz patlak verdiğinde Vajradhatu öğrencilerinin küçük ama önemli bir azınlığı kendi ailelerindeki alkolizm ve ensestin açtığı yaralarla ilgilenmeye başlamıştı. 1980'lerin ortalarında ülke çapında, yirmiden fazla sangha üyesi de AA'ya, birçoğunun kocası alkolik olan yaklaşık 250 Vajradhatu üyesi de AA'yı örnek alarak alkol bağımlılarının aileleri için kurulmuş bir organizasyon olan Al-Anon'a katılmıştı. Vajradhatu törenlerinde alkolsüz içecekler de ikram edilmeye başlandı ve aşırı içki ortamı etkisini kaybetti.

Ancak 12 Adım hareketindekiler azınlıktaydı ve bazı inatçı örüntüler varlıklarını sürdürmeye devam etti. Örneğin Naip'in kendisi krizle ilgili her türlü kamu tartışmasını bastırmaya çalıştı ve alkolik bir ailedeki savunmacı gizliliği anımsatan bir atmosfer yarattı.

Editör Rick Fields, *Vajradhatu Sun* için krizi olduğu gibi ortaya koyan kısa bir makale hazırlamıştı ama yayınlamasına izin verilmedi. "Hem sosyal toplantılarda hem de birçok kişi arasında mevcut durumu ortaya çıkaran temel meseleler hakkında tartışmalar devam ediyor," diyordu yasaklanan makale. "Bunlar arasında gücün kötüye kullanılması ve güvene ihanet, özellikle de Batı'da manevi otoriteye sahip öğretmenler ile öğrencileri arasında olması gereken ilişki biçimi ve manevi yolda adanmışlık ve eleştirel zekâ arasındaki ilişki yer alıyor."

Fields makale yerine, hiçbir şey yazmadan Vajradhatu logosunun bir çizimini yayınladı: Kırık bir kalbin üzerinde kopma noktasına kadar gerilmiş bir sonsuzluk düğümü. Mart ayında makalesini tekrar yayınlamaya çalıştı fakat Naip tarafından kovuldu. Yönetim kurulu onu desteklemeyi reddettiğinde "Ne kadar acı verici olsa da" Batı'da Budist öğretisine "uzun

vadede en iyi şekilde açıklık ve dürüstlükle hizmet edileceğini" söyledi ve resmi olarak istifa etti.

Kamuya açık tartışmaların bastırılması hem Asya'nın itibar kurtarma geleneğini hem de alkolik ailelerin dinamiklerini yansıtıyordu. Levinson bu konudan şöyle bahseder: "Aileye ait sırların, özellikle de yabancılarla konuşulmayan şeylerin varlığı hissediliyordu. Haberler çıktıktan kısa bir süre sonra Naip'e yazdım, eğer söylentiler doğruysa [bu eylemler] dharma ile uyumlu görünmüyor fakat bu sizi bir şeytan yapmıyor. En önemli şey şu anda ne yapacağımız. Sağlığınız elverdiği ölçüde, en azından gelip Boulder ve Halifax'ta bizlerle, küçük guruplar halinde açıkça konuşmanızı gerçekten isterim. Bunu yapabilirseniz... yeniden biraz da olsa güven duymaya başlayabiliriz, dedim. En büyük hayal kırıklığım, onun bunu yapmamış olmasıdır."

KÜLTÜRLER ARASI ÇATIŞMALAR

Bir yıldan fazla süren açmaz Vajradhatu'yu kırılma noktasına getirdi. Tendzin alenen ama dolaylı bir şekilde Budist yeminlerini ihlal ettiğini kabul etti ancak başkalarına hastalık bulaştırmasının sorumluluğunu üstlenmedi. Yönetim kurulunun öğretmenliği bırakması talebine karşı çıkarak küçük bir grup sadık öğrenciyle Kaliforniya'da inzivaya çekildi. Boulder'da naip karşıtı olan bazı öğrenciler tüm bu felaket için acımasızca ve gerçekçi olmayan bir şekilde onu suçlarken, naip yanlısı öğrenciler 'adanmışlık inkârı veya transandantal inkâr' diye adlandırılabilecek bir tavır içindeydiler. Olanlarla yüzleşmektense Budist öğreti menşeinin korunmasını talep ettiler. Diğerleri bir son sınıf öğrencisinin 'ortadaki kalbi kırıklar" diye adlandırdığı kategoride yer alıyordu. Boulder'da geniş çapta dağıtılan bir mektupta bir öğrenci, "Yönetim Kuruluyla Naip anlaşmazlıklarını şefkat ve anlayış ile çözemezlerse sangha paramparça olacak," diye yazmıştı.

Topluluk bu açmazı çözmek için Tibetli lamalara danıştı ancak onların yanıtı, Asya'nın itibar kurtarma, hiyerarşi ve açık çatışmadan kaçınma konusundaki vurgusunu yansıtıyordu. Durumu ne kadar anladığı belli olmayan saygıdeğer bir lama, Kalu Rinpoche, Amerikalı öğrencilerin Vajradhatu felaketi hakkında yorum yapmasını yasakladı. Bir diğer öğretmen Saygıdeğer Dilgo Khyentse, Rinpoche, Naip'ten inzivaya çekil-

mesini istedi ancak Vajradhatu öğrencilerini de Naip'in otoritesine saygı duymaya davet etti.

Birçok öğrenci için bu hazmedilemeyecek bir şeydi. Uzun süre Vajradhatu meditasyonu öğretmenliği yapan Princeton Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Robin Kornman "Bu bizim için hâlâ devam eden bir kâbus. Kafası son derece karışık olduğu şüphe götürmeyen bir kişinin peşinden gitmemiz isteniyor."

Diğer merkezlerdeki Budist öğrenciler de benzeri kültürler arası sorunlar yaşadılar. 1970'lerin sonlarında Zen öğrencisi Andrew Cooper da kendi Japon roshisinin "topluluk içinde bireysel boyuttaki uyuşmazlık, şüphe veya sorunların ifadesini, bu sorunlar inkâr edilemez derecede gerçek ve potansiyel olarak yıkıcı olsalar bile teşvik etmediğini" fark ettiğinde rahatsız olmuştu.

Japonya'da yaşamış olan bir arkadaşı, şimdi psikoloji yüksek lisans öğrencisi olan Cooper'a, en azından bizlerin Batı'da anladığı şekliyle Japonlarda ikiyüzlülük diye bir kavram olmadığını söyleyene kadar o, öğretmeninin ikiyüzlü olduğunu düşünmüştü. Cooper, yayınlanmamış bir makalesinde şunları yazmıştı: "Japonlar grupta uyum görüntüsünü korumak için kişisel duyguları saklamayı erdemli ve asilce bulurlar. Bu tutum, Japon sosyal ilişkilerinin yapılanmasının bir parçasıdır – orada bunun bir yeri vardır. Ancak aydınlanma bayrağı altında ithal edilip Amerikan halkının üzerine yüklendiğinde tarikatvari ve tuhaf sonuçlar ortaya çıkarır."

ASYA'NIN HÜRMETİ VE BATI'NIN SERBESTLİĞİ

Toplumların, ilgili sosyal kontrol mekanizmaları da olmadan Asya'nın ibadet geleneklerini ithal etmesi daha da zarar vericidir. Örneğin Chogyam Trungpa, 'benlik' duygusunun ve bu benlik üzerindeki sosyal kontrollerin Batı'dakilerden çok farklı olduğu bir toplumdan gelmişti. Doğu Tibet'te bebekliğinden itibaren enkarne bir lama olarak yetiştirildi, 19 yaşında büyük bir kurumsal manastırın başına geçti. Kendisine muazzam bir bağlılık ve güç verilmişti ancak özgürlüğü, manastırın bekâret ve perhiz yeminleriyle ve manastırı ve çevresindeki topluluğa karşı yükümlülüklerle katı bir şekilde sınırlandırılmıştı.

Toplumun standartları karmaşık bir karşılıklı yükümlülük sistemine dayanıyordu. Bunlar net ve çoğu zaman zımniydi. Neredeyse herkesin davranışı (serf, lama ya da toprak sahibi) güçlü ve çoğu zaman dile getirilmeyen bir itibar koruma arzusu tarafından yakından ama incelikle kontrol ediliyordu.

Ne var ki aynı sosyal kontrol biçimleri Trungpa Rinpoche'nin 1970'lerde hiçbir kaygı taşımadan geldiği toplumda mevcut değildi. Amerikalı öğrencilerin davranışları samimi ve açık tartışmalarla; ortak sosyal ahlak ve karşılıklı yükümlülüklerle değil, bireysel seçimler ve karşılıklı anlaşmaya dayalı ilişkilerle katı olmayan bir şekilde yönetiliyordu. Onun ataları nesiller boyunca aynı vadide yaşamıştı; Amerika'ya ilk geldiğinde bir rock yıldızı gibi şehirden şehre uçtu. Amerika Trungpa Rinpoche'nin davranışlarından tüm toplumsal sınırları kaldırdı, öğrencileri onun ev hizmetçisi oldular, arabasında şoförlük yaptılar ve ona Tibetli bir lamaya ya da feodal bir lorda yakışır şekilde hürmet gösterdiler.

Aynı hürmet onun dharma varisi Osei Tendzin'e de gösterildi. Tendzin'in Los Angeles'taki iki meditasyon inzivasına yardımcı olan fakat sonradan topluluktan ayrılan televizyon yapımcısı Deborah Mendelsohn, "Tendzin'in verdiği yemekler örtü ütüleme, gümüş parlatma, masa ayarlarında saç genişliği kalibrasyonları[10] ve servis yapanların hareketlerinin ince bir koreografisi için birer fırsattı" demişti. "Seyahate çıktığı zaman ev sahiplerine, kendisiyle nasıl ilgilenilmesi gerektiğiyle ilgili detaylar içeren rehber niteliğinde bir el kitabı getirirdi. Bu el kitabında duştan çıktıktan sonra havlusunun, külotunun ve bornozunun hangi sırayla verileceğine dair talimatlar da olurdu."

Bu Asya hürmeti parodisi Amerikan serbestliğiyle birleşince felaketle sonuçlandı. Sadece Vajradhatu'da değil, Zen merkezlerinde de öğrenciler Asya'nın itaat jestlerini kullanırlarken öğretmenleri içerek, para harcayarak, erkek veya kadınlarla cinsel ilişkiye girerek 'özgürce' hareket ederdi. Bu normalde Japonya veya Tibet'te bir öğretmene gösterilen hürmetin çok ötesine geçmişti.

---

10 Masa kurarken kullanılan tabak, çatal, bıçak gibi malzemenin ince hesaplanmış ayarlara göre, aralarındaki boşluk ölçülerek yerleştirilmesini kastettiğini tahmin ediyorum. -ç.n.-

Uluslararası bir üne sahip olan, Nepal ve Tibet'teki Tibetliler arasında 20 yıl boyunca saha çalışması yapan, New York City Üniversitesi'nden sosyal antropolog Dr. Barbara Aziz "Tibet topluluklarında toplumdan gelen baskı, davranışları kontrol etmede çok önemlidir," der. "Tibet'te kaideye çıkardıkları adamdan daha fazlasını beklerler... böyle bir skandal Tibet'te olsaydı, tüm topluluk kendisini kirlenmiş hissederdi. Osei Tendzin vadiden sürülürdü. Toplumdaki öfkenin derecesine bağlı olarak, ailesi merhamet uyandırmak amacıyla arınma ayinleri ve dualar için manastıra önemli bağışlarda bulunurdu. Tibetliler bir rinpocheye her türlü saygıyı gösterebilirler ancak bu onun her dediğini yapacakları anlamına gelmez. Tibetli ve Nepalli arkadaşlarımda Batılılardan çok daha fazla muhakeme kapasitesi olduğunu görüyorum."

ANLAMA İHTİYACI

Böyle muğlak bir kültürler arası ortamda öğretmen-öğrenci bağı kolayca yanlış anlaşılabilir. Zen eğitimime başladığım ilk günlerde, uygulama talimatı almak için öğretmenimi ziyaret ettiğimde geleneklere uygun bir şekilde önünde yere kapanırdım. Onu 'aydınlanmış' biri olarak görmeye çalışır, zamanla onda hayran olduğum farkındalık, enerji ve kendine hakim olma özelliklerini içselleştireceğimi umardım.

In Search of Self in India and Japan[11] adlı kitabın yazarı psikanalist Alan Roland'a göre, öğretmeni idealize etmek Tibet, Japonya ve Hindistan'da uzun ve sağlıklı bir geleneğin parçasıdır. "Saygı duyacak, idealleştirecek ve öykünecek bir figüre duyulan ihtiyaç her insanın bireysel gelişiminin olmazsa olmazıdır. Ancak Doğu kültürleri bu ihtiyacı çok daha iyi dile getirir ve kültürel olarak destekler."

Roland, Asyalı öğrencilerin öğretmen-öğrenci ilişkilerine, genellikle ya hızlı bir şekilde ve tamamen kendilerini adayarak ya da böyle bir şeyle hiç ilgilenmeyen Amerikalılardan daha incelikli bir şekilde yaklaştıklarına inanır. Asyalı öğrenciler bir öğretmene itaat gösterebilirler ama ancak yıllarca onunla çalıştıktan sonra ona saygı duyarlar. Geleneklere titizlikle uyarken bile bir yargıda bulunmayı geciktirebilme yeteneği olan, Amerikalıların haberdar bile olmadığı 'özel bir benliğe' sahip gibidirler.

---

11 'Hindistan ve Japonya'da Benliği Ararken' -ç.n.-

Bir öğretmen başarısız olduğunda Asyalılar onun üstün rütbesine boyun eğmeye devam edebilirler ama sevgi ve saygılarını sessizce geri çekerler.

Amerika'da genellikle bunun tam tersi doğrudur. Bazı Vajradhatu öğrencileri, Osei Tendzin'i bir insan olarak affedebildiler ancak ona bir lider gibi davranamadılar. Çok az Amerikalı saygı duymadığı birine kendini ikiyüzlü hissetmeden itaat edebilir. Böyle bir bilişsel uyumsuzlukla karşılaştıklarında ya itaat etmeyi bırakır, çekip giderler ya da içlerindeki duyguları inkâr ederler.

Algılarını inkâr ederlerse gerçeklik çarpıtılır ve karşılıklı bir yanılsama dansı başlar. Kutsal Dalai Lama geçen yıl Kaliforniya, Newport Beach'teki bir konferansta şöyle demişti. "Suçun bir kısmı öğrenciye aittir çünkü çok fazla itaat, bağlılık ve körü körüne kabullenme bir öğretmeni şımartır. Diğer kısmı da manevi öğretmendedir çünkü o bu tür bir zafiyete onu bağışık kılan bir entegrasyondan yoksundur. Manevi öğretmeninizin her eylemini ilahi veya asil olarak görme tavrını benimsemenizi hiç tavsiye etmem. Bu biraz cüretkâr gelebilir ama nitelikli olmayan, uygunsuz ya da yanlış davranışlarda bulunan bir öğretmeniniz varsa, öğrenci olarak o davranışı eleştirmeniz yerinde olur."

DÖNÜM NOKTASI

Geçen sonbahar Vajradhatu sanga ikiye bölünecekmiş gibi görünüyordu. Dilgo Khyentse Rinpoche'nin tavsiye ettiği uzun inzivadan sonra Tendzin, cesur davranıp otoriteyi yeniden ele aldı. Onun manevi liderliğini kabul etmeyi reddedenler önemli komitelerden kovuldular, meditasyon öğretme izni ellerinden alındı ve topluluklarının geri kalanıyla ileri seviyede uygulamalara katılmaları yasaklandı. Çatışma o kadar yoğunlaştı ki iki karşıt grup üst düzey lamalardan pozisyonlarını desteklemelerini istemek için Nepal ve Hindistan'a delegasyonlar gönderdiler.

Buna karşılık Khyentse Rinpoche, Tendzin'e bir yıl boyunca 'sıkı bir inzivaya' girmesini tavsiye etti. Tendzin, itibari otoriteyi koruyarak fakat öğretim ve liderlik rolünden etkin bir şekilde el çekerek buna uydu. Kıdemli Tibet lamaları Boulder'a eğitim vermek için davet edildi ve Vajradhatu daha geniş kapsamlı bir Tibet dini geleneğine yeniden bağlanmaya başladı.

Yönetim kurulu üyesi David Rome şöyle söylemişti: "Bu gerçek bir dönüm noktası. Bir araya gelmenin, temel birliği hissetmenin ve bu krizin yüzeye çıkardığı sorunlara bakmanın bir yolu. Bu aslında son değil, bir başlangıç."

DÜŞÜŞTEN SONRA

Vajradhatu parçaları toplamak için mücadele ederken, benzer krizlerden geçen diğer Budist sanghalar da aynı şekilde topluluklarını iyileştirmenin yollarıyla uğraşıyorlar. Bunun en umut verici yan etkilerden biri de Amerikalı İçgörü (vipassana) meditasyonu öğretmenlerinin yakın zamanda, öğretmenler için bir dizi net etik standart ve bu standartları denetlemek üzere topluluk içinde bir kurul oluşturması.

Bununla birlikte, öğretmenlerin suistimal suçlamaları karşısında katı bir savunma sergilediği diğer Budist topluluklarında, muhalif öğrenciler peş peşe gruptan ayrıldılar. Benim uygulama merkezim olan San Francisco Zen Center'da öğretmenimiz baskı altında istifa etti. Psikolojik danışmanlar getirdik, birbirimizle daha dürüst konuşmayı öğrendik ve daha demokratik karar alma biçimlerini benimsedik. Buna rağmen birçok öğrenci ayrıldı. Meditasyon salonu boşaldı. Arkadaşlıklar bozuldu ve bazı kişiler manevi uygulama yapacak enerjiyi kaybettiler. Eski öğretmenimiz Santa Fe'ye taşındı ve öğretmenliğe devam etti; kocam ve ben banliyölere taşındık.

Siyah meditasyon cübbem hâlâ dolabımın arka tarafında asılı duruyor. Budist öğretilere olan inancımı asla kaybetmedim ancak birkaç yıl onlarla nasıl yeniden bağlantı kuracağımı bilemedim. Bunun yerine kişisel geçmişimi ve skandal patlak verdiğinde ifade ettiğim öfke ve ben bilirimciliği inceledim ki bir arkadaşım bunu 'tedavi çalışması' olarak adlandırmıştı. Kişisel yaralarım için Budizm içinde bir sığınak bulmayı umanlar arasındaydım. Fakat köpek kuyruğuna bağlanmış bir teneke misali, beni Budist topluluğumun içine çeken şey aslında kültürüm ve aile geçmişimdi.

Şimdi başka bir Budist öğretmenle çalışıyorum ve ikimizin de kusurlu oluşuna izin verme gerekliliğini sürekli olarak kendime hatırlatıyorum. Ayda bir kez Budist ilkelerini okumak için bir arkadaşımın oturma odasında başkalarıyla bir araya geliyorum.

Yine de geçmişten tamamlanmamış olarak kalan bir şeyler var. Eski öğretmenim, öğrencilerinin öfkesine artık tahammül edemediği zaman çekip gitmişti. O zamanlar kıdemli bir rahibin "Öğrenciler ondan güvenliliği sağlanmadan kendini değiştirmesini bekliyorlar. Saldırı altındayken yepyeni bir yol öğrenemezsiniz," dediğini hatırlıyorum. Bu çözüme kavuşmamış bölünmenin acısı, avucunuza batıp gitgide derinlere inen bir kıymık gibi hâlâ can yakıyor. Arkadaşım olan Yvonne Rand (toplulukla ilişkisini hâlâ sürdüren Budist bir öğretmen), geçenlerde bana dedi ki "Biz hâlâ onun ayrılmasının ortaya çıkardığı etkilerle mücadele ediyoruz. Aynı odada bir arada bulunabilmenin yolunu bulana kadar hiçbir şeyin yerli yerine oturacağını zannetmiyorum. Onun yakınımızda olmasından korktuğumuz sürece duruma kendi rolümüzün katkısını anlayamıyoruz."

Toplulukların bu krizleri kabullenmesine ve onları iyileştirmesine olanak sağlayacak ritüellerden yoksunuz. Buda'nın ölümünden sonraki ilk birkaç yüzyılda keşişler tarafından kullanılan Dolunay Töreni hakkında okuduklarımı hatırlıyorum. Yağmur mevsimi boyunca her dolunay ve yeni ay arifesinde keşişler 'halkın önünde itiraf' adı verilen bir ritüel için ormanda toplanırlardı. Orada ilkeleri okuyup eksikliklerini, ihlallerini ve toplumlarına verdikleri zararları alenen kabul ederlerdi.

Böyle asude bir ritüeli yeniden hayata geçirebilseydik belki de cesur, gözden düşmüş bir öğretmenin yanlışını ve onu bu yanlışa götüren yaraları güven içinde kabul edebilmesi mümkün olabilirdi. Belki de sanga derin hayal kırıklığını ve ihanet duygularını ve yanlış olana kendi katkısını da itiraf edebilirdi. Belki de bütün sanga, cinsel anlamda veya başka şekillerde tacize uğrayan erkek veya kadınlardan açık bir şekilde özür dileyerek onlar için durumu bir şekilde telafi edebilirdi.

Ancak tam bir kabul ve restorasyondan sonra bağışlama mümkün hale gelebilir ve iyileşme başlayabilir.

. . . . . .

30. AYDINLANMIŞ GURUNUN GÖLGESİ

GEORG FEUERSTEIN

Arthur Koestler, *The Lotus and the Robot*[12] adlı kitabında, on binlerce Hindu'nun İlahi Olan'ın bir enkarnasyonu olarak görüp saygı duyduğu Hintli kadın guru Anandamayi Ma'nın ayaklarının dibinde otururken meydana gelen bir olayı anlatır: Yaşlı bir kadın kürsüye yaklaştı ve yakın zamanda sınırda yaşanan bir sorundan sonra kaybolan oğlu için devreye girmesini isteyerek Anandamayi Ma'ya yalvardı. Azize onu tamamen görmezden geldi. Kadın histerik bir hale geldiğinde Anandamayi Ma onu oldukça sert bir şekilde kovdu ki bu görevlilere kadını hızla odadan çıkarmaları için bir işaretti.

Koestler, Anandamayi Ma'nın kadının ıstırabına kayıtsız kalmasına şaşırmıştı. Azizenin en azından o an için şefkatten yoksun olduğu sonucuna vardı. Doğal bir şekilde İlahi Olan'ın doluluğundan hareket eden, aydınlandığı söylenen bir varlığın böyle kaba ve görünüşe bakılırsa duygusuzca davranmasını şaşırtıcı bulmuştu. Bu hikâye sözüm ona 'mükemmel' olan varlıkların dahi müritlerinin idealize ettiği halleriyle çelişiyor gibi görünen eylemlerde bulunabilecekleri ve bulundukları gerçeğini vurgular.

Kimi 'mükemmel' ustalar öfke patlamalarıyla, kimileriyse otoriter oluşlarıyla ünlüdürler. Son zamanlarda cinsel ilişkiden sözüm ona uzak duran süper guruların bir kısmı, kadın müritlerle gizli olarak yaşadıkları ilişkilerle manşetlere düştüler. Manevi dâhiler (azizler, bilgeler ve mistikler) nevrotik özellikleri veya psikotik halleri çok andıran deneyimlerden muaf değildirler. Hakikaten de aydınlanmış olduğu söylenen ustalar bile hiç kimse tarafından beğenilmeyen kişilik özelliklerine sahip olabilirler.

12 'Nilüfer ve Robot' -ç.n.-

Geçmişteki ve günümüzdeki ustaların biyografilerini ve otobiyografilerini incelediğimiz zaman aydınlanmış varlıkların ve ileri seviyedeki mistiklerin kişiliklerinin büyük ölçüde bozulmadan kaldığı açık bir şekilde görülür. Her biri genetiği ve yaşam öyküsü tarafından belirlenen belirli psikolojik özellikler gösterir. Bazıları pasif olmaya eğilimlidir, diğerleri olağanüstü dinamiktir. Bazıları yumuşak huylu, diğerleri serttir. Bazıları öğrenmeye hiç ilgi duymaz, diğerleri büyük alimdir. Bu tamamıyla uyanmış olan varlıkların ortak noktası, her ne şekilde yapılanmış olursa olsun kişilik kompleksiyle artık özdeşleşmemeleri, bunun yerine Benliğin kimliğinden yaşamalarıdır. O halde aydınlanma ego-alışkanlığının aşılması demektir, ancak aydınlanma kişiliği *yok etmez*. Öyle olsaydı onu psikozla bir tutabilirdik.

Temel kişilik yapısının aydınlanmadan sonra da önemli ölçüde değişmeden kalması, aydınlanmamış bir bireyde gördüğümüzde nevrotik olarak değerlendirilebileceğimiz özelliklerin, aydınlanan bireyde değiştirilmeden bırakılıp bırakılmadığı sorusunu gündeme getiriyor. Ben aydınlanmanın bu temel özellikleri değiştirmediğine inanıyorum. Eğer onlar gerçek öğretmenlerse en belirgin amaçlarının aşkın Gerçekliği iletmek olması beklenebilir fakat dış dünyadaki davranışları her zaman bir kişisel tarz meselesidir.

Müritler elbette ki kusursuz gurularının kaprislerden arınmış olduğunu ve onun görünürdeki tuhaflıklarının başkalarına ders verme amaçlı olduğunu düşünmek isterler. Ancak kısa bir tefekkür bu düşüncenin fanteziye ve projeksiyona dayandığını gösterecektir.

Bazı öğretmenler kendi davranışlarının ilişkide oldukları kişilerin ruhsal durumlarını yansıttığını, başka bir deyişle normal olmayan bu istismarları öğrencilerin tetiklediğini iddia etmişlerdir. Belki de aydınlanmış ustalar bukalemun gibi oldukları için bu böyledir. Ancak bu tür bir ayna tutma yine de kişisel boyutta gerçekleşir. Örneğin bazı gurular başkalarına ders vermek için çöp yığınları üzerinde oturmaz, modern Tantrik ustası Vimalananda'nın yaptığı gibi insan eti yemez veya ceset üzerine meditasyon yapmazlar. Diğer taraftan bu tür uygulamaları yapanların çok azı öğrenciye daha iyi hizmet etmeninin bir yolu olarak zihnini eğitmeyi ya da müzik eğitimi almayı aklına getirir.

Ustanın kişiliği kuşkusuz ki kendini tatmin etmekten ziyade kendini aşmaya yöneliktir. Ancak, karakteristik olarak kendini gerçekleştirme yörüngesinde değildir. Ben burada *kendini gerçekleştirmeyi* Abraham Maslow'un amaçladığından daha sınırlı bir anlamda, gölgenin entegrasyonuna dayalı psişik bütünlüğü gerçekleştirme niyeti olarak kullanıyorum. Jungiyen terminolojide gölge kişiliğin karanlık yönüdür, bastırılmış malzemenin toplamıdır. Bireysel gölge kaçınılmaz olarak kolektif gölgeye bağlıdır. Bu entegrasyon bir defaya mahsus bir olay değil, ömür boyu devam eden bir süreçtir. Aydınlanmadan önce veya sonra gerçekleşebilir. Eğer entegrasyon daha önceden aydınlanmış olan bir kişiliğin bilinçli olarak programında olan bir şey değilse, kişilik yapıları nispeten istikrarlı olduğu için, aydınlanmadan sonra da kişiliğin bir özelliği olması pek olası değildir.

Bazı çağdaş ustalar aydınlanma gerçekleştiğinde üstün bilincin ışığıyla gölgenin tamamen arındığını iddia ettiler. Burada ima edilen, aydınlanmış bir varlığın gölgesiz olduğudur. Koşullara bağlı kişiliği tarif eden bir ifade olarak bunu kabul etmek zor. Gölge bildiğimiz şekliyle insan yaşamı için gerekli olan bilinçdışı süreçlerin neredeyse sonsuz olan permütasyonlarının bir ürünüdür. Kişi yaşamı deneyimlerken bilinçdışı içerik oluşur zira hiç kimse devamlı bir şekilde her şeyin farkında olamaz.

Aydınlanmada ego kimliğinin yok edilmesi dikkat sürecini ortadan kaldırmaz, yalnızca dikkatin egoda sabit hale gelmesine son verir. Dahası aydınlanan kişi düşünmeye, duygulanmaya devam eder ve bu süreçler, onlarla içsel bir bağ mevcut olmadığı halde, kaçınılmaz olarak bilinçdışı bir kalıntı bırakır. Önemli fark şudur: Süreç aydınlanma halinde gerçekleştiği için bu kalıntı egoyu aşmanın önünde bir engel olarak hissedilmez.

Bazı ustalar evrensel Hakikat olarak uyandıktan sonra bile hayalet bir egonun ve bir kişilik merkezinin izlerinin mevcut olduğunu itiraf ederek bu soruna çözüm getirmişlerdir. Bu önermeyi kabul edersek, aydınlanmış kişinin koşullu gerçeklik boyutunda işlev görmesine izin veren hayalet veya artakalan bir gölgenin varlığından da söz edebiliriz. Aydınlanmamış bireyde ego ve gölge ayrılmazdır; aydınlanmadan sonra hayalet ego ve hayalet gölge arasında da benzer bir kutuplaşmanın var olduğunu varsayabiliriz.

Aydınlanmanın gölgeye ışık tuttuğunu ve onu yok ettiğini varsaysak bile, bu aydınlanmanın entegrasyona (ki daha yüksek bir öz-dönüşümün temelidir) tekabül edip etmediğini ciddi olarak sorgulamamız gerekir. Bu onun başkaları tarafından da gözlemlenebilen psişik bütünlük istikametinde niyet edilmiş bir değişimi içermesi demektir. Aydınlanmış olduğunu iddia eden çağdaş ustaların yaşamlarını incelediğim zaman bu tür bir entegrasyon çalışmasına dair kanıt göremiyorum. Böyle bir çalışmanın ilk belirtilerinden biri, sadece müritleri kendilerine geri yansıtmaya değil, gelişmeye devam edebilmek için müritlerin de kendisine ayna olmalarına ustanın gözle görülür bir şekilde istekli olmasıdır. Ne var ki böyle bir isteklilik çoğu guru tarafından benimsenen otoriter üslubun dışladığı bir açıklığa ihtiyaç duyar.

Geleneksel manevi yollar büyük ölçüde *beden-zihnin koşullanmasından özgürleşmek* dikey ideali üzerine temellenirler. Bu nedenle en iyi ve aşkın Varlık olduğu düşünülen şeye odaklanırlar. Böyle tek gayeli bir maneviyat insan psişesini odaktan uzaklaştırır, onun kişisel kaygılarını önemsiz hale getirir ve yapılarını, dönüştürülmekten ziyade mümkün olduğunca çabuk aşılması gereken şeyler olarak gösterir. Elbette tüm kendini aşma yöntemleri bir dereceye kadar kendilerini dönüştürmeyi de içerir. Ancak bu genellikle gölge ile çalışmak ve psişik bir entegrasyon sağlamak yönünde düzenli bir çaba gerektirmez. Bu, birçok mistik ve ustanın neden son derece eksantrik ve otoriter olduğunu ve kişiliklerinin sosyal entegrasyonunun neden zayıf göründüğünü açıklayabilir.

Aşkınlıktan farklı olarak, entegrasyon yatay düzlemde gerçekleşir. Koşullu kişiliği ve onun sosyal bağlarını da bütünlük idealine dahil eder. Zira bütünleşme yalnızca koşullu kişilik ve koşullu dünya nihai Gerçekliğin kati muhalifi olarak değil de onun tezahürleri olarak değerli görüldüğünde anlamlı olur.

Usta kendi psişesinin derinliklerinde İlahi Olan'ı keşfettikten sonra, tüm yaşamda da İlahi Olan'ı bulmalıdır. Bu aslında ustanın asli yükümlülüğü ve sorumluluğudur. Başka bir deyişle, hayatın pınarından beslenen usta, manevi eseri tamamlamalı ve her şeyin İlahi Olan'ın evrensel alanına dahil olduğunu kabul ederek şefkatli olmalıdır.

. . . . . .

31. YENİ ÇAĞ TOPLULUĞUNDA BİR KÂFİR

W. BRUGH JOY

Findhorn topluluğunu ilk ziyaret ettiğim 1975'te bedenden yayılan enerjiyi hissetmeyi ve fiziksel şifa ve psikolojik denge sağlama amacıyla bir başkasının vücuduna enerji aktarabilmeyi öğretmek için eğitim sunma olasılığını daha yeni yeni düşünmeye başlamıştım.

O zamanlar Findhorn topluluğu daha gençti ve İlahi Ebeveyn/İlahi Çocuk enerjisinin etkisi altındaydı. Topluluğu yakın gelecekte nelerin beklediğine dair izlenimlerimden bahsetmemi istedikleri zaman yakınlarda büyük bir insan akımına uğrayacaklarını ve bu akımın hem kalabalık oluşu hem de ticari kaygılarıyla topluluğun kendine özgü 'ruhunu' sulandırma tehlikesini de beraberinde getireceğini hissettiğimi söyledim. Ben sevilen bir misafirdim. Topluluk genellikle konuşmalarımı çok beğenirdi.

Beş yıl sonra tekrar ileride topluluğu bekleyenlere dair hissettiklerimi anlatmam istendi. Bu konuşmayı, her katılımcının daha yüksek bir farkındalıkla Findhorn'daki ortak yaşama dahil edileceği iki haftalık bir konferans takip etti. Katılımcılar turist ya da ziyaretçi değillerdi. Topluluk hayatını tüm boyutlarıyla deneyimlemeye hazırlanmışlardı ve buna ilk bakışta görünmeyen şeyler de yani karanlık taraf da dahildi.

Topluluğun akşam toplantılarından birinde o zamanki izlenimlerimi paylaştığımda, öncekinden farklı... ve zor bir tablo çizdim. Önümüzdeki dönemin bir daralma ve mal varlığından vazgeçme dönemi olduğundan bahsettim. Topluluk bir verimlilik ve bolluk dönemi yaşamıştı fakat şimdi bu döngünün karşı evresi yaklaşıyordu. En iyisinin önceden hazırlanmak olduğunu söyledim.

Kendini 'özel' hissetmenin sonuçlarından ve 'dünyadaki kötülüklerle' savaş halinde olmanın sadece 'düşman' yaratmakla kalmadığından; aslında topluluğun karanlık yönlerini dünya ekranına yansıtmak demek olduğundan bahsettim. Söylemeye gerek yok, popüler bir konuşma de-

ğildi ve ben hızla 'istenmeyen konuk' seviyesine alçaldım. Kısa sürede toplulukta bilinçdışı düzeyde çözülmemiş her ne varsa ben o şey olarak görülecektim. Başka bir deyişle, topluluğun gölge tarafını taşıyan bir kişi gibi algılanacaktım ve bunu biliyordum!

Olanı ve zaman ve mekânın doğal döngülerini inkâr etmeye çalışmak muazzam bir enerjiye mal olur; diğer faaliyetler için gerekli olduğunda bu enerji bir kaynak olarak mevcut bulunmaz. Bahsi geçen durumda da topluluğun birçok üyesinin, kendi dışsal değer ve inançlarını tehdit eden her şeyi inkâr ettiği aşikârdı. Hem genişlemeyi hem daralmayı kabul etme bilgeliği genel anlamda Yeni Çağ düşünce sürecinin bir özelliği olmadığı gibi, Findhorn topluluğunun inanç sisteminin de bir parçası değildi. Pek çok Yeni Çağ partizanı dünyaya özveriyle hizmeti ve benzeri erdemleri teşvik ettiklerini iddia eder ancak bana göre Yeni Çağı özel ve masum gören inançlar çocuksuluğa, hatta cenin haline doğru bir gerilemedir. Bu tarz bir kavramsallaştırma ben-merkezli olma eğilimi taşır... ve örneğin, yıkıcı olanın rolünü görmezden gelen imgelere odaklanır.

Konferansı takip eden bu ortak yaşam deneyiminin son safhalarında Findhorn topluluğuyla bir paylaşım ve eğlence akşamı düzenlenmişti. Toplantı salonuna girerken topluluğun şairi agresif bir şekilde bana yaklaştı. Birkaç gün önce onunla kısa bir görüşme yapmıştık; öğrencilerine konuşma yapmamı istemişti ve ben reddetmiştim. Şimdi hiddet ve öfkeyle doluydu. Bana vuracağını sandım ama bunun yerine o akşam salonda yapacağı sunuma ilişkin bir şeyler tısladı. Merkezime odaklanmaya başladım.

Akşam eğlencesinin ilk bölümünde eğlenceli skeçler vardı ve biraz da şarkı söylendi. Sonra şair sahneye çıktı. Onu gördüm... ve kurbanının ben olacağımı anladım. Doğrucu bir hiddetle yanıp tutuşan güçlü ve zehir dolu bir şiirde topluluğun karanlık hislerini ve yıkıcı güçlerini serbest bıraktı. Öfkesinin nesnesi genelde Amerikalılar, özelde bendim. Dışkıyı bizden parlak gösterecek terimlerle tasvir edildik. Saldırısı, ulvi iyilik ve hizmet maskesi takan her girişimin karanlık yüzü olan... para ve güç konularını merkez almıştı. Açık bir şekilde ifade edilmeyen tek şey seksti ama şair o açığı da olağanüstü bir sıklıkta ettiği küfürlerde kullandığı kelimelerle kapamış oldu.

Şairlerin işlevi kolektifin sesi olmaktır. İçerik reddedilen çocuksu öfke ve küskünlük olunca (ki kendini yalnızca sevgi ve ışık tezahürü olarak algılayan bir toplulukta bunun böyle olması ne kadar da doğaldır) bilinçdışı güçleri taşıyacak bir nesne bulunması gerekir. O gece yansıtma mekanizması vasıtasıyla yıkıcı enerjiler serbest bırakıldı ve katılımcıların hor görme ve kıskançlık güçlerinin sadece şairde değil, topluluğun kendi bünyesinde de bulunduğunu kabul etmelerine gerek kalmadı! Şair bu materyali bana ve diğer Amerikalılara yansıtarak aslında toplumdaki bilinçdışı güçlerin iyileşmesini veya dengelenmesini teşvik etmiş oluyordu. Bununla birlikte topluluk kendi tabiatının karanlık tarafını sahiplenebilecek bir seviyede olsaydı herkes için daha iyi olurdu... ama o akşam böyle olmadı. Kendi açımdan, suçlamalarının bende karşılıkları olduğunu kabul ettiğim ve onları bilinçli olarak sahiplendiğim müddetçe merkezimde kalabilir ve topluluğun uzun süre bilinçdışına ittiği gölge içeriğinin patlayarak dışa vuracağını anlayabilirdim.

Şair volkanik patlamalarla karanlık duygularını dışa vururken topluluğun gösterdiği tepkiler birbirinden oldukça farklıydı. Bazıları şairin durmasını istedi. Bazıları ağlamaya başladı ve odayı terk etti. Diğerleri hissettiklerini birinin ifade etme cesaretini göstermesine sevindi. Bazıları Amerikalıları ve Amerikan yaşam tarzını savunmaya başladı. Bazıları kendini küçük düşürülmüş hissetti, utandı; benden kendimi veya başkalarını savunmamı ya da bir şekilde olanlara müdahale etmemi beklediler. İfşa edeceği pek bir şey kalmamıştır düşüncesiyle devam etmesi için şairi cesaretlendirdim... ama kalmıştı!

Topluluğun kurucularından biri olan Eileen Caddy ondan durmasını isteyene kadar on beş yirmi dakika daha devam etti. Sonra da yüzünde neşeli denilebilecek bir ifadeyle salondan çıkıp gitti. Topluluk sarılarak, dokunma vasıtasıyla birbirlerini beslemek ve geceyi organize edenleri teselli etmek için onların etrafına toplandı.

Daha önce hiç halka açık bir platformda bu boyutta bir saldırıya maruz kalmamıştım. Merkezime yerleşmeye ve saldırgan güçler için görünmez hale gelmeye (saldırının içeriğinden kendimi korumak zorunda kalmayacağım bilinçteki o bölgeyi bulabilmeye) yardım edecek kaynaklarım neredeyse tükenmişti.

Suçlamalar karşısında görünmez olmak kişinin kendini incinmiş, aşağılanmış, öfkeli ve savunmada hissetmediği anlamına gelmez. Aksine bu gerçekte olanı anlamak, bilinçdışı davranmamak veya kendi reddedilmiş malzememizin kurbanı haline gelmemek demektir! Topluluğun gölgesinin patlamayla dışa vurduğunu biliyordum; aynaları da bendim. Ayrıca saldırıya uğrayan bu güç ve niteliklerin benim bir parçam olduğunun da farkındaydım. Bu olay benim için olgunlaşma yolunda büyük bir sıçramaydı. Sadece bir veya birkaç bireyin değil, geniş bir kolektifin (benim durumumda tüm topluluğun) bilinçdışı projeksiyonlarıyla karşı karşıya kaldığım kolektif bilinç arenalarına inisiye ediliyordum.

. . . . . .

32. ASTROLOJİDE GÖLGE

LİZ GREENE

Bir doğum haritasıyla yapabileceğiniz en ilginç şeylerden biri, ona karanlıkta ve aydınlıkta olanın açısından bakmaktır. Özellikle gölge figürüyle çalışmak istiyorum çünkü gölge genellikle hemcinsinin maskesini takar. Bunun değişmez bir kural olduğunu düşünmüyorum ancak genel olarak gölge sorunu cinsel çekicilik veya antipatiyle alakalı bir sorun değildir. Çoğunlukla kişinin kendi cinselliğini, erilliğini veya dişiliğini kabul etme ikilemiyle alakalıdır. Bir doğum haritasındaki her şey gölgeye düşebilir. Haritadaki herhangi bir nokta bu karakter tarafından ele geçirilebilir. Bu eksik unsurlar sadece âşık olabileceğimiz insanlarla ilgili değildir. Ruhun karanlık tarafıyla da bağlantılıdır. Gezegensel açıların, karşı cinsten sizi büyüleyen insanlarla olduğu kadar gölgeyle de ilgisi olabilir. Haritadaki alçalan ve IC [en alt nokta veya dip nokta][13] gibi noktaların da kişilikte gölgede kalan şeylerle çok ilgisi vardır.

Önce IC'den bahsedeceğim çünkü bu, haritada genellikle göz ardı edilen bir nokta. Tepe noktası veya MC, çoğunlukla kolektif tarafından

13 Ayak ucu olarak da bilinir. -ç.n.-

nasıl görülmek istediğimizle, onun karşıt noktası olan IC ise kolektifin görmesini istemediğimiz şeylerle alakalı görünüyor. Haritanın en alt kısmındaki burç, güneşin en az ulaştığı yer olan karanlık alan ve gölgenin giriş kapısı olan en önemli kırılganlık noktalardan biridir.

Sizi tahrik eden veya kızdıran insanlar ve gruplar ile idealize ettiğiniz insanları ve grupları göz önünde bulundurun ve doğum haritasında IC'de hangi burcun olduğunu ve onun kendine has niteliklerinin neler olduğunu düşünün. Alçalanın olduğu burca da aynı şekilde bakabilirsiniz. Sevdiğimiz şeyle nefret ettiğimiz şey arasındaki ilişkinin çok tuhaf bir yönü vardır. Bunlar genellikle biraz farklı biçimlerde aynı şeylerdir. İdealize ve nefret ettiğiniz şeylerin imgelerini yan yana koyarsanız her ikisinin de kökünün aynı olduğunu görebilirsiniz. Aynı karakterlerdir ama farklı kıyafet giyerler.

Örneğin, yükselen burcunuz Boğa ise ve bu burcun tipik özelliklerini gösteriyorsanız, yapmacıksız ve açık olmayan insanlardan hoşlanmayabilirsiniz. Boğa genellikle ketum veya manipülatif görünen, açık sözlü olmayan veya barış ve sükunetin hakim olabileceği bir yerde işleri yokuşa sürüp kriz yaratan kişilerden hoşlanmaz. Ama aynı zamanda Boğa, gizemli görünen, anlaşılması kolay olmayan ve insan doğasına dair esrarlı bir içgörü sahibi olduğu izlenimi veren insanlardan da etkilenir. Bu karakter de diğeriyle aynıdır. Ancak sevmiyorsanız kötü, kaygan ya da gaddar; seviyorsanız, derin, engin ve güçlü olur. Akrep alçalanı her iki tarafı da kapsar.

Eğer tepe noktanız (MC) Kovaysa, dünyaya gösterdiğiniz yüzün, harika makullüğü, adaleti ve başkalarının hakları için duyduğu endişeyle Kova'nın hoşgörülü, insancıl yüzü olması muhtemeldir. Kendilerini grup pahasına yücelten ve sosyal ortamlarda çok fazla dikkat çeken benmerkezci insanlardan nefret edebilir, onları küçümseyebilirsiniz. Herkesin özel olduğuna; aynı hak ve menfaatlere sahip olduğuna inandığınız için kendisini başkalarından önemli gören teşhirci bir kişi sizi çok rahatsız edebilir. Bununla birlikte yaratıcı insana; herkesi görmezden gelen ve beş yıl boyunca kendini odasına kapatarak harika bir tablo ya da muhteşem bir roman ortaya koyan sanatçıya karşı büyük bir hayranlığınız olabilir. Bu şekilde yaratabilmek için elbette kişinin kendi vizyonunun herkes tarafından görülmeye veya okunmaya değdiğine inanacak kadar

megaloman olması gerekir. Ne var ki Kova çoğunlukla sanatçıyı idealize etmekle beraber her sanatçının zorunlu olarak, başkalarının talep ve hakları konusunda bencil ve acımasız olması gerektiğini kabul etmez. Bunlar da karşıt yönleriyle görülen aynı karakterlerdir.

Soğukkanlı, mantıklı, zeki olan ve hiçbir şeyi fazla ciddiye almayan İkizler yükseleni de diğer bir örnektir. İkizler, jonglörlerin oynadıkları toplara benzeyen kelimeler ve fikirlerle oynamayı sever. Hayatın muhabiri ve gözlemcisi olan İkizler için bilgi önemlidir. İkizler her zaman küçük bir anekdotu hatırlar veya birisiyle ilgili herkesin gözden kaçırdığı küçük tuhaflıkları fark eder. Ancak yükseleniniz İkizlerse, bunları çok ilgi çekici bulmakla beraber hiçbiriyle tutkuyla ilgilenmeyebilirsiniz. Tutku ve yoğunluk rahatsız edici hatta korku verici olabilir. Bir şeye hararetli duygularla inanıp gerçeklerle uğraşamaya tenezzül etmeyen, fanatik veya propagandacı birinden hiç hoşlanmayabilirsiniz. Veya bir insan yada felsefe hakkında hissettiklerini olduğu gibi ortaya koyan, dikkat çekmeye çalışan, güçlü duygular sergileyen insanları küçümseyebilirsiniz. Bir dine veya felsefeye kendini aşırı bir şekilde adamış olan, sokakta karşınıza çıkıp "Scientology'ye[14] katılmalısın" veya "Sen kurtuldun mu?" benzeri şeyler söylen birisi İkizler'i hakikaten öfkelendirebilir. Entelektüel açıdan tek bir gerçek olduğuna inanamayacak kadar sofistike olduğu için böyle bir şey onu ürkütür. Yine de, manevi bir tasavvuru olan, buna sadakatle kendini adayabilen ve hayata tutkuyla atılan bir kişiye gizlice hayran olabilirsiniz. Her iki figüre de aynı ateşin ilham verdiğini asla anlayamadan hayal gücü ve sezgi sahibi birini idealize edebilirsiniz.

Kendi tabiatınızdaki belirli özelliklerle çok fazla özdeşleşirseniz bu özelliklerin karşıtları bir başkasında göründüğünde veya açığa çıktığında genellikle tiksinme hissedersiniz. Bu, çoğunlukla derin ahlaki bir tiksinme, diğer kişinin değerleri ve savunduğu prensiplere karşı hissedilen bir antipati olarak belirir. Yalnızca sıradan bir ilgisizlik ya da hoşlanmama değildir. Gölge, durumla son derece orantısız bir öfke uyandırır. Sokak köşesinde elinde broşürlerle duran fanatiği görmezden gelemezsiniz. Kafasına patlatmak istersiniz. Neden böyle bir öfke ve tiksinti vardır? Onunla yüzleşmenin etrafındaki duygulara gerçekten nüfuz edebilirseniz

14 L. Ron Hubbard tarafından kurulan dini bir akım ve ilgili uygulamalar.-ç.n.-

görürsünüz ki gölge son derece korkutucu bir tehdit olarak algılanır. Onu herhangi bir şekilde tanımak veya kabul etmek bir tür ölümdür. Gölgeye bir milimcik hoşgörü ya da şefkat göstermeye veya değer vermeye hazır olsanız egonun tüm yapısı tehdit altına girer. Elbette belirli tutumlarınız ve benlik imgeniz ne kadar katı ve kemikleşmiş olursa gölge de o kadar tehditkâr olacaktır. Ve bu bilhassa acı vericidir zira bazen onu kabul etmek zorunda kalsanız da eyleme dökmemek için ahlaki bir seçim yapmanız gerekir.

Bir süre önce yükseleni Oğlak olan Kova burcu bir kadının doğum haritasını çıkardım. Çoğunluğu üçgen ve altmışlık olan birçok güçlü Satürn teması vardı ve kendi kendine yeterli olmak onun için çok önemliydi. Yeteneği ve gücüyle gurur duyuyordu. Çok zayıf ve ona destek olmayan bir kocayla sevgisiz bir evlilikte iki çocuğunu yetişkinliğe eriştirmiş ve mesleği olan bankacılıkta başarılı olmuştu. Asla itiraf edemediği tek konu kendini çaresiz, muhtaç veya bağımlı hissetmesiydi. Başkaları karşısında onu savunmasız bırakabilecek herhangi bir ihtiyacı göstermektense müsamahasız bir sessizlik içinde acı çekmeyi tercih etmişti. Kendisine destek olmayan bir kocaya ihtiyacı vardı çünkü destek olan bir koca onu kendi gölgesiyle yüzleşmeye zorlardı. Bunlardan bahsederken bana, iki üç kez tekrarlamış olan ve kendisini rahatsız eden bir rüyasını anlattı. Ofisinde çalışan ve hiç sevmediği bir kadın vardı. Rüyasında kendi evindeydi ve bu kadın kapıyı çalıp içeri girmek istemiş, o ise sinirlenip kapıyı kadının yüzüne kapamıştı.

Bana o kadından bahsetmesini istedim. Danışanım, "Ah, ona hiç katlanamıyorum. Ondan gerçekten nefret ediyorum," dedi. "Peki onda nefret ettiğin şey ne?" diye sordum. Kendisinden yaklaşık yirmi yaş küçük olan bu kadının "o küçük aptal resepsiyon görevlilerinden biri" olduğunu söyledi. Anlaşıldığına göre genç kadın kolayca incinir, çok ağlar ve ofisteki tüm erkeklerin yanında çaresizleri oynarmış. Sürekli yardım ister, başkaları ona yardım etmek zorunda kalsın diye nasıl yapılacağını bildiği şeyleri dahi bilmiyormuş gibi yaparmış. Danışanım çok ağır sıfatlar kullanıyordu: Genç kadın yapışkan, aldatıcı, korkunç ve iğrençti. Gölge yansıtması dinamiğini kolayca görebileceğiniz yerlerden biri de fazlasıyla abartılı sıfatlardır. Danışanım sadece "Bu kadını onaylamıyorum" demekle yetinemedi. Uzun uzun şikâyet etmeye devam etti.

Sonra dedim ki "Sence bu kadının davranışının seninle bir ilgisi olabilir mi?" "Kesinlikle hayır!" diye çıkıştı. Doğum haritası yorumunun bu noktasında rüyasındakiyle tam olarak aynı şeyi yaptı. Kapıyı gölgenin yüzüne çarparak onu dışarıda bıraktı. Ben de bir süre sonra konuyu değiştirdim. Bu bir gölge figürüydü ve danışmanım ona son derece tipik bir şekilde tepki göstermişti.

Görüyorsunuz ki gölge meselesi bir kusur kabul etme meselesi değildir. Bu (yalnızca başkalarına değil kendinize de) göründüğünüz gibi olmadığınızı fark ederek temellerinize dek sarsılma meselesidir. Gölge, içeri girmesine müsaade ettiğinizde en değer verdiğiniz şeyin derinden sarsılabileceğini size hatırlatır. Danışanım güçlü Satürn kişiliğiyle, tüm hayatını ve benlik imgesini gururlu bir kendine yeterlilik etrafında inşa etmişti. Gölge kapıyı çalmaya devam etti, o ise içeri girmesine müsaade etmemeye. Tiksinti, genellikle ardında çok derin bir korkuyu; siz olduğunu zannettiğiniz kişinin yok olacağı korkusunu gizler.

Sanırsam yaşlandıkça, hayatınız boyunca inşa ettiğiniz her şeyin yok olması tehdidiyle yüzleşmek daha da zorlaşıyor. Elbette yıkım gerçekleşecek diye bir kaide yok ama buna dair bir korku mevcut. Kişilik ne kadar kristalleşirse ego o kadar güçlenir; istediğiniz şeyleri elde etmek için ne kadar çok savaşmışsanız durum o kadar zorlaşır. Eğer bir değer elde etmek veya bir ideale ulaşmak için kendinizi kısıtlama ve nefsinize gem vurma yolunu seçtiyseniz yüzleşme daha da acı verici olur çünkü gölgenin içeri girmesine izin vermek, kartlardan yapılan evin çökmesi anlamına gelebilir.

Neden korku ve tiksinti yaşandığı da böylece anlaşılabilir. Bu sadece yersiz bir hoşlanmama değildir. Gölge yerleşik değerler açısından bir tehdit oluşturur. Ne kadar tek taraflı olursak bu tarafı korumak için o kadar savaşırız. Danışanım berbat meslektaşının aslında kendi içindeki bir şeyin imgesi olduğunu kabul etse bile, bunu ona gösterdiğim için bana teşekkür etmeyecekti.

. . . . . .

33. TAROT'TA ŞEYTAN

SALLIE NICHOLS

Şeytanla yüzleşmenin zamanı geldi. Önemli bir arketipsel figür olarak o, Tarot çizelgemizin en üst sırasındaki cennete ait. Ama oradan düşmüştü... hatırladınız mı? Söylediğine bakarsak işini bıraktı ve cennetten istifa etti. Daha iyi bir tatili hak ettiğini, kendisine zam ve daha fazla yetki verilmiş olması gerektiğini söyledi.

Ama başkaları hikâyeyi böyle anlatmıyor. Birçok açıklamaya göre Şeytan kovuldu. Günahının kibir ve gurur olduğunu söylüyorlar. Küstah bir tabiata sahipti, çok hırslıydı ve kendi değerini abartıyordu. Bununla birlikte oldukça çekiciydi ve hatırı sayılır bir etkisi vardı. Kurnazdı: Patron'un arkasından melekleri isyan etmeleri için organize ederken, aynı zamanda efendisinin gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu.

Herkesi, özellikle de insanlığı kıskanırdı. Kendisinin en sevilen oğul olduğunu düşünmek isterdi. Adem'den nefret eder, onun o şık Cennet Bahçesi'nin hükümdarı olmasına içerlerdi. Kanaatkâr bir güven duygusu onun için lanetlenmeye layık bir şeydi (hâlâ da öyledir). Mükemmellik görünce meşalesine sarılır, masumiyet karşısında kıvrım kıvrım kıvrandırdı. Havva'yı baştan çıkarıp Cenneti yerle bir etmekten nasıl da zevk almıştı! Günaha sevk onun uzmanlık alanıydı, öyle olmaya da devam ediyor. Hatta Tanrı'yı Eyüp'e sıkıntı yaşatmaya sevk edenin o olduğunu söyleyenler var. Tanrı iyi olduğuna göre Şeytan tarafından kandırılmasaydı asla böyle şeytani oyunlar oynayamazdı diyorlar bize. Diğerleri ise Tanrı her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten olduğu için Eyüp'e yaşattığı zorluklardan sadece O'nun sorumlu olması gerektiğini savunuyorlar.

Eyüp'ün çektiği acılardan kimin sorumlu olduğu tartışması yüzyıllardır devam ediyor. Henüz çözüme kavuşmadı, hiçbir zaman kavuşmama ihtimali de var. Nedeni çok açık: Şeytan kafa karıştırıyor çünkü kendi kafası karışık. Tarot'taki portresine bakarsanız nedenini anlarsınız. Orada

kendisini değişik parçaların karışımı olarak gösterir. Geyik boynuzları takmakla birlikte yırtıcı bir kuşun pençelerine ve bir yarasanın kanatlarına sahiptir. Kendisinden bir erkek olarak bahseder, ancak bir kadının göğüslerine sahiptir - ya da daha doğrusu onları *giyinir*, çünkü üzerine bir şey yapıştırılmış veya boyanmış gibi görünmektedir. Bu tuhaf göğüs zırhı pek koruyucu olamaz. Belki de kullanıcının zulmünü kamufle etmeye yönelik bir nişan olarak giyilir; ama sembolik olarak, Şeytan'ın bahçemize girmek için kadınsı saflığı ve masumiyeti bir ön cephe olarak kullandığına işaret ediyor olabilir. Cennet bahçesi hikâyesinde açıkça görüldüğü gibi (Havva ile kişileştirilen şekliyle) Şeytan, bizim içimizde de işte aynı bu masum naiflikle hareket eder.

Göğüs zırhının sert ve üst üste binmiş olması, Şeytan'ın kadınsı tarafının mekanik ve koordinasyonsuz olduğunu, dolayısıyla her zaman onun kontrolü altında olmadığını da gösteriyor olabilir. Altın miğferinin, kadınsı öfke nöbetlerine kapılan ve otoritesi tehdit edildiğinde intikam peşinde koşan bir tanrı olan Wotan'a ait olması anlamlıdır.

Şeytan bir kılıç taşır ancak silahını, dikkatsizce keskin kısmından ve sol elinde tutar. Silahıyla ilişkisinin, onu kasıtlı bir şekilde kullanamayacak kadar bilinçdışı olduğu son derece açıktır ve bu sembolik olarak, eril Logos ile ilişkisinin de benzer şekilde etkisiz olduğu anlamına gelir. Tarot'un bu versiyonunda, Şeytan'ın kılıcı sadece kendini yaralıyor gibi görünür. Ancak keskin tarafı, onun kontrolü altında olmadığı için daha da tehlikelidir. Organize suç mantıkla iş görür. Ortaya çıkarılıp sistematik bir şekilde ele alınabilir. Tutku suçlarının bile, onları insanca anlaşılabilir ve hatta bazen önlenebilir kılan belirli bir duygusal mantığı vardır. Ama ayrım gözetmeyen yıkım, amaçsız sokak cinayetleri, otoyollarda rastgele kurşun sıkan çıldırmış adam - bunlara karşı hiçbir savunmamız yok. Bu tür güçlerin insani kavrayışın ötesindeki bir karanlıkta faaliyet halinde oldukları hissedilir.

Şeytan, menşei doğrudan ve dolaylı olarak antik çağa uzanan arketipsel bir figürdür. Orada çoğunlukla Tarot'ta resmedilen figürden daha güçlü ve daha az insani, canavara benzeyen bir iblis olarak kendini göstermiştir. Mısır kötülük tanrısı Set olarak genellikle bir yılan veya timsah şeklini almıştır. Eski Mezopotamya'da Pazazu (güneybatı rüzgârının sıtma taşıyan demonu, havadaki kötü ruhların kralı) şimdilerde Şeytan'a

atfedilen bazı nitelikleri bünyesinde barındırıyordu. Şeytanımız ayrıca, boynuzlu ve pençeli bir kümes hayvanı şeklini alan Babil kaos tanrıçası Tiamat'tan belirli nitelikleri de miras almış olabilir. Şeytan, ancak bizim Yahudi-Hıristiyan kültürümüzde boy göstermeye başladıktan sonra daha fazla insani özellikler sergilemeye ve kötülük dolu faaliyetlerini biz insanların daha kolay anlayabileceği biçimlerde yürütmeye başladı.

Yüzyıllar içinde Şeytan imgesinin gitgide insanileşmiş olması, onu doğaüstü bir tanrı ya da cehenneme ait bir demon olarak değil, gölgede kalan bir yönümüz olarak görmeye artık daha hazır olduğumuz gerçeğini sembolize eder. Belki de bu, artık kendi şeytani mahzenimizle mücadeleye hazır olduğumuzu gösterir. Ama o insan biçiminde (ve hatta yakışıklı) olduğu halde devasa yarasa kanatlarından kurtulmamıştır. Hatta onunkiler, Marsilya kartlarındaki Şeytan'ın kanatlarına nazaran daha koyu ve büyüktürler. Bu, Şeytan'ın yarasayla ilişkisinin bilhassa önemli olduğunu ve bilhassa üzerine eğilmemiz gerektiğini gösterir.

Yarasa geceleri uçar. Gün ışığından çekinir ve her sabah baş aşağı asılı kaldığı karanlık bir mağaraya çekilerek gece kaçamakları için enerji toplar. Isırığıyla veba yayan ve dışkıları çevreyi kirleten bir kan emicidir. Karanlıkta aniden üstünüze çullanır ve halk inanışına göre, saçınıza takılarak histerik bir kafa karışıklığına neden olabilir.

Şeytan da uygarlığın ışıklarının söndüğü ve rasyonel zihnin uykuya daldığı bir zamanda yani geceleri uçar. Geceleri insan bilinçsiz, korumasız ve telkinlere açık bir halde yatar. Bilincimizin uyanık ve ayırt etme kabiliyetimizin keskin olduğu gündüz saatlerindeyse Şeytan psişenin karanlık girintilerine çekilir, yarasa gibi baş aşağı asılı durur, aykırılığını gizler, enerjisini tazeler ve kendi zamanının gelmesini bekler. Mecazi anlamda Şeytan kanımızı emer, özümüzü tüketir. Isırığının etkisi bulaşıcıdır, toplulukların tamamını ve hatta devletleri etkiler. Nasıl ki bir yarasa kalabalık bir oditoryumda seyircilerin arasına dalıverdiğinde mantık dışı bir panik yaratabilirse, Şeytan da kör bir şekilde kalabalığın içine dalıp kelimenin tam anlamıyla herkesin saçına dolanma tehdidiyle mantıklı düşünceyi sekteye uğratarak kitlesel bir histeriye yol açabilir.

Yarasadan nefretimiz tamamıyla mantığa aykırıdır; benzer nedenlerle Şeytan'dan korkumuz da öyle. Yarasa bize doğanın korkunç bir sapkınlığı gibi görünür (kanatlı cırlayan bir fare). Tıpkı Şeytan'da olduğu gibi, onun

bedenindeki farklı parçalar da doğa yasalarına meydan okurlar. Bütün malformasyonları (cücelik, kamburluk, iki başlı buzağı vs.) uğursuz, irrasyonel bir gücün işi olarak, kusurlu canlının kendisini ise bu gücün bir aracı olarak görme eğilimindeyiz. Yarasa ve Şeytan'ın paylaştığı esrarlı bir yetenek, karanlıkta gözleri görmeden hareket edebilme yeteneğidir. Sezgisel olarak böyle bir kara büyüden korkarız.

Bilim adamları, yarasaların mağaralarına girebilmek ve onları daha rasyonel bir şekilde inceleyebilmek için bu hayvanların tehlikeli, pis alışkanlıklarına karşı kendilerini korumanın yollarını buldular. Bunun sonucunda, yarasanın tuhaf biçimi ve itici davranışı, eskisine nazaran daha az korku uyandırır hale geldi. Bu hayvanın esrarengiz radar sisteminin bile anlaşılabilir yasalara göre çalıştığı keşfedildi. Modern teknoloji, insanın da görmeden uçabilmesi için benzer bir cihaz yaratmak amacıyla yarasanın kara büyüsünün kodunu çözdü.

Belki Şeytan'ı da benzer bir nesnellikle inceleyerek kendimizi ona karşı korumayı öğrenebiliriz. Kendi içimizdeki şeytani kara büyü eğilimini keşfederek iradeyi felç eden ve Şeytan'la yüzleşmeyi, onunla baş etmeyi imkânsız kılan mantık dışı korkuları yenmeyi öğrenebiliriz. Belki de ardında bıraktığı çarpık çurpuk insanlığıyla Hiroşima'nın ürkütücü aydınlığında, nihayetinde kendi şeytani gölgemizin canavarlığını görebiliriz.

Şeytan'la birçok özelliği paylaştığımız, yaşanan her savaşla daha da görünür hale geliyor. Bazılarına göre savaşın gerçek işlevi, karanlık gölgemizi kabullenmemiz, tabiatımızın bilinçdışı güçlerini anlamamız için ne kadar büyük bir kötülük kapasitemiz olduğunu unutamayacağı bir biçimde insanlığa göstermek. Alan McGlashan'a göre savaş bilhassa "insanın kendi içindeki bu güçlere inanmamasının bir cezası."[15]

Paradoksal olarak, insanın bilinçli yaşamı 'uygarlaştıkça', pagan ve hayvan doğası, savaşların da gösterdiği gibi, gitgide acımasızlaşıyor. Bu konuda Jung,

> Uygar insandaki engellenmiş içgüdüsel kuvvetler, olumsuz içgüdüleri mütevazı bir seviyede ama mütemadiyen yaşayan ilkellerin içgüdülerinden çok daha yıkıcı ve dolayısıyla çok daha tehlikelidir. Bu nedenle

15 Alan McGlashan, *The Savage and Beautiful Country* (London: Chatto and Windus, Ltd., 1967).

> tarihteki hiçbir savaş, yarattığı dehşetin devasalığı açısından medeni uluslar arasındaki bir savaşla boy ölçüşemez.[16]

yorumunu yapıyor ve Şeytan'ın yarı insan, yarı canavar olan klasik tasvirinin "bilinçdışının grotesk ve tekinsiz yanını tam olarak tarif ettiğini, onu hiçbir zaman gerçekten anlamadığımız için başlangıçtaki yabani şeklini koruduğunu" söylüyor.[17]

Bu 'canavar adamı' Tarot'taki biçimiyle incelersek, hiçbir bileşenin tek başına baskın olmadığını görebiliriz. Bu figürü bu kadar tiksindirici yapan şey, değişik parçalarının anlamsız bir şekilde kümelenmiş olmasıdır. Böylesi irrasyonel bir montaj, tüm yaşamın dayandığı kozmik plana zarar vererek şeylerin düzenini tehlikeye atar. Böyle bir gölgeyle yüzleşmek, yalnızca biz insanların değil, Doğa'nın da çıldırmış olabileceği korkusuyla yüzleşmek demektir.

Ama Şeytan'a yansıttığımız kendi içimizdeki bu garip canavar, ne de olsa 'Işık Getiren Lucifer'dir. Düşmüş de olsa bir melektir ve bu itibarla Tanrı'nın elçisidir. Onunla tanışmak bize düşer.

. . . . . .

34. YENİ ÇAĞ KÖKTENCİLİĞİ

JOHN BABBS

Dün gece, başka pek çok geceler de yaptığım gibi şu harika Yeni Çağ toplantılarından birine gittim. Bu toplantılara daha fazla tahammül edebileceğimi sanmıyorum. Midemi bulandırıyorlar. Böyle akşamlarda canım çıkana kadar kutsanma işkencesinden kaçmalıyım. Tam olarak anlayamadığım, insanı korkutacak kadar gerçek dışı olan bir tarafları var. Tek bildiğim, oradan çıktıktan sonra küfürler savurmak, viski şişesini

16 C. G. Jung, *Psychological Reflections*, ed. Jolande Jacobi (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1970).

17 a.g.e

kafaya dikmek, kalitesiz blues mekânlarına gitmek ve vahşi mi vahşi kadınların arkasından koşmak istediğim.

Bu etkinlikte genç ve yakışıklı bir adam, dünyanın dört bir yanındaki kutsal tören alanlarını ziyaret ederek yaptığı seyahatleri anlattı - dört yüz hikâyenin hepsini birden. 34 yıllık ömründe 14 kez dünyayı dolaşmış, bu yerlerin çoğunda aylarca, hatta bazen yıllarca yaşamıştı.

Onun bir vizyonu da var. Daha barışçıl bir dünyaya dair. Sağlıklı ve temiz, her birimizi anlamlı bir işte destekleyen, bizlerin de onu ve birbirimizi desteklediğimiz bir dünya.

Bu mekânların, milattan önce dört veya beş bin yıl önceden beri eski paganlar ve tanrıçalara tapınanlarca kullanıldığından; uzak galaksilerden gelen ziyaretçilerin yıldızlararası iniş alanları olarak hizmet gördüklerinden ve bizim uygarlığımızdan çok daha gelişmiş eski uygarlıkların yerleşim alanları olduklarından bahsetti.

Ayrıca korkutucu bir gelecek resmi çizerek kıyamet kehanetinde de bulundu zira sağ beyin loblarımızın körelmesine izin vererek bu antik güç noktalarıyla bağlantıların kopmasına sebep olmuştuk. Dünyanın ataerkil dinlerinin buralara kendi kullanımları için el koyduklarını ve bu süreçte, içerdikleri kadim bilgelik ve hakikatleri nasıl yok ettiklerini anlattı.

Böyle yüzden fazla harika akşama katılmış olmalıyım. Güzel insanlar. Yumuşak. Nazik. Manevi. Vizyoner. Büyüleyici. Ancak tüm bu güzelliğin altında, tatlılığın kutsayıcı yavanlıklarının sadece ince bir şekilde örttüğü bir karanlık gizli. Ben bu canavara Yeni Çağ Köktenciliği diyorum; benim haklı, başka herkesin yanlış, aptal veya kötü olduğuna; benim ışık ve iyiliğin güçlerini temsil ettiğime, diğer herkesin kötülüğün güçleri tarafından kandırıldığına dair bir inanç.

Bu hiçbir zaman açıkça ifade edilmiyor. Üstü örtülü ama yine de orada. Jerry Falwell[18] hakkında olumlu konuşacağımı hiç düşünmemiştim ama en azından onun nerede durduğu, yargılarının ne olduğu biliniyor. Bununla baş edebilirim. En azından bunları söylemeye cesaret ediyor. Yeni Çağ Köktencilerinde bu denli çıldırtıcı olan şey, yargılarının ve

18 1933-2007 yılları arasında yaşamış Amerikalı bir papaz ve muhafazakâr politik aktivist. Moral Majority (Ahlaki Çoğunluk) adlı İsrail yanlısı olan ve güçlü bir ulusal savunmayı destekleyen muhafazakâr bir siyasi lobinin kurucusu. -ç.n.-

ahlakçılıklarının Yeni Çağ doktrininin; 'herkesi seviyoruz', 'biz biriz' maskesinin ardına gizlenmiş olması.

Bu genç adam, hayatın büyük gizemini ifade eden pagan, Yunan ve Roma hikâyeleri ile tanrıça mitlerinin 'gerçek', Hıristiyan, Müslüman ve Musevi hikâyelerininse uydurma ve gerçeğin çarpıtılmış halleri olduğunu hissediyor. Dahası kendisi sağ beyin fonksiyonlarını geliştirdiği için bu yerlerin dünya dışından gelen varlıkların iniş pistleri ve kayıp Atlantis, Lemurya ve Mu kabileleri için yerleşim yerleri olarak kullanıldıklarını da 'doğrulayabiliyor'. Nasıl mı? Bu bilgiyi kanalize eden kendisi de işte öyle. Tartışma kapanmıştır.

Yok daha neler... Lütfen (kendimi bunu söylerken duyacağımı hiç düşünmemiştim ama) bana bazı kanıtlar göster! Hayali iddialarımızın maddi düzlemde doğrulanabilmeleri mümkün mü?

Ve neden geçmiş ve gelecekle bu kadar saplantılı bir şekilde meşgulüz? 5000 yıl önce olanlar hakikaten niye bu kadar önemli? Bizi deliliğimizden kurtarmak için uzaylı kardeşlerimizin ne zaman geleceklerinin ne önemi var? Bu tip uğraşılar sadece şu anda önümüzde olandan kaçınmanın, kendi yaşamlarımızı arındırarak burnumuzun dibindeki acıları hafifletmek için yapmamız gerekenlerden kaçınmanın yollarından biri değil mi?

Yeni Çağ dünyadaki yaşamın yeniden düzenlenmesine yeni bir katkıda bulunmaya başlayacaksa biz Peter Pan'ların '*terra firma*'ya[19] inmesi ve uzak bir geçmiş ve belirsiz bir gelecekte değil, öncelikle kendi yaşamlarımızda, şu anda ve burada, tam önümüzde olan dünyadaki zorlu dönüşüm çalışmasına başlaması elzemdir. Budist bilgenin söylediklerini mealen aktarmak gerekirse: "Dünyayı değiştirmek mi istiyorsunuz? O zaman dağ bisikletinizi park edin, bir iş bulun ve kapınızın önündeki caddeyi süpürmeye başlayın."

19 Terra Firma (Lat.) Yeryüzü, kara toprak. -ç.n.-

ZEN GELENEĞİNDE RİTÜEL SOFRASI

Ritüel sofrasında kişi, Buda'nın pilavından aldığı birkaç pirinç tanesini tatmin olsunlar diye kötü ruhlara sunmak için bir ıspatulanın ucuna koyar. Dağıtıcılar gelip bu taneleri alır, bir bitki veya hayvana verir ve böylece onları yaşam döngüsüne iade ederler. Bu, en iyi yiyeceği sunarak fakat onları çok fazla beslemeden kötü ruhları veya 'gölge'nin varlığını kabul etmek demektir.

Günün ilerleyen saatlerinde kişi kötü ruhlarla karşılaşırsa onlara "Ben sizi zaten besledim, bir daha beslemek zorunda değilim" diyebilir.

Budist gelenekte, boğazları iğne kadar ince ama çok iştahlı aç hayaletlerin yaşadığı bir diyar olduğuna inanılır. Onlar da açgözlü ve obur 'gölge' gibi hiçbir zaman tatmin olmazlar. Onu azar azar, küçük lokmalarla düzenli olarak beslediğimizde gölge, yiyip yutucu bir tavır sergilemek zorunda kalmaz. Aç hayaletler diyarını ortadan kaldıramayacağımızı biliyoruz ama mademki varlar onlarla ilgilenmemiz gerekir ki şikâyetçi homurdanmalarının etkisi çok güçlü olmasın. Gölge için de durum işte aynı böyledir.

PETER LEAVITT'İN ANLATIMIYLA

7. BÖLÜM

. . . . . .

İBLİSLER, DEMONLAR VE GÜNAH KEÇİLERİ: KÖTÜLÜĞÜN PSİKOLOJİSİ

Yaşamımızın dokusu karmakarışık, iyi ile kötü yan yana: Yanlışlarımız kırbaçlamasa erdemlerimiz gururlanırdı; erdemlerimiz sevgiyle bakmasa suçlarımız umutsuzluğa kapılırlardı.

WILLIAM SHAKESPEARE

Pozitif düşüncenin felsefi bir doktrin olarak yetersiz olduğuna şüphe yoktur çünkü onun izah etmeyi mutlak bir şekilde reddettiği kötü gerçekler hakikatin önemli bir parçasıdır. Nihayetinde hayatın anlamının anahtarı ve gözümüzü hakikatin en derin seviyelerine açan biricik şey kötü gerçekler olabilir.

WILLIAM JAMES

Üzücü gerçek şu ki insanın hayatı gece ve gündüz, doğum ve ölüm, mutluluk ve mutsuzluk, iyi ve kötü gibi amansız karşıtların karmaşık bir birleşiminden ibarettir. Birinin diğerine galip geleceğinden, iyiliğin kötülüğü ya da neşenin acıyı yeneceğinden bile emin değiliz. Hayat bir savaş alanıdır. Bu her zaman böyleydi ve hep böyle olacak. Eğer böyle olmasaydı varoluş sona ererdi.

C. G. JUNG

. . . . . .

GİRİŞ

Kişisel gölge tamamıyla öznel bir şekilde gelişir fakat kolektif gölge çoğunlukla kötülük olarak adlandırdığımız nesnel bir gerçeklik olarak tecrübe edilir. Ahlaki bir çabayla yaklaşıldığında umutlandırıcı belirtiler gösteren kişisel gölgenin aksine, kolektif gölge rasyonel çabalardan etkilenmez ve bu nedenle kişi tam ve mutlak bir güçsüzlük duygusuna kapılabilir. Bazıları için bu umutsuzluktan kurtulmanın yolu, tarih boyunca dünyadaki birçok kötülük tehdidine karşı psikolojik koruma sağlamış olan din ve ideolojilerin mutlak değer sistemlerine inanmak ve itaat etmek olabilir. Bu kurumsallaşmış değerler bize destek sundukları ölçüde kendimizi kötülüğün olumsuz etkilerine karşı korunmuş hissedebiliriz.

Kötülük ve yarattığı sorunlar, en erken zamanlardan bu yana, insan ilişkilerinin manevi ve entelektüel endişesi olmuştur. Her neslin Zeitgeist'i (kendi çağının ruhu) neyin iyi neyin kötü olduğuna dair algımızı etkiler. Taş Devri'nden beri hayatları neredeyse hiç değişmemiş olan yerli halklar arasında kötülük, her zaman karanlık ve gece ile ilişkilendirilmiştir. Gündüz saatlerinde ortada görünmez, güneş battıktan sonra tehditkâr bir şekilde gölgelerde pusuda bekler. Gerçek ve sembolik gölge fikri ile alakalı batıl inançlar yerli halkların günlük yaşamlarına nüfuz etmiştir.

Otto Rank klasik çalışması *The Double*'da[1] oluşturduğumuz 'somut' gölgenin, ruhun iyi ve kötüyle ilişkisinin canlı bir ifadesi olarak 'sembolik' bir şekilde içselleştirilmesinin yollarından bazılarını değerlendirdi. Yerli

1 'Eş Benlik' -ç.n.-

halkların gölge ile ilişkisini gelenek ve tabuları vasıtasıyla nasıl ritüelleştirdiklerini ve düzenlediklerini araştırdı.

Kötülük eski Mısır'da Osiris'in karanlık kardeşi Set olarak tanrılaştırılmıştı. Set, bereketli Nil ovasında gelişen insan kültürü için kuraklığın ve musibetlerin kaynağı olan çorak Mısır çölünü kişileştiriyordu. Pers mitolojisinde yaşam karşıt güçler arasındaki bir savaş olarak sembolize edilirdi: Ahura-Mazda yaşam gücüydü, ışık ve hakikati getirendi; Ahriman ise kolektif kötülüğün gücünü temsil ediyordu ve karanlığın, hilekârlığın, hastalığın ve ölümün efendisiydi.

Geleneksel Hindu kültürü ise Hint alt kıtasının her tarafında, bireyi aşan kötülüğü hayattaki tek ilahi öz veya enerjinin değişen ifadelerinden biri olarak görür. Hint bilgini Heinrich Zimmer'e göre burada kötülük, karmik neden-sonuç döngüsünün ayrılmaz bir parçasıdır. Hintliler bireysel eylemlerimize ve bu eylemlerin arkasındaki niyete bağlı olarak mutluluk veya ıstırabı hak ettiğimize inanırlar. Bir Hindu masalı, "Bitmeyen döngülerde iyi ve kötü yer değiştirir," der. "Dolayısıyla bilge olan ne kötüye ne de iyiye bağlıdır. Bilge olan hiçbir şeye bağlı değildir."

Batı'nın kötülüğe dair düşünce biçimi, Yahudi ve Hıristiyan İncillerindeki ahlaki hikâyelerde ve Yunan mitolojisinde açıkça görülebilir. Kültürümüz, Eski Ahit dramasının imgeleri, vicdan tarafından yönlendirilen bir halkın hikâyeleri ve Yaratıcı ile yapılan ayrıcalıklı diyaloglarla doludur. İnsani kötülüğü anlamak için gerekli olan en temel sembolleri, İsa'nın meselleri ve kara melek Şeytan folkloru bizlere temin eder.

Yunan mitolojisi, kolektif kötülüğü panteon tanrılarına atfeder. Olimpos'un büyük ve küçük tanrıları bizim kibir ve gölge dünyamıza çarpıcı bir psikolojik benzerlik göstermektedir. Tüm Yunan tanrıları hem iyi hem de kötü olabilen yanılabilir varlıklardır. Onlar arketipsel güçlerdir; insani düzlemdeki sebep-sonuç ilişkisinin ötesinde olmakla birlikte insanlar arasında görünmez bir şekilde var olan elle tutulur ve gerçek fenomenlerdir. Bu muhteşem hikâyelerdeki nesnel kötülük, halihazırda mevcut olan ve ölümlülerin hesaba katmak zorunda oldukları bir güçtür.

Yunan mitolojisine göre kötülük bize Pandora'nın merakı yüzünden gelmiştir. Bunun hikâyesi anlatılmaya değer:

Göklerin kudretli efendisi ve tüm tanrıların hükümdarı olan Büyük Zeus, ateşin tanrılardan çalınmasına duyduğu öfkeyle Prometheus'a şöyle dedi: Hepimizden daha akıllısın, ateşi çaldığına ve beni aldattığına seviniyorsun. Ancak bu sana da gelecekteki insanlara da zarar verecek. Zira ateşi çalmalarının cezası olarak hepsini sevindirecek kötü bir şey alacaklar benden ve kendi acılarını sevgiyle saracaklar.

Zeus'un emriyle usta-zanaatkâr tanrı Hephaistos aşk tanrıçası güzel Afrodit'in suretinde topraktan masum bir bâkire yarattı. Tüm ölümlü kadınların atası olan bu kadın figürüne Pandora ('hediyeler açısından zengin') adı verildi. Athene tarafından süslendiği ve tanrıça niteliklerıyle donatıldığı için göz kamaştıran bir cazibesi vardı. Olimposlular, Prometheus'un hilesine o kadar öfkelenmişlerdi ki bütün tanrı ve tanrıçalar Pandora'nın yaratılışına katkıda bulundular. Zeus'un kendisi ona doymak bilmez bir merak bahşettikten sonra asla açmaması uyarısıyla birlikte mühürlü bir küp verdi.

Kabul gören tanrılara meydan okuyan Prometheus, onlardan gelen hediyeleri almamak gerektiğini biliyordu. Kardeşi Epimetheus'u tanrıların armağanlarının tehlikeleri konusunda uyarmıştı. Ancak haberci tanrı Hermes Pandora'yı getirdiğinde, Epimetheus bu güzel kadına karşı koyamadı. Böylece Pandora ölümlüler arasında yaşamaya başladı.

Pandora'nın merakına yenik düşmesi uzun sürmedi. Küpü açtı ve böylece içerideki tüm kötülükler dışarı çıktı. İnsanlık o zamana kadar kötülüğün böylesini görmemişti. Kapağı tam zamanında kapadı ve umut kavanozda kaldı fakat dünya çoktan ıstıraplara neden olan sayısız kötülükle dolmuştu bile. Bunlarla birlikte hastalık ve ölüm de geldi. Böylece insanlarla ölümsüz tanrılar arasındaki ayrışma tamamlanmış oldu.

Dünyadaki bu kötülükleri bazen ürkütücü bir netlikle görürüz, bazense hiç görmeyiz. Pandora hikâyesindeki Epimetheus'la ilgili olarak klasikçi Carl Kerenyi'nin de belirttiği gibi, kötülüğü ancak hediyeyi aldıktan sonra algılamak insanın doğasındandır. Kötülük algımız, hayatın olmasını ümit ettiğimiz şey ile gerçekte olan şey arasındaki çatışmanın bize dayattığı bir şeydir. Dünyamıza dair iyimser bir tutum içinde olmak, onun güzel taraflarını görmek isteriz fakat tarihsel kötülük belleğini göz ardı etmenin maliyeti yüksektir. Bu çelişki kötülüğün gerçekliğini kolayca gizleyebilir. Naiflik aramızda iyi bir amaç uğruna yapılan iğrençlikleri haklı gösterebilir.

Kolektif gölge, ulusların tamamının kötülüğün arketipsel gücü tarafından ele geçirilebileceği kitlesel fenomenler şeklinde ortaya çıkabilir. Bu, birey ve grupların bir nesne, kişi veya fikirle duygu tonlu bir özdeşleşmeye girdiği ve kendi içlerinde veya nesneyi algılamalarında ahlaki ayrımlar yapamadıkları *mistik katılım* olarak bildiğimiz bilinçdışı süreçle açıklanabilir. Kolektif gölge insanların, tüm toplumun korkularını ve bayağılıklarını ifade eden bir ideoloji veya liderle özdeşleşmeleri anlamına gelebilir. Kitlesel düzlemde bu, genellikle dini zulüm, ırksal fanatizm, kast sistemleri, günah keçisi bulma, cadı avı veya soykırımcı nefret gibi fanatik büyülenmeler halini alabilir. Bir toplumun kendisinde reddettiği şeylerin yansımasını taşıyan bir azınlık olduğunda çok büyük bir kötülük potansiyeli harekete geçer. Bu kitlesel fenomenin çağımızdaki örnekleri arasında yüzyılın başında Rusya'daki organize Çarlık katliamları, İkinci Dünya Savaşı soykırımında Yahudilere, çingenelere ve eşcinsellere yönelik Nazi zulmü, 1950'lerde ABD'deki antikomünizm ve McCarthycilik ve Güney Afrika'nın ırkçı anayasal sistemi bulunur. Yüzyılımız daha önce hayal bile edilemeyen boyutta bir gaddarlıkla hayata geçirilen bu toplu psikozlara tanık olmuştur.

Kolektif kötülüğü anlamak genellikle zordur. Bu güçler çok sayıda insanın bilinçdışı zihninden ortaya çıkar. Bu tür zihinsel salgınların yarattığı afetlerle mücadelede genellikle çaresiz kalırız. Mistik katılımın etkisine kapılmamış olan birkaç kişi de kolayca mağdur olabilir. Alman halkının Nazi ölüm kamplarının varlığını reddetmesini, tüm dünyanın Kamboçya'daki Kızıl Kmerlerin soykırımcı rejimini görmezden gelişini veya Tibetlilerin insafsız Çinli komünistlerin elinde çektiklerinin küresel boyutta göz ardı edilişini aklınıza getirin.

Bu kolektif etkiler genellikle, bütün bir kültürün bastırılmış kolektif projeksiyonlarını taşıyan (Napolyon, Stalin, Hitler, Pol Pot veya Saddam Hüseyin gibi) bir siyasi lider şeklinde kişileştirilir. Liliane Frey-Rohn, "Durum kolektif gölgenin böyle liderlerde yaşamasıyla sınırlı kalmaz; liderlerin kendileri de kolektif gölgenin, ihtilafın ve kötülüğün temsilcisi olurlar," der.

Yüzyılımız insanoğlunun kötülüğü etkisiz hale getirme girişiminin cesur örneklerine tanık oldu: Modern Hint azizi Mohandas Gandhi'nin şiddetsizlik yoluyla Hint onurunu ve bağımsızlığını başarıyla restore

etmesi Üçüncü Dünya uluslarını aleni emperyalist sömürgecilikten fiilen özgürleştiren bir hareket başlattı. Martin Luther King ve Amerikan medeni haklar hareketi ırksal eşitlik davasını ilerlettiği kadar, insanlara ve uluslara kötülüğün baskıcı güçleriyle yüzleşmeleri için ilham vermeye devam ediyor. Günümüzde Güney Afrika apartheid rejimine karşı dünya çapında ortak bir kararla uygulanan yaptırımlar doğrudan bu başarının bir sonucudur. Kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların haklarını savunan hareketler, Amerikan yaşamındaki bilinçdışı kötülüğün güçlerine açıkça meydan okuyor. Bugün Sovyetler Birliği'nde tüm bir ulusun yıkıcı bir ideolojinin pençesinden kurtulmak için müthiş bir mücadele verdiğini görüyoruz. Sovyetlerin yarım yüzyıldır siyasi sistemlerini yöneten karanlık güçlerden vazgeçmeye çalışmasına tanık olmak umut verici ve yüreklendirici.

Farkında olmadan naif bir bilinçdışılığa kapılmamak için kötülük meselesini mütemadiyen yeni bir bakış açısıyla değerlendirmeye ihtiyacımız var. Çoğumuz için kötülük hayatın karanlık bir köşesinde uyuyan bir kaplan olarak kalır. Zaman zaman uyanır, tehditkâr bir şekilde kükrer ve (çok kötü bir şey olmazsa) onun tehlikeli varlığını inkâr etme ihtiyacımız yüzünden tekrar uykuya dalar.

Kötülüğün inkârı öğrenilmiş bir davranıştır. Sadece belli miktarda gerçekliğe tahammül edebiliriz. Yaşamımızın ilk yıllarından itibaren her birimiz, başkalarının açıklanamaz davranışları, televizyon, haber medyası, sinema, hikâye ve masallardaki kişisel olmayan imgeler vasıtasıyla doğrudan ve dolaylı olarak kötülüğe maruz kaldığımız için genç zihinlerimiz, kötülüğün nesnel gerçekliğini ve onun oluşturduğu yok etme tehdidini açıklayacak bazı düşünceler geliştirmek zorunda kalır.

Kimilerimiz bu tür ürkütücü deneyimleri yardım almadan ve teselli edilmeden kendi başımıza anlamak zorunda kaldık. Öcü/umacı gibi gölgeyle ve kötülükle ilgili olan çocukluk formülasyonları böyle bir tehlike önsezisinin aciliyetini ortadan kaldırır ancak daha ileri yaşlar için bunlar zayıf adaptif becerilerdir ve karanlık korkusundan tutun da kişiyi işlevsizleştiren fobilere değin çok farklı semptomların ortaya çıkmasına neden olurlar. Aramızda çocuk istismarı, savaş ve diğer suçların kurbanı olan, trajik bir şekilde erkenden anlamsız bir kötülük uçurumuna itilen ve yaşadıklarının etkisinden hiçbir zaman tam olarak kurtulamayanlar

var. Dünyada kötülüğün ortaya çıkışıyla ilgili aşırı dogmatik bir endoktrinasyona tâbi olan diğerleriyse ateş ve ceza, cehennem ve lanet klişelerine ya da iyilik ve kötülük hakkındaki batıl inançlara tutunarak hayatta kalabiliyorlar.

Geri kalanlarımız için kötülük, önde gelen başa çıkma metodumuz olan kaçınma ve inkâr mekanizmalarına tâbi. Kötülüğün insanlığın daimi bir hastalığı olduğunu inkâr etmek belki de en tehlikeli düşünce biçimidir. *Escape from Evil*[2] adlı kitapta Ernest Becker, ölümü inkâr etme yönündeki gerçekleşemeyecek ümit ve arzularımızın dünyanın başına gelen en büyük kötülük olduğunu ileri sürer: "İnsanoğlu kötülükten kaçınmaya çalışarak, organizmaların sindirim yollarıyla ürettiğinden çok daha fazla kötülüğü dünyaya saçmaktan sorumludur. Onun hayvan tabiatından ziyade yaratıcılığı ve zekâsı yeryüzünü paylaştığı diğer canlıları böylesi acı bir kadere mahkum etmiştir."

Kötülüğün insanlığın daimi bir yönü olduğu fikrine herkes katılmaz. Aziz Augustine'den bu yana *privatio boni* doktrini olarak bilinen, kötülüğün iyiliğin yokluğundan başka bir şey olmadığı şeklinde bir düşünce mevcuttur. Bu düşünce kötülüğün iyi işlerle ortadan kaldırılabileceğini ileri sürer. *Aion*'da[3] Jung, böyle bir düşünceyi eleştirir ve şöyle der:

> En başından beri, uygun olsa da olmasa da gücümüzün yettiği kadarıyla 'iyiliğe' öncelik verme eğilimi... her daim iyiliği artırma, kötülüğü eksiltme eğilimi söz konusu. Privatio boni bu nedenle metafizik bir hakikat olabilir, bu konuda herhangi bir yargıda bulunmaya kalkışmayacağım. Yalnızca bizim deneyim alanımızda beyaz ve siyahın, aydınlık ve karanlığın, iyi ve kötünün her zaman birbirini teyit eden eşit karşıtlar olduklarında ısrar etmek zorundayım.

Son zamanlarda yayınlanan bir kitabında, üretken yazar ve psikanalist Alice Miller cesurca, kolektif gölgenin var olmadığını, bu tür fikirlerin

---

2 'Kötülükten Kaçış' -ç.n.-

3 'Aion' C. G. Jung'un toplu eserlerinin 9. cildidir ve ismini Yunanca çağ anlamına gelen aeon kelimesinden alır. Çalışma Hıristiyanlık çağına atıfta bulunur zira Jung *Aion*'da bu çağın temsil ettiği psişik gelişmeyle ilgilenir... Hıristiyan sembolizmini ve İsa figürünü Benlik arketipinin incelendiği bir vaka çalışması olarak sunar. (*Aion: Researches into the Phenomenology of the Self, London, Routledge, kitabın ilk sayfadaki tanıtım yazısından*) -ç.n.-

kendi içlerinde kötülüğün inkârı olduğunu iddia ederken bu tartışmaya yol açan privatio boni kavramını değerlendiriyor:

> Jungiyen gölge doktrini ve kötünün iyinin tersi olduğu fikri kötülüğün gerçekliğini inkâr etmeyi amaçlar. Ama kötülük gerçektir. Doğuştan gelmez, sonradan kazanılmış bir şeydir ve asla iyinin tersi değildir, aksine onu yok eder. Her ne kadar öyle olduğu iddia edilirse edilsin kötülük, yıkıcılık ve sapkınlığın insan varoluşunun kaçınılmaz bir parçası olduğu doğru değildir. Ancak kötülüğün her zaman daha fazla kötülük ve milyonlarca insan için, benzer şekilde önlenebilir bir ıstırap okyanusu üretmekle mütemadiyen meşgul olduğu doğrudur. Çocukluktaki bastırma mekanizmasından kaynaklanan cehalet ortadan kalktığında ve insanlık uyandığında bu kötülük üretimi son bulabilir.

Bununla birlikte *Gölgeyle Buluşma*'nın hipotezi, kötülüğün insanlığın en iyi yönleriyle ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiş, değişmez bir sabit olduğudur. Pandora'nın mirasını reddetmek tüm kötülükleri tekrar kavanoza hapsetmeyi gerektirir. Bu ise hem bir mesel hem de hakikat olarak imkânsız görünüyor. İnsanoğlu tarihte, kötülüğü tüm gerçekliğiyle göremediği zaman istemeden de olsa çok büyük felaketlere yol açmış ve ortadan kaldırmak istediği kötülüklerden çok daha büyük ıstıraplara neden olmuştur. Orta Çağ'da yapılan Haçlı Seferleri'ni veya günümüzdeki Vietnam Savaşı'nı akla getirmek yeter.

Dünyadaki kötülükle başa çıkabilmek istiyorsak hepimiz bireysel düzeyde sorumluluk almalıyız. Jungiyen analist Edward C. Whitmont, "İnsan olduğumuz ve bir ego geliştirdiğimiz için her birimizde var olan kötülük ve pisliğin bize ait olduğunu fark ve kabul etmeye mecbur olduğumuzu" söyler. "Kötülüğün arketipsel nesnelliğini, kutsal gücün yıkıcılık ve çürümeyi içeren tarafı olarak kabul etmeliyiz ki bu, büyüme ve olgunlaşmayı içeren tarafından daha az önemli değildir. Ancak o zaman hemcinslerimizle günah keçisi olarak değil, bizimle aynı kaderi paylaşan kurbanlar olarak ilişki kurabiliriz."

Yanılmaz doktrin yoktur. Hayatlarımızdaki kötülüğün hakikatine ulaşmaya çalışan en dürüst teşebbüsler bile, olsa olsa eskisinden daha fazla farkındalık vaat edebilirler. Her neslin giderek daha da ürkünç bir hal alan kötülük hayaletiyle kendine özgü bir karşılaşma biçimi vardır. İnsandaki yıkıcılık potansiyelinin ve sığ dogmaların eşi benzeri görülme-

miş boyutlara ulaştığı bir çağda dünyaya gelen çocuklarımız, dengeli ve aydınlanmış bir kötülük bilgisine ihtiyaç duyuyor ve bunu hak ediyorlar.

7. Bölüm, kötülük meselesiyle ilgili öne çıkan bazı fikirleri psikolojik bir perspektifle bir araya getirip karşılaştırmayı amaçlıyor. Çok çeşitli kötülük psikolojileri mevcut ancak burada yeniden yayınlanan denemeler, okuyucunun kötülüğe dair tam olarak şekillenmemiş fikirlerini provoke etmek amacını taşıyor.

35. makalenin alıntılandığı C. G. Jung'un otobiyografisi *Memories, Dreams, Reflections*[4] Jung'un hayatının sonlarına doğru yazılmıştır. Onun kötülük ve daha geniş kapsamlı öz-bilgiye ve psikolojiye duyulan ihtiyaç üzerine geç dönem düşüncelerini içerir.

Power and Innocence[5] adlı kitaptan alınan ikinci deneme, psikolog Rollo May'e ait. May, masumiyeti (kendi adlandırdığı şekliyle 'sahte masumiyeti'), son derece gerekli olan kötülük farkındalığına karşı çocuksu bir savunma mekanizması olarak değerlendiriyor.

37. makalede, *People of the Lie*'dan[6] yapılan bir alıntıda, hem psikiyatrist hem de çok satan bir yazar olan M. Scott Peck, kötü insanların özelliklerinin Hristiyanlık etkisi altındaki tanımını da içeren bir kötülük psikolojisi resmi çiziyor. "Tuhaf bir şekilde," diyor Peck, "kötü insanlar genellikle kötülüğü yok etmeye çalıştıkları için yıkıcıdırlar. Sorun, kötülüğün mahallini yanlış konumlandırmalarından kaynaklanır. Başkalarını değil kendi içlerindeki hastalığı yok etmeleri gerekir."

Stephen A. Diamond, önceki iki bölümde May ve Peck tarafından ileri sürülen fikirlerin eleştirel bir karşılaştırmasını da içerecek şekilde, çeşitli kötülük psikolojilerini gözden geçiriyor. Demonlar ve daimonik[7] olanla ilgili tartışması, basit olan kötülük anlayışımıza derinlik kazandırıyor ve aşamalı bir kötülük psikolojisine doğru adım atıyor.

---

4 'Anılar, Düşler, Düşünceler' -ç.n.-

5 'Güç ve Masumiyet' -ç.n.-

6 'Yalanın İnsanları/Yalancı İnsanlar' -ç.n.-

7 Bu terimlere dair bahsi geçen makalede ve bu makalenin dipnotlarında yeterli bilgi mevcut. -ç.n.-

"İnsan Kötülüğünün Temel Dinamiği" başlıklı 39. makale, merhum Ernest Becker'in son çalışmalarından bir örnek. *Escape from Evil*[8] adlı kitaptan gelen bu alıntı, Wilhelm Reich'ın çalışmalarına vurgu yaparak Otto Rank, Freud ve Jung'un psikolojik görüşlerini karşılaştırıyor ve psikanalizin kalıcı faydasının insan mutsuzluğunun dinamiklerini anlama konusundaki katkısı olduğunu ileri sürüyor.

Andrew Bard Schmookler "İçimizdeki Bölünmeyi Kabul Etmek" adlı makalesinde, ancak kötülükle içsel bir mücadele yaşandığında gölgeyle barışın mümkün olduğunu söylüyor. Mahatma Gandhi'nin gölge sorunu üzerine Erik Erikson'un yaptığı çalışmayla ilgili görüşlerinin bu bölümde geliştirilen diyaloğa katkısı önemli. Schmookler'ın bu makalesi onun *Out of Weakness*[9] adlı kitabından alındı.

Bu denemeler, kötülük meselesinin kapsamlı bir incelemesi olmasalar da kendi düşüncelerimize de yer bırakan provokatif bir 'yuvarlak fikir masası' oluşturuyorlar. Çekin bir sandalye oturun. Diyalog devam ediyor.

. . . . . .

35. GÜNÜMÜZDE KÖTÜLÜK SORUNU

C. G. JUNG

Hristiyan mitolojisi on birinci yüzyılda bilincin yeni bir dönüşümünün ilk belirtileri görülmeye başlayana kadar tartışmasız önemini sürdürdü. Bu dönemden itibaren, ikinci bin yılın sonunda ilk olarak bilinci tehdit eden bir unsur olarak kendini gösteren evrensel bir felaketin ana hatları belirmeye başlayana kadar huzursuzluk ve kuşku sürekli arttı. Bu tehdit, "Hiçbir şey insan ve onun yaptıklarından daha üstün değildir" iddiasında ifade bulan bir 'devleşme' ya da bilincin kapıldığı gururdan başka bir şey değildir. Böylelikle Hristiyan mitinin doğaüstü

8 'Kötülükten Kaçış -ç.n.-

9 'Zayıflık/İktidarsızlık/Acziyet Sebebiyle' -ç.n.-

ve aşkın tarafıyla birlikte, öbür dünyada bütünlüğe erişilebileceği görüşü de ortadan kalkmış oldu.

Işığı gölge takip eder. Gölge Yaradan'ın diğer yüzüdür. Bu gelişme yirminci yüzyılda doruğuna ulaştı. Hıristiyan dünyası şimdi gerçekten kötülük ilkesi, aleni adaletsizlik, tahakküm, yalanlar, kölelik ve vicdani baskı ile karşı karşıya. İlk şiddetli patlama Almanya'da gerçekleşti. Kötülüğün bu şekilde dışavurumu, yirminci yüzyılda Hıristiyanlığın ne denli zayıflamış olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda artık '*privatio boni*'nin edebi kelamıyla kötülüğün önemi küçültülemez. O tayin edici bir gerçeklik haline geldi. Artık dolambaçlı ifadelerle dünyadaki varlığı yok sayılamıyor. Kalıcı olduğu için onunla nasıl başa çıkacağımızı öğrenmek zorundayız. Şimdilik, ürkütücü sonuçlara yol açmadan onunla nasıl yaşayabileceğimizi hayal etmek dahi mümkün değil.

Her halükârda yeni bir ruhsal dönüşüme, bir *metanoia*'ya ihtiyacımız var. Kötülükle temas ona boyun eğme tehlikesini de beraberinde getirir. Buna binaen artık hiçbir şeye, hatta iyiliğe dahi boyun eğmemeliyiz. İyi olarak nitelendirilen bir şeye boyun eğdiğimiz zaman o şey ahlaki niteliğini yitirir. Bu onda kötü bir şey olduğu için değil, ona boyun eğmek sorun yaratabileceği için böyledir. Uyuşturan şey ister alkol, ister morfin, ister idealizm olsun, her türlü bağımlılık kötüdür. İyiyi ve kötüyü mutlak karşıtlar olarak düşünmekten sakınmalıyız. Ahlaki eylemin kriteri artık, iyinin şüpheye yer bırakmayan bir tahakkümün[10] gücüne sahip olduğu kötü dediğimiz şeyin ise kararlılıkla reddedilebileceği şeklindeki basit görüş olamaz. Kötülüğün gerçekliğini kabul etmek, kaçınılmaz olarak hem iyiyi hem kötüyü görelileştirir ve onları paradoksal bir bütünün iki yarısına dönüştürür.

Uygulamada bu, iyi ve kötünün artık o kadar aşikâr olmadıkları anlamına gelir. Her ikisinin de bir yargıyı temsil ettiğinin farkında olma-

10 Burada, '*categorical imperative*' (İng.) deyimi, Kant'ın ahlak felsefesindeki 'kesin buyruk', 'kategorik buyruk' veya 'kategorik zorunluluk' olarak da çevrilebilirdi. Kant, "kural niteliğindeki yargılara buyruk... adını vermektedir. Ona göre ahlak, insanın kendi kendine verdiği bir buyruktur. Kant, bu metafizik kavramla, ahlakı ülküleştirir ve evrensel bir doğa yasasıyla eş tutar. Bu törebilimsel buyruk, "yalan söyleme", "hırsızlık etme" gibi sonuçları düşünülmeksizin ve hiçbir koşula bağlanmaksızın verildiği için kesindir." (Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Sözlüğü, İstanbul, 1970, s.244) -ç.n.-

lıyız. İnsan muhakemesinin yanılabilir olduğunu göz önüne alırsak her zaman doğru yargıda bulunacağımızı düşünemeyiz. Ahlak sorunsalı bu prensipten ancak biz ahlaki değerlendirmelerden kuşkuya düştüğümüz zaman etkilenir. Bununla birlikte ahlaki kararlar almak zorundayız. 'İyi' ve 'kötü'nün göreliliği, asla bu kategorilerin geçersiz oldukları veya var olmadıkları anlamına gelmez. Ahlaki yargı her zaman mevcuttur ve kendine özgü psikolojik sonuçları beraberinde getirir. Geçmişte yaptığımız, gelecekte yapacağımız, düşündüğümüz ya da yapmaya niyetlendiğimiz haksızlıkların ruhumuzdan intikam alacağını birçok defa vurguladım. Yalnızca yargının içeriği farklı zaman ve mekân koşullarına tâbi olduğu için buna uygun olarak farklı biçimler alır. Zira ahlaki değerlendirmeler her zaman neyin iyi neyin kötü olduğunu kesin olarak bildiğini iddia eden ahlak kurallarının görünürdeki sarsılmazlığına dayanır. Oysa bu temelin ne kadar belirsiz olduğunu bildiğimizde ahlaki karar öznel, yaratıcı bir eyleme dönüşecektir.

Hiçbir şey bizi ahlaki karar alma zorluğundan muaf kılamaz. Bununla birlikte, kulağa ne kadar ters gelse de bazı durumlarda ahlaki değerlendirmemiz öyle gerektiriyor ise, ahlaki açıdan iyi olarak kabul edilenden kaçınma ve kötü olarak kabul edilen şeyi yapma özgürlüğüne sahip olmalıyız. Başka bir deyişle, tekrar söylemek gerekirse: Karşıtlardan hiçbirine boyun eğmemeliyiz. Hint felsefesinde neti-neti denilen yararlı bir yöntem vardır. Belirli durumlarda, ahlaki kurallar kesin olarak feshedilir ve seçim bireye bırakılır. Bu tümüyle yeni bir fikir değil. Psikoloji öncesi dönemlerde de bu tür zor seçimler biliniyor ve 'sorumluluk uyuşmazlığı' başlığı altında ele alınıyordu.

Bununla birlikte, birey genellikle o denli bilinçdışıdır ki kendi karar verme potansiyelini tamamen göremez. Bunun yerine sürekli ve endişeli bir şekilde bu şaşkınlıktan kurtulmak için kendisine rehberlik edebilecek dış kural ve düzenlemeler arar. İnsanoğlunun genel anlamdaki yetersizliği bir yana, suçun büyük bir kısmı eski genellemeleri yayan ve bireysel deneyimin sırları hakkında hiçbir şey söylemeyen eğitimdedir. Bu nedenle, insanların asla kalben yaşayamayacaklarını bildikleri idealist inançları veya davranışları öğretmek için her türlü çaba gösterilir ve bu tür idealler hiçbir zaman bu yüksek standartlara uygun yaşamadıklarını ve yaşamayacaklarını

bilen yetkililer tarafından vazedilir. Dahası hiç kimse bu tür bir öğretimin değerini sorgulamaz.

Bu nedenle, bugünkü haliyle kötülük sorununa bir yanıt bulmak isteyen bireyin her şeyden önce kendini bilmesi yani kendi bütünlüğünü mümkün olduğu kadar iyi tanıması gerekir. Kendine acımaksızın ne kadar iyilik yapabileceğini, hangi suçlara muktedir olduğunu bilmeli ve bunlardan birini gerçek, diğerini yanılsama olarak görmekten sakınmalıdır. Her ikisi de onun doğasında bulunan unsurlardır ve eğer kişi kendisini aldatarak veya yanılgılar içinde yaşamak istemiyorsa ki istememelidir, her ikisi de onda gün ışığına çıkmalıdır.

Bugün kendisini daha derin bir şekilde anlama kapasitesine sahip olan birçok kişi bulunmakla birlikte, genel çoğunluk bu düzeyde bir yaşam için yeterli donanıma sahip değildir. Kendini tanıyabilmek son derece önemlidir çünkü ancak bu şekilde insan doğasının içgüdüleri barındıran temel katmanına ya da özüne ulaşabiliriz. Halihazırda var olan ve bilincimizin ahlaki kararlarını yöneten asıl dinamik faktörler burada yer alırlar. Bu öz, hakkında kesin bir yargıya varılamayacak olan bilinçdışı ve onun içeriğidir. Bilinçdışıyla ilgili düşüncelerimiz yetersiz kalmaya mahkûmdur zira onun özünü bilişsel olarak kavramamız ve ona rasyonel sınırlar koymamız mümkün değildir. Doğayla ilgili bilgilere ancak bilincimizi arttıran bilim sayesinde ulaşabiliriz. Demek ki kendimize dair derin bir bilgiye ulaşabilmek için de bilime yani psikolojiye gereksinimimiz var. Hiç kimse optik bilgiye sahip olmadan, yalnızca iyi niyetine güvenerek elinin ufak bir hareketiyle bir teleskop veya mikroskop yapamaz.

Bugün varlığımızla doğrudan alakalı nedenlerle psikolojiye ihtiyaç duyuyoruz. İnsanı hiç tanımadığımız veya onunla ilgili tek taraflı ve çarpık fikirlere sahip olduğumuz için Nazizm ve Bolşevizm gibi olgulara akıl erdiremiyor, onlar karşısında şaşkına dönüyoruz. Kendimizi yeterince tanısaydık durum böyle olmazdı. Tüyler ürperten bir kötülük sorunuyla karşı karşıyayız ve onunla nasıl başa çıkacağımızı bilmek bir yana ne olduğundan dahi haberimiz yok. Bilsek bile, 'böyle bir şeyin nasıl burada gerçekleşebileceğini' anlayamazdık. Bir devlet adamı çıkıp inanılmaz bir saflıkla ve göğsünü gere gere 'kötülüğü tasavvur dahi edemediğini' ilan ediyor. Çok doğru: Biz kötülüğü tasavvur edemiyoruz ama o bizi pençesine almış. Bunu duymak bile istemeyenler var, bazıları ise

kötülükle özdeşleşmiş. Günümüzün dünyasında psikolojik vaziyet şöyle: Bazıları kendilerini Hıristiyan olarak adlandırıp isterlerse kötülük denen şeyi ayaklarının altına alabileceklerini zannediyorlar; diğerleri kötülüğe kendilerini öylesine kaptırmış ki artık iyiyi göremiyorlar. Günümüzde kötülük aşikâr bir Süper Güç haline geldi. İnsanlığın yarısı kendi muhakemesinin ürettiği bir doktrinle semirip güçlenirken diğer yarısı durumu ifade eden bir mit olmadığı için hastalanıyor. Hristiyan halklar acınacak haldeler; Hristiyanlık derin uykuda ve mitolojisini geliştirmeyi yüzyıllardır ihmal ediyor.

Mitolojimiz sessizliğe büründü ve artık yanıt vermiyor. Kutsal Metinlerde belirtildiği gibi suç onda değil, onu geliştirmeyen daha doğrusu bu yöndeki girişimleri bastıran bizlerdedir. Hristiyan mitinin ilk versiyonu birçok hareket noktası ve gelişme olasılığı sunar. Örneğin, Mesih vasıtasıyla şu sözler dile gelir: "Öyleyse yılanlar kadar bilge, güvercinler kadar zararsız olun." İnsan neden yılan kadar kurnaz olsun ki? Peki bu kurnazlıkla güvercinin masumiyeti arasında nasıl bir bağlantı var?

Agnostiklerin ortaya attığı 'Kötülük nereden kaynaklanır?' sorusuna Hıristiyan dünyasından hiçbir yanıt gelmedi. Origen'in şeytanın kurtulma ihtimaline dair ihtiyatlı önerisi ise dinden sapma olarak nitelendirildi. Artık bu soruya bir yanıt bulmaya mecburuz ama şaşkınız, aklımız karışık ve ne yapacağımızı bilmeden öylece kalakaldık. Üstelik böylesine acil bir ihtiyacımız olduğu halde hiçbir efsanenin yardımımıza gelmeyeceğini bile anlayamıyoruz. Politik durumun ve bilimin tüyler ürperten, hatta insanlık dışı denilebilecek zaferlerinin bir sonucu olarak gizli sarsıntılarla ve karanlık önsezilerle zangır zangır titriyor ama bir çıkış yolu bulmakta zorlanıyoruz. Çok az kişi bu durumdan, bu defa esas mevzunun uzun süredir unutulmuş olan *insan ruhu* olduğu sonucunu çıkarabiliyor.

Yaradan bütün olduğuna göre, yarattığı Mesih de bütün olmalıdır. İlahi bütünlük kavramını hiçbir şey zedeleyemez. Ama kimse farkında olmadan bu bütünlükte bir bölünme meydana geldi; bir ışık âlemi ve bir karanlıklar âlemi ortaya çıktı. Hem Eyüp'ün yaşadıkları hem de Hristiyanlıktan hemen önceki dönemde yaygın bir şekilde neşredilen Enok'un Kitabı'nda[11] gözlemleyebildiklerimiz net bir şekilde böyle bir bölünmeye delaletti.

11 Hanok olarak kullanıldığını da gördüm. -ç.n.-

Hıristiyanlıkta da bu metafizik bölünme açık bir şekilde devam ettirildi: Eski Ahit'te Yehova'nın yakın çevresine dahil olan Şeytan, artık ilahi dünyanın tam ve ebedi karşıtına dönüşmüştü. Kökünü kazımak mümkün değildi. Bu nedenle, on birinci yüzyılın başlarında, dünyayı Tanrı'nın değil şeytanın yarattığına dair bir inancın ortaya çıkması bizi şaşırtmamalı. Böylece Hristiyan çağının ikinci yarısı için ortam hazırlanmış oldu. Düşmüş melekler miti halihazırda o meleklerin bilim ve sanatın tehlikeli bilgilerini insanoğluna öğrettiğini açıklamıştı. Bu eski hikâye anlatıcıları acaba Hiroşima konusunda ne söylerlerdi?

. . . . . .

36. MASUMİYETİN TEHLİKELERİ

ROLLO MAY

İnsan varoluşunun hem sevinç hem de ıstırap olduğu bilinci, niyetlerimizin yol açtığı etkinin sorumluluğunu alabilmemizin ön koşuludur. Niyetim bazen kötü olacaktır; içimdeki ejderha ya da Sfenks sık sık yaygara koparacak ve bazen de ifade edilecektir. Ancak ben, bunu sana yansıtmak yerine kendimin bir parçası olarak kabul etmek için elimden geleni yapmalıyım.

Büyüme ahlakbilimin temeli olamaz, çünkü büyüme iyi olduğu kadar kötüdür de. Her gün hastalığa ve ölüme doğru büyüyoruz. Nevrotikler bunu bizden daha iyi görürler: Onlar olgunluğa doğru büyümekten korkarlar zira (elbette nevrotik bir biçimde) ileri atılan her adımın onları ölüme daha da yaklaştırdığının farkındadırlar. Kanser bir büyümedir. Bazı hücrelerin kontrolsüz bir şekilde orantısız büyümesidir. Güneş genellikle vücut için iyidir ancak tüberküloz iseniz tüberküloz bakterisini orantısız bir şekilde besler ve bu yüzden, etkilenmiş olan kısımlar korunmalıdır. Ne zaman bir öğeyi diğerine karşı dengelememiz gerektiğini fark etsek, tek boyutlu büyüme ahlakından daha derin kriterlere ihtiyacımız olduğunu görürüz.

Şöyle bir soru akla gelir: Burada tavsiye edilen ahlakın Hıristiyanlıktaki mevcut ahlak sistemimizle ilişkisi nedir? Hristiyanlık İsa'nın kastettiği ideal şekliyle değil, bugün içinde bulunduğu durum açısından gerçekçi bir şekilde ele alınmalıdır. Hıristiyan ahlakı, Eski Ahit'in başlangıçtaki 'göze göz, dişe diş' adalet sisteminden yani kötülüklerin dengelenmesiyle elde edilen adalet kavramından evrimleşmiştir. Hıristiyan ve Yahudi ahlakı daha sonra odağını, 'İnsan, kalbinde nasıl düşünüyorsa öyledir' şeklindeki içsel tutuma kaydırdı. Sevgi ahlakı gitgide daha da idealleştirilip nihayetinde 'Düşmanlarını sev' emrinde ifade bulacak kadar belirleyici bir biçim aldı.

Ancak bu gelişme sırasında kişinin düşmanlarına olan sevgisinin lütufla alakalı bir mesele olduğu unutuldu. Reinhold Neibuhr'un ifadesiyle sevgi, Tanrı'nın lütfu dışında hakiki anlamda asla gerçekleşemeyecek olan 'olası bir imkânsızlıktır'. Mesela benim Hitler'i sevmem için (şu anda hiç başvurma niyetinde olmadığım bir) lütuf gerekir. Lütuf unsuru atlandığında düşmanlarını sevme emri ahlakçı bir tutuma dönüşür. Diğer bir deyişle, bu emir, ahlaki çabanın bir sonucu ve bireyin kendi karakteri üzerinde çalışmasıyla ulaşılabilecek bir durum olarak müdafaa edilir. O vakit tamamen farklı bir şeyle; aşırı basitleştirilmiş ve ikiyüzlü ve ahlakçı bir taklitle karşı karşıya kalırız. Bu ise kişinin gerçekliğe dair farkındalığını engelleyen ve onun sosyal iyileşme yönünde yapabileceği hakiki katkılara mani olan ahlaki jimnastiğe yol açar. Dinde bahsi geçen o masum ve 'yılanların bilgeliğinden' yoksun kişi, farkında olmadan büyük zararlara yol açabilir.

Kültürel evrimde meydana gelen diğer bir şey de çağımızın Hıristiyanlık etiğinin, bilhassa son beş yüzyılda Rönesans'ta ortaya çıkan bireycilik ile birleşmiş olmasıdır. Bu, zamanla, yalnızlığının içe kapanık bütünlüğünde cesur ve dimdik duran izole bireyin etiği haline geldi. Kişinin inançlarına sadık olması vurgulandı. Bu, sınırdaki yaşamımızın yarattığı bireyciliğin yoğun bir şekilde desteklediği mezhepçi Amerikan Protestanlığı açısından özellikle doğruydu. Amerika'da *samimiyete* ve kişinin kendi inançlarına göre yaşamasına büyük önem verilmesi bundandır. Thoreau gibi bunu yaptığı söylenen adamları idealize ettik. Amerika'da her zaman ahlaki bir çağrışımı varmış gibi görünen kişinin kendi karakter gelişimine yapılan vurgu da buradan kaynaklanır. Wood-

row Wilson bunu "bir insanı başkaları için katlanılmaz kılan karakter" olarak adlandırdı. Ahlak ve din büyük ölçüde Pazar günlerine havale edilirken hafta içi günler para kazanmaya ayrıldı - ki bu kişinin daima kendi karakterinin kusursuzluğuna gölge düşürmeden yaptığı bir şeydi. Böylece binlerce çalışanını vicdansızca sömüren bir fabrikanın başındaki kusursuz karakterli adamın teşkil ettiği tuhaf durumla karşı karşıya kaldık. Protestanlığın bireyci karakter alışkanlıklarına en fazla vurgu yapan biçimi olan köktenciliğin en milliyetçi, en çok savaşa eğilimli, Çin veya Rusya ile herhangi bir uluslararası uzlaşmaya en çok öfkeyle karşı çıkan mezhep olması da ilginçtir.

Dürüstlüğe ve bireye verdiğimiz değerden vazgeçmek zorunda değiliz – ve aslında vazgeçmemeliyiz de. Rönesans'tan itibaren edindiğimiz bireysel kazanımlarımızın yeni bir dayanışmayla, erkek veya kadın insan kardeşlerimiz adına gönüllü olarak üstlendiğimiz sorumlulukla dengelenmesini öneriyorum. Kitle iletişiminin yaygınlaştığı günümüzde, artık onların ihtiyaçlarına kayıtsız kalamayız; onları görmezden gelmek nefretimizi ifade etmektir. Dostlarımız için olduğu kadar düşmanlarımız için de anlayış, ideal sevginin aksine, insani bir olasılıktır. Anlayışta şefkatin, acımanın ve yardımseverliğin başlangıcını görürüz.

İnsan potansiyeli sadece yukarıya doğru ilerleyerek değil, faaliyet alanını aşağıya doğru genişleterek de gerçekleştirilir. Daniel Berrigan'ın dediği gibi, "Kişinin ileriye doğru attığı her adım aynı zamanda onun gidebileceği derinlikleri de kazar." Artık erdemlerin yalnızca kusurları geride bırakarak kazanılacağını düşünemeyiz. Ahlaki olarak ne kadar yol katettiğimiz, geride bıraktıklarımızla tanımlanmamalıdır. Aksi takdirde iyilik, iyilik olmaktan çıkar, kendini haklı gören kişinin gururuna dönüşür. Kötülük de aynı şekilde, iyilik kapasitesiyle dengelenmediği zaman yavan, bayağı, omurgasız ve vurdumduymazdır. Aslında iyiliğe de kötülüğe de gitgide daha duyarlı hale geliyoruz ve bu diyalektik, yaratıcılığımız için son derece önemli.

Açıkça kabul etmek gerekir ki kötülük kapasitemiz, sahte-masumiyetimizi kırmamıza bağlıdır. Tek boyutlu düşünce biçimimizde ısrarcı olduğumuz müddetçe, masumiyetimizi savunarak eylemlerimizi örtbas edebiliriz. Böyle Nuh nebiden kalma yöntemlerle vicdandan kaçmak

artık imkânsız. Eylemlerimizin etkilerinden ve bu etkilerin olabildiğince farkında olmaktan sorumluyuz.

Psikoterapi alan bir kişinin iyilik kapasitesiyle birlikte artan kötülük potansiyelini kabul etmesi daha da zordur. Hastalar güçsüz olduklarını o kadar kabullenmişlerdir ki güçle ilgili herhangi bir doğrudan farkındalık yaşamla uyumlarının dengesini bozar; kendi kötülüklerini kabul ederlerse ne yapacaklarını bilemezler.

Herkes gibi kendisinin de olumsuz yanlarının olduğunu, daimonik olanın potansiyel olarak hem iyilik hem de kötülük adına faaliyet gösterdiğini ve onu inkâr edemeyeceği gibi onsuz yaşayamayacağını da anlaması kişi için büyük bir nimettir. Aynı şekilde, başarısının önemli bir bölümünün daimonik dürtünün sebep olduğu çatışmalarla ilgili olduğunu görmeye başlaması da faydalıdır. Hayatın iyilik ve kötülüğün bir karışımı olduğu, *saf* iyilik diye bir şeyin olmadığı ve kötülük potansiyelinin olmadığı bir durumda iyiliğin de olmayacağı tecrübesinin kalbi işte burasıdır. Hayat, kötülükten ayrı olarak değil, *kötülüğe rağmen* iyiye ulaşmaktır.

. . . . . .

37. İNSANİ KÖTÜLÜĞÜ İYİLEŞTİRMEK

M. SCOTT PECK

Kötülük sorunu gerçekten de çok büyük bir gizemdir. Kendini kolayca indirgemeciliğe teslim etmez. Bununla birlikte, insan kötülüğünü ilgilendiren bazı soruların, doğru bir bilimsel araştırmaya tâbi tutulabilecekleri bir boyuta indirgenebileceğini de göreceğiz. Fakat yapbozun parçaları o kadar birbirine kaynamıştır ki hem ayrılmaları zordur hem de bu süreçte parçalar tahrif olur. Üstelik bulmaca o kadar devasa boyuttadır ki ufak tefek birkaç parça dışında bir şey görmeyi de zaten umut edemeyiz. Herhangi bir bilimsel araştırma girişiminin ilk aşamalarında olduğu gibi, cevaplardan ziyade sorularla karşı karşıya kalırız.

Örneğin, kötülük sorununu iyilik sorunundan ayırmak pek mümkün değildir. Dünyada iyilik olmasaydı kötülük sorununu aklımıza bile getirmezdik.

Gariptir ki hastalar veya tanıdıklar bana defalarca "Dr. Peck, dünyada neden kötülük var?" diye sordukları halde bunca yıldır kimse "Dünyada neden iyilik var?" diye sormadı. Sanki otomatik bir şekilde bu dünyanın, tabiatı gereği iyi olduğu halde kötülük tarafından kirletilmiş bir yer olduğunu varsayıyoruz. Ancak bilimden anladığımız kadarıyla, kötülüğü açıklamak aslında daha kolay. Doğal fizik yasalarına göre cisimlerin çürümesi gayet açıklanabilir bir şey. Hayatın gitgide daha karmaşık biçimlere dönüşmesi gerektiğiyse o kadar kolay anlaşılabilir bir şey değil. Çocukların genellikle yalan söylediklerini, hırsızlık ve hile yaptıklarını düzenli olarak gözlemleyebiliriz. Onlardan bazılarının büyüyüp gerçekten dürüst yetişkinlere dönüşmeleri ise çok daha olağanüstü bir şeydir. Norm, çalışkanlıktan ziyade tembelliktir. Ciddi düşünüldüğünde, yukarıdakinin aksine bu dünyanın tabiatı gereği kötü ama içine gizemli bir şekilde 'iyilik sızmış' bir yer olduğunu varsaymak muhtemelen daha mantıklıdır. İyiliğin gizemi, kötülüğün gizeminden bile büyüktür.

Bir şeyi doğru adlandırmak bize onun üzerinde belirli miktarda bir güç kazandırır. Adını bildiğim için o kuvvetin boyutları hakkında da bir şeyler bilmiş olurum. Üzerinde durabildiğim güvenli bir zemin olduğu için onun doğasını merak etme lüksüm vardır. Ona yaklaşmayı göze alabilirim.

Önce kötülükle sıradan günah arasında bir ayrım çizmemiz gerekir. Kötü insanları karakterize eden sadece günahları değil, işledikleri günahın zekice, kalıcı ve tutarlı oluşudur. Zira kötülüğün temel kusuru günah değildir; günahın reddedilmesidir.

[Kötü insanlar] zengin veya fakir, eğitimli veya eğitimsiz olabilirler. Pek de dramatik bir tarafları yoktur. Suçlu olarak tanımlanmazlar. Çoğu zaman 'sağlam' vatandaştırlar: Pazar okulu öğretmeni, polis memuru, bankacı veya okul aile birliğinde aktif görev üstlenmiş olabilirler.

Bu nasıl mümkündür? Nasıl kötü olup da suçlu olarak tanımlanamazlar? Anahtar, 'tanımlanma' kelimesidir. Hayata ve canlılığa karşı 'suç' işledikleri için suçludurlar. Ancak, onları sıradan kısıtlamalardan muaf tutan olağanüstü derecede bir siyasi güce sahip oldukları nadir durumlar dışında (Hitler örneğinde olduğu gibi), 'suçları' o kadar ince ve örtülüdür ki açıkça suç olarak adlandırılamaz.

Suçlu tanısı konmuş olan kişilerle cezaevlerinde oldukça uzun süre çalıştım. Hemen hemen hiçbir zaman onların kötü insanlar olduklarını görmedim. Elbette ki yıkıcıdırlar ve yıkıcı davranışlarını yinelerler. Fakat yıkıcılıkları bir anlamda rastgeledir. Ayrıca yetkililerin önünde kötülüklerinden sorumlu olduklarını inkâr etseler de kötülükleri insana belli bir aleniyet hissi verir. Zaten kendileri de 'dürüst suçlular' oldukları için yakalandıklarını iddia etmekte hiç gecikmezler. Gerçek kötünün her zaman için hapishane dışında olduğunu söylerler. Bu açıklamaları yapmalarının amacı elbette ki kendilerini haklı çıkarmaktır ancak ben söylediklerinin genellikle doğru olduğuna da inanıyorum.

Hapishanedeki insanlara hemen her zaman, şu veya bu türden standart bir psikiyatrik tanı konulabilir. Teşhisler geniş bir spektruma yayılır ve halk dilinde söyleyecek olursak delilik, fevrilik, saldırganlık veya vicdansızlık gibi niteliklere tekabül eder. Burada bahsedeceğim Bobby'nin ebeveynleri gibi olan kadın ve erkeklerin böyle bariz kusurları yoktur ve bizim rutin psikiyatrik klişelerimize sığmazlar. Bunun nedeni kötülerin sağlıklı insanlar olmaları değil, bizim onların hastalıkları için henüz bir tanım geliştirmemiş olmamızdır.

Kötü insanlarla adi suçluları birbirinden ayırarak bir kişilik özelliği olarak kötülük ile yapılan kötülükler arasında da bariz bir ayrım yapmış olurum. Başka bir deyişle, yapılan kötülükler kötü bir insan ortaya çıkarmaz. Aksi takdirde hepimiz kötü oluruz zira hepimiz kötü şeyler yaparız.

Günah işlemek en geniş anlamıyla 'hedefi ıskalamak' olarak tanımlanır. Buysa hedefimize ulaşmayı her başaramadığımızda günah işleyeceğimiz anlamına gelir. Günah, sürekli olarak mükemmel olamamaktan başka bir şey değildir. Sürekli olarak mükemmel olmamız mümkün olmadığı için hepimiz günahkârız. Hiçbir zaman yapabileceğimizin en iyisini yapamaz ve her başarısızlıkta, açık bir şekilde yasalara karşı olmasa bile Tanrı'ya, komşularımıza veya kendimize karşı bir anlamda suç işlemiş oluruz.

Elbette büyük ve küçük suçlar var. Yine de günahı veya kötülüğü bir derece meselesi olarak düşünmek yanlıştır. Zengini aldatmak fakiri aldatmaktan daha az iğrenç görünebilir ama o da aldatmadır. Kanun önünde, bir işletmeyi dolandırmak, gelir verginizden yanlış bir kesinti talep etmek, sınavda kopya çekmek, eşinizi bir başkasıyla aldatırken ona

geç saate kadar çalışmanız gerektiğini ya da komşunuzla bir saat telefonda konuşup eşinize (veyahut kendinize) kıyafetlerini temizleyiciden almaya vaktiniz olmadığını söylemek arasında fark vardır. Elbette biri diğerinden daha mazur görülebilir; belki belli koşullar altında bu daha da doğrudur. Yine de bunların hepsinin yalan ve ihanet olduğu bir gerçektir. Son zamanlarda böyle bir şey yapmayacak kadar titiz davranmışsanız, kendinize herhangi bir şekilde yalan söylemiş olup olamayacağınızı; kendinizi kandırıp kandırmadığınızı sorun. Belki de kapasitenizin altında bir şey yaptınız - ki bu da kendinize ihanet etmektir. Kendinize karşı tamamen dürüst olduğunuzda günah işlediğinizi anlayacaksınız. Eğer bunun farkında değilseniz kendinize karşı tamamen dürüst değilsinizdir ki bu da kendi başına bir günahtır. Kaçış yok; hepimiz günahkârız.[12]

Kötü insanları eylemlerinin yasadışılığı veya günahlarının büyüklüğü ile tanımlayamıyorsak, peki nasıl tanımlayacağız? Cevap: Günahlarında tutarlı oluşlarından. Yıkıcılıkları çoğunlukla pek belirgin olmamakla birlikte dikkate değer ölçüde tutarlıdır. Günahkârlıklarına tahammül etmeyi mutlak bir şekilde reddetmelerinin 'çizgiyi aşan' kişilerin genel bir özelliği olmasından dolayı bu böyledir. Bizlerin de benzer bir bozulma yaşamamızı engelleyen en önemli şey, kendi günahkârlığımızı hissetmemizdir.

İnsanların kötülüğü çok çeşitlidir. Kötüler, günahkâr oldukları hissine tahammül etmeyi reddettikleri için düzeltilmesi imkânsız günah

12 Bu kadar sık ve kötü bir şekilde suistimal edilmesine rağmen Hıristiyan doktrininin belki de en güzel tarafı günah karşısındaki anlayışlı yaklaşımıdır. Bu iki yönlü bir yaklaşımdır: Bir yandan ısrarla günahkâr insan tabiatımızı vurgular. Bu nedenle gerçekten Hıristiyan olan bir kişi, günahkâr olduğunu düşünecektir. Pek çok sözde ve görünüşte dindar 'Hristiyan'ın kalplerinde kendilerini günahkâr görmemeleri doktrinin bir başarısızlığı olarak değil, yalnızca bireyin bu doktrine göre yaşamaması şeklinde algılanmalıdır. Hıristiyan kılıfı altındaki kötülükten daha sonra bahsedeceğim. Öte yandan Hıristiyan doktrini en azından, günahlarımızdan pişmanlık duyduğumuz sürece onların bağışlandığı konusunda ısrar eder. Günahkârlığımızın boyutunu tam olarak idrak ettiğimiz anda eğer Hristiyan Tanrı'nın merhametli ve bağışlayıcı doğasına inanmıyorsak, muhtemelen umutsuzluğa kapılırız. Böylece aklı başında olan bir Kilise ('aşırı titizlik' adıyla bilinen bir süreç olan) kişinin her küçük günah üzerinde ayrı ayrı durmasının da kendi başına bir günah olduğu konusunda ısrar edecektir. Tanrı bizi bağışladığına göre bizim kendimizi bağışlayamamamız, kendimizi Tanrı'dan daha yüksek tutmamız ve böylece sapkın bir gururun günahına düşmemiz demek olur.

çuvallarına dönüşürler. Örneğin, benim tecrübemde kötüler son derece açgözlü insanlardır. Bu yüzden ucuzdurlar, hatta o kadar ucuzdurlar ki verdikleri 'hediyeler' öldürücü olabilir. *The Road Less Traveled*'da[13] en temel günahın tembellik olduğunu ileri sürdüm. Bir sonraki alt bölümde bunun gurur olabileceğini ileri sürüyorum zira günahsız olduğuna inanma günahı dışında tüm günahlar onarılabilir. Ama belki de hangi günahın en büyük günah olduğu bir dereceye kadar tartışmalıdır. Bütün günahlar, hem Tanrı'ya hem de insan kardeşlerimize ihanettir ve bizi onlardan tecrit eder. Derin bir din düşünürünün dediği gibi, herhangi bir günah 'cehenneme dönüşebilir'.[14]

Bununla birlikte, birilerini veya bir şeyleri günah keçisi yapmak, kötü olarak adlandırdığım kişilerin oldukça belirgin bir davranış özelliğidir. Eleştirilemeyecek kadar mükemmel olduklarına inandıkları için onları eleştiren herkese saldırırlar. Kendi gözlerinde mükemmel olmaya devam edebilmek için başkalarını feda ederler. Şu basit örneği ele alalım: Altı yaşında bir çocuk babasına, "Baba anneanneme neden orospu dedin?" diye sorar. "Sana beni rahatsız etmekten vazgeç demiştim," diye kükrer baba. "Şimdi anlarsın. Sana böyle kötü kelimeler kullanmamayı öğreteceğim, ağzını sabunla yıkayacağım. Belki bu, söyleyeceklerini doğru seçmeyi, sus dendiği zaman susmayı öğretir." Çocuğu sürükleyerek üst kattaki sabunluğa götüren baba, onu söylediği şekilde cezalandırır ve 'doğru disiplin' adı altında kötülük yapılmış olur.

Günah keçisi yapma, psikiyatristlerin yansıtma dediği bir mekanizma vasıtasıyla gerçekleşir. Kötüler, derinlerde kendilerini kusursuz hissettikleri için dünyayla çatıştıkları zaman bu çatışmayı her seferinde dünyanın hatası olarak algılamaları kaçınılmazdır. Kendi kötülüklerini inkâr etmeleri gerektiği için başkalarını kötü olarak algılamaya mecbur olurlar. Kendi kötülüklerini dünyaya *yansıtırlar*. Kendilerinin kötü olduğunu asla düşünmez ve bu nedenle başkalarında çok fazla kötülük görürler. Baba, küfürbazlığı ve kirliliği oğlunda var olan bir şey olarak algılayıp onun 'pisliğini' temizlemeye koyuldu. Fakat biz küfürbaz ve bozuk ağızlı

13 'Az Seçilen Yol' -ç.n.-

14 Gerald Vann, *The Pain of Christ and the Sorrow of God* (Springfield, Ill.: Temple Gate Publishers, Aquin Press, 1947), p. 54-55.

olanın baba olduğunu biliyoruz. Baba kendi pisliğini oğluna yansıttı ve ardından iyi ebeveynlik adına oğluna saldırdı.

O halde kötülük çoğunlukla günah keçisi bulmak için yapılır ve benim kötü dediğim kişiler kronik bir şekilde günah keçileri ararlar. *The Road Less Traveled*'da kötülüğü "manevi olgunlaşmadan kaçınmak için politik gücün uygulanması yani kişinin kendi iradesinin açık veya örtülü bir baskıyla başkalarına dayatılması" olarak tanımladım. Başka bir deyişle, kötü olan kendi başarısızlıklarıyla yüzleşmek yerine başkalarına saldırır. Manevi olgunlaşma, gelişme ihtiyacımızı kabul etmeyi gerektirir. Bunu kabul edemiyorsak, kusurluluğumuzun kanıtlarını ortadan kaldırmaya çalışmaktan başka seçeneğimiz kalmaz.[15]

Tuhaf olsa da kötü insanlar genellikle kötülüğü yok etmeye çalıştıkları için yıkıcıdırlar. Sorun, kötülüğün mahallini yanlış konumlandırmalarıdır. Başkalarını yok etmek yerine kendi içlerindeki hastalığı yok etmelidirler. Hayat sıklıkla kendi imajlarının mükemmelliğini tehdit ettiği için onlar da genellikle doğruluk adına bu hayattan nefret etmek ve bu hayatı yok etmekle meşguldürler. Bununla birlikte hataları, yaşamdan nefret etmekten ziyade kendi günahkâr taraflarından yeterince nefret *etmemek* olabilir.

Kötü olarak adlandırdığım kişilerin günah keçisi yaratma tavırlarının kaynağında yatan günah gibi görünen bu kendinden nefret edemeyişin, kendine nahoş görünemeyişin sebebi nedir? Bana göre sebep vicdan eksikliği değildir. Hem dışarıda hem de cezaevinde vicdandan veya sü-

15 Ernest Becker, son çalışması olan *Escape from Evil*'da (Macmillan, 1965), insan kötülüğünün oluşumunda günah keçisi aramanın temel rolüne dikkat çekti. Günah keçisi aramanın nedeni olarak yalnızca ölüm korkusuna odaklanmakta hata yaptığına inanıyorum. Özeleştiri korkusunun aslında daha güçlü bir sebep olduğunu düşünüyorum. Becker bu noktaya değinmese de özeleştiri korkusunu ölüm korkusu ile aynı kefeye koymuş olabilir. Özeleştiri, kişilik değişikliğine bir çağrıdır. Kendime ait bir parçayı eleştirdiğim anda o parçayı değiştirmek zorunda kalırım. Ancak kişiliği değiştirme süreci acı vericidir. Bir ölüm gibidir. Yeni bir kişilik örüntüsünün oluşabilmesi için eski örüntünün ölmesi gereklidir. Kötüler narsisist oldukları için bilinçlerinde mükemmel olarak değerlendirdikleri kendi kişiliklerinin statükosuna patolojik olarak bağlıdırlar. Kötülerin sevgili benliklerindeki küçük bir değişikliği dahi büyük ihtimalle tam bir yok oluş olarak algıladıklarını düşünüyorum. Bu anlamda kötü bir kişi için özeleştirinin oluşturduğu tehdit, yok olma tehdidiyle aynı anlama gelebilir.

per-egodan tamamen yoksun görünen insanlar mevcuttur. Psikiyatristler onları psikopat veya sosyopat olarak isimlendirir. Bu kişiler suçluluk duygusundan yoksundurlar. Suç işlemekle kalmaz, çoğunlukla bunu pervazsız bir umursamazlıkla yaparlar. Suç işleme biçimlerinde pek bir düzen veya anlam olmadığı gibi günah keçisi bulmak da suçlarının en belirgin özelliği değildir. Psikopatlar vicdandan yoksundurlar ve kendi suçlulukları da dahil olmak üzere, çok az şeyden rahatsızlık ve endişe duyarlar. Hapishanedeyken de dışarıdaki kadar mutlu görünürler. Suçlarını saklamaya çalışırlar ancak bu yöndeki çabaları genellikle yetersiz, dikkatsiz ve kötü planlanmıştır. Bazen 'ahlaki embesil' olarak isimlendirilirler; endişesiz ve kaygısız oluşlarında bir tür masumiyet mevcuttur.

Kötü olarak adlandırdıklarım içinse durum pek böyle değildir. Onlar kendilerini tamamıyla, mükemmel imajlarını korumaya adamışlardır ve ahlaken saf ve temiz görünümlerini sürdürme çabası içindedirler. Bu konuda fazlasıyla endişelidirler. Sosyal normlara ve başkalarının onlar hakkında düşünebileceklerine son derece duyarlıdırlar. İyi giyinirler, işe zamanında giderler, vergilerini öderler ve dışarıda görünüşleriyle eleştirilemeyecekleri hayatlar yaşarlar.

'İmaj', 'görünüş' ve 'dışarıda' sözcükleri, kötülük ahlakını anlamak açısından çok önemlidir. İyi *olmak* için herhangi bir motivasyondan yoksun olsalar da aşırı derecede iyi görünmek isterler. 'İyilikleri' sahtedir. Aslına bakarsanız yalandır. İşte bu yüzden onlar 'Yalan İnsanları'dırlar.[16]

Aslında yalanları başkalarından ziyade kendilerini aldatmak üzere tasarlanmıştır. Kendilerini suçlu görmenin acısına tahammül edemezler veya etmezler. Hayatlarını belirleyen edep ve nezaket kuralları, kendilerinin erdemli bir yansımasını görebilecekleri bir ayna olarak muhafaza edilir. Ve fakat kötüler hiçbir doğru ve yanlış mefhumuna sahip olmasalardı kendilerini aldatmalarına da gerek kalmazdı. Yalnızca yasadışı olduğunu bildiğimiz bir şeyi örtbas etmeye çalıştığımızda yalan söyleriz. Yalan söyleme eylemi gerçekleşmeden evvel iptidai bir vicdanın varlığı

16 Yazar, aynı adı taşıyan bir kitabına gönderme yapıyor: *People of the Lie: The Hope for Healing Human Evil.* (Yalan İnsanları/Yalancı İnsanlar: İnsan Kötülüğünü İyileştirme Umudu) -ç.n.-

gereklidir. Evvela bir şeyin saklanması gerektiğini hissetmemişsek onu saklamaya da ihtiyacımız olmaz.

Böylelikle bir paradoksla karşı karşıya kalırız. Kötü insanların kendilerini mükemmel hissettiklerini söylemiştim. Fakat aynı zamanda kendi kötü tabiatlarını kabul etmediklerini de düşünüyorum. Doğrusu, büyük bir telaşla kaçmaya çalıştıkları his de işte budur. Kötülüğün temel bileşeni günah veya kusur duygusunun yokluğu değil, bu duyguya tahammül etme isteksizliğidir. Aynı zamanda kötüler, kendi kötülüklerinin farkındadırlar ve çaresizce bu farkındalıktan kaçmaya çalışırlar. Psikopatlar gibi mutlu ve huzurlu bir şekilde ahlak duygusundan yoksun olarak yaşamak yerine, kötülüklerinin kanıtlarını sürekli kendi bilinç halılarının altına süpürmekle meşguldürler. Sorun vicdanla alakalı bir kusurdan değil, vicdanın gerektirdiğini yapmama yönündeki çabadan kaynaklanır.

Kendimizden saklanmaya teşebbüs etmekle kötü oluruz. Kötülerin kötülüğü doğrudan değil, bu örtbas etme sürecinin bir parçası olarak dolaylı yoldan gerçekleşir. Kötülük, suçluluk duygusunun yokluğunda değil ondan kaçma çabasında vücuda gelir.

Sık işlenen kötülük, maskesinden tanınabilir. Gizlemek üzere tasarlanan suç henüz işlenmeden, suçtan önceki örtbas aşamasında yalanı algılamak mümkündür. Nefreti gizleyen gülümsemeyi, öfkeyi gizleyen pürüzsüz ve yapmacık samimiyeti, yumruğu gizleyen kadife eldiveni görürüz. Gizlenmekte çok uzman oldukları için kötülerin kötülüğünü saptamak nadiren mümkündür. Genellikle maskelerine nüfuz edilemez. Ancak "bir insan ruhunun kendinden kaçındığı, kaçtığı, saklandığı ruhun karanlığında gerçekleşen esrarengiz saklambaç oyunundan" bazı bölümler gözümüze ilişebilir.[17]

---

17 Buber, *Good and Evil*, s. 111. Kötülüğün birincil amacı saklanmak olduğu için kötü insanların bulunma ihtimalinin en yüksek olduğu yerlerden biri de kilisedir. Kişinin kötülüğünü kendisinden ve başkalarından gizlemesinin, diyakoz veya başka önde gelen bir Hıristiyan olmaktan daha iyi bir yolu var mıdır? Benzer şekilde, tahminimce Hindistan'da da kötü insanlar, 'iyi' Hindular ya da 'iyi' Müslümanlar olmaya eğilimli olabilirler. Dindarlar arasında kötülerin azınlığı oluşturmadığını veya herhangi bir şekilde birçok kişinin dindar olma sebebinin sahte olduğunu ima etmek istemiyorum. Sadece kendilerine sunabileceği gizlenme, saklanma fırsatı yüzünden kötülerin dindarlığa eğilimli olabileceklerini söylemek istiyorum.

The Road Less Traveled'da tembelliğin veya 'meşru ıstıraptan' kaçma arzusunun tüm akıl hastalıklarının temelinde yattığını öne sürdüm. Burada da acıdan kaçmaktan ve kaytarmaktan bahsediyoruz. Bununla birlikte kötüleri, biz akıl hastası günahkârlardan ayıran şey, onların kaçtığı belirli bir acı türüdür. Genellikle canlarının yanmasından kaçınan veya tembel olan insanlar değildirler. Aksine yüksek itibarlı bir imaj edinmek ve bu imajı devam ettirmek için muhtemelen birçoklarından daha fazla gayret sarf ederler. Statü arayışlarında isteyerek, hatta hevesle büyük zorluklara katlanabilirler. Tahammül edemedikleri tek bir acı türü vardır: kendi vicdanlarının acısı, kendi günahkârlıklarının ve kusurlarının farkına varmanın acısı.

Kendilerini sorgulamanın getirdiği acıdan kaçmak uğruna ellerinden gelen her şeyi yapacakları için sıradan koşullar altında, psikoterapiye en son gelecek insanlar kötülerdir. Kötüler ışıktan nefret ederler; onları açığa çıkaran iyilik ışığından, onları teşhir eden tetkik ışığından, yalanlarına nüfuz eden hakikat ışığından nefret ederler. Psikoterapi mükemmel bir aydınlatma sürecidir. Kötü bir insanın, birtakım sebeplerle psikoterapiye başlamadıysa, psikiyatristin kanepesinden başka akla gelebilecek herhangi bir yolu seçmesi çok daha olasıdır. Psikanalizin bir gereği olan kendini gözlemleme disiplinine teslim olmak onlara intihar gibi görünür. İnsan kötülüğü hakkında bilimsel olarak bu kadar az bilgi sahibi olmamızın en önemli nedeni, kötülüğün araştırılmaya son derece isteksiz olmasıdır.

. . . . . .

38. İBLİSLERİMİZİ VE DEMONLARIMIZI KURTARMAK

STEPHAN A. DIAMOND

Kötülüğe dair kafa karıştıran sorunlar psikolojinin yeni bir meşguliyeti değil ancak bu konuya eğilmenin tam da zamanı. Jung, Fromm, May, Menninger, Lifton ve yakın zamanda M. Scott Peck de dahil olmak

üzere bu yüzyılın diğer birçok psikolog ve psikiyatristi gibi Freud da bu çetrefilli meseleyle cebelleşti.

Freud'un bulduğu çözüm, kötü olan 'ölüm içgüdüsünün' (Thanatos) iyi olan 'yaşam içgüdüsüyle' (Eros) sonsuz savaşı ve bu trajik düelloya her zaman kötülüğün hakim olması şeklindeydi. Jung, Nietzsche'nin felsefesinden yola çıkarak bireysel kötülük ile kolektif ahlaki kötülük arasında ayrım yapabilmek için 'gölge' terimini 'kötülük' terimine tercih etti.[18] Onun İsviçre-Protestan bireysel vicdan geleneğine dayanan konumu, toplumsal ahlakın kötülüğün nedensel kaynağı olarak görülemeyeceği, sadece "birey onun emir ve yasaklarını mutlak kabul edip diğer dürtülerini göz ardı ettiği zaman olumsuz [yani kötü] hale geldiği" şeklindeydi. "Bu nedenle patolojik, olumsuz ve kötü olandan kültürel kaidelerin kendileri değil, bireyin ahlaki tutumu sorumlu" tutulmalıydı.[19]

Peck'in öncülü Rollo May, Amerika'da kötülüğün gerçek doğasını pek anlamadığımızı ve bu yüzden onunla baş edebilmek için acınacak derecede hazırlıksız olduğumuzu kararlılıkla savundu ve Jung'un Avrupa'ya yönelik uyarısını yineledi: "Kötülük tayin edici bir gerçeklik haline geldi. Artık dolambaçlı ifadelerle dünyadaki varlığı yok sayılamıyor. Kalıcı olduğu için onunla nasıl baş edebileceğimizi öğrenmek zorundayız. Şimdilik ürkütücü sonuçlara yol açmadan onunla nasıl yaşayabileceğimizi hayal etmek dahi mümkün değil."[20]

Uzun süre öğretmeni ve arkadaşı olan ilahiyatçı Paul Tillich'in yolundan giden May, kozmik kötülüğün geleneksel Yahudi-Hıristiyan sembolü olan 'şeytan' ile rekabet edecek şekilde tasarlanmış bir kavram olarak '*daimonik*'i öne sürdü. May'in tezine göre, şeytan terimi "yetersizdir zira gücü benlikten dışarı yansıtarak başka pek çok psikolojik yansıtmanın da yolunu açar."[21]

---

18 Liliane Frey-Rohn, "Evil from the Psychological Point of View", *Evil* (Evanston, Ill: Northwestern University Press, 1967), p. 167.

19 a.g.e., p. 160.

20 Carl Jung. *Memories, Dreams, Reflections* (New York: Pantheon Books, 1961, p. 329.

21 Rollo May, "Reflections and Commentary", Clement Reeves, *The Psychology of Rollo May: A Study in Existential Theory and Psychotherapy* (San Francisco: Jossey-Bass, 1977), p. 304.

Yazıları bazıları tarafından May'inkiyle karşılaştırılan Peck, esas olarak manevi/teolojik alana odaklanır; şu anki inanç sistemi geleneksel Hıristiyanlıktır. Peck, insani kötülük ile şeytani kötülük arasında bir ayrım yapar. İnsani kötülüğü "belirli bir akıl hastalığı biçimi", kronik, sinsi ve "kötü huylu bir narsisizm" olarak görür. Bununla birlikte şeytani kötülüğün köken itibariyle doğaüstü olduğuna ve doğrudan Şeytan veya "küçük demonlar tarafından ele geçirilmenin" bir ürünü olduğuna inanır.[22]

Kanımca Jung'un gölge kavramı ve özellikle de May'in daha az bilinen daimonik modeli, daha aşamalı bir kötülük psikolojisine giden yolu açmıştır. Daimonik terimi, Peck'in şeytani terimiyle çeliştiği için May'in modelini daha ayrıntılı olarak incelemeye değer.

İBLİSLER, DEMONLAR VE DAİMONİK

İblisler ve demonlar uzun zamandır kötülüğün kaynağı ve kişileştirilmiş hali olarak görülür. Freud, yerli halkların düşmanlıklarını hayali demonlara yansıttığını ileri sürer. Dahası, "demon mefhumunun muhtemelen, son derece önemli olan ölüler ile ilişkiden türetilmiş" olduğunu düşünür ve şunları ekler: "Demonların her zaman yeni ölen kişilerin ruhları olarak görülmüş olmaları kadar, yasın demon inanışının kökeni üzerindeki etkisini ispatlayan başka bir şey daha yoktur."[23]

Tarih boyunca demonlar, bilhassa da kaçınılmaz olan ölüm gerçeği etrafında şekillenen, her türlü kabul edilemez ve tehditkâr insani dürtü ve duygu için günah keçisi ve depo olarak işlev gördü. Ancak popüler ve tek yanlı bir şekilde demonları olumsuz bir ışıkta gören bakış açısı onları basite indirger ve psikolojik derinlikten yoksundur. Zira Freud, ilk başta atalarımızı korkutmuş olsalar da demonların yas sürecinde aracı olduklarını da söyler. Yas tutanlar demonlarla yüzleşip onları entegre ettikten

22 M. Scott Peck, *People of the Lie: The Hope for Healing Human Evil* (New York: Simon and Schuster, 1983), s. 67, 78, r 83. (Peck'in kitabının eleştirisi için bkz. Stephen Diamond, "The Psychology of Evil," *The San Francisco Jung Institute Library Journal* 9, no. I [1990]: p. 5-26.)

23 Sigmund Freud, "Totem and Taboo,", *The Basic Writings of Sigmund Freud* (New York: Random House, 1938), p. 848.

sonra, aynı demonlara "ataları olarak saygı gösterip sıkıntı zamanında yardıma çağırırlar."[24]

Jung, Ortaçağdaki 'daemonik' anlayışına atıfta bulunarak şöyle der: "Demonlar, bilinçdışından gelen davetsiz misafirlerden, bilinçdışı komplekslerin spontane bir şekilde bilinç sürecinin akışına katılmalarından başka bir şey değildir. Kompleksler, düşünce ve eylemlerimizi zaman zaman taciz eden demonlarla karşılaştırılabilirler; bu nedenle antik ve Ortaçağda akut nevrotik rahatsızlıklar posesyon veya ele geçirilme olarak algılanmıştır."[25]

Hakikaten de bilimsel nesnelciliğe yol açan Rene Descartes'ın on yedinci yüzyıldaki felsefi açıklamalarından önce, duygusal bozukluğa ya da deliliğe neden olan şeyin, uçuşları esnasında acılar içindeki talihsiz kişinin habersiz bedenine (veya beynine) girip yerleşmiş olan demonların işi olduğuna inanılıyordu. Bu olağanüstü güçlere sahip olan, uçabilen ve istilacı varlık tasviri, 'çan kulesinde yarasaları olmak' gibi deliliği anlatan öfemizmlerde ve paranoyak bir hastanın uçan dairelerdeki uzaylıların etkisi altına girdiğinden emin oluşunda da görülebilir.

Descartes'ın zihin ve bedeni, özne ve nesneyi birbirinden ayıran yaklaşımı, insan deneyiminin yalnızca nesnel olarak nicelenebilen veya ölçülebilir olan yönünü 'gerçek' olarak kabul etti. Herkesin bildiği gibi bu ilerleme 'irrasyonel', öznel fenomenlerin tamamen ihmal edilmesine yol açtı. Descartes'ın açtığı çığır insan düşüncesinde şaibeli bir gelişmeydi: Geç Rönesans dönemi halklarının dünyayı tek bir bilimsel atakla batıl inançlardan, büyücülükten, sihirden ve (hem kötü hem de iyi olan) efsanevi yaratıklardan kurtarmalarını sağladı. Ancak May'in de yakındığı gibi, "Peri ve elf gibi mitolojik türlerden kurtularak yaşamlarımızı fakirleştirdik. Ne var ki insanların zihinlerini batıl inançlardan kalıcı bir şekilde temizlemenin yolu bu değildir. Dünyamız inancını yitirdi, büyüsünü kaybetti ve bizler artık sadece doğayla değil, kendimizle de ahenk içinde değiliz."[26]

---

24 a.g.e.

25 Carl Jung, "Psychological Types,", *The Collected Work s of* C. G. *Jung,* vol. 6 (Princeton, NJ.: Princeton University Press, 1971). p. 109.

26 Rollo May, *Man Search for Himself* (New York: W.W. Norton, 1953), p. 72-73.

Jung'un hayatı boyunca bilinçdışının güçlü, arketipsel etkileri üzerine yaptığı araştırmalar, bu etkilerin "belirli davranış biçimlerine veya dürtülere neden olan veya bunları harekete geçmeye zorlayan belirli bir enerjiye sahip oldukları yani belirli koşullar altında, kişiyi ele geçiren veya saplantı yaratan bir güçleri (numinosum!) olabileceği" sonucuna varmasına yol açtı. Bu nedenle *daimonia*[27] olarak anlaşılmaları, onların tabiatlarıyla oldukça uyumludur.[28]

Benzer şekilde May bize, çağdaş bir kelime olan '*demon*'un klasik Yunan *daimon* anlayışından türediğini hatırlatır ki onun mitolojik daimonik modelinin temelini oluşturan da budur: "Daimonik, *kişiyi tamamıyla ele geçirme gücüne sahip olan herhangi bir doğal işlevdir*. Seks ile eros, öfke ile hiddet ve güç arzusu buna örnektir. Daimonik yaratıcı da olabilir yıkıcı da; normalde her ikisi birdendir. Bu güç yolunu şaşırdığında ve bir unsur tüm kişiliğin kontrolünü ele geçirdiğinde, tarihteki geleneksel adı 'daimon posesyonu' olan psikoz gerçekleşmiş olur. Daimonik elbette bir varlık değildir ve varoluşsal bir gerçekliğe, insan deneyiminin temel, arketipsel bir işlevine atıfta bulunur."[29]

Jung'un öğrencisi Marie-Louise von Franz'a göre, "Helenistik dönem öncesi Yunanistan'da demonlar, tıpkı Mısır'da olduğu gibi isimsiz bir bütünlüğün parçasıydılar."[30] May de daimoniki bu şekilde yani doğanın özündeki farklılaşmamış, kişisel olmayan, ilkel bir güç olarak tasavvur eder. İlk Yunanlılar için daimon hem kötü hem de yaratıcıydı ve tıpkı Freud'un bahsettiği ilkel demonlar gibi ruhsal rehber olduğu kadar yıkımın da kaynağıydı. *Daimon* kelimesi Platon tarafından bazen *teos* veya tanrı ile eşanlamlı olarak kullanılmıştı ve kudretli Eros da bir daimondu.

Kişinin onlarla kurduğu ilişkiye bağlı olarak daimonlar iyi, kötü, yapıcı veya yıkıcı olma potansiyeline sahiptiler. Ancak May'e göre, tarihin ilerleyen dönemlerinde "Helenistik ve Hıristiyan çağlarda, daimon'un iyi ve kötü tarafı arasındaki dualistik ayrım daha belirgin hale geldi. Artık şeytanlar ve melekler olarak iki kampa ayrılmış ilahi bir nüfusa sahibiz.

---

27 'Daimon' kelimesinin çoğulu (Yunanca) -ç.n.-

28 Jung, *Memories, Dreams, Reflections*, p. 347.

29 Rollo May, *Love and Will* (New York: W.W. Norton, 1969), p. 121.

30 Marie-Louise von Franz, "Daimons and the Inner Companions," *Parabola* 6, no. 4 (1981), p. 36.

Birinci grup liderleri olan Şeytan'ın tarafında, ikinci grup da Tanrı ile müttefik. Bu tür gelişmeler hiçbir zaman tam olarak rasyonelleştirilmemiş olsa da insanın şeytanla yüzleşmesinin ve onu yenmesinin bu bölünmeyle daha kolay hale geleceği yönünde bir beklenti muhakkak vardı."[31]

Çağımızda bu yapay dikotomiyi devam ettirenler sözde iblis ve demonlarımızı, onları yok ederek yenemeyeceğimizi göremiyorlar. Bunun yerine, sembolize ettikleri şeyleri kabul ederek kendimize ve günlük yaşamımıza özümsemeyi öğrenmeliyiz. Yerli halklar bunu başardılar. Ancak biz modern post-Hristiyanlar, bilim ve teknoloji 'tanrılarımıza' ve hatta yeni keşfettiğimiz dinlere rağmen bu görev için yeterli donanıma sahip değiliz.

ŞEYTAN'A KARŞI DAİMONİK

Bugün şeytan büyük ölçüde, bir zamanlar sahip olduğu otoriteden yoksun, cansız bir kavrama indirgenmiştir. Birçoğumuz için Şeytan'ın reddedilmiş, bilimsel olmayan ve batıl inançlı bir dini sistemin simgesi (gerçek bir sembolü değil) haline gelmiş olduğu bir gerçektir.

Bununla beraber, kişisel ve kolektif kötülük sorununun günlük gazete manşetlerimize ve gece televizyon haberlerimize endişe verici bir sıklıkla yansıdığı bir çağda yaşıyoruz. Kötülük sanki her yerde – en görünür haliyle patolojik öfke ve şiddette, düşmanlıkta, kişiler arasındaki acımasız vahşette ve anlamsız şiddette.

May şöyle yazıyor: "Şiddet, daimonik olan bir şeyin yolunu şaşırmasıdır. 'Demonlar tarafından ele geçirilmenin' en katıksız halidir. Çağımız, daimonik olandan istifade etmenin normal kanallarının reddedildiği bir geçiş çağıdır ve böyle çağlar genellikle daimonik gücün en yıkıcı haliyle ifade edildiği zamanlardır."[32]

Bu çalkantılı zamanlar bizi kötülüğün çirkin gerçekliğiyle yüzleşmeye zorluyor. Psikolojik olarak daha isabetli, bütünleştirici ve anlamlı bir mit olmadığı için bazı insanlar, daimonikin yıkıcı yanıyla rahatsız edici karşılaşmalarını ifade etmek için çoktan eskimiş olan şeytan sembolüne sarılıyorlar. Satanist kültlerin hızla çoğalmasının da kanıtladığı gibi,

31 May, *Love and Will*, p. 136- 37.
32 a.g.e., p. 129

böyle eski bir sembolün birdenbire yeniden ortaya çıkışına, şeytana ve demonolojiye karşı marazi bir hayranlık eşlik edebilir. Kanımca mevcut Satanizm eğilimi, bireysel önem, aidiyet ve kişi ötesi âlemle ilişki kurma ihtiyacını ifade eden ve trajik bir şekilde yanlış yönlendirilen umutsuz bir çabadır. Aslında meşru olan bu hedeflerin peşinde bu türden sapkın, bazen de ölümcül davranışlar vasıtasıyla koşmak, başımıza musibet olan ikilemin bir ifadesidir. Sorun muhtemelen, Batı dini geleneğinin resmi olarak ilan ettiği iyi ve kötü arasındaki bölünmede, daimonik olanı yalnızca kötü olmakla suçlayan katı bir ikicilikten kaynaklanır. Bu, Peck'in düşüncesinde gördüğümüz kavramsal yanılgının tıpatıp aynısıdır.

İhtiyacımız olan şey, bu doğal gücün yaratıcı yanını içerebilen ve şeytan tarafından temsil edilen gerçeklik alanını yeni veya tazelenmiş bir şekilde kavrayabilmektir. Çünkü şeytan gerçekten de Jung'un *coincidentia oppositorum*[33] olarak adlandırmış olabileceği şeye sahiptir. Aslında May'e göre şeytan kelimesi,

> Yunanca *diabolos* kelimesinden gelir; çağdaş İngilizcede kullanılan terim 'diabolic'tir (şeytani, şeytan gibi -ç.n.). *Diabolos*, ilginç bir şekilde, kelimenin tam anlamıyla 'parçalamak' (*dia-bollein*) anlamına gelir. 'Diabolic' kelimesinin 'symbolic' (sembolik -ç.n.-) kelimesinin zıt anlamlısı olması çok enteresandır. İkincisi, 'bir araya getirmek', birleştirmek anlamına gelen *sym-bollein*'den gelir. Bu sözlerde, iyi ve kötünün ontolojisine ilişkin muazzam çıkarımlar yapılabilir. Sembolik olan, bir araya getiren, bağlayan, bireyi kendi içinde ve grubuyla bütünleştirendir; şeytani olansa aksine, dağıtan ve parçalayandır. Bunların ikisi de daimonikte mevcuttur.[34]

GÖLGE VE DAİMONİK

Gölge ve daimonik kavramları benzer olmakla birlikte dikkate değer farklılıklar da içerir. May'in daimonik modeli yeniden gündeme getirmesi, biraz da çağdaş derinlik psikolojisinde (özellikle de insan kötülüğünün

33 "Çağdaş psikolog ne o ne bu pozisyona yerleşir. Kendisini daha ziyade, tehlikeli bir şekilde her iki pozisyon arasında 'hem o hem de bu' denklemine adar. Şüphesiz ki 'coincidentia oppositorum'un yani karşıtlardan entelektüel olarak özgürleşmenin arz ettiği büyük tehlike budur." (Jung, CW8: 679) -ç.n.-

34 May, *Love and Will*, p. 137.

doğasına dair) muazzam bir psikolojik önem taşıyan Jung'un orijinal gölge kavramının dogmatize edilmesine, insani tarafından arındırılmasına, mekanikleştirilmesine veya başka şekillerde kötüye kullanmasına yönelik herhangi bir girişimi engelleme ve düzeltme çabasıdır.

Jungiyen gölge doktrininin olası bir tehlikesi, kötülüğü, şeytan gibi dışarıda olan bazı varlıklara değil de daha ziyade kendi içsel derinliğimizde var olan telafi edici 'gölge', 'yabancı' veya 'öteki' gibi "görece özerk olan *ayrılmış kişiliğe*"[35]/[36] yansıtmanın cazibesidir. Böylece kişi, "Bunu bana şeytan yaptırdı" demek yerine, rahatlıkla "Bunu bana gölge (ya da daimonik) yaptırdı" diyebilir.

May, daimonik modeliyle "belirleyici bir öğeyi yani benliğin entegrasyonu lehine veya aleyhine işlemek konusunda benliğin kendi öne sürdüğü seçimi"[37] koruyarak, bu parçalayıcı bütünlük, özgürlük ve sorumluluk kaybını en aza indirgemeye çalışır. Daimonik, onu kötü addettikten sonra bastırıp, inkâr edip uyuşturduğumuz veya başka bir şekilde bilinçten dışlamaya çalıştığımız zaman kötü (yani şeytani) olur. Böyle yaparak daimonik gücün, intikamla ve en olumsuz biçimiyle yeniden otoritesini kabul ettirmek için harekete geçmesinden kaynaklanan şiddetli öfke, hiddet, toplumsal yıkıcılık patlamalarını ve envaiçeşit psikopatolojiyi güçlendirerek *kötülük sürecine* katılmış oluruz. Bunun yerine, daimonik olanı kişiliğimize yapıcı bir şekilde entegre etmeyi seçtiğimizde, yaratıcılığın metamorfik sürecine katılırız.

James Hillman, Jung'un daimonikle kendi karşılaşmasının onu, bu gücün çeşitli tezahürlerinin üzerimize yüklediği 'büyük sorumluluk' konusunda ikna etmiş olduğunu bizlere hatırlatır. Jung gibi May de daimonik gücün çoğunlukla kör, zorlayıcı ve psiko-biyolojik nitelikteki ısrarlarına vereceğimiz tepkiyi dikkatli bir şekilde seçmek ve yaptığımız olumlu seçimleri cesurca gerçekleştirmek şeklinde zımni bir etik ve ahlaki yükümlülüğümüz olduğunu düşünür. Jung'un, bilinçdışının sularında neredeyse boğulma raddesine geldiği dönemde, kurtuluşu hiç aksatma-

---

35 'Splinter personality' (*kıymık*/ *yonga*/ayrılmış kişilik) bir kompleks (veya karmaşanın) etkisini tarif edebilmek için Jung'un ortaya attığı bir terim. Bkz. JTS, kompleks, karmaşa -ç.n.-

36 Jung, *Memories, Dreams, Reflections*, p. 38

37 May, "Reflections and Commentary," p. 305.

dan 'aktif imgelem' yaparak ve öznel deneyimini, bastırmak veya eyleme dökmek yerine sadık bir şekilde gözlemleyerek kaydetmekte bulduğu iyi bilinir. Zaman içinde tutarlı bir şekilde yeniden doğrulanan bu bilinçli ve varoluşsal karar, sonunda Jung'un, Hillman'ın dediği gibi, "daimonik bir adam" olmasına yol açmıştır.[38]

May'in tasavvur ettiği şekli ile daimonik, Jung'un gölge ve Benlik kavramlarını ve ayrıca anima ve animus arketiplerini kapsar ve içerir. Jung, gölgeyi Benlik'ten ve kişisel gölgeyi kolektif ve arketipsel gölgeden ayırır fakat May böyle bir ayrım yapmaz. Bu, Marie-Louise von Franz tarafından yakın zamanda yapılan bir uyarıyı akla getirir:

> 'Ruh' veya 'daimon'lardan bazılarını Jung'un gölge, anima, animus ve Benlik kavramlarıyla ilişkilendirme girişimleri konusunda kuşkucu olmalıyız. Jung'un kendisinin de sıklıkla vurguladığı gibi, gölgenin, animanın (ya da animusun) ve Benliğin, bir kişinin bilinçdışında ayrı ayrı, iyi zamanlanmış ve tanımlanabilir bir sırayla belirdiğini farz etmek büyük bir hata olur. ... Antik çağın daimonları arasında Benliğin kişileştirilmiş biçimlerini ararsak, bazı daimonların, daha çok 'gölge ile Benliğin' veya 'animus-anima ile Benliğin'[39] bir karışımı gibi olduğunu görürüz ki aslında öyledirler. Başka bir deyişle, onlar, bireyin henüz farklılaşmamış olan 'öteki' bilinçdışı kişiliğini temsil ederler.[40]

Bu farklılıklara rağmen Jung'un birleştirici gölge kavramı, karşıtların çatışmasının bize dayattığı bölünmeyi uzlaştırmaya da hizmet eder. Gölgelerimizle yüzleşmek ve onları özümsemek bizi, iyi ve kötü, rasyonel ve irrasyonel, eril ve dişil ile bilinçli ve bilinçsiz kutuplardan oluşan varlığın bütünlüğünü tanımaya zorlar. Psikolojik olarak gölge ve daimonik kavramlarını yan yana düşündüğümüzde, hem Jung'un hem de May'in insan varoluşu hakkında aynı temel gerçekleri aktarmaya çalıştıkları yönünde güçlü bir izlenim ediniriz. Öte yandan Peck'e göre 'şeytani' olan tamamen olumsuzdur. O kadar aşağılık bir güçtür ki yapılacak tek şey onu bilinçdışından kovmak, uzaklaştırmak ve dışlamaktır. O kurtarıcı

---

38 James Hillman, *Healing Fiction* (New York: Station Hill Press, 1983), p. 68.

39 Tırnak işaretleri, okumayı kolaylaştırmak amacıyla çevirmen tarafından eklenmiştir. -ç.n.-

40 von Franz, "Daimons and the Inner Companions," p. 39.

niteliklere sahip değildir ve kurtarılmaya da değmez. Şüphesiz ki bu, Jungiyen gölge veya daimonik olan için geçerli değildir.

Psikoterapi daimonik ile uzlaşmanın yollarından biridir. En çok korktuğumuz, kaçtığımız ve bu yüzden de saplantı haline gelmiş olan veya aklımızdan çıkmayan eğilimleri sembolize eden içimizdeki 'demonlara' cesurca ses vererek onları, yapıcı faaliyetlerde kullanmak üzere, henüz özgürleştirilmiş, hayat veren psişik enerji biçimindeki yardımcı müttefiklere dönüştürmüş oluruz. Bu süreçte birçok sanatçının algıladığı şu paradoksu keşfederiz: Önceden kaçtığımız ve reddettiğimiz şey canlılığın, yaratıcılığın ve otantik maneviyatın kurtarıcı kaynağıdır.

. . . . . .

39. İNSAN KÖTÜLÜĞÜNÜN TEMEL DİNAMİĞİ

ERNEST BECKER

Otto Rank, Wilhelm Reich ve Carl Jung gibi birbirinden farklı üç düşünürü ele alalım. Freud'a karşı çıkmaları dışında, onları birbirleriyle özdeşleştirecek hiçbir şey yoktu; her birinin, kendi çalışması, kendine özgü bir tarzı vardı ve bazen birbirlerine tamamen zıt kutuptaydılar. Hangi iki insan birbirinden Reich ve Jung kadar farklı olabilir? Tüm bu farklılığa rağmen insan ilişkilerinde kötülüğe tam olarak neyin yol açtığı konusunda temel olarak hemfikir oldukları da bir gerçektir. Bu olağanüstü bir tesadüf değildir; muhaliflerin ulaştıkları bulguların temel hakikatini destekleyen sağlam, bilimsel bir başarıdır.

Rank ile genel tarihe bakarken bu hakikati, yani insanın her şeyden önce varlığını sürdürebilmeyi, refah düzeyini yükseltmeyi ve bir şekilde ölümsüzlüğe kavuşmayı istediğini görmüştük. Ölümlü olduğunu bildiği için insanın en çok inkâr etmek istediği şey ölümdür. Ölümlü oluşu varlığının doğal, hayvani olan tarafıyla ilgili olduğu için bu tarafın ötesine uzanmaya, ondan uzaklaşmaya hatta tamamen inkâr etmeye çalışır. Yeni tarihsel iktidar biçimlerine erişir erişmez insan daha evvel özdeş

olduğu hayvanlara düşmanlaştı ve artık görebiliyoruz ki bunu yapmak için tüm gücünü kullandı. Zira hayvanlar insanın en büyük korkusunu yani isimsiz ve meçhul bir ölümü somutlaştırıyorlardı.

Başka bir yerde, Rank'ın o muhteşem düşüncesinin tek bir temel taşı üzerine (yaşam ve ölüm korkusu) inşa edildiğini göstermiştim. Bunu burada tekrar etmenin, bu temel güdüleri kendimizden neden bu kadar iyi gizleyebildiğimizi bize hatırlatmak dışında bir anlamı yok. Ne de olsa yaşam ve ölüm korkusunu ortaya çıkarıp belgelemek, Freud'un dehasına ve koskoca bir psikanalitik harekete gereksinim duydu. Cevap şu: İnsanlar aleni bir korku ve terör içinde yaşamazlar. Eğer öyle olsaydı bu kadar bariz bir soğukkanlılık ve düşüncesizlikle hareket edemezlerdi. İnsanların korkuları, bastırma vasıtasıyla derinlere gömülmüştür ve gündelik yaşama dingin görünüşünü veren de budur; yalnızca ara sıra çaresizlik yaşanır ve o da sadece bazı insanların başına gelir. O halde insanların temel güdülerini kendilerinden bile bu kadar iyi gizleyebilmelerini açıklayan şey, psikanalizin o büyük keşfi olan bastırma mekanizmasıdır. Ancak aynı zamanda, tek başına ona bastırma mekanizmasının sağlayabileceğinin ötesinde canlılık kazandıran bir kaygısızlık, güven, umut ve neşe boyutunda da yaşar insan. Rank'ta gördüğümüz gibi bu her yerde, bedenin ötesinde yeni ve kalıcı bir yaşam sağlayarak korkuya karşı panzehir işlevi gören kültürün sembolik mühendisliği vasıtasıyla elde edilir.

Wilhelm Reich da bütün çalışmasını yaklaşık olarak Rank ile aynı zamanda aynı birkaç temel önermeye dayandırmıştır. *The Mass Psychology of Fascism*'deki[41] birkaç harika sayfada Reich, bu gezegende insan ıstırabının dinamiğini gözler önüne serer: Her şey insanın olduğundan farklı olmaya, hayvan doğasını inkâr etmeye çalışmasından kaynaklanır. Bunun tüm ruhsal hastalıkların, sadizmin ve savaşın nedeni olduğunu söyler Reich. İnsanın tüm ideolojilerindeki yol gösterici ilkeler "aynı monoton melodiyi tekrar edip durur: 'Biz hayvan değiliz.'"[42]

Reich kitabında, faşizmi ve insanların kaderlerini devlete ve büyük liderlere teslim etmeye neden bu kadar gönüllü olduklarını açıklamaya

41 'Faşizmin Kitle Psikolojisi' -ç.n.-

42 Wilhelm Reich, *The Mass Psychology of Fascism*, 1933 (New York: Farrar, Straus, 1970), p. 334.

çalışır ve bunu en dolaysız şekilde yapar: Dünyayı düzene sokmayı, insana kaderinde olandan daha iyisini sağlamayı vaat eden politikacıdır ve bu yüzden insanlar ona tamamıyla güvenirler. İnsanlığın eşitlikçi toplumdan krallık toplumuna ne kadar kolay geçtiğini gördük. Sebep aynıydı: Merkezi güç onlara sınırsız koruma ve refah sağlamayı vaat etmişti.

Bu yeni düzenleme, ilkel toplumların yalnızca ara sıra ve genellikle küçük ölçekte karşılaştığı sefaletleri düzenli bir şekilde ve devasa boyutlarda olacak şekilde insanlığın üzerine saldı. İnsanlar koruma gücünü bünyesinde barındıran yapılara teslim olarak varoluşun doğal belalarından kurtulmaya çalıştılar ancak başardıkları tek şey, politikacılara gösterdikleri itaatin sebep olduğu yeni belalarla kendilerine büyük zararlar vermek oldu. Reich, politikacıları tanımlamak için çok yerinde bir tabir olan 'siyasi veba tacirleri' terimini ortaya attı. Gerçek ve mümkün olana dair yalan söyleyenler ve insanlığı gerçek hayata büyük zararlar veren imkânsız hayallere sürükleyen onlardı. Tüm yaşam çabanızı umutsuz bir yalana dayandırarak bu yalanı uygulamaya koymaya, dünyayı olduğundan bambaşka bir şeye çevirmeye çalışırsanız kendi yıkımınızın aleti olursunuz. Alman üstün ırk teorisinin (ya da herhangi bir grup veya ırk üstünlüğü teorisinin) "kökeni insanın kendisini hayvandan ayırma çabasındadır." Yapmanız gereken tek şey, grubunuzun saf ve iyi olduğunu, dopdolu bir yaşamı ve ebedi bir anlamı hak ettiğini söylemektir. Gerçek hayvanlarsa başkaları, örneğin Yahudiler veya Çingenelerdir ve onlar her şeyi mahveder, saflığınızı bozar ve yaşam gücünüze hastalık ve zayıflık bulaştırırlar. Buna dayanarak siyasi bir veba, dünyayı saf hale getirmeye çalışan bir kampanya başlatma yetkiniz olur. Bunların hepsini Hitler'in *Mein Kampf*'ında, Yahudilerin karanlık sokaklarda genç Alman bâkirelere frengi bulaştırmaya hazır bir şekilde pusuda beklediklerini anlattığı o ürkütücü sayfalarda bulabilirsiniz. Toplumda günah keçisi yapma mekanizmasının genel teorisi açısından önem arz eden başka bir şey söylemeye gerek yok.

İnsanlığın gerçek velinimetlerinin adlarını neredeyse hiç kimse bilmediği halde "neden her çocuk siyasi veba generallerinin ismini bilir" diye soruyor Reich. Cevap şu:

> Doğa bilimi mütemadiyen insanın bilincine, onun esas itibariyle evrende bir solucan olduğunu işliyor. Siyasi veba taciri ise mütemadi-

> yen insanın hayvan değil, bir 'zoon politikon', yani 'hayvan-olmayan' olduğuna, değerleri koruyan, 'ahlaki bir varlık' olduğuna vurgu yapıyor. Platoncu devlet felsefesinin verdiği zarar ne kadar büyük! İnsanın politikosu neden doğa bilimcilerinden daha iyi bildiği gayet açık: Temelde cinsel bir hayvan olduğu gerçeğinin kendisine hatırlatılmasını istemiyor. *Hayvan olmak istemiyor.*[43]

Reich'ın kötülüğün dinamiğiyle ilgili görüşünü herhangi bir teknik süsleme yapmaksızın iletiyorum çünkü buna ihtiyacı olduğunu düşünmüyorum. Ancak psikanalitik literatürde, psişenin işleyişine dair girift teorileri takip etmek isteyenler için pek çok süsleme mevcut. Psikanalitik teorinin olağanüstü tarafı, insanın kendi hayvanlığını inkâr etmesi gibi insanlık durumuna ilişkin basit ifadeleri alıp bu inkârın en erken çocukluktan itibaren psişede nasıl temellendiğini göstermesidir. Bu suretle psikanalistler 'iyi' nesneler ve 'kötü' nesneler, gelişimin 'paranoyak' evreleri, 'inkârlar', psişenin bir 'ölüm anklavı' içeren 'bölünmüş' kısımlarından vb. bahsederler.

Kanımca hiç kimse psişenin bu karmaşık işleyişini, her insanın psişesinde var olan 'gölge'den bahsederken kendi şiirsel ve bilimsel yöntemiyle Jung kadar iyi özetleyememiştir. Gölgeden bahsetmek, bireyin en çok reddetmek istediği şeye yani hayvan oluşundan dolayı hissettiği aşağılık duygusuna atıfta bulunmanın yollarından biridir. Erich Neumann bu meseleye Jungiyen bakış açısını çok kısa bir şekilde şöyle özetler:

> Gölge diğer taraftır. Kendi kusurumuzun ve dünyeviliğimizin, mutlak değerlerle bağdaşmayan olumsuzun [yani yaşamın gelip geçiciliğinin ve ölümü bilmenin korkunçluğunun] ifadesidir.[44]

Jung'un söylediği gibi gölge, kişinin kendi psişesindeki karanlık şeydir, "varlığı doğru dürüst algılanamasa da gerçek olan bir bayağılıktır."[45] Kişi doğal olarak ondan kurtulmak, "kendi gölgesinin üzerinden atlamak"

---

43 a.g.e., p. 339.

44 Erich Neumann, *Depth Psychology and a New Ethic* (London: Hodder & Stoughton, 1969), p. 40.

45 Carl Jung, "After the Catastrophe," *Collected Works* 10. (Princeton, N.J.: Bollingen, 1970), p. 203.

ister. Bunu yapmanın en dolaysız yolu "başkalarında karanlık, bayağı ve kusurlu olan şeyleri aramaktır."[46]

Suçluluk duygusu insanları rahatsız eder. Onları boğar. Kelimenin tam anlamıyla, varlıklarının üzerine düşen gölgedir. Neumann bunu çok güzel özetler:

> Suçluluk-hissi... gölgenin algılanma biçimine atfedilebilir... Gölgenin varlığına dayanan suçluluk-hissi, hem birey hem de kolektif tarafından aynı şekilde, yani *gölgenin yansıtılması* olgusuyla sistemden dışarı atılır. Tasdik edilen değerlerle çelişen gölge (Kültürel görünüşün hayvan tabiatına tercihi) kişinin kendi psişesinin olumsuz bir parçası olarak kabul edilemediği için yansıtılır, yani dış dünyaya aktarılır ve oradaki bir nesne olarak deneyimlenir. Kişi gölgeyi kendi iç sorunu olarak değerlendirmek yerine 'dışarıdaki yabancıda' onunla savaşır, onu cezalandırır ve yok eder.[47]

Neumann'ın da söylediği gibi, psişenin olumsuz güçlerini ve suçluluk duygusunu akıtmak için klasik ve eski bir çare sunan bir dinamiğimiz mevcuttur: günah keçisi yapmak. Günah keçisine yansıtılan ve daha sonra onunla birlikte sembolik olarak yok edilen şey işte tam da bu bölünerek ayrılan aşağılık hissi ve hayvan tabiatıdır.

Yahudilerin, Çingenelerin, Polonyalıların ve daha nicelerinin Naziler tarafından katledilmesiyle ilgili tüm açıklamalar karşılaştırılıp tüm nedenler sıralandığında, herkesin kalbine ve zihnine derin bir şekilde işlemiş olan tek bir neden bulunur: Gölgenin yansıtılması. Jung'un (Rank veya Reich'tan bile daha lanetleyici bir şekilde) "dünyadaki başlıca ve aslına bakılırsa tek sorun insandır" diyebilmesine şaşırmamak gerekir.[48]

---

46 a.g.e.

47 Neumann, *Depth Psychology*, p. 50

48 Jung, "After the Catastrophe," p.216.

. . . . . .

40. İÇSEL BÖLÜNMEMİZİ KABUL ETMEK

ANDREW BARD SCHMOOKLER

Scott Peck, "kötülüğün temel kusuru günah değil, günahı kabullenmeyi reddetmektir,"[49] der. Yüzleşemediğimiz şey bizi arkamızdan yakalar. Kusurlu ahlaki durumumuzu kabul edebilecek hakiki gücü kazandığımızda demonlar tarafından ele geçirilmemiz de sona erer.

Moby Dick'e tezat oluşturan başka bir şey daha. Nasıl Ahab'ın beyaz balinayı arayışı savaş yolu için bir sembol ise, Joseph Conrad'ın 'The Secret Sharer'[50] hikâyesi de barış yolu için bir semboldür. Bu da bir geminin kaptanı ve onun kendi karanlık tarafıyla baş etmesi üzerine bir hikâyedir.

Diğer bir Jungiyen psikolog Esther Harding, Conrad'ın hikâyesini gölge üzerine yazılmış bir tez olarak yorumlar. Hikâyedeki 'gizli ortak', kaptan nöbetteyken gemiye tırmanarak binen çıplak bir yabancı, görevden kaçtığı için adamlarından birini öldüren başka bir geminin subayıdır. Kaptan yabancıyı gizlerken sakin geminin üzerinde bir huzursuzluk ve tehlike havası kol gezer. Hikâyenin can alıcı bir noktasında, tıpkı gizli arkadaşı gibi kaptanın da şiddete başvurmasına ramak kalır. Kaptan kendisinin de cinayet işleyebileceğini anladığı zaman gerilimin azaldığını söyler Harding: "Sadece o zaman gölge adam, gizemli bir şekilde gelmiş olduğu okyanusa geri döner ve tüm geminin ve onun yargılanmayan kaptanının üzerine çöken garip gerginliğin çözüldüğünü ve elverişli bir rüzgâr eşliğinde eve döndüklerini anlarız."[51]

---

49 M. Scott Peck, *People of the Lie: The Hope for Healing Human Evil* (New York: Simon & Schuster, 1983), p.69.

50 'Gizli Ortak' -ç.n.-

51 M. Esther Harding, *The "I" and the "Not-I": A Study in the Development of Consciousness* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1965), p. 91.

Tüm kötülüklerin dışarıda olduğunu iddia ettiğimiz müddetçe, gemimiz Ahab'ınki gibi yok olma yolundadır. Kötülük kapasitesinin kendi içimizde de yaşadığını kabul ettiğimizde, gölgemizle barışabiliriz ve gemimiz güvenle denize açılabilir.

Tabii ki, dışarıda kötülük *vardır*. Düşmanlarımız vardır ve evet o düşmanlar bizi tehdit ederler. Ancak nasıl ki savaş insani sistemin değişik seviyelerinde ortaya çıkıyorsa, barış da döngünün herhangi bir yerinde başlayabilir. Tavuğu veya yumurtayı değiştirirseniz kuş yeni bir türe dönüşmeye başlayabilir. Parçalanmış bir dünya sisteminde kaçınılmaz olan travma bizi delirtebiliyorsa, içimizde akıl sağlığını korumaya yönelik herhangi bir hareket de daha bütünsel bir dünya düzeni yaratmamıza yardımcı olabilir. İnsan ruhundaki bölünmenin üstesinden gelmek, yok olmaya doğru giden gezegenimizi bölen sınırların aşılmasına yönelik önemli bir adımdır.

Şöyle bir Hasidik bir hikâye var:

> Bir Haham'ın oğlu Şabat günü yakındaki bir kasabaya ibadet etmeye gitti. Döndüğünde ailesi, "Bizim burada yaptığımızdan farklı bir şey mi yaptılar?" diye sordu. "Evet, elbette," dedi oğulları. "Öyleyse ders neydi?" diye sordular. "Düşmanını kendin gibi sev," diye cevap aldılar. "Yani aynı bizim söylediğimiz gibi. Peki nasıl başka bir şey öğrenmiş oluyorsun?" diye sordular. "Bana içimdeki düşmanı sevmeyi öğrettiler," diye cevapladı oğulları.[52]

İçimizdeki düşmanı sevmek dışarıdaki düşmanı ortadan kaldırmaz ama onunla olan ilişkimizi değiştirebilir. Kötülüğün şeytanlaştırılması son bulduğunda, onunla insani koşullarda baş etmek zorunda kalırız. Bu potansiyel olarak hem acı verici olan manevi bir görev hem de manevi huzur için bir fırsattır. Tevazu her zaman böyledir.

Karanlığın kalbi[53] kendi kalbimizdir. Farklı oluşları, ortaya koydukları örneği bizlerle alakasız kılarmış gibi, aramızdaki en canavarca ve yıkıcı olanları şeytanlaştırmak rahatlatıcı bir şeydir. Buna mukabil bir Alman, Nazi Himmler'in karakterini anlamaya yönelik tüm çabaların başarısızlığa mahkûm olduğunu söylemiş, "Zira bu çabalar bir deliyi insan

52 *'Tarrytown Letter*'da aktarılan bir hikâye, April 1983, s. 16.

53 Heart of Darkness (Karanlığın Kalbi) Joseph Conrad'ın aynı isimli kısa romanına atıf olabilir. -ç.n.-

deneyimi açısından anlamayı gerektirir," diye yazmıştı.[54] Yurttaşlarına "[Hitler'in bizden biri olduğunu] başından beri biliyorduk. Artık bunu unutmamalıyız," diye hatırlatan Alman gazetecinin sesi daha bilge bir sestir.[55] O da bizden biriydi, bir insanoğluydu. Aynanın önündeki dansta, düşmanı şeytanlaştırarak sahte bir iç huzuru buluruz. Ama gerçekten şeytani olan bir düşmanı bile bizimle aynı malzemeden yapılmış olarak tanımak, hakiki barışa giden yolun bir parçasıdır.

Kendi içimizdeki bölünme bizi iyinin kötüyle savaşına bağlı kılar. Fakat savaş halinde olmanın kendisinin kötülük olduğunu kabul ettiğimizde, uğrunda çaba sarf ettiğimiz barışı somutlaştıran yeni bir ahlaki dinamik bulmamız gerekecektir. Ahlaki söylem ne kadar savaşçı bir biçim alırsa biz de o kadar taraf seçmeye, bir parçamızla özdeşleşip diğer parçamızı reddetmeye zorlanırız. Bu savaşçı tavırla, tehlikeli bir boşluğun üzerine tüneyip kendimizi başkalarından üstün hissederiz.

Dünyamızda 'barışı sağlayanlar', 'savaş çıkaranlarla' bu temel ahlaki paradigmayı sıklıkla paylaşırlar. Savaşçılar barış hareketi tarafından bomba-sever olarak şeytanlaştırılırken 'bizler' barış isteyen iyi insanlar oluruz: Sanki savaşçıların da bizi gayet hakiki tehlikelere karşı korudukları olmaz ve sanki biz 'barış-severler' de seçtiğimiz 'düşmanlar' üzerinde üstünlük sağlama ihtiyacı duymayız. Savaşçı tavır, barış bayrağı altında da hüküm sürmeye devam eder.

Erik Erikson *Gandhi's Truth*'ta,[56] barış sağlama yolunda karşılaşılan bazı ahlaki tuzakları aydınlatmaya yardımcı olur. Gandhi elbette ki yüzyılımızdaki şiddet sistemini aşmaya yönelik ideolojik hareketin bir kahramanıdır - ve haklı yere öyledir. Hiç şüphesiz hayran olunmayı hak eder. Erikson'ın kitabı zaten başlı başına ona bir övgüdür: Ruhun sadeliğini somutlaştıran peştamalı içinde Gandhi. Bize düşmanlarımızı şeytanlaştırmamayı, onların vicdanlarına hitap etmeyi öğreten Gandhi. Cesur bir gönüllülükle gelen darbeye cevap vermeden artan şiddet döngüsünü nasıl durdurabileceğimizi bize öğreten Gandhi.

---

54 Robert G. C. Waite, *The Psychopathic God: Adolf Hitler* (New York: Basic Books, 1977), p. xvii.

55 A.g.e.

56 'Gandhi'nin Gerçeği' -ç.n.-

Ancak Gandhi'nin sorunlu bir yanı vardır. Erikson, Mahatma'ya açık mektubunda bu soruna değinir. Bu karanlık boyut, Gandhi'nin aşırı bir gayretle ahlaki mükemmelliğe erişme çabasından kaynaklanır. Erikson, Gandhi'nin kendisiyle olan ilişkisini bir tür şiddet olarak görür. Ayrıca savaşır gibi kendisine galip gelme çabasının yol açtığı dinamik, Gandhi ile ona en yakın ve etkisine en açık olan insanlar arasında despotça ve istismara dayalı ilişkiler gelişmesine neden olmuştur.[57] Erikson, Gandhi'nin azizleşme çabasında bizi şiddet döngüsüne bağlayan tuzakları belirler.

Gandhi'ye açık mektubunda Erikson, Şiddetsizlik yolu (Satyagraha) "kendi içimizde 'kötü' olarak hissedilen ve içgüdüsel doyumlardan korkmamıza sebep olan her şeye de uygulayamadığımız zaman evrensel bir anlama kavuşmaz. Kaldı ki bu içgüdüsel doyumlar olmadığında insan sadece tensel bir varlık olarak solmakla kalmaz aynı zamanda olduğundan iki kat daha yıkıcı hale gelir," der.[58] Erikson'un argümanında, Gandhi'nin kendi cinselliğiyle savaşı ön plana çıkar. Bu savaşta yansıtmanın rolü olmuştur ve kısmen bunun bir sonucu olarak başkaları zarar görmüştür. Burada George Orwell'in Gandhi örneğiyle ilgili çekincesi akla gelir: "Şüphesiz alkol, tütün gibi şeyler bir azizin kaçınması gereken şeylerdir. Fakat azizlik de insanoğlunun kaçınması gereken bir şeydir."[59] Azizlik, kötü tarafla hiçbir şekilde uzlaşmaz olarak değerlendirilen 'iyi' tarafla aşırı boyutta bir özdeşleşmeyi içerir. Bu savaşma haliyle bağlantılıdır. Şöyle devam eder Erikson: Gandhi'deki bu aşırı şiddetin (ki insanı hayvandan ayırır) önemli bir kısmı, ona bir tarafını diğer tarafıyla savaştırmayı aşılayan çocuk eğitimi yöntemlerince yaratılmıştır."[60]

Belki de farklı bir yöntem mevcuttur. İyilik, sağlık olarak algılanabilir. (İngilizcede 'sağlık' anlamına gelen)[61] 'health' kelimesinin dilbilimsel kökeni ('tam', 'bütün' anlamlarına gelen) 'whole' kelimesi ile bağlantılıdır. O zaman kötülük, savaş çıkaranların yaptığı gibi ortadan kaldırılacak

57 Bkz. Erik Erikson, *Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Non-violence* (New York: W. W. Norton, 1969). Leo Tolstoy'un hayatında da buna benzer bir şey bulunması ilginçtir. Hayatının son dönemlerinde, dünyaya Hıristiyan sevgisinin ve barışının mükemmelliğini öğütleyen Tolstoy, anlaşıldığı kadarıyla karısına ve ev halkına oldukça acımasız bir despotlukla hükmediyordu.

58 Erikson, *Gandhi*, p. 251.

59 George Orwell, *Collected Essays* (London: Heinemann, 1966), p. 456.

60 Erikson, *Gandhi*, p. 234.

61 Bu paragraftaki parantez içi açıklamalar çevirmene aittir.

bir şey olarak değil, iyileştirilecek, bütünlüğe kavuşturulacak bir hastalık olarak görülür. Kendimizi bütünleştirerek barışın getirdiği iyiliğe, şalomun[62] bütünlüğüne giden yolu buluruz. Ve bunun merkezinde kusurlu, günahkâr yaratıklar oluşumuzla uzlaşmak vardır. Erich Neumann, "gerçekte olduğumuzdan daha kötü ya da daha iyi olmak istememe" ahlaki cesaretinden bahseder.[63] Bunun derinlik psikolojisinde terapötik amacın önemli bir parçası olduğunu söyler. Benzer şekilde Erikson da Gandhi'ye, Mahatma'nın Satyagraha yoluna, psikanalitik yöntemde öğretildiği gibi, kişinin kendisiyle terapötik karşılaşmanın da eklenmesi gerektiğini yazar. "Bu ikisi birbiriyle ilişkilidir," der Erikson zira ikincisi "iç düşmanla şiddete başvurmadan nasıl karşı karşıya gelineceğini" öğretir.[64] Bölücü olan savaş yolunun yerini burada, bütünleştiren uzlaşma biçimi alır.

İyilik, kötülüğe galip geldiği zaman değil, kendini kötülüğe galibiyeti açısından ifade etmekten vazgeçtiğinde yeryüzünde hüküm sürecektir. Barış, eğer gelirse, kendilerini aziz ilan edenler vasıtasıyla değil, günahkâr olduklarını alçakgönüllülükle kabul edenlerce sağlanacaktır. Aslında, barış ruhunun kalplerimizde yerleşmesine müsaade etmemiz için ne gerektiğini bir azize (Lisieux'lu Azize Theresa) bizlere söylemişti: "Kendinizden hoşnutsuz olma imtihanına sükunetle katlanmaya razı iseniz, İsa için hoş bir sığınak olursunuz.[65]

Evet ile hayır arasında fark var mı?
İyi ve kötü arasında?
Başkalarının korktuğundan korkmalı mıyım? Ne saçmalık!
Sahip olmak ve olmamak beraber doğar.
Zor ile kolay birbirini tamamlar.
Uzun ve kısa birbirine zıttır.
Yüksek ve alçak birbirine dayanır.
Ön ve arka birbirini kovalar.

LAO TZU

62 İbranice bütünlük, barış, huzur anlamlarına gelen kelime. -ç.n.-

63 Erich Neumann, *Depth Psychology and a New Ethic* (London: Hodder & Stoughton, 1969), p. 111.

64 Erikson, *Gandhi*, p. 433.

65 Peck, *Lie*'da yapılmış bir alıntıdan, p. 11.

8. BÖLÜM

. . . . . .

DÜŞMAN YARATMA: SİYASAL YAPILARDA BİZ VE ONLAR

Dağın öteki tarafında yaşayanların bu tarafındaki tüm kötülüklerden sorumlu kızıl kafalı iblislerden ibaret olmadıklarını anlamaya başladığımız bir zamanda yaşıyoruz.

C. G. JUNG

Dostlarımız bize ne yapabileceğimizi, düşmanlarımız ise ne yapmamız gerektiğini gösterir.

GOETHE

Bir düşman evimde bulduğum ve emek harcamadan kazandığım bir hazine gibidir. Onu el üstünde tutmam gerekir zira o aydınlanma yolunda bir yardımcıdır.

SANTI-DEVA

Düşmanlarımızın gizli tarihini okuyabilseydik her birinin hayatında tüm düşmanlığı ortadan kaldıracak kadar keder ve ıstırap bulabilirdik.

HENRY WADSWORTH LONGFELLOW

. . . . . .

GİRİŞ

Ne kadar aykırı bir fikir gibi görünse de düşmanlara ihtiyacımız var. Görünüşe bakılırsa, insan hayatı onlara dayanıyor ve onlar vasıtasıyla başarılı oluyor. Düşmanın arz ettiği ahlaki, pratik ve felsefi zorlukları vurgulayan denemelerle 8. Bölüm, kişisel ve kolektif düzeylerde düşmanın yaratılışını ve işlevini araştırıyor.

Düşman yaratmanın hayati bir amacı varmış gibi görünüyor: Kendimizde tahammül edemediğimiz nitelikleri, bilinçsiz bir şekilde ve acı çekmeden düşmanlarımıza atfedebiliyoruz. Psikolojik merceklerle bakıldığında düşman yaratmak, çoğunlukla karmaşık nedenlerden dolayı bayağı ve aşağılık olarak değerlendirdiğimiz özelliklere uyan kişilere yaptığımız bir gölge aktarımıdır. Kendimizi karanlık tabiatımızın kıskacında buluvermek için sadece yargıladığımız, hoşlanmadığımız veya haklarında gizli önyargılara sahip olduğumuz insanları aklımıza getirmemiz yeter.

Düşman yaratmanın ulusal, ırksal, dini veya diğer kolektif kimlikler düzeyinde, mitolojik, dramatik ve genellikle trajik boyutlarda sahnelendiğine tanık olabiliriz. Savaşlar, seferberlikler ve zulümler bir dereceye kadar içgüdüsel kabile geleneklerimizden bize kalan böyle bir gölgenin korkunç miraslarıdır. İnsanlık tarihindeki en büyük zulümler erdemli gerekçeler adına işlenmiştir. Böylece tüm bir halkın gölgesi bir düşmana yansıtılır ve yabancı bir grup düşman günah keçisi veya kâfir ilan edilebilir.

Bir düşmanla savaşın nihai işlevi kefarettir. Sosyal eleştirmen Ernest Becker'e göre: "Zamanımızın trajik savaşlarının bize öğrettiği bir şey varsa o da düşmanın, kötülüğün kefaretini ödeyen ritüel bir rolü olduğudur. Bütün savaşlar kaderin bir ifşası, ilahi lütfun sunduğu bir sınav

ve dünyayı kötülükten temizlemenin bir aracı olan 'kutsal' savaş namıyla yürütülürler.

Çağımız, Soğuk Savaş'ın düşman yaratma oyununu devam ettirebilmesi uğruna inanılmaz bir insan ve maddi kaynak israfına tanık oldu. Silah ve savaş teknolojilerinde çocuklarımızın geleceğini şimdiden ipotek etmiş durumdayız. Umudumuz o ki bu köhne makinenin silahlarını sökerken beyhudeliğe dair aldığımız dersleri uygulamaya koyabilelim.

Görünen o ki dünya, yapıcı bir işbirliğinin hakim olduğu yeni bir çağı; düşman yaratmaya harcadığımız enerjiyi sorun çözmek için kullanacağımız yeni bir binyılı bekliyor. Bu yeni düşmanın hiçbir yansıtmaya ihtiyacı yok; sadece kendi kolektif gölgelerimize sahip çıkarak ve sorumluluğumuzu üstlenerek ona erişmek mümkün zira artık bu düşman ekolojik felaket, küresel ısınma, sayısız türün tükenmesi ve birçok insan açısından ekonomik yoksunluk ve yetersiz beslenme şeklinde kendini gösteriyor.

Ne var ki bu kitap yayına hazırlanırken yeni bir savaş ve yeni bir düşman var karşımızda. SSCB'den geri çekilen gölge yansıtması yeni hedefi olan Irak'a ve onun küstah lideri Saddam Hüseyin'e aktarıldı. Uluslarımız bir kez daha bir ölüm dansında karşı karşıya ve bizler bir kez daha gölge arketipinin kıskacındayız.

8. Bölümdeki makaleler, kolektif zihniyette kötülük temasını detaylandırmaya devam ederek özellikle de insanlığın sosyal ve politik dokusundaki gölge temasını geliştiriyor. Yazar ve filozof Sam Keen, *Faces of the Enemy*'den[1] alınan 'Düşman Yaratan' başlıklı makalesiyle bu bölümün genel atmosferini belirlemiş oluyor. Keen, düşman yaratma sürecini tanımlayarak *homo hostilis* olarak adlandırdığı 'düşman insanın' zihinsel yapısını inceliyor ve insanın hayatta kalabilmesi için gerçek umudun düşmanlara ve savaşa dair düşünce biçimini değiştirmekte yattığını ileri sürüyor.

Bir öğretmen, aktivist ve komedyen olan Fran Peavey (Myrna Levy ve Charles Varon ile birlikte), birinci tekil şahıs perspektifinden nefret ve korkunun doğası, düşmanca yaklaşımdan vazgeçerek toplumsal değişim için çalışmanın zorlukları ve nihai görev olan düşmanınızdan

1 'Düşmanın Yüzleri' -ç.n.-

nefret etmemenin yolları üzerine düşündüğü 'Bizler ve Onlar' başlıklı makalesiyle aynı temaya devam ediyor.

Feminist yazar Susan Griffin, *Pornography and Silence*'dan[2] alınan 'Şovenist Zihin' adlı makalesinde gölge hakkında düşünmemize yardım edecek yeni bir dil sunuyor. Pornografiyi şovenizmin mitolojisi olarak isimlendiriyor ve ırkçılar ile kadın ve Yahudi düşmanlarının nesnelerinin aslında ruhun kayıp parçaları olduğunu gösteriyor. Griffin'e göre kültürümüzde hiç kimsenin şovenist zihniyete iştirak etmekten kaçınması mümkün değil.

Şair ve deneme yazarı Audre Lorde, çocuklarımızı yanlış yönlendirmemize neden olan çarpıtmalardan başlayarak, Amerikan kültürel gölgesini kurumsallaşmış bir baskı biçimi olarak teşhir ediyor. Kültürde toplumun gücünü barındıran mitolojik bir normdan ve homojen kalıplardan sapanların nasıl dışlandıklarından bahsediyor. Bu makale 'Sister Outsider'dan.[3]

45. makalede Jungiyen analist Jerome Bernstein, Amerikalıların, Sovyetlerin ve onların hükümetlerinin birbirlerine yaptıkları gölge yansıtmalarının mahiyetini ve Glasnost döneminde bu yansıtmaların hangi şekillerde değişime uğradığını inceliyor. Bernstein'in *Power and Politics: The Psychology of the Soviet-American Partnership*[4] adlı kitabından alınan "Birleşik Devletler-Sovyet Aynası" başlıklı makale, iki süper gücün Soğuk Savaş döneminde nasıl da iyi düşmanlar olduklarını; birbirlerinin hükümet sisteminde reddettikleri siyasi idealleri nasıl kendi bünyelerinde barındırdıklarını gösteriyor.

Tanınmış yazar ve psikolog Robert Jay Lifton, Nazi silahlı kuvvetlerinde etkin olan karanlık tarafla ilgili analizinde bizlere toplu katliam ve soykırımın bir portresini sunuyor. *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide*'dan[5] alınan 'Eş Benlik Oluşturma ve Nazi Doktorları' başlıklı makalede Lifton, sözde ahlaklı profesyonellerin Auschwitz ve diğer ölüm kamplarında 'düşmanlara' uyguladıkları akıl almaz

2 'Pornografi ve Sessizlik' -ç.n.-

3 'Dışlanan/Aykırı Kız kardeş' -ç.n.-

4 'Güç ve Politika: Sovyet-Amerikan Ortaklığının Psikolojisi' -ç.n.-

5 'Nazi Doktorları: Tıbbi Cinayet ve Soykırım/Katliam Psikolojisi' -ç.n.-

tıbbi vahşetlerin ardından nasıl işlevsel kalabildiklerini ve etkilenmemiş görünmeye devam edebildiklerini açıklamak için eş ben ve psikolojik bölünme kavramlarını kullanıyor.

Akıl hastalığı ve gölge arasında bağlantı kuran İsviçreli Jungiyen analist Adolf Guggenbühl-Craig, toplumdaki en büyük sorunlardan birinin vicdansız insanların güç kazanmasını engellemek olduğunu söylüyor. 'Neden Psikopatlar Dünyayı Yönetmez' başlıklı 47. makale, *Eros on Crutches*'dan[6] geliyor.

48. makale 'Kimler Suçlu?', kültürün karanlık ve değersiz taraflarını kendi suçlularına taşıtmasını eleştirmek için girift simya metaforlarından faydalanıyor. Yazar Jerry Fjerkenstad, toplumdaki suç unsurlarının rehabilitasyonuyla ciddi bir şekilde ilgilenmek yerine suçlu sınıfını kurbanlık günah keçilerimize dönüştürdüğümüzü söyleyerek "Kendimizin değil de başka birisinin yakalanması için dolandırıcılara ihtiyacımız var," diyerek espri yapıyor. Bu, ilk olarak *Inroads* dergisinde yayınlanmış olan bir makale.

Bu bölümü, Jungiyen analist James Yandell'in, otoyolda araba kullanmayı, diğer şeritteki rakiple girilen ahlaki bir mücadeleye dönüştürdüğü 'Otoyoldaki Şeytanlar' başlıklı mizahi ibret öyküsüyle kapatıyoruz.

Bu geniş taramayla, hepimizin aynı anda hem dost hem düşman, hem müttefik hem de düşman olduğumuzu görmemiz mümkün. Seçim ise bize kalmış.

. . . . . .

41. DÜŞMAN YARATAN

SAM KEEN

BİR DÜŞMAN YARATMAK

Boş bir tuvalle başlayın işe
Ana hatlarıyla erkek, kadın ve çocuk figürleri çizin.

6 'Koltuk Değnekli Eros' -ç.n.-

Geniş bir fırçayı
reddedilmiş karanlığınızın bilinçdışı kuyusuna daldırın
ve yabancıları gölgenin netameli nüansıyla lekeleyin.

Düşmanın yüzüne
size ait olduğunu kabullenme cesaretini gösteremediğiniz
açgözlülük, nefret ve ihmalkârlığı işleyin.

Her bir yüzün o tatlı biricikliğini muğlaklaştırın.

Her ölümlü kalbin kaleydoskopunda oynaşan
sayısız aşk, umut ve korkunun tüm ipuçlarını silin.

Aşağı bakan bir zulüm yayına
dönüşene dek tersine çevirin gülümsemeyi.

Ortada ölümün soyut iskeletinden başka bir şey kalmayana dek
Ayırın eti kemikten.

Canavar, haşarat, böceğe dönüşene dek
her özelliğini abartın insanın.
Arka planı, tarihi kâbuslardan kalma tekinsiz figürler
– iblisler, demonlar ve kötülüğün itaatkâr askerleriyle bezeyin.

Puttan düşmanınız tamamlandığında,
suçluluk duymadan öldürebilir,
utanmadan katledebilirsiniz onu.

Yok ettiğiniz şey, Tanrı'nın düşmanı haline gelecektir sadece,
tarihin kutsal diyalektiğine bir ayak bağı.

Başlangıçta düşmanı yaratırız. Silahtan önce imge gelir. Başkalarını düşüncelerimizle öldürdükten sonra gerçekten öldürecek savaş baltalarını ve balistik füzeleri icat ederiz. Propaganda teknolojiden önce gelir.

Sol ve sağ politikacılar işleri mütemadiyen tersinden anlıyor. Silahlarımızı farklı şekilde yönetirsek düşmanın ortadan kaybolacağını zannediyorlar. Muhafazakârlar, daha büyük ve daha iyi silahlarımız olursa düşmanın korkudan daha medeni davranacağına inanıyorlar. Liberaller, az sayıda ve daha küçük silahlarımız olduğunda düşmanın dostumuz olacağını zannediyorlar. Her ikisi de rasyonalist ve iyimser varsayımlar-

dan yola çıkıyor: Biz insanlar makul, pragmatik, alet yapan hayvanlarız. Homo sapiens ('rasyonel insan') ve Homo Jaber ('alet yapan insan') olarak tarihte bunca yol kat ettik. Dolayısıyla rasyonel müzakere ve silah kontrolü vasıtasıyla barış sağlayabiliriz.

Ama bu işe yaramıyor. Sorun aklımızda veya teknolojimizde değil, kalplerimizin katılığında sanki. Nesillerdir birbirimizden nefret etmek, birbirimizi insanlıktan çıkarmak için bahaneler buluyor, her defasında kulağa son derece olgun gelen siyasi söylemlerle kendimizi savunuyor ve bariz olanı görmezden geliyoruz. Biz insanlar düşman bir türüz, düşman edinen bir hayvan olan *Homo hostilis*'iz. İnkâr ettiğimiz kendi düşmanlığımızın yükünü taşıyacak ve günah keçisi yapabileceğimiz bir düşman yaratma itkimiz var. Düşmanlığımızın bilinçdışı kalıntısından bir hedef yaratıyor, gizli demonlarımızdan bir halk düşmanı icat ediyoruz. Girdiğimiz savaşlar belki de her şeyden çok zorlantılı ritüeller; reddederek küçümsediğimiz taraflarımızı mütemadiyen öldürmeye çalıştığımız gölge dramlarıdır.

Hayatta kalmayı umut ediyorsak en çok yapmamız gereken şey, düşman ve savaş hakkındaki düşüncemizi değiştirmektir. Düşman tarafından hipnotize edilmektense, düşmanı gördüğümüz gözlere bakmaya başlamalıyız. Artık Homo hostilis ('düşman insan') zihniyetini araştırma zamanı; düşman imgesini nasıl ürettiğimizi, bunca kötülüğü nasıl yarattığımızı, dünyayı bir ölüm alanına nasıl çevirdiğimizi ayrıntılı olarak incelememiz gerekiyor. Siyasi paranoyanın mantığını ve düşmanlığımızı haklı gösteren propagandanın oluşum sürecini anlamadıkça, savaşı kayda değer bir ölçüde kontrol etmemiz pek olası görünmüyor. Carl Jung'un 'gölge' olarak adlandırdığı şeyin bilincine varmamız elzem.

Çağımızın barış eğilimli kahraman ve liderleri, kişisel ve kurumsal psişenin dibindeki karanlığa dalma ve içlerindeki düşmanla yüzleşme cesaretine sahip erkek ve kadınlar olacaktır. Derinlik psikolojisi bize, düşmanın benliğin reddedilen yönlerinden inşa edildiğine dair inkâr edilemez bir bilgelik sundu. Bu nedenle 'Düşmanını kendin gibi sev' radikal emri, hem kendini bilmeye hem de barışa giden yola işaret eder. Aslında kendimizi sevdiğimiz ve kendimizden nefret ettiğimiz ölçüde düşmanlarımızı sever ve onlardan nefret ederiz. Düşmanın imgesinde kendi suretimizi en net olarak görebileceğimiz aynayı buluruz.

Ama bir dakika. Biraz yavaşla! Gerçekçi güç siyasetinin uygulayıcılarından itirazlar geliyor: "Düşman 'yaratmak' derken ne demek istiyorsun? Biz düşman yaratmıyoruz. Gerçek dünyada saldırganlar, kötü imparatorluklar, kötü adamlar, kötü kadınlar var. Biz onları yok etmezsek onlar bizi yok eder. Gerçek caniler var: Hitler, Stalin, Pol Pot (iki milyon insanının öldürülmesinden sorumlu olan Kamboçyalı Kızıl Kmerlerin lideri). Politik olayları psikolojikleştiremezsin veya düşmanın algılanış şeklini inceleyerek savaş sorununu çözemezsin."

İtirazlar kabul edildi. Kısmen. Psikolojik veya politik nitelikteki yarı-gerçekler barış davasını ilerletmek için uygun değildir. Psikolojik olayları siyasallaştırmaya olduğu kadar siyasi olayları psikolojikleştirmeye karşı da dikkatli olmalıyız. Savaş, tek bir yaklaşım veya disiplinle çözülemeyecek karmaşık bir sorundur. Onunla başa çıkabilmek için tek nedenli bir teori değil de hiç olmazsa ***kuantum*** bakış açılı bir savaş teorisine ihtiyacımız vardır. Nasıl ki ışığı yalnızca hem parçacık hem de dalga olarak değerlendirdiğimiz zaman anlıyor isek, savaş sorunuyla da ancak, onu aşağıdaki çiftlerin her ikisi tarafından sürdürülen bir sistem olarak gördüğümüz zaman başa çıkabiliriz.

Savaşçı psişesi	ve	Şiddet uygulayan polis
Paranoya	ve	Propaganda
Düşmanca tahayyül	ve	Değer ve uluslararası jeopolitik çatışmalar

Savaşa dair yaratıcı bir düşünme biçimi her zaman için, hem bireysel psişeyi hem de sosyal kurumları dikkate alır. Toplum psişeyi şekillendirir, bunun tersi de geçerlidir. Bu nedenle, savaşa psikolojik ve politik alternatifler yaratma, *Homo hostilis*'in psişesini ve uluslararası ilişkilerin yapısını değiştirme görevleri üzerinde çalışmalıyız. Hem benliğe kahramanca bir yolculuk hem de yeni ve şefkatli bir politika biçimi. Paranoyanın, yansıtmanın ve propagandanın psikolojik köklerine bakmadıkça, acımasız çocuk yetiştirme uygulamalarını, adaletsizliği, iktidardaki elit kesimin özel çıkarlarını, savaş sistemini ayakta tutan tarihsel, ırksal, ekonomik, dini çatışmaları ve nüfus baskılarını inkâr ettikçe savaşı azaltma şansımız yok.

Askeri psikolojinin sorunu, cinayet eyleminin vatanseverliğe nasıl dönüştürüleceğidir. Esas itibarıyla düşmanı insanlıktan çıkarma süreci şimdiye kadar yakından incelenmedi. Gölgelerimizi yansıttığımız zaman kendimizi, yaptıklarımıza karşı sistematik bir biçimde körleştiririz. Kitlesel nefret üretebilmek için politik yapı kendi paranoyasının, projeksiyonunun ve propagandasının bilincinde olmamalıdır. Böylece 'düşman' bir kaya veya kuduz bir köpek kadar gerçek ve nesnel bir şey olarak görülebilir. İlk görevimiz bu tabuyu yıkmak, siyasi bünyenin bilinçdışını bilince çıkarmak ve nasıl düşman yarattığımızı incelemektir.

Karşılıklı mutabakata dayanan paranoya (savaşı haklı çıkaran bir toplumun üyesi olan normal bir insanın patolojisi) tüm düşman imgelerinin yaratıldığı şablonu oluşturur. Paranoyanın mantığını inceleyerek, tarihsel koşullar ne olursa olsun, belli bazı düşman arketiplerinin neden zorunlu olarak tekrar etmesi gerektiğini görebiliriz.

Paranoya, bir kişi veya halkın, kendisini erdemli ve masum ilan ederken nefret ve kötülüğü düşmana yüklediği zihinsel, duygusal ve sosyal mekanizmalar ağını içerir. Süreç, bilinçli olarak özdeşleştiğimiz ve mitoloji ve medya tarafından övülen 'iyi' benliğin, bir düşmana yansıtılabildiği sürece bilinçdışı kalan 'kötü' benlikten ayrılmasıyla başlar. Benliğin kabul edilemez yanları (açgözlülüğü, zalimliği, sadizmi, düşmanlığı, Jung'un 'gölge' dediği şey) bu kurnazca hileyle ortadan kaldırılır ve sadece düşmanın nitelikleri olarak görülür. Paranoya, kişinin kendisinde görmek istemediği tüm özelliklerin başkasına aktarılmasıyla kaygı ve suçluluk duygusunu azaltır. Seçici algı ve hafıza ile devam ettirilir. Düşmanın yalnızca halihazırda yaratmış olduğumuz stereotipleri destekleyen olumsuz yönlerini görür ve tanırız. Amerikan televizyonu bu nedenle Ruslarla ilgili olarak daha ziyade kötü haberler veriyor. Ruslar da aynı şeyi Amerikalılara yapıyorlar. Yalnızca önyargımızı doğrulayan kanıtları hatırlarız.

Paranoyak tavır hiçbir yerde Yahudi aleyhtarı propagandadakinden daha iyi örneklenemez. Bir Yahudi aleyhtarı için Yahudi kötülüğün kaynağıdır: Almanya'nın tesadüfi ve tarihi düşmanlarının (İngiltere, Amerika, Rusya) ardında komplocu Yahudi pusuda bekliyordu. Tek bir tehdit vardı ve bu, sıradan insanlar için gizli ama Aryan ırkının üstünlüğüne gerçekten inanan birisi için aşikâr bir tehditti. Bu çarpık mantık dahilinde Nazilerin, birlikleri ön saflara taşımak için son derece ihtiyaç duyulan

trenleri, 'son çözüm' olarak Yahudileri toplama kamplarına götürme amacıyla kullanmaları gayet anlaşılırdı.

Aynı paranoyak görüşün değişik nüansları rakiplerine, onların sahip olduklarından daha fazla güç, uyum ve komplo başarısı atfeden Amerikalı sağcı antikomünistlerde ve saplantılı Sovyet antikapitalistlerde de görülür. Her iki kamptaki gerçek inananlar için dünya, tüm ülkelerin nihayetinde ya kapitalizmin ya da komünizmin etkisi altına girmek zorunda kalacağı bir savaş alanıdır.

Paranoyak zihnin başlıca işlevi, suçluluk ve sorumluluktan kaçmak ve suçu başka yere iliştirmektir. Bu ters çevirme korkunç aşırılıklara gidebilir.

Suçlama, suçlamayı doğurur. Dolayısıyla paranoyak bir kişi veya ulus ortak sanrısal bir sistem, bir *paranoia a deux* yaratacaktır. Düşman sistemi, iki veya daha fazla düşmanın bilinçdışı psikolojik atıklarını birbirlerinin arka bahçelerine boşaltma sürecini içerir. Kendimizde küçümsediğimiz her şeyi onlara atfederiz. Bunun tersi de doğrudur. Bu bilinçdışı gölge yansıtma süreci evrenseldir ve bu yüzden düşmanların birikmiş, reddedilmiş, psikolojik toksinlerinden kurtulmak için birbirlerine 'ihtiyaçları' vardır. Bir nefret bağı, 'simbiyotik bir düşmanlık', iki tarafın da kendi gölgesiyle yüzleşmeyeceğini garanti eden entegre bir sistem oluşturulur.

Mevcut SSCB – ABD çatışmasında, grup-aktarım hedefleri olarak birbirimize ihtiyacımız var. Şurası açık ki Amerika Birleşik Devletleri'nin sivil haklarını istismar ettiğini iddia eden Sovyet propagandası 'çaydanlığa kara diyen kazandan'[7] başka bir şey değildir. Aynı şekilde, Sovyetlerde devlet kontrolüne ve bireysel mülkiyetin yokluğuna karşı attığımız nutuklar, kurumsal kapitalizmde bireysel özgürlüğün gerçekten kaybedilmiş olmasına ve rahimden mezara kadar bize bakması için hükümete olan bağımlılığımıza duyduğumuz bilinçdışı öfkeyi yansıtır ki bunların hiçbiri, bizim o sert bireyci imajımıza uymaz. Resmi olarak onların devlete bağımlılıklarını kölelik olarak görüyoruz ama yine de büyük hükümeti ve dörtnala ilerleyen sosyalizmi benimsedik ve açıkça

7 The pot calling the kettle black (İng.): Tencere dibin kara seninki benden kara, dinime küfreden müslüman olsa veya al birini vur ötekine anlamına gelen bir deyim. @jungsever instagram hesabımı takip eden ve bu deyimin tercümesiyle ilgili önerilerde bulunanlara teşekkür ederim -ç.n.-

görülüyor ki kendi zihnimizdeki 'Marlboro adam' imajına uymayan derin bağımlılık ihtiyaçlarımız var. Sovyetlerin de bizim kâr üretme ve tüketme özgürlüğümüzü aşırı serbestlik olarak görmeleri, daha fazla bireysel özgürlüğe özlem duyduklarını gösterir. Bizim gözümüzde onlar, bireyi sadece devletin amaçlarına hizmet eden bir araç haline getiriyorlar. Onların gözünde biz, toplum pahasına güçlenen bireylerin açgözlülüğünü kutsuyor ve çoğunluğun zararına olan azınlığın kârına müsaade ediyoruz. Bu şekilde birbirimize saldırdığımız müddetçe her iki taraf da kendi sistemindeki ciddi hata ve zulümlere bakmak gibi utanç verici bir görevden kurtulmuş oluyor.

Paranoyak çocuksu psişe kaçınılmaz olarak düşmanın, kötü ebeveynlerin bazı paradoksal niteliklerine sahip olduğunu düşünür. Yaptığının ahlaki sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadan düşmanı yok eden formül, ona her zaman neredeyse her şeye kadir bir güç ve ahlaken yozlaşmış bir karakter atfeder. ABD Savunma Bakanlığı karakteristik paranoyak tarzıyla, sürekli olarak Sovyetlerin Amerika Birleşik Devletleri'nden daha güçlü olduğunu gösteren ve aynı anda ateist komünizmin acımasız ilerleyişinin bir portresini çizen bir boşluk (bombardıman uçağı boşluğu,[8] tank boşluğu, füze boşluğu, harcama boşluğu) keşfeder. Kremlin de aynı oyunu oynar.

Eşitlik paranoyak zihin için imkânsız bir kavramdır. Bir paranoyak ya sadistçe üstün olup başkalarına hükmetmeli ya da mazoşistçe altta kalıp onlar tarafından tehdit edildiğini hissetmelidir. Yetişkinler birbirine eşit olabilir, iyi ve kötünün sorumluluğunu paylaşabilirler ancak çocuksu dünyada güç devin (ebeveynin, düşmanın) elinde olduğu için o, kendi sebep olduğu acı ve kötülüğü ortadan kaldırmadığı için ahlaksızdır.

Homo hostilis, tedavisi mümkün olmayan bir dualist, ahlakçı bir Manişeisttir:

---

8 Bombardıman uçağı boşluğu, Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği'nin stratejik bombardıman uçaklarını konuşlandırmada avantaj elde ettiğine dair bir inanışı anlatır. Birkaç yıl boyunca geniş çapta kabul gören bu iddia, ABD'de savunma harcamalarındaki büyük artışı haklı çıkarmak için siyasi propaganda malzemesi olarak kullanılmıştı. -ç.n.-

Biz masumuz.	Onlar suçlu.
Biz doğruyu söylüyoruz –Bilgilendiriyoruz.	Onlar yalan söylüyorlar –Propaganda yapıyorlar.
Biz sadece kendimizi savunuyoruz.	Onlar saldırgan.
Bizim savunma bakanlığımız var.	Onların savaş bakanlığı var.
Bizim füze ve silahlarımız caydırıcı amaçla tasarlandı.	Onların silahları ilk atışı yapmak üzere tasarlandı.

Ahlaki paradoksların en korkuncu; tarihin ilerlemeye devam etmesi için çözülmesi elzem olan o Gordian düğümü, kötülüğü en yüce ideallerimiz ve en asil niyetlerimizden yarattığımız gerçeğidir. Kahraman olmaya, Tanrı'nın tarafında olmaya, kötülüğü ortadan kaldırmaya, dünyayı temizlemeye, ölüme karşı muzaffer olmaya o kadar ihtiyacımız var ki tarihi kahramanlık yazgımıza engel teşkil eden herkesin tepesine yıkım ve ölüm yağdırıyoruz. Özünde zalim olduğumuz için değil, öfkemizi bir dış hedefe odaklamak ve yabancılara saldırmak kabilemizi veya milletimizi bir araya getirdiği, yakın ve sevgi dolu bir grubun parçası olmamızı sağladığı için günah keçileri ve mutlak düşmanlar oluşturuyoruz. Fazlasıyla kötülük yaratıyoruz çünkü ait olmaya ihtiyacımız var.

Peki psişenin yükseklik ve derinliklerini keşfe çıkan psikonotları[9] nasıl yetiştirebiliriz? İçsel savaşın, paranoya, yanılsama, rahatına düşkünlük, çocuksu suçluluk duygusu, utanç, tembellik, zulüm, düşmanlık, korku, suçlama ve anlamsızlıkla mücadele eden savaşçısını ne şekilde dramatize ederiz? Bir toplum, benliğin demonik ayartmalarına karşı mücadele edenlerin, kendi içlerinde kötü, çarpık, sapık ve zararlı olan her şeye karşı kutsal bir savaşa girişenlerin cesaretini nasıl takdir eder ve kutlar?

Barış istiyorsak her birimiz, düşmanı mitolojiden arındırmaya; psikolojik olayları siyasallaştırmaktan vazgeçmeye; gölgelerimize yeniden sahip çıkmaya; bencilliğimizi, gaddarlığımızı, açgözlülüğümüzü vb. yadsımanın, inkâr etmenin ve başkalarına yansıtmanın sayısız yoluna dair detaylı bir çalışma yapmaya; bilinçdışı bir savaşçı psişesini nasıl yarattığımızın ve birçok biçimiyle savaşı nasıl devam ettirdiğimizin bilincine varmaya başlamalıyız.

---

9 Psychonaut (İng.) Halüsinojenik madde kullanımıyla değişen bilinç hali içerisinde içsel keşif amaçlı deneyler yapan kişi. -ç.n.-

. . . . . .

42. BİZ VE ONLAR

FRAN PEAVEY (MYRNA LEVY VE CHARLES VARON İLE BİRLİKTE)

Irkçıların siyahlara hizmet etmeyi reddeden büfe sahipleri; savaş kışkırtıcılarının, savaş planları yapan ve masum insanları öldürmeyi emreden generaller; çevreyi kirletenlerin fabrikalarıyla havaya, suya ve toprağa zarar veren sanayiciler olduğunu bildiğim bir dönem vardı. Kötü adamların yaptıklarını protesto etmek için boykot, yürüyüş ve oturma eylemi yaparak iyi bir adam olabiliyordum.

Fakat ne kadar protesto edersem edeyim, kendime ve dünyanın geri kalanıyla olan ilişkime dürüst bir bakış benim de sorunun bir parçası olduğumu gösteriyor. İlk karşılaşmada Meksikalılardan beyazlara nazaran daha fazla şüphelendiğimi fark ediyorum. Dünyanın dört bir yanındaki insanların yoksulluğu pahasına ve ancak askeri güç kullanarak sürdürülebilen bir yaşam standardına bağımlı olduğumu görüyorum. Kirlenme sorunu da benim kaynakları kullanmam ve atık üretmemle ilgili gibi görünüyor. Beni kötü adamlardan ayıran çizgi o kadar da net değil.

Vietnam Savaşı'nı önlemeye çalışırken insanları askeri üniformalı görmek beni rahatsız ederdi. "Bu adam nasıl o üniformayı giyecek kadar aptal olabilir? Nasıl olur da hükümetin Vietnam'la ilgili hikâyesine kanacak kadar itaatkâr ve saf olabilir?" diye düşündüğümü hatırlıyorum. O adamın savaşta yapmış olabileceği korkunç şeyleri hayal ettiğimde için için öfkelenirdim.

Savaş sona erdikten birkaç yıl sonra, küçük bir Vietnam gazileri grubu Watsonville'deki çiftliğimizde inziva düzenlemek istedi. Onlara ev sahipliği yapma konusunda kendimi kararsız hissetmeme rağmen kabul ettim. O hafta sonu, Vietnam'da görev yapmış bir düzine kadın ve erkeği dinledim. Vatana geri döndüklerinde savaşa katıldıkları için dışlanmayla karşılaşmışlardı ve deneyimleriyle uzlaşma mücadelesi veriyorlardı.

Yaptıkları ve gördükleri korkunç şeylerden olduğu kadar, gurur duydukları bazı şeylerden de bahsettiler. Neden askere yazıldıklarını veya askerlik çağrısını kabul ettiklerini; Birleşik Devletlere olan aşklarını, hizmet etme, cesur ve kahraman olma isteklerini anlattılar. Asil ve yüce amaçlarının ihanete uğradığını hissediyorlardı ve bu kendi muhakeme kapasitelerine duydukları güveni yitirmelerine sebep olmuştu. Bazıları erkeklik veya kadınlıklarını hatta insaniyetlerini sorguladılar. Genel anlamda olumlu mu olumsuz mu bir etkileri olduğunu ve arkadaşlarının fedakârlıklarının ne anlama geldiğini merak ediyorlardı. Yaşadıkları ıstırap beni yumuşattı; onları artık sadece kötülüğün failleri olarak göremezdim.

Askerleri düşmanım olarak görmeye nasıl başlamıştım? Onları kötülemek, ülkemin Vietnam'da yaptıklarının sorumluluğundan beni muaf kılarak bir zorluktan kurtulmama mı hizmet etmişti? Kendi öfkem ve doğruculuğum durumu tüm karmaşıklığı içinde görmemi engellemiş miydi? Bu sınırlı bakış açısı savaş karşıtı çalışmalarımı nasıl etkilemişti?

En küçük kız kardeşim ile asker olan genç kocası birkaç yıl önce beni ziyarete geldiklerinde, askerin içindeki insanı görme zorluğuyla yeniden karşı karşıya kaldım. Kayınbiraderimin, Utah'ta çiftlikte yaşayan bir gençken pusu nişancısı olarak işe alındığını öğrendim.

Ziyaretlerinin sonuna doğru bir gece yaptığı iş hakkında konuşmaya başladık. Askeri sıhhiye eğitimi almış olmasına rağmen, her an pusu nişancısı olarak göreve çağrılabilirdi. Bana kariyerinin bu kısmı hakkında pek bir şey söyleyemedi - sır olarak saklamaya yemin etmişti. Yapabilse bile bana söylemek isteyeceğinden emin değilim. Ancak bir pusu nişancısının işinin yurtdışına çıkmak, bir lideri 'temizlemek' ve sonra kalabalığın içinde kaybolmak olduğundan bahsetti.

Bir emir verildiğinde bu emir üzerine düşünmemek gerektiğinden, insanın kendisini yalnız ve çaresiz hissettiğinden bahsetti. Ordu ve belki de tüm ülkeyle karşı karşıya kalmaktansa, bazı emirlerin uygulanmaması gerektiği olasılığını dikkate almamayı seçmişti.

İzole hissetmenin, kişinin kendi ahlaki standartlarına uymasını ve bir emre itaat etmemesini imkânsız kılabileceğini görebiliyordum. Ona doğru eğildim ve "Eğer yapmaman gerektiğini bildiğin bir şeyi yapman emredilirse hemen beni ara, sana yardım etmenin bir yolunu bulurum.

Biliyorum ki birçok insan kararını destekleyecektir. Yalnız değilsin," dedim. Yaşlı gözlerle kız kardeşimle birbirlerine baktılar.

Kimden nefret edeceğimizi, kimden korkacağımızı nasıl öğreniriz? Benim kısa ömrüm boyunca Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal düşmanları birkaç kez değişti. İkinci Dünya Savaşı'nda düşmanlarımız olan Japonlar ve Almanlar sonradan müttefikimiz oldular. Ruslar bir süredir düşmanımız olarak revaçtalar ancak birkaç dönem için ilişkilerin düzeldiği de oldu. Kuzey Vietnamlılar, Kübalılar ve Çinliler dönem dönem düşmanımız oldular. O kadar çok ülke ulusal gazabımızı üzerine çekmeye elverişli görünüyor ki içlerinden birini nasıl seçiyoruz?

Bireysel düzeydeki düşmanlarımızı, ulusal liderlere mi yoksa öğretmenlerimiz ve dini liderlerimize mi bakarak seçiyoruz? Ya gazeteler ve televizyon? Aile kimliğimizin bir parçası olarak ebeveynlerimizin düşmanlarından nefret ediyor, onlardan korkuyor muyuz? Peki ya kültürümüzün, alt kültürümüzün veya akran grubumuzun düşmanlarından?

Düşman zihniyetimiz kimin ekonomik ve siyasi çıkarlarına hizmet ediyor?

Yahudi katliamı ve soykırım konulu bir konferansta, en müfrit koşullarda bile rakiplerimizden nefret etmemizin gerekli olmadığını bana gösteren birisiyle tanıştım. Alman soykırımıyla ilgili bir toplantıdan sonra otel lobisinde otururken Helen Waterford adında bir kadınla sohbet ediyorduk. Auschwitz'den sağ kurtulan bir Yahudi olduğunu öğrendiğimde Nazilere ne kadar kızgın olduğumu söyledim. (Sanırım ona iyi adamlardan biri olduğumu kanıtlamaya çalışıyordum.)

"Biliyor musun," dedi "ben Nazilerden nefret etmiyorum." Bu beni şaşırttı. Toplama kampında yaşamış biri Nazilerden nasıl olur da nefret etmezdi?

Sonra Helen'in, Hitler Gençliği hareketinin eski bir lideriyle kamuya yönelik konuşmalar yaptığını öğrendim: Her iki tarafın bakış açısından da faşizmin ne kadar korkunç olduğundan bahsediyorlardı. Büyülenmiş bir halde, Helen'le daha fazla zaman geçirip ondan elimden geldiğince çok şey öğrenebilmek için buluşma ayarladım.

1980'de Helen, Alfons Heck diye bir adamın Nazi Almanya'sında büyürken yaşadıklarını anlattığı ilgi çekici bir gazete makalesi okumuştu.

Genç bir çocukken Katolik okulundaki rahip her sabah "Heil Hitler" ardından "Günaydın" son olarak da "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına..." dermiş. Heck'in zihninde Hitler, Tanrı'dan önce gelirmiş. On yaşındayken gönüllü olarak 'Hitler Gençliği'ne katılmış ve orayı çok sevmiş. İlk defa 1944'te, on altı yaşındayken, Nazilerin Yahudileri sistematik olarak öldürdüğünü öğrenmiş. "Bunun doğru olamayacağını" düşünmüş. Ancak yavaş yavaş bir soykırımcıya hizmet ettiğini anlamış.

Heck'in dürüstlüğünden etkilenen Helen "Bu adamla tanışmak istiyorum," diye düşünmüş. Karşılaştıklarında Heck'in konuşmasını mülayim, kendisini zeki ve cana yakın bulmuş. Kendisi zaten Yahudi soykırımında yaşadıkları hakkında halka açık konuşmalar yapan Helen, Heck'ten de 400 kişilik bir öğretmen grubuyla yapılacak bir toplantıda kendisiyle kürsüyü paylaşmasını istemiş. Nazi dönemiyle ilgili kendi hikâyelerini kronolojik bir çerçevede sırayla anlatmışlar. Helen, 1934'te yirmi beş yaşında Frankfurt'tan ayrıldığından bahsetmiş.

Naziler iktidara geldiğinde, muhasebeci olan ve işini kaybeden kocasıyla Hollanda'ya kaçmışlar. Orada yeraltı Direnişi ile çalışmışlar ve kızını doğurmuş. 1940'ta Naziler Hollanda'yı işgal etmiş. 1942'de Helen ve kocası saklanmaya başlamışlar. İki yıl sonra yerleri keşfedilmiş ve Auschwitz'e gönderilmişler. 'Direniş'teki arkadaşları kızlarını saklamış. Helen'in kocası toplama kampında ölmüş.

Heck ve Waterford'un ilk ortak sunumları iyi gitmiş ve ekip olarak çalışmaya devam etme kararı almışlar. Bir defasında, 800 lise öğrencisinin katıldığı bir toplantıda Heck'e şu soru sorulmuş: "Eğer bazı Yahudileri, belki de Bayan Waterford'u vurmanız emredilseydi vurur muydunuz?" Seyirciler nefeslerini tutmuşlar. Heck yutkunup "Evet. Emirlere uyardım. Yapardım," demiş. Daha sonra Helen'den özür dileyip niyetinin onu üzmek olmadığını söylemiş. Helen ise "O şekilde cevap vermene sevindim. Aksi takdirde bir daha asla söylediğin hiçbir şeye inanmazdım," demiş.

Heck genellikle 'bir kez Nazi'ysen her zaman Nazi'sindir' tavrıyla karşı karşıya kalıyor: "İyi konuşma yapabilirsin ama söylediklerinin hiçbirine inanmıyorum. Bir kere bir şeye inandıysan o şeyi kaldırıp atamazsın." Yalanlara inanarak yetiştirildiği gerçeğini kabul etmesinin yıllar aldığını sabırla tekrar tekrar açıklıyor. Ayrıca gecenin bir yarısı onu arayıp "Henüz

yakalayamadık ama seni öldüreceğiz hain," diye tehdit eden neo-Naziler tarafından taciz ediliyor.

Peki Helen, Auschwitz'deki Naziler hakkında ne hissetmişti? "Onlardan hiç hoşlanmamıştım. Onları tekmeleyerek öldürmek istediğimi söyleyemem; bunu hiç istemedim. Sanırım ben intikamcı bir insan değilim." Helen, nefret hissetmediği, intikam istemediği için Yahudiler tarafından sık sık kınanıyor. İnsanlar ona "Nefret etmemen imkânsız," diyorlar.

Yahudi katliamı ve soykırım konulu konferansta ve Helen ile daha sonraki sohbetlerimde, onun bu kadar nesnel kalabilmesini ve soykırımdan, kendi çektiği acılardan ve kocasının ölümünden bireysel olarak Almanları sorumlu tutmaktan nasıl kaçındığını anlamaya çalıştım. İpucunu onun tarih üzerine tutkuyla çalışmasında buldum.

Birçok insan soykırımın sadece bir delinin eseri olduğunu düşünür. Ancak Helen böyle bir analizin insanları sadece kendi başlarına da bir soykırım gelebileceği inancından korumaya hizmet ettiğine inanıyor. Aktif tarihsel güçlerin ve Hitler'in bunları nasıl manipüle edebildiğinin incelenmesinin Hitler'in akıl sağlığının değerlendirilmesinden daha önemli olduğunu söylüyor:

"Savaş biter bitmez, dünyamın sona erdiği 1933'ten itibaren neler olduğunu okumaya başladım. Okudum, okudum ve okudum. 'SS Devleti' nasıl gelişti? İngiltere, Macaristan, Yugoslavya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa'nın rolleri neydi? Nasıl oldu da soykırım gerçekleşebildi? İlk adım nedir, ikinci adım nedir? İnsanlar fanatik hareketlere katılırken ne ararlar? Sanırım bu soruları son günlerime dek soracağım."

Toplumsal değişim için çalışan bizler, muhaliflerimizi düşman olarak görme, onları güvenilmez, şüpheli ve genel olarak kendimizden daha düşük ahlaki karaktere sahip olarak değerlendirme eğilimindeyiz. Dâhi bir sosyal eylemci olan Saul Alinsky, kutuplaşmanın mantığını şu şekilde açıklar:

> Kişi sadece bütün meleklerin bir tarafta, bütün şeytanların da karşı tarafta olduğuna inandığında kararlı bir şekilde hareket eder. Bir lider bir karara varmakta zorlanabilir ve yüzde 52 olumlu, yüzde 48 olumsuz olan bir durumun yararlarını ve zararlarını karşılaştırabilir ancak bir karara varıldıktan sonra kendi davasının yüzde yüz olumlu, muhalefetinkininse yüzde yüz olumsuz olduğunu varsaymalıdır.... [Chicago'da] dönemin

> okul müfettişine saldırımız esnasında pek çok liberal, onun yüzde yüz şeytan olmadığına, düzenli olarak kiliseye gittiğine, iyi bir aile babası olduğuna ve hayır kurumlarına cömert bağışlarda bulunduğuna dikkat çekiyordu. Çatışma arenasında filancanın ırkçı bir piç olduğunu iddia edip de ardından saldırının etkisini hafifletici açıklamalarla sulandırmayı hayal edebiliyor musunuz? Bu siyasi bir aptallık olurdu.

Ancak düşmanlarımızı şeytanlaştırmanın maliyeti büyüktür. Bu düşman zihniyetimizi zımnen kabul eden ve sürdürmeye yardımcı olan bir stratejidir.

Düşmanımdaki yüzde 52'lik 'şeytan'a odaklanmak yerine, diğer yüzde 48'e bakmayı, her düşmanın içinde bir müttefikim olduğu öncülünden yola çıkmayı seçiyorum. Bu müttefik suskun olabilir, tereddüt ediyor olabilir veya benim görüş alanımda olmayabilir. Bu, kişinin yaptığı işin ahlaki açıdan sorgulanabilir taraflarına dair hissettiği çelişki olabilir. Sorumlu olduğumuz sosyal bağlamın ezici gücü nedeniyle bu tür şüphelerin nadiren filizlenme şansı olur. *Benim onların* müttefiki olma yeteneğim de bu tür baskılardan zarar görür.

1970 yılında, Vietnam Savaşı hâlâ devam ederken bizden bir grup yazı Long Beach, California'da, oradaki bir napalm fabrikasına karşı örgütlenerek geçirdi. Bu, kimyasalları karıştıran ve napalmı bidonlayan küçük bir fabrikaydı. Birkaç ay önce kazara meydana gelen bir patlama yakındaki evlere ve bahçelere yığınlarca napalm jeli püskürtmüştü. Bu olay, savaşı gerçek anlamda eve getirdi: Savaşa karşı çıkan bölge sakinlerini, toplumlarının en aşağılık unsurlarından biriyle olan bağlantısını kabul etmeye teşvik etti. Kendi talepleri üzerine onların yerel gruplarıyla çalıştık, onları güçlendirdik. Birlikte bir slayt gösterisi sunduk, topluluk liderleri için yerel askeri-sanayi kompleksine tur düzenledik ve napalm fabrikasına gözcüler diktik. Fabrikanın sahibi olan holdingin başkanıyla da görüştük.

Bu toplantıya hazırlanmak için üç hafta harcadık, şirketin varlıklarını ve mali durumunu inceledik ve başkana veya onun şirketine karşı açılan herhangi bir dava olup olmadığını araştırdık. Ve kişisel hayatı hakkında öğrenebildiğimiz kadar çok şey öğrendik: Ailesi, kilisesi, golf kulübü, hobileri. Fotoğrafını inceledik, onu sevenleri ve sevdiği insanları düşündük, dünya görüşünü ve sorumlu olduğu bağlamı anlamaya çalıştık.

Vietnam'da çocukların öldürülmesi ve sakatlanmasında oynadığı rol için ona ne kadar kızgın olduğumuzdan da bahsettik. Ancak öfkemiz kararlılığımızı körüklese de, öfkemizi üzerine boşaltmanın onu savunmacı bir konuma sokacağına ve etkimizi azaltacağına karar verdik.

Onunla tanıştığımızda üçümüze de yabancı değildi. Kendisini suçlamadan ve şirketine saldırmadan, fabrikayı kapatmasını, o yıl yenilenmesi söz konusu olduğunda ihaleye teklif vermemesini ve şirketinin faaliyetlerinin sonuçlarını düşünmesini istedik. Savunmasız olduğu yeri bildiğimizi (boykot edilebilecek bir motel zincirine sahipti) ve şirketinin insanları yakmasını engellemek için stratejik olarak çalışmaya devam etmeyi planladığımızı söyledik. Savaşla ilgili diğer sözleşmelerinden de bahsettik çünkü şirketinin işlevinin sadece küçük bir bölümünü değiştirmek yeterli değildi; mühimmat ve savaşa ekonomik bağımlılık konusunu gündeme getirmek istiyorduk.

Her şeyden önce, bizi kendisinden çok da farklı olmayan gerçek insanlar olarak görmesini istedik. Ateşli radikaller olarak görünseydik, muhtemelen endişelerimizi dikkate almayacaktı. Zaten bazı şüpheleri olduğunu varsaydık ve rolümüzü bu şüphelere ses vermek olarak gördük. Amacımız kendimizi ve bakış açımızı onun içinde yer aldığı bağlama tanıtmaktı, böylece bizi hatırlayacak ve kararlar alırken konumumuzu dikkate alacaktı.

İki ay sonra sözleşmenin yenilenme zamanı geldiğinde şirketi ihaleye teklif vermedi.

Düşman kavramına yaslanmadan toplumsal değişim için çalışmak bazı pratik zorlukları beraberinde getirir. Örneğin, bir düşmana akıtmaya alışık olduğumuz öfkeyle ne yaparız? Eylem ve izlenen politikalardan nefret etmek, onları uygulayan insanlardan nefret etmeden mümkün müdür? Eylemlerine karşı çıktığımız kişilerle empati kurmak kararlılığımızı baltalayan bir uyumsuzluk yaratır mı?

Düşmanlarımızla dost olursak her şeyin en iyi şekilde çözüleceğine inanarak kendimi kandırmıyorum. Bazı askeri strateji uzmanlarının hepimiz için riskleri artıran kararlar aldığını biliyorum. Bazı polis memurlarının göstericileri tutuklarken onları hırpaladığını biliyorum. Düşmanlarımıza potansiyel müttefikler gibi davranmak, onların eylemlerini düşünmeden kabul etmeyi gerektirmez. Karşımızdaki zorluk,

verilebilecek tüm olası yanıtlara hazırlanmakla beraber her düşmanın içindeki insanlığı ortaya çıkarmaktır. Karşımızdaki zorluk, kuşkuculuk ve naiflik arasında bir yol bulmaktır.

. . . . . .

43. ŞOVENİST ZİHİN

SUSAN GRIFFIN

Benim 'şovenist zihin' olarak adlandırdığım ve 'insan' kelimesini, kadınları dışlayan ikinci bir kullanımla tanımlayan zihni incelemeli ve o zihinde kadın imgesi, 'zenci' imgesi veya 'Yahudi' imgesinin ne anlama geldiğini çözmeliyiz. Fakat işte ben de bu nedenle pornografiye dair yazılar yazıyorum. Çünkü pornografi bu zihnin mitolojisi, şair Judy Grahn'ın bir tabirini kullanacak olursak, "baskının şiiridir". Onun imgeleri vasıtasıyla bu zihnin coğrafyasını çizebilir hatta yollarının bizi nereye götüreceğini tahmin edebiliriz.

Bu bizim için artık çok önemli zira hepimizin bir dereceye kadar katıldığı bu zihniyetin büyüsü altındayken onun gösterdiği yolları kaderin karşımıza çıkardığını zannettik. Ve böylece medeniyetimizdeki tecavüz veya Yahudi katliamı gibi belirli davranış ve olaylara kader gözüyle baktık. İnsan ruhunda kendimize ve başkalarına şiddet uygulamaya neden olan karanlık ve uğursuz bir şey olduğundan şüpheleniyoruz. İnsan kültürü tarafından verilmiş bir kararı kendi doğamıza ve dolayısıyla tabiata mal ettik. Pornografinin anlamlarına yakından bakınca gördüğümüz şey, kültürün doğal olana şiddetle karşı çıktığı, tabiattan intikam aldığıdır.

Pornocunun zihnindeki imgeleri incelerken onun ikonografisini de çözmeye başlayacağız. Pornografide hükmedilen, bağlanan, susturulan, dövülen ve hatta öldürülen kadın bedenlerinin pornografik zihnin nefret ettiği ve korktuğu doğal hislerin ve tabiatın gücünün sembolleri olduğunu göreceğiz. Ve hepsinden önemlisi, Yahudi karşıtlığındaki 'Yahudi' ve ırkçılıktaki 'zenci' gibi, pornografideki 'kadının' da pornografik veya ırkçı zihnin unutmak ve inkâr etmek istediği varlığın o bölgesinin, yani

ruhun bir parçası olduğunu anlayacağız. Son olarak da ruhun bu yasak parçasının bilgisine sahip olmanın erosa sahip olmak demek olduğunu göreceğiz.

Hem kilise hem de pornografi, inkâr edilen bu bilgiyi yüklemek için aynı kurbanı seçti. Bu ikiz kültürlere göre kadın boş bir ekrandır. Gerçek tabiatı silinir ve kültürel imgesi, bir görüntüyü berrak bir şekilde yansıtmak üzere dikkatle hazırlanmışçasına, erkeğin kendisinde inkâr ettiği her şeyi temsil etmeye başlar. Ama kadın, daha sonra da göreceğimiz gibi, tesadüfi bir kurban değildir. Bedeni erkeğin unutmaya çalıştığı öz-bilgiyi uyandırır. Bu yüzden erkek kadın bedeninden korkar. Ama bu korkunun kendisine ait olduğunu ve kadın bedeninin onda uyandırdıklarından duyduğu korkuyu anlamaz. Bunun yerine kadın kötüymüş gibi yapar. Bilinçli zihni onun kötü olduğuna inanır. Karen Horney'nin de söylediği gibi, "Erkekler her yerde, kadın korkusundan onu nesneleştirerek kurtulmaya çalışırlar." Pornografi bize bu nesneleştirmenin açık bir örneğini sunar. De Sade'ın sözleriyle kadın "sefil bir yaratıktır; her zaman için erkekten daha aşağı, daha az cazibeli, daha az marifetli, daha az bilgedir; tiksindirici bir surete sahiptir, bir erkeği memnun edecek veya onun hoşuna gidecek şeylerin tam tersidir... zorbadır... her zaman iğrenç, her zaman tehlikelidir."

Pornocu da tıpkı kilise papazı gibi, kendisine ait bir parçadan tiksinir ve onu inkâr eder. Fiziksel dünya ile ilgili bilgisini ve kendi varlığının maddi tarafını reddeder. Kendi bedeninin bilgisini reddeder çünkü bu bilgi aklının unutmak istediği bir parçasıdır. Fakat onu tamamen reddedemez. O kendi bedeni aracılığıyla; arzu vasıtasıyla ona geri döner. Kendinden bir parçayı uzaklaştırır ama onu arzular. Nefret ettiği, korktuğu ve tiksindiği şeyi arzular. Kendisiyle korkunç bir çatışma içerisindedir. Bunun yerine bir kadınla mücadele ettiğini hayal etmeye başlar. Korkusunu ve arzusunu onun vücuduna yansıtır. Böylece kadın bedeni, kilise ikonografisindeki Babil fahişesi gibi, pornocuyu aynı anda hem cezbeder hem de onun öfkesini kışkırtır.

Broşürde iki tanıdık figür var. Canavar 'zenci' bir erkek, şehvetli beyaz bir kadını tehdit ediyor. Kadının elbisesi dekolte, eteği yırtılmış ve baldırı görünüyor; elbisesinin yakası omuzlarından kaymış. Korkuyla arkasına bakarak koşuyor. Adamın vücudu iri ve maymunsu. Yüzündeki ifade

hayvanlık, açgözlülük ve şehvetin kişileşmiş hali. Altta "Fethet ve Çoğal" yazıyor, üstte okuyucuyu akraba evliliklerine karşı uyaran bir metin. Bu iki figür asırlık bir dramı canlandırıyor.

Irkçı hayal gücünün kalbinde pornografik bir fantezi keşfederiz: melezleşme hayaleti. Sarışın kadına tecavüz eden 'zenci' erkek imgesi, ırkçının tüm korkularını bünyesinde barındırır. Bu fantezi zihnini meşgul eder. Irkçıların pornografik imgeleri zihni manipüle etmek için kullandığını öne süren rasyonel bir argüman mevcut. Fakat bu imgeler ırkçılara ait gibi görünüyor. Bu ideolojinin oluşumunda daha yapısal bir rolleri olduğunu düşündürecek kadar öngörülebilir bir özellikleri var.

Kadınların pornografik bir kültürde yaşadıkları acıların, ırkçı bir toplumda siyahilerin veya Yahudi düşmanlığına maruz kalan Yahudilerin çektiği acılardan tür ve nitelik olarak farklı olduğunu biliyoruz. (Eşcinsellikten nefretin, geleneksel cinsel rollerin dışındaki kadın ve erkekler üzerinde değişik bir etkisinin olduğunu da biliyoruz.) Ama ırkçının çizdiği siyahi erkek veya kadın portresine ya da Yahudi karşıtının çizdiği Yahudi portresine veya pornocuların çizdiği kadın portresine yakından bakarsak, fantezi ürünü bu figürlerin birbirine benzediğini görmeye başlarız. Çünkü onlar tek bir zihnin eseridir. Bu zihin şovenist zihindir. Kendi korkularını bir başkasına yansıtan; kendini nefret ettiği şeyle tanımlayan bir zihindir:

[10]Zenci erkeği aptal, pasif, vahşi olarak; kadını son derece duygusal, düşünemeyen, yeryüzüne daha yakın bir varlık olarak. Yahudileri karanlık, para canlısı bir ırk olarak. Fahişe. Seks müptelası. Doyumsuz bir kadının şehveti. Bâkire. Uysal köle. Kadınsı Yahudi. Tefeci Yahudi. 'Açgözlü', şehvet düşkünü, pisliğe bağımlı Afrikalı. Şehvetli zenci kadın: "Venüs'ün okulunda ustalaşmış bu isli kadınlar/Sevişmeyi sanata dönüştürüyor ve kurallara göre öpüşmekle övünüyorlar."[11] Kolay kadınlar. Cinsel âlemler yapan, yamyamlık yapan Yahudi. Cinsel organları devasa büyüklükte olan Yahudi ve zenci adam.

---

10 Paragraf aslına uygun bir karışıklıkta çevrilmiştir. -ç.n.-

11 Matemli Venüs'e Övgü başlıklı 18. yüzyıla ait anonim bir şiirden. Beyazların siyah kadınların doğal cinsel yetenek ve heveslerine övgüler dizdiği benzeri klişelerin kökeni sömürge dönemine uzanır. -ç.n.-

Yahudi'nin, zencinin, kadının şu ünlü materyalizmi. Kocasının maaşını şapkaya harcayan kadın. Çocukları açlıktan ölürken Cadillac kullanan zenci. Kızını satan Yahudi tefeci. Juvenal'da[12] "Zengin bir kadından daha dayanılmaz bir şey yoktur," diye okuruz. (Ve on sekizinci yüzyıla ait pornografik bir eserde pornocu, kadın kahramanının "şık ve küçük bir burjuva beynine" sahip olduğundan bahseder. Çağdaş bir pornografik romanda ise kahraman, bir kadını 'Cadillac kullanan adamları' tercih ettiği için öldürür.) Yutan iştah. Beyaz adamın işini elinden alan siyah adam ya da bir erkeğin işini elinden alan kadın.

Şovenist tekrar tekrar zihninin inkâr ettiği ve karanlıkta bıraktığı kısmını hatırlatan bir öteki portresi çizer. Ötekinin iştahı ve içgüdüsü vardır. Öteki bir bedene sahiptir. Ötekinin kontrolsüz bir duygusal hayatı vardır. Ve bu inkâr edilen benliğin izinde şovenist, özdeşleştiği sahte bir benlik inşa eder.

Başka bir varlığın kötü ve aşağı olduğu ırkçı fikriyle nerede karşılaşırsak karşılaşalım, o mahalde aynı zamanda ırksal bir idealle ve kendimizin üstün, iyi ve erdemli olarak resmedilmiş bir portresiyle de karşılaşırız. Güneyli beyaz köle sahibinin içinde bulunduğu durum da kesinlikle böyleydi. O kendisini, uygarlığın en iyi geleneklerinin varisi olarak hayal etti ve kültürün nihai kaynağı olarak gördü. Kendi zihninde o bir aristokrattı. Bu yüzden Güneydeki yaşamı gösterişli tavırlar, nezaket ve görgü kuralları ve toplumda yükselme törenleriyle doluydu.

Köleleştirdiği siyah erkek ve kadınlara aşağı nitelikler bahşederken kendini üstün niteliklerle kutsadı. O "şövalye gibiydi", "güçlü ve istikrarlı bakışının alevinden" yayılan "dürüstlük"[13] ile dopdoluydu. Onurlu, sorumlu ve hepsinden önemlisi asildi.

Yahudi karşıtı da kendini aynı kutupluluk içinde ifade eder. Yahudi portresi karşısında kendini ideal Aryan olarak gösterir. O adil, cesur, dürüsttür; fiziksel ve ahlaki olarak da çok daha güçlüdür.

---

12 Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) MS 1. ve 2. yüzyıllarda yaşamış Romalı şair, hiciv, taşlama yazarı. -ç.n.-

13 Makalenin yazarı tırnak içindeki alıntıların kaynağını vermemiş. Maalesef ben de bulamadım. -ç.n.-

Fakat bu bizim derinden aşina olduğumuz bir kutupluluktur; neredeyse doğar doğmaz anne ve babalarımızdan öğreniriz. Hayatımızın daha başlarında, erkeklik ideali, kadınlık fikrine karşıdır. Bir erkeğin daha zeki olduğunu, bir kadından daha güçlü olduğunu öğreniriz. Ve pornografide erkek kahraman, tıpkı Hitler'in Aryan'ı gibi, kadınlara ahlak dışı şekillerde davranmasına izin veren ve yaratılıştan gelen bir ahlaki fazilete sahiptir. Zira bu ideolojiye göre o, türünün en değerli üyesidir. Marquis de Sade'ın sözleriyle "tüm dişi hayvanların eti" gibi "kadının eti" de daha kötüdür.

Şovenist, kendisinin üstün olduğu fikrini, daha aşağı niteliklere sahip olarak değerlendirdiği ötekini köleleştirmek ve sömürmek için bir gerekçe olarak kullandığından, bazı kültür tarihçileri şovenist ideolojinin yalnızca sömürüyü haklı çıkarmak üzere var olduğunu tasavvur etmişlerdir. Ancak bu ideolojinin zihnin kendisine içkin bir varlık nedeni mevcuttur. Bu zihni incelerken, şovenistin kendi yanılgısına o yanılgının kendisi için değer verdiğini; şovenist zihnin her şeyden önce, yarattığı yanılsamaya inanma ihtiyacında olduğunu keşfederiz. Çünkü bu yanılgının toplumsal sömürüden başka bir amacı vardır. Gerçekten de şovenist aklın yanılgıları, tüm yanılgılarla aynı koşuldan ortaya çıkar ve bu koşul, zihnin hakikatten kaçma arzusudur. Şovenist, hor gördüğü ötekinin kendisi olduğu gerçeğiyle yüzleşemez.

Bu nedenle, şovenist düşüncede sık sık, ötekinin kendisi gibi olabilme ihtimaline karşı bir tür histerik inkâr keşfederiz. Şovenist, kendisi ile öteki arasında nihai ve belirleyici bir farklılıkta ısrar eder. Bu ısrar onun tüm düşüncelerinin hem çıkış noktası hem de özüdür. Hitler nasıl Yahudi karşıtı olmaya başladığını şu sözlerle anlatır:

> Bir gün, şehrin içinden geçerken aniden uzun bir kaftan içinde ve siyah favorili bir hayaletle karşılaştım. İlk düşüncem şuydu: Bu bir Yahudi mi? ... ama bu tuhaf çehreye baktıkça ve her bölümünü ayrı ayrı inceledikçe, ilk soru kafamda şekil değiştirdi: Bu bir Alman mı? ... Hayatımda ilk kez, birkaç kuruş harcayıp kendime Yahudi aleyhtarı broşürler aldım.

Şovenist zihin işte bu şekilde, kendisinden farklı bir figür icat ederek bir benlik alegorisi inşa eder. Bu alegoride şovenistin kendisi, ruhu ve kültürel bilgiyi temsil eder. Onun nefretinin nesnesi olan kişi ise redde-

dilen benliği, doğal benliği, bedenin bilgisini içeren benliği temsil eder. Demek ki bu ötekinin bir ruhu yoktur.

. . . . . .

44. AMERİKA'NIN AYKIRILARI

AUDRE LORDE

Batı Avrupa tarihinin önemli bir bölümü bizleri, insanlar arasındaki farkları birbirleriyle basite indirgenmiş bir karşıtlık içinde görmeye koşullandırıyor: Baskın/tâbi, iyi/kötü, yukarı/aşağı, üstün/hakir. İyinin insani ihtiyaçlardan ziyade kâr açısından tanımlandığı bir toplumda, sistematik baskıyla fazlalık olduğu hissettirilen ve insanlıktan çıkarılan bir alt kesim her zaman olmalıdır. Bizim toplumumuzda bu grup siyahiler, üçüncü dünya ülkelerinden gelenler, işçi sınıfı, yaşlılar ve kadınlardan oluşur.

Kırk dokuz yaşında biri erkek iki çocuk annesi, siyah, lezbiyen, feminist, sosyalist ve farklı ırkların bir araya geldiği bir birliktelikte yaşayan bir kişi olarak genellikle kendimi öteki, sapkın, bayağı veya düpedüz yanlış olarak tanımlanan bir grubun parçası olarak buluyorum. Geleneksel olarak Amerikan toplumunda, hayatımızın gerçekleri ile bize baskı uygulayanların bilinci arasındaki boşluğu çaba sarf ederek kapatması beklenenler, ezilen ve nesneleştirilen grupların üyeleri olurlar. Çünkü zulmü elmalı turta kadar Amerika'yı temsil eden bir şey olarak görenlerimiz, hayatta kalabilmek için her zaman dikkatle gözlemek, baskıcıların üslubuna ve görgü kurallarına aşina olmak, hatta bazen bizi koruyabilirler hayaliyle bu kuralları benimsemek zorunda kaldı. Ne zaman göstermelik bir iletişim ihtiyacı ortaya çıksa, bizi ezmekten çıkar sağlayanlar bilgimizden yararlanmak için bize başvururlar. Diğer bir deyişle, zalimlere hatalarını öğretmekten mazlumlar sorumludur. Okulda çocuğumun kültürünü dışlayan öğretmenlerin eğitiminden ben sorumlu olurum. Siyahların ve üçüncü dünya ülkelerinden gelenlerin kendi insaniyetlerine dair beyazları eğitmesi beklenir. Kadınlardan

erkekleri eğitmeleri beklenir. Eşcinsellerin heteroseksüel dünyayı eğitmeleri beklenir. Baskı uygulayanlarsa kendi konumlarını olduğu gibi korur ve eylemlerinin sorumluluğunu almaktan kaçarlar. Kendimizi farklı bir şekilde tanımlamaya, mevcut durumu değiştirmek ve geleceği inşa etmek amacıyla gerçekçi senaryolar tasarlamaya harcanabilecek olan enerji sürekli boşa akıtılır.

Farklılığın reddinin kurumsallaştırılması, fazlalık olarak dışlanan insanlara ihtiyaç duyan bir kâr ekonomisinde mutlak bir zorunluluktur. Böyle bir ekonominin üyeleri olarak *hepimiz*, aramızdaki insani farklılıklara korku ve nefretle karşılık vermeye ve bu farklılığı şu üç yöntemden biriyle idare etmeye programlandık: Görmezden gelerek, bu mümkün olmadığında, egemen olduğunu düşünüyorsak taklit ederek, önemsiz olduğunu düşünüyorsak yok ederek. Ancak insani farklılıklarımızla beraber eşit bireyler olarak ilişki kurmak için hiçbir modelimiz yok. Bundan dolayı bu farklılıklar yanlış adlandırılmış, ayrılık ve kafa karışıklığına neden olacak şekilde kötüye kullanılmıştır.

Elbette aramızda son derece gerçek olan ırk, yaş ve cinsiyet farklılıkları var. Fakat bizi ayıran bu farklılıklar değil. Daha ziyade bu farklılıkları kabul etmeyişimiz, onları yanlış adlandırdığımız için ortaya çıkan çarpıklıkları ve bunların insan davranış ve beklentileri üzerindeki etkilerini incelemeyi reddetmemizdir.

Irkçılık; bir ırkın diğerlerine doğuştan gelen üstünlüğü ve dolayısıyla egemenlik hakkına olan inanç. Cinsel ayrımcılık; bir cinsiyetin diğerine doğuştan gelen üstünlüğüne ve dolayısıyla egemenlik hakkına olan inanç. Yaş ayrımcılığı. Heteroseksizm. Seçkincilik. Sınıfçılık.

Bu çarpıtmaları hayatımızdan söküp atarken dayandırıldıkları farklılıkları tanımak, yeniden sahiplenmek ve tanımlamak her birimiz için ömür boyu devam eden bir meşguliyettir. Zira hepimiz bu çarpıklıkların yaygın olduğu bir toplumda yetiştirildik. Farklılıkları tanımak ve keşfetmek için gereken enerjiyi çoğunlukla, bu farklılıkların aşılmaz engeller olduklarını veya hiç var olmadıklarını iddia etmeye harcıyoruz. Sonuç, ya gönüllü bir izolasyon ya da sahte ve aldatıcı ilişkiler. Her iki şekilde de insani farklılıkları, yaşamlarımızda yaratıcı değişim yapabilmek amacıyla kullanmak için gereken araçları geliştirmiyoruz. İnsani farklılıktan değil, insani sapkınlıktan bahsediyoruz.

Bilincin sınırında bir yerde, benim mitolojik norm olarak adlandırdığım ve herkesin kalbinde 'ben bu değilim' olarak tanıdığı bir şey bulunur. Bu norm Amerika'da genellikle beyaz, zayıf, erkek, genç, heteroseksüel, Hristiyan ve ekonomik durumu iyi birey olarak tanımlanır. Bu toplumda güç tuzakları işte bu mitolojik normla yan yana yer alır. Bu gücün dışında duranlarımız, genellikle farklı olduğumuz bir yönümüzde karar kılıp bu yönün tüm baskıların birincil nedeni olduğunu varsayar, farklılığı çevreleyen diğer çarpıklıkları unutur ve belki de onlardan bazılarını kendimiz de uygularız. Bugün kadın hareketi içindeki beyaz kadınlar, genellikle kadın olarak ezilmelerine odaklanıp ırk, cinsel tercih, sınıf ve yaş açısından farklılıklarını görmezden gelirler. Üzeri aslında var olmayan bir kız kardeşlik tanımıyla örtülen ve bütün deneyimler aynıymış gibi hareket eden bir davranış biçimi söz konusudur.

Her birimizin gelişip serpilebileceği bir toplum yaratma yolunda vizyonu olmadan sorun çıkaran diğer bir ilişki çarpıtması da yaş ayrımcılığıdır. Geçmişi görmezden gelmek, bizleri onun hatalarını tekrarlamaya iter. 'Nesil farkı' her baskıcı toplum için önemli bir sosyal araçtır. Bir toplumun gençleri, yaşlılarını hor, sakıncalı veya fazlalık olarak görürlerse asla bir araya gelemez, topluluğun yaşayan anılarını inceleyemez ve o çok önemli olan soruyu (:Neden?) soramazlar. Bu, ekmek almak için dükkâna her gittiğimizde tekerleği yeniden icat etmeye bizi mecbur bırakan tarihsel bir bellek yitimine yol açar.

Öğrendiklerimizi aktaramadığımız veya dinleyemediğimiz için annelerimizin aldığı dersleri bizler de tekrar tekrar almak zorunda kalıyoruz. Örneğin, tüm bunlar daha önce kaç kez söylendi? Kızlarımızın yeniden kuşaklar, yüksek topuklu ayakkabılar ve yürümeyi zorlaştıran dar eteklerle bedenlerinin kısıtlanmasına ve cezalandırılmasına müsaade ettiklerine kim inanırdı?

Kadınlar arasındaki ırk farklılıklarını ve bu farklılıkların doğurduğu sonuçları görmezden gelmek, kadınların ortak gücünün harekete geçirilmesini engelleyen en ciddi tehdittir.

Beyaz kadınlar, beyaz olarak doğmuş olmanın ayrıcalığını görmezden gelerek kadını yalnızca kendi deneyimlerine göre tanımladıkça, siyah kadınlar, deneyimleri ve gelenekleri anlaşılamayacak kadar 'yabancı'

olan 'öteki' haline gelirler. Kadın çalışmaları kurslarında, siyah kadın deneyiminin kaynak olarak bulunmaması dikkat çekici bir örnektir. Siyahi kadın edebiyatı, kadın edebiyatı kurslarında nadiren yer alır ve diğer edebiyat kurslarında veya bir bütün olarak kadın araştırmalarında hemen hemen hiçbir zaman bulunmaz. Mazeret olarak çoğu zaman, siyahi kadın edebiyatının yalnızca siyah kadınlar tarafından öğretilebileceği, anlaşılmasının çok zor olduğu ya da öğrencilerin, 'çok farklı' deneyimlerden ortaya çıkan bu eserlerin 'içine girememeleri' gösterilir. Bu iddianın, Shakespeare, Moliere, Dostoyevski ve Aristophanes'in çok farklı deneyimlerinden ortaya çıkan çalışmalarını öğretmek ve eleştirmekte hiç zorlanmayan, gayet berrak zekâlı beyaz kadınlar tarafından ileri sürüldüğünü duydum. Elbette bunun başka bir açıklaması olmalı.

Bu oldukça karmaşık bir mesele, ancak beyaz kadınların siyah kadınların eserlerini okumakta bu kadar zorlanmalarının nedenlerinden birinin, siyah kadınları kadın olarak ve kendilerinden farklı olarak görme konusundaki isteksizlikleri olduğuna inanıyorum. Siyahi kadın edebiyatını etkili bir şekilde incelemek, bu toplum tarafından gerçek siyah kadın imgeleri yerine sunulan sorunlu ama tanıdık klişelerden biri olarak değil, çok yönlülüğümüz ve bütünlüğümüz içerisinde birey, kadın ve insan olarak görülmemizi gerektirir. Bunun siyah ve beyaz olmayan diğer kadınların edebiyatları için de geçerli olduğuna inanıyorum.

Tüm siyahi kadın edebiyatı, hayatımızın dokularını yeniden dokur; çoğu beyaz kadınsa gerçek farklılıkları görmezden gelmek için elinden geleni yapar. Aramızdaki herhangi bir farklılık, birimizin diğerinden daha değersiz olması demek olduğu müddetçe, herhangi bir şekilde farklılığı kabul etmek yoğun suçluluk duygularını da beraberinde getirecektir. Siyah kadınların klişelerin dışına çıkmalarına müsaade etmek fazlasıyla suçluluk duygusu uyandırır, zira böyle bir şey, baskıyı yalnızca cinsiyet açısından gören kadınların rahatını tehdit eder.

Farklılığı kabul etmememiz, kadınlar olarak karşı karşıya kaldığımız farklı sorun ve tuzakları görmemizi de imkânsız kılar. Dolayısıyla, beyaz ten ayrıcalığının büyük bir payanda olduğu ataerkil güç sisteminde, siyah ve beyaz kadınları etkisiz hale getirmek için kullanılan tuzaklar aynı değildir. Örneğin, güç yapısı tarafından siyah kadınların siyah

erkeklere karşı kullanılması, onlar erkek oldukları için değil, siyah oldukları için kolaydır. Bu nedenle biz siyah kadınların, baskıcıların ihtiyaçlarını kendi toplumumuzdaki meşru çatışmalardan ayırmamız daima gereklidir. Beyaz kadınlar açısından böyle bir sorun mevcut değildir. Siyah kadın ve erkekler, aynı ırkçı baskıdan etkilendiler ve farklı şekillerde de olsa hâlâ etkileniyorlar. Bizler bu ortak baskıdan, Yahudi kadınlar ve Yahudi erkekler arasındaki ilişki dışında, beyazların toplumunda olmayan ortak savunmalar ve ortak hassasiyetler geliştirdik.

Diğer taraftan beyaz kadınlar, iktidarı paylaşma adı altında baskıcılara katılmak üzere baştan çıkarılma tehlikesiyle yüz yüzeler. Böyle bir olasılık siyah kadınlar açısından mevcut değildir. Arada bir bizlere uygulanan numunecilik[14] güç birliği için yapılan bir davet değildir; ırksal açıdan 'öteki' oluşumuz bunu gayet net gösteren bir gerçekliktir. Beyaz kadınların, ataerkil güçle ve onun araçlarıyla özdeşleşmek için bizden daha fazla sahte seçeneği mevcuttur.

Bugün, ERA'nın[15] yenilgisi, ekonomik daralma ve artan muhafazakârlık ile beraber beyaz kadınların bir kez daha yeterince iyi, yeterince güzel, yeterince tatlı, yeterince sessiz olurlarsa; çocuklarına terbiyeli davranmayı öğretir, doğru insanlardan nefret eder, doğru adamlarla evlenirlerse, en azından bir erkek onların işine ihtiyaç duyana veya mahallenin tecavüzcüsü diplerinde bitiverene kadar ataerkil sistemle göreceli bir barış içerisinde bir arada yaşamalarına izin verileceği gibi bir fanteziye inanmaları kolaylaştı. Ve şu doğru: Siperlerde yaşayıp sevmedikçe, insanlıktan çıkarılmaya karşı yürütülen savaşın asla sona ermeyeceğini hatırlamak zor.[16]

---

14 Sosyal psikoloji terimi. Azınlık gruplardan az sayıda insanın eşitlikçi bir görünüm sergilemek amacıyla işe alınması, retoriğe veya hikâyeye dahil edilmesi gibi daha ziyade imaj kaygısı taşıyan ve azınlık gruplar açısından işlevsiz olan bir dahil etme çabası. -ç.n.-

15 The Equal Rights Amendment (Eşit Haklar Yasa Değişikliği) - Birleşik Devletler tarafından önerilen ve cinsiyetten bağımsız olarak tüm Amerikan vatandaşları için eşit yasal hakları garanti etmek üzere tasarlanmış bir değişiklik. -ç.n.-

16 Audre Lorde'dun kendisinden yaptığı bir alıntı. -ç.n.-

. . . . . .

45. BİRLEŞİK DEVLETLER – SOVYET AYNASI

JEROME S. BERNSTEIN

Günah keçisi ve güç arketipinin yanı sıra gölge, muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki en aktif, en yıkıcı ve en tehlikeli psişik enerjidir. Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki gerilimin hiç görülmemiş derecede azaldığı şu dönemde, iki süper güç arasındaki gölge dinamiklerini tamamen görmezden gelmek oldukça çekici geliyor. (Kelimenin tam anlamıyla: Neden belamızı arayalım ki?) Bununla birlikte, gölge dinamikleri, kökenleri arketipsel olduğu için, artıp azalabilirler ama ortadan kaybolmaz. Böyle *psikolojik* bir perspektiften bakıldığında, yaşadığımız zaman gerçekten de tehlikeli zira iki ülke arasındaki gölge dinamiklerini görmezden gelirsek farklı ve şaşırtıcı bir şekilde yeniden ortaya çıkabilirler. İki taraftan birinin veya her iki tarafın birden gölge dinamiklerini yeni bir hedefe yansıtması da aynı derecede mümkündür.

Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Sovyetler Birliği'nin gölgelerine kısa ve tarihsel bir bakış, 1917'den 1985'e kadar Sovyet-Amerikan ilişkilerini yönlendiren psikodinamik mekanizmaları ifşa eder. Her iki taraf da kendi iktidar hırsını, savunduğu ideolojiyle tam olarak uyumlu görmediği için inkâr ederek birbirine yansıttı. "Kimseye hükmetmek *istemiyoruz*; ittifaklara *girmeli*, füzeler inşa *etmeli*, casuslar *kullanmalı*, savaşlar *planlamalıyız* çünkü *onlar* başkalarına hükmetmek istiyorlar." İki ülke ve sistem arasında hâlâ devam eden derin ideolojik farklılıklar bulunmasına rağmen, birbirlerine yaptıkları olumsuz güç yansıtmalarının esas kaynağı, güç itkilerinin kendi ideolojileriyle uyumsuzluğu olmuştur.

Her iki taraf da diğerinin siyasi sisteminin dünyadaki tüm sosyal adaletsizliğin ve kötülüğün kaynağı olduğuna inandı ve bu nedenle kendini, diğerinin sosyopolitik sistemini ideolojik olarak ortadan kaldırmaya

adadı. Bu bakış açısı, dünyada barış ve özgürlüğü desteklediklerine dair inançlarıyla doğrudan çelişiyordu zira her nerede olursa olsun, birbirlerinin sistemlerini çökertmek için savaşmak dışında başvurmadıkları yıkım ve şiddet taktiği kalmamıştı. (1968'de Çekoslovakya'daki popüler siyasi liberalleşmeyi iptal etme amaçlı Sovyet askeri işgali ve 1973'te Şili'de demokratik olarak seçilmiş Allende rejiminin ABD tarafından çökertilmesi bunlara gösterilebilecek örneklerden sadece ikisidir.)

Her iki tarafın da suçlarını ve eylemlerinin gerçek nedenlerini inkâr etme dereceleri ve bu konuya dair söyledikleri yalanların miktarı, gerçekleştirdikleri eylemin kendi ideolojik benlik imajlarıyla uyuşmadığını hissetmelerinin bir göstergesidir. Belki de bu olgunun çağdaş anlamdaki arketipsel örneği, 1986-1987 İran-Kontra meselesiydi. İran'a yapılacak herhangi bir silah sevkiyatına yüksek sesle karşı çıkan bir resmi politikaya rağmen Amerika Birleşik Devletleri, Amerikalı rehinelerin serbest bırakılması karşılığında İran'a gizlice silah satmış ve elde edilen geliri Nikaragua'daki Kontraları desteklemek için yasadışı bir şekilde kullanmıştı. Hükümet yetkililerinin önemli gerçekler su yüzüne çıktıktan sonra bile Amerikan halkına yalan söylemeye devam etmesi yetmemiş gibi, anlaşıldığı üzre başkanın kendisi de defalarca yalan söylemişti.

İçeriğinde her ne kadar doğruluk payı olsa da psikodinamik açıdan gölge yansıtmasının, algılanan düşmanın kendi tabiatından çok bizim benlik imgemizle alakalı olduğunu kabul etmek önemlidir. Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, 1984'te Nikaragua limanlarının mayınlanması ve bir Rus yük gemisinin bu mayınlardan biri tarafından batırılmasında CIA'in rolünü inkâr ettiğinde ve ABD'nin oynadığı role ilişkin daha başka yalanlar söylediğinde, bu yalanları, böyle bir uydu gözetim ve aşırı hassas elektronik gizli dinleme çağında, gerçekleştirilen eylemin doğası ve kaynağından elbette haberdar olan Nikaragualılar veya Ruslar için söylemez. Bu yalanlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde yerel öz imajın korunması için söylenir. Daha da tehlikelisi, özellikle de bir demokraside, Kongre'yi ve halkı, aksi takdirde karşı çıkacağı bir politikayı desteklemeye yönlendirmek için söylenmesidir. 7 Ağustos 1964'teki Tonkin Körfezi Kararnamesi buna bir örnektir.

Bu bağlamda, 1983 Grenada olayı, ABD'nin askeri müdahalesine karşı iki tarafın da oybirliği, kamuoyu desteği ve siyasi veya askeri açıdan

olumsuz sonuçlara yol açma riskinin düşük olması nedeniyle kaybedilen bir fırsatı temsil eder. Birleşik Devletler, bu işgalin başlıca nedeni olarak görünen durum konusunda daha açık sözlü olabilseydi ve müdahalenin esas nedeninin, solcu bir hükümetin adadaki Amerikan tıp öğrencileri açısından oluşturduğu tehdit olduğunu iddia etmeseydi, gölgemizin bir kısmını sahiplenebilir ve böylece onu Sovyetler Birliği ile çatışmayı sürdüren dinamikten uzaklaştırılabilirdik. (Buna rağmen, Aralık 1984 itibariyle resmi hükümetin tutumu, askeri müdahalenin esas olarak Amerikan vatandaşlarının (yani tıp öğrencilerinin) yaşamlarına yönelik tehdit tarafından dayatıldığıydı.)

Bununla birlikte, Birleşik Devletler hükümeti, gerçek güç ihtiyaçları ve emelleri konusunda daha açık ve dürüst bir tutum sergilemeye ve *bu güç tutumunun bazı yönlerinin kendi gelenekleri ve savunduğu ideoloji ile uyuşmayabileceği iddiasıyla yüzleşmeye istekli olsaydı*, bilinçdışı güç gölgesinin önemli bir kısmını kurtarılabilir ve Birleşik Devletler'in onu Sovyetler Birliği'ne (ya da Sovyetler Birliği'nin Birleşik Devletler'e) yansıtma eğilimi gözle görülür derecede azalabilirdi.

Süper güçler arasındaki gölge yansıtmasının tehlikeli sonuçlarından biri, hem Sovyetler Birliği'nin hem de ABD'nin gerçekte olduklarından daha olumsuz, tehlikeli ve saldırgan görülmüş olmalarıdır. Gölge projeksiyonu her ülkenin kendisiyle ilgili algısını da bozar ve bazı durumlarda, düşmanda algılandığı kadar, hatta belki daha da yıkıcı olabilen eğilimlerin fark edilmesini engeller. Çağımızda nükleer imha ciddi bir sorundur ve algılamadaki büyük çarpıklıklar, örneğin bir tehdidin abartılması, yanlış değerlendirme ve yanlış anlama olasılığını artırdığı için son derece tehlikelidir. Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov yönetimi iktidara gelene kadar, her iki tarafta da gölge yansıtmasının doruğa tırmandığı bir dönem yaşadık.

Dahası, karşılıklı gölge yansıtmasının dinamikleri kendi kendisini güçlendiren bir yapıya sahiptir. Bir taraf diğerine olumsuz içerik yansıttığı ölçüde, kendi çarpıtılmış benlik imajının sözüm ona 'olumlu' içeriği vasıtasıyla aşırı ahlakçı bir ego şişkinliği geliştirme eğiliminde olacaktır. Ek olarak, her iki taraf da yaptığı olumsuz yansıtmayı taşıyacak 'kötü adam' olarak birbirine ihtiyaç duyar ve bu nedenle bir tarafın, en azından algılandığı ölçüde olumsuz kalmasından diğer tarafın bilinçdışı bir çıkarı vardır. Bu yüzden statükodan uzaklaşma, taraflardan birini dengeyi

yeniden kuracak agresif eylemlerde bulunmaya iten bilinçdışı bir psişik dengesizlik yaratır.

Bir tarafın gölgesi her zaman için diğer tarafın niyetinden şüphelenir ki o 'gerçekler' için olduğu kadar kendi ihtiyaçları adına da bunu yapmak zorundadır.

Strobe Talbott'un yazdığı *Deadly Gambits*[17] birbirlerine yaptıkları gölge yansıtmalarıyla ilişkili statükoyu sürdürmek için iki süper gücün, bilinçdışı bir şekilde kendilerini ve birbirlerini nasıl manipüle ettiklerine dair Amerikan perspektifinden yazılmış ayrıntılı bir görüş sundu. Bu kitapta Talbott, Reagan yönetimindeki önemli ve baskın bir unsurun, "Amerika Birleşik Devletleri'nin müzakere masasında, diplomatik bir çıkmaza yol açacak hamleler geliştirmek için elinden geleni yapmasının gerektiğini; bu şekilde Birleşik Devletler'in, oyun tahtasının kendisine ait tarafında rahatça yeni taşlar edinip konuşlandırabileceğini ve gerektiğinde kendisini Sovyetler Birliği karşısında üstün askeri hamleler yapacak şekilde konumlandırabileceğini" iddia ediyordu.

Bu olgunun neredeyse gülünç denilebilecek bir örneği, her iki ülkedeki sivil savunma programları konusuyla ilgilidir. Amerikan istihbarat kaynakları, Reagan yönetiminin erken dönemlerinde, Sovyetler Birliği'nin çok sayıda vatandaşını tahliye edebilecek devasa bir sivil savunma sistemi inşa ettiğini bildirdiği için bazı üst düzey Amerikalı yetkililer, Sovyetlerin Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı bir 'ilk saldırı'[18] planladığına ikna olmuş ve ABD savunma kurumu içerisinde de orantılı bir planlama yapılması çağrısında bulunmuşlardı. Sovyetler, Birleşik Devletler'e karşı bir 'ilk saldırı' planlamıyor ve Birleşik Devletlerden gelebilecek bir misilleme saldırısına karşı hazırlık yapmıyorlarsa böyle ayrıntılı bir sivil savunma sistemine neden ihtiyaç duysunlardı ki?

Aynı zamanda, bahse değer hiçbir sivil savunma programı veya planı olmadığı için bazı üst düzey Sovyet yetkilileri Birleşik Devletler'in Sovyetler Birliği'ne karşı bir 'ilk saldırı' planladığına ikna oldular ve Sovyet

17 'Ölümcül Hamleler'-ç.n.-

18 'İlk vuruş veya saldırı yeteneği', bir nükleer saldırıda, kıtalararası balistik füzeler başta olmak üzere nükleer silahlarla karşı tarafın tüm nükleer savaş gücünü tahrip etme stratejisini uygulama olanağıdır. Bu strateji, bir tarafın yapacağı büyük bir saldırıyla, karşı tarafın ikinci vuruş kapasitesini yok ederek savaşın kazanılmasını öngörür. -ç.n.-

savunma kurumuna gerekli şekilde davranma çağrısında bulundular. Amerika Birleşik Devletleri bir 'ilk saldırı' planladığı için savunmaya ihtiyaç duymuyorsa, kendi halkını koruma amaçlı bir sivil savunma programı geliştirmemesinin başka nasıl bir nedeni olabilirdi ki? 1988 sonbaharı itibariyle, Gorbaçov ve Reagan yönetimlerinde bu konu hâlâ geçerliliğini koruyordu.

Burada, her iki taraf da birbirine yaptığı gölge yansıtmasını haklı çıkarmak için tamamen zıt ve çelişkili bir 'mantık' kullanmıştır. Hakikaten de silahların azaltılmasıyla ilgili müzakerelerde iki süper güç arasında yirmi yıl süren bir tutum ve fikir değişikliği söz konusudur.

Psikolojik açıdan kimin doğru kimin yanlış olduğunun bir önemi yoktur. Çoğu durumda, ikisi de doğrudur ve ikisi de yanlıştır. Gölge yansıtmaları gerçekliğin algılanmasında derin çarpıtmalara yol açar ve böylece muhalifler arasında savaşa sebep olan gerilimleri artırır. Bu yansıtmalar, üzerlerinde çalışılıp geri çekilmedikçe, en derin sorunlar bilinçdışında görülmeden ve ilgilenilmeden bırakıldıkları için iki taraf arasındaki rasyonel müzakereler marjinal seviyede kalır ve kısa ömürlü olur. Gölge yansıtması bilinçdışı bir olgudur ve bu nedenle 'nesnel' meselelerle (örneğin silahların kontrolüyle) ilgili müzakerelerden neredeyse hiçbir zaman etkilenmediği gibi, süper güçler arasındaki bu tür müzakerelere olumsuz etkide de bulunabilir. Bu nedenle, uzun vadeli dönüştürücü siyasi çözümlerin mümkün olabilmesi için gölge ile ilgili sorunlara psikolojik bir çözüm bulunmalıdır. Süper güçler, yıllarca süren zorlu çalışmalardan sonra, sonunda gerçekten de silahların azaltılması konusunda bir anlaşmaya varabilirler (örneğin, iki Stratejik Silah Sınırlandırma antlaşması -SALT I ve II- ve 1988 tarihli INF Antlaşması). Ancak gölge sorunları psikolojik bir çözüme kavuşturulmadan yeni silah sistemleri (örneğin, MX füzesi, SS-20 füzeleri, 'Midgetman' ve SDI teknolojisi) ortaya çıkacak ve geçmiş anlaşmaları etkisiz kılarak sürecin yeniden başlatılmasını gerektirecektir.

Gölge projeksiyonunun doğasını ve bu dinamikle nasıl başa çıkılabileceğini anlamak açısından çok gerekli olan bir gözlem daha söz konusu: Gorbaçov yönetimine kadar Sovyetler Birliği, Amerikan milli gölgesinin yansıtması için ideal bir 'kanca' (alıcı) işlevi gördü. İki taraf birbirine zıt ideoloji ve değerlere sahip olduğu için aynı durum Sovyet gölgesi ve

Amerika açısından da geçerliydi. Amerikalılar bireysel haklara kolektif haklardan daha fazla değer verirler; Sovyetler kolektif haklara bireysel haklardan daha fazla değer verirler. Amerikalılar dini inançlarını özgürce uygulamakta ısrar ederler, Sovyetler ise resmi olarak ateisttirler vb. Kapalı kolektif bir toplum, Amerikalıların benlik imajlarıyla uyuşmadığı için bastırılarak Amerikan gölgesine atılır. Öte yandan, birey haklarına en yüksek değeri veren açık bir toplum, Sovyet benlik imajıyla bağdaşmaz ve dolayısıyla Sovyet gölgesinin bir parçasıdır. Amerikan gölgesi kısmen faşist, baskıcı ve kolektiftir (Watergate ve İran-Kontra skandalına bkz.). Sovyet gölgesi kısmen kapitalist ve demokratiktir. Polonya'daki Dayanışma hareketi ve demokratikleşme konusundaki ısrarı Sovyet gölgesinin aktif bir yönü olmuştur.

. . . . . .

46. EŞ BENLİK OLUŞTURMA VE NAZİ DOKTORLARI

ROBERT JAY LIFTON

Nazi doktorlarının davranışları bir soykırım psikolojisinin başlangıcına işaret eder. İlgili ilkeleri açıklığa kavuşturmak açısından önce sistematik olarak, bu doktorların kötülüğe katılımlarını yöneten genel mekanizmaya yani psikolojik eş benlik oluşturma modeline odaklanacağım. Ardından, bu doktorların davranışlarında Auschwitz ortamının yaygınlaştırdığı hatta dayattığı eş benlik oluşumunu büyük ölçüde etkileyen belirli eğilimleri saptamak da önemli. Bu araştırma iki amaca hizmet etmeyi amaçlıyor: İlk olarak, Nazi doktorlarının ve genel olarak Nazilerin motivasyonları ve eylemlerine dair yeni kavrayışların yolunu açabilir. İkincisi, insan davranışına dair; insanların bireysel ve kolektif, farkında olarak ya da olmadan, hangi yollar vasıtasıyla çeşitli yıkıcılık ve kötülük biçimlerini benimseyebilecekleri ile ilgili geniş kapsamlı soruları gündeme getirebilir. Bu iki amaç aslında birdir. Nazi toplu katliamının özgül ve benzersiz özelliklerine dair psikolojik ve ahlaki yargılarımızda

herhangi bir doğruluk payı varsa, bu yargılardan günümüzde insanlığın başına musallat olan olağanüstü tehdit ve kendini yok etme potansiyeline de hitap eden ve daha yaygın bir şekilde geçerli ilkeler türetebiliriz.

Nazi doktorlarının Auschwitz'de nasıl çalışabildiklerini anlamanın yolu, benim 'eş benlik oluşturma' olarak adlandırdığım psikolojik ilkedir. Bu ilkeye göre benlik, işlev gören iki bütün parçaya ayrılır ve bu parça-benliklerden biri bütün bir benlikmiş gibi hareket eder. Bir Auschwitz doktoru, eş benlik oluşturma yoluyla sadece öldürmekle veya öldürmelere katılmakla kalmıyor, aynı zamanda bu canavarca proje adına davranışının neredeyse her yönünü kapsayan bir öz-yapılanmayı (veya öz-süreci) sessizce organize edebiliyordu.

O halde eş benlik oluşturma, Nazi doktorunun öldürme eylemine katkısı karşılığında şeytani ortamla yaptığı Faustvari pazarlığın psikolojik bir aracıydı. Bu ayrıcalıklı adaptasyon adına kendisine çeşitli psikolojik ve maddi faydalar sunuluyordu. Fakat Auschwitz'in dışında da genel olarak Alman doktorlara sunulan ve Faust'takini andıran daha büyük bir cazibe söz konusuydu: Kurbanlaştırma ve toplu katliamla gerçekleştirilen devasa bir ırksal temizlik planının teorisyenleri ve uygulayıcıları olma.

Kişi Faustçu pazarlıklardan her zaman etik olarak sorumludur ve eş benlik oluşturmanın çoğunlukla farkındalık dışında gerçekleştiği hakikati bu sorumluluğu hiçbir şekilde ortadan kaldırmaz. Eş benlik oluşturmayı incelemekle kötülüğü aydınlatmak adına psikolojik bir sondaj yapmış oluyorum. Auschwitz'deki bir Nazi doktoru için eş benlik oluşturma, muhtemelen kötülük lehine bir seçim yapmak demekti.

Genel anlamda eş benlik oluşturma beş özellik içerir. Birincisi, iki benlik arasında özerklik ve bağlantı açısından bir diyalektik söz konusudur. Birey olarak Nazi doktorunun, daha önceki etik standartlarıyla taban tabana zıt bir ortamda psikolojik olarak işlev görebilmesi için Auschwitz-benliğine ihtiyacı vardı. Aynı zamanda, kendini insancıl bir hekim, koca veya baba olarak görmeye devam edebilmek için de önceki benliğine ihtiyaç duyuyordu. Auschwitz-benliği hem özerk hem de kendini ortaya çıkaran önceki benliğe bağlı olmalıydı. İkincisi, eş benlik oluşturma bütünsel bir ilkeyi takip eder. Auschwitz-benliği 'başarılı oldu' çünkü kapsayıcıydı ve tüm Auschwitz ortamıyla bağlantı kurabiliyordu; birazdan açıklayacağım çeşitli tema ve mekanizmalara tutarlılık ve biçim

kazandırmıştı. Üçüncü olarak, eş benlik oluşturmanın yaşam ve ölümle ilgili bir boyutu mevcuttur: Fail, Auschwitz-benliğini ölümün egemen olduğu bir ortamda psikolojik bir hayatta kalma şekli olarak algılıyordu. Başka bir deyişle kişinin, kendi sağlığı veya hayatta kalma biçimi olarak algıladığı şey adına yarattığı bir 'öldüren benlik' paradoksu söz konusuydu. Dördüncüsü, Auschwitz'de olduğu gibi, eş benlik oluşturmanın muhtemelen suçluluk hissinden kaçınmak gibi önemli bir işlevi vardır: 'Kirli işi' yapan daha ziyade ikinci benliktir. Ve son olarak, eş benlik oluşturma, hem (daha önce de belirtildiği gibi büyük ölçüde farkındalığın dışında gerçekleşen) bilinçdışı bir boyutu hem de ahlaki bilinçteki önemli bir değişikliği içerir. Bu beş özellik, eş benliğin oluşumunda psikolojik anlamda gerçekleşen diğer her şeyi çerçeveler ve bunlara nüfuz eder.

Örneğin, bütünsel ilke, eş benlik oluşturmayı geleneksel psikanalitik 'bölünme' kavramından ayırır. Bu son terim, şimdiye kadar birden fazla anlamı karşıladı ancak daha çok, benliğin bir bölümünün tecrit edildiğini ve 'bölünmüş' olan bu öğenin (benim 'psişik uyuşma' adını verdiğim durumda olduğu gibi) artık çevreye tepki vermediğini ya da benliğin geri kalanıyla çeliştiğini ima eder. Bu anlamda bölünme, on dokuzuncu yüzyılda Freud'un çağdaşı olan Pierre Janet'nin başlangıçta 'dissosiyasyon' dediği şeye benzer. Freud'un kendisi de bu iki terimi bir tutma eğilimindeydi. Ancak uzun süreli adaptasyon biçimleriyle ilgili olarak (dikkatli bir yorumcunun sorduğu gibi) "Bölünmede bölünen şey nedir?"[19] [20]

Böylelikle 'bölünme' veya 'dissosiyasyon', Nazi doktorlarının cinayete katılımlarıyla ilgili hislerini bastırdıklarını veya psişik bir uyuşma yaşadıklarını gösteriyor olabilir.[21] Ancak bir veya iki yıl (ya da daha uzun bir süre) devam eden bir öldürme rutinine katılımlarını takip edebilmek için işlev halindeki benliğin tamamına dayanan açıklayıcı bir ilkeye ihtiyaç

19 [Paul W. Pruyser, "What Splits in Splitting?" *Bulletin of the Menninger Clinic* 39 (1975): p. 1-46.]

20 [Melanie Klein, "Notes on Some Schizoid Mechanisms," *International Journal of Psychoanalysis* 27 (1946): p. 99-110; ve Otto F. Kernberg, "The Syndrome", Borderline *Conditions and Pathological Narcissism* (New York: Jason Aronson, 1973), p. 3-4 7.]

21 Henry V. Dicks, *Licensed Mass Murder: A Socio-Psychological Study of Some* SS *Killers* (New York: Basic Books, 1972).

vardır. (Aynı ilke devam eden psikiyatrik rahatsızlıklar için de geçerlidir ve eş benlik oluşturmayı vurgulamam, son zamanlarda benliğin bütünsel işlevine gösterilen ilgiyle de uyumludur.)[22]

Eş benlik oluşturma, William James'in 'bölünmüş benlik' olarak adlandırdığı benlikteki zıt eğilimlerle ilgili evrensel potansiyelin bir parçasıdır. James, on dokuzuncu yüzyıl Fransız yazarı Alphonse Daudet'nin umutsuz çığlığını ("Homo duplex, homo duplex!") aktarırken bu çığlıktaki "korkunç dualitenin" farkındaydı (Örneğin kardeşi Henri'nin ölümüne tepki olarak Daudet'nin "ilk benliği ağlarken" "ikinci benliği" arkasına yaslanıp biraz da alaycı bir tavırla hayali bir tiyatro oyunu sahnelemişti).[23] James ve Daudet açısından eş benlik oluşturma potansiyeli insan olmanın bir parçasıdır ve ölüm söz konusu olduğu zaman bu süreç muhtemelen azami boyutlarda yaşanır.

Ne var ki bu 'karşıt benlik', Nazi doktorlarında olduğu gibi tehlikeli ve engellenemez bir hale gelebilir. İşte o vakit Otto Rank'ın edebiyat ve folklorda 'eş benlik' üzerine yaptığı kapsamlı çalışmalarda keşfettiği gibi, karşıt benlik kişiyi içeriden ele geçirebilir ve yavaş yavaş esas benliğin yerini alarak tüm birey adına 'konuşmaya' başlayabilir.[24] Rank'ın çalışması ayrıca, karşıt benlik potansiyelinin, yani aslında kötülük potansiyelinin, insan ruhu için *gerekli olduğunu* ileri sürer: Kişinin gölgesini, ruhunu veya 'eş benliğini' kaybetmesi ölüm demektir.

Genel psikolojik terimlerle ifade edecek olursak, uyumsal eş ben oluşturma potansiyeli insan ruhunun ayrılmaz bir parçasıdır ve örneğin savaştaki bir asker ya da hayatta kalabilmek için eş benlik oluşturması gereken bir şiddet kurbanı, diyelim ki bir Auschwitz mahkûmu açısından bazen hayat kurtarıcı da olabilir. 'Karşıt benliğin' yaşamı zenginleştirme

22 Örneğin bkz. Erik H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis* (New York: W. W. Norton, 1968); Heinz Kohut, *The Restoration of the Self* (New York: International Universities Press, 1977); Henry Guntrip, *Psychoanalytic Theory, Therapy and the Self* (New York: Basic Books, 1971); Robert Jay Lifton, *The Broken Connection: On Death and the Continuity of Life* (New York: Basic Books, 1983 [1979]).

23 [William James, *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature* (New York: Collier, 1961 [1902]), p. 144

24 Rank'ın bu alandaki belli başlı iki çalışması: *The Double: A Psychoanalytic Study* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1971 [1925]); ve *Beyond Psychology* 'de yer alan *"The Double as Immortal Self,"* (New York: Dover, 1958 [1941]), p. 62-101.

ihtimali olduğu kesindir ancak bazı koşullar altında, hiçbir kısıtlama olmadan kötülüğü de kucaklayabilir.

Nazi doktorunun durumu (1913 tarihli bir Alman filmi olan *The Student of Prague* 'dan alınmış olan) Rank'ın örneklerinden birini andırır: Eskrim şampiyonu bir öğrenci, kötü bir sihirbazın odasından almak istediği herhangi bir şey karşılığında büyük servet teklifini ve sevdiği kadınla evlenme olanağını kabul eder. Yaşlı büyücünün odadan aldığı şey öğrencinin aynadaki görüntüsüdür ki bu imge genellikle eş benliği temsil eder. Öğrencinin asıl benliği, kadının babasına böyle bir düelloya girmeyeceğine dair söz vermiş olmasına rağmen eş benliği, sevgilisine talip olan adamla girdiği bir düelloda eskrim becerilerini kullanır ve sonunda bir katil olur. Faust efsanesinin bu varyasyonu, Nazi doktorunun Auschwitz'le ve rejimle yaptığı 'pazarlık' ile paralellik gösterir: Nazi doktoru da öldürme eylemini gerçekleştirebilmek için önceden sahip olduğu ahlak standartlarını ihlal ederken etkili bir direnişle karşılaşmayan, hatta var olan becerilerini (tıbbi bilimsel) bu yönde kullanan karşıt bir benlik (gelişmekte olan Auschwitz benliği) edinmişti.[25]

Rank, eş benliğin ölüm sembolizmini "modern kişilik tipindeki çözülmenin ortaya çıkardığı bir semptom" olarak vurguladı. Bu çözülme (benim ölümsüzlüğün motamot bir yorumu olarak adlandırdığım) "kişinin kendi imgesini sürekli kılma"[26] ihtiyacına yol açar (ki bu, benliğin kişiliğinizi yansıtan bir işte devamlı kılınmasıyla veya yaratıcı bir sembolik ölümsüzlük biçimiyle taban tabana zıttır). Rank, Narcissus efsanesinin, hem motamot yorum yönteminin tehlikesini, hem de ('sanatçı-kahraman' örneğinde olduğu gibi) yaratıcı yönteme geçiş yapmanın gerekli-

25 Rank, *Double*, p. 3-9; Rank, *Beyond Psychology*, p. 67-69. "Der Student von Prag," için bkz. Siegfried Kracauer, *From Caligari to Hitler: A Psychological History of the German Film* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1947), p. 28-30. Rank'ın eş benlik temasına ömür boyu süren ilgisini ilk uyandıran şey 1920'lerin ortalarında yeniden sahnelenen *The Student of Prag*'ı izlemesi olmuştu. Rank, senaryonun yazarı Hanns Heinz Ewers'ın, ağırlıklı olarak E.T.A. Hoffmann'ın "Story of the Lost Reflection" adlı eserinden yararlandığından bahsetmişti (Bkz. E. T. A. Hoffmann, "Story of the Lost Reflection", J. M. Cohen, ed., *Eight Tales of Hoffmann* (Londra, 1952).

26 Rank, *Beyond Psychology*, p. 98.

liğini tasvir ettiğini düşünüyordu.[27] Ancak Nazi hareketi, kendi sözde sanatçı-kahramanı olan doktorunu, tıpkı Narcissus gibi kendi imgesinin esaretinde kalmaya teşvik etti. Burada akla derhal, her şeye kadir olma arayışına hizmet eden uç seviyedeki narsisizmiyle ve Auschwitz'deki Nazi doktorlarının genel durumunu karikatürize edecek kadar örneklemesiyle Mengele geliyor.[28]

Eş benlik oluşturma vicdanı ortadan kaldırarak değil, *vicdan aktarımı* olarak adlandırılabilecek bir mekanizmayla Nazi doktorlarının kendilerini suçlu hissetmekten kaçınmasına hizmet etti. Vicdanın gerektirdikleri, onu kendi iyilik kriterleri (görev, gruba bağlılık, Auschwitz koşullarını 'iyileştirme' vb.) içine yerleştiren Auschwitz benliğine aktarıldı ve böylece asıl benliği orada yapılanların sorumluluğundan kurtardı. Rank da benzer şekilde, "egosunun yaptığı bazı şeylerin sorumluluğunu kabullenmeyerek onu başka bir egoya; ya şeytanın kendisiyle kişileştirilen ya da şeytanca bir anlaşma (örneğin daha evvel bahsi geçen Nazi doktorlarının yaptığı Faustçu pazarlık) sonucu yaratılan bir eş bene yerleştirmeye zorlayan" bir suçluluk duygusundan bahsetti. Rank aktarımı başlatan "güçlü bir suçluluk bilincinden" söz etmişti[29] ancak eş benlik oluşturma manevrası, çoğu Nazi doktoru açısından suçluluk duygusunu daha henüz gelişmeden veya bilinç boyutuna ulaşmadan etkisiz kılıyordu.

Ölüm ve suçluluk duygusu arasında kaçınılmaz bir bağlantı vardır. Rank, karşıt benliği "kişiliğin bozulabilir ve ölümlü kısmını temsil eden bir kötülük biçimi" ile eş tutar.[30] Eş benlik kötüdür zira kişinin kendi ölümünü temsil eder. Benzer şekilde Nazi doktorunun Auschwitz benliği de onun adına ölüm meselesini üstlendi ancak aynı zamanda, kendi

27 Rank, erken dönem çalışmalarında, Freud'u takip ederek Narcissus efsanesini 'narsisizm' kavramıyla, kişinin kendisine yönelttiği libidoyla ilişkilendiriyordu fakat bunu huzursuz bir şekilde yaptığı izlenimini veriyor ve her zaman narsisizmin altında ölüm ve ölümsüzlük meselesinin gizlendiğini vurguluyordu. Daha sonraları, cesurca bir tutumla Narcissus'ta ölüm temasının daha eski ve önemli olduğunu benimsedi ve biraz da küçümseyici bir üslupla "orada kendini sevme prensiplerinin sembolize edildiğini iddia eden bazı modern psikologlardan" bahsetti. (Bkz. Rank, *Beyond Psychology*, p. 97-101). O dönem artık Freud'dan kopmuş ve kendi entelektüel konumunu belirlemişti.

28 Rank, *Double*, p. 76.

29 a.g.e.

30 Rank, *Beyond Psychology*, p. 82

"bozulabilen ve ölümlü tarafının" farkındalığını engelleyebilmek için şeytani projesini kullandı: 'Kirli işi' tüm benlik adına eş benlik yapar ve bunu yapabilmek için o işi 'uygun' hale getirir. Böylece benliğin tamamını kendi suçunun ve kendi ölümünün farkındalığından korumuş olur.

Eş benlik oluşturmada benliğin bir kısmı diğer kısmını "inkâr eder". Reddedilen gerçekliğin kendisi değil (zira bir Nazi doktoru, Auschwitz benliği aracılığıyla ne yaptığının farkındaydı) bu gerçekliğin anlamıdır. Nazi doktoru seçim yaptığını biliyordu, ancak seçimlerini cinayet olarak yorumlamadı. O halde inkâr biçimlerinden biri Auschwitz benliğinin cinayetin anlamını değiştirmesi, diğeri ise Auschwitz benliği tarafından yapılan herhangi bir şeyin esas benlik tarafından reddedilmesiydi. Auschwitz benliği, oluştuğu andan itibaren, Nazi doktorunun önceki benlik anlayışını nispeten kalıcı bir inkâr gerektirecek denli ihlal etmişti. İnkâr, hakikaten de Auschwitz benliğinin can damarıydı.[31]

EŞ BENLİK OLUŞTURMA, BÖLÜNME VE KÖTÜLÜK

'Eş benlik oluşturma' aktif psikolojik bir süreçtir; aşırı veya had safhadaki durumlara uyum sağlamanın bir yoludur. Bu nedenle bu kavramı daha yaygın olan isim haliyle ('eş benlik') değil 'eş benlik oluşturma' şeklinde kullanıyorum. Benliğin kökten çöküşüne alternatif olarak adaptasyon, "psişik tutkalın"[32] çözülmesini gerektirir. Bu örüntü Auschwitz'de, bir doktorun bireysel olarak yaşadığı geçiş döneminin baskısı altında oluşuyordu. O esnada Nazi doktoru, kendi ölüm kaygısı kadar dağılma, ayrılma ve tıkanma gibi ölümle eşdeğer korkular da yaşıyordu. Kaygısını yatıştırmak için işlevsel bir Auschwitz benliğine ihtiyacı vardı. Bu Auschwitz benliği, her gün tahakküm kurmak ve önceki benliğin ifadelerini tek tük anlar ve kamp dışındaki aile ve arkadaş görüşmeleriyle sınırlamak zorundaydı. Çoğu Nazi doktoru kampta kaldıkları sürece bu gaspa di-

31 Michael Franz Basch, "duygulanım ile algı arasında, algının bilince erişmesini engellemeden gerçekleşen birleşmeye" yapılan bir müdahaleden bahseder. Bkz. Michael Franz Basch, "The Perception of Reality and the Disavowal of Meaning", Annual of Psychoanalysis, cilt. II (New York: International Universities Press, 1982), p. 147. Bu anlamda inkâr, sembolleştirme sürecinin değerini veya duygusal yükünü değiştirdiği için psişik uyuşmayı andırır.

32 Ralph D. Allison, "When the Psychic Glue Dissolves," *HYPNOS-NYTT* (Aralık 1977).

renmedi. Aksine onu, psikolojik olarak işlev görebilmenin tek yöntemi olarak memnuniyetle karşıladı. Bir ortam yeterince uç boyuttaysa ve kişi orada kalmayı seçerse, bunu *ancak* eş benlik oluşturarak yapabilir.

Yine de eş benlik oluşturma, çoklu veya 'ikili kişiliğin' karakteristik bir özelliği olan radikal dissosiyasyonu ve devamlı bir ayrılmayı içermez. İkinci durumda, iki benlik birbirinden daha derin bir şekilde farklı ve özerktir ve birbirini tanımamaya veya yabancı bir unsur olarak görmeye meyillidir. Dahası, ikili ya da çoklu kişilik örüntüsünün erken çocuklukta başladığı ve süresiz olarak kendisini pekiştirip kalıcı hale getirdiği düşünülmektedir. Yine de çoklu kişiliğin gelişiminde, yoğun psişik veya fiziksel travma, aşırı derecede ikircikli bir atmosfer ve özdeşleşmelerle ilgili şiddetli bir çatışma ve kafa karışıklığı[33] gibi etkilerin mevcudiyeti muhtemeldir ki bunların hepsi eş benlik oluşturmada da etkili olabilirler. Belirli bir benliğin "bir kez vaftiz edildiğinde" yani yetkili birisi tarafından adlandırıldığında veya onaylandığında daha net ve kesin hale gelebileceğini ileri süren Janet'nin ilkesi de her iki koşulla alakalıdır. Hiçbir zaman çoklu kişilikteki bir benlik kadar istikrarlı olmasa da Auschwitz benliği, Nazi doktoru ilk seçimlerini yaptığı vakit benzer şekilde vaftiz edilmiştir.

Yakın tarihimizden bir yazar, şizofreni ve çoklu kişilikteki 'bölünmenin' derinliğini betimlemek için bir ağaç metaforunu kullanmıştı; bu metafor eş benlik oluşturmayı da içerecek şekilde genişletilebilir. Şizofrenide, benlikteki yarılma "en azından gövdesindeki gidişatın önemli bir kısmında, aşağıya veya köklerine doğru çürüyen bir ağacın ufalanıp parçalanması gibidir." Çoklu kişilikte bu yarılma, "çok alt kısımlara kadar bölünmemiş, esasen sağlam olan bir ağaçtaki gibi" belirli ve sınırlıdır.[34] Eş benlik oluşturma, kökleri, gövdesi ve daha büyük dalları daha önce herhangi bir zarar görmemiş bir ağaçta daha da yukarı kısımlarda gerçekleşir: Yapay olarak ayrılmış iki daldan biri, diğerinin normal büyümeye devam

33 İlk iki etki, George B. Greaves'in, "Multiple Personality: 165 Years After Mary Reynolds," adlı eserinde tarif edilir. (*Journal of Nervous and Mental Disease* 168 (1977): p. 577-96.) Üçüncü etkiyi Freud şu kitabında vurgulamıştır: *The Ego and the Id*, in the *Standard Edition of the Works of Sigmund Freud*, James Strachey, ed. (London: Hogarth Press, 1955 [1923]), vol. XIX, p. 30-31.

34 Margaretta K. Bowers ve ark., "Theory of Multiple Personality," *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis* 19 (1971): p. 60.

etmesi için kötü kokan bir kabuk oluşturur ve ayrılır. Dış koşullar elverirse bu ikisi yeniden birleşmelerine yetecek kadar birbirlerine dolanırlar.

Nazi doktorlarının eş benlik oluşturması anti sosyal bir 'karakter bozukluğu' muydu? Klasik anlamda değil. Çünkü süreç yaşam boyu devam eden bir örüntüden ziyade bir adaptasyon biçimi olma eğilimindeydi. Ancak eş benlik oluşturma, 'sosyopatik' karakter bozukluğunun özelliği olarak kabul edilen unsurları içerebilir: Bunlar arasında bir duygu bozukluğu (hissizleşme ve öfke arasında dalgalanmalar), patolojik bir suçluluk duygusundan kaçınma ve (bastırılan suç ve hissizleşmeyle bağlantılı olarak) 'maskeli depresyon' ile başa çıkabilmek ve zinde hissetmeye devam edebilmek için şiddete başvurma sayılabilir.[35] Benzer şekilde, her iki durumda da tahripkâr, hatta cinayete meyilli olan davranışın benliğin parçalanma korkusunun üzerini örtüyor olması ihtimal dahilindedir.

Tanımladığım eş benlik oluşturma türündeki bozukluk daha odaklı ve geçicidir ve onu teşvik eden hatta dayatan daha büyük bir kurumsal yapının parçası olarak ortaya çıkar. Bu anlamda Nazi doktorlarının davranışları, belli bazı teröristlerin ve mafya üyelerinin, diktatörler tarafından organize edilen 'ölüm mangalarının' ve hatta suçlu çetelerinin davranışlarını andırır. Tüm bu durumlarda derin ideolojik, ailevi, etnik ve bazen yaşa özgü bağlar, suç davranışının şekillenmesinde etkili olur.

. . . . . .

47. PSİKOPATLAR NEDEN DÜNYAYI YÖNETMİYOR

ADOLF GUGGENBÜHL-CRAIG

Saldırganlık ile gölge dediğimiz unsurun özü veya mahiyeti arasında Jungçuların da yaptığı ama psikoloji literatüründe pek net açıklanmayan bir ayrım gereklidir. Saldırganlık, kişinin, çok fazla vicdan azabı çekme-

35 Bkz. Lifton, *Broken Connection*, p. 407-9; and Charles H. King, "The Ego and the Integration of Violence in Homicidal Youth," *American Journal of Orthopsychiatry* 45 (1975): p. 142.

den düşmanından kurtulma becerisidir. Rakibini yenme arzusundan ziyade kişinin kendini ilerletme arzusudur. Örneğin bir avukat, karşı tarafa zarar vermek için değil, kendisinin ve müvekkilinin istediklerini elde edebilmek için davayı kazanmaya çalışır.

Jungiyen psikolojide tanımlandığı şekliyle gölge, birçok farklı seviyeden meydana gelir. Onu eğitim, kültür veya değerler sistemi nedeniyle bastırılan, özdeşleşemediğimiz unsurlar, hisler, duygular, fikirler ve inançlar olarak tanımlarız. Gölge öncelikli olarak bireysel ya da öncelikli olarak kolektif olabilir - birincisinde, kendimiz belirli psişik içerikleri bastırırız; ikincisinde, tüm kültürün ya da alt kültürün bu bastırma üzerinde bir etkisi söz konusudur. Örneğin, cinsellik ve içgüdüyle ilgili bazı kavramlar gölgeye sürgün edilebilir. Bir ailede öfke o denli ayıplanacak bir şey olarak görülebilir ki çocuklar büyüdüklerinde açıkça gösteremedikleri için öfkeleri yalnızca gölgede varlığını sürdürebilir. Diğer bir örnek, başka milletlere veya ırklara yönelik resmi düzeydeki hoşgörü ile kolektif gölgemizin bir parçası olarak gizli gizli gelişen ırkçılık arasındaki bölünmedir.

Gölge, görüldüğü üzere, birçok farklı unsurdan oluşan karmaşık bir konudur. Bir kompleks olduğu için arketipsel bir öze dayanır; muhtemelen doğumdan itibaren sahip olduğumuz bir davranış potansiyelidir; katil veya intihar unsuru olarak adlandırılabilir ve kendi içinde yıkıcıdır. İnsanlarda böyle bir potansiyelin olup olmadığı çok tartışılan bir konudur. Jungiyen psikologlar, insan doğasında esasen yıkıcı bir arketipin; Freud'un Thanatos olarak adlandırdığı, bir yok etme ve yok edilme içgüdüsünün mevcut olduğunu varsayarlar. Yıkıcı özü ve saldırgan tarafıyla gölgenin psikopatiyi anlamada merkezi bir öneme sahip olduğu sonucuna varmamız, özellikle de psikopatları korkunç ve saldırgan eylemlerde bulunan bireyler olarak görüyorsak hiç zor olmayacaktır.

Daha önce de belirttiğim gibi, saldırganlığı bir kuantum; en erken çocukluk döneminden itibaren bazı bireylerin daha fazla sahip olduğu bir şey olarak düşünebiliriz. Hepimiz Eros'un yokluğunu oldukça farklılaşmış bir ahlaki düsturla telafi eden saldırgan kişiler tanırız. Basitçe ifade edecek olursak saldırganlık, bu bireylerin iyiyi istemekten onu yaşamaya ve savunmaya geçmelerine hizmet eder. Psikopatlar veya bu eğilimlerini ödünleyerek sürdürenler ise saldırganlığı kendi egoist hedeflerine ulaşmak için kullanırlar. Fazla saldırgan ödünlü bir psikopat, sert ve boyun eğmez

ahlakıyla sınıf arkadaşları, ailesi veya iş arkadaşları üzerinde tahakküm kurar. Fazla saldırganlık olmayan durumlardaysa hikâye oldukça farklıdır. Hem biraz olsun Eros deneyimi yaşamış bireyler hem de ödünlü psikopatlar özgüven göstermekte ve hedeflerine ulaşmakta zorluk çekerler.

Gölgenin arketipsel merkezinin; temelinde yıkıcı olduğunu söylediğimiz cinayet ve intihar unsurlarının bile gerçek psikopati sorunuyla; hepimizde var olan ve hepimizi kaygılandıran o merkezle pek bir alakası yoktur. Kendimizde ve başkalarında gördüğümüz zaman bizi hayretler içinde bırakan bu sorunu, herhangi bir ülkenin otoyollarında intihar edercesine araba kullanmada; özellikle de genç motosiklet sürücülerinin kendilerinin ve başkalarının yaşamlarını umursamadan pervasızca ölümle flört edişlerinde ve hayatlarını tehlikeye atışlarında gözlemleyebiliriz. Cinayet eğilimli unsurlar genellikle intihar eğilimli olanlardan daha derinlerde olsa bile onları da bazen bir sürücü yaya geçidindeki bir yayanın veya yolcu almak için duran bir okul otobüsünün çok yakınından geçtiğinde gözlemleyebiliriz. Genellikle 'katilimizi' gün ışığına getirmek için bir savaş çıkması gerekir. İşte o zaman psikopat veya ödünlü psikopat olmayan sözüm ona normal insanların, aynı anda hem birilerini öldürdüklerini hem de kendi eylemleri karşısında dehşet ve tiksinti hissettiklerini görünce şaşar kalırız. Bir cinayet romanından ya da bazı filmlerdeki vahşet sahnelerinden aldığımız dolaylı haz bile bize cinayet eğilimi taşıyan kendi özelliklerimizi hatırlatır.

Cinayete ve intihara meyilli taraflarımız, tekinsiz ve hatta insanlık dışı görünseler de psişenin yaratıcı potansiyeliyle bağlantılı olduklarından bizim için hayati önem taşırlar. Leopold Szondi *Moses* adlı kitabında, gerçekten yaratıcı olan bireylerin bariz bir şekilde yıkıcı bir tarafları da olduğunu gösterir. Szondi argümanını, 'vaka tarihçesi' Mısırlı bir nazırın öldürülmesiyle başlayan ve kavminin hem babası hem lideri hem de kanun yapıcısı olmasıyla sona eren Musa ile açar. Cinayet ve intihara meyilli unsurlar olarak adlandırdığımız güçlü bir arketipsel gölgenin, aynı ölçüde güçlü bir Eros hissiyle birleştiğinde yüksek seviyede bir yaratıcılığa yol açtığı sonucuna varmak cezbedicidir. Kişinin diğer insanlara, çevresine, psişesine duyduğu sevgi ile kana susamış yıkım tutkusu arasındaki çatışma onu, kendi varoluşsal çerçevesinin sınırlarına sürükler. Katil

yok etmek ister, Eros yeniler ve bu ikisinin yani yıkım ve yenilenmenin karışımından yaratıcı bir şey ortaya çıkar; '*Yaratıcı*' ortaya çıkar.

Kati ve bariz bir arketipsel gölge, psikopatların bir özelliği veya belirleyici bir niteliği olmayabilir ama ciddi hasarlar yaratabilen Eros'suz bir gölge öyledir. Bazı psikopatlar kendilerini nasıl cinselliğin herhangi bir biçimine isteyerek teslim edebiliyorlarsa, kesin psikopatlık belirtileri gösteren kişiler de bazen gölgenin çekirdeğini (cinayet/intihar) hayata geçirmekte fazla tereddüt etmezler. Sonuçlar genellikle sarsıcı ve korkunçtur. Bu eylemler, hakikatte bize söylenenden çok daha seyrek gerçekleşir ancak sonradan psikopatların tipik özelliği olarak gösterilir. Her şeyden evvel, 'halis' psikopatlar sayıca çok azdır ve bunlar nadiren çok güçlü bir gölgeye veya arketipsel bir gölgeye sahiptir. Ayrıca dünyaya uyum sağlama ve hakim olma arzusu, bu dünya kendisine yabancı olsa bile psikopatı, gölgesini hayata geçirmekten çoğunlukla alıkoyar.

Gölge yansıtmalarımıza elverişli bir zemin sundukları için psikopatlarda kendi yıkıcı potansiyelimizi görür ve eğer acımıyorsak onlardan nefret ederiz. Suç veya suç benzeri davranışlarıyla dikkatleri üzerlerine çeken psikopatları şeytanlaştırırız. Cinayet işleyenleri kötü ruhlu ve tehlikeli gösterir, onlarla gerçekten yüz yüze geldiğimizde de ne kadar zararsız göründüklerini keşfedip hayretler içinde kalırız. Adı kötüye çıkmış dolandırıcı ve hilekâr kişiler bize insan kılıklı şeytanlar gibi görünür. Hayata karşı çıkarcı yaklaşımlarıyla nam yapanlara, hatta cinayet işlemekten kaçınmayanlara dair okumalar yapmaktan zevk alırız. Onları kötülük ve yıkımın araçları olarak görürüz, halbuki onlar sadece temelde insani bir şeyden yoksun olan özürlü insanlardır.

Popüler inanışın aksine, psikopat veya ödünlü psikopat olmanın belirli avantajları vardır. Psikopatların çoğu ahlaken veya nevrotik anlamda vicdani bir kaygı taşımadıkları için topluma kolaylıkla uyum sağlarlar. Sevgi veya gerçek ilişki açığını güç sevgisiyle kapatırlar ve bu, ahlaki anlamda veya erosla ilgili bir kısıtlama yaşamadıkları için fazla zorluk çekmeden erişebilecekleri bir şeydir. Ödünlü bir psikopatın katı ahlakı bile kontrolsüz bir güç arayışına müsaade edebilir. Psikopatların toplumda bu kadar fazla üst düzey mevkii işgal etmeleri pek şaşırtıcı değildir; hayret verici olan bu tür mevkilerde daha fazla psikopatın olmamasıdır.

Bunu biraz farklı bir şekilde ifade edeyim: Herhangi bir toplumda ve genel olarak herhangi bir siyasi veya büyük örgütteki en büyük sorunlarından biri, vicdansız ve sosyal uyum sağlamış psikopatların yavaş yavaş yönetimi ele geçirmesini engellemektir. Bu sorunun çözümden çok uzak olduğu birçok ülke mevcut. Politik örgütlenme biçimi psikopatların güç mevkilerine yükselmelerini teşvik eden hatta bu tür mevkilerde sadece psikopatların yer almasına izin veren bazı ülkeler var. Bu tür ulusların hangi ruh haliyle yönetildiklerini hayal etmek zor değil. Nazi Almanyası buna iyi bir örnek. İster solcu ister sağcı rejimler olsun, tüm diktatör hükümet biçimleri bir dereceye kadar kesinlikle psikopatların egemenliğindedir. Stalin muhtemelen belirgin bir gölgesi ve kuvvetli bir güç dürtüsü olan bir psikopattı, başlangıçta arkadaşı olan Troçki ise daha ziyade bir idealist. Ancak şuna dikkat edin: Stalin, geç yaşta doğal sebeplerden öldü, Troçki ise öldürüldü. "İyiler genç ölür" ifadesinde doğruluk payı var gibi görünüyor.

İnsanın içinden demokratik bir ülkede psikopatların zirveye tırmanmalarının nasıl engellenebileceğini sormak geliyor. Örneğin, İsviçre'de en yüksek idari pozisyonların gücü o kadar katı bir şekilde kısıtlanmıştır ki bu pozisyonlar psikopatları fazla cezbetmez. Bana insanların bir psikopatın psikopatlığını görebilmeleri, kendi psikopatik yanlarını görebilmelerinden daha önemli geliyor. Çoğu demokraside bu yetenek, tehlikeli bir psikopatı sahnede belirir belirmez tespit edebilecek kadar gelişmiştir.

Vatandaşları bir psikopatı ayırt edemeyecek durumda olan bir demokrasinin, güce aç demagoglar tarafından yok edileceğine inanıyorum. İsviçre'de 'büyük adamlara' karşı koyulması ve vasat siyasi figürlerin tercih edilmesi, büyük ihtimalle, psikopatların iktidara gelmesini önlemeye yönelik içgüdüsel bir arzudan kaynaklanır. 'Büyük adam' diye bir şey elbette mevcuttur ancak bunların pek çoğu, büyük olasılıkla, sadece psikopatlıkları fark edilmemiş olan kişilerdir. Büyük İskender, Cengiz Han, Napolyon, Almanya'da II. William gibi şahsiyetleri ve geçmişte ve günümüzde az çok saygı gören liderleri düşünün. Bu 'büyük' suçlular (ki aralarına Hitler ve Stalin de dahil edilmelidir) milyonlarca insanın hayatını mahvettiler. Kendi gelişmeleri kesintiye uğramış olan bu insanlar, dışlandıklarını hissettikleri toplumlarda kabul görmeyi ve güç elde etmeyi başardılar ki bu güç, aslında (bir yere veya bir şeye) ait oldukları

yanılsamasını sürdürmek için gerekliydi. Böyle 'büyük' adamları (ve kadınları) önemli bulmayan bir millete ne mutlu.

. . . . . .

48. SUÇLULAR KİMLER?

JERRY FJERKENSTAD

Adiler, bayağılar, işe yaramazlar. Dolandırıcılar, sahtekârlar, yola getirilmesi gerekenler. Serseriler, holiganlar, hırsızlar, alçaklar. Yozlaşmış, çürümüş, kokuşmuş b.k kafalar, p.ştlar. Hukuka, düz, dar ve doğru yola, tek yola saygısı olmayan insanlar. Tanrı'dan ve insandan korkmayanlar. Hayvanlar, sapıklar, köpekler, ciğeri beş para etmezler, çakallar. Belaya bulaşanlar, kafası karışıklar, çılgınlar, deliler, psikopatlar. Asi ruhlar, kayıp ruhlar, nankörler. Kasaplar, kafayı sıyıranlar, soğukkanlı katiller. Onlar o kadar soğukkanlılar ki kendi annelerini bile soyarlar.

Suçluların, olmadığımız ve olmayı da istemediğimiz, reddettiğimiz ve toplumda yok etmeye çalıştığımız her şey olduğunu düşünüyoruz. "Hepsinden temelli olarak kurtulabilsek hayat ne kadar güzel olurdu. Kurtuluş umudu olmayan, idam edilmesi gereken bu değersiz insanları hapse tıkın, anahtarı da fırlatıp atın. Hepsi yanlış yolun yolcusu." Ama yanlış yol, Via Negativa'dır, olumsuz yoldur, yanlış görünen yoldur -- ve bu terimlerin hepsi ruhun yolculuğunu anlatan simya terimleridir.

GENEL HATLARIYLA SİMYA

Simya oldukça basittir. Massa confusa;[36] temel madde, ham içerik, kurşun ile işe başlarsınız. Bunlar sıkıca kapatılan bir kap olan Vas Hermeticus'a koyulur. O kap ısıtılır ve üzerinde bir dizi işlem yapılarak kabın

36 Massa Confusa veya Kaos: "İçinde dünyanın ve felsefe taşının şekillendiği düşünülen biçimi olmayan madde. Simyacılar, küçük evrendeki felsefe taşının yaratılışı için büyük evrenin yaratılış sürecini örnek aldılar. Kullandıkları ham maddenin veya 'massa confusa'nın, içinde dünyanın şekillendiği ilk kaos olduğunu belirttiler ve 'prima materia'larını (ilk, orijinal, saf madde) bu kaosun bir parçası olarak gördüler. (Abraham L.,A Dictionary of Alchemical Imagination; Cambridge University Press) -ç.n.-

içindeki maddenin tabiatı değiştirilir; 'altına' dönüştürülür. Uygulanan işlemler arasında yoğunlaştırma, damıtma, 'repetitio', 'mortificatio' ve 'kral ve kraliçenin evliliğini' bulunabilir. Bu, Jung ve Hillman'ın ezoterik olarak değerlendirmedikleri son derece metaforik bir süreçtir. Ezoterik olmaktan ziyade orijinal maddenin gerçek doğasını ortaya çıkaran bir süreçtir. Massa confusa, İncil geleneğindeki reddedilen köşe taşı[37] ile aynı değere sahip görülür. İşlemin sonunda yaratılan tanrı ya da altın çocuk ise ruhun doğumuyla bir tutulur. Tüm bu sürecin, başından sonuna dek orada bulunan Hermes Mercurius tarafından yönlendirildiği söylenir. Simya Hermetik bir sanattır, Hermes de simyanın Tanrısı. Hermes aynı zamanda hırsızların, suçluların ve diğer yeraltı sakinlerinin de Tanrısıdır.

Suçlular 'massa confusa'dırlar. Bir karmaşa kütlesidirler. Bu kültürün zihninde onlar, reddedilen köşe taşlarıdırlar, değersizdirler: Üzerlerine sağlam ve güvenli hiçbir şey inşa edilemez. Rilke, böyle insanları "muhtaçlar", kusurlu olanlar, "şarkı söylemeseler", kötü davranmasalar kimsenin fark etmeyeceği kişiler olarak tanımlar. Rilke, "Tanrı'yı bile bunaltan çocuk korolarındaki" iyi "kastaratolar"ın aksine "burada iyi söylenen şarkılar dinlersiniz" der. Her şey burada başlar. Lütuf ancak kusurlu olan ve kendi yoksulluğuna, çirkinliğine ve aşağılığına sahip çıkmayı kabul edene gelir.

Bu çirkin ve istenmeyen özelliklerden kendimizi uzak tutar, onları suçlu ilan ederken kendimiz 'doğru', iyi, yasalara saygılı kişiler olarak kalmayı yeğleriz. Doğamız gereği iyi insanlar olduğumuz için mi böyle yaparız? 'Yakalanmaktan' korktuğumuz için mi?

Suçlu bata çıka bilinmeyene, hukuk ve düzen dünyasının dışına, sınırın ötesine, Hermes'in dünyasına ve bilinçdışına doğru ilerler. Hırsız kabadır, vahşidir, kayıtsızdır ama sınırı aşar. Bu, hepimizin bir şekilde geçmesi gereken bir sınırdır. Simya teologu Sebastian Moore bunu şöyle ifade eder:

"Bizim en büyük gizemimiz şudur: Kötülüğümüz ve hatta bütünlüğe karşı durma eğilimimiz bile bizi Tanrı'nın sevgisine maruz bırakır. Ve

37 İsa onlara şunu sordu: "Kutsal Yazılar'da şu sözleri hiç okumadınız mı: Yapıcıların reddettiği taş, sonunda köşenin baş taşı oldu. Bu Rab'bin işidir ki bizim gözümüzde harika bir iştir!`-Matta 21.42 -ç.n.-

aslında o bizi bu sevgiye, bütünlüğe duyduğumuz arzunun bile ulaşamadığı bir biçim ve derinlikte maruz bırakır."

Aramızdaki suçlular, bizim sorun olmadığına karar verdiğimiz yollardan altın elde edemeyen veya etmeyecek olanlardır. Kokain, cinsellik, 'indirimli' müzik seti, bisiklet ve araba gibi 'istemiyormuş gibi yaptığımız şeyleri' bize satan onlardır.

Onlar, 'altın standartlarla' uyumlu olan bir başarı elde edemedikleri için çaresiz bırakılanlardır. Bizim bölünme ve ikiyüzlülükle inkâr ettiğimiz insan doğasının gizli alanlarını sömürerek geçimlerini sağlarlar. Tüm suçluları ortadan kaldırmak bu kusurları ortadan kaldırmaz. Kusurlar, insan doğası hakkında temel bir şeyi (sadece hapsedileni, terk edileni ve günah keçisi yapılanı değil) simyasal olarak üzerinde çalışılmayı, fark edilmeyi ve bizim katılımımızı gerektiren bir şeyi ifade ederler.

KUTSAL OLMAYANIN KUTSALLIĞI

Jung Tanrı'nın; yaşayan Tanrı'nın yalnızca bakmayı en istemediğimiz, araştırmaya en çok direnç gösterdiğimiz yerde bulunabileceğine inanıyordu. Bu yaşayan Tanrı, kendi karanlığımız ve gölgemizle iç içedir, yaralarımız ve komplekslerimizle birlikte dokunmuş, patolojilerle ince ince işlenip süslenmiştir. Fakat yaratılıştan ve gündelik hayattan uzaklaştırılmış olan 'İman Tanrısı' bizi kusurlarımızdan özgürleştirir, tüm dünyevi kirliliklerden nihai olarak arındırır ve insani ikilemin en zor yönleriyle başa çıkma yükümlülüğünden kurtarır.

Simya, yaşayan Tanrı'yı hayatın en bozulmuş ve ahlak dışı yönlerinden damıtma sürecidir. Ancak bu süreç, bu ahlak dışı oluş kabul edilene kadar başlayamaz. Bu, ahlak dışı bir durum yaratmak zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Böyle bir şey alenen ve bizim de suça iştirakimizle zaten mevcuttur. Asıl mesele daha ziyade onu tanımak, küçük eylemlerde, fantezilerde, gizli saklı anlaşmalarda ve gizli anlarda onun kendimizdeki varlığını kabul etmektir.

Burada aslında tin ve ruh arasındaki farktan bahsediyoruz. Tinin yolu düz ve yukarı doğrudur. Ruhun yolu eğri büğrü, aşağı doğru ve rahatsız edicidir. Ruhun yolu aynı zamanda erkekliğe inisiyasyon yoludur. Amacımız 'iyi' olmak değil, gerçek olmak, karanlığımızı, 'via negativa'yı bilmek, saf ve masum olmamaktır. İnisiyasyon, nelere kadir olduğumuzu,

sınırlarımızı, açlıklarımızı, arzularımızı bilmek demektir. Bu genellikle elde edilirken acı veren bir bilgidir. Fakat yalnızca bu etkenlerin farkında olduğumuzda sorumluluk alma ve akıllı seçim yapma kapasitesine sahip oluruz.

Prens ve Wurm hikâyesini düşünün (Wurm = ejderha). Yaşlı bir çift çocuk ister ve bir ebeye danışır. Ebe onlara eve gitmelerini ve uyumadan önce kirli bulaşık suyunu yatağın altına boşaltmalarını söyler. Sabah, siyah ve beyaz goncası olan bir çiçek vardır. Sadece beyaz çiçeği koparmaları gerekiyordur ama onlar ikisini de koparırlar.

Aylar geçer ve ebe, kadının doğumu için eve getirilir. İlk doğan şey, annenin yarı bilinçli onayıyla kendi başının çaresine bakmak üzere ebenin pencereden fırlatıp attığı, unutulmaya terkedilen sümüklü bir kertenkeledir. Birkaç dakika sonra mükemmel, başarılı ve herkes tarafından sevilecek olan sağlıklı ve güzel bir erkek çocuk doğar. Herkes ona o kadar hayrandır ki kralın kızıyla evlenecektir.

Wurm'un hayatıysa etrafta sinsice dolaşarak, kardeşinin ve ailesinin hayatını gözetleyerek, karnını doyurup kendini sıcak tutmak için hırsızlık yaparak ve sahip olmadığı şeylere özlem duyarak geçer. Wurm küskün, öfkeli ve kincidir.

Düğün gününde Prens kaleye gider. Yolda atlı arabası devasa Wurm tarafından aniden durdurulur. Wurm, kendisini Prens'in uzun zamandır kayıp olan kardeşi olarak tanıtır ve Prens'ten ona da bir gelin bulmasını ister. Aksi takdirde Prens kendi gelinini bir daha asla görmeyecektir. Ardından özel bir odada geceyi Wurm'la geçirip ertesi sabaha sağ çıkabilecek bir kadın arama süreci başlar ve bu zor görev uzun yıllar sonra başarıyla sonuçlanır.

Hikâyenin dönüm noktası, Wurm'un kendini tanıtması, saklandığı yerden çıkması ve onu olduğu gibi 'sevebilecek' bir gelin talep etmesidir. Suçlu ve toplumdan dışlanmış bir varlık olarak yaşamaya son vermek zorundadır. Ama Wurm kendi doğasını değiştirmeyi teklif etmez. Daha ziyade kendisi prima materia'dır. Orada simyevi bir şey gerçekleşecek mi, bir ruh üretilecek mi görmek için kendisini özel bir odaya, bir Vas Hermeticus'un içine yerleştirir. Wurm'un sevilebilmesi ve dünyada onurlu bir yere sahip olabilmesi sadece kendini ifşa etmesi ve ihtiyacı olan şeyi talep etmesiyle mümkün olmuştur. Hem suçlunun hem de onları günah

keçisine dönüştüren bizlerin yapmayı reddettiği şey de işte budur: Kendimizi ifşa etmek, açığa çıkmak, birdenbire kapıldığımız 'garip duyguyu', 'delice arzuyu' kabul etmek. Goethe'nin sözleriyle, "böyle bir şeyi tecrübe etmediğimiz" müddetçe tasdik edilmeden, gizli ve "bu karanlık dünyada yalnızca dert sahibi bir misafir" olarak kalırız.

Yakalanmaktan, yanmaktan, Wurm-benliğimizin meydana çıkmasından, benliğimizin en çirkin parçasının neye ihtiyacı olduğunu sormaktan korkuyoruz. Bu yüzden birçoğumuz tamamıyla iyi biriymişiz gibi davranıyoruz. Ama iyi olmak yeterli değil.

Çoğumuz dönüşüme, ölüme ve yeniden doğuşa, Hermes/Mercurius'un bizi emülsifiye ettiğine inanıyoruz ama yine de ölümü yaşamak istemiyoruz. Değiştirilmeden değişmek; 'yeni bir görünüm' kazanmak için 'tekrardan biçimlendirilmek' istiyoruz ama hakiki bir değişimin yol açacağı kargaşa, telaş ve egoyla uyuşmayan dekompansasyonu[38] yaşamak istemiyoruz.

Gelişim psikolojisi, özellikle de Robert Kegan'ın tanımladığı şekliyle, insan olarak olgunlaşmak için geçmemiz gereken aşamaları ortaya koyar. Çoğumuz erken aşamalarda takılıp kalırız zira nasıl gelişim psikolojisinin temsil ettiği simya süreci olan ölümler ve yeniden doğuşlar için gerekli fedakârlıklarda bulunacağımıza dair hiçbir eğitimimiz yoktur. Bunun sonucunda, her aşama veya işlemin temsil ettiği ders öğrenilmeden kalır.

KAPATILMA: VAS HERMETICUS'A GİRİŞ

Kapatılma, hapis, ölüm cezası, uzun cezalar -- tüm bu terimler aslında oldukça simyasaldır. Vas hermeticus, prima materianın (ilk, saf maddenin) yani massa confusa'nın yerleştirildiği kaptır. Bu kap, işlem tamamlanana kadar kapalı tutulmalıdır. Bu penolojiye[39] çok benzer: Suçluyu (umut ettiğimiz) bir dönüşüm geçirene kadar hapishaneye kapatırız. Ceza ve terapinin, damıtma ve çürütme gibi çeşitli simyasal işlemleri temsil ettiği söylenebilir.

---

38 Tıpta, bir organın vücut ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmesi. Psikolojide, kişinin kullanmakta olduğu savunma mekanizmasının çökmesi, bozukluk belirtilerinin giderek artması ve nihayetinde normal işlevselliğin ortadan kalkması. -ç.n.-

39 Suçlularla ilgili olarak uygulanacak önlem, yaptırım, ceza ve bunları uygulama yöntemlerini inceleyen bilim dalı. -ç.n.-

Peki tamam, haydi suçluları simyasal bir süreçten geçirelim, tabiatlarını değiştirelim ve bu süreç tamamlanana kadar onları kontrol altında tutalım. Ama bu sancılı ve zor süreci sadece suçlulara layık görmeyelim. Hepimizin buna ihtiyacı var. Aslına bakarsanız suçlu olmayan birçoğumuzun suçlulardan daha çok buna ihtiyacı var. Ama hiçbir zaman *yakalanmayacağımız* için sürecimiz de asla başlamayacak. Keşke bir şey bizi yakalasa! Kendi kendimize teslim olmayacağımızı, ihmal ettiğimiz hermetik sürece doğru içe dönmeyeceğimizi Tanrı biliyor. Yakalanmak için seni ispiyonlayacak birine ihtiyacın var. Yakalanmazsan kutsal muhafazanın içine, vas hermeticus'a giremezsin ve simya süreci başlayamaz.

Prens ve Wurm masalı ve Eros ve Psykhe'de de olduğu gibi karanlık yataktaki canavar Wurm 'yakalanana', meydana çıkana, görülene, bilinene kadar hiçbir şey olmaz. Asıl iş ondan sonra başlar. O zamana kadar her şey bilinçdışıdır, bilinmezdir, kördür.

Ama biz normal insanlar suçluluk karşısında röntgenciyizdir; suç bizi büyüler ama ondan uzak dururuz. Çok azımız Mick Jagger'ın 'Sympathy for the Devil'[40] şarkısında yaptığı gibi, farkında olmadan karanlık güçlere iştirak ettiğimizi itiraf edebiliriz. Gerçek insanlığın başladığı bölgeye girmek istemeyiz. Tapınabileceğimiz, hayran olabileceğimiz bir Tanrı'yı, bizim de üstümüze düşeni yapmamızı bekleyen bir Tanrı'ya tercih ederiz. 'Cinayetin kutsallığını' övmek istemeyiz ve karanlık yüreğimizin, kötülüğe ve bütünlükten uzaklaşmaya olan eğilimimizin de lütuf, ruh ve 'altın' elde etmek için bütünlüğe, iyiliğe ve mükemmelliğe olan inancımız ve bu yoldaki çabalarımız kadar gerekli olduğunu kabul etmeyiz.

Suç doğal olmayan, insanlık dışı, tabiata ve kültüre karşı bir eylem olarak kabul edilir. Öyleyse nasıl gerekli ve zaruri bir şeyin metaforu olabilir ki? Haneye tecavüz, hırsızlık, masumlara tecavüz, kutsalı istismar, dövme ve sakatlama, taciz ve göz korkutma. Tüm bu eylemler, rüyaların günlük bilinç dahilindeki ego alışkanlıklarımıza yapmaya çalıştıklarına benzer. Rüyalar, egoyu 'göreceleştirmek' için bizi kendi 'massa confusa'mızla tanıştırmaya çalışır. Rüyalar (hastalık dışında) ruhlarımızın bizimle en önemli konuşma aracıdır. Kültürümüzün bu simyasal rüya çalışmasına katılmayı reddetmesi suç olasılığını artırır. Artan savunmala-

40 'Şeytana Sempati' -ç.n.-

rımızın, kişisel savunma bütçelerimizin, emniyet ve güvenlik sistemleriyle ilgili endişelerimizin tek yaptığı şey suç olasılığını artırmaktır. Tüm bu önlemler uçurumu derinleştirir, bölünmeyi artırır ve istilanın kaçınılmazlığını garanti eder. İçeri girmelerine, bizi etkilemelerine izin verir ve onları kendi nosyonlarımıza uygun şekillerde yorumlamazsak da rüyalar, karanlık, suçlu tarafımıza erişebilmemiz ve onu 'altına' dönüştürmemiz için bize yol gösterirler.

Hüküm giymiş suçlunun yolu farklıdır. Onun 'tedavisinin'[41] (tedavi/sertleştirme: Simyevi bir işlem. Deriyi sertleştirmek ve tabaklamak, ceza için de kullanılan bir metafordur) bir kısmı, kurban rolünü öğrenmek, o yeri hissetmek, *sadece* kendi rolünü, suçlu rolünü oynamak değil, hikâyenin tamamının farkında olmaktır. Suçlu kişiye doğal gelmeyen; onun 'opus contra naturam'ı[42] olan şey budur. Onun için boşluğu ve bölünmüşlüğü bu kapatır.

ISIYI YÜKSELTMEK

Alev ve alevin verdiği ısı, damıtma veya kalsinasyon (kurutma) gibi pek çok simyasal işlemde önemli bir rol oynar. Polise de 'ısı' denilir.[43] Henüz yakalanmamış bir suçlu her zaman 'sıcaktan' kaçma kaygısı taşır. Tespit edilen bir suçlu ise, sıcaktan kaçmak veya onu alt etmek ister.

'Azmış' olmak,[44] tutkulu ve hırslı bir durumu anlatır; kişinin istediği şeyi hemen şimdi elde etmesi gerekir aksi taktirde aklını yitirecektir. 'Azmış' birisi mantıksızdır, ne yapacağı belli olmaz, tek bir amacı vardır. 'Azmak' uyarılmayla, sertleşmeyle, kişinin arzusu tatmin olana kadar bükülmez olma ile de ilgilidir. 'Azan' bir suçlunun motivasyonu nedir, onu harekete geçiren şey nedir? Bir suçlunun, uğruna her şeyi feda etmeye hazır olduğu şey nedir? Uğrunda hiçbirimizin hiçbir şey feda etmeyeceği ama suçlu kişinin farkındaymış gibi göründüğü o ender bulunan ve önemli şey nedir? Güç mü, kontrol mü, zenginlik mi, güzel şeyler mi,

41 To cure (İng.) tedavi etmek, iyileştirmek anlamına gelir. Aynı terim ham derinin tâbi tutulduğu işlemi de anlatır. -ç.n.-

42 Opus contra naturam (Lat.) Tabiata karşı yapılan iş. -ç.n.-

43 Polisin suçlulara uyguladığı baskıya bir gönderme. -ç.n.-

44 İngilizcesi 'sıcak/sıcakta olmak'('to be in heat') diye birebir çevrilebilecek olan bu deyim, kızmak, kızışmak, azmak, azıtmak, kızgın, ateşli olmak anlamlarına gelir. -ç.n.-

iri memeli kadınlar mı, uyuşturucu mu? Gregory Bateson suçlunun, işlediği suçta önemli bir şeyi aradığını öne sürer. O şey nedir? Suçlu ne elde etmeyi düşler? Neyle çiftleşmek, yatmak, sevişmek ister? O her ne ise, dua edin de kendinizi suçlu ve onun arzu nesnesi arasında bulmayın!

ÇÜRÜTME, TEKRARLAMA VE DİĞER İŞLEMLER

Repetitio:[45] Dünyanın kendisini 'vas hermeticus' olarak görürsek, bir kez kullanıp attığımız şeyler bir tekrar duygusu içermez. Tüm çöp ve atıklar, üst üste yığmak yerine onurlandırmayı ve dönüştürmeyi öğrenmemiz gereken reddettiğimiz 'massa confusa' haline gelir. Ayrıca hiçbir şeyi tekrarlamadan her zaman 'yeni bir görünüme' sahip olma ihtiyacımızı da sorgulayabiliriz.

Damıtma: Olduğumuz şeyin bir öze indirgenmesi, gereksiz olan her şeyin kaynatılarak yok edilmesi. Çoğumuz, başladığımız işi hiç tamamlamadan nesneler, idealler ve projeler biriktirme eğilimindeyiz ve onları ayrıştırmak bir yana, hiçbir zaman neyin önemli olduğuna karar verip gereken şekilde hareket etmiyoruz.

Putrefactio:[46] Kendimizde çürük olana dair bilgi edinmek, kendi dışkımızın koktuğunu keşfetmek. Hüküm giymiş bir suçlu için bu, kendi eylemlerinin başkalarına nasıl zarar verdiğini dürüst bir şekilde anladığı noktaya erişmesi demektir. Çoğu şirket çalışanı, politikacı ve dini lider gibi çoğu suçlu da bundan habersizdir. Kendi egomuzun ötesindeki dünyayla ve onun zorunlu ihtiyaçlarıyla empati kurabilmek için miyop savunmalarımızın zayıflaması gerekir. Suçlu olmayanlar için putrefactio, kendi kokumuzu fark etmek, sonsuz gelişim ve mükemmellik yanılgısından vazgeçmek demek olabilir.

Kapsama/İçinde tutma: 'Vas hermeticus'tan herhangi bir şey sızarsa simya süreci bozulur ve yeniden başlatılması gerekir. Modern bilim, endüstri ve teknoloji bu eski kimyasal ilkelere dayanmakla birlikte, devasa boyutlarda zehirli atık, nükleer santrallerden radon gazı emisyonları, yeraltı suyu kirliliği gibi sızıntılar üretir. Bu sızıntılar bütünlük ve doğ-

45 (Lat.) 'Repetitio/Repetere (tekrarlamak, tekrar) -ç.n.-

46 (Lat.) 'Putrefactio/Putrefacere (çürütmek, çürüme) -ç.n.-

ruluktan yoksun olmayı ve yararlı olabilecek herhangi bir dönüşümden aciz olan ruhsuz bir süreci ifade eder.

TUZUN ÖNEMİ

Simyacılar için gerekli bir malzeme olan tuz hafızayla çok yakından ilgilidir zira malzemeyi bozulmadan korur; yenilebilir, kullanılabilir bir halde muhafaza eder. Suçlu kişilerin hafızası genellikle oldukça zayıftır. Onların tedavisi en çok adımlarının, planlarının, suçu işleme kararlarının izini sürerek bunların kaynağına gitmeleri (psişeleri veya ruhları olan kaba tuz koymaları) istendiğinde iyi bir sonuca ulaşır. Bu hapishane kuşlarını yakalamak için de tuz önemlidir. Sonuçta hepimize bir kuşu yakalamak için kuyruğuna tuz koymak gerektiği[47] öğretildi.

Ama suçluların bizim adımıza nasıl sorumlu tutulduklarını görmek, onların sorumluluktan kurtulacakları anlamına gelmez. Bu, farklı bir şekilde hareket ederek sürecin tamamını görebilmek için yeni bir bakış açısı bulmak demektir. Bu perspektif rüyalar açısından da doğrudur: Suçluya, özel alanımıza giren, onlarsız da yapabileceğimiz şeyleri çalan, bize acı ve kayıp yaşatan kendi hikâyemize ait bir parça olarak da bakabiliriz. Tüm bunlar, kişisel, özel yapıtımızı aşan daha büyük bir kabı, Vas Hermeticus'u, yani Dünya'yı kaale almamızı sağlamanın bir yoludur. Suçlu aynı anda iki şey yapar: Kendi kişisel dramını ve onun küçük ihtiyaçlarını hayata geçirir ve bir ajan provokatör işlevi görerek bizim yaşamımızda ruhun dramını canlandırır.

SUÇLULAR: CEHALETİMİZİN MADENLERİNDE ÇALIŞAN MANEVİ KÖLELER

Suçu ortadan kaldırma arzusu gerçekte ruhu, kusuru ve lütfa duyduğumuz ihtiyacı ortadan kaldırma arzusudur. Danışmanlar, davranışçılar, yönetim danışmanları ve halkla ilişkilerde çalışanların devralacağı bir dünya yaratma çabasıdır. (Noam Chomsky'nin hiçbir şekilde şiddet içermeyen, incelikli Amerikan faşizminden bahsettiği yazılarında defalarca

47 Avrupa ve Amerika'da bir kuşu yakalamak için kuyruğuna tuz serpmek gerektiğine dair bir halk inancı. Birisini veya bir şeyi yakalamak anlamına gelen bir deyim olarak da kullanılır. -ç.n.-

işaret ettiği gibi) o vakit ortada ceset falan olmadan, iyi yönetilen, daha yumuşak ve nazik bir faşist sistemimiz olur.

Kendimizden başka birisinin yakalanması için dolandırıcılara ihtiyacımız vardır. Başka birisinin; çaresiz birisinin mayın tarlasına girmesini, günah keçimiz, kobayımız, gönüllümüz ve kurbanımız olmasını tercih ederiz. Kültürümüzün Hristiyan dinini bu kadar köktenci bir şekilde benimsemesine şaşmamak gerek; bu din bir başkasının (Mesih'in) bizler adına en önemli görevi yerine getirmesini yani bizim günahlarımız için ölmesini kutsayan bir teolojiyi benimser. Bu ise simya çalışmasını daha tamamlanmadan iptal eder ve derin bir dönüşüme mani olarak çarmıha gerilmekten bir kez daha kaçmamıza yol açar.

Suç dünyasını kelimenin düz anlamıyla olduğu kadar imgesel olarak da görmeye başlayabilirsek ruhlarımızı, topluluğun dokusunu ve dünyadaki nesne ve yaratıkları yok eden kararlar almamıza, eylemlerde bulunmamıza müsaade eden müzmin egolarımıza ve tipik düşünce ve duygu kalıplarımıza saldırmak, tecavüz etmek ve onları öldürmek için 'suçlulara' ihtiyacımız olduğunu da fark etmeye başlayabiliriz. Bu suç mutlaka işlenmelidir. Ayrıca saldırganımızla açık ve dürüst bir karşılaşmada yüzleşmek için suçlunun yakalanması gerekir. Bize saldırma sebeplerini işitmeliyiz. Onu hapse tıkıp anahtarını fırlatıp atarak, idam ederek veya sürgüne göndererek elimize hiçbir şey geçmez.

Sadece insanlığımızdan bir miktar daha feda etmiş oluruz. Öldürdüğümüz insanlarla birlikte, daha fazla insanlaşma şansımızı katletmiş; karanlık ve aydınlıkla beraber insanlığı oluşturan tüm renkleri kapsama şansımızı kullanmamış oluruz. Daha da kötüsü yeryüzünü ve ortak insan ruhunu feda etmiş oluruz. Azteklerin, tanrılarını memnun etmek için ara sıra bir insanı kurban etmelerinin ilkel olduğunu düşünüyoruz. Uçurumdan attığımız insanları, yok ettiğimiz suçluları, kendi refahımız için feda ettiğimiz üçüncü dünyaları, arzuladığımız tüm tüketim mallarına hemen sahip olmak için feda ettiğimiz gelecek nesilleri görmezden gelerek vicdanlarımızı rahatlatıyoruz.

. . . . . .

49. OTOYOLDAKİ ŞEYTANLAR

JAMES YANDELL

Haftada iki sabah, trafiğin en yoğun olduğu saatlerde işe giderim. Yolda, bir tünele yaklaşırken dört ayrı şerit iki şeritte birleşir. Bu değişiklik bir dizi işaretle haber verilir: "2 SOL ŞERİT KAPALI ½ MİL", "SOL ŞERİTLER KAPALI ¼ MİL" ve "2 SOL ŞERİT KAPALI. SAĞ ŞERİDE GİR." Son birleşme, sol iki şeridi devre dışı bırakan bariyerler ve gitgide yaklaştığınız iki şeritli tünel sayesinde zorunlu hale gelir.

Bu yolculuğu yapmaya başladığım zamanlarda iki sağ şeritten birini kullanırdım çünkü bunlar tünelde de devam ederdi. En sağdaki şerit, dış trafik ona aktığı için çekici gelmezdi ve ben kendimi genellikle ikinci şeritte bulurdum. Eğer iki sol şeritten birisindeysem, ilk uyarı işaretini görür görmez devam eden şeritte olmak için yine sağdan ikinci şeride geçerdim.

O dönem bu konu üzerine düşünmüş olsaydım bile uyarı işaretlerine derhal uymamda dikkate şayan bir şey görmezdim. Bir seçim yapmamıştım; sadece işaretlere uyulması gerektiğini kabul etmiştim. Şimdi düşününce, bu uyumlu davranışımı psikolojik bağlamda değerlendiriyorum. Küçük kardeş, bir öğretmen oğlu, sorun çıkarmayan, doğru olanı yapmaya ve başarıya odaklanmış iyi bir çocuktum. Sorumluluk sahibi ve yasalara saygılı bir vatandaş olarak büyüdüm. Herhangi bir şekilde kuralları çiğnemek benim tarzım değildi.

Ancak şöyle bir sorun vardı: Ben otoyolda ikinci şeritte sabırla ya da sabırsız bir şekilde oturmuş tünele girmek için beklerken, daha özensiz birkaç vatandaşın, fiziksel olarak sağ şeride geçmeye mecbur olana dek mümkün olduğunca sol şeritte kaldığını fark ederdim ki işte bu noktada *benim* şeridime ve *benim* önüme yığılmış olurlardı. Daha da kötüsü bazen dikiz aynamda, yasalara meydan okuyan psikopat bir alaycının darboğaza yaklaşırken benim şeridimden çıkıp açılan sol şeritlere geçti-

ğini, beni hızla geçip sağ şeride dönmek zorunda kalmadan önce biraz avantaj kazandığını görürdüm.

Bu durumun bende ortaya çıkardıklarına şaşırmıştım. Başlangıçta sadece, kendim doğru olanı yaparken yanlış olanı yapmaktan çıkar sağlayan ve terbiyeli süper egolar tarafından engellenmeyen diğer insanları görmek sinirimi bozuyordu. Ama bu konu beni gitgide daha da içerletmeye başladı. Adaletsizlik karşısında küçük-kardeş alınganlığım tetiklendi. Bana yasak olan bir şeyi yapıyor ama cezalandırılmıyorlardı.

Sadece araya giren sürücülere değil, aynı zamanda otobanda hedefledikleri süratçilere ceza kesmek yerine, bu tür şeyleri önlemek için burada olmaları gerektiğini düşündüğüm motosikletli Otoyol Devriyesine de kızgındım. Şaşırtıcı derecede rekabetçi olduğumu anladım. Saldırganlar genellikle ya Porsche veya BMW sürücüsüydüler ya da yüklerini boşalttıktan sonra alabildiğince hızlı giden küçük kamyonetlerdeki kovboylar. Benim dört kapılı aile arabamsa, geniş olmakla ve bir galon petrolle otuz milden fazla yol gitmekle birlikte, kesinlikle bir roket değildi. Kendimi aşağı görerek ve kıskançlık hissederek büyük motor ve turbo fantezileri kurardım. Doğrudan rekabet edemediğim için öfkemi pasif bir şekilde, kötü adamların önüme geçmelerini engellemeye çalışarak ifade ettim. Davetsiz misafirin araya girmesi için yer bırakmayan tampon tampona araba kullanma sanatında ustalaştım. Bunun debriyajımı kötü etkilediğini biliyordum ama o hırslı tipleri hayal kırıklığına uğratmanın verdiği tatmin buna değiyordu.

Bunun ahlaki olup olmadığına dair varsayımlarımı henüz sorgulamamıştım. Paldır küldür beni geçip öne fırlayan o insanların kötü adamlar oldukları apaçık ortadaydı. Ahlaki açıdan doğru konumdaydım ve eğer dünya adil bir yer olsaydı diğer insanlar da benim gibi davranırlardı. Ama dünya adil değildi, insanlar da benim gibi davranmadılar ya da aslında çoğu davrandı (ben yasalara saygı duyan çoğunluktaydım) ama bu gerçek geri kalanlarla ilgili hislerime merhem olmadı. Öfkem haklıydı ve onlardan aldığım öç her ne kadar nahoş idiyse de işledikleri günah benim verdiğim cezadan çok daha kötüsünü hak ediyordu.

Darboğaz oluşmadan on dakika önce yola çıksam tüm bu sorunlardan kendimi kurtarabilirdim ancak genellikle mümkün olan en son anda evden ayrılıp ilk randevuma geç kalacağım için suçluluk duygusuyla en-

dişelenirdim. Tünelden geçmek istiyordum ve başkalarının hile yaparak önüme geçmesi için hiçbir neden göremiyordum. Hile yapmak benim de aklımdan geçmiş olabilir ama tatmin edici bir ahlaki üstünlük, şeytanın ayartıcılığına karşı erdemli davranmakta ısrardan memnuniyet duyan bir gurur hissediyordum. Ne var ki ivedi durumlarda erdem pahalı bir şeydi. Kaybeden bendim. Erdemli bir kurbandım.

Sanırım olağandışı gecikme, birikmiş öfke ve kıskançlık, ahlaki çöküş ve hızlı şeritte yaşama dair merakın eşzamanlı olarak bir araya gelmesiyle birlikte en sonunda olan oldu. Bir sabah kasten en sol şeride girdim ve orada kalabildiğim kadar kaldım. Sonra bir sonraki sol şeride geçtim ve orada da kalabildiğim kadar kaldım. Sonunda her zaman kullandığım şeride geçtim ve tünele girdim.

Kendimi harika hissettiğimi (veya aynı basitlikte bir duygu yaşadığımı) söyleyemem. Düşmanın tarafına geçmiştim ama düşman hâlâ düşmandı. Anlık kazanım için kendi ilkelerimi ihlal ettiğimin, ruhumu sattığımın rahatsız edici bir şekilde farkındaydım. Şimdi şeritlerine geçip aralarına sıkıştığım, kimisi bana daha yakınlarda benim de kendimi kaptırmış olduğum o aynı haklı düşmanlıkla bakan iyi davranışlı insanlara gerçekten sempati duyuyordum. Ve böylece suçlu konumuma dair çelişkiye düştüm. Öte yandan suçluluk duygusu o kadar da kötü değildi. Tünelden de daha hızlı geçmiştim.

O zamandan beri ilginç şeyler oldu. Dört şeritle de temkinli bir şekilde denemeler yaptım, psikolojik anlamda bana nasıl bir his verdiklerini, her birinden dünyanın nasıl göründüğünü izleyerek denedim. Bilinçli olarak deneysel davranmıyorsam darboğaza en sol şeritten yaklaşıyorum çünkü daha iyi işliyor, daha hızlı. Bunu yaptığımda nispeten küçük bir azınlığın üyesi oluyorum. Çoğu sürücü işaretlerin sağa geç demesini bile beklemez, önceden tünel şeritlerine girer. Güzergâhı bildiklerinden tünele yaklaşırken çıkmak zorunda kalmamak için belki de sol şeride hiç girmezler. Ben de önceden öyle yapardım. Yeni bakış açımdan bu olağanüstü bir kendini kısıtlama gibi görünüyor. İyi olmamak bu kadar bariz bir şekilde avantajlıyken nasıl oluyor da gereksiz yere iyi olan bunca vatandaş var?

Aslında bu ahlaki çoğunluğun erdemli davranışı sayesinde sol şeritler boşalıyor ve geri kalanlarımız orada sosyopatlık yapabiliyoruz; dört

şerit de eşit olarak kullanılsaydı manevra yapmanın bir anlamı olmazdı. Erkenden sağ şeride girenler bizlere kurallara uymak zorunda kalmadan önce gidebileceğimiz kadar ileri gitme fırsatı ve cazibesi sunuyorlar. Bir madalyonun birbirini tamamlayan ve birbirine bağımlı iki yüzüyüz; onlar melek, biz şeytan. Bize fırsat sağlamaları için onların iyi olmalarına ihtiyaç duyuyoruz; onlar da onaylamama, kendilerini üstün hissetme ve birilerini dışlayarak cezalandırma ihtiyaçları için bizim kötü olmamıza gereksinim duyuyorlar.

Şeytan rolüne girdiğim ve sağ tarafta yanlarından geçtiğim insanlara baktığım zaman, bir kayıp duygusunun, o katıksız bireysel çıkar özgürlüğünü elde edebilmek için feda edilen bir şeyin farkına varıyorum. Hiç şüphesiz erdemimi kaybetmem bu yüzden bu kadar uzun sürdü. Çakal olmadan önce; hâlâ koyun olduğum zamanlarda hissettiğim o rahat cemaat, namus, özgüven duygusunu ve o dönemde solumdan akıp giden ahlaksız anarşistleri ne kadar küçümsediğimi bir miktar nostalji duygusuyla hatırlıyorum. Ama koyun şeritlerinde ahlaki saflığımı geri kazanmaya çalıştığımda üzerinde NOSTALJİ ARTIK NOSTALJİK DEĞİL yazan araba çıkartmasını hatırlıyorum. Erdemin verdiği doyum, geride bırakılmanın bedelini tam olarak karşılamıyor.

Ama en ilginç gelişme, benim için bu meselenin ahlaki önemini yitirmiş, ahlak ve ahlaksızlık yükünden kurtulmuş olması. Algım şöyle: Burası sadece dört şeridin iki şeride indiği bir yer ve bunun yol açtığı birleşmede doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü olan bir şey yok. Bunun etik bir mesele olduğuna dair önceki deneyimim, kendi yorumum ve katkım; benim yaptığım bir yansıtmaydı. Kendimi erdemli kurban, diğerlerini saldırgan, bencil, cemaat duygusundan yoksun, başarılı ve kıskanılacak kötü adamlar olarak tanımlamıştım. Şimdi *onların* şeritlerine davetsiz girdiğim zaman bana dik dik baktıklarında, kendi deneyimimi hatırlayarak öfkelerini anlayabiliyorum ve bu yüzden beni dışarıda bırakmaya çalıştıkları zaman kızgınlık hissetmiyorum. Tüm bunlar karşısında kendimi oldukça sakin ve gerçekçi hissediyorum. Ama *onlar* biraz garip görünüyorlar; basit bir şerit değiştirme olayını bir ahlak oyununa dönüştürüyorlar. Komikler. Ama beni arkalarından gitmeye zorlayarak erdemlerini, erkekliklerini ve vatanseverliklerini kanıtladıklarında gülümsememeye çalışıyorum çünkü içlerinde silah taşıyanlar olabilir.

Öyle görünüyor ki ben artık o savaş filmini bu ekrana yansıtamıyorum. İyi adamları kötülerden ayırt etmek için yeni bir arena bulmam gerekecek; yukarıda bahsettiklerimden hiçbiri gibi hissetmiyorum. Üzerinde KOLAY BİRLEŞ yazan yeni bir araba çıkartmasına ihtiyacım var.

. . . . . .

Dostuma kızgındım;

Açıldım, öfkem söndü.

Kızgındım hasmıma;

Söyleyemedim; öfkem büyüdükçe büyüdü.

Ve korkularımla suladım onu,

Gözyaşlarımla suladım gece gündüz.

Gülücüklerimle ısıttım,

Yumuşak hileli oyunlarımla.

Biteviye büyüdü,

Işıl ışıl bir elma verdi dallarında.

Öyle parlaktı ki bu elma,

Hasmım yakalandı ışıltısına.

Biliyordu benim elmam olduğunu.

Gece bir perde gibi indiğinde,

Bir hırsız gibi girdi bahçeme.

Gördüm ki sabah memnuniyetle,

Ağacın dibinde yatıyor sere serpe.

WILLIAM BLAKE

9. BÖLÜM

. . . . . .

GÖLGE ÇALIŞMASI: TERAPİ, HİKÂYE VE RÜYALARLA KARANLIĞA IŞIK TUTMAK

Hayatımızdaki en önemli dönüm noktaları kusurlarımızı en iyi taraflarımız olarak yeniden vaftiz etme cesaretini bulduğumuz zamanlardır.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Yaşam yolumun ortasında

karanlık bir ormanda buldum kendimi.

Çünkü doğru yol gözden yitmişti.

Öyle bir acı ki bu

Ölümden sadece bir adım geri.

DANTE

Mitlerden anlaşılan şudur ki uçurumun dibinde kurtuluşun sesi imdada yetişir. Karanlık an, gerçek dönüşüm mesajını aldığımız andır. En kasvetli noktada aydınlık çıkagelir.

JOSEPH CAMPBELL

İnsan psişesindeki kötülük, deneyimlerimizin farklı parçalarını bir araya getirme ve uzlaştırmadaki başarısızlıktan kaynaklanır. Sahip olduğumuz her şeyi, hatta kötülüğü bile kucakladığımızda içimizdeki kötülük dönüşür. İnsan sistemindeki envaiçeşit canlı enerji ahenkle bir araya getirildiği zaman, dünyanın şu anki kanlı yüzü Tanrı'nın yüzünün bir imgesine dönüşecektir.

ANDREW BARD SCHMOOKLER

. . . . . .

GİRİŞ

Gölgeyi sahiplenmek, onunla yüzleşmek ve içeriğinin genişletilmiş bir benlik kavramına özümsenmesi demektir. Bu tür şifalı karşılaşmalar tipik olarak orta yaşta meydana gelir ancak hayatın durgunlaştığını, rengini ve anlamını kaybettiğini hissettiğimiz zamanlarda da gölge ile karşılaşmak mümkündür. Özellikle de inkârın kısıtlayıcı etkisini fark ettiğimizde; hayatımız için önemli saydığımız değerlerden şüpheye düşüp kendimize ve dünyaya dair yanılsamalarımızın paramparça olduğunu gördüğümüzde; hasede, kıskançlığa, cinsel dürtülere, hırsa yenik düştüğümüzde veya inançlarımızın ne kadar boş olduğunu hissettiğimizde; işte tam da böyle zamanlarda gölge çalışması başlayabilir.

Shakespeare, gölgeyle buluşmanın gerekliliğini anlamış ve oyunlarında bu çalışmayla ilgili çağrıyı göz ardı etmenin trajik sonuçlarını sık sık anlatmıştır. Kötü karakter Macbeth'e, kurtarılmamış karanlığın doğurduğu boşluk ve sefaleti anlatan şu dokunaklı sözleri söyletir:

Hayat dediğin ne ki
Yürüyen bir gölge
Budalanın birinin anlattığı bir masal
Kuru gürültüler ve büyük öfkelerle dolu
Hiçbir şey ifade etmeyen

Gerçekten trajik bir figür olan Macbeth'in hayatı anlamını tamamen yitirmiştir. Karanlık tarafıyla ilgili bir şey yapmak için çok geçtir çünkü cinayet işleyerek gölgesini hayata geçirmiş ve böylece kaderi geri dönülmez bir şekilde mühürlenmiştir. Şiirsel olmayan bir dille ifade edecek

olursak trajedi, içinde bulunduğumuz durumla ilgili bir şey yapmak için çok geç kaldığımızda gölgenin farkına varmak olarak tanımlanabilir.

Fakat çoğumuz için gölgenin farkına varmak, Jung'un söylediği gibi "fevkalade pratik bir sorundur". Bu derlemede, görmezden gelmeyi veya bastırmayı seçtiğimiz şeyleri bilinçli ve kasıtlı olarak kabul etme sürecini gölge çalışması olarak adlandırıyoruz. Terapi, daha önce ego idealimiz uğruna reddettiğimiz unsurları üstlenmemizi ve yıkıcı tarafımıza sahip çıkan yeni bir kişisel düzen oluşturmamızı zorunlu kılar.

Ne var ki bu yeni düzenin oluşturulması, yaşanan yanılsamalarla yüzleşme ve onlardan vazgeçme sürecini gerekli kılabilir. Sosyolog Philip Slater, *Earthwalk*[1] adlı kitabında bunu şöyle anlatır:

> Psikoterapi sürecindeki bir hasta, büyürken geliştirdiği ve kendisine zarar veren örüntülerden vazgeçmek için gerçek anlamda çocukluğuna dönmez ancak bu olumsuz öğrenmeyi telafi etme amaçlı pek çok regresif denemede bulunabilir. Önemli olan, alışık olduğu yola bağlılığından vazgeçebilmesi, kendi kendine, "hayatımın şu kadar yılını acı verici ve faydasız bir arayış içinde harcadım, bu üzücü ama şimdi başka bir yaklaşım deneme fırsatım var," diyebilmesidir. Bunu yapmak zordur. Ya gelişmemizin zorunlu bir parçası olarak hatalarımızı rasyonelleştirmek ("bu bana disiplini öğretti") ya da bu hatalarda payımız olduğunu reddetmek ("bu ben aydınlanmadan önceydi") son derece çekicidir. Bu iki kaçış metodundan vazgeçmek başlangıçta umutsuzluğa yol açar, ancak Alexander Lowen'in belirttiği gibi umutsuzluk yanılsamanın tek tedavisidir. Umutsuzluk olmadan gerçekle olan ilişkimizi değiştiremeyiz; bu bir anlamda, fantezilerimizin yasını tutma dönemidir. Bazıları buradan sağ çıkamaz ancak umutsuzluk olmadan da kişide hiçbir esaslı değişiklik gerçekleşmez.

Bireyleşme (kişinin bütün ve biricik hale gelme süreci), ego ile benlik (bireysel bütünlük için kişisel sembolümüz) arasında yapıcı bir ilişki kurabilmek için aydınlığı karanlıkla beraber kucaklamayı hedefler. Terapötik karşılaşmada, dürüst diyalog ve rüya yorumu vasıtasıyla maskelerimizin girift pantomimiyle yüzleşip kendimizi olduğumuz gibi kabul edebilme olanağımız vardır.

---

1 'YeryüzüYürüyüşü' –c.n.-

Kişiliğimizin hakir görülen taraflarına sahip çıkma görevi, genellikle terapist veya rehber olan bir tanığın mevcudiyetini gerektirir ve bu şekilde hız kazanır. Bu süreç, Marie-Louise von Franz'ın *Shadow and Evil in Fairy Tales*[2] adlı kitabındaki bir paragrafta söylediği gibi gölgeye kademeli bir uyanıştır:

> Psikolojiden hiç anlamayan biri analize gelir ve siz, zihnin berisinde insanların farkında olmadıkları bazı faaliyetler olduğunu açıklamak durumunda kalırsanız, o kişi için gölge budur. Yani bilinçdışına yaklaşırken ilk aşamada gölge, içimde doğrudan bilemeyeceğim her şeyi tanımlayan 'mitolojik' bir addır. Ancak kişiliğin gölge alanını eşelemeye ve onun farklı yönlerini incelemeye başladıktan bir müddet sonra rüyalarda, bilinçdışının rüya gören kişiyle aynı cinsiyetten olan bir kişileşmesi ortaya çıkar.[3]

Gölge farkındalığı arttıkça, rüya figürleri belirgin hale gelir ve entegre edilmeleri önem kazanır. Nihai olarak, kişisel gölgeyi kendi kültürünüzün kolektif gölgesiyle ilişkilendirmek doğal bir gelişmedir. İsrailli psikanalist Erich Neumann, bireyleşme süreci dahilinde gölge çalışmasının bir sonraki aşamasını şöyle tanımlar:

> 'Kendi' kötülüğümüzü genel kötülükten ayırt etmek, bireyleşme yolculuğuna çıkan hiç kimsenin kaçamayacağı, temel bir öz-bilgi unsurudur. Ancak, bireyleşme sürecinin ilerlemesiyle eşzamanlı olarak, egonun önceki mükemmellik dürtüsü çözülüp parçalanır. Egoyu şişirerek yücelten tavır feda edilmelidir. Egonun gölge ile centilmence bir anlaşmaya varması gerekli hale gelir ve bu, eski etiğin mutlakiyet ve mükemmellik idealine taban tabana zıt olan bir gelişmedir.

İçeride ve dışarıda, düşmanlarıyla karşılaşmaya hazır olan kişi için yol her zaman hazırdır. Gölge çalışması, itirafa ve kimi zaman da katartik bir eyleme dayanır. Jung'a göre en önemli faaliyet buydu. "Modern insan," demişti Jung, "kendi manevi yaşamının daha derinlerdeki kaynağını

---

2 'Peri Masallarında Gölge ve Kötülük' -ç.n.-

3 "... Fakat sonradan kişi, bu bilinmeyen bölgede hisleri, ruh hallerini, fikirleri vb. temsil eden anima (ve animus) dediğimiz diğer bir tepki öbeğinin de mevcudiyetini keşfedecektir. Bunların yanı sıra Benlik kavramından da bahsederiz. Jung, bu üç basamaktan ileri gitmeyi gerekli görmemiştir." (Marie-Louise von Franz, *Shadow and Evil in Fairy Tales*, sf.3-4) -ç.n.-

yeniden keşfetmelidir. Bunu yapmak için kötülükle mücadele etmek, gölgesiyle yüzleşmek, şeytanı entegre etmek zorundadır. Başka seçeneği yoktur."

9. Bölüme katkıda bulunan yazarlar, gölge çalışmasını hararetle savunuyorlar. Gölgeyle yüzleşmeye dair denemelerin toplandığı bir el kitabı niteliğindeki bu çalışmalar, analistin vasıflarını, edebiyat ve mitolojinin mümkün kıldığı içgörüleri, rüyaların bilgeliğini ve orta yaştaki değişimden edinilen deneyimleri uygulama içerisinde göstermeyi hedefliyorlar.

'Gölgenin Tedavisi' başlıklı 50. makalede, Jungiyen analist ve arketipsel psikolog James Hillman, sevginin önemli bir unsur olduğunu fakat yeterli olmayabileceğini bize hatırlatıyor. Bu alıntı, 1967'de yayınlanan *In Search: Psychology and Religion*'dan.[4]

Sheldon B. Kopp'un 'Bir Cehenneme İniş Hikâyesi', bizi bir terapistin sürdüğü bir otobüste, Dante'nin Cehennem tasavvurunda bir tura çıkarıyor. Geri dönmeden önceki son durağımız, Cehennemin tam merkezi; Kral Şeytan'ın huzuru. "Dante, ancak kötülüğün tam merkezine gelip her türlü günahla yüzleştikten ve bu günahların sonuçlarını gördükten sonra ruhunu arındırmayı umut edebilir. "Terapide, şeytan nevrotik ıstırabımızdadır. Mutluluğa giden yol Cehennem kapılarından geçer. Bu makale *If You Meet the Buddha on the Road, Kill Him* başlıklı[5] kitaptan alınmıştır.

Bilinmeyene giden bir eşiği geçtiğimizde (ki bu sembolik olarak kendimizi yok etmeyi ve yenilenmeyi içerir), 52. makalede Joseph Campbell'in bahsettiği gibi 'balinanın karnına' girmiş oluruz. Campbell gölge-geçişini "yaşamı merkezleyen, yaşamı yenileyen bir eylem" olarak adlandırır ve kültür ve zaman içinde bu motifin izini takip eder. Bu makale, merhum mitologun klasik eseri *The Hero with a Thousand Faces*'den[6] alınmıştır.

Gary Toub'un 'Faydasız Olanın Faydası' başlıklı makalesi, ilk olarak *Psychological Perspectives* dergisinde yayınlanmıştı. Tezini açıklamak için kısa Taoist hikâyeleri ve Jungiyen psikolojiyi kullanan Toub, daha önce değer vermediğimiz nitelikleri benimsemenin bizi kaybolmuş gölge

4 'Arayış: Psikoloji ve Din' -ç.n.-

5 'Yolda Buda ile Karşılaşırsan Onu Öldür'-ç.n.-

6 'Kahramanın Sonsuz Yolculuğu' (Birebir çevirisi: Bin Suretli Kahraman) -ç.n.-

niteliklerimizle yüzleşmeye zorladığını ileri sürüyor. İnce bir üslupla, kendi benzersiz hayatlarımızı yaşamaya, yaşamdaki karşıtların doğasını ve bunların gerektirdiği gerilim ve dengeyi anlamaya ve (belki hepsinden daha da incelikli olarak) anlamı, onu en az umduğumuz yerde bulmaya bizi teşvik ediyor.

Jungiyen psikolog Karen Signell, gölge çalışmasını rüyaların kraliyet-yolu aracılığıyla ele alıyor. *Wisdom of the Heart*'tan[7] alınan 'Kadınların Rüyalarıyla Çalışmak' adlı makalesi, rüya yorumlama[8] becerilerinin gölge kişiliğinin tanımlaması ve entegrasyonunda nasıl kullanıldığını örneklerle açıklıyor. Odak noktası kadınların hayatı olmakla birlikte Signell, kendisini toplumsal cinsiyet engelleriyle sınırlamıyor. Rüyalarla ilgili içgörüsünün hedefi "kendinize ve başkalarına karşı kalbinizi yumuşatmanıza yardımcı olmak".

Orta yaş krizi, gölgenin kapınıza dayandığı o meşhur ruhun karanlık gecesidir. Orta yaş üzerine uzmanlaşan danışmanlar Janice Brewi ve Anne Brennan, hayatın bu döneminde gölge çalışmasına dair *Celebrate Mid-Life*'tan[9] aldığımız, kapsamlı bir araştırma yazdılar. Yazarlar, Jung'un fikirlerinin rehberliğinde, yaşamın ilk yarısındaki gölge sorunlarını ikinci yarısına girerken belirmeye başlayan temalardan ayırıyorlar.

Tanınmış yazar ve psikolog Daniel J. Levinson, 'Orta Yaş Erkeği İçin' başlıklı makalesinde, bir erkeğin bu dalgalı sularda yol alırken yaşadığı değişimleri ele alıyor. Ölümlü olduğumuza ve yıkıcılık potansiyelimize dair bir farkındalık, geçiş sürecinin bir parçasıdır ve bir erkek egosuna yönelik bu imtihana sırtını döndüğünde ileriki dönemlerdeki üretkenliğini

---

7 'Kalbin Bilgeliği'-ç.n.-

8 Fakat aslında "Rüya yorumlanamaz. Hatta yorumlanması sakıncalı dahi olabilir. Rüya görücünün kendi rüya içeriği sadece rüya görücünün kendisi tarafından anlaşılabilir ve analiz edilebilir... Jung'un 'analiz' terimi bilinçdışı içeriğin bilince getirilmesi demekti. Hal böyle olunca, analiz rüya görücünün dışında kimse tarafından yapılamaz. Dış bir göz (analiz/psikoanalist) sadece rüya içeriğini tercüme edebilir ya da rüya görücünün kendi rüya içeriğiyle (duygusal, bedensel, akli) bağlantı kurabilmesine yardımcı olabilir." (Jungiyen analist Didem Çivici'nin izniyle henüz yayınlanmamış olan 'Rüyaların Anatomisi' adlı kitabından alınmıştır.) -ç.n.-

9 'Orta Yaşa Methiye' -ç.n.-

de feda etmiş olabilir. 56. makale, Levinson'ın en çok satanlar listesinde yer alan kitabı *The Seasons of a Man's Life*'tan[10] alınmıştır.

Son olarak, 'Kötülükle Nasıl Başa Çıkmalı' başlıklı makalesinde Jungiyen analist Liliane Frey-Rohn, kötülüğü dönüştürme imtihanının mümkün olan en yüksek bilinç çabasını gerektiren ahlaki bir sorun olduğunu söylüyor. Frey-Rohn'a göre kişisel gölgeyi entegre etme çalışması kültürün istikrarı için de gerekli. Bu alıntı ilk olarak 1965'te Jungiyen dergi *Spring*'de yayınlandı.

Bugün bu denemeler, bu karanlık geçitte bize yardım eli uzatarak, ışık tutarak yol gösteriyorlar.

. . . . . .

50. GÖLGENİN TEDAVİSİ

JAMES HİLLMAN

Gölgenin tedavisi bir anlamda ahlaki bir sorundur. Diğer bir deyişle neyi bastırdığımızın, bastırmayı nasıl gerçekleştirdiğimizin, rasyonelleştirme vasıtasıyla kendimizi nasıl kandırdığımızın, ne tür hedeflerimiz olduğunun ve bu hedefler uğruna neleri incittiğimizin hatta tamamen kaybettiğimizin farkına varmaktır. Öte yandan gölgenin tedavisi bir sevgi sorunudur. Sevgimiz ne dereceye kadar kendimizin yıkık dökük ve harap taraflarına, iğrenç ve sapık yönlerine uzanabilir? Kendi zayıflığımız ve hastalığımız söz konusu olunca ne kadar şefkat ve merhamete sahibiz? Sevgi ilkesi üzerine kurulu ve herkese yer ayıran içsel bir topluluğu inşa edebilmemiz nereye kadar mümkün? 'Gölgenin tedavisi' terimini sevginin önemini vurgulamak için kullanıyorum. Kendimizi iyileştirmek amacıyla merkeze 'ben'i koyarak kendimize yaklaşırsak bu çoğu zaman egoyu iyileştirme, daha güçlü olma, daha iyi olma, genellikle toplumun amaçlarının mekanik kopyaları olan ego hedefleriyle uyumlu bir şekilde büyüme hedefine dönüşerek dejenere olur. Ama inatçılık ve körlük,

10 Erkeğin Hayatındaki Mevsimler' -ç.n.-

cimrilik ve zalimlik, sahtekârlık ve gösterişçilik gibi değişmeyen, kolay kontrol edilemeyen, yaratılışımızdan gelen zayıflıklarımızı iyileştirmek amacıyla kendimize yaklaşırsak, içinde egonun hizmet etmek, dinlemek ve işbirliği yapmak zorunda olduğu bir dizi şaibeli ve nahoş karakterin yer aldığı yepyeni bir varoluş ihtiyacıyla karşı karşıya kalırız.

Kendini sevmek kolay bir mesele değildir zira bu, bizleri toplumsal açıdan kabul edilmez kılan, hakir düşüren gölgemiz de dahil olmak üzere, kendimizi tamamen sevmek demektir. Bu küçük düşürücü tarafa gösterilen özen aynı zamanda onun tedavisidir. Dahası, tedavi bakıma bağlıdır ama bakım da kimi zaman 'taşımak'tan[11] başka bir şey değildir. Gölgenin kefareti için gerekli olan ilk şey, her gün günahlarının farkında olan, Şeytan'ı kollayan, hata yapmamak için tetikte bekleyen eski Püritenlerin veya ezelden beri sürgünde olan Yahudilerin yaptığı gibi sırtında bir kaya çuvalıyla, yükünü paylaşacak kimse olmadan, kesin bir nihai hedeften mahrum, uzun varoluşsal bir yolculukta onu yanımızda taşıyabilme yeteneğidir. Yine de bu taşıma ve bakım, gelişme amaçlı olarak veya zayıf ve hakir tarafı ego hedefleriyle uyumlu hale getirecek bir şekilde programlanamaz zira böyle bir şey sevgi sayılmaz.

Gölgeyi sevmek onu taşımakla başlayabilir ama aslında bu bile yeterli değildir. Bir noktada başka bir şey daha; kendi aptallığının (ve herkesin aptallığının) paradoksuna gülen o içgörü, idrake yükselmelidir. O zaman reddedilen ve aşağı görülenin sevinçle kabulü, onunla uyum hatta onu kısmen hayata geçirmek dahi söz konusu olabilir. Bu sevgi, gölgeyle özdeşleşmeye, onu dışa vurmaya, büyüsüne kapılmaya kadar götürebilir. Bu nedenle ahlaki boyuttan asla vazgeçilemez. Demek ki tedavi, birbiriyle kıyaslanamayacak iki farklı şeyi gerektiren bir paradokstur: Bu parçalarımın külfetli ve katlanılmaz olduklarının ve değişmeleri gerektiğinin ahlaken kabulü ve onları neşeyle, sonsuza dek oldukları gibi kabul eden sevgi ve keyif dolu bir teslimiyet. Kişi hem fazlasıyla çabalar hem de çabadan vazgeçer; hem sert bir şekilde yargılar hem de memnuniyetle katılır. Batı'nın ahlakçılığı ve Doğu'nun kendi haline bırakışı: Her iki taraf da gerçeğin sadece tek bir yüzünü ifade eder.

---

11 Tırnak işareti çevirmene ait.

Gölge karşısında paradoksal olan bu bilinç tutumunun, Tanrı'nın biri ahlaki doğruluk ve adalet, diğeri merhamet, bağışlama ve sevgi olan iki ayrı yüze sahip olduğu Yahudi mistisizminde arketipsel bir örnek bulduğuna inanıyorum. Hasidik Yahudiler paradoksa müsaade edebiliyorlardı; hikâyeleri derin ahlaki dindarlıklarını hayattan alınan muhteşem zevkle birleştirebildiklerini gösterir.

Bulduğu karanlık dünya için Freud'un yaptığı açıklama psişeye hakkını teslim etmiyordu; gereğinden fazla rasyoneldi. Freud, psişenin kullandığı paradoksal sembolik dili yeterince kavrayamadı. Her imgenin ve her deneyimin ileriye dönük, muhtemel[12] bir yönü olduğu kadar indirgeyici[13] bir yönü, olumsuz olduğu kadar olumlu tarafları da olduğunu tam olarak göremedi. Çöp ve atığın aynı zamanda gübre, çocuksuluğun aynı zamanda çocuk-gibi-olmak, sapkın polimorfun aynı zamanda neşe ve fiziksel özgürlük, en kötü insanın aynı zamanda kılık değiştirmiş bir kurtarıcı olduğu paradoksunu yeterince açık bir şekilde görmedi.

Başka bir deyişle, Freud'un açıklaması ve Jung'un gölge tanımı, farklı ve birbiriyle çatışan konumlar değildir. Aksine, Jung'un konumu, Freud'unki ile birleştirilip onu güçlendirmeli, ona yeni bir boyut eklemelidir. Bu boyut aynı gerçekleri, aynı keşifleri kullanmakla beraber onları paradoksal semboller olarak göstermelidir.

. . . . . .

51. BİR CEHENNEME İNİŞ HİKÂYESİ

SHELDON B. KOPP

Milattan sonra 1300 yılı Paskalyasında, Floransalı şair Dante Alighieri Cehennem'e indi.[14]

---

12 Prospektif olarak da çevrilebilir. -ç.n.-

13 Redüktif olarak da çevrilebilir. -ç.n.-

14 Dante Alighieri, *The Inferno*, *İngilizceye* çeviri: John Ciardi (New York ve Toronto: The New American Library, A Mentor Classic, 1954).

Hikâyesinin esas itibarıyla zamanının sosyal ve politik kötülüklerini ifşa etmek için bir vasıta olduğunu söyleyenler var. Bazıları Dante'nin İnsanoğlunu anlattığı ve insan yaşamının bir yolculuk ve "cehennemin yeniden doğmadan önce gerçekleşmesi gereken ölüm" olduğu konusunda ısrarcı.[15] Bunu içsel uzamda gerçekleşen bir yolculuk; günahkâr ruhu Cehennem olarak tasvir eden bir 'kendi ruhunun cehennemine iniş'[16] olarak da anlamak mümkün.

Şu konuda Eliot'a katılıyorum: "Şairin amacı bir vizyon ifade etmektir ... [ve] Dante, felsefesini, bir teori... veya kendi yorumu ya da tefekkürü olarak değil, *algılanan* bir şey olarak ele almayı başka şairlerden daha iyi başarmıştır."[17] Cesaretiniz varsa hikâyesine kulak verin; onun gördüklerini mutlaka siz de göreceksiniz.

Hayatının ortasında, 1300 yılının Kutsal Cuma arifesinde Dante, dini yaşamın Gerçek Yolu'ndan saptığını ve kötü bir gece geçirmek zorunda kalacağı Karanlık Hata Ormanı'na girdiğini keşfeder. Güneş doğarken bir kez daha umutla Neşe Dağı'na tırmanmak ister ancak Dünyeviliğin Üç Canavarı'nın dikkatini dağıttığını, yolunu kestiğini fark eder. Bunlar, kötülük ve sahtekârlık leoparı, şiddet ve hırs aslanı ve kendine hakim olamama dişi-kurdudur.

Dehşet içinde Ormana geri dönmek zorunda kalır ve umutsuzluğa kapılmaya başlar. O zaman Virgil'in heyulası yardımına yetişir, heyula İnsan Aklını temsil ettiğini ve başka bir yol göstererek Dante'yi Yanılgıdan kurtarmak için gönderildiğini açıklar. Dante'yi aklın elverdiği kadar uzağa götürecek ve sonra onu başka bir rehbere, İlahi Aşkın ifşası olan Beatrice'e teslim edecektir. Virgil yolu gösterir, Dante onu takip eder.

Cehenneme inmeye başlarlar zira arınmak ancak günahın kabulüyle mümkündür. Cehennemin Kapısına ulaşan Dante, taşa derinlemesine oyulmuş bir ibare okur:

EY BURAYA GİREN, TÜM UMUTLARI ARDINDA BIRAK[18]

---

15 Francis Fergusson, *Dante's Dream of the Mind: A Modern Reading of the Purgatorio*

16 Tırnak işareti çevirmene ait.

17 T. S. Eliot, *The Sacred Wood: Essays on Poetry and Criticism*'de "Dante", (New York: Barnes and Noble, 1960, and London: Methuen & Co., Ltd., University Paperbacks), p. 170 ve devamı.

18 Dante, *Inferno*, p.42.

Kapıdan geçerek gürültü ve karmaşayla dolu bir antreye girerler. Dante'nin karşılaşacağı acı çeken ruhların ilki buradadır. Hayatta ne iyilik ne de kötülük yapmış, "Tanrı veya Şeytan uğruna değil, sadece kendileri için yaşamış olan" fırsatçılar buradadır.[19]

Bu ruhlar, Cehennem'in ne tam manasıyla içinde ne de dışında, Ebediyete dek ele geçiremeyecekleri bir sancağın peşinden koşmaya mecburdurlar.

Hiç doğmamış olan ve asla ölmeyen bu zavallılar, kaçtıkça onları daha da sokan
yaban ve eşek arılarının ortasında çırılçıplak koşup duruyorlardı.

İğrenç solucanlar ve kurtçuklar emiyordu yüzlerinden gözyaşlarıyla ayaklarına akan kanı.[20]

Bu ruhlar, günahlarının karanlığından dolayı karanlığın içinde koşup dururlar. Yaşarken önlerine gelen her fırsatın peşine düştükleri için şimdi ele geçirilmesi zor bir sancağın ardından sonsuza dek koşmak zorundadırlar. Vicdan sürüleri tarafından sokulurlar ve hayattayken ahlaki pislik ürettikleri için ölümlerinde kurtçukları besleyerek günahlarıyla orantılı bir şekilde cezalandırılırlar. Sembolik Ceza Yasası budur;[21] Cehennem'in Değişmez Yasası budur. Her günahın cezası zaten günahın kendisinden bellidir. Günah, günahkârın kendisine döndürüldüğünde, aslında kendi neden olduğu bir ıstırabı ona yaşatır.

Kendi ruhunun cehennemine iniş her salikin yaptığı bir yolculuktur. Psikoterapide hiçbir hasta, evvela içindeki çirkinlik ve kötülükle yüzleşmeden güzelliğini ve masumiyetini geri kazanamaz. Jung, "şeytana nevroz adı vermekle ona ciddi bir zarar vermediğimizi" söyler.[22] Zaten

---

19 *a.g.e.*, p. 43.

20 a.g.e, p.43 ve devamı

21 Sembolik Ceza Yasası: Dante'nin Cehennem'inin üzerine kurulduğu söylenen yasa. İşlenen suçla orantılı olan cezayı anlatır. -ç.n.-

22 C. G. Jung, *Wirklichkeit der Seele* (Zurich: Ascher, 1934), sf. 52. *Psychological Reflections: An Anthology of the Writings of* C. G. *Jung*' da yapılan bir alıntı, editör Jolande Jacobi (New

hayat tarzımız ve günahkâr ruhlarımızın yaşadıkları bizim biricik Cehennemimizdir.

Nevrotik davranışın tabiatına içkin olan 'kendi kendine eziyetin'[23] belirgin bir örneği, manipülatif hastanın davranış biçimde görülür. Böyle bir adam, kendi çaresizliğini hissetmek zorunda kalmamak ve başkaları tarafından manipüle edilme korkusundan kurtulabilmek için diğer insanları kontrol edebilecek güce ulaşmaya çalışır. Geçmişte başkalarına güvenmek, çocukken de olduğu gibi onlar tarafından kullanılmasına, refahının veya hissettiklerinin kaale alınmamasına ve hırpalanmasına neden olmuştur. Kendisi kontrolü ele almadığında hiç kimse, düşünceli davranacaklarına güven duyabileceği kadar onu önemsememiştir.

Artık amacı insanların ona farklı davranmasını sağlamaktır. Ama hepimiz gibi o da kimseye kendini zorla sevdiremeyeceğini anlar. Yapılması gereken sadece kim olduğunu açıklamak ve şansını denemektir. Ah, şüphesiz başkalarında hoş bir izlenim yaratabilir, onları pohpohlayabilir, gönüllerini hoş tutabilirsiniz. Ya da onları korkutabilir, tehdit edebilir veya yıldırabilirsiniz. Ama sevginin armağanı, ne tatlı sözlerle ne de zorbalıkla elde edilebilir. Sevilmekten ziyade iyi davranışınızdan dolayı ödüllendirilme ihtimali söz konusudur. Ancak bu sefer de göğsünüzde, gerçek yüzünüzü bilseler hiç kimsenin sizi kaale almayacağı hissinin verdiği acıyla yaşamak zorunda kalırsınız. Ve eğer başkalarına zorbalık yaparak istediğinizi elde etmişseniz, ardına saklandığınız tehditkâr tavırdan bir an için vazgeçtiğinizde sizden intikam alınır korkusuyla yaşamaya mecbursunuzdur.

Ama belki de manipülatif olmanın en şiirsel, en sembolik cezası, bunun sizi tamamıyla başkalarının manipülasyonlarına açık bırakmasıdır. Pohpohlamalarınıza kapılmış gibi görünen kişi, davranışlarınızı kontrol etmenin bir yolu olarak ona sunduklarınızı ödüllendiren bir manipülatörden başka bir şey değildir. Tehditlerinize boyun eğen kişiyse elbette bir kez daha ayağa kalkmayı bekliyordur sadece. Teslimiyeti geçici ve politiktir; sevgiden kaynaklanan bir güven ve kendini bırakmadan yoksundur.

York: Harper and Row, Harper Torch-books, The Bollingen Library, 1961), p. 75.

23 Tırnak işareti çevirmene ait.

Örnek verecek olursak, Bertolt Brecht bir yerde, Nazi işgalinde kendini soykırımın ortasında bulan Avrupalı bir köylünün hikâyesini anlatır. Bir Fırtına Birliği askeri kulübesine gelir, onu dışarı sürükler ve şöyle der: "Bundan böyle burada yetkili kişi benim. Senin evinde yaşayacağım. Beni her gün besleyecek ve çizmelerimi parlatacaksın. Ben efendi olacağım, sen hizmetçi. Kabul etmezsen seni öldüreceğim. Bana boyun eğecek misin?" Köylü cevap vermeden kulübesini bu işgalciye teslim eder, onu her gün besler ve çizmelerini parlatır. Aylar sonra Müttefik kurtuluş ordusu köye gelir. Fırtına Birliği askerini kulübenin dışına sürükler. Tam onu bir esir kampına götüreceklerken, köylü yanına gider, önünde gururla durur ve yüzüne karşı "Hayır" der.

Sahtekârların kurbanları her zaman, karşılıksız bir şey elde etmeyi uman gizli hırsızlardır. Büyük psikolog W. C. Fields, "Dürüst bir adamı aldatamazsınız," derdi. Sadece hilekâr bir manipülatör kontrolün kendisinde olduğu ve yaptığının yanına kâr kalacağı yanılsamasına inanma fırsatına karşı koyamaz.

Mesleğimin ilk yıllarında fahişe 'kullanan' erkekleri tedavi ettiğimi hatırlıyorum. Bu kadınları kontrol etmek için yapmaları gereken tek şey onlara biraz para vermekti. Böylece istedikleri her şeyi yapmak üzere onları manipüle edebiliyorlardı. Fahişenin, sadece onların emrettiği herhangi bir cinsel taktiği uygulamasını değil kendilerine iyi davranmasını da sağlayabiliyorlardı. Aşkı satın alamasalar da en azından kiralayabiliyorlardı. Kadınların paraya ihtiyacı vardı. Erkeklerde para vardı. Kadınlar boyun eğmek zorundaydı. Erkekler aşağılayıcı, üstün ve kontrol sahibiydi.

İlerleyen zamanlarda fahişe ve striptizcileri de tedavi etmeye başladım. Açık bir şekilde bana, yattıkları John'ların[24] enayi olduğunu söylediler. Biraz cinsel heyecan yaşatarak ceplerindeki bütün parayı size vermeye ikna edebilirdiniz onları. Erkekleri kontrol etmek çok kolaydı. Artık kontrol edenle kontrol edilenin birbirinden o kadar kesin çizgilerle ayrıldığını düşünmüyorum. Kimin mağdur, kimin manipülatif olduğunu çözmeye çalıştığımda bıçağı yaradan ayırt edemiyorum.

---

24 John (İng.) bir erkek ismi olmakla beraber, kolay lokma veya kolay kandırılan anlamına gelecek şekilde de kullanılır. -ç.n.-

Dante, Cehennemi dünyanın merkezine inen huni şeklinde bir mağara olarak tanımlar. Huninin içi Lanet Çemberleri denilen dairesel çıkıntılarla kaplıdır. Virgil'le beraber bu "ebedi gece krallığına"[25] inerlerken, her çıkıntıda gitgide daha da ağırlaşan günahların faillerinin lanetlenmiş ruhlarını bulurlar. Burada her grup sonsuza kadar, ironik bir şekilde kendi suçuna denk düşen bir ıstırap çeker. Hayatta her arzusuna teslim olarak ve kendini tutkularının vahşi akışına bırakarak akla ihanet eden şehevi günahkârlar, karanlık bir çıkıntıda ve Cehennem kargaşasının kasırgasında oradan oraya sürüklenerek sonsuza dek yaşamak zorunda bırakılmış ve böylece günahlarıyla orantılı bir şekilde cezalandırılmışlardır. Yiyecek içecek içinde yuvarlanıp çöpten başka bir şey üretmeyen oburlar, çukurun üç başlı tazısı Kerberos[26] tarafından parçalanırken "iğrenç çamur"[27] içinde debelenmeye mecbur bırakılırlar. Artık ağız sulandıran yiyecek kendileridir.

İstifçiler ve İsrafçılar iki karşıt gruba ayrılır. Bunlar ortada çarpışana, her bir aşırılık diğerini cezalandırana kadar Ölü Dünyevilik Ağırlıklarını birbirlerine yuvarlamak zorundadırlar. Styks Bataklığı'nın[28] iğrenç balçıklarında, Gazaba uğramışlar birbirlerine saldırırlar. Çamurun içinden, Öfkeli Olsalar da Sessiz Kalanların gömülü olduğu yerlerden baloncuklar yükselir.

Yaşamda ölümsüzlüğü reddeden ve ruhun bedenle birlikte göçtüğüne inanan sapkınlar, sonsuza dek Tanrı'nın gazap alevleriyle çevrili açık mezarlarda yatmak zorundalardır. Kaynayan Kan Nehri'ndekiler, hayattayken başkalarının kanında debelenen, komşularına şiddet uygulayan Katil ve Zorbalardır. Başkalarını kendi amaçları için kullanmış olan Kadın Satıcıları ve Baştan Çıkarıcılar, şimdi üzerlerine binmiş kırbaçlı ve boynuzlu iblisler tarafından kendi işkencecilerinin kötü amaçlarına hizmet etmek üzere ebediyen koşturulup dururlar. Dalkavuklar, "dünyanın helalarından taşan bir dışkı nehrinde... [sonsuza kadar] b.ka bulanmış

25 Dante, *Inferno*, p. 54.

26 Yunan Mitolojisinde yeraltı tanrısı Hades'in üç başlı köpeği. -ç.n.-

27 a.g.e., p.66

28 Yunan mitolojisinde ölüler dünyası ile gerçek dünyayı birbirinden ayıran nehir. -ç.n.-

olarak"[29] yaşar ve böylece başkalarını sahte övgülere boğmanın bedelini öderler.

İki yüzlüler, yavaş ilerleyen ve ucu bucağı belli olmayan bir kafileyle yürürler. Şiirsel bir şekilde, dışları göz kamaştıracak kadar yaldızlı olduğu halde içleri ölü gibi ağır kurşun pelerinlerin yüküyle ezilirler. Hayattayken insan kardeşlerinin duyularını tahrif eden sahtekârların kendi duyuları da şimdi, karanlığın, pisliğin, korkunç seslerin ve kokuların saldırısına uğrar. Özel bağlarla bağlı oldukları insanlara ihanet edenlerse sevgiyi inkâr etmekle Tanrı'yı da inkâr etmiş olan ruhların bulunduğu son cürüm çukurundadır. Dünyanın ölü merkezinde, insan sıcaklığının kaybolmasıyla donan cehennem buzuna katlanmak zorunda kalarak yaşarlar.

Ve tam merkezde Cehennemin Kralı Şeytan yer alır. Güçlü kanatlarını çırpınca etrafa buzlu Fesat Rüzgârı ve kötülüğün ürpertici nefesi yayılır. Dante ancak kötülüğün tam merkezine geldikten, tüm günahlarla yüzleştikten ve bunların sonuçlarını gördükten sonra ruhunu arındırmayı ümit edebilir. Ancak hayatla olduğu gibi yüzleştiğinde hidayete kavuşabilir.

Hastaların hepsi "İyi olmak istiyorum" iddiasıyla terapiye başlarlar. Başaramıyorlarsa bunun nedeni 'yetersiz' olmaları, kendilerini kontrol edememeleri, çok endişeli olmaları veya bilinçdışı dürtülerden mustarip olmalarıdır. Nevrotik olmak, yaptıklarınızdan kendinizi sorumlu hissetmeden kötü davranabilmektir.

Terapist, hastanın tamamıyla yanıldığını yani iyi olmak istediğini söylerken yalan söylediğini görmesine yardımcı olmaya çalışmalıdır. Hasta aslında kötü olmak istiyordur. Ölümlülük tecrübi bir mevzudur. Daha da kötüsü, kötü olmak fakat aynı zamanda sorumsuzluğu için bir bahane bulabilmek, "Elimde değil ki" diyebilmek istiyordur.

Tek çıkış yolu, Cennet Şehri'ne yapılan hac yolculuğunun Cehennem'den geçtiğini görmektir. İçimizdeki kötülüğe sahip çıktığımızda onun kontrolümüz dışında ortaya çıkacağından korkmamıza gerek kalmaz. Örneğin bir hasta, başkalarıyla iyi geçinemediğinden yakınarak terapiye gelir. Her zaman nasılsa yanlış bir şey söyleyip başkalarının duygularını incitiyordur. Aslında iyi bir adamdır, sadece kontrol edemediği,

29 a.g.e., p. 161

nevrotik bir sorunu vardır. 'Bilinçdışı olan düşmanlığının' onun için bir *sorun* değil, *çözüm* olduğunu bilmek istemez. Gerçekte, iyi olmak isteyen hoş bir adam değil, diğer insanların canını yakarken bile iyi bir kişi olduğunu düşünmek isteyenin tekidir. Terapist onu kendi çirkin ruhunun çukuruna yönlendirebilirse, kurtuluşu için bir umut var demektir. Bu seyyah, ne kadar öfkeli ve kindar olduğunu bir kez görünce, hikâyesini farkında olmadan tekrar tekrar yaşamaya mahkûm olmak yerine, izini sürüp onu gün ışığına çıkarabilir. Kendimizle ilgili hiçbir şey, kabul edilmeden değiştirilemez. Jung şöyle der: "Hastanın nevrozdan nasıl kurtulacağını değil, ona nasıl katlanacağını öğrenmesi gerekir. Çünkü hastalık gereksiz ve anlamsız bir yük değil, kişinin kendisidir; o sürekli dışlamaya çalıştığımız 'ötekinin' ta kendisidir."[30]

İçimizdeki kötülükten kendimizi tehlikeye atmadan kaçamayız. Tüm kötülükler, dönüşüme ihtiyaç duyan yaşam güçleridir. Kendi yıkıcılığımızın yaratıcı potansiyeli olmadan yaşamak kartondan bir melek olmak demektir.

Çoğu zaman hepimizin aynı derecede iyi ve kötü olduğumuza inanıyorum. Aydınlanmış olan bir terapistin durumundaki gibi daha fazla bir iyilik kapasitesi, aynı ölçüde artan bir kötülük kapasitesiyle eşleşir. Hastaya gelince, "en iyi ihtimalle... analizden, gerçekte olduğu haliyle, kendisiyle uyum içinde, ne iyi ne de kötü, bir insan aslen nasılsa öyle yani doğal bir varlık olarak çıkmalıdır."[31]

Dante Kötülüğün Uçurumu'na iner; İlahi Nur'un onu aydınlatması için bir kez daha yükselmeden önce Cehennem'de bir mevsim geçirmek zorunda kalır. Kendi içinde bulamadığı günah yoktur. O da hepimiz kadar iyi ve hepimiz kadar kötüdür. Ama bazı insanların diğerlerinden daha iyi olduğuna inanıyorsanız, tüm hayatı boyunca hiçbir zaman tam anlamıyla *saf* bir gerekçesi olmadığını anlayan kendim ve diğerleri adı-

30 C. G. Jung, "Versuch einer Darstellung der psycho-analytischen Theorie," *Jahrbuch fur psychoanalytische und psychopathologische Forschungen* (Liepzig - Vienna: Deuticke, v 1913), p. 106. Alıntı *Psychological Reflections*'tan, p. 75.

31 C. G. Jung, "Zur gegenwartigen Lage der Psychotherapie," *Zentralblatt fur Psychotherapie und ihre Grenzgebiete*, VII (1934) 2. sf. 12ff. Alıntı *Psychological Reflections*'tan, p. 73.

na sizlere şu soruyu sorarım: "Bir insan iyi olmasa bile onu terk etmek neden gereklidir ki?"[32]

. . . . . .

52. BALİNANIN KARNI

JOSEPH CAMPBELL

Büyülü eşikten geçişin bir yeniden doğuş sahasına geçiş olduğu fikri, evrensel bir rahim imgesi olan balinanın karnı ile sembolize edilir. Kahraman, eşiğin gücünü fethetmek veya onunla uzlaşmak yerine, bilinmeyenin içine yutulur ve ölmüş gibi görünür.

Balıkların Kralı Mishe-Nahma,
Öfke içinde yukarı fırladı,
Parıldayan güneş ışığına atlayıp
Devasa ağzını açtı ve Hem kanoyu hem de Hiawatha'yı yuttu.[33]

Bering Boğazı Eskimoları günün birinde hilebaz-kahraman Kuzgun'un, kumsalda kıyafetlerini kuruturken sahil yakınlarında usulca yüzen bir balina-inek gördüğünü anlatır. Kuzgun balinaya, "Canım, bir dahaki sefere hava almaya geldiğinde, ağzını açıp gözlerini kapa," diye seslenir. Sonra hızla kuzgun kıyafetlerini giyer, kuzgun maskesini takar, ateş çubuklarını kolunun altına koyup suyun üzerinden uçar. Yüzeye çıkan balina kendisine söyleneni yapar. Raven da hızla onun açık ağzından girip doğruca gırtlağına dalar. Neye uğradığını şaşıran balina-inek çatur çutur sesler çıkarırken Raven onun içinde durup etrafına bakınır.[34]

Bir filin, iki çocuğu ve annelerini nasıl yuttuğunu anlatan bir Zulu hikâyesi vardır. Kadın hayvanın karnına ulaştığında "büyük ormanlar,

---

32 Lao Tzu, *Tao Te Ching* (Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin Books, Ltd., Penguin Classics, 1963), p.123.

33 Longfellow, *The Song of Hiawatha*, VIII. Longfellow tarafından Iroquois şefi Hiawatha'ya atfedilen maceralar, esasen Algonquin kültürüne ait bir kahraman olan Manabozho'ya aittir. Hiawatha, on altıncı yüzyılda yaşamış gerçek bir tarihi şahsiyetti.

34 Leo Frobenius, *Das Zeitalterdes Sonncngottes* (Berlin, 1904), p. 85.

büyük nehirler ve birçok yüksek arazi görür. Bir tarafta da birçok kaya ve köylerini oraya kurmuş birçok insan ve ayrıca, birçok köpek ve sığır vardır. Bunların hepsi filin içindedirler."[35]

İrlandalı kahraman Finn MacCool, Kelt dünyasında 'peist' olarak bilinen şekli belirgin olmayan bir canavar tarafından yutulur. Küçük Alman kızı Kırmızı Başlıklı Kız, bir kurt tarafından yutulur. Polinezyalıların gözdesi Maui, büyük-büyük-büyükannesi Hine-nui-te-po tarafından yutulur. Ve Zeus hariç tüm Yunan panteonu babaları Kronos tarafından yutulur.

Yunan kahramanı Herakles, Amazonlar kraliçesinin kemeriyle eve dönerken konakladığı Truva şehrinin deniz tanrısı Poseidon'un gönderdiği bir canavar tarafından taciz edildiğini fark eder. Canavar karaya çıkıp ovada dolaşan insanları yutuyordur. Kralın kızı güzel Hesione'yi babası, canavarı yatıştıracak bir kurban olarak denizdeki kayalıklara daha yeni bağlamıştır. Şehri ziyaret eden büyük kahraman bir bedel karşılığında Hesione'yi kurtarmayı kabul eder. Vakti geldiğinde canavar suyun yüzeyine çıkıp kocaman ağzını açar. Herakles onun boğazına dalıp karnını yararak dışarı çıktığında canavar artık ölmüştür.

Bu popüler motif, eşikten geçişin bir Kendini Yok Etme biçimi olduğu dersine vurgu yapar. Çarpışan Kayalar macerasıyla olan benzerliği açıktır. Ama burada kahraman dışarıya doğru, görünen dünyanın sınırlarından öteye geçmek yerine yeniden doğmak için içeri döner. Kaybolma, tapınan kişinin bir tapınağa girişine tekabül eder. Burada kim ve ne olduğunu diğer bir deyişle, ölümsüz olmadığı müddetçe toz ve külden ibaret olduğunu hatırlayarak hayata dönecektir. Tapınağın içi yani balinanın karnı ile dünyanın sınırlarının ötesi, üstü ve altındaki kutsal diyar bir ve aynıdır. Bu nedenle tapınak girişleri ejderhalar, aslanlar, kılıç çeken şeytan avcıları, kinci cüceler ve kanatlı boğalar gibi devasa çörtenler[36] tarafından çevrelenir ve savunulur. Bunlar, içlerindeki derin sessizlikle karşılaşmaktan aciz olanları uzaklaştıran eşik muhafızlarıdır. Geleneksel dünyayı esir alan mitolojik devlere veya balinanın ağzındaki iki sıra dişe denk düşerler; mevcudiyetin tehlikeli yönünü önceden somutlaştırır ve

35 Henry Callaway, *Nurse Tales and Traditions of the Zulus* (London, 1868), p. 331.

36 veya gargoyle. -ç.n.-

tapınağa girdiği andan itibaren müridin dönüşmeye başladığı hakikatini resmederler. Müridin dünyevi tarafı dışarıda kalır; tıpkı bir yılanın deri değiştirmesi gibi o da dünyevi tarafından soyunur. İçeri girdikten sonra, zamana öldüğü ve Dünya Rahmine, Dünya Göbeğine, Dünyevi Cennete döndüğü söylenebilir. Herhangi birinin fiziksel olarak tapınak muhafızlarının yanından geçebilmesi, muhafızların önemini geçersiz kılmaz. Zira bu davetsiz misafir, mabedi benimsemekten acizse zaten fiilen dışarıda kalmış demektir. Bir tanrıyı anlayamayan kişi, onu bir şeytan olarak görür ki bu da onu tapınağa yaklaşmaktan alıkoyar. Öyleyse alegorik olarak, bir tapınağa girmek de balinanın ağzına kahramanca dalmak da resim dilinde, yaşamı merkezleyen, yaşamı yenileyen bir eylemi ifade eden özdeş maceralardır.

"Hiçbir yaratık," diye yazar Ananda Coomaraswamy, "varoluşuna son vermeden tabiatın daha yüksek bir kademesine erişemez.[37] Gerçekten de kahramanın fiziksel bedeni, kurtarıcı Osiris'e dair Mısır mitinde olduğu gibi, fiilen öldürülebilir ve parçalara ayrılıp karada veya denizde farklı yerlere dağıtılabilir. Osiris, kardeşi Set tarafından bir lahit içine konulup Nil Nehri'ne bırakılmıştı.[38] Dirildiğinde kardeşi onu tekrar öldürmüş ve cesedini on dört parçaya ayırıp Mısır'ın farklı yerlerine dağıtmıştı. Navaho kabilesinin İkiz Kahramanları, yalnızca çarpışan kayaları değil, yolcuyu un ufak eden sazları, paramparça eden kaktüsleri ve elden ayaktan düşüren sıcak kumları da geçmek zorunda kalmıştı. Egoyla bağı çoktan yok olmuş olan kahraman, dünyanın katmanlarından ve ejderhanın içinden kendi evinin odalarına girip çıkan bir kral kadar rahat geçer. Kurtarma gücü de burada yatar; çünkü onun gidişi ve dönüşü, olgusallığın tüm karşıtlıklarına rağmen, Yaratılmamış ve Yok Edilemez Olan'ın var olmaya devam ettiğini ve korkacak bir şey olmadığını gösterir.

Ve böylece dünyanın her yerinde, işlevleri ejderhayı öldürmenin yaşam verimlendirici gizemini hayata geçirmek olanlar, o büyük sembolik eylemi kendi bedenleri üzerinde gerçekleştirerek parçalarını, dünyanın

37 Ananda K. Coomaraswamy, "Akimcanna: Self-Naughting" in *New Indian Antiquary*, vol. 3 (Bombay, 1940), p.6, dipnot 14, Thomas Aquinas'tan yapılan alıntılar ve bunların incelemesi, *Summa Theologica*, I, 63, 3.

38 Lahit veya tabut, balinanın karnı için alternatif isimlerdir. Hasır sazı içindeki Musa ile karşılaştırın.

yenilenmesi için, Osiris'in bedeni gibi etrafa dağıtmışlardır. Örneğin Frigya'da, çarmıha gerilen ve yeniden dirilen kurtarıcı Attis'in onuruna yirmi iki Mart'ta bir çam ağacı kesilir ve ana tanrıça Kibele'nin tapınağına getirilirdi. Orada bir ceset gibi yün şeritlerle sarılır ve menekşe çelenkleriyle süslenirdi. Çelengin gövdesine genç bir adamın tasviri bağlanırdı. Ertesi gün bir matem seremonisi düzenlenir, borazanlar çalınırdı. Mart ayının yirmi dördü Kan Günü olarak bilinirdi: Başrahip kolundan aldığı kanı bir sunu olarak takdim eder, daha düşük mertebedeki din adamları davul, boru, flüt ve zil sesleri eşliğinde derviş gibi dönerek dans eder, coşkuyla kendilerinden geçmiş bir halde sunak ve ağacı kanlarına bulayana dek vücutlarını bıçakla keser, acemiler ise ölümünü ve dirilişini kutladıkları tanrıyı taklit ederek kendilerini hadım edip bayılırlardı.[39]

Aynı ruh haliyle, güney Hindistan'daki Quilacare eyaletinin kralı, saltanatının on ikinci yılının sonunda, dini bir festival gününde, üzeri ipekle kaplı olan ahşap bir sehpa inşa ettirdi. Muhteşem ayinlerle ve müzik eşliğinde, bir su teknesinde ritüel olarak yıkandıktan sonra ilahi olana ibadet etmek üzere tapınağa geldi. Ardından sehpaya çıkıp halkın önünde çok keskin bir bıçakla önce burnunu, sonra kulaklarını, dudaklarını, diğer organlarını ve kesebildiğince çok etini kesmeye başladı. Kestiği kadar eti fırlatıp attı. O kadar çok kan kaybetti ki tam bayılmak üzereyken hızlı bir şekilde boğazını kesiverdi.[40]

---

39 [Sir James G. Frazer, The Golden Bough (tek ciltlik baskı), p. 347-49. Telif hakkı (1922) The Macmillan Company'ye aittir ve onların izniyle kullanılmıştır.]

40 Duarte Barbosa, *A Description of the Coasts of East Africa and Malabar in the Beginning of the Sixteenth Century* (London: Hakluyt Society, 1866), sf. 172; Frazer tarafından alıntılanmıştır, op cit., p. 274-75. The Macmillan Company izniyle basılmıştır. Bu, Kral Minos'un boğayı Poseidon'dan saklayarak sunmayı reddettiği adaktır. Frazer'in gösterdiği gibi ritüel kral katli antik dünyada yaygın bir gelenekti: "Güney Hindistan'da kralın hükümdarlığı da yaşamı da Jüpiter gezegeninin güneş etrafındaki turunu tamamlamasıyla sona ererdi. Yunanistan'da ise kralın kaderi her sekiz yılın sonunda alınan karara bağlı görünüyordu. Fazla aceleci davranmadan, Atinalıların her yıl Minos'a göndermek zorunda oldukları yedi delikanlı ile yedi bâkirenin, kralın gücünün sekiz yıl sürecek yeni bir dönem için yenilenmesiyle ilişkili olduğunu varsayabiliriz." (a.g.e., p.280) Kral Minos'tan talep edilen boğa adağı, sekiz yıllık görev süresinin sonunda geleneğe uygun olarak Minos'un kendisini kurban etmesi gerektiğini ima ediyordu. Ancak Minos kendisinin yerine Atinalı gençleri ve bâkireleri sunmuş gibi görünüyor. İlahi Minos, canavar Minotaur'a, kendini-yok-eden kral, zorba Holdfast'a, herkesin kendi rolünü oynadığı hiyerarşik devlet, herkesin kendi çıkarını düşündüğü tüccar imparatorluğuna belki de

. . . . . .

53. FAYDASIZ OLANIN FAYDASI

GARY TOUB

İki bin yıldan fazla bir süre önce Taocu filozof Chuang Tzu, işe yaramaz, çirkin, deforme insanların (kambur, sakat ve ruhsal hastalıklıların ve düğümlü, boğumlu, meyvesiz ağaçların) erdemlerini öven birkaç mesel yazdı. Aşağıdaki böyle bir hikâyedir:

> Marangoz Shih, Chi eyaletine gidiyordu. Chu Yuan'a vardığında, köy tapınağının yanında bir meşe ağacı gördü. Ağaç, gölgesi birkaç bin öküzü içine alabilecek kadar büyüktü ve çevresi yüzlerce karış uzunluğundaydı. Boyu tepeleri aşacak kadar uzundu, öyle ki en alt dalları yerden seksen fit[41] yükseklikteydi. Ondan fazla dalı tekne yapımı için kullanabilecek kadar büyüktü. Orada bir pazar yerindeki kadar çok insan vardı. Usta marangoz başını çevirmeden ve duraksamadan yoluna devam etti.
>
> Çırağı uzun uzun baktıktan sonra marangoz Shih'in peşinden koştu ve "Ustam, baltamı alıp seni takip etmeye başladığımdan beri hiç bu kadar güzel kereste görmemiştim. Ama sen ona bakmaya bile tenezzül etmeden ve hiç duraksamadan yürüyorsun. Neden?" diye sordu.
>
> Marangoz Shih, "Dur! Daha fazla konuşma! O ağaç işe yaramaz. Ondan yapılan tekne batar, tabut çürür, alet kırılır; ondan yapılan bir kapıdan özsu sızar ve kirişte termitler oluşur. Değersiz kerestedir, hiçbir işe yaramaz. Bu yüzden bu kadar sene yaşadı ve olgunlaştı," diyerek cevap verdi.
>
> Marangoz Shih eve döndükten sonra, mukaddes meşe rüyasında ona göründü ve şunları söyledi: "Beni neyle kıyaslıyorsun? Faydalı ağaçlarla mı kıyaslıyorsun? Kiraz, elma, armut, portakal, ağaç kavunu, greyfurt ve diğer meyve ağaçları; meyveleri olgunlaşır olgunlaşmaz talan ve suistimal

---

böyle dönüştü. Gerçeğinin yerine geçen kurbanlar sunma uygulamaları, İÖ üçüncü ve ikinci bin yıllarda, erken hiyerarşik devletlerin başarılı dönemlerinin sona erişine doğru antik dünyada yaygın hale gelmiş gibi görünüyor.

41 İngiliz uzunluk ölçüsü birimi. 1 fit, 30 küsur santimetreye eşittir. -ç.n.-

edilirler. Büyük dalları yarılır, daha küçük olanları koparılır. Faydalı oldukları için yaşamları ıstıraplıdır. Bu yüzden doğal yaşam sürelerini doldurmadan en güzel dönemlerinde kesilirler. Sıradan dünyanın dikkatini çekerler. Bu her şey için böyledir. Bense uzun zamandır işe yaramaz olmaya çalışıyorum. Birkaç sefer neredeyse kesilecektim. En nihayetinde işe yaramaz hale geldim ve bu benim için çok faydalı oldu. İşe yarar olsaydım hiç bu kadar büyüyebilir miydim?

"Ayrıca, sen de ben de birer nesneyiz. Bir nesne diğerini nasıl yargılayabilir ki? Senin gibi ölüm yolcusu değersiz bir adam, değersiz bir ağaç hakkında ne bilir?" Marangoz Shih uyandığında rüyasını anlamaya çalıştı.

Çırağıysa "Eğer işe yaramaz olma arzusu bu kadar büyükse, o zaman neden bir mabet olarak hizmet ediyor?" diye sordu.

Marangoz Shih, "Sus! Konuşma! İşe yaramaz olduğunu bilmeyenler onu incitmesinler diye mabetmiş gibi yapıyor. Kutsal bir ağaç olmasaydı, muhtemelen kesilmiş olurdu. O kendisini sıradan şeylerinkinden farklı bir yöntemle koruyor. Biz onu sıradan bir şekilde yargılarsak esas gerçeği ıskalamış oluruz," diye cevap verdi.[42]

Bir de Chuang Tzu'nun, tuhaf vücuduna rağmen kendisine bakan ve doğal yaşamının sonuna kadar yaşayan kambur Shu hikâyesi mevcuttur. Bu hikâyeler, Taoistlerin görünüşte yararsız olan (bireylerin ve toplumun yararsız oldukları için kaçındıkları) şeylere atfettikleri önemi gösterir. Dahası bunlar, dolu ve doğal bir yaşam sürmesi için bilgeye kendi yararsızlığını (veya yararsız niteliklerini) onurlandırmayı, hatta geliştirmeyi öğreten metaforlardır.

Bu hikâyelere tekabül eden motifler simyada, peri masallarında ve günümüz bireylerinin rüyalarında mevcuttur. Örneğin simyacılar dönüşüm sürecinin başlangıç maddesi olan *prima materia*'yı elde etmeyi önemli buluyor ancak onu zehir, idrar ve dışkı (yararsız, aşağılık ve tehlikeli madde) olarak tanımlıyorlardı. Masallarda işe yaramaz unsur, budala (hakir görülen aptal ve sözüm ona şanssız) bir karakterle kişileştirilir. Buna rağmen birçok masalın sonunda budalanın kahraman olduğu or-

42 Chuang Tsu, *Chuang Tse*, editörler: G. F. Feng and J. English (New York: Vintage Books, 1974), p. 80-82.

taya çıkar. Bu motif çağdaş rüyalardaki sembolizmde de görülür. Örnek olarak Carl'ın rüyasına bakalım:

> Genç bir kadın, bir iç avlunun balkonunda büyük bir telaşla koşarak birinden kaçmaya çalışıyor. Aniden tökezliyor ve tam düşecekken balkonun demirlerine tutunmayı başarıyor. Şimdi hayatı tehlikede; tehlikeli bir şekilde demirlerden sallanıyor. Sonra korkunç görünüşlü, deforme olmuş ve geri zekâlı bir adam geliyor. Adamın görünüşü kadını korkutuyor. Ama adam uzanıp onu güvenli bir yere çekiyor. Daha sonra dini bir kutlama veya törenin yapıldığı büyük bir odaya giriyorum. Odanın bir tarafında, birbirinin aynısı olan, hoş görünümlü, iyi giyimli bir dizi genç adam görüyorum. Sert bir tavırla ayakta duruyorlar. Diğer tarafta paçavralar içinde bir dizi sakat ve geri zekâlı insan var. Daha önce ortaya çıkan adama benziyorlar. Hangi gruba katılacağımı seçmem gerektiğini biliyorum. İkinci grupla gitmeye karar veriyorum. Bunun üzerine onlar, kararımı neşeyle kutluyorlar.

Bu rüya bireyleşme süreci açısından temel arketipsel bir motif olan yararsız olanı öven Taocu hikâyelere oldukça benzer.

KARŞITLARIN GÖRELİLİĞİ

İşe yaramaz olan şeylere saygı hikâyeleri Taocu düşüncenin iki temel özelliğini ifade eder: Değerlerin göreliliği ve kutupluluk ilkesi. Bunlardan ikincisini Taoizm geleneksel Çin sembolizmi olan yin ve yang ile betimler ki bir dağın gölgeli ve güneşli tarafları ve buradan yola çıkarak çiftler halindeki tüm varoluş, bu sembolle temsil edilir. Bir madalyonun iki yüzü gibi yin ve yang, karanlık ve aydınlık, faydasız ve faydalı, doğanın birbirini tamamlayan ve asla ayrılamayan kutuplarıdır. Chuang Tzu'ya göre:

> Doğru, karşıtı olan yanlış olmadan; iyi yönetim, karşıtı olan kötü yönetim olmadan var olabilir sananlar, evrenin büyük ilkelerini de tüm yaratılışın tâbi olduğu koşulları da kavrayamazlar. O vakit yeryüzü olmaksızın gökyüzünün varlığından veya olumlusu olmayan olumsuz ilkeden bahsetmiş oluruz ki bu gayet saçma olur. Bu tür insanlar argümanla yola getirilemiyorlarsa, muhakkak ya budala ya da düzenbazdırlar.[43]

43 Chuang Tzu, *Chuang Tzu*. İngilizce çeviri: H. Giles (London: Unwin Paperbacks, 1980), p. 164.

Taocular tek bir kavram veya değerin mutlak veya üstün sayılamayacağını anlamışlardı. Faydalı olmak faydalıysa, faydasız olmak da faydalıdır. Bu tür karşıtların birbiriyle ne kadar kolay yer değiştirebildiği, atı kaçan bir çiftçiyle ilgili Taocu bir hikâyede anlatılır:

> Komşusu çiftçinin acısını paylaşmak istedi ama "Neyin iyi neyin kötü olduğunu kim bilebilir?" diye bir cevap aldı. Bu doğruydu. Ertesi gün at, gezinirken arkadaş edindiği bir grup vahşi atı da beraberinde getirerek geri döndü. Komşu bu kez beklenmedik kazancından dolayı çiftçiyi tebrik etmek için tekrar geldi. Aynı gözlemle karşılandı: "Neyin iyi neyin kötü olduğunu kim bilebilir?" Bu da doğru çıktı: Ertesi gün çiftçinin oğlu vahşi atlardan birine binmeye çalıştı ve düşerek bacağını kırdı. Komşu, bu sefer de çiftçiyi teselli etmeye geldi ancak üçüncü kez aynı yanıtı aldı: "Neyin iyi neyin kötü olduğunu kim bilebilir?" Bir kez daha çiftçinin söylediği doğru çıktı. Ertesi gün orduya asker toplamak için geldiler ve sakatlığı nedeniyle çiftçinin oğlu askere alınmadı.[44]

Taoistlere göre yang ve yin, ışık ve gölge, faydalı ve faydasız, bütünün farklı yönleridir, bir tarafı seçip diğerini bloke ettiğimiz anda doğanın dengesini bozarız. Bütün olmak ve doğanın yolunu izlemek istiyorsak karşıtları kucakladığımız o zor yolu izlememiz gerekir.

GÖLGEYİ ENTEGRE ETMEK

Bu da Jung'un bulgusuydu: İnsan psişesi aydınlık ve karanlıktan, eril ve dişilden ve değişken psişik bir gerilim halinde bir arada var olan birçok başka sizigiden[45] oluşur. Taocular gibi Jung da bu gerilimi yalnızca bir kutupla özdeşleşerek çözmeye (örneğin hayatta yalnızca üretken olma çabasına) karşı uyarıda bulundu. Psişenin herhangi bir yönüne aşırı değer vermenin veya o bölümü aşırı geliştirmenin tehlikeli bir şekilde tek taraflı olduğunu ve sıklıkla fiziksel hastalık, nevroz ve psikozla sonuçlandığını hissediyordu. Jung'un önerdiği alternatif, bireyleşme sürecinin *olmazsa olmazı* olan, içimizdeki karşıtlarla yüzleşmekti.

İçsel karşıtlıklarımızı bütünleştirmenin en önemli yollarından biri, gölgeyle ('kabullenmeyi' reddettiğimiz kişiliğimizin istenmeyen nitelik ve sıfatlarını içeren 'karanlık' kısmıyla) bilinçli olarak yüzleşmektir. Bu

44 H. Smith, *The Religions of Man*, (New York: Harper&Row, 1958), p. 212.

45 Sizigi: Bkz. JTS

niteliklerle yüzleşmek ve onları kabullenmek zor ve acı verici bir süreçtir çünkü gölge, kişiliğin olumlu unsurlarını içerse de esas itibariyle hakir görülen taraflardan (ahlaki, estetik ve sosyokültürel nedenlerle reddettiğimiz, tabiatımızdaki ilkel, uyumsuz ve beceriksiz yönlerinden) oluşur.

Gölge genel olarak değersiz, aşağılık ve işe yaramaz olarak görüldüğünden Taocu örneklerdeki boğumlu ağaç ve çirkin kambur imgelerine tekabül eder. Bunlar, tıpkı gölge gibi, değersiz görünürler. Bu nedenle, her birimizin içinde boğumlu bir ağaç veya kambur Shu olduğu söylenebilir.

YANLIŞ OLAN DOĞRUDUR

Gölge özelliklerimizi değersizleştirdiğimiz kadar fiziksel ve duygusal sorunlarımızı da işe yaramaz olarak görme eğilimindeyiz. İster hafif bir baş ağrısı, ister bir mide rahatsızlığı, isterse ciddi bir kanser veya depresyon vakası olsun, sorunlu tarafımız hoşumuza gitmez. Hastalıklarımızı değer verilmeye layık görmeyiz. Hastalıklar bize mani olur, biz de onları ortadan kaldırmaya çalışırız.

Hastalıkla ilgili bu tutum, biz Batılıların tıbbi modelinde yansımasını bulan nedensellik üzerinden indirgeyici bir tutumdur. Bu model, bir hastalığın kötü veya yanlış olduğunu ve nedeni ortadan kaldırıldığında hastanın iyileşeceğini varsayar. İyileşmeyi kolaylaştıran bu yaklaşımın Batı kültüründe yaygın olarak uygulanması, semptom ve hastalıklara karşı, Chuang Tzu'nun marangozunun budaklı, yaşlı ağaca karşı ilk hissettiklerine tekabül eden, özü itibariyle olumsuz bir tutuma yol açar.

Chuang Tzu'nun meselleri sorunlarımıza yeni bir bakış açısı sunar. Kambur adamın ve eğri ağacın sorunlarından fayda sağlamaları gibi biz de hastalıklarımızda bir miktar iyilik bulabiliriz. Aslına bakılırsa yanlış olan şey (bir anlam taşıması veya görünmeyen bir amaca hizmet etmesi anlamında) genellikle bizim için tam da doğru olan şeydir.

Semptom ve sorunlarımızda olumlu bir taraf olduğu fikri Jung'un erekçi psikolojisi için esastır. Jung, hastalıklarımıza yalnızca nedensellik üzerinden indirgemeci bir tarzda değil, onların istikametlerini ve anlamlarını da arayarak bakmamızı önerir. Ona göre nevrotik semptom ve komplekslerimiz, kendini-gerçekleştirmeye yönelik bir dürtünün parçası

olarak bilinçdışı tarafından özenle tasarlanan düzenlemelerdir. *Two Essays on Analytical Psychology*'de[46] şunları yazar:

> Tüm faydasını ve varoluş nedenini, onu önemli potansiyellerini geliştireceği şekilde yaşamaya mecbur bırakan bir nevroza borçlu olan birden fazla kişiyi bizzat tanıdım.[47]

Hastalık ve kendini-gerçekleştirme arasındaki bağ, Esther Harding'in *The Value and Meaning of Depression*[48] (1970) adlı kitabında daha da kapsamlı ele alınır. Harding burada depresif durumların genellikle, bizleri kendi bütünlüğümüzle daha derin bir iletişime yönlendirme amacı taşıyan Benliğin yaratıcı girişimleri olduğunu gösterir. Arnold Mindell de somatik semptomlar için aynı şeyin geçerli olduğunu anlamıştır. *Quadrant*'taki bir makalede şunları söyler:

> Varsayımlarımı geçici olarak askıya alarak bedenle ne kadar çalışırsam, belirli bir 'hastalığı' o kadar takdir edebilir, onu o kadar yakından hissedebilirim. Berrak gözlemle birleştirilmiş nihai bir felsefe, nedensel terapilerin ve cehaletten kaynaklanan korkuların yerini aldığında beden artık hasta veya irrasyonel bir şeytan olarak değil, kendi iç mantığı ve bilgeliği olan bir süreç olarak görünür.[49]

Nevrozlarımız ve fiziksel hastalıklarımızda bütünlük için gerekli olan bilinçdışı değerler ve örüntüler bulunur. Bunların anlamlarını keşfetmek için hastalıklarımızla ittifak kurmamız gereklidir. Bu ise, önceden varsayımlarda bulunmadan veya semptomları değiştirmeye çalışmadan onlara dikkatimizi vermek demektir. Bu yaklaşımın temelinde, gerçekleşen şeyin bir şekilde doğru olduğu ve bizim ona yardım etmemiz gerektiği fikri yer alır.

Mindell, semptomlar ve sorunlar üzerinde bu şekilde çalışmayı saf olmayan, kusurlu ve dönüşmesi gereken bir bedenle işe başlayan simya eseriyle karşılaştırır. 'Saf olmayan beden' veya *prima materia*, anlamlarının açığa çıkabilmesi için simyasal olarak pişirilerek dönüştürülmeleri gereken günlük acılarımıza, rahatsızlıklarımıza ve sorunlarımıza eşdeğerdir.

---

46 'Analitik Psikoloji Üzerine İki Deneme' –c.n.-

47 C. Jung, *Two Essays on Analytical Psychology*, (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1966), par. 68.

48 'Depresyonun Değeri ve Anlamı' –c.n.-

49 A. Mindell, "Somatic Consciousness," *Quadrant* 14 (1/1981): p. 71-73.

Bu pişirme süreci halihazırda olan şeyi yoğun bir şekilde odaklanarak ve etkisini artırarak 'ısıtmayı' içerir.[50] Aşağıdaki örnekler bunun pratikte nasıl gerçekleştiğini göstermektedir.

İŞE YARAMAZLIK VE BİREY OLUŞ

Chuang Tzu'nun hikâyeleri hastalıklarımıza değer vermeyi öğretmenin yanı sıra, tüm potansiyelimizi geliştirebilmek için dünya açısından faydasız hale gelmemiz gerektiğini söyler. Aksi takdirde acıyla dolu doyumsuz hayatlar yaşar, istismar edilir, kişiliğimizin değerli parçalarından yoksun kalırız. Chuang Tzu kendi abartılı tarzıyla bizlere hayatımızı birey olarak yaşamamızı söyler.

Jung da kişinin özgün hayatını yaşamasının önemini vurgulamıştır. Bireyleşmedeki kilit unsur, topluma göre yaşamak yerine, kişinin kendi kişiliğini geliştirmesidir. Modern toplumdaki bireyin dramı Jung'u bilhassa kaygılandırıyordu zira kitleyle birleştiği anda bireyin biricikliğinin kaybolmaya başladığını, bulanıklaştığını gözlemlemişti. Jolande Jacobi'nin *The Way of Individuation*'da[51] belirttiği gibi:

> İnsanların çoğu kendi hayatını yaşamıyor, gerçek tabiatı hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyor. 'Uyum sağlamak', hiçbir şekilde öne çıkmamak, çevrenin görüş, kural, yasa ve alışkanlıklarının 'doğru' olarak talep ettiğini tam olarak yerine getirmek için çırpınıp duruyor. 'İnsanlar ne düşünüyor'un, 'insanlar ne yapıyor'un vs. kölesi.[52]

Evlenerek, çocuk yaparak, güvenli bir meslek sahibi olarak vs. toplumun vasat bir üyesi olarak yaşamaya çalıştıkça durum gitgide Barbara

---

50 A. Mindell, İnsanların acılarını hissetme ihtiyaçlarından bahseder ve semptomları yok etmekten ziyade artırarak had safhasına ulaştırmayı bir teknik olarak kullanır: "Acı çoğunlukla önemli bir farkındalığın başlangıcıdır. Bir enerji merkezi olarak bilinci uyandırır... Herhangi bir durum bir algı kanalında uç noktaya ulaştığında ya da fazla acı verdiğinde veya kişi kendi sınırına ulaştığında birdenbire ve otomatik olarak bir kanaldan diğerine geçer... Bu şekilde bir kanal değiştirme benim açımdan rüya-beden çalışmasının en ilginç tarafıdır. Belirli bir noktada, acıya artık dayanamadığınız bir anda bir kırılma gerçekleşir. Bu hem zihinsel hem de fiziksel kanallarda gerçekleşir... Genellikle, işte tam da bu noktada kişi, sürecine çözüm getiren bir rüya görür veya bu sorunla ilgili bir önsezi belirir. (Working With the Dreaming Body, Londra, 1985, s.37-39) -ç.n.-

51 'Bireyleşme Yolu' -ç.n.-

52 J. Jacobi, *The Way of Individuation*, (New York: Harcourt, Brace & World, 1967), p. 82.

Hannah'nın bahsettiği şekli alır. Bu tür normlar özellikle de sanatçılar, dâhiler, rahip ve rahibeler gibi içsel örüntüleri ortalamanın çok dışında olan kişiler için ölümcüldür.

Kendi bireysel yollarımızla ne kadar uyumlu hale gelirsek kolektif norm ve değerlere göre yaşamamız o kadar zorlaşır. Bütünlüğümüzün farkına varmak için kendimizi, kolektif psişenin ve bizi çevreleyen dünyanın davetkâr gücünden kurtarmalı ve işe yaramaz veya aptal görünmeye gönüllü olmalıyız. Lao Tzu'nun dediği gibi:

Bilge adam Yolu öğrendiğinde
Yola göre yaşamaya çalışır.
Vasat adam Yolu öğrendiğinde
sadece bir kısmını hayata geçirir.
Budala Yolu öğrendiğinde kahkahalarla güler.
Ama budala Yola gülmeseydi
o yol Yol olmazdı ki.
Demek ki
Yolu arıyorsan
budalaların kahkahalarına kulak kabartmalısın.[53]

Lieh Tzu, faydasızlık fikrini daha da ileri götürerek dünya yararına tek bir saç telini bile feda etmekten kaçınmamızı önerdi. Dünya ancak bu şekilde düzene girer, dedi. Bu da başka bir abartıdır; Lieh Tzu, dünyayı terk edip keşiş olmamız gerektiğini kastetmez. Gerçek bilge dünyada kendi doğasının gereklerini izlemeyi amaçlar. Chuang Tzu'nun sözleriyle:

> Sadece mükemmel insan, insani sınırları aştığı halde dünyadan el ayak çekmeyebilir; insanlıkla uyum içinde olduğu halde kendisine zarar gelmeden yaşayabilir. Dünyanın öğretilerinden öğreneceği bir şey yoktur. Onu diğerlerinden bağımsız kılan şeye sahiptir.[54]

Başka bir deyişle, kendimiz olmayı ve *kendimiz olanı* dünyaya getirmeyi hedeflemeliyiz.

---

53 Lao Tsu, *Tao Te Ching*, editörler: G. F. Feng & J. English (New York: Vintage Books, 1972), Chapter. 41.

54 Chuang Tzu, *Chuang Tzu*, Çeviri: H. Giles (London: Unwin Paperbacks, 1980), p. 263-264.

. . . . . .

54. KADINLARIN RÜYALARIYLA ÇALIŞMAK

KAREN SIGNELL

"İnsanların kalbinde ne tür kötülükler gizlendiğini kim bilebilir? Gölge bilir." 1940'ların popüler radyo programı *The Shadow*'un[55] bu açılış cümlelerinde bir gerçeklik payı var. Bazen farkındalığımızın karanlık köşelerinde gizlenen ve insanlık durumunun bir parçası olan gizemleri bir anlığına seziveririz. İtiraf etmeyi veya yaşamayı tercih etmeyeceğimiz, sosyal açıdan kabul edilemez bazı şeyleri görür ve hissederiz. Gölge terimi genellikle ego-bilincinin gün ışığından uzaklaştırdığımız ve kendimiz hakkında zihnimizde çizdiğimiz resme uymayan tüm kötü şeyleri, olumsuz nitelikleri ifade eder.

Günlük yaşamda belirli konulardan kaçınmanızda, belli belirsiz hissedilen suçluluk duygularında, kendinizden şüphe edişinizde, hoşnutsuzluk veya ahenksizlikte gölgenizin varlığını kısa bir an için fark etmeniz mümkündür. Ani bir utanç duygusuna yakalandığınızda, münasebetsiz ve gergin bir kahkaha anında, bir gözyaşı veya öfke patlamasında belirsiz endişelerin ve duyguların farkına varabilirsiniz. Bir rüya gölgenizi açığa çıkardığında, onun mesajını anlama ve kalben ciddiye alma konusundaki direncinizi aşacak kadar kararlı olmalısınız. Bu aşağılayıcı bir deneyimdir ancak aynı zamanda iyileştirici de olabilir ve sizi bütünlüğe götürebilir.

Buradaki ilk rüya kendi kişisel gölgenizi bulmanın ne kadar yararlı olabileceğini gösteriyor zira karanlık tarafınızı kabul ederek kendinize ve başkalarına daha özenli davranabilirsiniz.

> *Kapandaki Fare.* Kötü bir koku alıyorum. Mutfağımda kapana yakalanmış, hâlâ canlı olan ama kıvranan bir sıçan ya da fare. Onu öldürüyorum veya atıyorum. Bir şekilde icabına bakıyorum.

---

55 'Gölge' -ç.n.-

Rüyayı gören Peg "Benim sıçanım yani gölgem ne?" diye merak etmişti. Sıçanlar sinsi, bencil ve hırsız olurlar. Peg'in ilk çağrışımı eski erkek arkadaşının plan yapmış olmalarına rağmen şehre gelmemesi ve bundan dolayı Peg'in rahatlamasıyla ilgiliydi. Birdenbire durumu anladı; kendini yakaladı: Şu anda başka birisiyle tek eşli bir ilişki içinde olmasına rağmen bilinçdışı bir şekilde eski erkek arkadaşıyla cinsel ilişkiye girmeyi planlamıştı. Peg, gönül maceralarına dair çifte standart sergileyen birçok insanda da olan gölgeyi meydana çıkarmıştı: Böyle bir şey, siz yaptığınızda anlaşılır gelir ama partneriniz yaparsa korkunç bir şeydir. Rüya, kendi partnerine böyle bir şey yaparsa Peg'in 'pis bir sıçan' olacağını söyleyerek bu yanlışı düzeltti. Bu yüzden "Bir sıçan kokusu alıyorum" hissi, genellikle kendinizdeki veya bir başkasındaki gölgeye işarettir.

Rüyaların bir soğandaki katmanlar gibi pek çok anlamları vardır ve bunların hepsi doğrudur. Sıçanın neden kıvrandığını ve öldürülmesi gerektiğini ve neden mutfakta yani beslenmeyle ilgili bir yerde bulunduğunu merak edebilirsiniz. Peg uzun süren bir gripten bir türlü kurtulamamıştı; belki de rüya ona, bu sıralar hayatında neyin yanlış gittiğini söyleyebilirdi. Şu anki ilişkisi için şiirsel bir metafor olabilir miydi bu rüya? Peg gerçekten de bir kapanda kıvranmakta olduğunu ve er ya da geç ilişkiyi sona erdirmesi için gerekli olan acımasız fakat merhametli adımı atmak zorunda olduğunu fark etti. Eşine karşı hissettiği öfke ve memnuniyetsizlik nedeniyle bilinçdışı bir şekilde bir gönül macerasına çekilmişti. Bu Peg'in aslında bildiği ama henüz 'bilmediği' bir şeydi. Güçlü imgeleriyle rüya, bu bilgiyi belirgin hale getirmişti.

Gölge, sandığımız kadar iyi olmadığımız gibi, hoşumuza gitmeyen kavrayışlar getirse de onu bulmak çoğu zaman bilinçdışında boşa harcanan yığınla enerjiyi serbest bırakır. Peg sonraki rüyalarında, güzel çiçeklerle bezeli çayırlarda dans etti. Bu rüya üzerinde çalışmak (gölgesini daha bilinçli hale getirmek) kısa süre sonra gribinin geçmesine de kuşkusuz katkıda bulundu.

Bir rüya gölgenizi gündeme getirdiğinde veya bir arkadaşınız bir kusurunuza işaret ettiğinde, doğal tepki onu inkâr etmek ve "Ben o kadar da kötü değilim" diyerek kendinizi savunmak veya omuz silkip "Ben böyleyim" demek, o da olmazsa derin bir nefes alıp gerçekte olduğunuzdan daha iyi olmaya çalışmaktır. Bunlar hatadır. Gölgenin kabul

edilmesi ve hakkının teslim edilmesi gerekir. Bu şüpheli misafiri yemek masasına davet etmeli, onu elinizden geldiğince uygarlaştırmalı ve neler sunabileceğine bakmalısınız. Onu dışarıda bırakıp ortalığı velveleye vererek veya sinsi sinsi dolaşarak sorun yaratmasına müsaade edemezsiniz.

Tüm üyelerinin dikkat ve güç için birbiriyle yarıştığı, ittifakları, sırları ve kırgınlıkları ile aile ve aile içinde yaşadığımız yoğun ve uzun süreli deneyimlerimiz, kendimizden ve toplumdaki diğer insanlardan beklentilerimiz üzerinde derin bir etki yaratır. Bunlar genellikle ailenin de paylaştığı bilinçdışı beklentilerdir ve bu nedenle 'aile bilinçdışından' ve 'aile gölgesinden' söz edebiliriz. En güçlü gölge duygularımızdan bazıları, kardeşlerimizle olan ilişkilerimizde ortaya çıkar. Örneğin ailemizdeki konumumuzu, bu konum yararlı veya zararlı olsun, bilinçdışı bir şekilde sahiplenir ve başka sosyal ortamlarda da benzer bir konumda olmayı bekleriz. Bu beklentilere, bize tanıdık geldikleri için, bilinçdışı bir şekilde cevap veririz.

Rüyalar, özellikle de kardeş sırasına (en büyük, ortanca, en küçük, kardeşi olmayan tek çocuk veya ikiz) özgü olan bilinçdışı konum ve tutumları ortaya çıkarabilir.

Bir örnek olarak, en büyük çocuk güçlü bir haset taşıyabilecek konumdadır. Küçük kardeşler tarafından haksız yere yerinden edildiğini hisseden büyük çocuğun dünyası değişir; küçük kardeşler, tamamı büyük çocuğun doğal hakkı gibi hissedilen pastanın bir bölümünü alıyormuş gibi görünür. Bu, başkalarının halihazırda var olduğu bir dünyaya doğan küçük kardeşlerin deneyimiyle çelişir; her küçük kardeş pastadan zaten sadece bir dilim bekler. En büyük çocuklara genellikle olumsuz duygularını bastırmaları söylenir çünkü öbürleri ondan küçüktür. Bu, kişinin daha sonra bulup ortaya çıkarması gereken kıskançlıkla ilgili bir gölge sorunu oluşturacak klasik bir durumdur.

Bazen gölge bilinçten o kadar uzaktır ve o kadar korkutucudur ki onunla yüzleşmeye hazır olana kadar kapı açılmamalıdır. Bilinçdışı bataklığın kapıları da açılabilir ve siz arketipsel bir kaygı selinde boğulabilirsiniz. Grup çalışmalarında olduğu gibi, bir coşku dalgasında kişi, ne

kadar derin o kadar iyi diyerek 'her şeyi ortaya çıkarmaya' sürüklenebilir ancak bireyin gerçek kırılganlığı[56] dikkate alınmalıdır.

Daha derin her zaman daha iyi demek değildir. Neticede, savunmaların da hizmet ettiği bir amaç vardır. Kabuğu merakınızdan kopardığınızda henüz çok erkense yarayı açıkta bırakabilirsiniz. Doğal iyileşme süreci zaman alır. Derin bir yaraya, ancak onu koruyacak bir kabuk geliştirdikten sonra güvenli bir yerden bakabilirsiniz.

Bir kadın, Carolyn, aşağıdaki rüyayı gördü:

> *Hayaletler*. Seyirciler arasında oturup film izlemek gibi. Sahne, geceleyin bir kumsal. Kötü bir çocuk var, her taraf kan ve kesilmiş bedenler.
>
> Açık bir kapının, bir dolabın yanında oturuyorum ve hemen davranıp onu kapatmaya ve kilitlemeye çalışıyorum. Ama yanımda oturan Verite adında genç bir kadın kapıyı tekrar açmamı istiyor. Bu konuda tartışıyoruz ve şimdilik kapıyı kilitli tutabilmek için onunla fiziksel olarak savaşmak zorunda kalıyorum. Sonra barışıp sarılıyoruz.
>
> Bir ses, "Bir kadına dair bir şeyi sır olarak saklamak için savaşıyorsun," diyor. İnsanlar sahile geliyor. Orada ölü insanlar, bize tehditkâr bir şekilde bakan zombiler var. Üzerlerine kalın bir sıvı atıyorum ve bu bazılarını uyuşturuyor; ama sıvıyla ulaşamadığım diğerleri ya kaçıyorlar ya da kalıp bize gözdağı veriyorlar. Onlar için başka bir şeye ihtiyacım var.

Caroly'in ilk düşüncesi 'kötü çocuğun' kendisi olduğuydu. Bu aklına bir ay önceki bir rüyayı getirmişti:

> [Önceki rüya] *Annem Hoş Olmayan Şeyleri Hatırlamaz*. Annem bir korku filmi izliyor ve yüzünü çevirerek, "Hoş olmayan şeyleri hatırlamıyorum," diyor ama onu izleyen kızı, annesinin hatırladığını biliyor! Sanki, kızın erken çocukluk döneminde meydana gelen korkunç bir şeylere dair ikisinin de hatırladığı belirsiz bir şeyler var.

Bir çocuk arketipsel kötülüğün projeksiyonuna işte bu şekilde maruz kalır. Ailede karanlık bir sır varsa çocuk kendisini hatalı ve kötü bir çocuk gibi hisseder. Carolyn, "Hayaletler, tam ben uykuya dalacakken geceleri ortaya çıkıyor," demişti.

---

56 Veya hasar görebilirliği. -ç.n.-

Peki sır olan ne? Hayalet rüyası bu konuda bazı ipuçları veriyor. Bir kadınla ilgili bir sırra açılan kapıyı kapalı tutmak için Verite[57] yani Gerçek ile yapılan kavga o sıralar Carolyn'e bilinçdışı bir şekilde annesinin iyi olduğuna inanmaya devam etme ihtiyacı gibi görünüyordu. Böylece hafızasında 'iyi bir anne' yaşatarak kendini güvende hissedebilecekti. Dış gerçeklikte ise bu, annesinin bazı şeyler hakkında konuşma yasağını devam ettiriyor ve 'ailenin bilinçdışının' (bir çocuğa kötü davranma kapasitesinin) olduğu gibi kalmasına hizmet ediyordu. Verite hakikati ortaya çıkarmak için onunla kavga ediyordu oysa Carolyn henüz buna hazır değildi.

Peki pasifize eden sıvı ne? Carolyn bunun alkol olduğunu, rahatlamak için bira veya şarap içtiğini söyledi. Fakat alkol, rüyada da olduğu gibi hayatı boyunca onu rahatsız eden imgeleri, örneğin hayaletleri, sadece kısa bir süre için uzaklaştırmaya hizmet eder. Rüyada da söylendiği gibi bunların hepsi uyuşturulamaz, yani bilinçdışında kalamaz. Hakikat huzursuzdur, hayaletler huzursuzdur, kendilerini ifşa etmek ve sonra da artık 'toprağa verilmek'[58] isterler.

Gerçek yani Verite, rüyada galip gelmediği için Carolyn o sıralar daha fazla ayrıntı keşfetmeye çalışmamıştı. Buna hazır değildi. Yıllar sonra, kendisi de yüzünü gerçeğe doğru çevirebildiğinde, küçük bir çocukken annesinin onu fiziksel olarak taciz ettiğini, dört yaşlarındayken de babası tarafından cinsel tacize uğradığını öğrendi. Beş yaşından küçük çocuklarda genellikle olduğu gibi bu olayları muhtemelen 'film seyreder gibi' trans veya dissosiyasyon halinde yaşamıştı. Rüyadaki 'zombiler', Carolyn'in anne ve babasına dair o dönemlerden muhafaza etmiş olduğu imgelerdi. Annesi o yıllarda sakinleştirici kullanıyor ve tuhaf bir şekilde (zombi misali) orada değilmiş gibi görünüyor ancak bilinçdışı bir öfkeyle saldırıya geçtiği kimi anlarda da birdenbire yoğunlaşıyordu. Babası taciz esnasında normalde olduğu gibi değil, tuhaf bir şekilde mesafeli ve gerçek dışı görünüyordu; kendisi de muhtemelen bilinçdışı bir zorlanım hali içindeydi ve belki de küçük bir çocukken maruz kaldığı bir tacizi yeniden yaşıyordu.

---

57 Fransızca 'gerçek'. -ç.n.-

58 Tırnak işaretleri çevirmene ait.

Bu rüya, görüldüğü dönemde, Carolyn'in hayatı açısından ne anlama geliyordu? Neden o zaman görülmüştü? Carolyn kendi gölgesinin (şu andaki hayatında 'dolaptan' çıkarmaya korktuğu şeyin) cinsel tercihle ilgili olup olmadığını merak ediyor, bu konuda büyük bir endişe duyuyordu. Carolyn'in Verite ile gerçek yaşamdaki mücadelesi yani bu gerçeğin bilinmesine müsaade edip etmeyeceği mevzusu şüphesiz ki içinde çok derinlerde, fiziksel istismara uğramış bir bebek ve cinsel tacize uğramış küçük bir çocuk olarak üzerine yansıtılan son derece korkutucu arketipsel bir gölgenin hayaletini ve erken yaşta kendisine dair edinmiş olduğu 'kötü çocuk' imgesini diriltmiş ve harekete geçirmişti. Verite ile mücadele etmiş olmasına şaşırmamalı! Carolyn için dolaptan onaylanmayacağı bir yaşam tarzıyla çıkmayı düşünmenin dahi ürkütücü olmasına da şaşırmamalı zira kültürel anlamdaki herhangi bir onaylanmama onun derinlerdeki kişisel ve arketipsel yarasına dokunacaktı.

Carolyn, rüyanın ima ettiği şeye saygı duydu: Şu anda erken yaşlarda aldığı yaraların doğasını tam anlamıyla keşfedip onları iyileştiremeyecek ve yaşam tarzı konusunda açık olamayacak kadar fazla endişeliydi. Öncelikle gerçek korkularıyla arketipsel korkularını ayırt etmesi gerekiyordu. Açık olmakla ilgili hem kendisinden hem başkalarından gelen bir baskı hissettiği için sadece "kendisini yenilmez hissedenlerin zulmü tanımadıklarından" bahsetti. Bu yüzden, ilk yıllarının acımasız gerçeği ve yaşam tarzı konusunda yaşadığı çağdaş dünyadan gelebilecek ret ile kabul arasında değişen envaiçeşit tepkiyle yüzleşmeden önce, nahoş şeyleri henüz işitemeyen 'iyi annesi' ile birlikte bir süre daha yol kat etmesi gerekiyordu.

Bu rüyalarda görüldüğü gibi, kendi olumsuz gölgenize kapıyı açmak her ne kadar korkutucu ve aşağılayıcı görünse de kendi sinsi sıçanınızı, ekşi kokulu muhalefetinizi, ailenizin hayaletlerini ve sırlarınızı bilmek, kendinize ve insani zaaflar konusunda hemhal olduğunuz diğer kişilere karşı kalbinizin yumuşamasına; kendinizi ve başkalarını korumak için gölgeyi dikkatle izlemenize yardımcı olabilir.

. . . . . .

55. ORTA YAŞTA GÖLGE

JANICE BREWI VE ANNE BRENNAN

Yaşamın ilk yarısından ikinci yarısına geçişle başlayan dönüm noktası, psişenin az çok bilinçdışında kalan ve o zamana kadar ihmal edilmiş taraflarını gündeme getirir. Bu süreçte Gölgenin çok önemli ve yaratıcı bir rolü vardır.

> Orta yaşa geldiğinde kişi genellikle tanıdık psikolojik kalıplara, bir işe, aileye yerleşmiş olur. Sonra aniden bir kriz! Bir gün beklenmedik bir şekilde gazınız bitmiş olarak uyanırsınız. Kişisel mülkiyet atmosferi çöker; başarının tatlı sütü ekşidir; eski başa çıkma biçimleri ve oynadığınız roller ayaklarınızı sıkar. En sevdiğiniz nesneleri (işiniz, çocuklarınız, sahip olduğunuz şeyler, güç konumları, başarılarınız) takdir etme kabiliyetiniz çalınmıştır ve ne olup bittiğini anlamadan öylece kalakalırsınız. Nereye gitmişlerdir? (Murray Stein)

Böyle sarsıcı bir etkiye yol açan hırsızlığın sorumlusu Gölgedir. Orta yaştaki kişi kendisini tamamen yeni bir şekilde deneyimlemeye başladığı zaman gelen Gölgedir. Jung, Gölge farkındalığının "fevkalade pratik bir sorun" olduğunu söyler. Kişiliğin hor görülen tarafına dair bu artan farkındalık entelektüel bir faaliyete dönüştürülemez.

Orta yaşa gelindiğinde, büyük bir bilinmeyen olan Gölge tarafından bir çırpıda yutulmadan onunla ilişki halinde olabilmeyi tolere edebilecek kadar gelişmiş bir ego bilinci mevcuttur. Fakat aynı dönemde tam da bu güçten dolayı ego kişiliği, kendi içine kapanma ve çıkmaza girme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. O halde Gölge, ikinci bir kişilik gibi ortaya çıkmaya başlayan ve bilinçli egonun reddetme veya görmezden gelme eğiliminde olduğu, kişiliğin bilinçdışında kalan taraflarıdır. Dost mudur Gölge yoksa düşman mı? Orta yaşın sorusu işte budur. Bu soruyu, onu gündeme getiren her gerçek durumla tek tek baş etmeye çalışırken, çağrısını hissettiğim gibi, Tanrı'nın eşsiz bir imgesi olarak, Benliğime sadakatle yanıtlamak orta yaşın maneviyatıdır. Orta yaş maneviyatı oditoryumda

değil, hayat sahnesinde yaşanır. Entegrasyon ve kutsallık eyleme geçirilir. Burada kişi seyirci olamaz.

Gölge ile bu karşılaşmalar asla kolay veya basit değildir. Yine de Gölge kelimesi, tamamen kişiye has, bireysel ve ifade edilmesi zor olan her türlü yeni deneyimi isimlendirebilir. Bu çok karmaşık ve hassas deneyimleri tek kelimeyle yakalamaya çalışmak, ister istemez onları indirgemek demektir. Bununla birlikte, bir kelimeye sahip olmak, bazen korkutucu ve her zaman rahatsız edici olan bu deneyimleri insan tecrübesinin ufkuna yerleştirir: Yaşadıklarımızın farklı Gölge deneyimleri olduğunu ve 'aklımızı yitirmediğimizi' bilmek genellikle son derece rahatlatıcıdır.

Bununla birlikte, Gölge ile alakalı deneyimler zorunlu olarak sözcüğün kendisini aştığı için Gölge sözcüğü, orta yaş psikolojisinde neredeyse her şeyi kapsayan bir terim olarak kullanılabilir.

Bilinçdışına yolculuk (Gölge ile karşılaşma, arkadaş olma ve onu entegre etme) hafife alınacak bir şey değildir. Ayrıca böyle bir şey, kişinin ego gelişimi yeterince güçlenene, bilince hak ettiği değer gösterilene ve güvenliği sağlanana kadar hiçbir şekilde üstlenilemez. Burada büyük bir paradoks ve ironi söz konusudur. Sadece bilincimize bu şekilde inandığımız zaman onu görüp göreceğimiz her şey olarak değerlendirebilir, Gölgenin sunduğu tehlike ve hazineyi anlayabilir, ona saygı duyabilir ve değer verebiliriz. Gölge ile her karşılaşmada bilincin hem kendi durumunu koruması hem de ancak yeterince ikna olduğu zaman teslim olması gerekir. Zıtlıkların gerilimini taşıma dansı her zaman çetrefillidir. Amaç her zaman, bilinci genişletmek, önceden bilinçdışında kalan ve muhtemelen kötü olarak değerlendirilen şeyleri entegre etmektir. Bu asla doğrudan yapılmaz. Bir aracı vasıtasıyla gerçekleşir. Zıt uçlar, her iki ucun da çocuğu ve aşkınlığın sembolü olan bir üçüncüde birleşir. Aslan ve kuzu Krallıkta bir araya gelir; siyah ve beyaz gride bir araya gelir. Gölge'nin entegrasyonu ve bunu takiben bilinçte gerçekleşen büyüme zaman alır. Aşamalar halinde gerçekleşir.

Gölgenin hakikati ve anlamı tam olarak şudur: Tek tek her birimiz, herhangi bir zulmü hayal edebilir ve gerçekleştirebilir ya da insanlığın erişebileceği herhangi bir azamete erişebiliriz; gölge bunlar dışında kalan tarafımızdır. Benimsediğimiz her erdemin karşıtı, gelişmemiş bir şekilde bilinçdışında kalmaya mecburdur. İçimizdeki katili, hırsızı, zina edeni,

teröristi, fahişeyi, kâfiri, uyuşturucu satıcısını, şantajcıyı veya ırkçıyı tekinsiz ve kötü olarak görme hakkımız varken bunların hiçbirini mutlak surette yok sayma hakkına sahip değiliz. Böyle bir olasılığı inkâr edemeyiz; "kuyruğumuzu unutamayız". İsa'nın dediği gibi hem içimizde hem dışımızda bir "en basitimiz"[59] olduğunu unutmamalıyız: Erdemli, yetenekli, üstün, hünerli kısımların bedelini ihmal edilmekle ödeyen işte bu 'en basitimiz' ve diğer tüm ilkel, aşağı, gelişmemiş kısımlarımızdır. Karşıtlarının geliştirilmesini mümkün kılan onların ihmal edilmeleri, baskılanmaları ve sindirilmeleridir.

> Birçok kötü nevrozun, hayatın öğleden sonrasına geçiş esnasında ortaya çıkmasına şaşırmamalı. Bu bir nevi ikinci bir ergenlik, bambaşka bir fırtına ve stres dönemi, tutku fırtınalarının sıkça eşlik ettiği o 'tehlikeli çağdır'. Ancak bu yaşta ortaya çıkan sorunlar artık eski reçetelerle çözülemez; saatin ibresi geri alınamaz. Gençliğin dışarıda bulduğu ve bulması da gereken şeyi, hayatın öğleden sonrasını yaşayan bir erkek [ya da kadın] kendi içinde bulmalıdır. (Jung, *Two Essays in Analytical Psychology*)

Sanki hayatın ilk yarısı, Gölge'nin büyümesi ve farklılaşması amacıyla yaşanır; ikinci yarısıysa Gölge'nin giderek daha fazla entegre edilmesi içindir.

. . . . . .

56. ORTA YAŞ ERKEĞİ İÇİN

DANIEL J. LEVINSON

Bir erkek Orta Yaş Geçiş Döneminde hayatını gözden geçirir ve ona nasıl daha fazla anlam kazandırabileceğini düşünürken, yaşamın belirleyici yönleri olarak yıkım ve yaratma ile yeni bir şekilde uzlaşmak zorundadır. Kendi ölümlülüğüne dair farkındalığının artması, yıkımın

59 "Kral da onları şöyle yanıtlayacak: 'Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz.' (İncil, Matta 25:40) -ç.n.-

evrensel bir süreç olarak daha fazla farkında olmasını da sağlar. Kendi ölümünün çok uzak olmadığını bildiğinden kendisi ve gelecek nesiller için yaşamı onaylamaya heveslidir. Daha yaratıcı olmak ister. Yaratıcı dürtü yalnızca bir şey 'yapmak' değildir. Bir şey meydana getirmek, doğurmak, hayat üretmektir. Bir şarkı, bir resim, hatta bir kaşık ya da oyuncak eğer yaratıcı bir ruh hali içinde yapılırsa bağımsız bir varoluş kazanır. Onu ortaya çıkaranın zihninde kendisine has bir varlığı olur ve onunla bir şeyler yapanların hayatlarını zenginleştirir.

Böylece Yıkım/Yaratılış kutupluluğunun her iki tarafı da orta yaş döneminde yoğunluk kazanır. Kendi nihai yıkımını güçlü bir şekilde hissetmesi, bir erkeğin yaratma arzusunu yoğunlaştırır. Artan yaratıcı olma arzusuna doğadaki, genel olarak insan yaşamındaki ve kendi içindeki yıkıcı güçlere dair büyük bir farkındalık eşlik eder.

Bakmaya hazır olan erkek için ölüm ve yıkım her yerdedir. Doğada her tür başka bir türü yer ve kendisi de başkaları tarafından yenir. Dünyanın jeolojik evrimi bir yıkım ve dönüşüm sürecini içerir. Herhangi bir şeyi inşa edebilmek için başka bir şeyin yapısını bozup yeniden yapılandırmak gerekir.

Hiçbir erkek insanoğlunun yıkıcılığına dair bir deneyim yaşamadan kırk yaşına gelemez. En yakınları da dahil olmak üzere başka insanlar bir şekilde onun benlik saygısını zedelemiş, gelişimini, en çok istediği şeyi aramasını ve bulmasını engellemiştir. Aynı şekilde kendisi de zaman zaman sevdikleri de dahil olmak üzere başkalarına büyük zararlar vermiştir.

Orta-Yaş Geçiş Dönemi sırasında hayatını yeniden değerlendiren bir erkek, kendisine verdikleri gerçek veya hayali zararlardan dolayı başkalarına karşı hissettiği memnuniyetsizlik konusunda yeni bir anlayışa ulaşmalıdır. Şimdi artık kendisini kötü bir şekilde incittiklerini düşündüğü anne babasına, karısına, önderlerine, arkadaşlarına ve sevdiklerine karşı hissettiği çaresiz öfkeyle bir süre için tamamen hareketsiz kalabilir. Daha da zor olanı, başkaları ve kendi üzerinde yarattığı yıkıcı etkilerden dolayı hissettiği suçluluk duygularıyla (kendisine dair memnuniyetsizlikleriyle) uzlaşmak zorunda olmasıdır. Kendisine şu soruyu sormalıdır: "Bir yetişkin olarak, sevdiklerimle ve pek çok insanı etkileyen girişimlerle ilgili sorumluluklarımı hangi şekillerde yerine getiremedim? Kendimi nasıl

yüzüstü bıraktım ve olanaklarımı nasıl yok ettim? Bu suçluluk duygusu ve pişmanlıkla nasıl yaşayabilirim?"

Gelişimsel görevi, yıkıcılığın kendi yaşamındaki ve genel olarak insan ilişkilerindeki yerini daha derinden anlamaktır. Bu görevle alakalı olan çalışmaların çoğu bilinçdışıdır. Söz konusu olan, her şeyden önce acı veren duygu ve deneyimlerin yeniden ele alınmasıdır. Bazı erkekler yeni ulaştıkları farkındalıkları kelimelerle, bazıları ise müzik, resim veya şiir gibi estetik yollarla ifade ederler. Çoğu erkek bu farkındalıklarını günlük yaşamında hayata geçirir. Her halükârda bir erkek, şikâyetleri ve suçluluk duygularıyla (insanın kendi türüne karşı insanlık dışı davranışına dair süregelen hikâyede kendini kurban ve kötü adam olarak görmesiyle) uzlaşmalıdır. Şikâyetlerinin veya suçluluk duygularının altında çok fazla ezilirse onların üstesinden gelemez. Yıkıcılığın olmadığı yanılsamasını sürdürmek zorunda kaldığındaysa yaratma, sevme ve onaylama kapasitesi zarar görecektir.

Bir erkeğin kendi yıkıcılık kapasitesini tanıması ve onun sorumluluğunu alması gerekir. Düşmanca niyetleri olmadığında bile zaman zaman başkaları için zarar verici sonuçlar doğuracak şekilde hareket edecektir. Bir baba olarak çocuklarını en iyi nedenlerle en kötü sonuçlara yol açacak şekilde disipline edebilir. Bir aşk ilişkisinde duyguları beklenmedik bir şekilde soğur ve ilişkiden çekilir; evlenmenin bir anlamı yoktur fakat karşısındaki kişi kendisini terk edilmiş ve ihanete uğramış hisseder. Bir patron olarak değerli ama beceriksiz birini mevkiinden almak ve o kişinin özgüvenine ve geleceğine zarar vermek zorunda kalır. Hiçbir eylem sonuçları açısından tamamen zararsız olamaz. Büyük iyilik yapma gücüne sahip olmak için bir miktar zarar vereceğimizi hatta sonuç itibarıyla yarardan çok zarar verebileceğimizi bilmenin yükünü taşımamız gerekir.

Farkında olmadan yıkıcı olabileceğimizi kabul etmek yeterince zor. Başkalarına hatta sevdiklerimize karşı yıkıcı dileklerimiz olduğunu kabul etmek ise hepsinden daha acı verici. Bir erkeğin nefret ve tiksinti duyduğu, sevdiklerinden ayrılmak veya onlara saldırmak istediği, onları tahammül edilemeyecek kadar zalim, aşağılayıcı, dar görüşlü, kontrolcü bulduğu zamanlar vardır. Çoğu zaman onu neyin tetiklediğini bilmeden, kime yönelik olduğunu anlamadığı yoğun bir öfke ya da hoşnutsuzluk hisseder. Ve son olarak, aslında en kötü niyetlerle ve bazı durumlarda en

kötü sonuçlara yol açacak şekilde, bilerek sevdiklerini incitecek şekilde davranmıştır.

Kırk yaşındaki erkekler kendi yıkıcılıklarını kabul etmeye ve sorumluluk almaya hazır olmaları bakımından büyük farklılıklar gösterir. Bazıları başkalarına zarar verdiklerinin veya zarar vermek isteyebileceklerinin farkında değildir. Diğerleri verdikleri gerçek veya hayali zarara dair o kadar suçlu hissederler ki yıkıcılıkla ilgili sorunları daha tarafsız bir şekilde ele alıp daha geniş bir perspektife oturtmakta özgür değildir. Bazı erkekler aynı kişiye karşı hem sevgi hem de nefret hissedilebileceğinin ve değer verdikleri ilişkilerindeki çelişkili duyguların bir miktar farkında olabilirler. Bahsedilen durumların her birindeki gelişimsel görev, öz-bilgi ve öz-sorumluluğu arttırma yönünde bir adım daha atmaktır.

En olgun veya bilgili erkeğin bile orta yaş döneminde kendisindeki ve toplumdaki yıkıcılığın işleyişi hakkında öğreneceği çok şey vardır. Çocukluğundan beri içinde taşıdığı, başkalarına ve kendine yönelik öfke mirasını anlamalıdır. Aynı zamanda çocukluk döneminin kaynaklarına dayanarak ve onları derinleştirerek, yetişkinliği boyunca biriktirdiği öfkeleri de anlaması gerekir. Ve bu içsel yıkıcı güçleri, devam eden yetişkin yaşamının daha geniş bağlamı içine yerleştirmeli, yaratıcı, yaşamı onaylayan güçlerin karşısına koymalı ve orta yaşta yetişkin hayatına entegre etmenin yeni yollarını bulmalıdır.

Az önce bahsettiğim öğrenme tamamen bilinç düzeyinde veya entelektüel değildir. Birkaç kitap okuyarak, birkaç dersle, hatta biraz psikoterapi almakla edinilemez ancak bunların hepsi uzun vadeli bir gelişim sürecine katkıda bulunabilir. Esas öğrenme kişinin hayatının dokusu içinde devam eder. Orta Yaş Geçiş Döneminde genellikle yoğun ıstırap, kafa karışıklığı, başkalarına ve kendimize karşı öfke, kaçırılan fırsatlar ve benliğin kaybedilen parçaları için hissedilen keder süreçlerinden geçerek öğreniriz.

Bir erkeğin bu kutuplulukla ilgili çabalarının olası bir meyvesi 'trajik yaşam duygusu'dur. Trajik duygu, büyük talihsizlik ve başarısızlıkların bize sadece dışarıdan dayatılmadığının, bunların büyük ölçüde kendi trajik kusurlarımızın sonucu olduğunun ayırdına varmaktan kaynaklanır. Trajik bir hikâye sadece üzücü bir hikâye değildir. Üzücü bir hikâyede kahraman ölür veya bir girişiminde başarısız olur ya da âşık olduğu kişi

tarafından reddedilir. Talihsiz sonuç, düşmanlar, kötü koşullar, kötü şans veya kahramanın beklenmedik bir eksikliğinden kaynaklanır.

Trajik hikâyenin farklı bir karakteri vardır. Kahramanı, asil bir arayışta olağandışı erdem ve beceri sergiler. Bu arayışta yenilir. Yenilgi kısmen çok çetin dış zorlukların sonucudur ancak her şeyden önce kahramanca çabanın içkin bir parçası olan bir karakter özelliğinden yani içsel bir kusurdan kaynaklanmaktadır. Kusur genellikle kibir (böbürlenme, ego şişkinliği, her şeye gücü yetme) ve yıkıcılığı içerir. Asalet ve kusur aynı kahramanlık madalyonun iki ayrı yüzüdür. Ancak gerçek trajedi sadece yenilgiyle sona ermez. Kahraman başlangıçtaki arzularına ulaşamasa da sonunda muzafferdir: Derinlerdeki içsel kusurlarıyla yüzleşir, onları kendisinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul eder ve nispeten daha asil ruhlu bir kişi haline gelir. Kişisel dönüşüm, dünyevi yenilgi ve acıya ağır basar.

. . . . . .

57. KÖTÜLÜKLE NASIL BAŞA ÇIKMALI

LILIANE FREY-ROHN

Kötünün iyiye dönüşmesi mümkündür evet ancak bunun sadece bir ihtimal olduğu gerçeğini göz ardı etmemeliyiz. İnsanın en yüksek erdemleri kötülükle karşı karşıya kaldığı zaman ortaya çıkar. Kötülük psikolojisinin en ince ve hassas sorunu, psişedeki bu numinoz ve tehlikeli rakip tarafından yok edilmemek için onunla nasıl baş etmek gerektiğiyle ilgilidir.

Kötülüğün etrafında geniş bir daire çizebilir ve onun yüceltilmesi ya da bastırılması gerektiğini iddia edebiliriz. Öte yandan Nietzsche'nin önerdiği gibi onunla yani ahlakın diğer yüzüyle ittifak kurabilir ve kör yaşam istencinin[60] tezahürüne yardımcı olabiliriz. Çözüme yönelik akla

60 Schopenhauer felsefesinde tüm varlıkların özünde var olan (irrasyonel ve kör) yaşam iradesi veya istenç Nietzsche'de güç istencine dönüşür. -ç.n.-

ilk gelen bu iki girişim birbirine tamamıyla zıt amaçlara sahiptir. Birinci yöntemi kullanan psikolog bireyi kolektif ahlakla yeniden buluşturarak ya da gelişme amacıyla arzularına gem vurmasını sağlayarak kötülüğü etkisiz hale getirmeyi amaçlar. Geç dönem yazılarında Freud "gerçekliğe yönelik eğitimin" iyileştirici etkisine ve aklın eğitilmesine dikkat çekmiş,[61] bu iki amaca ulaşmak için Ananke'nin (uğursuz kaderin) güçlerine karşı Logosu kuvvetlendirmeye çalışmıştı. Nietzsche ise ikinci yöntemi yani karşıt konumu seçti. Freud'daki karamsarlığın aksine o, dünyayı Dionysosçu bir tavırla onayladı ve tutkulu bir *amor fati* [62] ilan etti.[63] Yalnızca üstün insanı değil, insanlık dışı olanın, sarışın canavarın[64] *kötülüğünü de övdü. Bu girişimlerin her ikisi de tek taraflıdır ve bilinçli iyi ile bilinçdışı kötü arasında bir bölünmeye sebep olur. Zira göstermeye çalıştığımız gibi 'fazla ahlak' iç âlemdeki kötülüğü güçlendirir, 'az ahlak' ise iyi ile kötü arasında bölünmeyi teşvik eder.*

Bu bağlamda, kötülüğün işlevine dair kendi içgörülerinin ardından sadakatle giden ve kişiliğin uyumlu bir bütünlük haline gelmesini manevi sağlık olarak değerlendiren William James'e tekrar atıfta bulunmak isterim.[65] Dini açıdan istikrarlı bir kişiliğin temelinde ahlaki mükemmeliyet değil, reddedilen tamamlayıcı tutumun teşviki yatar. James, iyilik ile kötülüğün fethine ilişkin derin sırrı, bilinçdışı benliğin buyruklarını koşulsuz şartsız kabul etmekte gördü.[66] *İç sesin insafına tâbi olma riskini göz ardı etmeden (zira bu sesin Tanrı'nın sesi mi Şeytan'ın sesi mi olduğundan asla emin olunamaz) kurtuluşa giden tek yolun, bireyin benötesi olana ve bilinçdışına teslim olmasında yattığını iddia etti.*

---

61 Sigmund Freud, *The Future of an Illusion*, İng. çeviri. W. D. Robson-Scott, International Psycho-Analytical Library, vol. 15 (London: The Hogarth Press, Ltd., 1949), p. 86.

62 Amor fati (Lat.) 'Kader sevgisi' veya 'Kaderini sevmek'. -ç.n.-

63 Friedrich Nietzsche, *The Case of Wagner; Selected Aphorisms in Works*, Vol. VIII, p. 59.

64 Bütün uygarlıklarda bastırılmış hıncın yaratıcı bir güç haline geldiğini öne süren Nietzsche'nin bunu anlatmak için 'sarışın canavar' terimiyle, güçlü kükremesi ve sarı yelesiyle aslana atıfta bulunduğu düşünülür. (Stephen Hicks, Nietzche and the Nazis, 2010, Ockham's Razor, sec.28) -ç.n.-

65 William James, p. 176.

66 a.g.e., p. 488 "Kötülükten kaçınılmaz ancak kötülük, bu kişilerin (yeniden doğmuş olanların) yüce dini neşesiyle ortadan kaldırılır."

Jung'un araştırmalarının da ispat ettiği gibi kötülükle uğraşmak nihayetinde, yalnızca geniş bir çerçevede tanımlanabilecek kişisel bir sırdır. Deneyim, bireyin zorluğun üstesinden gelebileceğinin hiçbir garantisi olmadığını ve her bir durum için neyin 'doğru' olduğuna dair hiçbir nesnel kriter bulunmadığını sürekli olarak göstermektedir. Arketipsel gölge deneyimi kişiyi, öngörülemeyen tehlikelere maruz kalacağı katiyen 'bilinemez olana' götürür. Tüm yüceliği ve derinliğiyle, tüm iyiliği ve kötülüğüyle bu, Tanrı-imgesinin tecrübesiyle eşdeğerdedir. Böyle bir olay sadece ego-kişiliğini değil aynı zamanda iç düşmanı da değiştirir. Böyle bir olay insanı tamamen değiştirir.

Bilinçdışıyla uzlaşma, Şeytan'a gereğinden fazla itibar etme riskini de her zaman beraberinde getirir. Arketiple yüzleşmenin rehberlik ve hakikatin yanı sıra hatayla ve doğru yoldan sapmayla sonuçlanabileceği gerçeğini gözden kaçıran bir kişi ona gereğinden fazla güveniyor demektir. Bilinçdışından gelen bir mesaj Tanrı'nın sesiyle bir tutulamaz. Mesajın yazarının Tanrı mı Şeytan mı olduğunu sorgulamak her zaman gereklidir. Bu karşılaşma bilgelik yolunda rehber olabileceği gibi kişiliğin çözülmesiyle de sonuçlanabilir. Bu nedenle bilinçdışı güçlere teslim olmak veya körü körüne inanmak, 'bilinmeyen' karşısındaki inatçı direnişle aynı kapıya çıkar. Nasıl tam bir güven tutumu çocuksuluğun ifadesi olabiliyorsa, eleştirel bir karşı çıkış da bir kendini koruma biçimi olabilir. Sadece tıp sanatında değil, aynı zamanda psikolojide de zehrin 'dozu' hususunda dikkatli olmak önemlidir. Her şey kişinin düşmanla 'nasıl' baş ettiğine bağlıdır. Numinoz olana fazla yaklaşmak, ister iyi ister kötü görünsün, kaçınılmaz olarak ego-şişinmesini ve ışığın ya da karanlığın güçleri tarafından alt edilme tehlikesini beraberinde getirir.

E. T. W. Hofmann'ın yazdığı *The Devil's Elixir*'de[67],[68] şeytan tarafından ele geçirilmenin nelere yol açabileceğini görebiliriz. Yazar, keşiş Medardus'un Aziz Anthony'nin 'mana kişiliği'[69] tarafından ele geçirilişini

67 E.T. W. Hoffman (Amadeus), *The Devil's Elixir*, İngilizce çeviri anonim. (Edinburgh, 1824).

68 'Şeytan'ın İksiri' -ç.n.-

69 Mana, kuvvet ve kudret anlamına gelen ve Yunanca Dynamis'den türeyen Dinamizm ile eş anlamlıdır. Bu kudret ve kuvvet tasavvuruna her yerde rastlanır ama özellikle belirli nesnelerde, hayvanlarda, insanlarda, sihirbaz, şef ve sanatkârlarda görülmektedir. Bu

ve ardından da bunu telafi edecek şekilde kutsal olmayan Sahte İsa'nın eline düşmesini anlatır. Kendi hitabet yeteneğiyle sarhoş ve güç arzusuyla baştan çıkarılmış bir haldeyken Şeytan'ın şişesinden bir yudum alarak itibarını arttırmak Medardus'u cezbeder. Şeytanın iksirini içerek gençleşmenin sırrını elde eder fakat aynı zamanda onun eline düşer. Aşka ve dünyevi şeylere karşı açgözlülüğü onu ele geçirir ve yıkımına sebep olur. Kişiliğinin diğer yanıyla girdiği bu sorunlu ilişki sonucunda ruhu, beden-ruhu ve tin-ruhu olmak üzere iki özerk sisteme bölünür. Hofmann ruhun egodan ayrı ama yine de ona yakın duran kısmıyla (ki kendisi bunu 'eş benlik' olarak adlandırmıştır) ilgili sorunu son derece etkili bir şekilde geliştirmeye devam eder. Ruhun iki parçasını bir araya getirmek için önerdiği yöntem de aynı derecede etkileyicidir ve Medardus'un manastırın yalnızlığına geri dönüşüyle başlar. Orada tövbe, içgörü ve pişmanlık, sisler içindeki duyularını temizler ve ilk kez doğadaki ahlaki iyiliğin kötülüğe bağlı olduğunu fark ederek huzur bulur ve zorlantılı dürtülerinden kurtulur. Kâfir düşmanın kısmen kabulüne dayanan iyi ve kötünün bu görelileşmesi de Medardus'un Hıristiyanlık anlayışında bir değişiklik olduğunu gösterir. Bununla birlikte, tin-ruhun zaten kavradığını beden-ruh yavaş anladığı için aynı sorun en yoğun haliyle tekrar ortaya çıkar. Medardus da Faust gibi, özlemini çektiği tin ve doğa uzlaşmasını ancak yaşam ve ölüm arasındaki belirsiz kuşakta bulur ve işte o zaman bu uzlaşmayı saf ve ebedi bir aşk ışını olarak deneyimler.

Şimdi gölgeyle muhatap olunduğunda karşılaşılan en önemli soruna değinmek istiyorum. Jung'un her zaman vurguladığı gibi gölge "fevkalade bir ahlaksal sorundur." Bu arketipsel gölge için olduğu kadar kişisel gölge için de geçerlidir: Gölge, bilincin en yüksek çabasına meydan okuyan bir hakikattir. Gölge bilinci sadece bireysel yaşamın değil, kolektif yaşamın istikrarı için de önemli ölçüde belirleyicidir. Kötülüğün bilincinde olması, kişinin yaptıklarının ve başına gelenlerin özenle farkında olması demektir. "Gerçekte ne yaptığını bilen kişi kutsanmıştır; bilmeyense la-

---

kudret çeşitli durumlara göre, çeşitli belirtiler gösterir. Örneğin bir tarlanın çok mahsul vermesi Mana etkisiyledir. Polinezya dilinden gelen, Melanezyalılarda da kullanılan bu kelime, alışılmışın dışındaki belirti ve fonksiyonlarla, insan ve nesnelerde kendini gösteren mistik bir kuvveti ifade etmektedir. (Dr. Sedat Veyis Örnek, *İlkellerde Dinsel Temel Kavramlara Genel Bir Bakış*, Ankara, 1963, sf. 257-8) -ç.n.-

netlidir ve adaleti ayaklar altına alır."[70] Bu, İsa'nın apokrif vecizelerinden biridir. Şabat Günü çalışırken gördüğü bir Yahudi'ye söylemiştir.

Gölgenin bilincine varmak nispeten basit bir talep gibi görünür. Hakikatte ise üstesinden gelmesi çok zor olan ahlaki bir görevdir. Bu görev her şeyden önce, bireysel kötülüğün, yani egonun reddettiği karşıt değerlerin ve bireysel iyiliğe dair bilinçli değerlerin aynı anda kabulünü ya da başka bir deyişle, bilinçdışı olan çatışmayı bilinçli hale getirmeyi gerekli kılar. Bu, (1) daha önce geleneğe dayalı olan ahlaki bir bakış açısının artık öznel tefekkürle takviye edilmesi veya (2) egonun haklarına da 'SEN'in[71] haklarıyla aynı yetkinin verilmesi ya da (3) içgüdülere de akılla aynı hakların tanınması anlamlarına gelebilir. Tabiatıyla çatışmanın bilincine varmak, uzlaşması neredeyse mümkün olmayan dürtülerin çarpışması gibi veya kendi içinde bir iç savaş olarak deneyimlenir. *İyi ve kötü arasındaki bilinçli çatışma, bilinçdışı bir bölünmenin yerini alır. Bunun sonucunda, bilinçdışı olan içgüdüsel bir regülasyon bilinçli kontrol ile takviye edilir.* Kişi, diğer insanlar üzerindeki etkisini daha doğru bir şekilde tahmin etme, gölge yansıtmalarını tanıma hatta muhtemelen onları geri çekebilme yeteneğini kazanır. Ve son olarak da iyi ve kötü hakkındaki görüşlerini gözden geçirmeye zorlanır. Gerçekliğe daha iyi uyum sağlamanın sırrının çoğu zaman 'iyi olma arzusundan' vazgeçebilmeye ve kötülüğe belirli bir yaşama hakkı tanımaya bağlı olduğunun farkına varır. Jung'un haklı olarak belirttiği gibi, "daha az iyinin dezavantajı, daha az kötünün avantajıyla" dengelenir.[72]

Gölge bilincinin kötülüğü harekete geçirdiği ve güçlendirdiği şeklindeki genel kanının tam tersinin doğru olduğunu tekrar tekrar görürüz: Kişinin kendi gölgesini tanıması, herhangi bir eylemi sorumlulukla gerçekleştirmesi ve buna bağlı olarak da dünyadaki ahlaki karanlığın azalması için zaruridir. Bu, kolektif gölge yani zamanının kolektif fi-

---

70 Code Bezae ad Luc. 6.4.

71 Burada, az evvel bahsi geçen İsa'nın vecizesindeki türden bir 'sen' kastediliyor ve bu ayrım çağdaş İngilizcede kullanılan 'you' (sen veya siz) ile değil, aynı kelimenin arkaik şekli olan 'thou' kullanılarak ifade ediliyor. Ben ayrıma dikkat çekmek için kelimeyi büyük harf kullanarak çevirdim. Buradaki 'sen'den süperegonun hitap ettiği bir 'sen' de anlaşılabilir belki. -ç.n.-

72 C. G. Jung, *Mysterium Coniunctionis, Collected Works*, İngilizceye çeviri: R. F. C. Hull, Bollingen Series XX, cilt. 14 (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1963), p. 428.

kir birliğini telafi eden düşman arketipi açısından çok daha doğrudur. Arketipsel gölgenin bilincinde olmak, yalnızca bireysel açıdan kendini gerçekleştirmek için değil, aynı zamanda hem bireysel hem de kolektif yaşamın korunması için gerekli olan kolektifin içindeki yaratıcı dürtülerin dönüşümü açısından da gereklidir. Birey toplumla olan bağını koparamaz; *kendisine karşı sorumluluk her zaman bütüne karşı sorumluluğu da içerir.* Bunu şu şekilde söylemek dahi mümkündür: Bireyin ulaşmaya çalıştığı ve aksetmeyi başardığı bilinçlilik hali kolektife de faydalı olur. Kişi arketipsel düşmanla uzlaşarak kolektif düzeydeki ahlaki sorunları sezebilir ve yeni belirmeye başlayan değerleri tahmin edebilir.

Ancak ahlaki çatışmanın farkında olmak yeterli değildir. Gölgeyle başa çıkmak, bilinçli yaşamdaki farkındalığın yanı sıra birbirini dışlayan iki karşıt arasında bir seçim yapmayı da gerektirir. Birey sorunu üç farklı şekilde çözmeye çalışabilir. Bir tarafı seçerek diğerinden vazgeçebilir; çatışmadan tamamen çekilebilir; ya da her iki tarafı da tatmin edecek bir çözüm arayabilir. İlk iki olasılıktan bahsetmeye gerek yok. Üçüncüsüyse ilk başta imkânsızmış gibi görünür. İyi ve kötü gibi birbiriyle çelişen karşıtlar nasıl olur da uzlaştırılabilir? Mantık kurallarına göre: *Tertium non datur.*[73] Bu nedenle karşıtların uzlaştırılması ancak onları 'aşmakla' yani sorunu, çelişkilerin çözüldüğü daha yüksek bir düzeye çıkarmakla mümkündür. Kişi kendini belirli karşıtlıklarla özdeşleşmekten kurtarmayı başarabilirse doğanın ona yardım etmek üzere duruma müdahale ettiğini hayretle fark edecektir. Her şey bireyin tutumuna bağlıdır. Kendini kati ve değişmez ilkelerden ne kadar özgür tutabilir ve ego-iradesini feda etmeye ne derece razı olabilirse, kendisinden daha büyük bir şeyin duygusal olarak onu etkileme ihtimali de o kadar büyük olur. Böylece içsel bir özgürleşme veya Nietzsche'nin ifadesiyle söyleyecek olursak "iyinin ve kötünün ötesinde" bir hali tecrübe edecektir. Psikolojik açıdan ifade edildiğinde, ego-iradesinin feda edilmesi, bilinçdışına enerji katarak sembollerinin aktivasyonuna yol açar. Bu, dirilişin çarmıha gerilmeyi takip ettiği ve ego-iradesinin artık Tanrı'nın iradesiyle bir olduğu dini deneyime tekabül eder. Her iki açıdan da (ego-iradesini) feda etmeyi kabul etmek kurtuluşun olmazsa olmazıdır. Hem iyiyi hem de kötüyü temsil eden sembollerde bir dönüşüm gerçekleşir. İyi, iyiliğinin

73 (Lat.) Üçüncü halin imkânsızlığını ifade eden mantık prensibi. Bu prensibe göre bir önerme ya doğru ya yanlıştır. Orta yol yoktur. -ç.n.-

bir kısmını, kötü de kötülüğünün bir kısmını kaybeder. Bilincin 'ışığına' dair şüphe arttıkça ruhun 'karanlığı' daha az karanlık görünür. Zıtlıkların uzlaştırılabileceği yeni bir sembol ortaya çıkar. Burada Haç, T'ai-Chi-Tu ve Altın Çiçek sembollerini düşünüyorum. Böyle bir sembolün ortaya çıkışı birey açısından genellikle çatışmayı yeni bir şekilde kavrayışı, karşıtların nötralizasyonunu ve Tanrı imgesinin dönüşümünü beraberinde getirir. Bunun ruh üzerinde her zaman özgürleştirici bir etkisi olur. Hem bilinçli kişilik hem de iç düşman dönüşür. İster hastalık, ister dışsal bir karmaşa, ister bir boşluk hissi, ister içimizden yükselen ahlakdışı bir talebin yıkıcı istilası şeklinde bize saldırsın, kötülük netice itibarıyla bireyi varlığının merkeziyle, benlikle, Tanrı imgesiyle uzlaştıran bir şifa aracı olabilir. Kim böyle bir uzlaşmaya erişirse, kendini yaratıcıya açık hissetmekle kalmayıp aynı zamanda karşıtların gerilimini de (bu sefer olumlu bir şekilde) tekrar yaşayarak en sonunda karar ve eylem gücünü geri kazanacaktır.

. . . . . .

Elindeki merhemi kendine sür.
Göster herkese hastalığını
Budur iyileşmenin bir parçası.
Yaranı böyle dağladığında
Daha merhametli ve daha bilge olursun.
Belli bir kusurun yoksa bile şu anda
Bakarsın bu edimi kötü şöhretinden kurtaran
sen olursun yakında.[74]

RUMI (MEVLANA)

74 Mevlana'dan yapılan bu kısa alıntının İngilizce çevirisinin kaynağı verilmemiş. Farsça bilmeden, başkalarının çevirilerini kullanarak Mevlana beyitlerini yeniden yorumlayan ve onun Rumi ismiyle Batı'da tanınmasına vesile olduğu söylenen Coleman Bark'a hatta belki de aynı minvalde çeviriler yapan Robert Bly'a ait olması muhtemel. İzbudak'ın çevirisi kütüphanemde vardı ancak kendim 6 ciltlik *Mesnevi*'de yukarıdaki alıntıya benzeyen beyitler bulamadım. Fakat Instagramda @jungsever hesabımın *Mesnevi*'ye aşina olan bir takipçisi buldu hatta birkaç farklı çevirisini gönderdi (Çok teşekkürler). Beyitler (3027- 3045), birbirlerinin ibadet biçimlerini ayıplayan dört Hintliden bahsediyor ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden geçirdiği Veled İzbudak çevirisinde '*Bir iş için savaşan fakat kendisinin de o hale müptela olduğundan haberi olmayan Hintli*' başlığıyla 2. Ciltte yer alıyor. (İstanbul, 1990, M.E.B., s. 232-233) Başlıktan da anlaşılabileceği gibi güzel bir gölge hikâyesi. -ç.n.-

10. BÖLÜM

. . . . . .

İÇGÖRÜ, SANAT VE RİTÜEL ARACILIĞIYLA KARANLIK TARAFINIZI SAHİPLENMEK

Daha iyi olana giden yol, en kötü olana dikkatlice bakmaktan geçer.

THOMAS HARDY

Böylece gölgesini yiyen kişi sükûnet yayar ve öfkeli olmaktan ziyade kederlidir.
Atalarımız karanlığın zekâ, besin ve hatta bilgi içerdiği konusunda haklıysa,
o zaman gölgesinin bir kısmını yiyen kişi daha enerjik ve daha zekidir.

ROBERT BLY

Ah hayretler uyandıran muhteşem hata
Dün gece kalbimde
eski başarısızlıklarımdan bal yapan
arılar olduğunu gördüm rüyamda.

ANTONIO MACHADO

İçinizdekini açığa çıkarırsanız, açığa çıkardığınız sizi kurtarır.
İçinizdekini açığa çıkarmazsanız, açığa çıkarmadığınız şey sizi mahveder.

İSA

. . . . . .

GİRİŞ

Gölge çalışmasının hedefine (karanlık tarafı entegre etmek) basit bir zihinsel yöntem veya hileyle erişilemez. Aksine bu büyük bir bağlılık, uyanıklık ve benzer yolu yürüyen başka insanların sevgi dolu desteğini gerektiren karmaşık ve bitmeyen bir mücadeledir.

Bazı Doğu geleneklerinin öğrettiği gibi gölgenizi sahiplenmek, karanlığı kovarak aydınlanmak anlamına gelmez. Bazı kara büyücü veya Satanist uygulayıcıların öğrettiği gibi karanlığı kucaklayarak daha karanlık hale gelmek demek de değildir.

Bu çalışma daha ziyade bilincin derinleşmesini ve genişlemesini, reddedilen unsurların sürekli bir şekilde yeniden içerilmesini ihtiva eder. Merhum analist Barbara Hannah'nın aktardığına göre Jung, bilincimizi bilinçdışının üzerinde yüzen bir tekneye benzetir.

> Gölgenin farkına vardığımız her parçasının bir ağırlığı vardır ve onu teknemize koyduğumuz zaman bilincimiz, o parçanın ağırlığıyla orantılı derecede aşağı iner. Bu nedenle gölgeyle baş etme sanatının püf noktasının teknemizi doğru şekilde yüklemekten ibaret olduğu söylenebilir: Çok az yük aldığımızda gökyüzündeki cisimsiz, kabarık ve beyaz bir bulut gibi olur, gerçeklikten uzaklaşırız; fazla yük alırsak teknemizi batırabiliriz.

Böylece gölge çalışması bizi mütemadiyen farklı bir bakış açısı edinmeye, hayata gelişmemiş özelliklerimiz ve içgüdüsel yönlerimizle yanıt vermeye ve iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı, aydınlık ile karanlığı bir arada tutan, Jung'un 'karşıtların gerilimi' dediği şeyi kalbimizde yaşamaya zorlar.

Gölge çalışması yapmak, gizli utançların saklandığı ve hiddetli seslerin susturulduğu zihnimizin karanlık köşelerine bakmak demektir. Gölge

çalışması yapmak, belirli bir bireyde bizi rahatsız eden veya iten; ırksal veya dini bir grupta dehşete düşüren veya büyüleyen; bir sevgilide bizi cezbeden ve onu idealize etmemize yol açan şeyin ne olduğunu yakından ve dürüstçe incelemeyi kendimizden talep etmek demektir. Gölge çalışması yapmak, kişinin kendisine içsel bir sohbete müdahil olma sözü vermesi demektir ki zaman içerisinde bu, kendini gerçek anlamda bir kabule ve başkalarına karşı samimi bir şefkate de götürebilir.

1937'de yazdığı kişisel bir mektupta Jung, gölge ile baş etmenin "yalnızca bir tavırdan ibaret olduğunu" söyler ve şöyle devam eder: "Her şeyden önce gölgenin varlığını kabul etmek ve onu ciddiye almak gerekir. İkincisi, gölgenin nitelik ve niyetleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Üçüncüsü, onunla uzun ve zorlu müzakereler kaçınılmazdır."

İlk küçük adımı atarak her insanın kalbindeki karanlığı kabul etmek bile kendi başına ayıltıcı ve mahcup edici bir deneyim olabilir. Bu, sevilen bir kişinin ihanetiyle; güvenilen bir arkadaşın yalanıyla; saygı duyulan bir öğretmenin görevini kötüye kullanmasıyla; tamamen yabancı birisinin tecavüzüyle veya bizi soymasıyla başlayan bir süreç olabilir. Tüm bu durumlarda gölgeyle karşılaşma masumiyetimizi bizden çalar.

Ayna bize döner de biz bu davranışları kendimizde görür ve her birimiz içinde âşık ile yalancının, aziz ile günahkârın birlikte yaşadığı derin gerçeğini kabul edersek gerçekte olduğumuz ve olduğumuzu zannettiğimiz kişi arasındaki boşluk bizi hayrete düşürüp işlevsiz bırakabilir.

Bu içgörüyü derinlemesine kavrama iznini kendimize verebilirsek, o çok iyi bilinen hikâyedeki anahtarını kapı eşiğine düşürdüğü halde ışık daha fazla diyerek elektrik direğinin yanında aramakta ısrar eden kişi gibi davranmaya devam etmeyiz. Yavaşça ve acımasızca, anahtarın karanlıkta olduğunu, kendimizde veya başkalarında en nefret ettiğimiz şeyi kucaklayabilmenin bizi bütünleşmeye götürebileceğini öğreniriz.

Güzel'in Çirkin'i kucaklaması gibi kötülüğümüz onurlandırıldıkça güzelliğimiz derinleşir. Şair Rainer Maria Rilke, şeytanları onu terk ederse meleklerinin de kaçacağından korktuğunu söylerken bu durumun farkındaydı.

Böylece belki de çekine çekine Jung'un bahsettiği ikinci adımı atar, diğer insanlara gösterdiğimiz tepkileri yakından izleyerek ve onların

öteki ya da *düşman* olmadıklarını, içimizdeki bir dürtünün onları böyle olumsuz gösterdiğini kabul ederek kendi gölgelerimizin niteliklerini keşfetmeye başlarız. Bu şekilde, yansıtmalarımızı geri çekmeyi, Robert Bly'ın dediği gibi kendi hazinemize ait olan enerji ve gücü yeniden sahiplenmeyi öğrenebiliriz.

Benötesi[1] felsefeci Ken Wilber de *The Spectrum of Consciousness*[2] adlı kitapta olumsuz niteliklerin başkalarına yansıtılması konusunu araştırıyor. 58. makalede "gölgenin, sizinle başkaları arasındaki bir ilişki değil, sizinle sizin aranızdaki bir ilişki olduğunu" kabul ederek bu niteliklerin sorumluluğunu nasıl üstlenebileceğinizi tarif ediyor.

59. makalede *A Little Book on the Human Shadow*[3] adlı kitabından yapılan bir alıntıda şair Robert Bly, "gölgeyi yemek" için onu tanımlamanın yeterli olmadığını; başkalarından kendimizde reddettiğimiz özelliklerimizi iade etmelerini talep etmemiz ve bu özellikleri entegre edebilmek için yaratıcı faaliyetlerden faydalanmamız gerektiğini ileri sürüyor.

Reddedilen benlik terimini popüler hale getiren psikolog ve yazar Nathaniel Branden ise danışanlarının çocukluklarına ait acı ve güç duygularını geri alma hikâyelerini anlatıyor.

Psikolog Hal Stone ve Sidra Winkelman, şehvet ve şeytani duygular gibi reddedilen enerjilerin entegrasyonu için 'Voice Dialogue Method'u (Ses Diyaloğu Metodu) uyguluyorlar. *Embracing Our Selves*[4] adlı kitaplarından alınan bu bölümde, bu metodu resmeden 'danışan hikâyeleri' anlatıyorlar.

En çok satanlar listesinde yer alan yazar/seminer lideri John Bradshaw, *Healing the Shame That Binds You*'dan[5] alınan bir bölümde, utandırıcı ve eleştirel iç sesi inceliyor. Jungiyen analist Gilda Frantz'ın sözleriyle "Utanç, gölge kompleksini entegre etmek için çiğnemek zorunda olduğumuz kıkırdaktır."

---

1 Transpersonal veya kişiötesi olarak da kullanıldığına rastladım. -ç.n.-

2 'Bilinç Yelpazesi/Spektrumu' -ç.n.-

3 'İnsan Gölgesi Üzerine Küçük Bir Kitap' -ç.n.-

4 'Kendimizi Kucaklamak' -ç.n.-

5 'Sizi Bağlayan Utancı İyileştirmek'-ç.n.-

Aktif imgeleme dair kısa bir dizinin açılışını yapan analist Barbara Hannah, bu uygulamanın Jung tarafından kendisine öğretilen biçimine genel bir giriş sunuyor. Bu makale okuyuculara gölgeyi sahiplenmek için yaratıcı enerjilerin nasıl kullanılacağına dair pratik tavsiyelerde bulunuyor.

Bu kitap için özellikle yazılan iki makaleden birincisinde, Los Angeleslı sanatçı Linda Jacobson, gölgenin çizimi için gerekli imgeleri uyandıracak imgelem tekniklerini kullanan alıştırmalar öğretiyor. Psikoterapist/roman yazarı Deena Metzger ise gölgenin kendisini ifşa edebileceği bir çalışma biçimi olarak *öteki* hakkında yazmayı araştırıyor.

Gölgeyi sahiplenme yönündeki uzun içsel müzakereleri de içeren büyük çabalara rağmen sonuç belirsiz. Tüm utancı, açgözlülüğü, kıskançlığı, öfkeyi, ırkçılığı ve düşman yaratma eğilimlerini bilinçli hale getirmiş eksiksiz veya mükemmel bir insan vizyonumuz yok. Karanlık ve hor görülen taraflarını veya ışıltılı kahramanlık özlemlerini başkalarına yansıtmaktan vazgeçmiş bir insan yok.

Aksine her gölge katmanı ortaya çıkarıldığında, her bir korkuyla yüzleşildiğinde, her bir tiksinti yansıtması geri çekildiğinde etrafı kirle kaplı yeni bir külçe bulmaya devam ederiz. İnsan ruhunun karanlık girintileri sonsuza dek kazılabilir. Ama belli bir anda tuhaf bir dönüş noktasında daha önce son derece çekici, son derece ışık dolu görünen nitelikler karanlığa bırakılır ve kötü ya da zayıf görünen nitelikler bir şekilde çekici görünmeye başlar. Bir kadının tenselliği ve kadınsı hileleri gölgede kaldığında şehvetli kadınlar ona şatafatlı ve manipülatif görünür. Tenselliği uyandığında ise aynı kadınlar ona kız kardeş gibi görünecektir.

Aynı şekilde açgözlü, rekabetçi, hedef odaklı değerlerinden dolayı büyük işletmelerden nefret eden fakat sonradan kendisi de başarılı olan bir adam, materyalist kardeşlerini yargılamakta o kadar tez canlı davranmayacaktır. Tüm bu durumlarda kimliklerimiz başkalarına sürgün ettiğimiz özellikleri yeniden içerecek şekilde genişler.

Karşıtlar arasındaki bu çatışmada tek bir savaş alanı vardır, o da insan kalbidir. Gerçekliğin karanlık tarafını şefkatle kucaklarken bir şekilde ışığın taşıyıcıları haline geliriz. Öteki olana, yabancıya, zayıfa, günahkâra, hor görülene açık hale geliriz. Tek yaptığımız ötekini dahil etmektir ama bu eylemle onu dönüştürmüş ve bütünlüğe doğru adım atmış oluruz.

. . . . . .

58. GÖLGENİZİN SORUMLULUĞUNU ALMAK

KEN WILBER

Olumsuz duygular kadar olumsuz özelliklerin yansıtılması da toplumumuzda oldukça yaygın çünkü 'olumsuzu' 'istenmeyen' ile bir tutma yanılgısı içindeyiz. Böylece olumsuz kişilik özelliklerimizle barışmak ve entegre etmek yerine onları yabancılaştırır, yansıtır ve kendimiz dışında herkeste görürüz. Ancak her zaman olduğu gibi onlar yine de bizim özelliklerimiz olmaya devam ederler. Örnek verecek olursak: On kişilik bir grupta dokuz kız Jill'i seviyor ama onuncu kız Betty ona tahammül edemiyor çünkü söylediğine göre Jill aşırı ahlakçı ve Betty aşırı ahlakçılardan nefret ediyor. Jill, Betty'nin aşırı ahlakçılığı konusunda diğer arkadaşlarını ikna etmek için elinden geleni ardına koymadığı halde hiç kimse onunla hemfikir gibi görünmüyor ve bu Betty'i daha da çileden çıkarıyor. Betty'nin Jill'den nefret etmesinin tek sebebinin kendi aşırı ahlakçılığının bilincinde olmaması olduğu belki de aşikâr. Bu özellikleri Jill'e yansıttığında Betty ile Betty arasındaki bir çatışma, Betty ile Jill arasındaki bir çatışmaya dönüşüyor. Jill'in elbette bu argümanla hiçbir alakası yok - o sadece Betty'nin kendisinden nefret edişine istenmeyen bir ayna tutuyor.

Hepimizin kör noktaları vardır –kendimize ait olduğunu bir türlü itiraf etmediğimiz eğilimlerimiz, karakter özelliklerimiz, kabul etmeyi reddettiğimiz için etrafa saçtığımız ve sonra da tüm haklı öfke ve hiddetimizi kuşanıp savaşa giriştiğimiz; tüm bunları yaparken idealist tavrımızdan dolayı savaşın içimizde, düşmanın evimize çok yakın bir yerde olduğu hakikatine kör olduğumuz. Halbuki bu özellikleri entegre etmek için gereken tek şey arkadaşlarımıza gösterdiğimiz nezaket ve şefkatin aynısını kendimize göstermektir. Jung'un son derece etkili bir şekilde ifade ettiği gibi:

> Kendini kabul etmek ahlaki sorunun asıl cevheri ve başlı başına bir hayata bakış tarzıdır. Aç olanı doyurmuş, bir hakareti affetmiş, İsa adına düşmanımı sevmiş olmam –bunların hepsi şüphesiz çok güzel erdemler. En basit kardeşime[6] yaptığımı İsa'ya yapmış olurum. Lakin ya onların en basitinin, dilencilerin en fakirinin, suçluların en gaddarının ve düşmanın ta kendisinin benim içimde olduğunu ve kendi şefkatimin sadakasına muhtaç olduğumu keşfedersem o zaman ne olacak?[7]

Böyle bir şeyin sonuçları her zaman için iki yönlüdür: Birincisi, yansıttığımız özelliğin hiçbir şekilde bizde bulunmadığına inanırız. Böylece o özellik kendi kullanımımız için müsait olmaz. Onunla ilgili hiçbir şey yapmaz, ondan faydalanmaz veya gereklerini yerine getirmeyiz ki bu mahrumiyete ve gerilime yol açar. İkincisi, bu özelliklerin bizim dışımızda var olduklarını düşünürüz. Orada huşu uyandıran veya dehşet verici boyutlar kazanırlar ve böylece biz kendi enerjimizle kendimizi pataklar hale geliriz.

Ego düzeyindeki yansıtmanın tespit edilmesi kolaydır. Eğer bir kişi veya şey bizi *bilgilendiriyorsa* muhtemelen yansıtma yapmıyoruzdur; öte yandan *duygularımıza tesir ediyorsa* muhtemelen kendi yansıtmalarımızın kurbanıyızdır. Örneğin Jill belki hakikaten de aşırı ahlakçı bir kişiydi ama bu Betty'nin ondan nefret etmesi için yeterli bir sebep miydi? Elbette hayır; Betty sadece Jill'in aşırı ahlakçı bir kişi olduğuna dair *bilgilenmedi*, onun aşırı ahlakçı oluşundan şiddetle etkilendi. Bu Betty'nin Jill'e duyduğu nefretin yansıtılmış veya dışsallaştırılmış bir kendini küçük görme olduğunun şüphe götürmez bir kanıtıdır. Benzer şekilde, garajı temizleyip temizlemeyeceğine karar vermeye çalışırken karısı temizliğin nasıl gittiğini sorunca Jack aşırı tepki verdi. Garajı temizlemeyi gerçekten istememiş olsaydı, gerçekte böyle bir dürtüsü olmasaydı fikrini değiştirdiğini söylerdi olur biterdi. Ama böyle yapmayıp karısına sert bir şekilde karşılık verdi: "Bak sen, hanımefendi garajın temizlenmesini istiyor!" Jack kendi arzusunu yansıtıp sonra da bunu dışarıdan gelen bir baskı olarak deneyimledi. Bu nedenle karısının masum sorusu Jack'ı *bilgilendirmekle*

---

6 "... bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz." (İncil, Matta 25:40) -ç.n.-

7 C. G. Jung, *Modern Man in Search of a Soul* (London: Harcourt Brace Jovanovich, 1955), p. 271-272.

kalmadı, onu güçlü bir şekilde etkiledi. Haksız bir baskı altında kaldığını hissetti. Şu fark çok önemlidir: Diğer insanlarda gördüğüm bir şey beni yalnızca *bilgilendiriyorsa* aşağı yukarı doğrudur ama *duygusal olarak güçlü bir etki yaratıyorsa* kesinlikle bir yansıtmadır. Dolayısıyla birisine (ya da bir şeye) aşırı derecede bağlıysak ya da aksine, birisinden duygusal olarak kaçınıyor veya ondan nefret ediyorsak bu durumlara uygun olarak ya gölge kucaklaşması ya da gölge boksu yapıyoruzdur ve dördüncül düalizm[8]-bastırma-yansıtma kesin surette gerçekleşir.

Bir yansıtmanın geri çekilmesi, bilinç spektrumunda (Gölgeden Ego Düzeyine) 'aşağı' doğru bir hareketi veya değişikliği ifade eder çünkü daha önce yabancılaştırdığımız yönlerimizi yeniden sahiplenerek özdeşleşme alanımızı genişletiriz. İlk ve temel adım her zaman çevrenin mekanik olarak bize yaptığını düşündüğümüz şeyin aslında bizim kendimize yaptığımız bir şey olduğunu, bu şeyden kendimizin sorumlu olduğunu anlamaktır.

Dolayısıyla kaygı hissediyorsam genellikle bu gerilimin çaresiz bir kurbanı olduğumu, çevredeki insanların ya da durumların kaygılanmama *neden olduğunu* iddia ederim. İlk adım, kaygının tamamen farkına varmak, onunla temasa geçmek, sarsılmak, titremek ve nefessiz kalmak, onu *gerçekten* hissetmek, içeri davet etmek, ifade etmek ve böylece durumdan benim sorumlu olduğumu, kendimi gerdiğimi, uyarılma halime ket vurduğumu ve bu nedenle kaygı yaşadığımı fark etmektir. Kendime bunu yapan benimdir yani kaygı çevreyle benim aramda değil, benim kendimle aramdaki bir meseledir. Ancak bu tavır değişikliği, daha önce uyarılma halime yabancılaştığım, kendimi ondan ayırdığım ve sonra da onun *kurbanı* olduğumu iddia ettiğim yerde, şimdi *kendime yaptığım bir şeyin sorumluluğunu aldığımı* gösterir.

Gölge yansıtmasının 'tedavisi' için ilk adım yansıtmanın sorumluluğunu almaksa, ikinci adım yansıtmanın yönünü tersine çevirip şimdiye kadar kendimize acımasızca yaptığımızı başkalarına nazikçe yapmaktır.[9]

---

8 Ken Wilber'in teorisindeki 'dört düalizm'den bilinçli kişilik ve gölge/bilinçdışı karşıtlığını anlatan sonuncusu. Wilber'e göre, insan bilinci doğumdan sonra bir dizi bölünmeye tâbi olur. Wilber bu bölünmeleri düalizm (ikililik) olarak adlandırır. -ç.n.-

9 İncil, Matta 7:12'ye gönderme: "İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Çünkü Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği budur." -ç.n.-

Böylece, "Dünya beni reddediyor" rahatça "En azından şu anda lanet olası dünyayı reddediyorum!" anlamına gelir. "Ailem ders çalışmamı istiyor", "Ben ders çalışmak istiyorum" demek olur. "Zavallı annemin bana ihtiyacı var", "Ona yakın olmam gerekiyor"; "Yalnız kalmaktan korkuyorum", "Kimseye yüz verirsem ne olayım" ve "Herkes her zaman bana eleştirel bakıyor", "İnsanlara eleştirel bakmayı seviyorum" haline gelir.

Bu iki temel adıma; sorumluluk ve tersine çevirmeye birazdan döneceğiz ancak bu noktada, tüm bu gölge yansıtma vakalarında 'nevrotik bir şekilde' öz-imgemizi başkaları için kabul edilebilir hale getirmeye çalıştığımızı belirtelim. Yüzeysel bir tavırla öz-imgemizin, egomuzun çıkarımızla uyuşmadığına inandığımız tüm yönleri; felsefi çizgilerle uyuşmayan tüm yönleri veya stresli olduğumuz, açmaza girdiğimiz, çözümsüz kaldığımız zamanlarda yabancılaştırılan tüm yönleri-- işte tüm bu öz-potansiyel terk edilir. Bunun sonucunda, kimliğimizi egomuzun sadece küçük bir kısmına yani çarpık ve verimsiz *personaya* indirgeriz. Aynı nedenle bir an için olsun dinlemeyi reddettiğimiz Gölgemiz tarafından sonsuza kadar kovalanmaya mahkûm oluruz. Ancak Gölge her zaman söyleyeceğini söyler zira kendisini bilince dayatarak kaygıya, suçluluk duygusuna, korkuya ve depresyona neden olur. Bir semptom haline gelir ve vampir, avına nasıl yapışırsa o da bize öyle yapışır.

Mecazi olarak ifade edecek olursak, psişenin *concordia discors*unu[10] sayısız kutuplara, karşıtlara, zıtlıklara bölmüş olduğumuz söylenebilir. Şu ana kadar kolaylık olsun diye bunlardan topluca dördüncül düalizm, yani persona ve Gölge arasındaki bölünme olarak bahsettik. Bu durumların her birinde, düalitenin yalnızca 'bir yarısı' ile ilişkide olur ve zihnen yok sayılan ve genellikle hor görülen karşıtını Gölgenin alacakaranlığına göndeririz. Bu nedenle Gölge bizim persona olarak bilinçli ve kasıtlı olarak inandığımız her şeyin tam tersi olarak var olur.

Eğer Gölgenizin dünyayı tam olarak nasıl gördüğünü bilmek istiyorsanız, bir tür kişisel deney olarak ***bilinçli olarak arzu ettiğiniz, sevdiğiniz, hissettiğiniz, istediğiniz, niyet ettiğiniz veya inandığınız şeyin tam tersini varsaymak*** mantığa uygundur. Bu şekilde kendi karşıtlarınızla bilinç-

10 'Concordia Discors' ifadesi Latin şair Horace'ın mektuplarından alınmıştır ve uyumsuz uyum veya ahenksiz ahenk anlamına gelir. -ç.n.-

li olarak iletişim kurabilir, onları ifade edebilir, onlarla oynayabilir ve nihayetinde onları yeniden sahiplenebilirsiniz. Ne de olsa siz onları sahiplenmediğinizde onlar sizi ele geçirir - Gölge her zaman söz sahibidir. Bu bölümdeki örneklerden öğrendiğimiz bir şey varsa o da şudur: Ya akıllı davranır, zıt kutuplarımızın farkında oluruz ya da onları dikkate almaya mecbur bırakılırız.

Fakat zıt kutupları 'oynatmak',[11] Gölgelerimizin farkında olmak ve onları yeniden sahiplenmek, gölgelerimizi hayata geçirmek zorunda olduğumuzu göstermez! Görünen o ki hemen herkes, zıt kutuplarına yenik düşmekten korktuğu için onlarla yüzleşmek konusunda son derece isteksiz. Ancak aslında durum bunun tam tersi: Yalnızca Gölge bilinçdışı olduğunda kendi irademiz dışında onun emirlerine uymak zorunda kalırız.

Doğru bir karar verebilmek, doğru bir seçim yapabilmek için her iki tarafın; her iki zıtlığın da tam olarak farkında olmalıyız: Alternatiflerden biri bilinçdışında kaldığında muhtemelen aldığımız akıllıca bir karar olmayacaktır. Psişik yaşamın tüm alanlarında, bu bölümdeki tüm misallerin gösterdiği gibi zıt kutuplarımızla yüzleşmeli ve onları yeniden sahiplenmeliyiz. Bu illa da onları *hayata geçirmek* değil; *fark etmek* demektir.

Gölge, egonun gerçek ve ayrılmaz bir yönü olduğu için kişi karşıtlarıyla yüzleştikçe, Gölgenin başımıza açıyor gibi göründüğü tüm 'semptom' ve rahatsızlıkların, biz ne kadar tersini iddia etsek de aslında kendi sebep olduğumuz semptom ve rahatsızlıklar olduğu giderek daha net görülür hale gelir. Bu noktayı ne kadar vurgulasak azdır. *Bu, kendimi kasten acı verecek derecede çimdiklediğim halde çimdiklemiyormuş gibi yapmama çok benzer!* Bu düzeydeki semptomlarım (suçluluk, korku, kaygı, depresyon) ne olursa olsun, hepsi şu ya da bu şekilde 'zihinsel' anlamda kendimi çimdiklememin bir sonucudur. İnanılmaz görünse bile bu, doğası ne olursa olsun acı verici semptomun gitmesini istediğim kadar kalmasını da istediğimi açık ve net bir şekilde ima eder!

---

11 Tırnak işeretleri çevirmene ait. Burada, bir oyunda piyonları oynatmaya benzeyen bir oynatma kastediliyor ama kanaatimce 'dans ettirmek' olarak da çevrilebilirdi. -ç.n.-

Bu nedenle yüzleşmeyi deneyebileceğiniz ilk karşıtlık, semptomlarınızın devam etmesi için duyduğunuz gizli, gölgede kalan, farkındalığınız dışındaki kendinizi çimdikleme arzunuzdur. Ve bu size ne kadar gülünç geliyorsa, Gölgeniz ve çimdikleyen tarafınızla temasınızın o kadar kopuk olduğunu iddia edecek kadar küstah olabilir miyim?

Bu nedenle "Bu semptomdan nasıl kurtulabilirim?" diye sorduğunuz an gaflete düşersiniz, çünkü bu, o semptomu üretenin siz olmadığını ima eder! "Kendimi çimdiklemekten nasıl vazgeçebilirim?" diye sormakla eşdeğerdir. Kendinizi çimdiklemekten nasıl vazgeçeceğinizi sorduğunuz veya kendinizi çimdiklemekten vazgeçmeye çalıştığınız sürece çimdikleyenin siz olduğunu görmemişsiniz demektir! O zaman ağrı bir yere gitmez hatta daha da artar. Çünkü kendini çimdiklediğini açıkça gören biri, bunu yapmaktan nasıl vazgeçeceğini sormaz –derhal vazgeçer! Açık söylemek gerekirse semptomun bir yere gitmemesinin nedeni sizin onu göndermeye çalışmanızdır. Bu nedenle Perls, bir semptomla savaştığınız sürece onun daha da kötüleşeceğini söyler. Kasti bir şekilde tasarlanan değişiklik asla işe yaramaz çünkü Gölgeyi dışarıda bırakır.

Dolayısıyla yapılması gereken herhangi bir semptomdan kurtulmak ***değil***, bilerek ve isteyerek o semptomu artırmaya çalışmak, kasti ve bilinçli bir şekilde onu bütünüyle yaşamaktır! Depresyondaysanız daha fazla depresyona girmeye çalışın. Gerginseniz kendinizi daha da gerin. Suçlu hissediyorsanız suçluluk duygunuzu artırın. Bunu mecazi olarak söylemiyorum! Çünkü böyle yapmakla ilk kez Gölgenizi kabul ediyor hatta kendinizi onunla hizalıyor ve bu nedenle şimdiye kadar bilinçdışı olarak yaptığınız şeyi bilinçli olarak yapıyor olursunuz. Kişisel bir deney olarak, her zerrenizle aktif ve kasıtlı olarak mevcut semptomlarınızı bilinçli bir şekilde üretmeye çalıştığınızda yaptığınız şey aslında ***kişiliğinizi ve Gölgeyi bir araya getirmektir***. Böylelikle karşıtlarınızla bilinçli olarak temasa geçmiş ve onlarla hizalanmış, kısacası Gölgenizi yeniden keşfetmiş olursunuz.

Bu nedenle, mevcut olan herhangi bir semptomu kasten ve bilinçli olarak, bunu sizin yaptığınızı ve her zaman yapmış olduğunuzu göreceğiniz noktaya kadar arttırın ve böylece ilk defa ondan doğal bir şekilde vazgeçmekte özgür kalın. Kendinizi ***daha fazla*** suçlu kılabilirseniz, ***daha az*** suçlu kılabileceğinizi de anlarsınız. Ancak bu son derece spontane

bir şekilde gerçekleşir. Kendinizi üzmekte özgürseniz, üzmemekte de özgürsünüzdür. Babam hıçkırığa yakalanan birini yirmi dolar teklif edip karşılığında bir kere daha hıçkırmasını isteyerek tedavi ederdi. Aynı şekilde, izin verilen kaygı artık kaygı değildir ve bir kişiyi 'gerginlikten kurtarmanın' en kolay yolu onu olabildiğince gerginleşmeye davet etmektir. Her durumda, bir semptoma bilinçli bir şekilde katılmak sizi o semptomdan kurtarır.

Ancak semptom ortadan kalkar mı kalkmaz mı diye endişelenmemelisiniz. Kalkacaktır ama siz bu konuda endişelenmeyin. Sırf bir semptomu yok etmek için zıtlıklarınızı manipüle etmek, onları oynatma hususunda sefil bir şekilde başarısız olduğunuzu gösterir. Başka bir deyişle, karşıtları üstünkörü bir şekilde oynatıp ardından da semptomun kaybolup kaybolmadığını endişeyle kontrol etmeyin. Kendinizi "Eh, semptomu daha da kötüleştirmeye çalıştım ama yine de geçmedi, keşke gitse!" derken işitirseniz hiçbir şekilde Gölge ile iletişime geçmemişsinizdir, yaptığınız sadece tanrıları ve demonları yatıştırmak için bir an önce sonuç isteyen göstermelik bir eylemdir. Bilinçli dikkatinizin bütün gücüyle kasten ve amaçlı olarak semptomlarınızı üretip onlara tutunana kadar siz o demonlar haline gelmelisiniz.

Bu nedenle, semptomlarımla temasa geçerken ve bilinçli olarak onlarla özdeşleşmeye çalışırken, (eğer duygusal bir çekirdeği varsa) herhangi bir semptomun yalnızca karşıt niteliği değil, aynı zamanda karşıt yönü de içeren bir Gölge'nin görünen hali olduğunu aklımda tutmam gerekir. Böylelikle, eğer Bay X'in bana söylediği bir şey 'nedeniyle' kendimi son derece incinmiş ve ölümcül bir yara almış gibi hissediyorsam ve bunun sonucunda (bilinçli olarak X'e karşı sadece iyi niyet beslediğim halde) acı çekiyorsam ilk adım, bunu benim kendime yaptığımın, kelimenin tam anlamıyla kendi kendime zarar verdiğimin farkına varmaktır. Kendi duygularımın sorumluluğunu almakla artık yansıtmanın yönünü tersine çevirebilecek ve incinme duygularımın tamamen X'i incitme arzum olduğunu görebilecek bir konumda olurum ve "X tarafından incitildiğimi hissediyorum" sonunda doğru bir şekilde " X'e zarar vermek istiyorum"a tercüme edilmiş olur. Şimdi bu, gidip X'i eşek sudan gelene kadar döveceğim anlamına gelmez; öfkemin farkında olmak onu entegre etmem için yeterlidir (gerçi onun yerine bir yastığı yumruklayabilirim). Mesele

şu ki acı semptomu sadece karşıt niteliği değil, karşıt yönü de gösterir. Bu nedenle hem öfkenin (ki bu X'e karşı bilinçli iyi niyetimin karşıt niteliğidir) hem de öfkenin benden gelip X'e yöneldiği gerçeğinin (ki bu bilinçli yönelimime karşıt istikamettedir) sorumluluğunu üstlenmem gerekir.

O halde yansıtılan duygular söz konusu olduğunda, ilk önce çevrenin bize yaptığını sandığımız şeyin aslında bizim kendimize yaptığımız bir şey olduğunu, kelimenin tam anlamıyla kendimizi çimdiklediğimizi, sonra da bunun, aslında gizli olan kendi başkalarını çimdikleme arzumuz olduğunu görmemiz gerekir! 'Başkalarını çimdikleme arzusu' yerine kendi yansıtmalarınıza göre başkalarını sevme, başkalarından nefret etme, başkalarına hitap etme, başkalarını germe, başkalarına sahip olma, başkalarına bakma, başkalarını öldürme, başkalarıyla temas kurma, başkalarını sıkıştırma, başkalarını ele geçirme, başkalarını reddetme, başkalarına verme, başkalarından alma, başkalarıyla oynama, başkalarına hükmetme, başkalarını aldatma, başkalarını yüceltme arzusunu koyabilirsiniz. Boşluğu siz doldurun, daha doğrusu bırakın Gölgeniz doldursun.

Bu ikinci tersinden bakma adımı kesinlikle gereklidir. Duygu doğru yönde tam olarak boşalmazsa çok hızlı bir şekilde o duyguyu kendinize yöneltme alışkanlığına geri dönersiniz. Yani bir duyguyla, diyelim ki nefretle temas kurduğunuzda, nefreti kendinize yöneltmeye her başladığınızda onu tam tersi istikamete çevirin! Geri çevirin! Çimdiklemek ya da çimdiklenmek, bakmak ya da bakılmak, reddetmek ya da reddedilmek artık sizin seçiminizdir.

Nitelikler, karakter özellikleri veya fikirler söz konusu olduğunda yansıtmalarımızı geri çekmek nispeten daha az karmaşık bir meseledir ama illa da daha kolay değildir çünkü bunlar bir yön içermezler ya da en azından, duygularda olduğu kadar belirgin ve etkileyici bir istikametleri yoktur. Bilgelik, cesaret, kaltaklık, kötülük, cimrilik vb. gibi olumlu ya da olumsuz özellikler nispeten daha durağandır. Bu nedenle, özelliğin istikametinden ziyade özelliğin kendisini dikkate almamız gerekir. Tabii ki bu nitelikler bir kez yansıtıldığında onlara şiddetli bir duygusal tepki gösterebilir hatta bu tepkisel duyguları da yansıtıp ardından onlara da tepki verebiliriz. Bu ne baş döndürücü bir gölge boksudur! Duygu yüklü olmadıkça hiçbir nitelik veya fikrin yansıtılmadığı dahi söylenebilir. Fakat

her ne olursa olsun, yansıtılan nitelikleri kendi başlarına ele aldığımızda yine de önemli ölçüde bir entegrasyonun gerçekleştirilmesi mümkündür.

Her zaman olduğu gibi yansıtılan özellikler, tıpkı yansıtılan duygular gibi, başkalarında 'gördüğümüz' ve yalnızca bizi bilgilendirmekle kalmayıp güçlü bir şekilde etkileyen tüm unsurlardır. Bunlar genellikle bir başkasında olduğunu sandığımız ve tamamen nefret ettiğimiz, her zaman işaret etmeye can attığımız ve şiddetle kınadığımız niteliklerdir. Kınamalarımızı kendi kara kalbimize savurduğumuzu ve böylece onlardan kurtulmayı umduğumuzu bir tarafa bırakın. Kimi zaman yansıttığımız nitelikler kendi erdemlerimizden bazılarıdır. Bu nedenle olumlu taraflarımızı atfettiğimiz kişilere sıkıca tutunur, sık sık seçtiğimiz kişiyi ateşli bir şekilde korumaya ve tekelimize almaya çalışırız. Bu ateşli hal, elbette kendimize ait özelliklere tutunma arzumuzun gücünden kaynaklanır.

Son tahlilde, yansıtmalar çeşit çeşittir. Her halükârda yansıtılan bu nitelikler tıpkı yansıtılan duygular gibi daima bilinçli olarak sahip olduğumuzu düşündüğümüz niteliklerin tam tersi olur. Ancak duyguların aksine bu özelliklerin kendilerine has bir yönleri yoktur, bu nedenle de entegrasyonları basittir. Zıtlıklarınızı oynatmanın ilk adımında, başkalarında sevdiğiniz veya hor gördüğünüz şeylerin sadece kendi Gölgenizin nitelikleri olduğunu anlarsınız. Bu, sizinle başkaları arasında değil, sizinle sizin aranızdaki bir ilişkidir. Zıtlıklarınızı oynattığınız zaman Gölgeye dokunursunuz ve kendinizi çimdiklediğinizi anlayarak bunu yapmaktan vazgeçersiniz. Yansıtılan özelliklerin kendilerine has bir istikametleri yoktur, dolayısıyla bunların entegrasyonu ikinci adım olan tersine çevirmeyi gerekli kılmaz.

Böylece karşıtlarımızı oynatarak ve Gölgeye de eşit derecede zaman ayırarak sonunda kimliğimizi ve dolayısıyla sorumluluğumuzu yalnızca çorak personaya değil, psişenin tüm yönlerine doğru genişletiriz. Bu şekilde persona ve Gölge arasındaki bölünme 'bütünlüğe kavuşur ve iyileşir".

. . . . . .

59. GÖLGEYİ YEMEK

ROBERT BLY

O zaman şunu sormak yerinde olur: "Pratik olarak gölge nasıl yenilir ya da bir yansıtma nasıl geri çekilir?"

Günlük hayatta koku, tat, dokunma ve işitme duyularını daha keskin hale getirmeyi, alışkanlıklarınızda delikler açmayı, ilkel kabileleri ziyaret etmeyi, müzik çalmayı, çamurdan ürkütücü figürler yapmayı, davul çalmayı, bir ay boyunca yalnız kalmayı, kendini iyi niyetli bir suçlu olarak görmeyi önermek mümkün. Bir kadın günün tuhaf saatlerinde, ataerkil bir tavır edinmeyi deneyip bundan hoşlanıp hoşlanmadığını anlamaya çalışabilir ama bu konuda oyunbaz olmalıdır. Bir erkek günün tuhaf saatlerinde bir cadı olmayı deneyip bunun nasıl bir his verdiğini anlamaya çalışabilir ama bu oyunbaz bir tavırla yapılmalıdır. Kadın, bir dev kahkahası geliştirerek peri masalları anlatabileceği gibi erkek de bir cadı kahkahası geliştirip peri masalları anlatabilir.

Çünkü erkek, cadısını hangi kadının veya kadınların elinde tuttuğunu anlayınca gidip o kadını candan bir şekilde selamlayarak "Cadımı geri istiyorum. Onu bana ver," diyebilir. Kadının yüzünde meraklı bir gülümseme belirecektir; adamın cadısını geri verebilir ya da vermeyebilir. Verirse erkek izin isteyip sol taraftaki duvara doğru dönmeli ve geri aldığı cadıyı yemelidir. Bir kadın da benzer bir istekle annesine gidebilir çünkü anneler genellikle güç sahibi olmak için kızlarının cadısını ellerinde tutarlar. Bir kadın babasına gidip "Sen benim devimi aldın. Onu geri istiyorum," diyebilir. Veya eski bir öğretmene, eski kocasına (ya da şimdiki kocasına) gidip "Olumsuz ataerkim sende. Onu geri istiyorum," diyebilir. Cadıyı, devi veya cüceyi taşıyan kişi ölmüş bile olsa bu karşılaşma çoğu zaman faydalıdır.

Gölgeyi yemenin, yansıtmayı geri almanın ya da peşimizde sürüklediğimiz çuvalın boyunu kısaltmanın başka birçok yolu mevcut ve bunların

çoğunu hepimiz biliyoruz. Ben, dili dikkatli bir şekilde kullanmaktan bahsedeceğim ki bununla doğru ve somut bir temeli olan dili kastediyorum. Dilin bilinçli kullanılması, dünyaya saçılan gölge servetini geri almanın en verimli yöntemi gibi görünüyor. Dışarı gönderdiğimiz enerji psişenin ötesinde yüzer. Onu psişeye geri çekmenin bir yolu da dil ipidir. Bazı dil türleri vardır ki onlar birer ağdır ve bu ağları dışarıya doğru atarak aktif bir şekilde kullanmamız gerekir. Cadımızı geri istiyorsak onun hakkında yazarız; manevi rehberimizi geri istiyorsak başka bir kişide onu pasif olarak deneyimlemek yerine oturur hakkında yazarız. Isaac Bashevis Singer veya Shakespeare'in de açıkça belirttiği gibi dil tüm atalarımızın gölge cevherini içerir. Dil şu anda uygun bir yöntem olarak görünmüyorsa doğru yöntem resim, heykel veya suluboya ile resim yapmak olabilir. Cadıyı bilinçli bir niyetle resmettiğimizde onun kimin evinde olduğunu kısa sürede öğreniriz. Yani beşinci aşama faaliyet, hayal gücü, avlanma ve istemeyi içerir. "İstediğin şey için her zaman ağla."

Yansıttıkları materyale karşı pasif bir tavır içinde olan insanlar, nükleer savaş tehlikesine katkıda bulunurlar çünkü aktif olarak dil veya sanatla ifade etmediğimiz her bir enerji parçası Birleşik Devletler'in üzerinde havada bir yerlerde gezinir ve Reagan bu enerjiyi kullanabilir. Onun bu enerjileri içine çeken büyük bir enerji süpürgesi vardır. Kimse günlük tutmadığın veya resim vb. yapmadığın için seni suçlu hissettirmemeli ama böyle bir aktivitenin tüm dünyaya faydası olur. Blake ne der? - "Sanatçı olmayan hiç kimse Hıristiyan olamaz." Bununla dil, müzik, heykel, resim veya çizim vasıtasıyla kendi hayatına aktif bir tutumla yaklaşmayı reddeden kişinin insan değil Hristiyan kıyafetleri giymiş bir tırtıl olduğunu kasteder.

Blake kendi gölge cevherini üç disiplin aracılığıyla ifade etti: Resim, müzik ve dil. Kendi şiirlerini resimledi ve notalara döktü. Blake'in etrafında politikacıların başka bir ülkeye yansıtmak için kullanabilecekleri bir enerji yoktu. Amerikalılar olarak yapmamız gereken şeylerden biri de bireyler olarak gölgelerimizi yemek için gayret sarf ederek politikacıların hissederek bulabilecekleri, sonra da Rusya, Çin veya Güney Amerika ülkelerine karşı kullanabilecekleri bir enerji yaymamaktır.

. . . . . .

60. REDDEDİLEN BENLİĞİ YENİDEN SAHİPLENMEK

NATHANIEL BRANDEN

Bir insan kendi duygusal deneyiminden kopuk, şeylerin kendisi için ne anlama geldiğini hissedemediği bir hale nasıl gelir?

En başta, birçok ebeveyn çocuklarına duygularını bastırmayı öğretir. Küçük bir erkek çocuk düşüp kendini yaralar; babası sert bir şekilde "Erkekler ağlamaz" der. Küçük bir kız, erkek kardeşine duyduğu öfkeyi ifade eder veya kendinden büyük bir akrabadan hoşlanmadığını belli eder; annesi "Böyle hissetmek çok kötü bir şey. Sen aslında böyle hissetmiyorsun," der. Bir çocuk neşe ve heyecanla eve girer; bundan rahatsız olan ebeveyn "Derdin ne senin? Neden bu kadar çok gürültü yapıyorsun?" der. Duygusal olarak uzak ve ketlenmiş ebeveynlerin çocukları da duygusal olarak uzak ve ketlenmiş olmaya yatkındır. Sadece görünürdeki iletişim şekilleriyle değil, aynı zamanda oluşturdukları örnekle de ebeveynlerin davranışları çocuğa neyin 'uygun', 'yerinde', 'toplumsal olarak kabul edilebilir' olduğunu bildirir. Köktenci öğretileri kabul eden ebeveynlerin, çocuklarını 'kötü düşüncelerin' veya 'kötü duyguların' varlığı gibi feci bir nosyona inandırmaları ve böylece çocuğu kendi içsel yaşamına yönelik ahlaki bir korkuyla doldurmaları çok olasıdır.

Böyle bir şey çocuğu, duygularının potansiyel olarak tehlike taşıdığı, kimi zaman inkâr edilmeleri, 'kontrol edilmeleri' gerektiği gibi bir sonuca götürebilir.

Pratik anlamda böyle bir 'kontrol' çabası, çocuğun duygularını *reddetmeyi* öğrenmesi ve onları hissetmekten vazgeçmesi demektir. Nasıl ki duygular hem zihinsel hem fiziksel boyutta psikosomatik deneyimlerse, aynı şekilde duygulara yönelik saldırı da iki düzeyde gerçekleşir. Psikolojik düzeyde çocuk, istenmeyen duyguları kabul etmekten, tanımaktan vazgeçer; çok hızlı bir şekilde farkındalığını onlardan uzaklaştırır. Fizik-

sel düzeyde vücudunu kasar, kaslarını gerginleştirir ki bu onu kısmen uyuşturur, hissizleştirir. Böylece çocuk kendi içsel durumunu kolayca hissedemez hale gelir. Bu, canının yandığı bilgisini tamamen silebilmek için yüz ve göğüs kaslarını gererek kendi nefesini kesen bir çocuğun durumuna benzer. Bu sürecin bilinçli, planlı bir kararla gerçekleşmediğini söylemeye gerek yok; bir dereceye kadar bilinçaltıdır.[12]

Ancak kendine yabancılaşma süreci başlamıştır; çocuk, duygularını inkâr ederek, kendi yargı ve değerlendirmelerini geçersiz kılarak, deneyimini reddederek kişiliğinin bazı kısımlarını da reddetmeyi öğrenmiştir. (Davranışı rasyonel bir şekilde düzenlemeyi öğrenme sürecinin tamamen farklı bir konu olduğu anlaşılmalıdır. Biz burada, içsel deneyimin sansürlenmesi ve inkâr edilmesiyle ilgileniyoruz.) Bununla birlikte duygusal bastırmanın hikâyesi burada noktalanmaz.

Çocukların çoğunluğu açısından yaşamın ilk yılları birçok korkutucu ve acı verici deneyim içerir. Bir çocuğun dokunulma, sarılma ve okşanma ihtiyacına hiçbir zaman cevap vermeyen; sürekli ona veya birbirine bağıran; kontrolü elde tutmak için kasıtlı olarak çocukta korku ve suçluluk duygusu uyandıran; aşırı bir ilgi ve duygusuz bir mesafe arasında gidip gelen; yalan söyleyen ve onunla alay eden; ihmalkâr ve kayıtsız olan; sürekli eleştiren ve azarlayan; şaşırtıcı ve çelişkili emirlerle kafasını karıştıran; bilgisini, ihtiyacını veya çıkarlarını gözetmeyen beklentiler taşıyan ve böyle taleplerde bulunan; fiziksel şiddet uygulayan veya doğal ve kendine güvenerek davranma çabalarına düzenli olarak ket vuran ebeveynleri olabilir.

Bir çocuk kendi ihtiyaçlarına dair kavramsal bilgiye sahip olmadığı gibi, ebeveynlerinin davranışlarını anlayabilecek bilgiye de sahip değildir. Ancak bazen hissettiği korku ve acı ona son derece yoğun ve yaralayıcı gelebilir. Böylece kendisini korumak, işlev görmeye devam edebilmek (onun açısından hayatta kalmaya devam edebilmek) için çoğu zaman kelimeler olmadan ve çaresiz bir şekilde kendi içindeki bu durumdan kaçması gerektiğini, duygularıyla temasa tahammül edemeyeceğini hisseder ve böylece duygularını inkâr eder. Korku ve acının hissedilerek, ifade edilerek boşaltılmasına izin verilmez. Bunlar bedende dondurulur, kas-

12 Subconscious olarak kullanıldığı için bilinçdışı değil bilinçaltı olarak çevirdim. -ç.n.-

larla ilgili ve fizyolojik gerginlikten meydana gelen bir barikatın arkasına saklanırlar. Hissetmek istemediği bir duygunun çocuğu tehdit ettiği her durumda yeniden ortaya çıkmaya meyilli bir tepki örüntüsü oluşturulur.

Engellenen sadece olumsuz hisler değildir. Bastırma çocuğun duygusal kapasitesine doğru genişler. Ameliyata hazırlanan bir kişiye anestezi yapıldığında uyuşturulan, yalnızca ağrıyı deneyimleme kapasitesi değildir; hazzı deneyimleme kapasitesi de ortadan kalkar, zira esas engellenen şey *hisleri* deneyimleme kapasitesidir. Aynı ilke duyguların bastırılması için de geçerlidir.

Elbette duygusal bastırmanın farklı derecelerde gerçekleştiğini kabul etmek gerekir; bazı bireylerde diğerlerinden çok daha şiddetlidir ve derine nüfuz etmiştir. Ancak herkes için geçerli olan şudur ki acıyı deneyimleme kapasitesini azaltmak, zevki deneyimleme kapasitesini de azaltmak demektir.

Ortalama bir insanın (sadece güncel sorunlardan değil, yaşamının ilk yıllarından da kaynaklanan) kabul edilmemiş, boşaltılmamış muazzam bir acının yükünü taşıdığını tespit etmek zor değildir.

Bir akşam bazı meslektaşlarımla bu olguyu tartışırken, nüfusun geneli açısından sorunun boyutunu abarttığımı hisseden genç bir psikiyatrist bana meydan okudu. Ona bunu ispat edecek bir uygulamaya katılmak isteyip istemediğini sordum. Zeki ama biraz çekingen bir insandı; orada bulunanların onun fikriyle gerçekten ilgilenebileceğinden şüphe ediyormuş gibi sessizce, neredeyse suskun bir şekilde konuştu. Böyle bir şeye memnuniyetle gönüllü olacağını söyledi ancak eğer niyetim onun çocukluğunu incelemekse, genel anlamda tezim doğru bile olsa, hayal kırıklığına uğrayacağım ve kendi amacımı baltalayacağım konusunda beni uyardı çünkü olağanüstü mutlu bir çocukluk geçirmişti. Ailesinin her zaman ihtiyaçlarını gayet iyi karşıladığını, bu yüzden belki de kendisinin benim yapacağım uygulama için iyi bir örnek olmadığını, başka bir gönüllü aramamın daha iyi olabileceğini söyledi. Ben onunla çalışmak istediğimi söyledim; güldü ve başlayalım, dedi.

Danışanlarımla terapide kullanmak için geliştirdiğim bir alıştırmayı yapmasını istedim. Koltuğa oturacak, vücudunu gevşetecek ve kollarını iki yanına koyup gözlerini kapatacaktı.

"Şimdi," dedim, "şu durumu kabul etmeni istiyorum. Hastanede bir yatakta yatıyorsun ve ölmek üzeresin. Şimdiki yaşındasın. Bedeninde bir ağrı yok ama birkaç saat sonra ömrünün sona ereceğinin farkındasın. Şimdi hayalinde yukarı doğru bak ve yatağın başında duran anneni gör. Onun yüzüne bak. Aranızda söylenmemiş çok şey var. Tüm bu söylenmemiş şeylerin (ona hiç söylemediğin şeylerin, hiç ifade etmediğin duygu ve düşüncelerin) mevcudiyetini hisset. Annene ulaşabileceğin bir an varsa o an şimdi. Onun seni duyacağı bir an varsa o an şimdi. Konuş. Anlat ona."

Ben konuşurken genç adamın elleri yumruk haline geldi, yüzüne kan hücum etti. Göz ve alın kaslarının gözyaşlarını engellemek üzere kasıldığı aşikârdı. Konuştuğunda sesi daha genç ve çok daha yoğundu. Şunları söyledi: "*Seninle konuştuğumda neden beni hiç dinlemedin?... Neden hiç dinlemedin?*"

Bu noktada söyleyecek çok şeyi olduğu belli olmasına rağmen devam etmesini engelledim. Alıştırmayı daha ileri götürmek istemedim çünkü mahremiyetini ihlal etmiş olabilirdim. Psikoterapinin yeri ve zamanı değildi ve benden bunu yapmam da istenmemişti. Fakat çocukken dinlenme ihtiyacına dair yaşadığı hayal kırıklığı ile bir yetişkin olarak aşırı çekingen kişiliği arasındaki olası ilişkiye işaret etmek ilginç olurdu. Çok kısa bir süre sonra gözlerini açtı, başını salladı. Şaşkın ve biraz da mahcup görünüyordu. Anlatmak istediğim şeyi teslimiyetle kabul eden bir ifadeyle bana baktı.

Bu tekniğin tam kullanımında şahıs veya danışanın her iki ebeveyniyle birbiri ardına yüzleştiğini belirtmeliyim. Bazen ilaveten, gerçek anne veya babasından farklı olarak ideal bir anne veya babanın varlığını hayal etmesi ve onlardan herhangi bir şeyi talep etmesi istenir. Bu, bir kişinin erken yaşlardaki reddedilmiş ve bastırılmış olan engellenmiş ihtiyaçlarıyla temasa geçmesinde çok yardımcı olabilir. (Ayrıca, egzersiz genellikle kişi yerde yatarken, bacaklar ve kollar genişçe açılmış halde yapılır çünkü fiziksel olarak savunmasız bir pozisyonda yattığınızda psikolojik savunmaların zayıflama eğiliminde olduğu anlaşılmıştır.)

Genç psikiyatriste dönersek, çocukluğu hakkında bilinçli olarak yalan söylemesinin söz konusu olmadığına dikkat çekmek istiyorum. Mutlu bir çocukluk yaşadığını söylerken samimi olduğu açıktı fakat erken yaşlardaki acısını bastırmakla kendi meşru ihtiyaçlarından bazılarını ve önemli

duyguları reddediyor, dolayısıyla kendisinden bir parçayı da reddetmiş oluyordu. Bir yetişkin olarak bunun onun açısından yarattığı sonuç, yalnızca duygusal değil, aynı zamanda bir düşünme bozukluğuydu zira çarpıtılmış yargıları, geçmişini bugünüyle ilişkilendirme veya çekingen kişiliğini anlama yönündeki herhangi bir girişimine mani olurdu. Dahası çarpıtılmış yargılar, onun insan ilişkilerinde şu anki başarısını da ister istemez engelliyordu.

Önemli anıları, değerlendirmeleri, hisleri, hayal kırıklıklarını, özlemleri ve ihtiyaçları bastırmakla kişi kritik verilere erişimini engeller. Hayatı ve sorunları hakkında düşünmeye çalışırken karanlıkta mücadele etmeye mahkûmdur çünkü temel bilgilerden mahrumdur. İlaveten, bastırma mekanizmasını korumak ve savunma mekanizmasını devam ettirebilmek için duyduğu ihtiyaç, bilinçaltı[13] bir şekilde, bastırılmış ve korku uyandıran malzemenin 'harekete geçmesine' veya yeniden aktif hale gelmesine yol açabilecek 'tehlikeli' düşünce biçimlerini zihninden uzak tutmaya çalışır. Çarpıtma ve rasyonalizasyon neredeyse kaçınılmazdır.

Bazen danışan bu alıştırmaya ciddi bir direnç gösterir; çünkü tamamen içine girmeye korkuyordur. Ancak onun direncinin özgün biçimini gözlemlemek de başlı başına aydınlatıcı olabilir.

Bir meslektaşımın rehberlik ettiği bir grup terapi seansına, bu tekniği göstermeye davet edildiğimi hatırlıyorum. Birlikte çalıştığım kadın, ilk başta babasına mesafeli, kişisel olmayan bir sesle hitap etti; kendi sözlerinin duygusal anlamından oldukça kopuktu. Ben ısrarla "Ama beş yaşındaki bir kız, babası ona böyle davrandığında ne *hisseder*?" gibi sorular sordukça yavaş yavaş bu savunma çözüldü. Duygularının derinliklerine indikçe ağlamaya başladı; acı ve öfke yüzünden okunuyordu. Ancak, tam kendisini büsbütün bırakmaya hazır göründüğü anda aniden daha kişisel[14] olmayan bir tavra geri döndü. O anda tecrübe ettiği şeylerden korktuğu belliydi ve kendini kınayan bir tonla "Ama aslında seni suçlamam aptalca. Elinden bir şey gelmezdi, kendi problemlerin vardı ve çocuklarla nasıl başa çıkacağını bilmiyordun," dedi. 'Suçlama' diye bir

13 Burada da aslına sadık kalarak 'subconscious' olarak kullanıldığı için 'bilinçaltı' olarak çevirdim. -ç.n.-

14 Veya duygusal -ç.n.-

şeyin söz konusu olmadığını, önemli olan tek şeyin olanları ve bunlar hakkında onun ne hissettiğini bilmemiz olduğunu açıkladığımda içi rahatlamış gibi göründü ve tekrar duygularına inmeye başladı. Yaşamış olduklarından, ona hissettirilenlerden daha etkili ve güçlü bir şekilde bahsetti. Ama her seferinde tam öfkeden patlayacak gibi görünürken sanki bir kesme mekanizması devreye giriyor, kişisel olmayan sesi geri dönüyor ve gördüğü muameleyi haklı çıkarmak için yeniden 'mazeretler' gösteriyordu. Savunmasını bırakmaya henüz hazır değildi.

Öfkesini tam anlamıyla deneyimlemesine izin vermek dayanamayacağı kadar tehdit edici olacaktı. Anne babasına karşı böyle bir öfke beslerse kendini suçlu hissedecekti. Olur da duygularını öğrenirlerse onları sonsuza kadar kaybedecekmiş gibi hissetmesine neden olacaktı. Dahası öfkesini duygularının dibine kadar takip etmek için kendine izin verseydi, orada yatan incinme ve hayal kırıklığının devasa boyutuyla yüzleşmek zorunda kalacaktı ve buna henüz hazır değildi. Sadece bu acı ona çok dayanılmaz geldiği için değil, aynı zamanda yalnızlığının tüm gerçekliğiyle; bir zamanlar olduğu o küçük kızın istediği ve ihtiyaç duyduğu ebeveynlere sahip olmadığı ve artık asla olamayacağı hakikatiyle olduğu gibi yüzleşmek zorunda kalacağı için de bu böyleydi.

Hatırladığım diğer bir örnekte alıştırmanın belirli bir noktasında danışanın yaşadığı blokaj, açığa çıkmış olabilecek herhangi bir şey kadar manidardı. Bu olay, danışan (yirmili yaşların ortasında bir adam) grup terapisine başladıktan yaklaşık bir ay sonra gerçekleşmişti. Birlikte çalıştığım fiziksel anlamda en gergin ve katı insanlardan biriydi. Başlıca şikâyeti, yaşamdan ne istediğini, hangi işi yapmak istediğini hiçbir şekilde hissedememesi veya bilmemesiydi. Bana ağlayamadığını söyledi. Alıştırmaya başladığımızda yumuşak, çekingen bir sesle babasından bahsetti ve onun mesafeli oluşundan ve boyun eğmez sertliğinden her zaman nasıl korktuğunu anlattı. Sonra ona genç bir çocuğun, kendisine bu kadar zalimce davranan bir ebeveyne karşı zaman zaman öfke hissedebileceğini söyledim. Tüm vücuduyla titreyerek bağırdı: "Bu konuda konuşamam!" "Ona öfkenden bahsetsen ne olur?" diye sordum. Aniden gözyaşları içinde, "Ondan korkuyorum!" diye bağırdı. "Bana yapacağı şeylerden korkuyorum! Beni öldürecek!"

Babası yaklaşık yirmi yıl önce, danışanım altı yaşındayken ölmüştü.

Daha sonraki haftalarda ondan bu alıştırmayı tekrarlamasını istemedim. Bunun yerine ben onun grubundaki diğer kişilerle çalışırken izlemesine müsaade ettim. Fakat artık diğer danışanların birbirleri ardına erken yaşlardaki travmatik deneyimleriyle yüzleşmelerini izlerken hemen hemen her seansta ağlıyordu. Çocukluğundaki olayları giderek daha fazla hatırlayabiliyor, onlardan bahsedebiliyor ve bunu duygusal katılımla yapıyordu. Haftalar sonra vücudunun gitgide gevşediğini, gerilimlerin kademeli bir şekilde kaybolduğunu ve hissetme kapasitesinin yeniden uyandığı gözlemlemek mümkündü. Daha önce reddettiği ihtiyaçlarını ve hayal kırıklıklarını hissetmek için kendine izni verdiğinde içinde, farkında olmadığı arzular, tepkiler ve özlemler keşfetti. Birkaç ay içinde uzun zaman önce bastırmış olduğu bir kariyer tutkusu yeniden filizlendi.

. . . . . .

61. DEMONİK BENLİKLE DİYALOG

HAL STONE VE SIDRA WINKELMAN

Demonik enerjilerle baş etmeyi öğrenirken uyulması gereken temel bir ilke vardır: Demonik hale gelen reddedilmiş içgüdüsel enerjilerle çalışmaya başlamadan önce *beklemek* gerekir. İlk önce demonik enerjilerden korkan ve onlara karşı olan birincil benliklerle[15] uzun bir süre çalışmak esastır. Birincil benlikler, erken çocukluktan itibaren bireyi tehlikeli gördükleri bu enerjilerden korurlar. Bilinçli bir ego, hem demonik enerjiler hem de daha kontrollü ve rasyonel olan benliklerle baş etmeyi becerene kadar demonik enerjiler tehlikeli olmaya devam eder.

---

15 Stone ve Winkelman, bölünmez ve bütünsel varlıklar olmadığımızı, birçok alt kişilik ve enerji kompleksinden meydana geldiğimizi ve bunların zihnimizde farklı sesler olarak kendilerini ifade ettiklerini öne sürerler. **'Birincil Benlikler'**, özdeşleştiğimiz benliklerdir. Düşünce ve davranış biçimimizi tanımlar, kendimizi dünyaya nasıl tanıttığımızı gösterirler. 'Ben' kelimesini kullandığımız zaman birincil benliklere veya benlik-sistemine atıfta bulunmuş oluruz. Stone, birincil benlikler tarafından bastırılan benlikleri, **'Reddedilen Benlikler'** olarak isimlendirir. (voicedialogue.org) -ç.n.-

"Demonik enerjimle çalışmak istiyorum," diyen bir danışan tarafından baştan çıkarılmaktan kaçınmak da çok önemlidir. Bunlar öyle oynamaya, kurcalamaya gelecek enerjiler değildir.

Demonik enerjileri keşfetmenin yolunun onları incelememek olduğunu söylemek bir paradokstur farkındayız, fakat sadece böyle bir yaklaşımla yapılan çalışma güvenli ve ayakları yere basan bir çalışma olur. Birincil benliklerle çalışarak hazırlandıktan sonra kolaylaştırıcı ile danışan zamanı geldiğinde, bu reddedilmiş içgüdüsel enerjilerin bazılarını keşfetmeye başlayabilirler. Savunmasız Çocuğun[16] rolü de göz ardı edilmemelidir. Bu benlik genellikle demonik enerjilerin ifadesinden korkar, zira ya terk edilme korkusu vardır ya da felaketle sonuçlanacak bir intikam tasavvur eder.

Birincil benlikler ve Savunmasız Çocuğun yanı sıra Rasyonel Ses, Hoşnut Edici ve Manevi Ses de dahil olmak üzere kişiliğin diğer birçok parçası, toplum tarafından demonik enerjileri reddetmek için şartlandırılmıştır. Böylesine iyi gelişmiş bir benlik barikatıyla yüzleşmek söz konusu olduğunda, demonik enerjilerin bilincin evriminde karşılaştığımız en derin şekilde reddedilmiş psişik sistemlerden biri olması şaşırtıcı değildir.

Bu enerjileri zapt etmek için ne kadar çok enerji harcarsak fiziksel ve ruhsal olarak o kadar tükeniriz. Afrikalı Buşmanların "Asla bozkırda uyumamak gerekir çünkü bu yakınlarda büyük bir hayvan var demektir," şeklinde bir deyişleri vardır. Bu açıklamayı Laurens van der Post'tan ilk duyduğumuzda psikolojik anlamda ima ettiği şeyler bizi çok etkilemişti. Tükenme ve yorgunluk çoğu zaman reddedilen güçlü içgüdülerden (hayvanlardan) kaynaklanır.

Buşmanların bu deyişlerine kendi hayatında hiç de mecazi olmayan bir şekilde tanık olan bir kadınla çalıştık. Öfkesini öylesine reddetmişti ki kocası onu sinirlendirdiğinde öfke yerine karşı koyamadığı bir uyuma isteği hissettiğini keşfetti. Uyuşukluk hissinin kendi doğal saldırganlığının yerini aldığını öğrendiği zaman aşırı yorgunluğunun gizlediği öfkeyi

16 Bu ve benzeri 'alt' kişilikler makalenin aslında büyük harfle yazılmadıkları halde Türkçede karşılığı olmayan belirli tanımlık (the) ile başlatıldıkları ve burada böyle bir ayrımın gerekli olduğunu hissettiğim için makale boyunca bahsi geçen tüm alt kişilikleri büyük harfle başlatarak çevirdim. -ç.n.-

aramaya başladı. Öfkeli sesinin farkına varıp bu sesin ne istediğini öğrenir öğrenmez uyuşuk hissi ortadan kalktı.

İçimizdeki aslan kükremek istiyor da onun yerine bir keçi meliyorsa bu yer değiştirmenin bedelini öyle ya da böyle ödememiz gerekir. Bu ödeme kişiden kişiye değişecektir: Bazıları bunu depresyon, enerji ve coşku kaybı veya artan bir bilinçdışılık olarak deneyimler. Diğerleri için yaşam, servet, meslek veya evliliği riske atabilecek, kontrol edilemez ve görünüş itibarıyla mantıksız bir davranıştır. En uç noktadaki ifadesinde hastalığa hatta ölüme yol açabilecek fiziksel bir çöküntü yaşanabilir.

Daha geniş ve gezegensel bir yerden bakacak olursak demonik enerjilerin reddinin dünyadaki acı ve karanlığa katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Dünyamızdaki karanlık aşkla (bu aşk demonik enerjileri de kapsayabilen bilinçli bir egonun ifadesi olmadığı müddetçe) aydınlatılamaz.

Bir hayvan yıllarca kafeste kilitli tutulursa vahşileşir.

Kapı yanlışlıkla açılıverirse o hayvan öfke içinde dışarı fırlar. Bundan yola çıkarak bakıcısı hayvanın doğası gereği tehlikeli olduğu sonucuna varır. Ancak bu mutlaka böyle değildir. Tehlike, en azından kısmen, uzun süre hapsedilmiş olmaktan kaynaklanır.

İçgüdüsel hayatımızda da böyledir. İçgüdüden korkan benliklerin kafese kapattığı içgüdüsel enerjiler demonikleşir. Bu enerjiler periyodik olarak şiddetli ve zararlı bir şekilde patlar. 'İçgüdü Bekçisi' bu vahşetin içimizdeki hayvanların kötülüklerini kanıtladığını söyler. Bekçiyi dinlersek hayvansal/içgüdüsel doğamızı tekrar kafese girmeye zorlarız.

Demonik sesin konuşmasına izin vermek büyük cesaret gerektirir çünkü onun söylediği şeylerin çoğu geleneksel değerlerimiz açısından kabul edilemezdir. Korkan tarafımızı onurlandırmak ama bu güç enerjisinin konuşmasına da izin vermek gerekir. Koruyucunun/Denetleyicinin demonik olandan korkması meşrudur çünkü o muazzam bir yıkım potansiyeline sahiptir. Demonik olan ne kadar uzun süre ve güçlü bir şekilde reddedilirse yok etme kapasitesi de o kadar büyük olur.

Demonik enerjileri içeren bir 'Voice Dialogue' (Ses Diyaloğu) seansına girmek gerçek bir seçimi gerektirir. Aşağıdakiler demonik enerjilerle Ses Diyaloğuna girmenin olası yollarından bazılarıdır:

Sue'nun istediğini istediği zaman yapabilmek isteyen tarafıyla konuşabilir miyim?

Hoş ve kibar olmayan Ruth ile konuşabilir miyim?

Ralph'ın dünyaya hükmetmek isteyen tarafıyla konuşabilir miyim?

Her şeye kadir olmak isteyen parçanızla konuşabilir miyim?

Duyarsız insanları öldürmek isteyen tarafınızla konuşabilir miyim?

Bunların hepsi çoğunlukla bastırılmış içgüdüsel enerjilerle ilgili olan reddedilmiş enerji örüntülerine giriş cümleleridir. İnsanlığın çoğunluğu için zor seslerdir. Kolaylaştırıcılar, belirli bir danışanın rahat bir şekilde uyandırabileceği benliği çağıracak kadar esnek ve uyanık olmalıdırlar. Sesin konuşmaya davet edilme şekli, reddedilen enerjileri uyandıracak kadar güçlü olmalı ama danışanın Koruyucu/Denetleyicisini tehdit edecek derecede güçlü olmamalıdır.

DUYUMSALLIK

Sandra yıllardır vahşi hayvanların, özellikle de kedigillerin onu kovaladığı, tekrar eden bir kâbus görüyordu. Terapiye başladı ve bir erken dönem diyalog seansında kolaylaştırıcı ondan kedi doğasıyla konuşmasını istedi.

KEDİ SESİ:

Beni tanımıyor ya da sevmiyor.

KOLAYLAŞTIRICI:

Neden?

KEDİ SESİ:

Ben yanında olursam olacaklardan korkuyor.

KOLAYLAŞTIRICI:

Pekâlâ, hadi o zaman sürekli yanında olduğunu hayal edelim. Yanında olsa ne yapardın? Ne olurdu?

KEDİ SESİ:

> Tüylerimi yalayarak düzeltir, temizlerdim. Her zaman sıcak banyolar yapardım - içinde kokulu şeyler olan sıcak köpüklü banyolar. Canım istediğinde yemek yerdim, başkaları istediğinde değil. Kendi canım istemediği müddetçe asla hiç kimse için yemek yapmazdım. Sonra ben yemek pişirirken adamın yanımda olacağından ve benimle sürekli sevişeceğinden emin olurdum. Bir de bu var. Her zaman sevişirdim. Hiç durmadan. Her türlü egzotik yağı kullanır ve her yerime masaj yapardım.

Sandra, gerçek bir hanımefendi olmakla özdeşleşmeye şartlanarak büyümüştü. Evliliğinde iyi bir anne ve hoşnut edici bir kız evlat olmakla özdeşleşti. Şehvetli Afrodit tabiatı farkındalığından silineli uzun zaman olmuştu. Bencil, şehvetli veya rahatına düşkün olmasına izin verilmemişti. Neyse ki bilinçdışı baskı uygulamaya devam etti. Kedimsi tabiatı tekrarlayan kâbuslarında saldırgan bir demona dönüşerek onu kovaladı. Bu diyalog seansından birkaç gece sonra Sandra şu rüyayı gördü:

> Yine sokakta yürüyorum; çok tanıdık geliyor. Bu defa da korku tepkisinin ve takip edilme hissinin farkındayım. Kedinin orada olduğunu biliyorum. Koşmaya başlıyorum. Sonra duruyorum. Koşmaktan yoruldum. Beni takip eden şeyle yüzleşmek için arkamı dönüyorum. Bir aslanmış. Hızla bana doğru geliyor, sonra durup yüzümü yalıyor. Neden hep bu kadar korkmuşum...?

Sandra tüm hayatı boyunca İyi Kız/ Hoşnut edici psikolojisiyle özdeşleştiği için doğal içgüdülerin yadsınmış olmasına şaşırmamalı. Bu içgüdüler reddedildikleri için artık öfkeliler; Sandra onlara bakmayı reddettiği için güç ve otoriteleri arttı. Bu ise onlarla yüzleşmesini ve taleplerini dinlemesini daha da zor ve korkutucu hale getirdi.

Tüm bu süreçte önemli olan reddedilen taraflarımıza bakma cesaretini gösterdiğimizde onların değişmesidir. Öfkeli aslan yüzümüzü yalar. Kişiliğimizi ele geçirmesine gerek kalmaz; sadece ona saygı duyulması, işitilmesi, konuşmasına izin verilmesi gerekir.

DEMONİK SES

John, on iki yıl avukat olarak çalıştıktan sonra önemli bir kariyer değişikliği yapmayı düşünüyordu. Evliliğinin oldukça kötü bir şekilde sona ermesinin ardından, hukuk mesleğini bırakması gerektiğini hissettiren

manevi bir süreç yaşamıştı. Manevi benliği bir manevi öğretmenin de desteğiyle, bu yöndeki gelişimine daha çok zaman ayırması gerektiğini söylemişti. Yaptığı meditasyonlar bir dizi önemli deneyim yaşamasına sebep olmuştu fakat böyle radikal bir değişiklikten içten içe şüphe de duyuyordu. Arkadaşlarından bazıları da onun fazla tek taraflı olduğunu söyleyince, hayatında biraz daha denge bulmak amacıyla yardım talep etti.

Bir giriş konuşmasının ardından terapisti John'un Manevi Sesiyle konuşmak istedi. Bu ses uzun uzun John'un manevi sürecinden, ne kadar değiştiğinden ve içe dönük arayışlar için zamana ihtiyacı olduğundan bahsetti. Ses oldukça olumlu ve destekleyiciydi ve John'un yaşamında net bir yöne işaret ediyordu. Terapist daha sonra John'a Manevi Benliğin karşıtı olan başka bir ses olup olmadığını sordu. Ortaya çıkan ses, John'un demonik taraf olarak adlandırdığı bir enerji olan Güç Sesiydi.

TERAPİST (DEMONİK TARAFIN SESİNE):

John'un avukatlık mesleğini bırakma kararı hakkında ne düşünüyorsun?

DEMONİK OLAN:

Kınıyorum ve reddediyorum. O o. çocuğu tüm hayatı boyunca beni reddetti. Sonra da gidip manevi takılıyor ve ben yerin 2.000 fit daha altına iniyorum.

TERAPİST:

Manevi tarafa niye bu kadar kızgınsın? Çok iyi fikirleri var ve John'a önemli ölçüde faydası oldu.

DEMONİK OLAN:

Dışlandığım için kızgınım. Parçası olmadığım her şey saçmalık. Evliliği saçmalıktı çünkü ben onun bir parçası değildim. Karısının onun ne mal olduğunu açığa çıkarmasına sevindim. Bunu hak etti. Her zaman melek olan o, kaltak olan karısıydı. Çünkü ben gömülüydüm. Sana bir şey söylüyorum – Onun kanı sakarinden yapılmış.

TERAPİST:

John'a her zaman bu kadar kızgın mıydın?

DEMONİK OLAN:

Aklını başına al bak. Beni görmezden geldiği için kızgınım. O, Bay İyi Adam. İsa Mesih gibi davranmaya çalıştığı müddetçe onu yenmek için elimden gelen her şeyi yapacağım. Tek istediğim kabul edilmek.

TERAPİST:

John'un seni kabul etmesi ne anlama gelir? Bunu çok pratik bir şekilde söylüyorum. Kabul etmek ne demek?

DEMONİK OLAN:

Şu anda o benim var olmadığımı, gerçek olmadığımı düşünüyor. O beni bu manevi meseleler başlamadan evvel reddetti. Şimdi de dönüştürülmem gerektiğini öğrendi. Kendinizi her ifade ettiğinizde biri sizi daha iyi veya daha yüksek bir şeye dönüştürmeye çalışsa nasıl hissederdiniz? Bu aşağılayıcı bir şey.

TERAPİST:

Bunun pratik bir düzeyde ne anlama geleceğinden hâlâ emin değilim.

DEMONİK OLAN:

Karısına karşı pasif oluşu hoşuma gitmiyor. Çocuklarla ilgili her şeyi o kontrol ediyor. John, iyi davranırsa her şeyin düzeleceğini zannediyor. Hiç de düzelmiyor. Kötüye gidiyor. Ve son mal taksimi anlaşmasını imzalamadan önce beni dinlemesini öneriyorum. Bay İyi Adam ona hak ettiğinin on kat fazlasını veriyor. Bir de grubundaki bazı insanları sevmiyorum. Beni dinlemesini, ciddiye almasını, söyleyeceklerime saygı duymasını istiyorum.

John'un demonik sesi bir ömür boyu reddedilmiş olmanın gücü ve enerjisiyle dolu, kafese kapatılmış bir hayvan gibiydi. Evliliği, kısmen, karısı onun demonik tarafını taşımak zorunda kaldığı için felaketle sonuçlanmıştı. John kendi öfkesini, olumsuzluğunu ya da bencilliğini gös-

teremediği için bu bakış açılarını karısı ifade etmeye mecbur kalmıştı. Bunun tersi bir şekilde, karısı bu kalıplarla özdeşleştikçe John da barışçıl ve sevgi dolu benlikleriyle giderek derinleşen bir özdeşleşmeye itiliyordu. Çok geçmeden herkes karısını demonik onu ise iyi adam olarak görmeye başladı. Arkadaşlarımız ve partnerlerimiz aynı bu şekilde, reddedilen benliklerimizi sık sık hayata geçirirler.

John'un manevi bir üslup edinmesi çok kolay olmuştu. Bu onun için son derece sevecen ve olumlu olan tabiatını ifade etmenin doğal bir yoluydu. Ne yazık ki farkındalığı bu manevi enerjilerle özdeşleşmişti. Dahası bu manevi sesler tüm güç, öfke, olumsuzluk ve bencillik ifadelerini engelleyen önceki 'İyi Adam' üslubuyla özdeşti. Bu sesin öfkeli olmasına şaşmamak lazım!

Reddedilen demonik örüntülerimizle yüzleşmek büyük cesaret ister. Bu benliklerin enerjileri, sıradan toplum tarafından dışlanan cüzzamlılar gibi yıllarca tecrit içinde yaşarlar. Bu nitelikleri taşıyan insanları gördüğümüzde mümkünse onlardan kaçarız. Bize göre kınanmaya layıktırlar. Katlanamadığımız bu insanların, kendimizde yadsıdığımız tarafların yansımaları olduğunu fark edeceğimiz o bir sonraki adımı atmak ne kadar kolay ama aynı zamanda ne kadar zordur.

. . . . . .

62. UTANDIRICI İÇ SESİ EHLİLEŞTİRMEK

JOHN BRADSHAW

Önceden utanç temelli bir insan olduğum için kendimi tamamen kabul etmek için çok çalışmam gerekiyor. Kendini kabul etme çalışmasının bir kısmı utanca bağlı duygularımızın, ihtiyaçlarımızın ve isteklerimizin entegrasyonunu içerir. Utanç temelli insanların çoğu yardıma ihtiyaç duyduklarında; kızgın, üzgün, korkulu veya neşeli hissettiklerinde; cinsel veya iddialı olduklarında utanırlar. Bu vazgeçilmez taraflarımız bölünmüştür.

Muhtaç değilmişiz gibi davranmaya çalışırız. Hissettiklerimizi hissetmiyormuş gibi yaparız. Üzgün olduğum veya incinmiş hissettiğim halde iyi hissettiğimi söylediğim tüm o zamanları aklıma getiriyorum. Ya cinselliğimizi uyuşturup son derece püriten davranırız ya da diğer bütün his ve ihtiyaçlarımızdan kaçınmak için cinselliği kullanırız. Her halükârda benliğimizin hayati parçalarıyla irtibatımız kesilmiştir. Reddedilen bu taraflar en çok rüyalarımızda ve yansıtmalarımızda ortaya çıkar. Bu, özellikle de cinsellik ve doğal içgüdülerimiz açısından böyledir.

Jung reddedilen bu yönlerimize gölge tarafımız ismini verdi. Gölgemizi entegre etmeden bütün olamayız.

İÇ SES

Kendimizle yaptığımız olumsuz konuşma, Robert Firestone'un 'iç ses' olarak adlandırdığı iç diyalogdur. Bu ses başkaları tarafından farklı şekillerde de tanımlanmıştır. Eric Berne ondan, kasetlere benzeyen ve ebeveynlerle alakalı bir dizi kayıt olarak bahsetti. Normal bir insanın kafasında bu kasetlerin 25.000 saat uzunlukta olduğunu tahmin edenler var. Fritz Feris ve Gestalt okulu bu sesleri "içeatılmış[17] ebeveyn sesleri" olarak adlandırır. Aaron Beck onlara "otomatik düşünceler" der. Nasıl adlandırırsanız adlandırın, hepimizin kafasında bazı sesler vardır. Utanç temelli insanlardaki başlıca sesler baskın 'olumsuz ayıplama'[18] ve 'kendini değersizleştirme'[19] sesleridir.

Bu ses utanç temelli bir kişiye sevilmeyen, değersiz ve kötü bir insan olduğunu söyler. Onun kötü çocuk imajını destekler. Bilinç düzeyinde bu ses bir düşünce olarak deneyimlenebilir. Çoğu zaman kısmen veya tamamen bilinçdışıdır. Çoğumuz onun normal faaliyetinin farkında olmayız. Utanç uyandıran ve stres yaratan bazı teşhir durumlarında onun

17 İçeatım: 1) dış dünyanın bazı yönlerini, genelde yetkeci (otorite) konumda olanın tutum, değer ve özelliklerini, çoğunlukla bilinçdışı bir şekilde içselleştirmeyi içerir. İçe atılan unsur kişinin dış dünyayı algılama biçimini etkiler, vicdan oluşumuna katkıda bulunur ve davranışlarda kendini gösterir. 2) psikoanalitik kuramda içeatım, bir dış nesnenin özelliklerinin psişeye, içsel nesne ya da zihinsel temsil olarak içselleştirilmesini içerir. İçeatım savunma mekanizması ve bilişsel başa çıkma stratejisi kapsamında da kullanılır. (Psikoloji Sözlüğü, Prof. Dr. Sirel Karakaş) -ç.n.-

18 Tırnak işaretleri çevirmene ait.

19 Tırnak işaretleri çevirmene ait.

farkına varırız. Örneğin bir hata yaptıktan sonra kişi kendine "aptal, budala" veya "İşte yine aynı şeyi yaptım. Ahmağın tekiyim," diyebilir. Önemli bir iş görüşmesinden önce bu ses, "Böyle bir işin sorumluluğunu üstlenebileceğini nasıl düşünürsün? Ayrıca çok gerginsin. Ne kadar gergin olduğunu anlayacaklar" gibi düşüncelerle size eziyet edebilir.

Kişilerarası köprünün başlangıçta kırılmış olması ve bunun neden olduğu fantezi bağı sebebiyle aslında bu seslerden kurtulmak son derece zordur. Çocuklar terk edildikçe ve bu terkin şiddetiyle orantılı olarak (ihmal, istismar, iç içe geçme[20]), ebeveynleriyle bağlantı yanılsaması yaratırlar. Robert Firestone bu yanılsamayı "Fantezi Bağ" olarak adlandırır.

Fantezi bağı yaratmak için çocuğun ebeveynlerini idealize ederken kendini 'kötü' kılması gerekir. Bu fantezi bağının amacı hayatta kalmaktır. Çocuk çaresiz bir şekilde ebeveynlerine bağlıdır. Onlar kötü olamazlar. Kötü veya hasta olurlarsa çocuk hayatta kalamaz. Dolayısıyla, (onları iyi, çocuğu kötü kılan) fantezi bağı çöldeki bir serap gibidir. Çocuğun hayatında beslenmenin ve desteğin var olduğu yanılsamasını yaratır. Yıllar sonra çocuk ebeveynden ayrıldığında bu fantezi bağı içsel olarak kurulur ve iç ses aracılığıyla korunur. Ebeveynin bir zamanlar dışsal olan bağıran, azarlayan ve cezalandıran sesi içsel bir sese dönüşür. Bu nedenle iç sesle yüzleşme ve onu değiştirme süreci büyük bir kaygı yaratır. Ancak Firestone'un işaret ettiği gibi "Bu kaygının eşlik etmediği derin bir terapötik değişim yoktur."

Bu ses çoğunlukla birincil bakımverenlerin utanç temelli kapanma[21] savunmalarından oluşur. Utanç temelli anne babalar kendi zayıflıklarını, isteklerini, hislerini, kırılganlıklarını ve bağımlılık ihtiyaçlarını kabul edemedikleri gibi çocuklarındaki muhtaçlık halini, onların hislerini, kırılganlıklarını ve bağımlılıklarını da kabul edemezler. Firestone bu sesin "çocuk, onların savunmalarını ihlal ettiği zaman ebeveynlerin hissettikleri fakat güçlü bir şekilde bastırdıkları çocuğun canlılık ve doğallığını yok etme arzularından" kaynaklandığını söyler.

Robert Firestone, bu sesin kökenlerini ve yıkıcılığını belirlemede öncü nitelikte çalışmalar yaptı. Bu düşmanca düşünceleri hastanın farkında-

20 Yapışıklık Şeması olarak çevrildiğine de rastladım. -ç.n.-

21 Defans mekanizması olarak sistemin kapanması. -ç.n.-

lığına getirmek için bazı güçlü yollar geliştirdi. "Olumsuz düşünceleri formüle etme ve sözlü olarak ifade etme sürecinin, bu sesin hastanın davranışı üzerindeki yıkıcı etkisini azaltmakta faydalı olduğundan" bahsetti.

Ses terapisinde hastalara tenkitçi içsel düşüncelerini dışa vurmaları öğretilir. Böylece kendi kendilerine saldırılarını teşhir eder ve olumsuz tutumlarını, sonuçları itibariyle daha nesnel ve yargılayıcı olmayan bir görüşe dönüştürmek için yollar geliştirirler. Bu ses sözlü anlatım vasıtasıyla dışsallaştırılır ve içgörünün eşlik ettiği güçlü bir duygusal arınmayla sonuçlanan yoğun hisler açığa çıkar.

AŞIRI REAKSİYON GÜNLÜĞÜ

Önereceğim ilk yöntem, doğrudan Firestone'un takıntılı eleştirel sesin tetiklenme sürecini test etmek için yaptığı erken dönem çalışmalarından alınmıştır. Savunmacı aşırı tepkilerinizin bir günlüğünü tutmayı içerir. En çok, geri bildirim alabileceğiniz bir paylaşım grubuna dahil olduğunuzda işe yarar. Fakat günlük hayatınızdaki kişiler arası ilişkiler bağlamında da uygulanabilir.

Her akşam uyumadan önce o günün olaylarını gözden geçirin. Neye üzüldünüz? Nerede aşırı tepki verdiniz? Bağlamı neydi? Orada kim vardı? Size ne söylendi? Size söylenenlerle kendinize söylediklerinizi nasıl örtüşüyor?

Örneğin 16 Aralık'ta eşim ve ben, evimizdeki odaları yeniden dekore etmekten bahsediyorduk. Konuşmanın bir noktasında ses tonumun hızlandığını ve yoğunlaştığını hissettim. Fazla zaman geçmeden o dönemdeki işimin ne kadar stresli olduğuna dair hararetli bir şekilde konuşmaya başladım. Kendi kendime "Bu işi benim halletmemi bekleme. En temel yükümlülüklerimi zar zor karşılayabiliyorum," dediğimi duydum. Daha sonra bu feveranı günlüğüme kaydettim. Bunu aşağıdaki şekilde yaptım:

Tarih: 16 Aralık Çarşamba, 20:45

İçerik: Evimizdeki bir odada yapılacak yenilikleri tartışmak

Aşırı tepki: Eşim "Biraz yardımına ihtiyacım olacak," dedikten sonra gitgide yükselen bir sesle, "Bu işi benim halletmemi bekleme vb." dedim.

Altta yatan sesler: Sen berbat bir kocasın. Hiçbir şeyi halletmeyi beceremiyorsun. Acınacak haldesin. Evin yıkılıyor. Sahtekârın tekisin! Gerçek

bir erkek işleri nasıl halledeceğini, nasıl bir şeyler inşa edeceğini bilir. İyi babalar evlerine bakarlar.

Bu seslere zaman ayırmak çok önemlidir. Sessiz bir yerde rahat bir halde olmanızı tavsiye ederim. Kendinize, söylediklerinizi dinlemek için gerçekten izin verin. Onları yazın, sonra da yüksek sesle söyleyin. Bu sesleri kendiliğinden ve doğal bir şekilde ifade edin. Yüksek sesle söylemeye başladığınızda otomatik olarak dışarı dökülenlere şaşırabilirsiniz.

Firestone grup çalışmalarında kişiyi, hassasiyetlerini ve duygularını yüksek sesle ve duygusal olarak ifade etmeye teşvik eder. "Daha yüksek sesle söyle" veya "Gerçekten bırak gitsin" der. Ben de sizi aynı böyle yapmaya teşvik ediyorum. Aklınıza gelen her şey spontane olarak ağzınızdan çıksın. İkinci tekil kişi ağzından söyleyin. Kendinizi sesin tetiklediği duygusal gerilime bırakın.

İÇ SESİ YANITLAMAK

Bu sesi ifade ettikten sonra ona yanıt vermeye başlayabilirsiniz. Hem içeriğine hem de emirlerine meydan okumanız gerekir. Kendi günlüğüme iyi bir koca olduğumu ve gayet de iyi bir ev kurabildiğimi yazdım. Benim erkekliğim hiçbir şey yapmama bağlı değil. Çok çalışıyorum ve evimi birine tamir ettirebilecek maddi gücüm var. Bunu nasıl yapacağımı bilsem bile para verip birine yaptırırım. Zamanımı ayıracak daha önemli işlerim var. Birçok erkek marangoz ve inşaatçı. Bazıları da değil.

Ertesi gün bu diyaloğu tekrarlarım. Her zaman hem duygusal hem de gerçekçi (mantıksal) yanıt veririm. *Firestone, bilinçli bir şekilde bu sese uymadan veya doğrudan ona karşı çıkarak hareket etmeyi önerir.* Ben tanıdığım bir marangoz çağırdım; tam olarak ne istediğimi söyledikten sonra onu işiyle baş başa bıraktım. Golf oynadım ve evimi tamir edecek birini tutabildiğim için de kendimi mutlu hissettim.

İÇSEL ELEŞTİRMENİN İZİNİ SÜRMEK

Utanç uyandırıcı sesleri açığa çıkarmanın ikinci bir yolu da Gestalt terapisinden gelir. Ben bunu İçsel Eleştirmenin İzini Sürmek olarak adlandırıyorum. Utanç temelli tüm insanlarda sürekli devam eden içsel bir

kendini eleştirme diyaloğu mevcuttur. Bu oyun 'kendi kendine işkence' oyunu olarak anılır. Neredeyse her zaman *bilinçdışı* olacak denli alışıldık bir şeydir. Aşağıdaki alıştırma, bu oyunu daha fazla bilince çıkarmanıza yardımcı olacak ve entegrasyonunuzu daha iyi sağlayabilmeniz, kendinizi kabul edebilmeniz için size araçlar sağlayacaktır. Bu alıştırmayı John O. Stevens'ın *Awareness*[22] adlı kitabından aldım.

Rahatça oturun ve gözlerinizi kapatın... Şimdi önünüzde oturan kendinize baktığınızı hayal edin. Sanki bir aynada yansıyormuşçasına önünüzde oturan kendinizin görsel bir imgesini oluşturun. Bu imge nasıl oturuyor? Bu imge ne giyiyor? Nasıl bir yüz ifadesi görüyorsunuz?

Şimdi, sanki başka biriyle konuşuyormuşsunuz gibi bu imgeyi sessizce eleştirin. (Bu deneyi kendi başınıza yapıyorsanız yüksek sesle konuşun.) Kendinize ne yapmanız ve ne yapmamanız gerektiğini söyleyin. Her cümleye "----------yapmalısın", "----------yapmamalısın" diyerek veya aynı anlama gelecek bir şekilde başlayın. Uzun bir eleştiri listesi hazırlayın. Bunu yaparken sesinizi dinleyin.

Şimdi bu imgeyle yer değiştirdiğinizi hayal edin. Kendinizin imgesi haline gelin ve eleştirilere sessizce cevap verin. Bu eleştirel yorumlara yanıt olarak ne diyorsunuz? Sesinizin tonu ne ifade ediyor? Eleştirilere yanıt verirken nasıl hissediyorsunuz?

Sonra rolleri değiştirin ve tekrar eleştirmen olun. Bu içsel diyaloğu sürdürürken ne söylediğinizin ve nasıl söylediğinizin, sözlerinizin, ses tonunuzun vb. farkında olun. Sözlerinizi dinlemek için ara sıra duraklayın ve kendinize onları deneyimlemek için müsaade edin.

İstediğiniz zaman rolleri değiştirin ama diyaloğu devam ettirin. Bunu yaparken içinizde olup bitenlerin tüm ayrıntılarına dikkat edin. Her rolde bedensel olarak nasıl hissettiğinize dikkat edin. Sizi eleştiren ve "---------- yapmamalısın" diyen seste tanıdığınız biri var mı? Bu etkileşimde başka neyin farkındasınız? Bu sessiz diyaloğa birkaç dakika daha devam edin. Diyaloğa devam ederken herhangi bir değişikliğin farkına varıyor musunuz?

---

22 'Farkındalık' -ç.n.-

Şimdi sessizce oturun ve bu diyaloğu gözden geçirin. Muhtemelen bir tür bölünme ya da çatışma; sizden değişmenizi talep eden güçlü, eleştirel, otoriter bir tarafınız ile özür dileyen, kaçan ve mazeret uyduran daha zayıf bir tarafınız arasında bir bölünme yaşıyorsunuz. Ebeveyn ve çocuk olarak ikiye ayrılmış gibisiniz. Ebeveyn ya da 'patron' her zaman sizi 'daha iyi' bir şeye dönüştürmek için kontrolü ele geçirmeye çalışırken, çocuk veya 'mazlum' sürekli olarak bu değiştirme girişimlerinden kaçıyor. Sizi eleştiren, baskı yapan bu sesi dinlerken ebeveynlerinizden birinin sesi gibi geldiğini fark etmiş olabilirsiniz. Size baskı uygulayan başka birisi; kocanız veya karınız, patronunuz ya da sizi kontrol eden başka bir otorite figürü gibi gelmiş de olabilir.

Bu eleştirel ses herhangi bir savunmasızlık veya teşhir durumunda etkin hale gelebilir, etkin hale gelir gelmez de bir utanç spiralini harekete geçirir. Hareket bir kere başladığında bu spiral kendine has bir güç kazanır. Bu içsel diyaloğu dışsallaştırmak zaruridir çünkü o kendinizi kabul etmemenin ve bölünmüş halde tutmanın başlıca yollarından biridir. Bu alıştırma, eleştirel diyaloğu bilinçli hale getirmeye yardımcı olur. İç sesi dışa vurmanın ilk adımı budur.

İkinci adım, eleştirel mesajların her birini somut ve belirli davranışlara dönüştürmektir. "Bencilsin," yerine "Bulaşıkları yıkamak istemedim," deyin. "Aptalsın," yerine "Cebirden anlamıyorum," deyin. Her eleştirel ifade bir genellemedir. Bu sebeple de doğru değildir. Herkesin kendi bildiğini okumak istediği zamanlar olur. Hayatta herkesin kafa karışıklığı yaşadığı alanlar vardır. Yargılar, şartlar veya değerlerle ilgili bu genellemeleri somut davranışlara dönüştürerek gerçek suretinizi görebilir ve kendinizi daha dengeli ve entegre olmuş halinizle kabul edebilirsiniz.

Üçüncü adım bu genellemelerle (yargılarla, değer koşullarıyla) çelişen olumlu açıklamalar yapmaktır. Örneğin "Ben bencilim," demek yerine, "Ben özveriliyim," deyin. Bunu sözlü olarak ifade etmek ve söylerken kendinizi işitmek önemlidir. Birisine; destek grubunuzdaki bir kişiye, en iyi arkadaşınıza, kocanıza veya karınıza gitmenizi ve pozitif olumlama ifadenizi ona söylemenizi öneririm. Bu kişinin utanç hissetmenize neden olmayacak bir kişi olduğundan emin olun.

. . . . . .

63. AKTİF İMGELEMİ ÖĞRENMEK

BARBARA HANNAH

Hatırlıyorum, çok bilge bir kadın hep gitmek istediği ülkelere yaptığı uzun bir seyahatte kendisiyle hiç uyuşmayan başka bir kadınla oda paylaşmak zorunda kaldığından bahsetmişti. İlk başta bunun kaçınılmaz olarak gezisinin tadını kaçıracağını hissetmişti. Fakat daha sonra hoşnutsuzluğunun, hayatının en ilginç ve zevkli zamanlarından birini mahvetmesine izin verirse seyahatini boşa harcamış olacağını anlamıştı. Böylece bu tatsız yol arkadaşını kabul etmeye karar vermiş; kadına arkadaşça ve nazik davranırken, kendini ondan ve onun olumsuz hislerinden uzaklaştırmıştı. Bu yöntem harikulade bir şekilde işe yaramış ve kadın bu seyahatten son derece büyük bir keyif almayı başarmıştı.

Sevmediğimiz ve bizimle hiç uyuşmadığını düşündüğümüz bilinçdışı unsurlar için de durum aynıdır. Sinirimizi bozmalarına müsaade edersek hayat içindeki seyahatimizin tadını kaçırırız. Oldukları gibi kabul edebilir ve onlara dostça davranabilirsek aslında o kadar da kötü olmadıklarını görür ve en azından düşmanlıklarından kurtulmuş oluruz.

Bilinçdışıyla yüzleşmede karşılaştığımız ilk figür genellikle kişisel gölgedir. Kişisel gölge, esas itibarıyla kendi içimizde reddettiklerimizden meydana geldiği için genellikle o kadının yol arkadaşı kadar bizimle uyumsuzdur. Bilinçdışına düşmanlaşırsak bu uyumsuzluk giderek daha da dayanılmaz hale gelir. Onun olduğu gibi olma hakkını idrak ederek arkadaşça bir tavır takındığımızdaysa bilinçdışı, dikkate değer bir şekilde değişecektir.

Bir keresinde, bana bilhassa tiksindirici gelen ama önceki deneyimlerimde kabul edebilmiş olduğum bir gölgeyi rüyamda gördüğümde Jung bana şöyle demişti: "Bilincin artık daha az aydınlık ama çok daha geniş. Dürüstlüğü inkâr edilemez bir kadın olarak, dürüst olmayan bir kadın da olabileceğini biliyorsun. Bu sana nahoş gelebilir ama hakikatte büyük bir kazançtır." İlerleme kat ettikçe bilinçteki her genişlemenin, gerçekten de elde edebileceğimiz en büyük kazanç olduğunun farkına varırız. Ha-

yattaki zorluklarımızın neredeyse tamamı bu zorluklarla yüzleşemeyecek, onları anlayamayacak kadar dar bir bilince sahip olmamızdan kaynaklanır ve aktif imgelemde bu zorluklarla temas kurmayı öğrenmekten daha çok onları anlamamıza yardımcı olan hiçbir şey yoktur.

Aktif imgelemin en büyük faydası bizi Tao ile uyumlu hale getirmesidir. Böylece etrafımızda yanlış değil doğru şeyler gerçekleşir. Çin Tao'sundan bahsetmek, esas itibarıyla günlük yaşamla ilgili olan basit bir meseleye fazla egzotik bir hava katsa bile, aynı anlamı en alelade günlük konuşma dilimizde dahi buluruz: "Bu sabah yatağın yanlış tarafından kalktı" (ya da İsviçrelilerin dediği gibi "önce sol ayakla kalktı"). Bu ifade yataktan kendi bilinçdışımızla uyum içinde kalkmadığımızı gösteren psikolojik durumu uygun bir şekilde tanımlar. Gecenin gündüzü takip etmesi ne kadar doğalsa, huysuz ve nahoş halimizin çevremiz üzerinde etkisi olması da o kadar doğaldır.

Bilinçdışındaki bilinmeyen ya da kısmen bilinmeyen muhaliflerin sürekli olarak bilinçli niyetlerimize sekte vurması hepimizin yaşadığı bir deneyimdir. Aktif imgelemi belki de en basit şekilde, bilinçaltındaki bu güçler veya figürlerle müzakereler başlatma ve zamanla bir uzlaşmaya varma fırsatı sağladığını söyleyerek tanımlayabiliriz. Bu yönüyle aktif imgelem rüyadan farklıdır çünkü rüyada kendi davranışımız üzerinde hiçbir kontrolümüz olmaz. Elbette ki pratik analizdeki vakaların çoğunda rüyalar, bilinç ve bilinçdışı arasındaki dengeyi yeniden kurmak için yeterlidir. Sadece bazı durumlarda bundan fazlasına ihtiyaç duyulur. Fakat devam etmeden önce aktif imgelemde kullanılabilecek esas tekniklerin kısa bir tanımını yapacağım.

İlk olarak yalnız olmak ve mümkün olduğunca rahatsız edilmemek gerekir. Sonra oturup bilinçdışından gelen her şeyi görmeye ve duymaya konsantre olunmalıdır. Bu başarıldığında (ki çoğunlukla hiç de kolay değildir) görülen veya duyulan her şeyi çizerek, boyayarak veya yazarak imgenin bilinçdışına geri dönmesini engellemek gerekir. Bazen bunun ifadesi en iyi hareket veya dansla mümkün olur. Kimi insanlar bilinçdışıyla doğrudan temasa geçemezler. Bilinçdışını bilhassa iyi ifşa eden dolaylı bir yaklaşım, başka insanlar hakkındaymış gibi görünen hikâyeler yazmaktır. Bu tür hikâyeler hiç şaşmadan anlatıcının psişesinin, anlatıcının hiçbir şekilde bilincinde olmadığı parçalarını açığa çıkarır.

Bunların hepsinde amaç bilinçdışıyla temasa geçmektir. Bu ise bilinçdışına kendini şu veya bu şekilde ifade etme fırsatını vermeyi gerektirir (bilinçdışının kendine has bir yaşamı olmadığına inananlar bu yöntemi denemeye bile kalkmamalıdır). Ona bu fırsatı vermek için hemen her zaman, yüksek veya düşük ölçekte bir 'bilinç krampının' üstesinden gelmek ve bilinçdışında her daim mevcut olan fantezilerin bilince gelmelerine izin vermek gerekir. (Jung bir keresinde bana, rüyanın bilinçdışında her daim devam ettiğini ancak bilinçte algılanması için genellikle uykuya ve dışsal unsurlara verilen dikkati tamamen kesmeye ihtiyaç duyduğunu söylemişti.) Aktif imgelemde kaide olarak ilk adım, tabiri caizse, rüyayı uyanıkken görmeyi veya duymayı öğrenmektir.

Başka yerlerde Jung, bu fantezilere ulaşmayı mümkün kılan yollara hareket ve müziği de dahil eder. Bazen bilinç krampını gidermek açısından çok yardımcı olsa da buradaki sorunun, hareketlerin kaydedilememesi olduğuna ve dışsal bir kayıt olmadığında bilinçdışından gelen malzemenin göz açıp kapayıncaya kadar bilinçli zihinden silinip gideceğine dikkat çeker.

Jung, bu serbest bırakma hareketlerinin hafızada gerçekten sabitlenene kadar tekrar edilmesini önerir fakat o zaman bile benim deneyimimde, dans veya hareketin ortaya çıkardığı deseni, bu desenin birkaç gün içinde tamamen kaybolmasını önlemek için çizmek veya birkaç kelimelik bir açıklama yazmak daha iyidir.

Aktif imgelem vasıtasıyla bilinçdışıyla muhatap olurken her zaman son derece faydalı bulduğum başka bir teknik daha var: *Kişileştirmeyle vücuda gelen* bilinçdışı içeriklerle konuşmak.

Elbette, *kiminle* konuştuğunu bilmek ve duyulan her sesin Kutsal Ruh'un ilhamlı sözlerini dile getirdiğini sanmamak çok önemlidir! Görselleştirme ile bu nispeten kolay olur. Ancak, görselleştirme olmadan da mümkündür çünkü kişi sesleri veya konuşma biçimini tanımayı öğrenebilir ve böylece hata yapmaz. Dahası, bu figürler oldukça paradoksaldır: Olumlu ve olumsuz yanları vardır ve biri çoğu zaman diğerinin sözünü keser. Böyle bir durumda kararınızı söylenenlere göre verebilirsiniz.

Her aktif imgelem tekniğinde daima muhafaza edilmesi gereken çok önemli bir kural vardır. Aktif imgelemi kendimiz yapıyorsak söylediğimiz veya yaptığımız şeylere, dışsal olarak gerçekleşen önemli bir durumda olduğu kadar (hatta daha da fazla) bilinçli olarak dikkatimizi vermeliyiz.

Bu onun pasif fantezi olarak kalmasını önleyecektir. Ama istediğimiz her şeyi yaptığımızda ya da söylediğimizde bilinçdışının söylemek ya da yapmak istediğini duyabilmek veya görebilmek için zihnimizi boşaltabilmemiz gerekir.

Hem görsel hem de işitsel yöntemlerin tekniği, her şeyden önce şeylerin olmasına izin vermekten ibarettir. Ancak görüntülerin kaleydoskop gibi değişmesine izin verilmemelidir. Örneğin ilk görüntü bir kuşsa, kendi haline bırakıldığında yıldırım hızıyla aslana, denizde bir gemiye, bir savaş sahnesine veya başka bir şeye dönüşebilir. Teknik, dikkatimizi ilk imgede tutarak neden bize göründüğünü, bilinçdışından hangi mesajı getirdiğini veya bizden ne bilmek istediğini açıklayana kadar kuşun kaçmasına izin vermemektir. Kendimizin de sahneye veya konuşmaya katılmasının gerekliliği daha bu aşamada görülebilir. Olayların olmasına izin vermeyi öğrendikten sonra bu ihmal edilirse, fantezi ya az önce bahsedildiği gibi değişir ya da (ilk imgeye tutunsak bile) bir tür pasif sinema olarak kalır veya konuşan sesi radyodan geliyormuş gibi dinleriz. Bir şeylerin olmasına izin vermek son derece gereklidir ancak bu çok uzun devam ettirilirse kısa sürede zararlı hale gelir. Aktif imgelemin bütün amacı bilinçdışıyla uzlaşmaya varmaktır ve bu bilinçdışıyla 'sorunu çözecek bir açıklıkla yüzleşmeyi' gerektirir fakat bunun gerçekleşmesi için sağlam bir seyir noktamızın olması zaruridir.

. . . . . .

64. GÖLGEYİ ÇİZMEK

LINDA JACOBSON

Huzurlu bahçemde kocaman, karanlık bir figür beliriyor. Ondan korkuyorum. Titreme tutuyor ve onun emrinde olduğumu anlıyorum. Ben onun mülküyüm. O benim babam; genç bir kızken bana defalarca tecavüz eden adam. Gözyaşlarımı zor tutarak, eğer emrini yerine getirmezsem beni bir çırpıda parçalayıp yutacak olan kapı aralığındaki o kötü niyetli adamın bir görüntüsünü çiziyorum. Sonra bu figürün

gölgesini çiziyorum. Bunca yılıma musallat olup tüm hayatıma gölge düşüren kişi bu.

Bu deneyimi, öğrencilerimden biri olan N.R., gölgenin çizimiyle ilgili rehber eşliğinde gerçekleşen bir görselleştirme pratiği esnasında yaşamıştı. Görselleştirmeler imgelerin birçok sanat eserinin kaynağı olan bilinçdışından kendiliğinden bir şekilde ortaya çıkması için tasarlanmıştır.

Jung'un aktif imgelem tekniklerini keşfederek, görselleştirme esnasında 'gördüğünüz' imgeleri bilinçli farkındalığa kapalı olan taraflarınıza erişmek için kullanabilirsiniz. Bu imgeler hayali karakterleri, rüya kişiliklerini veya size rahatsızlık veren ya da çekici görünmeyen taraflarınızı simgeleyen günlük hayattaki insanları içerir ve çoğunlukla kendinize dair düşündüklerinizin tam tersi gibi görünürler. Bunlar yalnızca olumsuz olmakla kalmaz, aynı zamanda ifade edilmemeleri gerektiğine inandırıldığımız nitelikleri de temsil ederler.

Bu imgeleri çizim yoluyla bilinçli hale getirirken, reddettiğiniz taraflarınızı önce başka bir kişide, bir kâğıt üzerinde güvenli ve nesnel bir imge olarak görerek daha iyi görselleştirebilirsiniz. Bu gölge nitelikleri fark ettiğinizde gizli kalmış olan güç, cinsellik, atılganlık, nezaket gibi daha olumlu nitelikleri de bünyenize dahil edebilir ve bu şekilde benlik duygunuzu genişletebilirsiniz.

Bu görselleştirmeyi yapmadan önce mumlar, çiçekler veya müzik kullanarak basit bir ritüelle destekleyici bir ortam yaratın. Sonra gözlerinizi kapatın, nefesinizi takip edin ve kendinize şunları söyleyin:

> Güzel bir bahçedesiniz. Ya daha önce bulunduğunuz bir yer ya da tamamen hayali bir yer. Yürürken ayaklarınızın altında taş bir patikanın dokusunu hissediyorsunuz. Çiçeklerin ve bitkilerin parlak renklerini, berrak mavi gökyüzünü, yumuşak beyaz bulutları ve hafif hafif esen rüzgârı fark ediyorsunuz. Hava soğuk mu sıcak mı? Diğer duyusal ayrıntılara dikkat edin.
>
> Sonra bu yerin kutsallığını, güvenliğini ve gücünü hissedin. Parlak bir ışıkla dopdolu, tatmin olmuş bir insansınız.
>
> Ardından, o hiç görmek istemediğiniz kişiyi görün. (Duraksayın) Bu kişi tam damarınıza basıyor ve sizi altüst ediyor. Bunun nedenini bile bilmiyorsunuz. Her anlamda sizin zıttınız. O bir rüya figürü mü,

tanıdığınız biri mi yoksa farklı karakterlerden meydana gelen bir bileşim mi? Neye benziyor? Hangi renkler ve ruh halleriyle çevrili? Öfke, korku, huşu hissediyor musunuz? Nefret ya da saygı? Sevgi veya tiksinti?

Sizi bu kadar rahatsız eden ne? Bu kişi konuştuğunda sesi nasıl? Ne söylüyor? Eleştirel mi? Bencil mi? Zalim mi? Çekingen mi? Seksi mi? Kibirli mi?

Bu gölge figürünü tam olarak deneyimlemek için biraz zaman ayırın. Duygularınızın bedeninizin her hücresine nüfuz etmesine izin verin ki bu varlık zihninizde netleşsin. (Duraksayın)

Sonra, gözleriniz kapalıyken o duyguyu çizmeye başlayın. Hazır olduğunuzda yavaşça gözlerinizi açın ve on beş dakika daha çiziminize devam edin.

Rehberli görselleştirme pratiğinden sonra, yağlıboya veya tebeşir pastel gibi kullanımı hızlı ve kolay olan malzemelerle deneyiminizi resmedebilirsiniz. Doğal olun. İç görüşünüzü eleştirel bir sansürden geçirmeden imgelerin yüzeye çıkmasına izin verin. Çizerken görselleştirmedeki duyguyla kalmaya çalışın, sanatın biçimsel kaygılarıyla ilgilenmeyin, işin kalitesini yargılamayın, duygusal ifadeyi yeğleyin.

Çiziminiz soyut veya temsili olabilir. Çizerken imgelerin değişmesine izin verin. İmgenin önemini anlamanız gerekmez. Çizim eyleminin kendisi sağaltıcıdır çünkü artık üzerinde çalışabileceğiniz bilinçli bir gölge imgesi mevcuttur.

İstismara uğramış mağdur bir kişi veya öfkeli bir zorba gibi korku uyandıran bir imge belirirse çizmeye devam etmeye çalışın. Acı noktası çok büyük bir yenilenme fırsatı sunabilir ve yaratıcı ham enerji olarak kullanılabilir.

Bu ilk çizimden yola çıkarak gölgenizin bir dizi imgesini üretebilirsiniz. İmge ve renkler, iyileşme sürecini yansıtacak şekilde değişip birçok farklı biçime bürünebilir.

Birçok öğrencim gibi N.R. de şunu fark etti: Babasının gölge tarafıyla ve mağdur bırakılan iç çocuğuyla yüzleştikçe kendi gücünün ve özgüveninin daha çok farkına varmaya başlamıştı.

Gölgeyle çalışırken kullanılacak diğer bazı alıştırmalar da şunlardır:

- Gölgenizi kişiliğinizin geri kalanına entegre eden bir çizim yapın.

• Neye ihtiyacı olduğunu anlamak için gölge çiziminizle yazılı bir diyaloğa girin.

• Gölgenin bakış açısından kendi çiziminizi yapın.

Gölgeyi çizmek sizin için de zengin bir yaratıcı deneyim olabilir.

. . . . . .

65. ÖTEKİNE DAİR YAZMAK

DEENA METZGER

Gölge (bize ait olan ve kaçamadığımız ancak doğası kolay anlaşılamaz olduğu için temas kurmanın da çok zor olduğu o karanlık) ışık olmadığında ortaya çıkan kendi yansımamızdır. Bu nedenle, gölgeyle temas kurabilmek için bilinmeyenle ortaklık kurmak üzere karanlığa girmeye gönüllü olmalıyız çünkü gölge orada yaşar. Biz gölgeye gitmediğimizde sinsi ve şiddetli bir karşılaşmada o bize gelebilir. Fakat gölgenin istikametinde ilerlerken onun girdabına çekilme korkusuna kapılırız. Karanlıkta genellikle *kendimiz karanlıkmışız* gibi hissederiz.

O halde gölgeyle nasıl buluşuruz? Tamamıyla yabancı ve farklı gördüğümüz, tiksindiğimiz, küçümsediğimiz ya da inkâr ettiğimiz yanlarımız olduğunu kabul ederek ve ne kadar korkunç olurlarsa olsunlar bu parçaların yine de kendimiz olduğunu kabul ederek. Benliğimizde bize hem yabancı hem de yakın bir parça olduğunu kabul etmek psişenin en büyük gizemlerinden birine dahil olmak demektir. Bu hareketin kendisi, gölgeyi ifşa olmaya teşvik eden bir barış teklifi haline gelir.

Gün batarken gölgenin uzadığını ve alacakaranlığa doğru doruğa ulaştığını hepimiz biliriz. Yazıda bu alacakaranlığa benzeyen, aklın öğle ışığının söndüğü bir an vardır. Bu koşullarda gölgenin 'kendini göster' çağrımıza yanıt vermesi olasıdır zira kendisini tamamen yok edebilecek olan (ve bu yüzden kaçındığı, saklandığı, uzaklaştığı) ışıktan korunabilir.

Bu fikirleri göz önünde bulundurarak yazı, karakter ve hikâye geliştirme vasıtasıyla gölgenin dostluğunu kazanmak için bir dizi soru ve

imajinal[23] alıştırma formüle ettim. Benlik için de gölge için olduğu kadar risk teşkil ettikleri için bu soruların gölgeyi, kendini göstermeye ikna edebildiklerini fark ettim.

İlk sorular gölgenin yaşadığı ve onun bizim bir devamımız, karşı tarafa geçtiğimizde dönüştüğümüz şey olduğunu kabul ettiğimiz bölgeyi tanımlamaya başlar. O bizim diğer yüzümüzdür.

Başkalarında size en az benzediğini düşündüğünüz nitelik veya özellikler nelerdir? Nefret hissettiğiniz bir zamanı hatırlayın. Sizden de nefret eden birileri olabilir mi? En inatçı önyargılarınız neler? Kendinizi en az hangi gruba yakın hissedersiniz? Sizi tiksindirdikleri, rencide ettikleri, korkuttukları, öfkelendirdikleri veya aşağı gördüğünüz, grotesk bulduğunuz için yerlerinde olmayı hayal bile edemediğiniz, etmeyeceğiniz insanlar kimler? Hangi koşullar altında yaşamaya devam edemeyecek kadar kendinizi aşağılanmış hissedersiniz? Kendi içinizdeki hangi dehşete tahammül etmeniz zordur?

Tepkilerimizi incelediğimizde, bazı hoşnutsuzlukların ahlaki veya etik ilkelere dayandığını, diğerlerininse antipati, küçümseme, nefret, tiksinme, mide bulantısı ile yüklü olduğunu görürüz. İkinci gruptaki nitelikler gölge âleminde yaşarlar. Onlardan adı, kişiliği ve tarihi olan bir karakterin oluşmasına izin verin. Bu kişiyle diyaloğa girin; nerede yaşadığını, evinin neye benzediğini, öğle yemeğinde ne yediğini, ne düşündüğünü, neyden korktuğunu, ne istediğini, hayallerini zahiren öğrenene kadar yakınlaşmanın, güvenin oluşmasına ve bir şeylerin açığa çıkmasına izin verin. Gölgenizin ne kadar dürüst ve açık sözlü olmasını istiyorsanız o kadar dürüst ve açık sözlü olun.

---

23 Bu kelimeyi tercümesinin zorluğu sebebiyle İngilizce aslına benzer bir telaffuzla bıraktım. Henry Corbin'den miras kalan ve ondan etkilenen post-Jungiyen James Hillman'ın sık kullandığı ve yavaş yavaş literatüre yerleşen bir kelime. "Hayali/imgesel/muhayyel fakat psikolojik olarak gerçek ve özerk olan" anlamına geliyor. (Dr. P. Goss, Jung: A Complete Introduction, London, Teach Yourself-Hachette, s.13) Corbin'e göre "İmajinal dünya bağımsız ontolojik bir statüye sahiptir ve bireysel fantezilerimizden başka bir şey olmayan hayali dünyadan net bir şekilde ayrıştırılmalıdır." (W. Chittick, The Sufi Path of Knowledge, New York, State University of New York Press, s.ix). -ç.n.-

Bu içsel karakterle tanışmak için diğer bir başlangıç metodu da şudur: Hayatınızın tehdit altında olduğunu ve sizi tehdit eden şeyden kaçmak için başka bir kimlik, sahte bir görüntü yaratmanız gerektiğini hayal edin.

Tebdili kıyafetiniz kusursuz olmalı; tıpkı size benzemeli ama bu ötekinin hayatını yaşarken ardında mükemmel bir şekilde saklanabileceğiniz kadar da farklı bir kimlik olmalı. Bu hayatı yaşamaya başladıkça o, size tamamen yabancı ancak rahat ve tanıdık gelen nitelikler gösterecektir. Kendinizi kurtarmak için kılık değiştirerek dönüştüğünüz bu karakter kim? Görünmez olduğunuzu hayal edin ve bu karakterin gününün veya haftasının her anını takip edin. Onu yalnız ve başkalarıyla birlikte gözlemleyin. Bu öteki, sabah 3:00'te uyuyamadığında ne düşünüyor? Hangi gizlere, kederlere, içgörülere sırdaşsınız? Benliğinizin hangi önemli parçası bu personanın ardında saklanıyor?

Dikkatli ve müşfik olursanız gölgenin ortaya çıkacağından emin olabilirsiniz. Bu nedenle sorgulayın, gözlemleyin, her şeyi merak edin ve gördüğünüz ve öğrendiğiniz her şeyi kabul edin. Yargılamamaya veya önyargı ve korkularınızın gerçekleşen ifşaları kirletmesine veya tahrip etmesine izin vermemeye dikkat edin. Artık muhtemelen her şeyi; kendinize dair olduğu kadar gölge hakkında da her şeyi (hatta daha fazlasını) bildiğinize kanaat getirdiğinizde bu karakterin sizinle aynı anne ve babadan doğan kardeşiniz olduğunu hayal edin. Bu kardeşle olan ilişkinizi tarif edin. Birlikte geçirdiğiniz ilk yılları 'hatırlayın'. Birbirinize çok yakın hissettiğiniz bir anı anlatın. Ne zaman ayrılmaya, bu kadar farklı hayatlar sürmeye başladınız? Farklılaşma anını ortaya çıkarabilecek bir hikâye anlatın. Anne ve babanızın ikinize baktığını, benzerlikleriniz ve farklılıklarınızdan bahsederek sizleri anımsadıklarını hayal edin.

Son olarak kardeşinizin/ötekinin/düşmanınızın/ardında saklandığınız bu karakterin size bakmasına izin verin. Onun kendi sesiyle konuşmasına, sizin bir portrenizi oluşturmasına izin verin. Bu açıdan bakıldığında kime dönüşüyorsunuz? Diğeri bir sese sahip olmaya başladıkça, birbirinizle diyaloğa girin. Her birinizin bilmek istediği ne?

Bu kardeşi, bu ötekiyi, bu gölgeyi hayatınıza, deyim yerindeyse ailenize getirirken hayal gücünüz ile gerçek hayattaki geçmişinizin birleşmesine izin verin. Bunları sadece somut bir gerçekliğe sahiplermiş gibi algılama ihtiyacına dikkat edin zira bu genellikle daha derinlerdeki bilgiye

ulaşmayı engeller. Öte yandan hayal gücünüzün, sizi gölgenin aslında aileniz, size ait olan öteki ve kendiniz olduğu gerçeğinden alıkoymasına veya uzaklaştırmasına da izin vermeyin.

Bu gölge benlik sizden ayrı değildir. Hatta bir kardeş kadar bile ayrı değildir. Bu sizin yarattığınız gölgedir, her zaman sizinledir. Bu kişinin portresini inceleyin, hem dışarıdan hem de içeriden bakarak yaşadığı hayatı gözden geçirin. Şu ironinin içine girin: Birlikte bir topluluk ve karşılıklı anlayış adası oluşturduğunuz şahıs tam anlamıyla öteki; bu tam anlamıyla öteki olansa en mükemmel şekilde anlayabileceğiniz kişi. Bu ötekinin hayatını yaşadığınızı hayal edin.

Son olarak, gölge benliğin ölümünü hayal edin. Yaşadığı hayat göz önüne alındığında, gölge benlik nasıl ölür?

Gölge elbette asla ölmez; her zaman gölgemiz vardır. Ama bizim onunla ve onun bizimle nasıl bir ilişki kurduğu onun bilinip bilinmemesine bağlıdır. Bir kez bilindiğinde kaçınılmaz olarak, asla geri alınamayacak bir masumiyeti kaybetmiş oluruz. Onun yerini doğamızın karmaşıklığının bilgisi alır. Bazen şanslıyızdır ve bu bilgi bizde başkalarına, hatta belki kendimize karşı bir nezaket ve hoşgörü ortaya çıkarır.

Sonunda geriye kalan ancak yalnız olduğumuzda, çıplak olduğumuzda ve ışık arkamızdayken bilebileceğimiz şeydir.

. . . . . .

Gidip ağaçların arasında hareketsiz oturuyorum.
Sudaki daireler gibi
Tüm kıpırtılarım sessizleşiyor.
Sığırlar gibi uyuyor
bıraktığım yerde görevlerim.
Sonra o benden korkan gelip
gözümün önünde yaşıyor bir süre.
Bende korktuğu şey çekip gidiyor
Ve o korkmuyor benden artık.
Şarkı söylüyor ve ben şarkısını duyuyorum.

Sonra benim o korktuğum çıkageliyor.
Gözünün önünde yaşıyorum bir süre
Onda korktuğum şey çekip gidiyor
Ve ben korkmuyorum ondan artık.
Şarkı söylüyor,
şarkısını duyuyorum.

WENDELL BERRY

. . . . . .

SON SÖZ

JEREMIAH ABRAMS

Budala budalalığında ısrar ederse bilge olur.

WILLIAM BLAKE

Ben tabiatım gereği bir otodidaktım.[1] Deneyimden öğrenmeye değer veririm. Çoğu zaman, bir konu üzerine düşüncem ve dikkatimle yoğunlaştığımda eşzamanlılıklar meydana gelir. Kendi dış hayatımda veya tanıdığım başka insanların hayatlarında anlamlı ama nedensel bir şekilde ilişkili olmayan bir olay gerçekleşir. Böyle hızlı bir geri bildirim, her seferinde kendimi yenilenmiş hissetmeme ve rahatlamama sebep olur. Bu olaylar neyin gerçek ve doğru olduğunu benim açımdan teyit ederler.

Terapi eğitimi alırken, belirli bir günde dikkatimi çeken herhangi bir şeyin muayene odamda kaçınılmaz surette (ve her seferinde tam da aynı günde!) ortaya çıktığına sık sık tanık olmuşumdur. İş hayatımın ilk dönemlerinde bu tesadüfler o kadar endişe vericiydi ki onları kendi seçici algımın ürünleri olarak değerlendirip görmezden gelirdim (sokakta yürüyen yankesicinin sadece cepleri görmesi gibi). Ama bu olayların ısrarla devam etmesi zamanla onlara güvenmemi sağladı.

Örneğin bugün bu son sözü yazarken, önceki gece gördüğü rüyaya dair endişelenen genç bir kadın bana telefon etti. Yardımımı istedi. İşim

1 Kendi kendini eğiten, yetiştiren kimse. -ç.n.-

rüya analizi yapmak. Telefonda rüyasıyla bir süre çalıştık. Bu rüyadan çarpıcı bir kesit:

Genç kadın rüyada uğraştığı işin üzerine eğilmişken sırtının pek çok yerinde keskin bir acı hissediyor. Ayağa kalkıp arkasını döndüğünde kendisine dart oku atan koyu renk saçlı bir kadın görüyor!

Burada rüyayı görenle hemcins ve saçları onunkiyle zıt renkte olan (kendisi kızıl-sarı saçlı) bir kişiyle sembolize edilen, rüyayı görene arkadan, bilinçdışından saldıran (sembolik anlamda arkamızda ve bilinçli görüşümüzün dışında olan) ve onu acılı farkındalık oklarıyla hedefleyen gölgeyi görüyoruz.

Anlatılmak isteneni ben de anladım! Odaklanmak gölgeyi yakınımızdaki bir alana getirebilir. Kendimizde reddettiğimiz tarafla ilgilendiğimizde o taraf canlanır ve bize yanıt verir.

Gölgeyle Buluşma'nın yaratım sürecinde bu benim açımdan canlı, bilinçli bir diyalog haline geldi. Bu süreç, gölgeyle ilgili kendi kişisel gözlem ve deneyimlerimin çoğunu doğrulamamı sağladı. Daha da önemlisi, beni gölge-çalışması yapmaya zorladı. Zira bir yıldan fazla bir süre şeylerin karanlık yüzüne baktım ve benim için gerçek hale gelene kadar bu fikirleri kendimle taşıdım. Uykum gölge rüyaları, gizemli adamlarla tuhaf buluşmalar, gece boğuşmaları ve alışılmadık yoldaşlarla yapılan keşiflerle bölündü. Artık bu etkileri kişisel düzeyde biliyorum ve kendi ruhumun kusurlarını daha kolay kabul ediyorum. Eski sahte tavır ve tutumlarıma gitgide daha az enerji harcıyorum.

Her birimiz hem yıkıcı hem de yaratıcı olma potansiyeline sahibiz. İçimizdeki karanlık düşmanları kabul etmek esasen bir itiraf eylemidir.[2] psikolojik anlamda bir değişimin başlangıcıdır. Kendimize dair hiçbir şey, biz kabul etmeden ve gerçekliğini itiraf etmeden değişemez. Gölge çalışması kendimizi bir bütün haline getirmenin başlangıç aşamasıdır.

Ancak bütünlük hakkında bu kadar çok konuşmamıza rağmen hiçbirimiz, en azından bilinçli olarak, bütünü gerçekten kapsayamayız. Her an her şeyin farkında olamayız. Parçalı olma hali bilme şeklimizin tabiatından gelir.

---

2 Günah çıkarma olarak da çevrilebilirdi. -ç.n.-

Gölgeyi bilmeye çalışmak yaratılışın sırlarını bilmek istemeye benzer: Bilgimiz her zaman eksiktir. Biz ancak bir gerçeklik ilkesine hizmet edebilir, ikiyüzlü olmayan bir yaşamı amaç edinebilir ve hakikatin en derin seviyelerini itina ile aramaya devam edebiliriz. Bunu yapabilmek yani bastırılmış veya reddedilmiş olanı kurtarmak ve onda kişisel bir anlam bulabilmek genellikle biraz da içimizdeki hilebaz-budalanın varlığını gerektirir. Budalalığa gönüllü oluşumuzla bilgeliği buluruz.

Başkalarının gölgelerini görmelerine yardımcı olurken mizahın harikalar yarattığını düşünüyorum. Her stand-up komedyeni, kafa karıştırıcı ve potansiyel olarak tehlikeli olan bu gölge içeriklerinin mizahla zararsız bir şekilde rahatlatıldığını sezgisel olarak bilir. Mizah, bastırılmış korkularımızı ve duygularımızı silkeleyip gevşetebilir ve zayıf yönlerimiz hakkında hissedebileceğimiz mahcubiyet ve utancı hafifletebilir. Komedyen sayesinde olayların hassas ve zayıf taraflarına erişebilir ve kabul etmek istemediğimiz şeyleri görebiliriz. Mizah duygumuzun olmaması muhtemelen gölgemizle pek bağlantımız olmadığı, hoş veya saygıdeğer görünme ihtiyacımızın güçlü olduğu anlamına gelir. Kahkahalarla gülerken gevşer ve içimizde hapsolduğumuz, saklandığımız ve korktuğumuz yerlerdeki enerjiyi serbest bırakırız. Bir Amerikan folk şarkısının söylediği gibi "Gülmeseydik hepimiz delirirdik".

Başkalarıyla en ciddi meselelere bile gülebildiğim zaman işim çok daha keyifli ve etkili oluyor. Uygunsuzluğun sınırını arıyorum. Bulmak için uğrunda risk almaya en layık olan bölge burasıdır. Çünkü burada, farkındalığın sınırlarında, Zen'in 'Büyük Yol'unu yani bilinçli zihnin ayrım yapma eğiliminin şeylerin derin anlamlarını ihlal etmediği o yolu keşfedebiliriz. Üçüncü Zen Patriği Sengstan "Sevdiğini sevmediğinle karşılaştırmak aklın hastalığıdır," der.

Bu makale ve fikirler seçkisinin, yaşam alanınızda her daim her yerde bulunan gölgeye dair siz okuyucuların farkındalığını arttırabileceğini ileri sürüyorum. Bu kolayca gerçekleşecek. Kitaptan birkaç sayfa okuduktan sonra hayatın içine girin ve bakın. Gölge çalışmasının armağanları size ve dünyaya faydalı olacaktır.

Gölge-çalışması iyi bir ilaçtır! Bu bazılarının dürüst yaşam olarak adlandırdığı ve benim ***ikiyüzlü olmayan bir yaşam arayışı*** dediğim bir uygulamaya götürür. Kendi ikiyüzlü benliğimi (gölgemi) hizaya getirip

ona meydan okumak için şaibeli eylemlerimi şöyle bir soruya tâbi tutuyorum: Ölüm döşeğinde Yaradanıma kavuşmak üzereyken hâlâ elimden geleni en iyi şekilde yaptığımı söyleyebilecek miyim? Gandhi'nin dediği gibi "Dünyadaki gerçek şeytanlar kendi kalbimizde dolaşanlardır. Esas savaşın verilmesi gereken yer burasıdır."

Saygı duyabileceğimiz bir insan olmayı seçebiliriz, arkasında durabileceğimiz, bizi pişman etmeyecek davranışları seçebiliriz. Ancak bu sadece seçimler net olduğunda ve bilinçli olarak yapılmışlarsa mümkündür. Gölge kişiliğin farkında olmak onun seçimlerimiz üzerindeki bilinçdışı gücünü ortadan kaldırabilir.

Gölgenin ayırdına varmanın sunduğu değerli fırsat şudur: Altın, gölgemiz ve egomuz arasındaki gerilimi uzlaştırmanın mümkün kıldığı seçimin farkındalığında saklıdır. Dünyada hangi rolü oynayacağımıza dair bir seçime sahipsek yarattığımız dünyanın sorumluluğunu da alabiliriz.

Karanlığa ışıkla girmek, ışığı bilmektir.
Karanlığı bilmek için karanlık olmalısın.
Görüşün olmadan gir karanlığa
ki çiçek açıp şarkı söylediğini,
mahalinde karanlık ayaklar
ve karanlık kanatlarla yol alındığını anlayasın.

WENDELL BERRY

. . . . . .

BİBLİYOGRAFYA

Aşağıdaki liste bu derlemede yer alan ve konuyla ilgili diğer bazı kaynakları içermektedir.

Andersen, Hans Christian. "The Shadow." *Eighty Fairy Tales*. New York: Pantheon Books, 1976. Babbs, John. "New Age Fundamentalism." *Critique*, Spring, 1990.

------."You Are So Wonderful." *Critique*, Spring, 1990.

Bach, George R., and Herb Goldberg. *Creative Aggression*. New York: Doubleday, 1974. Bauer, Jan. *Alcoholism and Women*. Toronto: Inner City Books, 1982.

Becker, Ernest. *The Denial of Death*. New York: Free Press, 1973.

------ *Escape from Evil*. New York: Free Press, 1975.

Bernstein, Jerome S. *Power and Politics: The Psychology of Soviet-American Partnership*.

Boston: Shambhala (for the C. G. Jung Foundation, New York), 989. Berry, Patricia. *Echo's Subtle Body*. Dallas: Spring Publications, 1982. Berry, Wendell, *Sabbaths*. San Francisco: North Point Press, 1987.

Berzin, Alexander (trans.). *The Mahamudra of the Ninth Karmapa, Wang-Ch'ug dor-je: Eliminating the Darkness of Ignorance*. Dharamsala, India: Library of Tibetan Works and Archives, 1978.

Birkhauser-Oeri, Sibylle. *The Mother: Archetypal Image in Fairy Tales*. Toronto: Inner City Books, 1988.

Bishop, Peter. "The Shadows of the Wholistic Earth." *Spring*, 1986. Bleakley, Alan. *Fruits of the Moon Tree*. London: Gateway Books, 1984.

-----. *Earths Embrace: Facing the Shadow of the New Age*. Bath, England: Gateway Books, 1989. Bly, Robert. *A Little Book on the Human Shadow*. New York: Harper& Row, 1988.

Boer, Charles. "In The Shadow of the Gods: Greek Tragedy." *Spring*, 1982. Bolen, Jean Shinoda. *Gods in Everyman*. New York: Harper & Row, 1989.

Borysenko, Joan. *Guilt ls the Teacher, Love Is the Lesson.* New York: Warner Books, 1990.

Bradshaw, John. *Healing the Shame That Binds You.* Deerfield Beach, Fla.: Health Communications, 1988.

Branden, Nathaniel. *The Disowned Self* New York: Bantam Books, 1978.

Brewi, Janice, and Anne Brennan. *Celebrate Mid-Life: Jungian Archetypes and Mid-Life Spirituality.*

New York: Crossroad, 1989.

Buber, Martin. *The Writings of Martin Buber.* New York: Meridian Books, 1956.

---- *Good and Evil.* Magnolia, Mass.: Peter Smith, 1984.

Bulfinch, Thomas. *Myths of Greece and Rome.* New York: Penguin, 1981.

Butler, Katy. "Encountering the Shadow in Buddhist America." *Common Boundary,* May/June, 1990.

Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces.* Princeton, N.J.: Princeton University Press, Bollingen Series, 1973.

Castellanos, Rosario. *The Selected Poems of Rosario Castellanos,* St. Paul, Minn.: Graywolf Press, 1988.

Chuang Tsu. *Chuang Tse.* (G.-F. Feng and]. English, ed.). New York: Vintage Books, 1974. Chuang Tzu. *Chuang Tzu.* (H. Giles, trans.). London: Unwin Paperbacks, 1980.

Chemin, Kim. *The Hungry Self* New York: Random House, 1985.

Conger, John P. *Jung and Reich: The Body as Shadow.* Berkeley, Calif.: North Atlantic Books, 1985. D'Aulaire, lngri and Edgar. *Book of Greek Myths.* Garden City, N. Y.: Doubleday, 1962.

Diamond, Stephen A. "The Psychology of Evil." *The San Francisco Jung Institute Library Journal* 9, no.1, 1990.

Dodds, E. R. *The Greeks and the Irrational.* Berkeley: University of California Press, 1951. Dossey, Larry. *Beyond Illness.* Boston: Shambhala, 1984.

Downing, Christine. *Psyche's Sisters.* New York: Harper& Row, 1988.

(ed.). *Archetypes of the Self* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1992. Edinger, Edward F. *The Anatomy of the Psyche.* La Salle, Ill.: Open Court, 1986.

Eichman, William Carl. "Meeting Darkness on the Path." *Gnosis,* no. 14, Winter, 1990. Ekman, Paul. *Why Kids Lie.* New York: Charles Scribners, 1988.

Eliot, T. S. *Four Quartets.* London: Faber and Faber, 1949.

Feinstein, David, and Stanley Krippner. *Personal Mythology: The Psychology of Your Evolving Self,* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1988.

Ferrucci, Piero. *What We May Be.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1982. Fjerkenstad, Jerry. "Alchemy and Criminality." *Inroads,* Spring, 1990. Frazer, James G. *The Golden Bough.* New York: St. Martin's Press, 1977.

Frey-Rohn, Liliane. "Evil from the Psychological Point of View." *Spring,* 1965.

--------. "The Shadow Revealed in the Works of Friedrich Nietzsche." *The Well-Tended Tree* (Hilde Kirsch, ed.). New York: G. P. Putnam's Sons (for the C. G. Jung Foundation, New York), 1971.

---------. *From Freud to Jung: A Comparative Study of the Psychology of the Unconscious.* Boston: Shambhala, 1990.

Fromm, Erich. *Anatomy of Human Destructiveness.* New York: Henry Holt & Co., 1973.

Gallard, Martine Drahon. "Black Shadow/White Shadow." *The Archetype of the Shadow in a Split World* (Mary Ann Mamoon, ed.). Zurich: Daimon, 1987, pp. 199-213.

Gerzon, Mark. *Act II: How to Trm1 Your Midlife Crisis into a Quest.* (Forthcoming: Delacorte). Gibran, Kahlil. *The Prophet.* New York: Alfred A. Knopf, 1923.

Glendinning, Chellis. *When Technology Wounds: The Human Consequences of Progress.* New York: William Morrow, 1990.

Goldberg. Jane. *The Dark Side of Love.* Los Angeles: Jeremy P. T archer, 1992. Goleman, Daniel. *Vital Lies, Simple Truths.* New York: Simon & Schuster, 1986.

--.The Dark Side of Charisma." *New York Times,* April 1, 1990.

Greene, Liz, and Stephen Arroyo. *The Jupiter/ Saturn Conference Lectures.* Sebastopol, Calif.: C RCS Publication s, 1984.

Griffin, Susan. *Pornography and Silence: Culture's Revenge Against Nature.* New York: Harper & Row, 198 r.

Grof, Christina and Stanislov. *The Stormy Search for the Self* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1990.

Guggenbühl-Craig, Adolf. "Quacks, Charlatans and False Prophets." *The Reality of the Psyche* (Joseph Wheelwright, ed.). New York: G. P. Putnam's Sons, 197 2.

----------. *Marriage Dead or Alive.* Dallas: Spring Publications, 1977.

----------. *Power in the Helping Professions.* Dallas: Spring Publications, 1978.

----------. *Eros on Crutches.* Dallas: Spring Publications, 1980.

Hanna, Barbara. "Ego and Shadow." Guild of Pastoral Psychology, *Lecture no.* 85, March 1955.

----------. *Encounters with the Soul: Active Imagination.* Boston: Sigo Press, 1981. Harding, Esther M. "The Shadow." *Spring,* 1945.

----------. *The I and the Not I.* Princeton, N.J.: Princeton University Press, Bollingen Series, 1965.

Henderson, Joseph L. *Shadow and Self: Selected Papers in Analytical Psychology.* Wilmeme, Ill.: Chiron Publications, 1989.

Hendrix, Harville. *Getting the Love You Want.* New York: Harper & Row, 1988.

Hill, Michael Ortiz. " Healing the Dream of Apocalypse" and "Out of My Father 's House: A Fairy Tale." Unpublished pa pers.

Hillman, James. "Friends and Enemies: The Dark Side of Relationship." *Harvest,* no.8, 1962, pp. 1-22.

----------. *Insearch: Psychology and Religion.* New York: Charles Scribners, 1967.

----------. *The Dream and the Underworld.* New York: Harper & Row, 1979.

----------. "Notes on White Supremacy." *Spring,* 1986, pp. 29-59.

----------. (ed.). *Puer Papers.* Dallas: Spring Publication s, 1979.

----------. (ed.). *Soul and Money.* Dallas: Spring Publications, 1982.

Hopcke, Robert H. *A Guided Tour of the Collected Works of* C. G. *Jung.* Boston: Shambhala, 1989. Irwin, Jolen T. *Doubling and Incest- Repetition and Revenge: A Speculative Reading of Faulkner.*

Baltimore and London: Johns Hopkins, 1975.

Jacobi, Jolande. *The Psychology of* C. G. *Jung.* New Haven: Yale University Press, 1951.

----------*Masks of the Soul.* Grand Rapid s, Mich.: William B. Eerdmans, 1967.

----------.*The Way of Individuation.* New York: Harcourt, Brace& World, 1967.

Jaffe, Aniela (ed.). C. G. *Jung: World and Image.* Princeton, N.J.: Princeton University Press, Bollingen Series XCVII: 2, 1979.

Johnson, Robert A. *Inner Work.* New York: Harper & Row, 1986.

----------.*Ecstasy: Understanding the Psychology of Joy.* New York: Harper & Row, 1987.

---------- *Owning Your Shadow.* New York: Harper & Row, forthcoming.

Joy, W. Brugh. *Avalanche: Heretical Reflections on the Dark and the Light.* New York: Ballantine Books, 1990.

Jung, Carl Gustav. "The Fight with the Shadow." *Listener,* November 7, 1946.

----------. *Answer to Job.* London: Routledge & Kegan Paul, 1952.

----------. *Collected Works, vols. 1-20,* (R. F. C. Hill, trans., and H. Read, M. Fordham, G. Adler, and William McGuire, eds.). Princeton, N.J.: Princeton University Press, Bollingen Series XX, 1953-1990.

----------.*Memories, Dreams, Reflections.* New York: Pantheon Books, 1973.

----------, ve M.-L. von Franz, Joseph L. Henderson, Jolande Jacobi, and Aniela Jaffe. *Man and His Symbols.* Garden City, N. Y.: Doubleday, 1964.

----------. *Two Essays on Analytical Psychology.* Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1966. Keen, Sam. *Faces of the Enemy.* New York: Harper & Row, 1986.

----------, and Anne Valley-Fox. *Your Mythic Journey.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1989. Kelsey, Morton. *Discernment: A Study in Ecstasy and Evil.* New York: Paulist Press, 1978.

Keppler, Carl F. *The Literature of the Second Self.* Tucson, Ariz.: Books Demand UMI, 1972. Koestler, *Arthur. Janus: A Summing Up.* New York: Vintage Books, 1978.

Kopp, Sheldon B. *If You Meet the Buddha on the Road, Kill Him.* Palo Alto, Calif: Science & Behavior Books, 1976.

Kunkel, Fritz. *Selected Writings.* New York: Paulist Press, 1984.

Lao Tsu. *Tao Te Ching.* (G.-F. Feng and). English, eds.). New York: Vintage Books, 1972. Le Guin, Ursula K. *The Wizard of Earthsea.* New York: Parnassus Press, 1975.

Leonard, Linda Schierse. *Witness to the Fire.* Boston: Shambhala, 1989.

Lessing. Doris. *The Marriages Between Zones Three, Four and Five.* New York: Vintage Books, 1981. Levinson, Daniel J. *The Seasons of a Man's Life.* New York: Random House, 1979.

Liton, Robert Jay. *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide.* New York: Basic Books, 1986.

Lorde, Audre. *Sister Outsider.* New York: Crossing Press, 1984.

Lowen, Alexander. *The Betrayal of the Body.* New York: Macmillan, 1967.

Lowinsky, Naomi. *Stories from the Motherline.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1992. Martin, P. W. *Experiment in Depth.* London: Routledge& Kegan Paul, 1955.

May, Rollo. *Power and Innocence.* New York: W.W. Norton, 1972.

McWhinney, Will. "Evil in Organizational Life: Faustians, Professionals, Bureaucrats & Humanists." Unpublished paper.

Metzger, Deena. "Personal Disarmament: Negotiating with the Inner Government." *Revision* 12, no. 4, Spring, 1990.

Metzner, Ralph. *Opening to Inner Light.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1986.

Miller, Alice. *For Your Own Good: Hidden Cruelty in Child-Rearing and the Roots of Violence.* New York: Farrar, Straus, Giroux, 1983.

----------.*Banished Knowledge: Facing Childhood Injuries.* New York: Doubleday, 1990.

Miller, Patrick D. "What the Shadow Knows: An Interview with John A. Sanford." The *Sun,* no. 137, 1990.

Miller, William A. *Your Colden Shadow.* New York: Harper & Row, 1989. Mindell, Arnold. "The Golem." *Quadrant* 8, no. 2, Winter, 1975.

----------."Somatic Consciousness." *Quadrant* 14:1 (1972), pp. 66-67.

----------. *City Shadows: Psychological Interventions in Psychiatry.* London: Routledge, 1989. Moffim, Phillip. "The Dark Side of Excellence." *Esquire.* December, 1985.

Monick, Eugene. *Phallos: Sacred Image of the Masculine.* Toronto: Inner City Books, 1987.

Moreno, Antonio. *Jung, Cods and Modern Man.* South Bend, Ind.: University of Notre Dame Press, 1970.

Morrish, Ivor. *The Dark Twin: A Study of Evil & Good.* Essex, England: L. N. Fowler, 1980. Murdock, Maureen. *The Heroine's Journey.* Boston: Shambhala, 19 9 0.

Nebel, Cecile. *The Dark Side of Creativity.* Troy, N. Y.: Whitston Publishing, 1988.

Neumann, Erich. *Depth Psychology and a New Ethic.* New York: Putnam, 1969. Nichols, Sallie. *Jung and Tarot.* York Beach, Mc.: Samuel Weiser, 1980.

O'Flaherty, Wendy Doniger. *Dreams, Illusion, and Other Realities.* Chicago: University of Chicago, 1984.

O'Neill, John. *The Dark Side of Success.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1992. Peavey, Fran. "Us and Them." *Whole Earth Review* no. 49, Winter, 1985.

Peck, M. Scom. *People of the Lie.* New York: Simon & Schuster, 1983.

Perera, Sylvia Brinton. *The Scapegoat Complex: Toward a Mythology of Shadow and Guilt.* Toronto: Inner City Books, 1986.

Pierrakos, John C. *Anatomy of Evil.* New York: Institute for the New Age of Man, 1974.

----------. *Core Energetics: Developing the Capacity to Love and Heal.* Mendocino, Calif.: LifeRhythm, 1988.

Raine, Kathlee. "The Inner Journey of the Poet." *In the Wake of Jung* (Molly Tuby, ed.). London: Coventure, 1986.

Rank, Omo. *Beyond Psychology.* New York: Dover, 1958 [1941].

----------. *The Double* (Harry Tucker. Jr., trans. and ed.). New York: New American Library, 1977.

Rilke, Rainer Maria. The Sonnets to Orpheus (Stephen Mitchell, trans.). New York: Simon & Schuster, 1985.

Robb, Christina. "Shadows Loom in the Stuart Case." *Boston Globe,* January 16, 1990. Rosen, David. *Depression, Ego, and Shadow.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, forthcoming.

Samuels, Andrew, et al. *A Critical Dic1onary of Jungian Analysis.* London: Routledge & Kegan Paul, 1986.

Sandner, Donald F. "The Split Shadow and the Father-Son Relationship." *Betwixt & Between* (Louise Mahdi, et al., eds.). La Salle, Ill.: Open Court, 1988.

Sanford, John A. *Evil: The Shadow Side of Reality.* New York: Crossroad, 1984.

----------. *The Strange Trial of Mr. Hyde.* New York: Harper & Row, 1987.

Scarf, Maggie. *Intimate Partners: Patterns in Love and Marriage.* New York: Random House, 1982.

Schmookler, Andrew Bard. *Out of Weakness: Healing the Wounds that Drive Us to War.* New York: Bantam, 1988.

Sharp, Daryl. *The Survival Papers: Anatomy of a Mid-Life Crisis.* Toronto: Inner City Books, 1988.

Sidoli, Mara. "The Shadow Between Parents and Children." *The Archetype of the Shadow in a Split World* (Mary Ann Mamoon, ed.). Zurich: Daimon, 1987.

---------."Shame and Shadow." *The Journal of Analytical Psychology,* no. 33.

Signell, Karen A. *Wisdom of the Heart: Working with Women's Dreams.* New York: Ban tam, 1990. Sinetar, Marsha. *Do What You Love, The Money Will Follow.* New York: Dell Books, 1987.

Singer, June. *Boundaries of the Soul.* New York: Doubleday, 1972.

Slater, Philip. *Earthwalk.* Garden City, N.Y.: Anchor Press/Doubleday, 1974. Smith, Huston. *The Religions of Man.* New York: Harper& Row, 1958.

Solzhenitsyn, Alexander. *The Gulag Archipelago.* New York: Harper & Row, 1978.

Stein, Robert M. *Incest and Human Love: The Betrayal of the Soul in Psychotherapy.* Dallas: Spring Publications, 1973.

Stevens, Anthony. *Archetypes: A Natural History of the Self* New York: Quill, 1983.

----------. *The Roots of War: A Jungian Perspective.* New York: Paragon House, 1989. Stillings, Dennis. "Invasions of the Archetypes." *Gnosis,* no. 10, Winter, 1989.

Stone, Hal, and Sidra Winkelman. *Embracing Our Selves.* San Rafael, Calif.: New World Library, 1989. Te Paske, Bradley A. *Rape and Ritual: A Psychological Study.* Toronto: Inner City Books, 1982.

Toub, Gary. "The Usefulness of the Useless." *Psychological Perspectives* 18, no. 2, Fall, 1987.

Tuby, Molly. "The Shadow." The Guild of Pastoral Psychology, *Guild Lecture* no. 216, London, 1963.

Tucher, Harry, Jr. "The Importance of Otto Rank's Theory of the Double." *Journal of the Otto Rank Association.* Winter 1977-78.

Tymes, Ralph. *Doubles in Literary Psychology.* Cambridge, England: University of Oxford Press, 1949. Van Over, R., ed. *Taoist Tales.* New York: New American Library, 1973.

Ventura, Michael. *Shadow Dancing in the USA.* Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1985.

von Franz, Marie-Louise. *Shadow and Evil in Fairytales.* Dallas: Spring Publications, 1974.

----------. C. C. *Jung: His Myth in Our Time.* New York: G. P. Putnam's Sons (for the C. G. Jung Foundation, New York), 1975.

----------. *Projection and Re-collection in Jungian Psychology.* La Salle, Ill.: Open Court Publishing, 1980.

----------, and James *Hillman. Jung's Typology.* Dallas: Spring Publications, 1971.

Wakefield, Joseph. "Analysis in Revolution: Shadow and Projection in El Salvador." *Spring,* 1987.

Washburn, Michael. *The Ego and the Dynamic Ground.* New York: State University of New York Press, 1988.

Whitmont, Edward C. *The Symbolic Quest.* Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1978.

----------."Individual Transformation and Personal Responsibility." *Quadrant* 18, no. 2, Fall, 1985, pp. 45-56.

Wilber, Ken. *The Spectrum of Consciousness.* Wheaton, Ill.: Theosophical Publishing House, 1982.

Wilmer, Harry A. *Practical Jung: Nuts and Bolts of Jungian Psychotherapy.* Wilmeme, Ill.: Chiron Publications. 1987.

Woodman, Marion. *The Pregnant Virgin.* Toronto: Inner City Books, 1985.

Woodruff, Paul, and Harry Wilmer (eds.). *Facing Evil at the Core of Darkness.* La Salle, III.: Open Court, 1986.

Yandell, James. "Devils on the Freeway." "This World," *San Francisco Chronicle,* July 26, 1987. Ziegler, Alfred J. *Archetypal Medicine.* Dallas: Spring Publications, 1983.

İZİNLER VE YAYIN HAKLARI

1. *Makale*, Robert Bly'ın *A Little Book On Human Shadow* adlı kitabından alınan "The Long Bag We Drag Behind Us" başlıklı makalesidir. Telif hakkı © 1988 Robert Bly'a aittir. Harper Collins Publishers, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
2. *Makale*, Edward C. Whitmont'un *The Symbolic Quest* adlı kitabından alıntılardan oluşmaktadır. Telif hakkı© 1969, C. G. Jung Foundation of Analytical Psychology'e aittir. Princeton University Press'in izniyle yeniden basılmıştır.
3. *Makale*, D Patrick Miller'in *What the Shadow Knows: An Interview with John A. Sanford* D. adlı makalesinden alınmıştır. Telif hakkı© 1990, D. Patrick Miller'e aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır.
4. *Makale*, Anthony Stevens'ın *Archetypes: A Natural History of The Self* adlı çalışmasından yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Telif hakkı© 1982, Dr. Anthony Stevens'a aittir. William Morrow & Company'nin izniyle yeniden basılmıştır.
5. *Makale*, John A. Sanford tarafından yazılan *Evil: The Shadow Side of Reality'den* bir alıntıdır. Telif hakkı© 1981, John A. Sanford'a aittir. The Crossroad Publishing Company'nin izniyle yeniden basılmıştır.

6. *Makale, Man and His Symbols*'dan alınmıştır - Carl G. Jung (ed.). Telif Hakkı © 1964 Aldus Books, Ltd.'e aittir. J. G. Ferguson Publishing Co.'nun izniyle yeniden basılmıştır.
7. *Makale*, William A. Miller'in *Your Golden Shadow: Discovering and Fulfilling Your Undeveloped Self* adlı kitabından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1989, William A. Miller'e aittir. Harper Collins Publishers, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
8. *Makale*, Harville Hendrix'in *Getting the Love You Want* adlı kitabından bir alıntıdır. Telif hakkı © 1988 Harville Hendrix'e aittir. Henry Holt & Company'nin izniyle yeniden basılmıştır.
9. *Makale*, Robert M. Stein'ın *Incest and Human Love: The Betrayal of the Soul in Psychotherapy* adlı çalışmasından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1973, Robert M. Stein'a aittir. Yazarın ve Spring Publications, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
10. *Makale*, Kim Chemin'in *The Hungry Self: Women, Eating and Identity* adlı kitabından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1985 Kim Chemin'e aittir. Random House, Inc./Times Books'un izniyle yeniden basılmıştır.
11. *Makale*, John A. Sandford'un *Evil: The Shadow Side of Reality* kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1981, John A. Sanford'a aittir. The Crossroad Publishing Company'nin izniyle yeniden basılmıştır.
12. *Makale*, Christine Downing'in *Psyche's Sisters: Re-Imagining the Meaning of Sisterhood* adlı çalışmasından alınmıştır. Telif hakkı© 1988 Christine Downing'e aittir. Harper Collins Publishers, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
13. *Makale*, Daryl Sharp'ın *The Survival Papers: Anatomy of A Midlife Crisis* (Studies in Jungian Psychology by Jungian Analysts, no. 35) adlı çalışmasından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1988 Daryl Sharp'a aittir. Yazarın ve Inner City Books'un (Toronto) izniyle yeniden basılmıştır.
14. *Makale*, Maggie Scarf'ın *Intimate Partners: Patterns in Love and Marriage* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı: © 1987 Maggie Scarf, Random House, Inc.
15. *Makale*, Michael Ventura'nın *Shadow Dancing in the USA adlı kitabından* alınmıştır. Telif hakkı© 1985 Michael Ventura'ya aittir. Jeremy P. Tarcher, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
16. *Makale*, John P. Conger'ın *Jung & Reich: The Body as Shadow* adlı çalışmasından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1988, John P. Conger'a aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır. North Atlantic Books, Berkeley, CA tarafından yayımlanmıştır.
17. *Makale*, John C. Pierrakos'un *Anatomy of Evil* adlı kitabından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1974, John C. Pierrakos'a (M.D.) aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır.
18. *Makale*, Larry Dossey'in *Beyond Illness: Discovering The Experience of Health* adlı çalışmasından alınmıştır. Telif Hakkı © 1984, Larry Dossey'e (M.D.) aittir.

Shambhala Publications, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır. --300 Massachusems Avenue, Boston, MA 02115.

19. *Makale*, Alfred J. Ziegler, M.D. tarafından yazılan *Archetypal Medicine*'den yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Almancadan Gary V. Hartman tarafından (İngilizceye) çevrilmiştir. Telif hakkı: © 1983, Spring Publications, Inc.'e aittir. Spring Publications, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
20. *Makale*, Adolf Guggenbühl-Craig'in *Marriage Dead or Alive* adlı kitabından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1977, Adolf Guggenbühl-Craig'e aittir. Murray Stein tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Spring Publications, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
21. *Makale*, Bruce Shackleton, Ed. D. tarafından bu cilt için özellikle yazılmış bir makaledir. Telif hakkı© 1990 Bruce Shackleton'a aittir. Yazarın izniyle kullanılmıştır.
22. *Makale*, John R. O'Neill'in yazdığı *The Paradox of Success adlı kitaba dayanan özgün bir makaledir* (Jeremy P. Tarcher, Inc. tarafından yayına hazırlanmaktadır). Telif hakkı© 1990, John R. O'Neill'e aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır.
23. *Makale*, Joseph B. Wheelright'ın editörlüğünü yaptığı *The Reality of the Psyche*'den alınan Adolf Guggenbühl-Craig'e ait bir makaledir. Telif hakkı © 1972 C. G. Jung Foundation'a aittir. C. G. Jung Foundation'ın izniyle yeniden basılmıştır.
24. *Makale*, Marsha Sinetar'ın *Do What You Love, The Money Will Follow* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı © 1987, Dr. Marsha Sinetar'a aittir. Bantam, Doubleday, Dell Publishing Group, Inc. şirketinin yan kuruluşu olan Dell Books'un izniyle kullanılmıştır.
25. *Makale*, Chellis Glendinning'in *When Technology Wounds* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı © 1990, Chellis Glendinning'e aittir. William Morrow & Co., Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
26. *Makale*, Peter Bishop'un "The Shadows of the Holistic Earth"adlı makalesinden yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Telif Hakkı © 1986, *Spring*'e (Yılda bir çıkan Arketipsel Psikoloji ve Jungiyen düşünce dergisi) aittir. Spring Publications, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
27. *Makale*, David Steindl-Rast'ın "Gölge" adlı makalesinden alınmıştır. Telif hakkı© 1989, David Steindl-Rast'a aittir. Yazarın ve *The Heart & Wings Journal*'ın (Batı'da iki ayda bir yayımlanan bir Tasavvuf dergisi) -P.O. Box 574, Lebanon Springs, N.Y. 12114- izni ile yeniden basılmıştır.
28. *Makale*, ilk olarak *Gnosis: A Journal of Western Inner Traditions*'ta yayımlanan (no. 14, Winter, 1990) William Carl Eichman'ın yazdığı "Meeting Darkness

on the Path" başlıklı makaledir. Telif hakkı Lumen Foundation'a aittir. *Gnosis* dergisinin izniyle yeniden basılmıştır.

29. *Makale*, ilk kez *Common Boundary* dergisinin Mayıs/Haziran 1990 sayısında (7005 Florida Street, Chevy Chase, Md. 20815) yayımlanan Katy Butler'ın "Encountering the Shadow in Budist America" adlı makalesinden alınmıştır. Telif hakkı © 1990 Katy Butler'a aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır.
30. *Makale*, bu cilt için Georg Feuerstein tarafından yazılan özgün bir makaledir. Telif hakkı © 1990, Georg Feuerstein'a aittir. Yazarın izniyle kullanılmıştır.
31. *Makale*, W. Brugh Joy, M.D. tara|ndan yazılan *Avalanche*'dan alınmıştır. Telif hakkı © 1989, W. Brugh Joy'a aittir. M.D. Random House, Inc.'in yan kuruluşu olan Ballentine Books'un izniyle yeniden basılmıştır.
32. *Makale*, Liz Greene ve Stephen Arroyo'nun *The Jupiter/Saturn Conference Lectures başlıklı* kitaplarından alınmıştır. Telif hakkı© 1984, Liz Greene ve Stephen Arroyo'ya aittir. CRCS Publications'ın (Sebastapool, Calif. 95473) izniyle yeniden basılmıştır.
33. *Makale*, Sallie Nichols tarafından yazılan *Jung and Tarot: An Archetypal Journey* adlı kitaptan bir alıntıdır. Telif hakkı © 1980, Sallie Nichols'a aittir. Samuel Weiser, Inc., York Beach, ME'nin izniyle yeniden basılmıştır.
34. *Makale*, John Babbs'ın yazdığı "New Age Fundamentalism" başlıklı bir makaledir. Telif hakkı© 1990, John Babbs'a aittir. Xanthyros Vakfı'nın izniyle *Sacred Fire: Getting to the Heart of the MaPer*'dan alıntılanmış ve yeniden basılmıştır, P.0. Box 91980, Batı Vancouver, B.C., Kanada V7V 4S4.
35. *Makale*, C. G. Jung'un Aniela Jaffe tarafından kaydedilen ve düzenlenen, Richard ve Clara Winston tarafından İngilizceye çevrilen *Memories, Dreams, Reflections* adlı kitabından alınmıştır. Çeviri telif hakkı© 1961, 1962, 1963, Random House, Inc.'e aittir. Random House, Inc.'in yan kuruluşu olan Pantheon Books'un izniyle yeniden basılmıştır.
36. *Makale*, Rollo May'ın *Power and Innocence: A Search for the Sources of Violence*'dan alınmıştır. Telif hakkı© 1972, Rollo May'e aittir. Yazarın ve W. W. Norton & Company, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
37. *Makale*, M. Scom Peck, M.D. tarafından yazılan *People of the Lie*'dan alınmıştır. Telif hakkı: © 1983,

M. Scom Peck'e (M.D.) aittir. Simon & Schuster, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.

38. *Makale*, Stephen A. Diamond'ın The San Francisco Jung Institute Library Journal'da (9, no. 1, 1990) "The Psychology of Evil" başlığı altında yayımlanan bir makalesine dayanmaktadır. Telif hakkı© 1990, Dr. Stephen A. Diamond'a aittir. Yazarın ve *San Francisco Jung Ins1tute Library Journal*'ın izniyle kullanılmıştır.

39. *Makale*, Ernest Becker'in yazdığı *Escape from Evil*'den alınmıştır. Telif hakkı © 1975, Marie Becker'e aittir. Macmillan Publishing Company, Inc.'in yan kuruluşu olan The Free Press'in izniyle yeniden basılmıştır.
40. *Makale*, Andrew Bard Schmookler'ın *Out of Weakness* kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1988, Andrew Bard Schmookler'a aittir. Bantam, Doubleday, Dell Publishing Group, Inc.'in yan kuruluşu olan Bantam Books'un izniyle kullanılmıştır.
41. *Makale*, Sam Keen'in *Faces of the Enemy* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1986, Sam Keen'e aittir. Harper Collins Publishers Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
42. *Makale*, Fran Peavey'in yazdığı *Heart Politics*'ten alınmıştır. Telif hakkı © 1984 Fran Peavey'e aittir. New Society Publishers, Philadelphia, PA., Santa Cruz, CA ve Gabriola Island, BC, Kanada'nın (800-333-9093) izniyle yeniden basılmıştır.
43. *Makale*, Susan Griffin'in *Pornography and Silence* adlı çalışmasından alınmıştır. Telif hakkı © 1981 Susan Griffin'e aittir. Harper Collins Publishers Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
44. *Makale*, Audre Lorde'un yazdığı *Sister Outsider*'dan alınmıştır. Telif hakkı © 1984, Audre Lorde'a aittir. The Crossing Press, California'nın izniyle yeniden basılmış ve Charlome Sheedy Agency, Inc.'in izniyle alıntılanmıştır.
45. *Makale*, Jerome S. Bernstein'ın *Power and Politics: The Psychology of Soviet-American Partnership* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı © 1989, Jerome S. Bernstein'a aittir. Shambhala Publications, Inc., 300 Massachusems Avenue, Boston, MA 02115 ile yapılan bir anlaşma neticesinde yeniden basılmıştır.
46. *Makale*, Robert Jay Liton'un *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide adlı kitabından* alınmıştır. Telif hakkı© 1986 Robert Jay Liton'a aittir. Basic Books, Inc., Publishers, New York izniyle yeniden basılmıştır.
47. *Makale*, Adolph Guggenbühl-Craig'in *Eros on Crutches: Reflections on Amorality and Psychopathy* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı © 1980, Adolf Guggenbühl-Craig'e aittir. Spring Publications, Inc. izniyle yeniden basılmıştır.
48. *Makale*, Jerry Fjerkenstad'ın ilk olarak *Inroads: Men, Creativity, Soul*'da (Spring 1990) yer alan "Alchemy and Criminality" adlı makalesinden alınmıştır. Telif hakkı © 1990, Jerry Fjerkenstad'a aittir. Inroads, Minneapolis, MN 19901 izniyle yeniden basılmıştır.
49. *Makale*, James Yandell tarafından yazılan ve ilk olarak *Devils and Angels Play the Merging Game* başlığıyla 26 Temmuz 1987'de *San Francisco Chronicle*'da yayımlanmış olan bir makaledir. Telif hakkı © 1987, James Yandell'e aittir. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

50. *Makale*, James Hillman'ın *Insearch: Psychology and Religion* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1967 James Hillman'a aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır.
51. *Makale*, Sheldon B. Kopp'un *If You Meet the Buddha on The Road, Kill Him* adlı kitabından alınmıştır. Telif Hakkı © 1972, Science & Behavior Books, Inc.'e aittir. Science & Behavior Books, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
52. *Makale*, Joseph Campbell'in *The Hero with a Thousand Faces* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı © 1949, Bollingen Foundation, Inc., Bollingen Series 17, © 1976, Princeton University Press tara|ndan yenilenmiştir. Princeton University Press'in izniyle yeniden basılmıştır.
53. *Makale*, Gary Toub'un "The Usefulness of the Useless" adlı makalesinden alınmıştır. Telif hakkı ©: 1987, C. G. Jung Institute of Los Angeles, 10349 W. Pico Blvd., Los Angeles, CA 90004. *Psychological Perspectives* Fall, 1987, cilt. 18, no.2 izniyle yeniden basılmıştır.
54. *Makale*, Karen A. Signell'in *Wisdom of the Heart: Working with Women Dreams* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı©:1990 Karen A. Signell, Ph.D. Bantam, Doubleday, Dell Publishing Group, Inc'in yan kuruluşu olan Bantam Books'un izniyle kullanılmıştır.
55. *Makale*, Janice Brewi ve Anne Brennan'ın *Celebrate Mid-Life: Jungian Archetypes and Mid-Life Spirituality* adlı kitaplarından alınmıştır. Telif hakkı© 1988, Janice Brewi ve Anne Brennan'a aittir. The Crossroad Publishing Company'nin izniyle yeniden basılmıştır.
56. *Makale*, Daniel J. Levinson'un *The Seasons of a Man's Life* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1978 Daniel J. Levinson'a aittir. Alfred A. Knopf, Inc. izniyle yeniden basılmıştır.
57. *Makale*, Liliane Frey-Rohn'un "Evil from the Psychological Point of View," adlı makalesinden alınmıştır. Telif hakkı© 1965 Spring Publications, Inc.'e aittir. *Spring* (1965) yayımlarının izniyle yeniden basılmıştır.
58. *Makale*, Ken Wilber'in *The Spectrum of Consciousness* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1977, Ken Wilber'a aittir. Theosophical Publishing House, Wheaton, Ill izniyle yeniden basılmıştır.
59. *Makale*, Robert Bly'ın *A Little Book on the Human Shadow* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı © 1988 Robert Bly'a aittir. Harper Collins Publishers Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.
60. *Makale*, Nathaniel Branden'ın *The Disowned Self* kitabından bir alıntıdır. Telif hakkı© 1971, Nathaniel Branden'e aittir. Nash Publishing Corporation'ın izniyle yeniden basılmıştır.

61. *Makale*, Hal Stone, Ph.cl. ve Sidra Winkelman, Ph.cl. tarafından yazılan *Embracing Our Selves* adlı kitaptan alınmıştır. Telif hakkı © 1989 Hal Stone ve Sidra Winkelman'a aittir. New World Library, San Rafael, CA'nın izniyle yeniden basılmıştır.
62. *Makale*, John Bradshaw'ın *Healing the Shame That Binds You* adlı kitabından alınmıştır. Telif hakkı© 1988, John Bradshaw'a aittir. Yazarın izniyle yeniden basılmıştır.
63. *Makale*, Barbara Hannah'nın yazdığı *Encounters with the Soul* adlı kitaptan alınmıştır. Telif hakkı© 1981 Barbara Hannah'ya aittir. Sigo Press'in izniyle yeniden basılmıştır.
64. *Makale*, bu kitap için Linda Jacobson tarafından yazılan özgün bir denemedir. Telif hakkı© 1990, Linda Jacobson'a aittir. Yazarın izniyle kullanılmıştır.
65. *Makale*, Deena Metzger'in orijinal bir makalesidir. Telif hakkı© 1990, Deena Metzger'e aittir. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

"The Other" ve "Destiny", *The Selected Poems of Rosario Castellanos*'dan (Graywolf Press, 1988) alınmıştır. Telif hakkı © 1988 Estate of Rosario Castellanos'a aittir. İngilizceye çeviri telif hakkı © 1988 Magda Bogin'e aittir. Graywolf Press, St. Paul, Minn izniyle yeniden basılmıştır.

Wendell Berry'nin şiiri *Sabbaths*'dan alınmıştır. Telif hakkı © 1987 Wendell Berry'ye aittir. North Point Press, San Francisco tarafından yayımlanmıştır ve izin alınarak yeniden basılmıştır.

Wendell Berry'nin "To Know the Dark" başlıklı şiiri *Collected Poems 1957-1982*'den alınmıştır. North Point Press tarafından yayımlanmıştır ve onların izniyle yeniden basılmıştır.

YAZARLAR

Aşağıdaki liste kitabın ilk yayımlandığı dönemde düzenlenmiş olduğu için bu listede hâlâ yaşıyor olarak görünen fakat vefat etmiş yazarlar var. Aynı şekilde bu süre zarfında bazı yazarların bu listede bahsi geçmeyen başka eserleri de yayımlandı. Bunlardan bazılarını parantez içine alarak elimden geldiğince kendim ekledim.

JOHN BABS, Boulder, Colorado'da yaşayan bir yazar ve öğretmendir.

ERNEST BECKER (1924-1974), Berkeley, San Francisco Eyalet Üniversitesi ve Kanada'daki Simon & Fraser Üniversitesi'nde dersler verdi. 1974'te *The Denial of Death* adlı kitabıyla düzyazı dalında Pulitzer Ödülü'nü kazandı. Diğer eserleri arasında *Birth and Death of Meaning; Revolution in Psychiatry; Angel in Armor; The Structure of Evil* ve *Escape from Evil* bulunur.

JEROME S. BERNSTEIN, Washington, D.C.'de Jungiyen analist ve klinik psikolog olarak çalışmaktadır. Ayrıca ABD Ekonomik Fırsatlar Ofisi'nde görev almış

ve New York belediye başkanının ve New Jersey valisinin danışmanı olarak da çalışmıştı. Bernstein *Power and Politics: The Psychology of Soviet- American Partnership* adlı kitabın yazarıdır.

PETER BISHOP, South Australian College for Advanced Education'da sosyoloji bölümünde öğretim görevlisidir. *The Myth of Shangri-La (Tibet, Travel Writing and the Western Creation of Sacred Landscape)* ve *The Greening of Psychology: The Vegetable World in Myth, Dream, and Healing* ve (*Carl Jung (Critical Lives-ç.n.-)*) adlı kitapların yazarıdır.

ROBERT BLY, üretken bir yazar ve *The Light Around The Body* kitabıyla şiir ödülü kazanan olağanüstü bir şair ve çevirmendir. Çalışmaları arasında *Loving a Woman in Two Worlds; News of the Universe: Poems of Twofold Consciousness; A Little Book on the Human Shadow,* ve *Iron John: A Book About Men* bulunur. Minnesota'da yaşayan Bly, şu sıralar erkek mitolojisi üzerine yazılar yazıyor ve ülke çapında erkeklere yönelik atölye çalışmaları düzenliyor. (2021 Kasım'ında vefat eden Bly Minnesota Men's Conference'ın kurucularındandır. James Hillman, Malidoma Soma gibi birçok önemli düşünürün konuşmacı olarak katıldığı konferansların kayıtlarını YouTube'da bulabilirsiniz. -ç.n.-)

JOHN BRADSHAW, Houston merkezli bir aile danışmanı, öğretim görevlisi ve atölye lideridir. PBS kanalındaki popüler televizyon dizisi sayesinde *Bradshaw: On the Family; Healing the Shame that Binds You* ve *Homecoming: Reclaiming and Championing Your Inner Child* adlı kitapları en çok satanlar listesine girmiştir. (2016'da vefat eden Bradshaw'un bazıları çok satanlar listesinde de yer alan diğer kitapları arasında *Homecoming: Reclaiming and Shampioning Your Inner Child; Family Secrets: The Path to Self-Acceptance and Reunion; Post-Romantic Stress Disorder, Reclaiming Virtue, Creating Love* bulunur.-ç.n.-)

NATHANIEL BRANDEN, Los Angeleslı bir psikolog, öğretmen ve popüler bir yazardır. Kitapları arasında *The Disowned Self; Honoring the Self; How to Raise your Self-Esteem* ve *The Psychology of Romantic Love* yer alır. (Branden 2014'te vefat etmiştir.-ç.n.-)

JANICE BREWI ve ANNE BRENNAN, New Jersey, Vailsburg'daki *Mid-life Directions*'ın kurucuları ve *Celebrate Mid-Life: Jungian Archetypes and Midlife Spirituality* ve *Midlife: Psychological and Spiritual Perspectives* adlı kitapların ortak yazarlarıdır.

KATY BUTLER, *The New Yorker, Mother Jones, Yoga Journal* ve *Common Boundary* için Budizm ile ilgili yazılar yazan Kaliforniya merkezli serbest yazardır. (Kitapları: *The Art of Dying Well: A Practical Guide to a Good End of Life; Knocking on Heaven's Door: The Path to a BePer Way of Death* -ç.n.-)

JOSEPH CAMPBELL (19?-1987), Sarah Lawrence College'de kırk yıl boyunca karşılaştırmalı mitoloji dersleri verdi. Bill Moyers ile beraber hazırladığı "The Power of Myth" adlı popüler PBS dizisinin hem konusu hem anlatıcısıydı. Üretken bir yazar olan Campbell'in eserleri arasında *The Hero with a Thousand Faces; The Masks of God* (4 Cilt.), *The Mythic Image; Myths to Live By; The Power of Myth*; ve ölümünden sonra yayımlanan ve Michael Toms ile yaptığı bir röportajın transkripti olan *An Open Life* yer alır.

ROSARIO CASTELLANOS (1925-1974), Meksiko doğumlu bir oyun, roman, öykü ve şiir yazarıydı. Sekiz ciltlik şiir antolojisi 1972'de Poesia No Eres Tu (Şiir Sen Değilsin) başlığıyla yayımlanmıştır. *The Selected Poems of Rosario Castellanos* bu antolojiden derlenmiştir.

KIM CHERNIN, *The Obsession; In My Mother's House* ve *The Hungry Self*'in yanı sıra *The Hunger Song* başlıklı şiir derlemesinin ve *The Flame Bearers* adlı romanın yazarıdır. Chernin, Berkeley Kaliforniya'da yeme bozukluğu olan ve gelişimsel sorunlar yaşayan kadınlara danışmanlık yapar. (Chernin 2020'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

JOHN P. CONGER, özel klinik psikolog, Kuzey Kaliforniya Biyoenerji Derneği'nde eğitmen ve Kaliforniya, Orinda'daki John F. Kennedy Üniversitesi'nde lisansüstü psikoloji alanında doçenttir. *Jung & Reich: The Body as Shadow* kitabının yazarıdır. (Conger'in iyi bilinen diğer kitabı: *The Body in Recovery: Somatic Psychotherapy and the Self* -ç.n.-)

STEPHEN A. DIAMOND, Los Altos, Kaliforniya'da çalışan bir psikologdur. Makaleleri arasında "*The Psychology of Evil*", "*Rediscovering Rank*" ve Rollo May'in eserlerinin bir incelemesi olan "*Finding Beauty*" yer alır. (Rollo May'in öğrencisi olan Diamond'ın kitabı: *Anger, Madness and the Daimonic: The Psychological Genesis of Vilonce, Evil and Creativity* -ç.n.-)

LARRY DOSSEY, Santa Fe, New Mexico'da doktor olarak çalışmaktadır. *Space, Time and Medicine; Beyond Illness: Discovering the Experience of Health* ve *Recovering the Soul: A Scientific and Spiritual Search* kitapları arasında yer alır.

CHRISTINE DOWNING, San Diego State University'de Din Araştırmaları profesörü ve bölüm başkanıdır. Downing, *The Goddess; Psyche's Sisters; Journey through Menopause* ve *Myths and Mysteries of Same-Sex Love* adlı kitapların yazarıdır.

WILLIAM CARL EICHMAN, Pensilvanya'da State College'de ezoterik bilgiler öğretmeni ve öğrencisidir.

GEORG FEUERSTEIN'ın Hint felsefesi üzerine birçok kitabı yayımlanmıştır. Bunlara *Yoga: The Technology of Ecstasy* ve *Holy Madness: The Outer Limits of Religion and Morality* de dahildir. (Feuerstein 2012'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

JERRY FJERKENSTAD, Minneapolis'te özel bir psikologdur ve seks suçlularının tedavisinde de çalışır. Fjerkenstad aynı zamanda Dream Guild Tiyatrosu'nun sanat yönetmenidir.

LILIANE FREY-ROHN, C. G. Jung'un en yakın çalışma arkadaşlarından biridir. İsviçre, Zürih'te kıdemli bir eğitim analisti olan Frey-Rohn'un kötülük üzerine kapsamlı çalışmaları vardır. Eserleri arasında *Friedrich Nietzsche: A Psychological Interpretation of His Life and Work* ve *From Freud to Jung: A Comparative Study of the Psychology of the Unconscious* yer alır. (1991'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

CHELLIS GLENDENNING, New Mexico, Tesque'de yaşayan bir psikolog ve *Waking Up in the Nuclear Age* ve *When Technology Wounds* adlı kitapların yazarıdır.

LIZ GREENE, Londra'da yaşayan bir Jungiyen analist, astrolog ve yazardır. Yayımlanan eserleri arasında romanlar ve çocuk kitapları ile *The Astrology of Fate; Relating: An Astrological Guide to Living with Others on a Small Planet; Saturn: A New Look at an Old Devil; and The Jupiter/Saturn Conference Lectures* (Stephen Arroyo ile birlikte) bulunur. (Centre of Psychological Astrology'nin kurucusu olan Greene, uzun yıllar ortak seminerler verdiği Howard Sasportas ile birlikte *Dynamics of the Unconscious: Seminars in Psychological Astrology*' ve Kırmız Kitap'ın editörü Shamdasani'nin de katkı sunduğu ve Jung'un torunu Andreas Jung'un izniyle Jung'un özel arşivinden yararlanarak hazırlanıp Routledge tarafından yayımlanan *The Astrological World of Liber Novus* ve *Jung's Studies in Astrology: Prophecy, Magic, and the Qualities of Time*' adlı kitapların da yazarıdır. -ç.n.-)

SUSAN GRIFFIN, çalışmaları arasında *Voices; Rape: The Power of Consciousness; Woman and Nature: The Roaring Inside Her; Pornography and Silence: Culture's Revenge Against Nature* ve *A Course of Stones: The Private Life of War* bulunan feminist bir yazardır. Berkeley, Kaliforniya'da yaşar.

ADOLF GUGGENBÜHL-CRAIG İsviçre, Zürih'te yaşayan bir psikiyatrist ve Jungiyen analistidir. Zürih'teki C. G. Jung Enstitüsü'nde küratörler kurulunun eski başkanı, Uluslararası Analitik Psikoloji Derneği'nin eski başkanı ve *Power in the Helping Professions; Marriage Dead or Alive* ve *Eros on Crutches* adlı kitapların yazarıdır. (2008'de vefat eden Guggenbuhl-Craig'in diğer önemli eserleri arasında *The Emptied Soul: On the Nature of the Psychopath* ve *From the Wrong Side: A Paradoxical Approach to Psychology* de bulunur. -ç.n.-)

BARBARA HANNAH, İngiltere'de doğumludur. İsviçre'de psikoterapist, analist ve C. G. Jung Enstitüsü'nde öğretmen olarak çalışmıştır. *Striving Towards Wholeness; Jung: His Life and Work, a Biographical Memoir* ve *Encounters with the Soul* adlı kitapların yazarıdır. (1989 yılında vefat eden Hannah'nın diğer

önemli eserleri arasında iki ciltlik *Animus: The Spirit of Inner Truth in Women* ve *The Archetypal Symbolism of Animals* yer alır. -ç.n.-)

HARVILLE HENDRIX, 1984'te kendi kurduğu İlişki Terapisi Enstitüsü'nün direktörlüğünü yaptığı New York'ta yaşar. Amerikan Pastoral Danışmanlar Derneği'nde uzman hekim ve ilişki terapistleri eğitmenidir. Hendrix çok satanlar listesinde yer almış olan *Getting the Love You Want: A Guide for Couples* adlı kitabın yazarıdır.

JAMES HILLMAN, geniş çapta konferanslar veren Jungiyen bir analist ve üretken bir yazardır. C. G. Jung'un çalışmalarından yola çıkan ve üçüncü nesil Jungiyen düşünce akımı olan Arketipsel Psikolojinin kurucusudur. *Spring* dergisinin ve küçük ama saygın bir yayınevi olan Spring Publications'ın eski editörü ve yayıncısıdır. Kendi çalışmaları arasında *The Myth of Analysis; Suicide and the Soul; In search: Psychology and Religion; Re-Visioning Psychology; The Dream and the Underworld; Loose Ends; Anima: An Anatomy of a Personified Noıon; Healing Fiction; Blue Fire; Inter Views* ve *Puer Papers* (ed.) bulunur. (Hillman 2011'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

LINDA JACOBSON, UCLA'de (Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles) dersler veren Los Angeleslı bir sanatçıdır.

W. BRUGH JOY, doktorluktan şifacılığa geçiş yapmıştır ve Kuzey Arizona'da atölye çalışmaları yürütür.

Joy's Way ve *Avalanche: Heretical Reflections on the Dark and the Light* adlı kitapların yazarıdır.

CARL GUSTAV JUNG (1875-1961), muhtemelen daha çok psikanalizin kurucularından biri olarak bilinir ancak onun esas ilgi alanı bilinç ve kişiliğin gizemi ve modern bireyin içinde bulunduğu ruhsal çıkmazdı. Çalışmaları arasında *The Collected Works* (20 cilt); *Modern Man in Search of a Soul; Man and His Symbols;* ve popüler otobiyografisi *Memories, Dreams, Reflections* yer alır.

SAM KEEN, felsefeci ve *Psychology Today* dergisinin eski editörüdür. *To a Dancing God; The Passionate Life: Stages of Loving; Your Mythic Journey* (Anne Valley-Fox ile birlikte); *Faces of the Enemy: Reflections of the Hostile Imagination and Fire in the Belly: On Being a Man* yayımlanmış kitapları arasında yer alır.

SHELDON B. KOPP, Washington, D.C.'de psikoterapist olarak çalışır. Kopp, *Even a Stone Can Be a Teacher* ve *If You Meet the Buddha on the Road, Kill Him* adlı kitapların yazarıdır. (Kopp 1999'da vefat etmiştir. -ç.n.-)

DANIEL J. LEVINSON, Connecticut, New Haven'da Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü'nde psikoloji profesörüdür. Çalışmaları arasında *The Seasons of a Man's Life* ve ortak yazarlığını yaptığı *The Authoritarian Personality* bulunur. (1994'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

ROBERT JAY LIFTON, New York Şehir Üniversitesi'nde seçkin bir psikiyatri ve psikoloji profesörüdür. Çok beğenilen eserleri arasında *Death in Life*; *Home from the War*; *The Future of Immortality* ve *The Nazi Doctors* yer alır.

AUDRE LORDE, siyahi, lezbiyen, feminist şair, deneme yazarı ve iki erkek çocuk annesidir. Kitapları arasında *Sister Outsider*; *The Black Unicorn*; *A Burst of Light*; *Cancer Journals* ve birçok şiir kitabı yer alır. (1992'de vefat etmiştir.-ç.n.-)

ROLLO MAY, saygın bir psikoterapist ve öğretim görevlisidir. Aralarında *The Meaning of Anxiety*; *Man's Search for Himself*; *Love and Will*; *My Quest for Beauty* ve *Power and Innocence*'ın da bulunduğu birçok kitabın yazarıdır. (1994'te vefat etmiştir. -ç.n.-)

DEENA METZGER, Los Angeleslı bir psikoterapist, şair, öğretmen ve roman yazarıdır. Kitapları arasında *Tree*; *The Woman Who Slept with Men to Take the War Out of Them*; *What Deena Thought* ve *Looking for the Faces of God* yer alır.

D. PATRICK MILLER, Kaliforniya, Encinitas'ta psikolojik ve manevi konuları araştıran serbest bir yazardır. *Yoga Journal*'a editör olarak katkıda bulunmaktadır. Miller *Sun*, *New Age Journal*, *Free Spirit of New York City* ve *The Columbia Journalism Review* için makaleler yazmıştır.

WILLIAM A. MILLER, Plymouth, Minnesota'da Jungiyen analist olarak çalışır. *The Joy of Feeling Good*; *Make Friends with Your Shadow*; *When Going to Pieces Holds You Together* ve *Your Golden Shadow* adlı kitapların yazarıdır.

SALLIE NICHOLS, *Jung and Tarot: An Archetypal Journey* adlı kitabın yazarıdır. Zürih'teki C.G. Jung Enstitüsü'nden mezun olan ve Los Angeles'taki C.G. Jung Enstitüsü öğrencilerine Tarot sembolizmini öğreten Nichols, sık sık Tarot üzerine konferanslar da verir. (1982'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

JOHN R. O'NEILL, Kaliforniya Profesyonel Psikoloji Okulu ve Kaliforniya NEXUS Vakfı'nın başkanıdır. 1970 yılında Amerikan Telefon ve Telgraf Şirketi'nden ayrıldıktan sonra iş ve eğitim, danışmanlık ve risk sermayesi alanlarında uzun yıllar çalışmıştır. Aynı zamanda Oakland, Kaliforniya'daki Mills Kolej'in eski başkan yardımcısıdır.

FRAN PEAVEY, taksicilik ve mobilya tasarımından politik aktivizm, inovasyon teorisi ve teknolojik tahmin alanında doktora çalışmasına kadar uzanan bir çalışma geçmişine sahiptir. Peavey, *Heart Politics* adlı kitabın yazarıdır.

M. SCOTT PECK, Connecticut'ta çalışan bir psikiyatrist ve yazardır. Çok satan kitapları arasında *The Road Less Traveled*; *People of the Lie*; *The Different Drum* ve *A Bed by the Window* adlı romanı bulunur. (2005'te vefat etmiştir. -ç.n.-)

JOHN C. PIERRAKOS, 1940'larda Wilhelm Reich ile çalıştı. Alexander Lowen ile birlikte Bioenergetics Therapy'nin kurucu ortağı, Core Energetics Therapy'nin kurucusu ve New York City'deki *Institute for the New Age of Man*'in direktörüdür.

Dünyanın değişik ülkelerinde konferanslar ve dersler vermektedir. Pierrakos *Core Energetics* adlı kitabın da yazarıdır. (2001'de vefat etmiştir. -ç.n.-)

JOHN A. SANFORD, bir piskoposluk rahibidir ve San Diego'da Jungiyen analist olarak çalışır. Yayımlanan kitapları arasında *Dreams: God's Forgotten Language; The Kingdom Within; Dreams and Healing; Healing and Wholeness; Invisible Partners* ve *Evil: The Shadow Side of Reality* bulunur. (2005'te vefat etmiştir. -ç.n.-)

MAGGIE SCARF, *Intimate Partners: PaPerns in Love and Marriage* ve *Unfinished Business: Pressure Points in the Lives of Women* kitaplarının yazarıdır.

ANDREW BARD SCHMOOKLER, Washington D.C.'de 'Search for Common Ground'un kıdemli idari danışmanı ve *The Parable of the Tribes* and *Out of Weakness: Healing the Wounds That Drive Us to War* adlı kitabın yazarıdır.

BRUCE SHACKLETON, Boston'da özel bir psikolog, organizasyon danışmanı ve Massachusetts Genel Hastanesi ve Harvard Tıp Okulu İş Sağlığı Kliniği'nde personel üyesidir.

DARYL SHARP, Toronto'da Jungiyen analist olarak çalışır ve Inner City Books'un yayıncısıdır. Kitapları arasında *The Secret Raven; Personality Types* ve *The Survival Papers* bulunur. (2019'da vefat etmiştir. Diğer kitaplarından bazıları: Jung Lexicon: A Primer of Terms and Concepts, Digesting Jung: Food for the Journey, Eros: Melodies of Love. -ç.n.-)

KAREN SIGNELL, San Francisco'da Jungiyen analist olarak çalışır ve *Wisdom of the Heart: Working with Women's Dreams* adlı kitabın yazarıdır.

MARSHA SINETAR, örgüt psikoloğudur ve *Do What You Love, The Money Will Follow* ve *Ordinary People as Monks and Mystics* adlı kitapların yazarıdır.

ROBERT M. STEIN, Los Angeles C. G. Jung Enstitüsü'nde kıdemli bir eğitim analistidir ve Beverly Hills'de özel bir muayenehanesi vardır. Çok sayıda makalenin yanı sıra *Incest and Human Love: The Betrayal of the Soul in Psychotherapy* adlı kitabın yazarıdır.

BROTHER DAVID STEINDL-RAST, üstadı Thomas Merton tarafından Doğu geleneklerini incelemeye teşvik edilen bir Benedikten keşişidir. Yılın çoğunu inzivada geçirir fakat ders vermek için düzenli olarak seyahat eder.

ANTHONY STEVENS, Batı İngiltere doğumludur ve Oxford Üniversitesi'nde psikoloji ve tıp eğitimi almıştır. Londra ve Devon'da psikoterapist ve psikiyatrist olarak çalışmakta ve klinik çalışmalarının yanı sıra yazarlık yapmakta ve dersler vermektedir. *Archetypes: A Natural History of the Self* ve *The Roots of War: A Jungian Perspective* adlı kitabın yazarıdır.

HAL STONE, klinik psikolog, öğretmen ve eşi Sidra Winkelman ile beraber *Voice Dialogue Process* eğitimi verdiği Kuzey Kaliforniya'daki Delos Akademisi'nin di-

rektörüdür. *Embracing Heaven and Earth* adlı bir kitabı olan Stone aynı zamanda *Embracing Our Selves* ve *Embracing Each Other* adlı kitapların da ortak yazarıdır.

GARY TOUB, rüya ve somatik çalışmada uzmanlaşmış, Denver'de çalışan özel bir psikolog ve Jungiyen analistidir.

MICHAEL VENTURA, *L.A. Weekly*'de köşe yazarı, senarist, romancı ve *Shadow Dancing in the USA* adlı kitabın ve *Night Time, Losing Time* adlı romanın yazarıdır.

MARIE-LOUISE VON FRANZ, otuz bir yıl birlikte çalıştığı Carl Jung'un belki de yaşayan en önemli öğrencisi olan tanınmış İsviçreli bir psikanalisttir. Kendi çapında özgün ve kışkırtıcı bir düşünür olmakla beraber eserleri Jung'un düşüncesinin özünü somutlaştırır. *Number and Time*; *The Grail Legend* (Emma Jung ile beraber); *Puer Aeternus*; *Projection and Re-collection in Jungian Psychology*; *The Feminine in Fairytales*; *Interpretation of Fairytales*; *Shadow and Evil in Fairytales*; *On Dreams and Death* ve filme alınmış olan bir röportajın transkriptinden derlenen kitabı *The Way of the Dream* yayımlanmış çalışmaları arasında yer alan kitaplardan bazılarıdır. (Üretken bir yazar olan ve 1998'de vefat eden von Franz'ın çalışmaları 2021'den itibaren Chiron Publications tarafından The Collected Works of Marie-Louise von Franz (28 cilt) başlığıyla yayımlanmaya başlamıştır. -ç.n.-)

EDWARD C. WHITMONT, psikiyatrist, New York C. G. Jung Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve *The Symbolic Quest*, *Psyche and Substance* ve *Return of the Goddess* adlı kitapların yazarıdır. (1988'de vefat eden Whitmont'un diğer kitapları arasında *Dreams, a Portal to the Source*, *The Alchemy of Healing: Psyche and Soma* ve *Essays on Homoeopathy: Psyche and Substance* yer alır. -ç.n.-)

KEN WILBER, transpersonal bir filozof ve *No Boundary*; *The Spectrum of Consciousness*; *Atman Project*; *Up from Eden*; *Eye to Eye*; *Quantum Questions*; and *Grace and Grit: Spirituality and Healing in the Story of Treya Killam-Wilber* adlı çalışmaların üretken yazarıdır.

SIDRA WINKELMAN, bir psikoterapist, anne ve eşi Hal Stone ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde öğrettiği *Voice Dialogue Process*'in ortak yaratıcısıdır. Winkelman aynı zamanda *Embracing Our Selves* ve *Embracing Each Other* kitaplarının ortak yazarıdır.

JAMES YANDELL, Berkeley, Kaliforniya'da çalışan bir psikiyatrist ve Jungiyen analistidir.

ALFRED J. ZIEGLER, doktor, Jungiyen analist ve psikosomatik danışman olarak çalışır. *Archetypal Medicine* adlı kitabın yazarıdır.

. . . . . .

JUNGİYEN TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Daryl Sharp'ın terim ve kavramları sadece Jung'un kullandığı şekliyle ve ondan alıntılar yaparak hazırladığı meşhur 'Jung Lexicon'dan[1] esinlenerek, kapsamı çok geniş olmayan bu küçük sözlüğü daha ziyade Jungiyen kaynaklardan çeviri yaparak hazırladım. Jungiyen ve post Jungiyen literatürden çeviriye dayalı çok daha geniş kapsamlı bir Jungiyen Lexicon/sözlük için (terminolojiyi sağlıklı bir şekilde oturtmak amacıyla da) ilgili kişilerin katılımıyla daha geniş ve ortak bir çalışmaya davet olsun istedim. Kitapta az çok değinildiğini düşündüğüm önemli kavramları (örneğin arketip) buraya dahil etmedim.

ANİMA VE ANİMUS

Bir erkeğin bilinçdışı dişil doğasının ve bir kadının bilinçdışı eril doğasının kişileştirilmiş halleridir. Psikolojik düzlemdeki bu çift cinsellik biyolojik gerçeklikte de yansımasını bulur: Cinsiyeti belirleyen erkek veya dişi gen miktarıdır. Sayıca az olan genler kendileri gibi kontraseksüel (karşıt cinsten) bir karakter meydana getirirler ve bu taraf bilinçdışında kalır. **(Storr, A. (Ed.), *Jung: Selected Writings*, Glasgow, Fontana, 1986, p.414)**

Bu 'içsel' figürlerin kendilerine has bir yaşama ve belirgin kişiliklere sahip oldukları düşünülür. Kısmen dişil veya eril arketipinden, kısmen de bireyin anne veya babayla başlayan kadın veya erkeklerle ilgili ken-

---

1 (Sharp, D., *Jung Lexicon: A Primer of Terms and Concepts*, Toronto, Inner City Books, 1991)

di yaşam deneyiminden türetilirler... Anima ve animusla... ilk önce yansıtma vasıtasıyla karşılaşılır. Arketipsel doğaları onlara numinoz ve kaçınılmaz bir nitelik bahşeder ki bu aşktaki karşı konulmazlık hissini ve zorlayıcı gücü de açıklar... Gerçek veya hayali olan bu içsel kişilikler başkalarına yansıtılmakla kalmayarak... bireyi ele geçirebilirler. Animası tarafından ele geçirilen bir erkek karamsar, somurtkan ve irrasyonel olan (tabiri caizse) 'düşük kaliteli bir kadına' dönüşür. Benzer şekilde, animus tarafından ele geçirilen bir kadın da fazla hırslı, dayatmacı, aşırı mantıklı davranan 'düşük kaliteli bir erkeğe' dönüşebilir. **(Hart, D. L., *"The Classical Jungian School" The Cambridge Companion to Jung* (Ed. Young-Eisendrath, P.; Dawson, T.), Cambridge, Cambridge University Press, 2010, p. 99)**

Jung bu içsel figürleri bazen 'kompleksler' fakat daha ziyade 'arketipsel imgeler' olarak adlandırır... Gölgeyle kıyaslandıklarında kaynaklarının kişisel bilinçdışından ziyade kolektif bilinçdışı olduğunu ve bu nedenle de tam olarak asimile edilemeyeceklerini düşünür. Tüm kompleksler ve arketipsel imgeler gibi anima ve animus da entegre edilmediklerinde kişiyi ele geçirebilir veya yansıtılabilirler. Bireyin bütünlüğe erişmek için gölgenin perspektifine olduğu kadar anima ve animusun perspektifine de ihtiyacı vardır. Kontraseksüel imgenin entegrasyonu kişiliği zenginleştirir, diğer cinse ait olduğu düşünülen niteliklere sahip olma imkânı tanır.

Anima ve animus hem arketipsel hem de kişiseldir. Bireyin anima ve animus imgeleri, özellikle de hayatın erken dönemlerinde, kısmen karşı cinsle ilgili deneyimine göre şekillenir. Deneyim ne kadar erken yaşanırsa kontraseksüel imge üzerindeki etkisi o kadar fazladır ve kişisel bilinçdışının bir parçası haline gelme ihtimali... o kadar artar. Arketipsel oldukları için güçlerini kişisel bilinçdışından çok daha derinlerdeki bir kaynaktan alan anima ve animus için Jung üç farklı kaynak öne sürmüştür: (1) kişisel deneyim; (2) her insanda doğuştan gelen, bilinçdışı ve genetik temelli olan kontraseksüellik... veya kendisinin deyimiyle kontraseksüelliği imgeleştirmeye yatkınlık (arketip); (3) mitoloji, peri masalları, sanat tarihi, dini tarih (arketipsel imge) aracılığıyla aktarılan karşı cinsin kolektif, kalıtsal imgesi. **(Wehr, D. S., *Jung and Feminism: Liberating Archetypes*, Boston, Beacon Press, 1989, pp. 63, 64)**

Yansıtma yaratan unsur animadır ya da daha doğrusu **anima** tarafından temsil edilen bilinçdışıdır. Ne zaman rüyalarda, vizyonlarda ve fantezilerde görünse, kişileştirilmiş bir biçim alarak somutlaştırdığı unsurun dişil bir varlığın tüm olağanüstü özelliklerine sahip olduğunu gösterir. Bilincin yarattığı bir şey değildir, bilinçdışının spontane olarak ortaya çıkardığı bir neticedir. Anne yerine geçen bir figür de değildir. Tersine, anne-imagosunu böylesine tehlikeli bir şekilde güçlü kılan numinoz niteliklerin, her erkek çocukta yeniden vücut bulan kolektif anima arketipinden kaynaklanması son derece ihtimal dahilindedir.

Anima erkeklerde bulunan bir arketip olduğu için ona denk düşen bir arketipin kadınlarda da bulunduğunu varsaymak mantıklıdır. Zira erkekler nasıl dişil bir unsurla telafi oluyorlarsa, kadınlar da aynı şekilde eril bir unsurla telafi olurlar. Bununla birlikte bu argümanla, bu telafi edici ilişkilere tümdengelim yoluyla ulaşıldığı izlenimini vermek istemiyorum. Aksine, anima ve **animusun** doğasını ampirik olarak kavramak için uzun ve farklı deneyimler gerekli olmuştur... **(Jung, C. G., *(CW9ii) Aion: Researches into the Phenomenology of the Self* (Ed. Read. H. et al.), London, Routledge, 1981, pp.13-15)**

Demaris Wehr, erkeğin deneyimini öncelikli kılması ve kadının deneyimini kendi yaptığı yansıtmadan türetmesiyle Jung'un erkek egemen bakışının kendini nasıl ortaya koyduğunu gösterir. Örneğin Jung kendi anima'sını keşfettikten sonra kadında da buna karşılık gelen eril bir mevcudiyetin yani animusun varlığını öngörmüştür. Bazı kadınlar tarafından doğrulansa da psişedeki cinsiyet dengesine dair böyle bir varsayım, kadınların kendilerini keşfetmeleri için yeterli alan bırakmaz. **(Hart, D. L., *"The Classical Jungian School" The Cambridge Companion to Jung* (Ed. Young-Eisendrath, P.; Dawson, T.), Cambridge, Cambridge University Press, 2010, p. 100)**

Jung, kadınların animusun ne olduğunu anlamakta zorlandıklarından bahseder:

> Şu ana kadarki deneyimimde, bir erkek anima ile ne anlatılmak istendiğini az çok kolayca kavrar... Çoğunlukla değişik dönemlerden çeşitli kadınlar arasında kendi anima tipine en yakın olanı seçip çıkarabilecek kadar net bir imgeye sahiptir. Fakat... bugüne kadar kadınlara animusun ne olduğunu anlatmakta çok zorlandım, animusun kişiliği

hakkında bana kesin bir şey söyleyebilen bir kadına da hiç rastlamadım. (CW10 10:41)

Belki de... animusun varsayıma dayanarak türetilmiş olması (kadınların kendi deneyimlerinden ortaya çıkmamıştır) kadınların animus kavramıyla Jung'un ne anlatmaya çalıştığını anlayamamalarını açıklar. **(Wehr, D. S., *Jung and Feminism: Liberating Archetypes*, Boston, Beacon Press, 1989, pp. 63, 64)**

Kadın eril unsurla telafi olur, dolayısıyla onun bilinçdışında eril bir etki söz konusudur. Bu erkek ve kadın arasında ciddi psikolojik farklılıklara yol açar. Buna uygun olarak ben, kadında yansıtma yaratan unsura zihin veya tin anlamına gelen **animus** ismini verdim. Animus babayla ilgili olan Logosa, **anima** ise anneyle ilgili olan Erosa denk düşer. Fakat bu sezgisel kavramlara çok spesifik bir anlam atfetmek istemem. Eros ve Logosu, kadın bilincinin Logos ile ilişkilendirilen ayırt etme ve kavrama fonksiyonundan ziyade birleştirici Eros niteliği ile tanımlandığını göstermek için kavramsal araçlar olarak kullanıyorum. Erkeklerde ilişki fonksiyonu olan Eros, Logostan daha az gelişmiştir. Eros kadınların gerçek doğalarının bir ifadesi iken, Logos çoğunlukla üzücü bir kazadır. Aile ve arkadaş çevresinde yanlış anlaşılmalara ve can sıkıcı yorumlara neden olur. Bunun sebebi tefekkürden ziyade fikirlerden oluşmasıdır ki fikir derken, nihai doğruyu bildiğini iddia eden ve sorgusuz sualsiz ulaşılan varsayımları kastediyorum. Herkesin bildiği gibi böyle varsayımlar son derece sinir bozucu olur. Animus tartışmaktan zevk aldığı için ona en çok her iki tarafın da kendini haklı gördüğü anlaşmazlıklarda rastlamanız mümkündür. Erkekler de animaları tarafından ele geçirildiklerinde son derece kadınsı bir üslupla tartışabilirler, böylece de kendi animalarının animusuna dönüşürler. **(Jung, C. G., *(CW9ii) Aion: Researches into the Phenomenology of the Self* (Ed. Read. H. et al.), London, Routledge, 1981, pp.13-15)**

Görebildiğimiz kadarıyla Jung, bir ilişkide kadının olumsuz animusunun erkeğin olumsuz animasını tetiklediği yönünde bir bakış açısına sahipti (sanki bunların arasındaki çatışmaya genellikle ikincisi neden oluyormuş gibi). Jung'un öncü nitelikteki izahlarına rağmen bana göre sorunu bu şekilde ele almak son derece yanlıştır. Erkeğin pasif, somurtkan, içine kapanık vb. şekillerde ifade bulan animası, pasif-agresif tutum

üzerine yapılan çalışmalardan da öğrendiğimiz gibi, tüm kurnazlığı ve gizlenme çabalarına rağmen çatışmada kadının animusu kadar etkili ve birincil bir nedendir. Erkeğin kadının animusunun 'kurbanı' olduğunu iddia etmek kendi başına pasif-agresif bir saldırıdır. Kadın da bunu böyle hisseder ve böylece aralarındaki çatışma körüklenir. **(Hart, D. L., *"The Classical Jungian School" The Cambridge Companion to Jung* (Ed. Young-Eisendrath, P.; Dawson, T.), Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 99-100)**

Kontraseksüel unsurlar gölgeye nazaran bilinçdışının daha derin bir seviyesinde yer alır ve sadece kısmi olarak kişisel psişeye dahildir... Daha çok bilinmeyen iç dünyaya, kolektif bilinçdışının bizi etkileyen ve kontrol edemediğimiz 'ben-olmayan' kısmına aittirler... Fakat kişisel psişeyle de bağlantılı olduklarından, persona nasıl birey ile dış dünya arasındaki ilişkiyi sağlıyorsa, anima veya animus da aynı şekilde psişenin kişisel ve ... kişisel olmayan tarafları arasında aracılık işlevi görür. **(Harding, M. E., *The I and the Not-I*, London, Coventure, 1973, p. 103)**

Jung, bu hayati figürleri ... bilinçdışı dünyanın aracıları olarak görür. Bu nedenle onlarla uzlaşmak çok önemlidir. Anima büyüleyici, aldatıcı ve sinir bozucu olabilse de, bir erkeği en gerçek anlamda hayata, duygusal ve tutkulu yaşamına, samimi bir kendini keşfe ve nihai olarak genellikle kapris gibi görünen etkisinin tüm zahiri 'saçmalıklarının' ötesindeki 'anlam' olan Benlik deneyimine götürür. ' Ama burada, bireyleşmenin gerektirdiği tüm çabalarda olduğu gibi, çözüm psişe içindeki bu yaşamla bilinçli bir ilişki kurmak yani kendimizi onun insafına bırakmaktan ziyade onu olduğu gibi görüp kabul etmek ve ona hakkını teslim etmektir. **(Hart, D. L., *"The Classical Jungian School" The Cambridge Companion to Jung* (Ed. Young-Eisendrath, P.; Dawson, T.), Cambridge, Cambridge University Press, 2010, p.100)**

Animus posesyonu herkesi ve her şeyi eleştirme şeklini alabilir... Tartışma ve tenkide son vermenin bir yolu kadının animusuna "neyin doğru neyin yanlış olduğunu o kadar iyi biliyorsan haydi o vakit beraberce gölgeme bakalım" demesidir. İşte o zaman kadının içinde gerçekten neye inandığını ayırt edebilmesine yarayan bir etki belirir... Güçlü bir animus varsa güçlü bir ego da mevcuttur ve bunları birbirleriyle yüzleştirerek bilinçlenme olanağı söz konusudur... Diğer bir deyişle, bir kadının güçlü

bir animusu varsa ve gölgesini tanımaya duyduğu isteksizliğin üstesinden gelebilirse, kendinde neler olup bittiğine ilişkin eril ve objektif bir bakış açısı geliştirebilir ve bu yolla bilinçlenebilir. Kadın kendisi ve fikirleri; dişil egosu ve eril animusu arasındaki farkı öğrenmelidir. Öğrenemediğinde sonu gelmez ilişki sorunları yaşayacaktır. **(Von Franz, ML., *Animus and Anima in Fairy Tales*, (Ed. Sharp, D.), Toronto, Inner City Books, 2002, p.36)**

Animusun olumsuz tarafı kuralcı varsayımlarda ve güç ihtiyacında tezahür ederken ilişki prensibi olan Erosu da yok eder. Bilinci (sinsice ve ayartıcı bir şekilde) işgal ve kontrol ettiği zaman bu, çoğunlukla kendi haklılığına inanan bir öfke, tartışmacı bir tavır, katılık, başkalarını kötüleme, söylenme ve kötü niyet şeklinde tezahür eden animus posesyonu (animus tarafından ele geçirilme) ile sonuçlanır... Olumsuz animus yaratıcı yeteneklerimizin kullanılmadığının bir göstergesidir... Animusun olumlu yönü muhakemeyi ve konsantre olmayı kolaylaştırmasıdır ve çoğunlukla kadının yaratıcılığı ile ilişkilendirilir... **(Qualls-Corbett, N., *Awakening Woman: Dreams and Individuation*, Toronto, Inner City Books, 2002, pp.58-73)**

Kadındaki erillik son derece olumsuz veya bir o kadar olumlu olabilir. Yalnızca kadın onunla nasıl ilişki kuracağını bilmediğinde bazı yönleriyle olumsuzdur. Animusu olmayan bir kadının azmi, girişimciliği, zekâsı, inisiyatifi olmaz. Acınası bir yaratıktır. Sadece çocuk üreten bir rahim, mutfakta yemek yapan bir eldir... Demek ki animus çok olumlu bir şeydir. O zekâdır. O manevi özlemdir. Kadının maneviyatı tamamıyla animusla alakalıdır. **(Von Franz, ML., Boa, F. *The Way of the Dream*, London, Shambala, 1994, p.185)**

Animusa libido ve sevgi vermek ne demektir? Emma Jung'un çok net bir şekilde açıkladığı gibi sadece onunla tanışmak için değil, kendi manevi ve zihinsel tabiatını bizim vasıtamızla ifade edebilme fırsatını tanımak için de ona dikkat, zaman ve enerji vermektir **(Hannah, B., *The Inner Journey*, (Ed. Frantz, D. L.), Toronto, Inner City Books, 2000. P.121)** Animus için olduğu kadar anima için de bu genellikle Jung'un aktif imgelem adını verdiği, kendi bilinçdışımızı uyanık halde ve bilinçli bir şekilde tecrübe edebileceğimiz bir yöntem vasıtasıyla gerçekleşir. Birey çoğunlukla yakın zamanda gördüğü bir rüya sahnesine

konsantre olarak bilinçdışı spontane bir fantezi üretene kadar kasıtlı bir şekilde bilinç eşiğini düşürür (veya bilinçlilik seviyesini azaltır). Çoğunlukla arzuların bilinçli olarak doyuma ulaştırılması ihtiyacının dikte ettiği gündüz rüyalarının aksine aktif imgelem tamamen özerk bir tabiata sahiptir. Yansıtmaların geri alındığı ve kişinin kendi psişik yaşamının sorumluluğunu mümkün olduğunca eksiksiz bir şekilde üstlendiği bir süreci anlatan aktif imgelemde anima veya animus ile temasa geçmek Jungiyen terapide önemli bir adım olarak kabul edilir... Olumsuz anima ve olumsuz animus arasındaki çatışma açısından da erkeğin kendi *özgün* animasına ve kadının *özgün* animusuna bahsettiğimiz bu yöntem vasıtasıyla başvurması yapıcı bir çözüm sunar. **(Hart, D. L., "The Classical Jungian School" *The Cambridge Companion to Jung* (Ed. Young-Eisendrath, P.; Dawson, T.), Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 99-100)**

AKTARIM VE KARŞI AKTARIM

Aktarım: Analizandan analiste karşı bilinçdışı, duygusal bağını tanımlayan özel bir yansıtma biçimi. **Karşı Aktarım:** Terapötik bir ilişkide analistin analizanda karşı bilinçdışı, duygusal tepkisini tanımlayan özel bir yansıtma biçimi. **(Sharp, D., *Jung Lexicon: A Primer of Terms and Concepts*, Toronto, Inner City Books, 1991)**

Aktarım, bilinçdışında yer alan bir unsurun karşımızdaki kişiye yansıtılmasıdır. Aktarımın doğası ve dinamikleri yapılan araştırmalar ve geliştirilen teorilerle zenginleştirilmiş olsa da en öz, özet hali ile bireyin henüz bilincinde olmadığı içeriklerin ilişki aracılığı ile bilinç yüzeyine yaklaşması olarak tanımlanabilir. Karşı aktarım ise bu durumun karşılıklı olarak gerçekleşmesi sürecidir. Aktarım yaşayan kişinin aktarımı deneyimlediği kişi tarafından karşılanması ve bilinçdışında bir eşleşme, bir karşılıklılık söz konusu olması durumudur.

Örneğin bir danışan terapistine baba aktarımı geliştirdiği zaman terapistinin en sevecen, en şefkatli tavrını dahi zulmediciymiş gibi deneyimleyebilir. Bu, baba ile geçmişte yaşanan olumsuz deneyimlerin terapiste geliştirilen aktarım nedeni ile güncel zamanda yeniden yaşantılanması durumudur. Böylece birey bilince yükselen içerikle karşılaşır ve onu çözümlemeye başlar. Eğer terapist de kendi öyküsünden bir dinamiği

danışanında yaşantılamaya başladı ise bir karşı aktarım gelişmiş demektir. Burada verdiğimiz örnekte olduğu gibi baba aktarımına konu olan terapist danışanına kendi kızını projekte eder ise terapist-danışan ilişkisi baba-kız ilişkisine dönüşür. Bu baba-kız aktarımı aktarım tek taraflı olduğunda danışana mahsus, karşılıklı olduğunda hem terapiste hem danışana mahsus bir deneyim halini alır. Karşı aktarım terapistlerin kendi dinamikleri üzerinde çalışmalarını gerekli kılan terapötik açıdan kritik bir süreçtir. **(https://berinorhan.com/f/kavramsal-bi%CC%87r-yolculuk-aktarim-ve-kar%C5%9Fi-aktarim. Erişim Tarihi 28.09.2022 14:35)**

Jung'un aktarımla ilgili tutumu çeşitlilik gösterir. Aktarım bir yandan analizin merkezi bir özelliği olarak görülür: Her halükârda kaçınılmazdır. Görkemli ve tiksinti uyandıran özelliğiyle muazzam bir terapötik faydaya sahiptir (CW 16, par. 283-4, 358, 371). Diğer taraftan aktarım sadece erotik olarak değerlendirilir ve bir engel teşkil ettiği düşünülür: "Aktarım sayesinde değil, aktarıma rağmen sağaltım gerçekleşir". Jung'un tutumundaki bu bölünme, 1961'deki vefatından sonra ortaya çıkan farklı analitik psikoloji ekollerinde yansımasını bulur. Bazı analistler hastanın getirdiği malzemenin sembolik içeriğiyle çalışmanın daha önemli olduğunu düşünür ve aktarım analizini bu yoldan sapma olarak değerlendirirler. Diğerleri, yetişkin hastalarda etkin olmaya devam eden çocukluk travmaları veya yoksunluklarıyla aktarım analizinde karşılaşabileceklerini görür ve ... aktarımla içsel olarak çalışabilmek için onun daha da derinleşmesine müsaade ederler. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, p.19)**

Analistin bilincinde olmadığı bir içeriği yansıtan bir aktarım onun karşı aktarımıyla yanıtlanır. O halde karşı aktarım...hastanın aktarımı kadar faydalı ve anlamlıdır veya bir o kadar engel teşkil eder. Aktarım gibi, karşı aktarım da kompülsif (zorlantılı) ve kuvvetli bir bağdır zira nesneyle 'mistik' veya bilinçdışı bir özdeşleşme yaratır. (CW8, par. 519)

Analist nevrozlu olmasa bile, bilinçdışı olduğu alanlar normalden geniş ise bu karşılıklı bir bilinçsizlik alanı, yani karşı aktarım yaratmak için yeterlidir. Bu olgu psikoterapinin başlıca tehlikelerinden biridir. Hem analistte hem de hastada psişik enfeksiyonlara neden olur ve terapötik süreci sona erdirir. Bu bilinçdışı özdeşleşme, aynı zamanda, bir analistin

hastasına ancak kendi ulaştığı yere kadar...yardım edebilmesinin de nedenidir. (CW 16, par.545) **(Sharp, D., *Jung Lexicon: A Primer of Terms and Concepts*, Toronto, Inner City Books, 1991)**

Jung çok keskin bir epistemolojik hassasiyete sahipti. Bu hassasiyetin ve onun ortaya çıkardığı metodolojinin mükemmel bir örneğini Jung'un 'Ulysses' üzerine yazdığı makalede buluyoruz (CW 15). Makalenin tam başlığı 'Ulysses: Bir Monolog' ve bu, aslına bakılırsa, James Joyce'un romanına reaksiyonlarını kaydeden Jung'un kendi monoloğu hakikaten de. Jung önce romanla ilgili fikirlerini yazıyor, sonra yavaş yavaş roman onu rahatsız etmeye başlıyor. Sonra birdenbire dikkatini kendi öfkesine çeviriyor ve şöyle yazıyor: "Joyce kötü niyetimi tetikledi. Okuyucunun aptallığı hiçbir zaman yüzüne vurulmamalı ama Ulysses tam da bunu yapıyor." Bu noktada Jung esas konuyla ilgili yazmayı bırakıyor ve bunun yerine kendisini ve reaksiyonunu gözlemlemeye başlıyor ve devam ediyor: "Benim gibi bir terapist her zaman terapi yapar — kendisine bile. Öfke şu demek oluyor: Arkasında ne yattığını henüz görmedin. Dolayısıyla öfkemizi takip etmeli ve kötü niyetimizde keşfettiğimiz her ne ise onu incelemeliyiz."

Makalenin analist okuyucusu bu olayı 'Jung'un Joyce'un romanına kendi karşı aktarımını fark etmesi' olarak yorumlayacak olsa da aslında, Jung'un kendi varsayımlarının, bilgisinin ve hislerinin kaynağını bulma teşebbüsünden dolayı onun epistemolojik farkındalığının da çok berrak bir örneğidir. Esasen karşı aktarım süreci psikoterapi süresince uygulamadaki epistemoloji prosedüründen başka bir şey değildir. Analist kendini yakalamaya çalıştığında, belli hislerin, düşüncelerin ve hatta analizanda söylenen kelimelerin nereden geldiğini gözlemlediğinde, neresinden bakarsanız bakın, yaptığı şey (tabii ki başka bir dolu etkene de dikkat etmenin yanı sıra) epistemolojik bir iz sürmedir. Kendi varsayımlarının köken ve kaynağının izini sürmek epistemolojik prosedürün özünü teşkil eder ve karşı aktarım tamamen bununla ilgilidir.

Bu bağlamda karşı aktarım fenomenini ilk keşfeden Freud olsa da, onun terapötik sürece olumlu katkısını vurgulayanın Jung olduğunu belirtmekte fayda var. **(Papadopoulos, R. K., *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, Practice and Applications*, (Ed. Papadopoulos, R. K.), London, Routledge, 2006, pp.11-12)**

JUNGİYEN TİPOLOJİ

Analitik psikoloji öğrencileri açısından Jung'un meşhur 'tiplerinin' neyin tipleri olduğu pek kolay anlaşılabilen bir konu olmamıştır. En yaygın varsayım insan tipleri oldukları yönünde olsa da Jung'a göre onlar BİLİNÇ TİPLERİ[2] yani bireyin içsel ve dışsal gerçekliğini oluşturma sürecinde... egonun edindiği tipik yönelimlerdir...

Jung bu konuya yaklaşımının temelindeki görüşe 1902 yılında Burghölzli Akıl Hastanesi'nde sözcük çağrışım çalışmalarını yaparken ulaşmış... "önemli unsurlardan birinin bireysel karakter" olduğunu keşfetmişti. Rilkin'le beraber şunları yazdı:

Deneylerimizde kolayca tanımlanabilecek iki tip belirdi:

(1) Tepkileri öznel, genellikle duygu tonlu/nüanslı olan tip.

(2) Tepkileri kişisel olmayan, nesnel bir nüans sergileyen tip.

... Sonraki yedi yıl içerisinde Jung, Hans Schmid-Guisan ve Toni Wolf'un yardımıyla tipoloji teorisini geliştirmeye başladı. Bilhassa Schimid-Guisan'la mektuplaşmaları hissetmeyi dışadönüklükle, düşünmeyi ise içedönüklükle bir tutan yaklaşımını inceleyip aşmasında faydalı oldu. Yakın iş arkadaşı Toni Wolf, teorisinin... psişeyi... kesin bir şekilde rasyonel gerekçelere göre organize eden dışadönüklük-içedönüklük ve düşünme-hissetmenin ötesinde, duyumsama ve sezgiden oluşan irrasyonel bir oryantasyon eksenini de hesaba katması gerektiğini Jung'a gösterdi...

Psychological Types'ı[3] yazdığı 1919 ve 1920'lere gelindiğinde dört ana dikotomi (ikilik/karşıtlık) ile karakterize edilen bilinç türleri (dışadönüklük-içedönüklük, düşünme-hissetme, duyumsama-sezgi, rasyonel-irrasyonel) için halihazırda sofistike bir analiz sistemi tasavvur etmişti bile.

Jung'un psikolojik tipler teorisi bazı açılardan...Christian von Wolff ve Thomas Reid gibi teorisyenlerin meleke (veya hassa) psikolojisini (18. yy) andırır ki bu teoriye göre zihin, meleke olarak adlandırılan belirli güç ve kapasitelerden meydana gelir. Bu kapasitelerden biri istençtir. İstenç, Schopenhauer için bilinçdışı zihnin temel niteliklerinden biridir... Freud

---

2 Bu maddedeki bazı kelimeleri okumayı kolaylaştırmak amacıyla büyük harfle çevirdim. -ç.n.-

3 'Psikolojik Tipler' -ç.n.-

ve Adler...egoyu, bilinçdışı zihnin istencini gereğinden fazla bilmeye karşı kendini savunmak zorunda kalan bir unsur olarak görüyorlardı...

Jung ise, bilincin olasılıklarına verdiği önemle orantılı bir şekilde, istenci egonun bir uzvu olarak kabul etti... ve egonun, karşısına çıkan herhangi bir gerçekliğe göre kendini konumlandırabilmesi (veya bu gerçekliğe uyum sağlayabilmesi -ç.n.-) için ihtiyaç duyduğu işlevlere dikkatini yöneltti. Gerçeği anlamak için, gerçeği gerçek olarak kaydeden bir bilinç işlevine ihtiyacınız olduğunu düşündü: Buna, bize bir şeyin var olduğu hissini veren DUYUMSAMA işlevi adını verdi. Sonra orada bir şey olduğunu fark ettiğimizde algıladığımız şeyi bizim için tanımlayacak bir işleve ihtiyacımız olduğunu söyledi ve bunu DÜŞÜNME işlevi olarak isimlendirdi. Daha sonra, algıladığımız ve adlandırdığımız şeye bir değer atfeden bir işleve ihtiyacımız olduğunu anladı. Buna HİSSETME işlevi dedi. Son olarak, ampirik olarak algılanmış, mantıksal olarak tanımlanmış ve ayırt edici bir şekilde değerlendirilmiş olan şeyin ima ettiklerini veya olasılıklarını tahmin etmemizi sağlayacak bir işleve ihtiyacımız olduğunu fark etti: Buna da SEZGİ işlevi adını verdi...

Jung, hissetme ve düşünmenin RASYONEL; duyumsama ve sezginin İRRASYONEL işlevler olduğunu savundu... Hissetmeyi rasyonel bir süreç olarak anladı; yani bu işlev duygulanım... olmadığı gibi bilinçdışı ve duygu-nüanslı süreçlerin bir sonucu da değildi... Hissetme işlevinin değer atfetme sürecini... düşünme işlevinin mantıksal bağlantıları tanımlama ve yaratma süreci kadar rasyonel bir ego işlevi olarak anladığını açıkça belirtti... Ayrıca, her ne kadar gerçeklik algımızın kanıtsal temelini oluştursa da duyumsamanın... sezgisel süreç kadar irrasyonel olduğunu da kabul etti. Biraz düşününce görmeyi, duymayı, koklamayı, tatmayı veya dokunma duyumuzla kavradığımız şeyleri rasyonel olarak seçmediğimizi anlayabiliriz. Hissetme ve düşünmeyi rasyonel, duyumsama ve sezgiyi irrasyonel işlevler olarak birbirleriyle ilişkilendirmekle Jung, hissetme ve sezgiyi 'romantik' bir mizacın; düşünme ve duyumsamayı da 'nesnel' bir tutumun açık işaretleri olarak bir araya yığan 19.yy eğilimiyle yollarını

ayırdı.[4] **(Beebe, J., *Energies and Patterns in Psychological Type: The Reservoir of Consciousness*, London, Routledge, 2017, pp.145-147)**

Daha önceki sınıflandırmalar huy veya duygusal davranış kalıplarıyla ilgili gözlemlere dayandırılırken, Jung'un modeli psişik enerjinin hareketi ve kişinin alışkanlık veya tercih ile kendini dünyada konumlandırma biçimine dayanır.

Bu bakış açısıyla Jung sekiz tipolojik grup belirlemiştir: İki KİŞİLİK TUTUMU (içe dönüklük ve dışa dönüklük) ve DÖRT İŞLEV... (düşünme, duyumsama, sezgi ve hissetme) ki bunların her biri içedönük veya dışadönük adaptasyonla fonksiyon gösterebilir...

İçedönüklük ve dışadönüklük, psikolojik adaptasyon biçimleridir. İlkinde enerjinin hareketi iç dünyaya doğrudur. İkincisinde ilgi dış dünyaya yöneliktir. Birinci durumda özne (iç gerçeklik), diğerinde nesne (şeyler, diğer insanlar, dış gerçeklik) birincil öneme sahiptir...

Dışadönükler gezmeyi, yeni insanlarla tanışmayı, yeni yerler görmeyi sever. Tipik maceracı ve ortamların aranan adamıdırlar. Açık ve arkadaş canlısı olurlar. İçedönüklerse esasen muhafazakârdırlar. Evlerinin alışık oldukları ortamını ve birkaç yakın arkadaşla özel zaman geçirmeyi tercih ederler. Dışadönük bir kişi için içedönük birisi ağırkanlı, sıkıcı ve öngörülebilir birisidir. Dışadönükten daha fazla kendi kendisine yeter bir kişi olma eğilimindeki içedönük ise dışadönük bireyi uçarı ve yüzeysel bir aylak olarak tanımlayabilir.

---

4 Duyumsama ve sezgi işlevleri için kullanılan irrasyonel terimi mantıksız veya akılsız anlamına gelmez; daha ziyade aklın veya idrakin ötesinde demektir. Bir şeyi fiziksel olarak algılayabilmek için mantık gerekmez. Benzer şekilde sezgi de... zihinde akli ve rasyonel bir düşünce sürecinden bağımsız olarak mevcuttur. Bu konuda Jung (CW6, par.900) şöyle der:

Sırf yargıyı algıya tâbi kıldıkları için tipolojisi irrasyonel olan kişileri 'mantıksız' olarak değerlendirmek son derece yanlış olur. En yüksek derecede ampirik olduklarını söylemek daha doğrudur. Kendilerini sadece deneyime dayandırırlar – hatta o denli deneyime dayanırlar ki yargıları deneyimlerinin hızına ayak uydurmakta çoğu zaman zorluk çeker.

(Sharp, D., *Personality Types: Jung's Model of Typology*, Toronto, Inner City Books, 1987, p.17)

Pratikte içe dönük ve dışa dönük tutumları tek başlarına yani tecrit halinde göstermek mümkün değildir. Kişinin bunlardan hangisi olduğu yalnızca dört işlevden biriyle ilişkili olarak belirginleşir...

Elbette ideal olan, her koşul açısından gerekli veya münasip olan işlev veya işlevlere bilinçli bir şekilde erişebilmektir fakat pratikte, dört işlevin hepsi birden eşit derecede kişinin bilinçli tasarrufunda olmaz yani herhangi bir bireyde bu işlevlerin hepsi birden eşit derecede gelişmemiş veya farklılaşmamıştır. Değişmez bir şekilde biri diğerlerinden daha fazla gelişir. Bu işleve 'birincil' veya 'üstün' işlev adı verilir.[5] Diğer işlevler nispeten az gelişmiş ve inferior olarak kalır.

'Üstün' veya 'inferior' kavramları bu bağlamda bir değer yargısı ima etmez. Hiçbir işlev diğerinden daha iyi değildir. Üstün işlev yalnızca bir bireyin en çok kullanma eğiliminde olduğu işlevdir; benzer şekilde inferior, patolojik değil, sadece kullanılmayan (veya en azından, tercih edilen işleve kıyasla az kullanılan) demektir. **(Sharp, D., *Personality Types: Jung's Model of Typology*, Toronto, Inner City Books, 1987, p.17)**

Bireyin birincil (veya üstün) işlevi vardır fakat elbette yalnızca bu işlevle yetinmeyecek, ikinci veya yardımcı bir işlev de kullanacaktır. ... Üstün işlevin rasyonel veya irrasyonel çifte ait oluşuna bağlı olarak, yardımcı işlev karşıt rasyonel veya irrasyonel işlev çiftinden gelir. Örneğin, üstün işlevi hissetme (ki rasyoneldir) olan bir kişinin yardımcı işlevi ya duyum ya da sezgi (ki bunlar irrasyonel çifti meydana getirir) olacaktır. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, pp.153-154)**

David Tacey'e göre, Jung tipolojisinin onun bir varyasyonu olan Myers-Briggs Tip Göstergesi testiyle oldukça popüler hale gelmesinin; kamusal alanda, işyerleri ve ofislerde yaygın olarak kullanılmasının bir bedeli vardır: Bu alanlarda sosyal adaptasyonu, istihdam fırsatlarını, kariyerde ilerlemeyi kolaylaştırabileceği fikriyle daha çok 'baskın' ve 'yardımcı' işlevlere odaklanma eğilimi söz konusudur. Halbuki, Jung'un kendi araştırmasında az gelişmiş olan/inferior/çekinik işlev, bilinçdışına

5 'Baskın işlev' olarak kullanıldığı da olur. Bu durumda gölgede kalan inferior, az gelişmiş işleve Jungiyen Analist Didem Çivici'nin kullanımıyla 'çekinik işlev' demek belki daha uygundur. -ç.n.-

açılan hayati bir kapı ve bireyleşme yolunda kişinin yüzleşmesi gerekli olan bir yük olarak görülür ve daha ziyade bu işleve vurgu yapılır. Jung'un araştırması derin doğamızın tanrıları ve arketipleriyle ilişki kurma mahali olarak çekinik işlevdi. Çekinik işlev, egonun yönetimi altında olmayan, en az adapte olan alandır ve işte tam da bu yüzden numinosum kendini bu işlev aracılığıyla ifşa eder. **(Ed.Tacey, D. *The Jung Reader*, Oxfordshire, Routledge,2012, p. 296)**

Ancak bu tek taraflı gelişme kaçınılmaz olarak bir tepki ortaya çıkarır, zira bastırılmış olan inferior işlevlerin hayatımıza ve gelişimimize katılmaları sonsuza kadar engellenemez. İçimizdeki insanda gerçekleşen bölünmenin hükümsüz kılınacağı bir zaman gelecek ve gelişmemiş olana da yaşama fırsatı bahşedilecektir... İhmal edilen işlevlerin altında, kolektif yaşam için pek önemli olmasa da bireysel yaşam açısından muazzam bir değer taşıyan ve bu sebeple bireyin yaşamına, kolektif işlevinde[6] arayıp da bulamayacağı bir yoğunluk ve güzellik kazandırabilecek çok daha önemli bireysel değerlerin saklı olduğunu söylemiştim. **(Jung, C. G., *Psychological Types* (CW.6), London, Routledge, 1981, par.112-113)**

KOMPLEKS (KARMAŞA)

Duygu yüklü fikir veya imgeler grubu. Jung'un (CW8 par.201) tanımıyla bir kompleks "duygusal vurgusu olan ve bilincin alışık olduğu tutumla uyuşmayan belirli bir psişik durumun imgesidir." **(Sharp, D., *Jung Lexicon: A Primer of Terms and Concepts*, Toronto, Inner City Books, 1991)**

Kompleks kavramı, 'kişiliğin' monolitik (yekpare veya bölüntüsüz) olduğunu söyleyen düşüncelerin çürütülmesine dayanır. Deneyimle anladığımız gibi birçok benliğimiz vardır. Buna nazaran kompleksi psişe içinde özerk bir oluşum olarak kabul etmek büyük bir adım olsa da Jung (CW 8, para. 202), "komplekslerin bağımsız varlıklar gibi davrandığını" iddia etmiştir.

Bir kompleks, bir veya daha fazla arketipten türemiş bir çekirdek etrafında kümelenen ve ortak duygusal bir tonla karakterize olan imge ve fikirlerden meydana gelir. Kompleksler harekete geçtiklerinde ('konstele'

6 Üstün veya baskın işlevi kastediyor. -ç.n.-

olduklarında) davranışa etki eder ve kişi farkında olsun olmasın, belli bir duygulanım izi taşırlar. Nevrotik semptomların analizinde bilhassa faydalıdırlar.

Bu Jung için o denli önemli bir nosyondu ki bir dönem kendi fikirlerini 'Kompleks Psikolojisi' olarak adlandırmayı dahi düşünmüştü. Jung kompleksten 'bilinçdışına giden kral yolu' ve rüyaların mimarı olarak bahsetti. Bundan, rüyaların ve diğer sembolik tezahürlerin komplekslerle yakından alakalı olduğunu çıkarsayabiliriz.

Bu kavram Jung'un bir bireyin çeşitli deneyimlerinin kişisel ve arketipsel öğelerini ilişkilendirebilmesini sağladı. Ayrıca böyle bir kavram olmasaydı, deneyimin nasıl inşa olduğunu ifade etmek zorlaşır, psikolojik yaşam birbiriyle bağlantısı olmayan bir dizi hadise olarak algılanırdı. Dahası, Jung'a göre kompleksler hafızayı da etkiler. 'Baba kompleksi' bünyesinde sadece babanın arketipsel imgesini değil, zaman içerisinde babayla yaşanan tüm iletişimlerin toplamını da barındırır. Böylece (örneğin) baba kompleksi, gerçek babayla yaşanan deneyimin hatırasını çarpıtır.

(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, pp. 33-34)

Profesör Jung:

"Baylar, Bayanlar... Bir kompleks bazen travmatik, bazen sadece acı veren ve yoğun nüanslı bir çağrışımlar yığınıdır... Yoğun nüanslı olan şeylerle baş etmek zordur. Misal olarak, bir şey benim için çok önemliyse, o şeyi yapmaya yeltendiğimde tereddüt ederim. Sizler de belki bana zor sorular sorduğunuzda hemen cevap veremediğimi gözlemlemişsinizdir. Konu önemli olduğundan yanıt vermem zaman alır. Kekelemeye başlarım, hafızam gerekli malzemeyi temin etmez. Bahsettiğim şey kendi kişisel kompleksimden kaynaklanmasa bile, bu tip bozukluklar kompleks bozukluklarıdır... Duygu nüansı yoğun olan şeylerle başa çıkmak zordur zira bunlar kalbin işleyişi, kan damarlarının tonusu, bağırsakların durumu, nefes, derinin inervasyonu gibi fizyolojik reaksiyonlarla alakalıdır. Ne zaman yüksek bir tonus söz konusuysa, o kompleks kendine ait bir vücuda sahipmiş de bir dereceye kadar benim vücudumda lokalize olmuş gibi davranır ve bu onu hantallaştırır çünkü vücudumu rahatsız

eden bir şey kolayca bir kenara itilemez; vücudumda kökleri vardır ve sinirlerimi çekiştirmeye başlar. Tonusu düşük veya duygusal değeri az bir şeyi önemsememek kolaydır çünkü kökleri yoktur. Bağlayıcı veya yapışkan değildir.

Baylar, Bayanlar, bu mevzu beni çok önemli bir noktaya getiriyor: Belirli bir gerilim veya enerjiye sahip olan kompleks kendisinden küçük bir kişilik oluşturmaya meyillidir. Bir tür bedene, kendine ait bir fizyolojiye sahiptir. Mideyi rahatsız edebilir. Nefesi bozar, kalbi rahatsız eder. Kısmen bir insan gibi davranır. Örneğin, bir şey söylemek veya yapmak isterken, bir kompleks... araya girerse niyet ettiğinizden farklı bir şey söyler veya yaparsınız... En iyi niyetleriniz, bir insan veya dış koşullar tarafından engellenmişçesine kompleks tarafından alabora edilir. İşte böyle durumlarda, komplekslerden sanki kendi irade güçleri varmış gibi bahsetmeye mecbur kalırız... Ego da yüksek nüanslı içeriklerin bir araya yığılmasından meydana gelmiştir dolayısıyla prensipte ego kompleksi ile başka herhangi bir kompleks arasında hiçbir fark yoktur.

Kompleksler belli bir irade gücüne, bir nevi egoya sahiptir ve şizofrenik bir durumda bilincin kontrolünden görülür ve duyulur hale gelecek kadar kendilerini kurtarabilirler... Komplekslerin bu şekilde kişileşmesi kendi başına ele alındığında patolojik olmak zorunda değildir. Örneğin rüyalarda da komplekslerimiz kişileşmiş bir biçimde görünür. Hatta kişi uyanıklık halinde de onları görülebilir ve duyulabilir kılacak kadar kendini eğitebilir. Bilinçdışı psikolojimizde kendi belirgin yaşamları olan tipik figürler bulunur.[7]

Tüm bunları, bilincin o sözüm ona birliğinin bir yanılsama olduğu gerçeği ile açıklamak mümkündür. Böyle bir şey hakikatte bir dilek-rüyasıdır. Bir olduğumuzu düşünmek isteriz ancak değiliz; kesinlikle değiliz. Kendi evimizin efendisi değiliz. İrade gücüne, enerjimize ve yapabileceklerimize inanmak isteriz ama iş ciddiye bindiğinde bunların sadece bir kısmını yapabildiğimizi, zira o küçük kompleks iblislerinin bize engel olduğunu fark ederiz... Kolektif bilinçdışı kadar kişisel bilinçdışımızın da (bilinmedikleri için) sonsuz sayıda kompleksten veya parçalı kişilikten meydana geldiğine inanıyorum.

---

7 Örneğin anima ve animus. -ç.n.-

Bu pek çok şeyi açıklar. Örneğin, bir şairin kendi zihinsel malzemesini dramatize etme ve kişileştirme kapasitesi olduğu gerçekliğine açıklık getirir. O, bir karakter yarattığı zaman... bunun yalnızca kendi hayal gücünün bir ürünü olduğunu düşünür fakat o karakter belli bir gizlilik içinde kendi kendisini yaratmıştır...

Demek ki kompleksler kısmi ve parçalı kişiliklerdir. Ego kompleksinden bahsettiğimiz zaman doğal olarak onun bir bilince sahip olduğunu varsayarız zira çeşitli içeriklerin merkezle yani egoyla ilişkisi bilinç olarak adlandırılır. Ne var ki diğer komplekslerde de merkez veya bir nevi çekirdek etrafında içeriklerin böyle bir gruplaşması söz konusudur. Öyleyse şunu sorabiliriz: Kompleksler kendilerine ait bir bilince sahip midir? **(Jung, C. G., *Analytical Psychology: Its Theory and Practice, The Tavistock Lectures*, London, Routledge, 2014, pp. 59-61)**

Freud kompleksin bireyin özel yaşamıyla ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğunu ve en erken yaşlardaki duygusal tecrübelerden kaynaklandığını, bunların bilinçdışı bir hale geldiğini, bilinçten ayrıldığını veya bilincin alışkanlıklarıyla uyuşmadıkları için bastırıldıklarını söyler.

Jung'un görüşü farklıdır: "Kompleksler en geniş anlamda elbette ki bir nevi düşük seviyeli (veya aşağı derecede, hakir) bir durumu temsil eder. Bu ifadeyi derhal, komplekslerin illa da aşağı veya hakir bir durumu göstermediklerini söyleyerek hafifletmek durumundayım. Bu yalnızca uyumsuz, özümsenmemiş ve çelişkili bir şeyin mevcut olduğu anlamına gelir – evet belki bir engel olarak fakat aynı zamanda daha fazla çaba için bir teşvik ve belki de yeni başarı olasılıklarına açılan bir kapı olarak."

Bu paragrafta Jung'un teleolojik yaklaşımı belirginlik kazanır: Kötülük her zaman iyilik için, hastalık her zaman sağlık için bir başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. Buna uygun olarak kompleks de ileriye dönük olumlu bir anlam kazanabilir. Demek ki Jung için aynı kompleks iki ayrı tabiata sahiptir...

1926'dan itibaren Jung kompleks teorisini önemli ölçüde geliştirmiştir... Bugün Jung, belirli komplekslerin, bilhassa da orta yaş döneminin manevi krizinde ortaya çıkanların, tamamen gerçek bir durumdan kaynaklandığına inanır... fakat bunun da ötesine geçerek şöyle der:

"Birçok kompleks, bilinç onlardan bastırarak kurtulmayı tercih ettiği için bilinçten ayrılır. Fakat daha önce hiçbir vakit bilinçte yer almadıkları için keyfi bir şekilde bastırılamayacak olan kompleksler vardır. Bunlar bilinçdışından ortaya çıkarak tuhaf ve karşı konulmaz kanaat ve dürtüleriyle bilinçli zihni istila ederler."

Bu, hasta olan ve normal psişeye ait yani 'hastalıklı' ve 'sağlıklı' iki çeşit kompleks olduğu anlamına mı gelir? Özellikle de aşağıdaki alıntıyı dikkate aldığımızda ve Jung'un kişisel bilinçdışının ve kolektif bilinçdışının kompleksleri arasında belli bir ayrım yaptığını hatırladığımızda böyle bir çıkarımın reddedilemeyeceği açıktır:

... "Belli kompleksler bir kişinin hayatındaki acı verici ve üzücü tecrübelerin sonucu olarak meydana gelir... Bunlar kişisel bir tabiata sahip olan bilinçdışı kompleksler ortaya çıkarır... Fakat tamamen farklı bir kaynaktan türeyen diğer (otonom, özerk) kompleksler de bulunur... Kökenlerinde bunlar, bireyin daha evvel hiç bilincinde olmadığı, bu nedenle de beyhude yere kendi dışında bir yerlerde bulmaya çalıştığı irrasyonel içeriklerle alakalıdır."

Veya:

"Kişisel bilinçdışının içeriklerinin kişinin kendi psişesine ait olduğu hissedilirken, kolektif bilinçdışının içeriklerinin, sanki dışarıdan gelmişçesine yabancı olduğu hissedilir. Kişisel bir kompleksin yeniden entegrasyonu rahatlama ve sıklıkla iyileşme etkisi yaratırken, bilinçdışına ait bir kompleksin istilası son derece nahoş, hatta tehlikeli bir fenomendir."...

Özetleyecek olursak komplekslerin:

İki tür kökeni vardır (çocuksu veya gerçek olay ve çatışmalara dayanırlar).

İki farklı tabiatı mevcuttur (bir kompleks 'hastalıklı' veya 'sağlıklı' olabilir).

İki tür ifade biçimi bulunur (bir kompleks, duruma bağlı olarak, olumsuz veya olumlu olarak ele alınabilir; kompleksler çift kutupludur).

Jung'a göre her komplekse kaç farklı şekilde bakabileceğimizi göz önünde bulundurduğumuzda... Jung'un fikirlerini derinlemesine anlamaya çalışmayanlar arasında bunca kafa karışıklığı ve yanlış anlamanın neden kaçınılmaz olduğu anlaşılabilir.

Üzerlerine düşündüğümüzde Jung'un görüşlerinin olası sonuçları muazzamdır. Psişenin... aslında kompleksten teşkil olduğunu, diğer bir deyişle, kompleksin *kendi başına* psişenin sağlıklı bir birleşeni olduğunu ima ederler. Kolektif bilinçdışından kaynaklanan malzeme asla 'patolojik' değildir; yalnızca bireysel bir çatışma alanına çekilerek belirli bir dönüşüm ve farklılığa uğradığı kişisel bilinçdışından geliyorsa patolojik olabilir. Bir kompleks, bastırılmış çatışma malzemesinin bilince çıkarıldığı analiz sürecinde olduğu gibi, üzerine bindirilmiş olan bireyin kişisel yaşamına ait içeriklerden ayıklandığında, kompleksin gerçek çekirdeği... sarıp sarmalandığı tüm bu içeriklerden özgürleşir. Daha evvel kendi hayatının karmaşıklığına yakalanmış olan birey artık yalnızca kişisel çatışmasını temsil etmeyen, eski zamanlardan beri insanoğlunun ıstırabını çekmekle yükümlü olduğu bir çatışmayı ifade eden bir sorunla karşı karşıya kalır. Hakiki bir rahatlama asla kompleks içeriğine dair aşırı somut bir açıklamayla gerçekleşmez. Bunun nedeni böyle bir açıklamanın başlangıçta bozukluğa sebep olan kişisel nüanslı malzemeye ulaştığında yola devam etmemesidir. Ancak sembolik düzeyde bir yorum, kompleksin çekirdeğini saran patolojik kabuğu soyarak onu kişisel kıyafetinin oluşturduğu engelden kurtarabilir. **(Jacobi, J., *Complex, Archetype, Symbol in the Psychology of C. G. Jung*, New York, Bollingen, 1971, pp.19-26)**

KONSTELASYON

'Konstelasyon' Jung'un yazılarında sıkça görülen ve Jungiyen literatürde önemli kabul edilen... ilk başta çoğunlukla okuyucuların kafasını karıştıran bir kelimedir...Bilincin bir kompleks tarafından rahatsız edilmesini ve psikolojik açıdan yüklü bir anın ortaya çıkışını veya dışsal bir durumun etkisiyle belirli içeriklerin bir araya gelerek eyleme hazırlandığı psişik bir sürecin başladığını ifade eder. Birisinin 'konstele' olduğunu söylerken o kişinin oldukça belirgin bir tepki vermesini bekleyebileceğimiz bir tutum içinde olduğunu söylemek isteriz.

Bir bireyin komplekslerinin ne olduğunu öğrendikten sonra onun karmaşık görünen reaksiyonları gayet tahmin edilebilir bir hale gelir. Psişenin kompleks yüklü bu alanlarından halk dilinde 'düğmeler' olarak bahsederiz ("Düğmeme nasıl basacağını biliyor."). Böyle bir düğmeye

bastığınızda duygusal bir tepki alırsınız. Diğer bir deyişle bir kompleksi 'konstele edersiniz'.

Konstele olmanın (veya konstele edilmenin) ne demek olduğunu deneyimsel anlamda herkes bilir. Konstelasyon, biraz endişeli olmakla kontrolü kaybedip tamamen çıldırmak arasında değişen geniş bir spektrumda gerçekleşir. Bir kompleks konstele olduğu zaman kişi, duyguları ve bir dereceye kadar da davranışları üzerindeki kontrolünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır... **(Stein M., *Jung's Map of the Soul*, Chicago, Open Court, 2010, p.43)**

NUMİNOS, NUMİNOZ VEYA NUMİNOSUM

'Kutsal' kavramını, genellikle ona yüklediğimiz ahlaki faktör veya rasyonellik olmadan tanımlayabilmek için Rudolf Otto'nun *numen* (Lat.) kelimesinden türettiği bir sıfattır (*numinos/numinoz* veya *numinosum*):

> "İşte böylece, benzersiz olan 'numinoz' bir değer kategorisinden ve bu kategorinin etkili olduğu her yerde her daim mevcut olan kesinlikle 'numinoz' bir zihin durumundan (veya ruh halinden -ç.n.-) söz edeceğim." **(Otto, R., *The Idea of the Holy: An Inquiry into the Non-Rational Factor in the Idea of the Divine and its Relation to the Rational*, London, Martino Publishing, 2010, p.7)**

Otto'nun amacı, din-dışı deneyimlerle karıştırıldığı için unutulabileceğini düşündüğü dini deneyimin kendisine has özelliklerine dikkat çekmekti. Yüzyılın başında moda olan ve kutsallığın deneyimini ahlaki bir boyuta indirgeyerek onun benzersiz bir şekilde dini olan tarafının gözden kaçırılmasına yol açan uygulamaların bunu bilhassa iyi örneklediğine inanıyordu. Bu ruhsal hastalık ve entelektüel kafa karışıklığı ile mücadele etmek için Otto, kutsalın karmaşık bir tecrübe olarak anlaşılmasını önerdi. Buna göre kutsal, rasyonel (veya ahlaki) olanın deneyimi ile rasyonel olmayan; indirgenemez bir şekilde dini ve numinoz olanın deneyiminin bir birleşimiydi. **(Schlamm, L., "The Holy: A Meeting-Point Between Analytical Psychology and Religion" *Jung and the Monotheisms*, (Ed. Menuhin, J. R.), London, Routledge, 1994, p.22)**

1937'de Jung numinosumdan şöyle bahsediyordu: "Kelimenin Latincesinin de ifade ettiği gibi din, Rudolf Otto'nun isabetli bir şekilde *numinosum* olarak isimlendirdiği şeye yani irade veya istençten kaynak-

lanmayan dinamik bir etken veya etkiye dikkatli ve özenli bir şekilde itaat etmektir. O, kendisinin yaratıcısı olmaktan ziyade kurbanı durumundaki insan öznesini ele geçirir ve kontrol eder. Kaynağı ne olursa olsun ***numinosum***, öznenin iradesi dışında gerçekleşen bir tecrübedir. Dini öğretiler de kamuoyu da her zaman ve her yerde bu tecrübeyi bireyin dışındaki nedenlere bağlar. *Numinosum* ya görünür bir nesnenin niteliğidir ya da bilinçte hususi bir değişikliğe yol açan görünmez bir mevcudiyetin yarattığı etkidir." **(Jung, C. G., "Psychology and Religion" *The Basic Writings of C. G. Jung*, (Ed. DeLaszlo, V. S.) New York, Modern Library, 1959, pp. 471-472)**

Açıklanamaz, gizemli ve esrarengizdir. Ama sanki buna rağmen oldukça etkileyici bireysel bir mesaj taşır. Jung, bilinçli veya bilinçdışı bir şekilde inancın, yani aşkın bir güce güvenmeye evvelden hazır olmanın, numinosum tecrübesi için bir ön koşul olduğunu hissetmişti. Numinoz olan fethedilemez; insan ancak kendisini ona açabilir. Fakat numinosum muazzam ve zorlayıcı bir gücün etkisini yaşamaktan öte bir tecrübedir; henüz ifşa olmamış, çekici ve mukadder bir anlam ifade eden bir güçle yüzleşmedir. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, pp.107,108)**

Arketip tecrübesinin, numinosum/kutsal etkisiyle dini tecrübeye yol açtığı iddiası, Jung Psikolojisi'nin ayırıcı bir diğer niteliğidir. Numinosum karakterleri nedeniyle arketipler, bir taraftan dini düşüncenin dogmatik unsurları arasında birleştirici bir rol oynarken, diğer taraftan da tanrısal özlerinin verdiği güçle geride kalan diğer imgeleri kendi etraflarında toplarlar ve böylece onlar için merkezi bir konum oluştururlar. **(Bahadır, A., *Jung ve Din*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2007, s.94)**

Dolaysız yaşanıp tanrısallığa özgü olması nedeniyle deneyimin bireyin dışından geliyormuş gibi duyumsanması ve iradi çaba ile oluşturulamaması esastır. Ruh sağaltıcılarının çabasında numinosum deneyimi iyileşme açısından kilit önemde olup her zaman bir aydınlanma ve benliğin ötesinde bir şeyle bağlantılı olma hissi içerir. Bazen hiç alışılmamış hatta ürkütücü sembollerle kendini somutlaştırma çabasına girişebilir. İncinmişliğimiz ve zaaflarımız numinosum hissinin vücut bulmasında doğrudan sorumlu olduğundan benliğimizde ciddi zorlayıcı bir kudret olarak deneyimlenir. Bu nedenle analizde arketipsel gölge bilgisine ulaşmak

bizi numinosuma götürebildiği gibi numinosum da bizi gölge bilgisine götürebilir. **(Abajoli, H. M., *Büyük Sır Üstadı: Magnum Opus*, İzmir, Bilinçdışı Yayınları, 2019, s.416)**

PERSONA

Terim, klasik zamanlarda aktörlerin kullandığı maskeyi tanımlayan Latince kelimeden gelir. Kişinin dünya ile ilişkisinde taktığı maskeyi veya gösterdiği yüzü ifade eder. Cinsiyet kimliği, bir gelişim aşaması (ergenlik gibi), sosyal statü veya meslek ile ilgili olabilir. Yaşam boyunca birçok persona edinilir ve dönem bunların bazıları bir arada kullanılabilir.

Jung personayı bir arketip olarak değerlendirir ki bu ona bir kaçınılmazlık ve her yerde bulunma vasfı atfeder. Herhangi bir toplumda ilişki ve iletişimi kolaylaştıran bir araç gereklidir ve bu işlev kısmen ilgili bireylerin personaları tarafından yürütülür. Farklı kültürlerin persona için belirlediği kriterler farklı olduğu gibi temel arketip örüntüsü sonsuz sayıda varyasyon göstermeye elverişli olduğu için bunlar zaman içinde değişime uğrar veya evrimleşirler. Persona bazen bir toplulukta yaşamanın gerektirdiği tüm tavizleri içeren 'sosyal arketip' olarak da adlandırılır. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, p.107)**

Persona, bir taraftan başkaları üzerinde belli bir izlenim bırakmak, diğer taraftan bireyin gerçek doğasını gizlemek için tasarlanmış olan... bireysel bilinç ile toplum arasındaki karmaşık bir ilişkiler sistemidir. Adından da anlaşılacağı gibi, yalnızca kolektif psişenin bir maskesidir; bireymiş gibi yapar. Başkalarını ve kendisini birey olduğuna inandırır oysa kişi sadece kolektif psişeye ifade kazandıran bir rolü oynuyordur. Personayı analiz edip maskeyi çıkardığımız zaman bireysel gibi görünenin aslında kolektif olduğunu, diğer bir deyişle, personanın yalnızca kolektif psişenin bir maskesi olduğunu keşfederiz. **(Jung, C. G. *Two Essays on Analytical Psychology* (CW7) London, Routledge, 1990, para. 245, 246, 305)**

Kişinin personasıyla aşırı özdeşleşmesinde patoloji riski söz konusudur. Bu kişinin sosyal rolünün (avukat, analist, işçi) veya cinsel rolünün (anne) ötesinde pek bir farkındalığı olmadığını ima eder... Personayla özdeşleşme bir tür psikolojik katılık ve kırılganlığa yol açar. Böyle bir

durumda bilinçdışı yönetilebilir bir şekilde ortaya çıkmak yerine bir nevi feveranla bilinç alanına fırlama eğiliminde olacaktır. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, p.107)**

Güçlü bir ego dünya ile esnek bir persona aracılığı ile ilişki kurar. **(Hall, J. A., *Jungian Dream Interpretation*, Toronto, Inner City Books, 1983, p.121)**

Persona ile özdeşleşen egonun yönelimi sadece dışsaldır. İçsel olaylara karşı kördür ve onlara yanıt veremez... Jung, psişenin yapısı dahilinde personaya EGO ile DIŞ DÜNYA arasında aracılık görevini atfetmiştir (tıpkı anima ve animusun EGO ile İÇ DÜNYA arasında aracılık yapmaları gibi). Bu nedenle persona ve anima/animus birbirlerinin karşıtı olarak düşünülebilirler. Persona bilinçli ve kolektif adaptasyonla ilgili iken, anima/animus kişisel, içsel ve bireysel olana adapte olmakla ilgilidir. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, pp.107,108)**

SİZİGİ (SYZYGY)

İster bir arada olsunlar ister karşıt pozisyonlarda yer alsınlar, iki karşıtlıktan bir çift olarak bahsedildiğinde kullanılan terim. Jung bu kelimeyi en çok **anima** ve **animus** arasındaki bağlantıyla ilgili olarak kullanmıştır. **(Samuels, A. et al., *A Critical Dictionary of Jungian Analysis*, London, Routledge and Kegan Paul, 1986, p.147)**

Sizigi üç unsurdan meydana gelir: Erkekteki dişillik ve kadındaki erillik; erkeğin kadınla ve kadının erkekle ilgili deneyimi ve eril ve dişil arketipsel imge. **(Jung, C. G., *(CW9ii) Aion: Researches into the Phenomenology of the Self* (Ed. Read. H. et al.), London, Routledge, 1981, p.21/ para.41 n.5)**

YANSITMA (PROJEKSİYON)

Carl Gustav Jung, yansıtma terimini Sigmund Freud'dan ödünç almış olmasına rağmen bilinçdışına yaklaşımı farklı olduğu için bu kavramı oldukça değişik ve yeni bir anlama gelecek şekilde... insanların günlük yaşamının her alanında gözlemlenebilecek psikolojik bir hakikati anlatmak için kullandı...

Freud, ilk etapta, bir çocuğun ebeveynleri ve kardeşleriyle ilgili ilk deneyimlerinde edindiği doğru ve yanlış izlenimlerin daha sonraki yansıtmalarda rol oynadığını düşünmüştü. Örneğin, babası veya annesi ile ilgili deneyimi bilhassa olumsuz olan bir çocuk, aynı baba veya anne imgesini daha sonraki yaşamında karşılaştığı yaşlı erkek veya kadınlara yansıtma eğilimindedir ve bu nedenle ilgili kişiyi önyargısız bir şekilde deneyimleyebilmesi mümkün olmaz. Bu olumsuz tepki psişenin derinliklerinde saklı bekler ve uygun bir fırsatta diğer nesnelere yansıtılır. Daha kesin bir şekilde söylemek gerekirse, yansıtılan şey ilk başta düşünebileceğimiz gibi sadece bir hafıza-imgesi (hafızadaki bir imge) değildir; daha ziyade gözlemlenen (yansıtmayı yapan) kişiye ait bir parçayı meydana getiren tipik özelliklerin bir toplamıdır.

Örneğin kendi deneyiminde babası zorbaca davranan bir oğul, sonraki yaşamında genellikle zorbalık niteliğini yalnızca doktor, üstleri ve devlet gibi otorite ve baba figürlerine yansıtmakla kalmaz, kendisi de bilinçdışı bir şekilde zalimce davranır... Dolayısıyla 'zorbalık' sadece (gerçeklik payı olsun olmasın) babayla ilgili hafızadaki bir imge değil, yansıtmayı yapan kişinin son derece hakiki bir niteliğinin de imgesidir fakat kişinin kendisi bu nitelikten habersizdir...

Jung yansıtmayı, öznel psişik unsurların bilinçdışı olarak yani algılanmayan ve niyet edilmemiş bir şekilde dışsal bir nesneye aktarılması olarak tanımladı. Yansıtmayı yapan kişi nesnede, onda olmayan veya çok az miktarda bulunan bir şeyi görür. Yansıtılan şey nesnede ya hiç bulunmaz ya da çok ender olarak mevcuttur. Bundan yola çıkarak Jung yansıtmayı, tıpkı askıya palto asmaya benzeyen bir şekilde nesnedeki bir 'askıya' asmaktan bahseder. Yukarıdaki yansıtmayı yapan anti-otoriter kişiyi örnek olarak alabiliriz. Bu kişi kendisindeki zorba imgesini nazik, alçakgönüllü bir insana asmakta oldukça zorlanacaktır ama nispeten kendinden emin veya azıcık da olsa güçlü görünen birisiyle uğraşmak zorunda kaldığında içindeki uyuyan zorba imgesi derhal bu kişiye bağlanır (veya asılır). Yansıtma gerçekleşmiştir. Yansıtmayı yapan kişi bir zorbayla baş etmek zorunda olduğundan son derece emindir. Bu türden bir muhakeme hatası çok zor düzeltilebilir.

Bununla birlikte kişinin sadece olumsuz bilinç nitelikleri değil, aynı ölçüde olumlu nitelikleri de dışa doğru yansıtılır. Olumlu niteliklerin

yansıtılması, yanıltıcı ve uygunsuz bir şekilde nesneye gereğinden fazla değer atfetmeyi ve hayranlık beslemeyi de beraberinde getirir. **(von Franz, Marie-Louise, *Projection and Re-collection in Jungian Psychology: Reflections of the Soul*, Chicago, Open Court, 1995, pp.1-4)**

Jung, pasif yansıtma ve aktif yansıtma arasında ayrım yapar. Pasif yansıtma, tıpkı âşık olmak gibi tamamen otomatik ve kasıtsızdır. Başka birisi hakkında ne kadar az şey bilirsek, bilinçdışı yönlerimizi pasif bir şekilde o kişiye yansıtmak o kadar kolay olur. Aktif yansıtma daha çok empati olarak bilinir: Kendimizi diğerinin yerine koyarız. Kendi bakış açımızı kaybetmeye varan empati, özdeşleşmeye dönüşür.

Kişisel gölge genellikle aynı cinsiyetten olan kişilere yansıtılır. Kolektif gölgenin yansıtılması ise savaşa, günah keçisi bulmaya ve siyasi partiler arasında çatışmalara yol açar. Terapötik ilişki bağlamında gerçekleşen yansıtmaya, yansıtanın analizan mı analist mi olduğuna bağlı olarak, aktarım veya karşı-aktarım adı verilir.

Kontraseksüel kompleksler anima ve animus açısındansa yansıtma hem ortak bir düşmanlık nedeni hem de fevkalade bir canlılık kaynağıdır. **(Sharp, D., *Jung Lexicon: A Primer of Terms and Concepts*, Toronto, Inner City Books, 1991)**

Gölge gibi bu figürler de (animus ve anima) genellikle kişileştirilerek dış dünyadaki birine yansıtılabildikleri gibi tarihi bir şahsa veya bir romans karakterine de yansıtılabilir ya da rüyalar, fanteziler ve imgelemlerde içsel bir imge olarak ortaya çıkabilirler. **(Harding, M. E., *The I and the Not-I*, London, Coventure, 1973, p. 103)**

Kurtarıcı kompleksi veya ve arkaik Tanrı-imgesi gibi kişisel olmayan yansıtmaları, içeriklerinin kendine özgü kişisel olmayan doğasından tanırsınız. Bu imgelerin arketipsel karakteri bir 'büyü' etkisi yani çok kuvvetli ve baskın bir etki yaratır... Yansıtılan arketipsel figürler de (büyücü, şeytan, demon imgeleri vb.) olumsuz bir karaktere sahip olabilirler...Ebeveyn etkisini temsil eden imgelerin yansıtılması normal akıl yürütme ve sağduyu gibi sıradan yöntemlerle çözülebilir fakat kişisel olmayan imgelerin hakimiyetini salt akılla yok edemezsiniz. **(Jung, C. G., *Analytical Psychology: Its theory and Practice (The Tavistock Lectures)*, London, Routledge, 2014, p.128)**

Yeni kitap önerimiz
için karekodu
telefon kameranıza
okutunuz.
Aynı karekod ile her hafta başka bir kitap